Mircea Dinutz

DE LA SERAFICI ŞI NELINIŞTIȚI LA VAMPIRI ŞI THRILLERE DISTOPICE

Citez dintr-o teză de doctorat susținută în prima jumătate a anului 2012, la Cluj-Napoca, de către doamna Ancuța Pârv-Ionescu (conducător ştiințific – prof.univ.dr. Mircea Muthu): *Promovarea literaturii în rândul adolescenților este o preocupare majoră a teoreticienilor americani, deoarece se presupune că publicul cititor, format de timpuriu, va păstra plăcerea lecturii pe viață, iar literatura va avea viitor, nu va fi o formă artistică în pericol să moară, aşa cum se tem esteticienii pesimişti*. Dacă lucrurile stau aşa, mă văd nevoit să constat că la noi nu există asemenea preocupări şi, chiar dacă există, acestea au un caracter aleatoriu, de-a dreptul ineficiente în plan practic. E o temă privită cu superioritate (nejustificată), marginalizată atât de critica de specialitate, cât şi de profesioniştii catedrei, veşnic lăudații şi, mai adesea, contestații profesori de literatură română. O lectură făcută fără plăcere şi fără motivații interioare temeinice este la fel de inutilă ca şi înființarea unei Academii de Înaltă Ținută Morală pentru politicienii dâmbovițeni. Câteva lucruri sunt însă foarte limpezi şi asta nu de azi, de ieri: ceea ce citesc adolescenții astăzi – în varianta fericită că se întâmplă acest lucru – poate deveni decisiv pentru profilul intelectual, sufletesc şi moral al adulților de mai târziu: exercițiu intelectual, fantezie, creativitate, spirit critic, echilibru în judecarea şi ierarhizarea valorilor, încredere în sine. Fireşte, o lectură potrivită îi poate forma în sensul celor spuse mai sus, după cum una nepotrivită îi poate şi deforma, mai ales că în jurul nostru se înmulțesc reperele morale negative, valorile se degradează ori devin de nerecunoscut în amestecul lor aiuritor cu falsurile şi dejecțiile lumii în care trăim. Cauza principală, o ştim cu toții, se află în societatea ce alunecă, fără prea mari şanse de redresare, spre zona de întunecare progresivă a spiritului, pe care o putem numi, fără nicio plăcere, ***Zona Twilight*.**

În cele peste două decenii de la… ce-o fi fost?! (decembrie 1989) ne-am străduit să împrumutăm/implementăm grabnic de la occidentali nu valorile pozitive, ci pe cele mai reprezentative în latura negativă: divertismentele de un prost gust garantat (şi când ai un „talent" de talia lui Dan Negru, putem fi chiar competitivi!), snobismul, trufia, megalomania, superficialitatea poleită a unei clase sociale parvenite într-un timp record, drogurile, prostituția nedeclarată, având grijă şi de modesta zestre din dotarea personală: datul cu stângul în dreptul, duplicitatea, lipsa de demnitate („capul plecat, sabia nu-l taie"), disprețul față de sănătate, cultură, învățământ, în general, față de tot ce-i românesc, la ce-or fi bune toate astea?! ***Ratingul*** şi ***profitul,*** cu orice preț, fie şi cu prețul suprem al sacrificării valorilor ce ne asigură identitatea spirituală, ceea ce ar putea duce la dispariția noastră ca etnie**.** Nu ne mai mândrim cu faptele strămoşilor noştri, scoțând la iveală doar ce-a fost rău şi silnic, de parcă alte neamuri nu şi-ar duce păcatele în spate, fără să facă atâta caz de ele, ne pervertim şi denigrăm cu entuziasm valorile autohtone, ironizăm, persiflăm, disprețuim cu inconştiență tot ce-i făcea atât de mândri că sunt români pe cei din secolele trecute**,** nu alții decât bunicii şi străbunicii noştri**.** A dispărut încrederea în biruința binelui asupra răului, pentru că – într-un mod stupefiant pentru mulți dintre noi – conceptele s-au golit de conținut, în timp ce literatura tânără explicit sexuală proliferează**.**

Adolescența, o spun specialiştii, *e o stare de nebunie temporară*, după aceea, ne întrebăm, ce urmează? Suntem ceea ce gândim, simțim, facem, dar, înainte de toate, suntem ceea ce citim! Încercați să alcătuiți o listă a romanelor româneşti cu şi despre adolescenți şi veți rămâne perplecşi cât de puține titluri avem la dispoziție. Dacă e să ne luăm după un top stabilit de *American Library Association* pentru aparițiile pe această temă în perioada 1966-2000, *o sută de cărți s-ar fi distins prin rezistență în ceea ce priveşte audiența şi puterea de circulație*. E de la sine înțeles că, între acestea, nu figurează nicio carte şi niciun autor român, ci scriitori de talia lui Robert Cormier şi Chris Crutecher, traduşi, citiți, admirați pe toate meridianele şi nu-mi vine a crede că asta s-ar datora, în primul rând, faptului că scriu într-o limbă de circulație universală**.** Alte două lucruri ce reies din parcurgerea titlurilor de succes în lume: creşte apetitul tinerilor pentru texte nonficționale, lucru firesc într-o lume în care realitatea întrece de multe ori ficțiunea, iar contactul cu operele clasice se face prin intermediul rezumatelor, eventual însoțite de ilustrații, ceea ce mă deprimă de-a dreptul! La ce-ar mai folosi „umanizarea", cunoaşterea, dragostea şi respectul pentru semenul tău (homo homini… frater!), când e nevoie de **adrenalină,** cât mai multă **adrenalină**, să simți că trăieşti! Invers proporțional (nu exclusiv la tinerele promoții, dar în primul rând aici, partea cea mai fragilă a unei societăți, oglindă fidelă a acesteia) scade nivelul de moralitate şi, tocmai de aceea, se simte nevoia imperativă să ne întoarcem la clasici!

„Mândrie şi prejudecată" (1813) de Jane Austin, „Contele de Monte Cristo" (1845) de Al. Dumas, „Căpitan la 15 ani" (1868) de Jules Verne, „Cărarea pierdută" (1913) de Alain Fournier ori „De veghe în lanul de secară" (1951) de J.D. Salinger sunt doar câteva exemple şi dovezi certe de rezistență în timp, narațiuni ce au încântat atâtea generații şi îmi place să cred că viața

acestora e departe de se fi terminat aici! Probabil sute de milioane de admiratori (în sensul genuin al cuvântului) au avut şi au Al. Dumas şi Jules Verne**,** în mod sigur şi pentru modelele oferite unei umanități care simțea nevoia de idealitate şi nu se înnămolise într-un relativism, de unde mulți, din ce în ce mai mulți au tras concluzia că le este permis orice. Dick Sand, protagonistul romanului „Căpitan la 15 ani", ajunge în situația de a răspunde de soarta supraviețuitorilor bricului-goeletă ***Pilgrim***, pornit într-o adevărată călătorie inițiatică, înfruntând pericole/probe cu un grad mare de dificultate, dând dovadă de fler, chibzuință, curaj, spirit de orientare şi inițiativă, reuşeşte să dejoace toate planurile intrigantului Negoro şi ale negustorului de sclavi Harris, finalizându-şi astfel ucenicia atât de aspră a responsabilităților asumate de nevoie într-o maturizare robustă, mult promițătoare. Un destin de excepție – în linia personajelor romantice – îl reprezintă Edmond Dantès, care, la numai 19 ani, cu puțin înainte de căsătoria cu frumoasa Mercedes, este acuzat de trădare, ajungând, pe baza mărturiei mincinoase a lui Fernand şi a complicității lui Danglars, la care se adaugă verdictul interesat al procurorului Villefort, să fie închis timp de 14 ani fără a avea vreo vină**.** Acesta evadează, acum posesor al unei averi uriaşe, sub numele contelui de Monte Cristo şi se răzbună pe măsura nedreptăților şi suferințelor îndurate**.** E suficient să amintim că în afara faptului că această carte a fost tradusă în toate limbile pământului, în tiraje fabuloase, aceasta a cunoscut, începând cu anul 1911, nu mai puțin de 24 de ecranizări şi seriale TV, cele mai reuşite fiind pelicula realizată de David Greene în 1975, cu Richard Chamberlain în rolul principal şi aceea semnată de regizorul Kevin Reynolds în 2002, cu Jim Caviezel în prim-plan**.**

Tema adolescenței/tinereții se asociază, natural, cu ***iubirea***, în majoritatea romanelor de acest gen, aşa cum se întâmplă cu „Mândrie şi prejudecată" de Jane Austin**.** În pagini remarcabile, prin puterea de pătrundere în intimitatea personajelor sale, din perspectivă moral-psihologică şi verva cuceritoare, autoarea reuşeşte să dea viață celor două personaje, obligate să treacă printr-un adevărat calvar al trăirilor şi sentimentelor contradictorii**:** Elizabeth Bernett, inteligentă, lucidă, însă barată de prejudecăți şi seducătorul, trufaşul Darcy, care străbat împreună drumul de la curiozitate şi speranță la teamă şi iubire împărtăşită**.** Odată exercițiul de cunoaştere/autocunoaştere fiind încheiat, cei doi se căsătoresc, asigurând romanului un *happy-end* bine motivat**.** Pe aceleaşi teme îngemănate, dar cu procedee sensibil diferite, îşi construieşte narațiunea Alain Fournier în „Cărarea pierdută"**.** Iubirea evocată aici, cu mijloace preponderent alegorice şi simbolice şi alunecări generoase spre poezie, îl prezintă pe tânărul Meaulnes aflat în căutarea fermecătoarei Yvonne de Galais, locuitoare de drept a unui castel himeric, aflat la limita – în permanentă mişcare – dintre vis şi realitate**.** O iubire înnobilată de puterea magică a visului şi fanteziei, mit al mai multor generații ce au dorit şi, uneori, au reuşit să mențină neatins idealul de puritate în dragoste**.** Un cu totul alt tip de personaj, ataşat aceloraşi valori morale, dar confruntat cu o societate stăpânită de lăcomie, de un alt fel de magie – a puterii, de ipocrizie şi promiscuitate, ne prezintă J.D. Salinger în „De veghe în lanul de secară", cu precizarea că Holden Caufield este un personaj cu un comportament contradictoriu, oscilând dramatic pe pragul dintre două lumi: când revoltat, când resemnat, dispus cedărilor de moment, lăsându-se asimilat realității înconjurătoare, când detaşat şi lucid, dar rămânând – în structura sa de adâncime – cu speranța într-o sărbătorească investiție de suflet. Ce se observă cu uşurință? Valorile reprezentate şi apărate de personajele atât de mult îndrăgite, creațiile unor autori din generații şi orientări literare diferite, pe parcursul a 150 de ani, sunt, în linii mari, cam aceleaşi: sensibilitate, inteligență, sinceritate, demnitate, curaj, spirit de inițiativă, cinste, spirit justițiar, puritate morală, prietenie, dragoste, în antiteză apăsat marcată cu mizeria, ipocrizia, meschinăria şi abjecția celor din jur, chiar atunci când protagonistul oscilează – vremelnic – între rău şi bine.

Din motive uşor de înțeles, nu ne puteam sincroniza cu literaturile plămădite în sute de ani, aşa că vom înregistra primele romane autohtone notabile pe această temă, în perioada interbelică, prin Ionel Teodoreanu, care surprinde în „La Medeleni" (1925-1927), cu deosebire în volumul al doilea, „Drumuri", universul adolescentin, agitat de incertitudini şi căutări febrile, reprezentat de Monica, Dănuț şi Olguța, ce-şi poartă candoarea şi nevoia de împlinire sufletească sub vălul generos al poeziei**.** Personajele serafice ale lui Ionel Teodoreanu l-au iritat pe Mircea Eliade, pentru care adolescentul reprezenta o natură complexă şi contradictorie, aspirând spre o cunoaştere esențială a universului, atras – în egală măsură – de chemările obscure ale subconştientului, luptând cu slăbiciunile sale şi cu mediocritatea celor din jur, construindu-se ca personalitate puternică, aşa cum apare în „Romanul adolescentului miop", scris în 1924-1925 (editat abia în 1988) – un prim triumf al autenticității (concept teoretizat mai târziu) şi declarat polemic față de poezia Medelenilor. O altă carte de mare succes în rândul adolescenților din perioada interbelică a fost, mă asigură Niculae Gheran, „Noul seminar" (apărut inițial în limba rusă în 1913, tradus în limba română în 1929) al basarabeanului Leon Donici şi nu avem niciun motiv să-l contrazicem. Să admitem însă că un adolescent are mult mai multe şanse să se recunoască în eroul lui Mircea Eliade, a cărui supremă dorință este ***căutarea de sine***: *trebuie să ştiu odată sigur cine sunt şi ce vreau***,** spune acesta. Când a aflat, se găsea pe alte meridiane, împlinindu-şi destinul.

Alte două romane de succes, pe aceeaşi temă, au apărut în deceniul al cincilea, ca supapă de eliberare şi mijloc de relaxare în fața realităților vitrege**.** Primul ar fi „Cişmigiu & Comp." (1942) de Grigore Popescu Băjenaru, roman autobiografic în care relatează, cu o prospețime surprinzătoare, aspecte din viața de elev al Liceului „Gh. Lazăr" din Bucureşti, la două decenii de la absolvire, iar cel de-al doilea este „Elevul Dima dintr-a şaptea" (1946) de Mihail Drumeş, de unde nu lipsesc o dragoste adolescentină pasională, ce nu are însă un final fericit, o evadare din familie şi, firesc, o aventură (proiectată) în căutarea unei comori… Sau cine nu a în-

drăgit, la vârsta când gustul pentru aventură şi oameni mândri, neînfricaţi te menţine în puritatea originară, pe Anton Lupan, Ieremia, Gherasim, Ismail, Mihu, personaje a căror noblețe sufletească, simplitate şi curaj au impresionat de aproape şase decenii, în special, pe cei tineri. Romanul lui Radu Tudoran, „Toate pânzele sus” (1954) a beneficiat – e adevărat – şi de o excelentă ecranizare, tot aşa cum „Cireşarii” lui Constantin Chiriță, serie începută în 1956 şi finalizată – în cinci volume – în 1972, au cucerit generații de-a rândul**.** În ambele cazuri, pe canavaua unui spațiu epic generos dominat de cultul prieteniei, spiritul aventurii şi inventivitate, valorile morale erau absorbite cu uşurință de tinerii cititori. Aşa a fost şi nu putem contesta asta. În anii din urmă n-au mai apărut cărți care să atingă forța de impact a celor discutate până acum, deşi nu putem vorbi, din perspectivă axiologică, de capodopere. În schimb, a crescut rafinamentul, s-au multiplicat tehnicile narative, a dispărut teama/jena de a menține cititorul în sfera cruzimii, autoflagelării şi obscenității, după cum se vede – parțial – în „Travesti” (1994) de Mircea Cărtărescu, unde naratorul auctorial îşi actualizează senzațiile, trăirile, întâmplările, reflecțiile, amintirile – din perspectiva maturului (34 de ani) – de pe vremea în care era elev al Liceului „D. Cantemir”, cu stăruitoare înclinații masochiste. În schimb, colega sa de generație, Simona Popescu, într-un volum de poeme („Juventus”, 1994) ne comunică lucruri memorabile, neevitând zonele tulburi, dar menținându-se sub semnul adevărului şi al pudicității, dintre care aş reține doar două: *pluralitatea eurilor tulbură drumul către Sine* (dar nu-l obturează) şi *idealul spiritului matur este unitatea de sine*, adevăruri profunde, caligrafiate cu o mână fermă**.**

Nu ştiu cum au ajuns unii occidentali să creadă că între Carpați trăiesc vampiri cu adevărat, nu mă bucur să aflu că Bram Stocker ne-a oferit o publicitate nemeritată cu filmul său, „Dracula”, şi nici nu m-a încântat prestația unui ministru al turismului (trecător, ca toate ale lumii), care voia să pună pe picioare o afacere ce specula viabilitatea unui mit capabil să întrețină o publicitate negativă, de parcă imaginea noastră în lume nu ar fi şi aşa destul de „înfloritoare”, dar m-a amuzat să aflu că, nu prea demult, un jurnalist sârb şi-l revendica pentru etnia sa**,** ceea ce nu ne-ar deranja câtuşi de puțin, stăpânească-l sănătoşi! Am mai descoperit pe Internet – cu stupoare – că numărul filmelor cu vampiri, care de care mai fioroşi, trece cu mult peste sută, într-un ritm accelerat după 1990, probabil ca urmare a extinderii „pieței de desfacere” prin atragerea țărilor estice în „raiul” capitalist – ultima peliculă de care am ştire ar fi „Noaptea groazei” (SUA), un titlu mult promițător… Mai citeam undeva că pe 20 aprilie (probabil, anul viitor) va sosi în Transilvania celebra trupă italiană de *gothic* ***Teater des Vampires*** cu spectacolul „Marele ospăț al vampirilor”**.** Îmi imaginez că trebuie să fie ceva… delicios!! Mai timid, la început, mai apoi, sub cei mai favorabili auguri, s-a născut, a crescut şi s-a maturizat o bogată literatură ***fantasy*** cu vampiri, zombie, strigoi, se pare, mult mai atrăgătoare în comparație cu lumea utopică descoperită ochilor noştri de către scriitorii deceniilor şi secolelor anterioare**.** Au năvălit de peste mări şi țări vampiri, vampirițe şi vampiroaice, vampiraşi şi vampiroi, cu tot felul de obiceiuri ciudate, în afara profesiunii lor de bază – prânzuri copioase pe bază de sânge uman (de preferință): unii meditează, alții se îndrăgostesc, se umanizează sau măcar fac eforturi, ba unii mai scriu memorii şi jurnale, concurându-i neloial pe Petru Groza şi Nina Cassian. „Academia vampirilor”, proiectată în şase volume, a lui Richelle Meads, aduce în fața ochilor noştri (dilatați de prea multă adrenalină) o lume locuită de *moroi* muritori, care trăiesc din donații (să fie o aluzie la tagma scriitorilor?), *vampiri* neîndurători – o continuă amenințare, terorişti calificați, cu strălucite fapte de arme la activ şi *dhanpiri* (jumătate oameni, jumătate vampiri), aşa cum este Rose, protagonista acestui roman, gardienii de drept ai moroilor**.** Mult suspans, dinamism, mister, încurcături peste încurcături şi – neapărat – o dragoste imposibilă: aceeaşi Rose Hathaway se îndrăgosteşte de Dmitri, strigoiul care o vânează, de-a dreptul palpitant… O lume sumbră, dominată de magie malefică şi făpturi letale, în care oazele de umanitate apar doar ca simple elemente de contrast**.**

Dar de *vampirați* ați auzit? Şansa asta ne-o oferă Justin Somper (iar adrenalină!) în „Adâncurile morții”, unde apar nişte *sirene* ipocrite şi ucigaşe, un înspăimântător *vampir,* Sidorio, dar şi un barcagiu misterios (vreo rudă îndepărtată a lui Charon), care îi salvează pe Bart, Connor şi Jes, aducându-i din *adâncurile morții* în lumea celor vii**.** „Aleasa” lui P.P. Cast şi Kristian Cast ne supune la grele încercări imaginația şi răbdarea**.** Avem în dotare *novici albaştri* şi *vampiri albaştri*, *novici roşii* şi *vampiri roşii*, iar – inevitabil – oameni, fireşte pieritori, şi… nemuritori**.** ***Aleasa***, personajul ce apare şi în acest al treilea volum din seria „Casa nopții”, Zoey Redbird, la doar 16 ani, este un *novice albastru,* care încearcă să-şi salveze prietena, Steve Rae, transformată în *zombie*, la rându-i să-şi conserve omenescul (ce dramă zguduitoare!) cu orice preț! La ***Casa nopții*** s-au adunat toți aceia care se opun forțelor Răului, ceea ce ne dă speranțe pentru ce se va întâmpla în următoarele volume… aşa mai merge! O altă serie de mare succes este aceea reprezentată de ***Amurg/Twilight***, ce poartă semnătura inconfundabilă a doamnei Stephenie Myer, de unde nu putea să lipsească iubirea (pasională, nu glumă!) dintre o adolescentă, Isabella Shaw/Bella şi un

norocit vampir, ce nu-şi poate reprima pofta de sânge, Edward Cullen. Victoria, fosta iubită a lui Cullen, răzbunătoare ca orice femeie trădată, adună o armată de vampiri, dar este înfrântă… Tensiunea erotică (aprigă, sanguinară) este dublată de un nedomolit instinct criminal… O realitate întunecată, în care puținele raze piezişe au străluciri satanice, iar iubirea, ce ar trebui să umanizeze acest spațiu, îşi pierde credibilitatea**.** ***Twilight***, aprecia un jurnalist în „Wall Street Journal", oferă *imaginea unei lumi în care să te hrăneşti cu sânge, să faci dragoste cu morți, animale şi bebeluşi* pare lucrul cel mai important, în cea mai bizară şi revoltătoare dintre ficțiunile imaginate vreodată**.**

Făcând precizarea că romanele discutate succint în rândurile de mai sus au apărut, în variantă românească, la editurile Corint, Leda, Litera şi RAO, atragem atenția, nu neapărat respectuos, acestor amatori de profituri cât mai mari că, distribuind masiv asemenea subproduse otrăvite pe „piața adolescenților", le limităm sensibil şansa de a distinge între bine şi rău, pentru că în literatură este esențial şi ce anume spui, ce mesaj transmiți, iar absența sau deformarea criteriului etic va avea efecte catastrofice pe termen lung**.** Oricât de severi am fi, seria ***Harry Potter*** pune în valoare calități etern omeneşti: prietenia, curajul, spiritul de solidaritate, fiind – măcar prin asta – net superioară cărților infestate cu moroi, strigoi, vampiri şi zombie în prim-plan. O oarecare Adina comentează sarcastic pe Internet ce învățăminte prețioase se pot trage din aceste cărți: *că nu e bine să iubeşti băieții buni* şi e de preferat *să-i cauți pe cei care beau sânge* şi, lucrul cel mai grav, că *dragostea e doar atracție sexuală, animalică şi hipnotică*. Iar în concluzie, aceeaşi Adina (26-27 de ani) precizează cu luciditate: *Meyer nu face altceva decât să apeleze la frustrările adolescenților, şi o face în modul cel mai negativ cu putință*. Întru totul de acord, dar aceste cărți sunt citite şi admirate pe întreaga planetă.

Şi pentru că *piața* vampirilor şi strigoilor dădea pe dinafară, autorii şi editurile au găsit o nouă soluție profitabilă (pentru că, nu-i aşa, cartea e o marfă!) – ***thrillerele distopice*** care au apărut în valuri şi continuă ofensiva asupra cititorului „beat" de fericire! Ne facem datoria de a atrage atenția cititorilor noştri potențiali că *lumile distopice* create de Jonathan Swift („Călătoriile lui Gulliver", 1726), de Samuel Butler („Erewhon sau dincolo de munți", 1872) ori Aldous Huxley („Minunata lume nouă", 1932) nu prezintă decât similitudini superficiale cu noul **brand – *thrillerele distopice***, la care ne vom referi în continuare: un amestec năucitor şi indigest de acțiune, mister, suspans, dragoste, melodramă, guvernare totalitară după principii ce tind să anuleze individualitatea şi să anihileze aspirațiile firesc omeneşti prin uniformizare şi neantizare**.** E drept că unii autori încearcă – fără prea mare succes – să prezinte un personaj (cel puțin) în conflict cu această lume tenebroasă, fără speranța unei biruințe decisive! Dacă vreți să aflați ce este aceea o ***dragoste distopică***, puteți citi „Legământ" de Allie Candie, unde o adolescentă de 16 ani se împotriveşte uniformizării, refuzând „alegerea" impusă**.** Nonconformistă este şi tânăra Tris-Beatrice, eroina Veronicăi Roth („Divergent"), angajată într-un talmeş-balmeş greu de egalat: situații tensionate, decizii majore de natură să agite şi mai tare lucrurile, război între facțiuni, iubirea nefirească pentru antrenorul ei, cu momente de grotesc şi proiecții umorale, justificate doar de nevoia de a ține cititorul credul aproape de paginile cărții**.** În „Uglies", Scott Westerfeld are ideea stranie să-şi imagineze o lume a viitorului, în care tinerii ajunşi la 16 ani să fie operați, prin ştergerea oricăror trăsături distinctive, corespunzând unui ideal de frumusețe acceptat de toți**.** „Urâții", adică aceia care refuză uniformizarea, sunt recuzați de autorități, aceştia retrăgându-se într-o tabără numită *FUM***.** Ajunşi acolo, Shay şi Thlly descoperă secretul acelor operații şi înțeleg pericolul ce amenință umanitatea cu dispariția, creația lui Scott Westerfeld înscriindu-se în aceeaşi serie a creațiilor de consum, cu pretenții artistice, ce ne asfixiază cu viziuni catastrofice la nivel planetar**.** Aventura distopică din romanul Annei Carey, „Eve", ne proiectează într-un univers semi-apocaliptic, după ce un virus puternic omorâse aproape întreaga populație a planetei**.** Protagonista acestei cărți, Eve, de numai 18 ani, pleacă în căutarea unui loc unde să poată supraviețui şi-l întâlneşte pe Caleb, marea sa iubire, alături de care speră să cunoască fericirea într-un viitor imprevizibil, mai degrabă înspăimântător**.**

Nu temele generoase lipsesc acestor ***thrillere distopice*** (prietenia, iubirea, încrederea în umanitate), nici ştiința de a nara cursiv, uneori chiar atractiv, de a întreține suspansul, de a crea situații tensionate, gen ***horror***, cu bine calculate momente de poezie şi sensibilitate, ci – pur şi simplu – dorința sinceră de a face literatură de calitate**.** Oricât de abili mânuitori ai celor mai dificile tehnici narative ar fi, acestor scriitori le lipseşte umanitarismul, o linie etică fermă, o substanță de omenesc şi căldură sufletească, cu accentele grave puse pe marile probleme ale condiției umane, pe un mesaj formator şi generos!! Astfel, în locul binelui şi frumosului, răul şi urâtul cu infinitele lor măşti terifiante, în locul ingenuității şi dragostei de viață, o realitate maculată şi zdrențuită, în locul speranței şi dorinței de a fi un învingător, gustul amar al resemnării, în locul luminii calde şi învăluitoare, o lume a tenebrelor, al cărei sens nu poate fi decât unul malefic**.** Adolescenții, în principiu, cei mai vulnerabili dintre cititori, sunt pregătiți, cu o grijă „părintească", nu pentru o lume mai bună, cu repere morale stabile, ci pentru una dominată de Sinistra Trinitate**:** Bani – Putere – Sex**.** Ne putem întreba cine are interesul să otrăvească mințile acestora, pregătindu-i pentru a face parte dintr-un lanț de înrobitoare dependențe, dar mă tem că răspunsul e mult prea evident**.** Societatea cariată şi maculată îşi creează viitorii cetățeni după chipul şi asemănarea sa. Tripla dependență, de care vorbeam mai sus, riscă să anuleze orice tentativă de independență reală şi ne îndepărtează tot mai mult de omul demn şi moral, în a cărui existență mulți dintre noi mai credem**.** Lumile/luminile distopice nu sunt altceva decât oglinzile lumii în care trăim, trădând – cu voie sau fără voie – temerile noastre, în fața degradării umane progresive sub povara păcatelor fundamentale.

Dumitru Radu Popescu

PESTE BALAMUC ŞI PUŞCĂRIE

Domnule Mihai Lucan,

Cred că astăzi, când mai toate instituțiile şi profesiile vor să fie independente şi suverane, doar Medicina nu-şi poate permite să fie independentă față de Adevăr! Se ştie: adevărurile politice, sociale, economice, alternative în suflet şi simțiri, se freacă unele de altele, în măsuri browniene infinite, spre deosebire de adevărul unei boli care – ca să vezi şi să nu-ți vină să crezi! – rămâne cam mereu acelaşi, dogmatic! Organismul uman nu prea minte, spre deosebire de raiaua sa numită materie cenuşie, care, narcisiacă, adaptabilă, darwiniană şi vioaie cum este, când intră în politichii manageriale, curcubeice, o ia peste dealuri şi câmpii, ajungând până la Burta Constituțională. Şi dacă procurorii nu pot decât cu Sfânta Scriptură în mână să stabilească de unde bat vânturile sociale şi politice, medicii – cu precădere psihiatrii! – au rămas singurii cetățeni capabili să pună un diagnostic clar vânturilor din zilele şi nopțile Curții Constituționale. Medicii încearcă şi reuşesc de nenumărate ori să îndepărteze moartea de oamenii atinşi de ea – întru gloria binelui! Dar iată cum, ieri, 1 februarie 1880, Eminescu Mihai aduce un binemeritat elogiu neputinței morții, spunând: „Garanția învingerii adevărului şi binelui în lumea aceasta este moartea". Deci moartea poate înfăptui orice îi trece prin gămălie, în afară de a învinge adevărul şi binele! Totuşi, zice bardul de la Ipoteşti, moartea are şi ea câteva calități irefutabile! Adică: „Dacă moartea nu s-ar îndura să ne scape de o generație de disselecțiune... dacă moartea n-ar pune adevărul la adăpost de onoarea de a fi coexistat alături cu partea criminală şi stupidă a omenirii, niciodată națiile n-ar fi putut strânge acel capital de adevăruri care înnobilează aspra lor luptă pentru existență."

Aspra luptă pentru existență o duc în primul rând medicii! Elogiul Medicinei, domnule Mihai Lucan, vine din partea unui dobitoc (subsemnatul!), care a părăsit „Facultatea de Medicină Generală" din Cluj (în anul III), săvârşind – totuşi! – cel mai binecuvântat pas al vieții sale, căci a scutit atâtea sute sau mii de vieți de incompetența sa medicală funciară!

Îmi aduc aminte cu mare bucurie de numele legendarelor personalități ale Clujului medical de altădată – Goia, Benetato, Hațieganu, Preda, Rusu, Crişan, Baciu, Pană, Moga, Mircioiu, Octavian Fodor – sunt încântat că nu m-am senilizat cu desăvârşire şi nu i-am uitat pe prietenii mei Nia şi Marius Motocu, pe unii dintre colegii mei de an – Vasile Cristoloveanu, Iacob, Tibi Moisescu, Guiaş, Lucia Domşa, Puiu Cosma, Codreş Elena, Ciprian Tudoran, Goia, Maria Crişan, Silviu Gamălă, Mircea Simion Pop, Cosmuța, Voiculescu, Cherebețiu...

E reconfortant să vezi cum Clujul Medical de ieri este continuat cu superbie de Clujul Medical de azi!

Domnule Lucan, îmi pare însă rău să constat că profesorii de medicină din România nu posedă structuri neuronale remarcabile – precum cei 6 (şase) magnifici ai Burții Constipaționale, care, pe drept, chiar când sunt handicapați biologic (asemeni ardeleanului ce adevereşte zicerea, cronicărească, – da, da – precum că nasc şi în Transilvania oameni!) ştiu să urmărească mişcarea seculară a Soarelui, Lumina Sa ce vine când, roşioară, de la Răsărit, când, semilunică, de la Înalta Poartă, când de la Poarta Stanbranderburgului merkelizat... Ei, fireşte, încasează salarii demne de creierele lor electronice, aflate tot timpul conectate – direct! – în priza intereselor naționale. E şi firesc – mai ales că se spune cum un jurist cu doctorate la purtător poate, chiar înainte de a împlini 30 de ani, să aibă o leafă echivalentă cu salariu pe care un profesor universitar de Medicină îl primeşte în ultima lună, la clinică, înainte de a fi pensionat!

Domnule profesor Mihai Lucan, nu credeți că ar trebui înființată o catedră de neuropolitologie, având în cătare punerea în evidență – şi valoare! – în vraiştea în care trăim, a formulelor „Matematicii aleatorii", ce exprimă gândirea barossanului Godot – sublimă! – ce ne învață că nu ne putem trăi timpul şi viața în pace şi fără alcool dacă – dacă nu-l puparisim onctuos în iconița dintre muşchii săi fesieri? Neuropolitologia ar putea depista mai elocvent inflația Politicului, apărută în aceeaşi mică fracțiune de secundă cu Big Bangul! Desigur, în cei 13,7 miliarde de ani care au trecut de atunci, evoluția politicului s-a consolidat într-un Univers paralel, autocefal,

ce se poate azi mirosi chiar în budigăii merkelizați, atârnați pe sfori invizibile, din Grecia până în Portugalia – via Bucureşti! Politicul barossan fiind molipsitor, mai ales prin esența discursului şi caracterului laxativ al emitentului, medicii pot să-l studieze nu pentru a-l stârpi, ci pentru a ne explica structura sa nonverbală, care acționează inconştient, structura sa gargarială şi cea conceptuală, doctrinară.

Sigur, barossani şi merkelizdele, care ne consideră extrem de proşti, nu dau dovadă de o prea mare inteligență evaluându-se doar ca nişte simpli dascăli de prostie prostituționară – prostituțională! Nu, măiestria lor autocefală este irefutabilă! Şi prostia asta bine remunerată de la buget nu e greu de învățat – pe niscaiva euroi de soi, vechi şi noi! Ei, ce întrebare?!.. Cum poate fi cineva politician dacă e prost? Cum pot fi bourenii şi dragaveicile aşi de treflă şi dame de treflă în politică, dacă n-au făcut nici măcar comerț cu produsele din bazarele Turciei – şi nici cu bordurile aduse din China?! Simplu! Pot fi parlamentauri şi zâne europene dacă spun cel puțin de trei ori pe zi, măcar în fața oglinzii, la început, aceeaşi prostie! Despre egalitate, libertatea gândirii, democrație şi drepturile omului! Bourenii şi dragaveicile cu prestelci de stat nu îşi simt organele trupului funcționând, semn că n-au nevoie de medici şi că sunt, evident, nişte democrați social liberali ambidextri pur sânge, buni să fie valorizați şi în serviciile pestrițe, şi ca intelectuali sub acoperire, demni să fie mâine-poimâine titulari în Curtea Prostituțională.

Cum politicul îşi adaptează profilul la realitatea aleatorie inițiată de Big Bangul ideologic şi chiar mistic fundamental, politicul poate dura până la finele lumii: aşa că e clar că nu va muri niciodată, fiindcă sfârşitul lumii este iadul, adică infernul – care este nemuritoriu!

Ce pot face medicii întruniți în acest început de octombrie la Cluj? Pot ei extirpa chirurgical politica – măcar de pe meleagurile danubiano-pontice? Pot ei măcar să-i mai scurteze limba Politicului şi să-i mai caroteze măcar nişte fibre din corzile vocale, pentru a-i amortiza cât de cât ecoul? Habar n-am!

Domnule Lucan,

Acum câțiva ani a apărut, la Editura Academiei Române, „Tratatul de chirurgie”, coordonat de profesorul Irinel Popescu. Trebuie să spun că alături de „Dicționarul Limbii Române”, în 19 volume, fiecare tom având peste 1000 de pagini (cântărind, în total, 50 de kilograme!), „Tratatul de chirurgie”, care s-a deschis cu un volum semnat de dumneavoastră, constituie şi azi mândria colectivului nostru redacțional! Sunt sigur că a II-a ediție a acestui „Tratat de chirurgie”, la care s-a adăugat şi semnătura profesorului Constantin Ciuce, va fi un nou mare succes, o mândrie a Editurii noastre şi a Academiei Române.

Domnule Mihai Lucan, cum în ultima vreme simt un fel de reacție alergică la mediul politic viral ce ne copleşeşte, fac un apel la dumneavoastră şi la toți profesorii, conferențiarii şi asistenții angajați în alcătuirea noului „Tratat de chirurgie”, să elaboreze bazele fundamentului temeliei „Tratatului de neuropolitologie”, pentru a adeveri cât de glumeț şi de luetic este adevărul în istorie, cât de jalnic e să vezi cum valorile unui popor pot servi

politica de umilire a acelui popor, – şi cât de pustiitor este să vezi cum aleşii acelui popor l-au pus pe Dumnezeu în cuier!... O, dar e bine să semnalați în acest „Tratat” şi cu câtă speranță ne-a inoculat numitul Eminescu Mihai când scria, ieri, 1 februarie, 1880, în „Timpul”, că... atunci... „Când vezi capete atât de vitreg înzestrate de la natură încât nu sunt în stare a înțelege cel mai simplu adevăr, capete în care, că în nişte oglinzi rele, totul se reflectă strâmb şi în proporții pocite, făcându-şi complimente unul altuia şi numindu-se sarea pământului, ai avea cauză de a te întrista şi de a despera de viitorul omenirii dacă n-ai şti că după o sută de ani, de pildă, peste amândouă despărțiturile geniilor *contimporani*, peste balamuc şi puşcărie, va creşte iarbă şi că în amintirea generației viitoare vor fi pierit fără de nicio urmă, ca cercurile din fața unei ape stătătoare.”

Mai surâzând, mai surâzând, cu câte un nod în gât, şi trecând şi peste tainele atâtor succesuri ale zilei, multivalente şi multipotente, trebuie să spun că îmi produce o mare bucurie faptul că Medicina Românească, lipsită chiar de unele spitale şi de mulți bani, a rămas, azi, la noi, singurul segment social şi cultural european, o mândrie a tuturor românilor.

Închei aceste rânduri apelând tot la Omul din Ipoteşti: „E o fericire pentru noi că prostia şi perversitatea (şi politichia, adăugăm noi!) – fiind nemuritoare, cel puțin proştii şi perverşii – (precum şi ştiți dumneavoastră cine, zicem noi!) – *în concreto* sunt muritori.”

N-ar fi rău, domnule Lucan! Într-o țară-cimitir, în care industria de fiare vechi este înfloritoare, iar agricultura a devenit exemplară – toată vegetația, începând cu diafana iarbă, şi-a scos rădăcinile la lumină, crescând cu susul în jos, spre mijlocul pământului! – într-o țară baronnizată şi merkelizată, în care vereştoizarea şi privatalizarea gâlgâie de fericire, într-o țară în care singura religie de stat este şpagadoxia, iar justiția este moartă în coteț, – în această țară, domnule Lucan şi domnilor doctori, numai Medicina este vie!.. Slavă medicilor români!

Magda Ursache

„GRECUL NOSTRU NAȚIONAL” LA OFTAL*MOFT*OLOG*

O repede ochire asupra (i)realității imediate ar arăta că I.L. Caragiale pare depăşit de *situațiune*. Nu cu bileţelul de *amoare* se face şantaj politic, acum se lucrează cu interceptarea. Scrisori pierdute de *andrisant* şi deschise de opozant? Ba convorbiri telefonice înregistrate şi date presei. Câți politicieni nu sunt mai parşivi decât Dandanache, mai canalii decât Cațavencu şi mai laşi decât Brânzovenescu („E tare! Prea tare! N-o iscălesc”)? Mi-am spus de multe ori că pe Băsescu nici Caragiale nu l-ar fi putut imagina, deşi marele clasic a făcut, cum se ştie, destulă concurență stării civile. *Lanțul slăbiciunilor*? Ba al complicităților. Mai crede cineva că preacinstitsăracul Iliescu a produs atâta rău neplanificat (nu pe cincinale, ci pe mandate)? Tabachera (de aur) a adus ipistatului Nae Ipingescu câştigurile pe care le aduc privatizările şi directoratul de fonduri europene? *More Pristandiano* (cum zice Luka Lukici Pițu) e de belle époque. Costul câtorva steaguri vârât în buzunar? Cele cu gaură au fost pentru profitorii *rivuluției* mult mai mănoase. Cât despre *machiaverlicuri*, ele-s *murdarlâcuri*, care nu-i fac de ruşine pe fruntaşii politici, dar pe noi ne lasă *în nedomirire*: am ajuns exoftalmici.

Loviturile de teatru din *O scrisoare pierdută* „sunt ceva mai nevinovate şi au mai mult umor”, nota Ileana Mălăncioiu la rubrica *Semne*, din „Argeş” de august, 2012. De acord. Tipătescu era *mai sobru şi mai amorezat* decât *nu spui cine*. Cât despre bărbați, ei sunt mai puțin dominatori decât siluetele feminine, sfădindu-se până răguşesc (nu în frizeria lui Nae Girimea, ci pe canale TV) care să fie *adddevăratul partid liberal*. Şi nu face adoranta preşedintelui, Andreea Pora, cât 22 de Mițe?

Coana Efimița s-a emancipat, a luat frâiele din mâna conului Leonida (Scoal’ că-i lovitură de stat, bobocule!); ştie englezeşte şi scrie la lume: „În România a coup d’etat is taking place”, iar halucinația politică a loviturii de stat date de „un grup infracțional organizat”, cum a strigat vameşul democrației, că nu vreau să-i spun Blaga, a cuprins *loropa*. Cu *sfânta Constituțiune* pe fundal, preşedintele a împiedicat siluirea Constituției prin referendum, îndemnând – constituțional? – să nu se iasă la vot.

„Eu nu lupt pentru scaunul meu, eu lupt pentru justiție” pare replică din teatrul lui Caragiale, în Anul Caragiale, de vreme ce procurorii s-au răspândit prin sate să-i *regularisească* (vorbă ILC) pe votanții puşi la cale de *guvernul infam* să voteze DA ori NU. Oximoronul momentului, în acest caz, nu-i „curat murdar”, ci „curat constituțional”, fapt ce ne trimite la „Constituționalul” de iulie 1889, unde Caragiale scria: „Catargiu calcă Constituția de sus în jos – el o calcă de dragul lui, noi (liberalii, nota mea, Magda U.) o călcăm de dragul ei”. Cum? Prin „răscoală de uliță”. Iar *sistema constituțională* fiind apărată şi salvată, s-a pus de nuntă politică în roz fanat, cu regele Cioabă „la papion”. „Să trăiască Boborul şi Costicuția!”. Nici Ceauşescu nu s-ar fi gândit – cred eu – la nuntă ca plenară ori congres, încheiată de membrii de vază ai alaiului cântând „Treceți, batalioane române, Carpații...”. Fiindcă veni vorba de Carpați, Caragiale şi-a imaginat ce va să se întâmple în cetatea Tâmpitopole la 3874: *ingeniarii* vor *să razã* Carpații. Modest, monşer! La 2012, deja verzii pledează pentru folosirea cianurii în minerit. Acad. Răzvan Theodorescu s-a şi ales cu porecla Cianură şi mai e un caz, la Iaşi.

Discursul politic al lui Cațavencu, „România să fie bine şi tot românul să prospere”, s-a redus la trei vorbe şi-o exclamare: „Să trăiți bine!”. *Scurt şi lămurit*. Dovada sărăciei extreme? Românii furnizează organe pe patru continente, prin rețele braziliene, israeliene, turceşti...

Trebuie să citeşti trei ziare ca să afli ştirea corectă? Acum ai nevoie de mai multe şi tot nu ştii *cum stă lucru*: bine ori rău? *Nici aşa, nici aminteri*. Ştirile negre sminteşc lumea. Ce *Năpasta*? Un fiu îşi decapitează mama de 71 de ani cu securea. Şi nu numai ipistatul trage noaptea la pistoale (*obicei mitocănesc*). Bucureşti e capitala împuşcăturilor stradale.

Brr, nu-i de râs!, ar comenta Nenea Iancu, văzând că bancnota de un milion cu chipul său face acum o sutică. Sau zicând ca frizerul perdant la loterie: „A murit francul...”

Tariful ziaristului pe vremea lui Caragiale, o, era meschin („trei parale bârfirea, două minciuna şi nerozii... două de-o para”), față cu privilegiile nu nesimțite, ci obscene obținute de gazetarii oficioşi, ieşiți din coasta *infatigabilului* reporter Guvidi sau din coasta lui Caracudi, cel *cu apucături americane*, aşadar cu *frumos viitor ca ziarist român*. Parantetic fie amintit, însuşi Nenea Iancu a intrat în *bocluc* atunci când a anunțat în „Națiunea română” căderea Plevnei mai devreme, iar cititorii revoltați i-au cam pus pe fugă pe el şi pe Frédéric Damé; acum, cititorii, câți or mai fi, că nici câți suntem cu toții nu mai ştim, se arată mult mai indiferenți.

Cât despre nefăcutele guvernanților... În agricultură, se preconizează creşterea struților, iar în turism – plantarea palmierilor. *Rapița, moft*! Vom importa ştevie şi leuştean, că mărar aducem din Italia. Şi ce să mai creştem oi, când sunt destule în Australia? Ideea iluminatu-

* Îi mulțumesc pentru sintagma „grecul nostru național” lui C. Stănescu.

lui stradal cu licurici, „din lipsă de lămpi gazoase", e întrecută, de vreme ce îl cultivăm pe Licuriciul de peste ocean, în „enteresurile patriei".

La Nenea Iancu, „gol puşcă" înseamnă fără para în buzunar; la noi, dezbrăcăreţele din showbiz iau sintagma *ad litteram*: se pozează goale puşcă şi pistol. Claymoor s-a multiplicat şi el: ziare *de mode şi cancanuri* umplu standurile*. Foi noroioase*, din belşug!

L-a făcut P.P. Carp gogoman pe Marghiloman? Nimica toată faţă cu apelative ca hahalerelor ori – mai frust – găozarilor. Lache pălmuindu-l pe Mache, Iancu Pampon dându-i lui Crăcănel *şart! part! trosc! pleosc! patru palme* sunt aproape tandri dacă ne gândim la *ocara şi măscara* (mulţumesc, Şerban Foarţă!) din campaniile zilelor noastre. Ar mai spune cineva, ca Trahanache: „Onorabile, rog daţi afară pe stimabilul", adică pe cetăţeanul turmentat? Aş. Nevinovatul chinoroz, ghionturile de cafiné şi alte caragialâcuri electorale sunt nimica toată. Şi n-o avem noi pe cucoana lui conu Iancu (din *Politică şi delicatese*), pofticioasă la icre moi şi vacă de Kobe, de data asta de gen masculin? Cât despre trântele pentru aghiazmă, ele s-au extins din Mizil (unde părintele Marinache le striga mahalagioaicelor de Înviere: „Ho, că nu sunteţi la cocină!") în toată ţara.

Da, mi s-a părut (şi am scris, dând destule exemple) despre ILC ca *depăşit* (atribut neinspirat) de actualitate, nesocotind spusa lui G. Ibrăileanu: „Caragiale nu va fi niciodată inactual sau cu totul inactual". Vasile Gogea îl *aprobă pozitiv* pe „arman". După ce-am citit *Moftal*mofto*logia sau ochelarii lui Nenea Iancu* (ed. a II-a, revizuită şi adăugită, cu o prefaţă de Gheorghe Grigurcu, Grinta, Cluj-Napoca, 2012), mă tem că trebuie să-mi fac *mea culpa*. Acum îl văz pe Caragiale, ca şi V. Gogea, *nici actual, nici actualizat*, *ci... etern*, dăinuind cât literatura*.* Iar eternitatea i se trage nu din *moment*, ci din *moft*, „acel ceva învestit (scrie V. Gogea la p. 114) cu proprietatea de ultim şi indestructibil (deşi, nu unic!) component al unei metaforice structuri atomice a sufletului românesc."

„Este impropriu să spui că, opinează Vasile Gogea, ceea ce este etern poate fi «actualizat»" şi îl deschide pe Heinemann (corectură binevoitoare: Heinmann) Tiktin ca să afle că turcescul moft (= gratuit, ieftin) a devenit în limba română *fără valoare sau importanţă, minciună, palavră, înşelătorie*. Vântul bate, apa trece, moftul rămâne, ca siglă a *românimii*. Nu spleen englezesc, nu nihilism rusesc, nu vendetta italienească, nu *l'engouement* (altă corectură binevoitoare: *l'engouement*; greşeala de tipar îşi bagă mereu coada) franţuz, nu morgă spaniolă, ci Moft majusculizat, „pecetea şi deviza vremii noastre". Cu semn de exclamare, poate fi replica invariabilă a românului contemporan cu Nenea Iancu ori cu noi. „Silabă vastă", minimalizează, bagatelizează orice. Mitologia? O moftologie. Kant? „Mare moftangiu, zice pentru efect pamfletar ILC, cititor de *Aristotele* şi *Platone*.

Dreptate? Moft!; Justiţie? Moft!; Progres? Moft!; Necaz? Moft! Talent? Moft, c'eşt copil? Doar *D'ale democraţiei*, *comodia vremii noastre,* se joacă de la matineu până târziu, în (tele)noapte, din Parlament până-n Curtea Constituţională, la vreme de criză (*teribilă, monşer*!) şi de căldură mare. Consiliul dat lui Tipătescu de conu Zaharia e mai mult decât concludent: „astâmpără-te, omule, şi lasă odată mofturile". Ce era în chestie? Onoarea, atâta tot. Moft! Nu-i politicianul de anţărţ şi de azi (ca şi intelectualul, caracter onorabil nevoie mare) mai atent la onoruri decât la onoare?

Vasile Gogea îl vede pe Moftangiu *enorm* (dar şi monstruos). Selectează câte o pagină din Caragiale pentru a o aşeza în alt context. Opera lui Caragiale e, pentru foiletonist, un fel de *Magnum mophtologicum* (cum o numeşte Maria Vodă Căpuşan). Aş zice chiar că avem de-a face cu o nouă ştiinţă literară, oftal*moft*ologia, „o subramură a unei sociologii culturale"; operând cu mofteme, dar şi cu bârfeme, ba chiar cu o *moptemă*: lectura *Inspecţiunii* făcută de Mircea Ivănescu, poetul fiind cutremurat de „concordanţa înfricoşătoare dintre cazul lui Nenea Anghelache [...] şi sinuciderea la fel de inexplicabilă a lui Urmuz" – „un subiect de meditaţie despre modul cum viaţa se supune literaturii – nu? –".

Pornind de la notaţia „sunt fiul operelor mele, al căror tată sunt", G. Călinescu era îndreptăţit să afirme că însuşi Caragiale a fost „personagiu proverbial". În 29 ian. 1893, în „Moftul român", explica natului cum e moftangiul: eminamente român, rând pe rând anarhist, socialist, progresist. Liberal pe segmentul licenţă-slujbă, conservator pe traseul slujbă-pensie, pentru ca, pensionar, să brăţoşeze tinerimea universitară. În linii mari, după C. Bacalbaşa, ILC a frecventat destule formaţiuni politice, *car'va să zică* traseist; începând ca junimist, a devenit admirator al conului Ionel Brătianu, Vizirul, ca, la sfârşitul sfârşitului, să fie „un intim" al socialistului Dobrogeanu-Gherea, „moscalul", dar şi membru al partidului conservator-democrat. Amicul Zarifopol făcea observaţia (nedreaptă) că, la bătrâneţe, s-ar fi molipsit de ideile lui „Rică Ventureanu", alta şi mai nedreaptă fiind că-i prea conservator din punct de vedere estetic.

Carr... (cum semna în „Ghimpele") a trecut de la albi (conservatorii) la roşii (liberalii) şi viţă vercea.... Participant, în vara lui 1870, la *rivuluţia ploieşteană*, avea să-l pamfletizeze pe Candiano-Popescu, citind Naţiunii ca prezident actul întemeierii Republicii, urcat pe „scaunul de tocat cârnaţi". Ca tot moftangiul imparţial, s-a înscris la radicalul Panu, în 1896; nesatisfăcut cu vreo funcţie în stat, a trecut de la P.P. Carp la Take Ionescu, în 1908; a combătut energic la gazete oficioase, dar şi la gazete de opoziţie, la fel de energic.

A debutat în „Telegraful" liberal, ca apoi să-i persifleze pe liberali din „Timpul" conservator ('77-'81) şi din „Epoca", tot conservatoare, la 1896. A trecut de la oficiosul liberal „Voinţa naţională" (1885) din nou la junimişti („Constituţionalul", 1889); a criticat „Timpul" din „Gazeta poporului", lângă liberalul Delavrancea; a scris în coloanele ziarului „Ziua", al lui Panu (la 1896), ca apoi să lupte (în „Voinţa naţională") contra „Luptei" lui Panu, pentru insultă la Rege, Nenea Iancu neluptând atunci contra Guvernului...

Mă gândesc însă că trecerile dintr-o partidă în alta şi de la o gazetă *eminamente combativă* la alta, opozantă, se pot interpreta şi altfel: i-o fi trădat pe Titu şi pe

Carp pentru Tăchiță, pe conu Lascăr Catargiu (premier conservator) pentru „ciocoi” şi pe conservatori pentru liberali, dar pe sine nu s-a trădat. A scris cum a crezut că trebuia scris, conform gândirii, personalității sale de „refractar” (T. Maiorescu). Antijunimist sau antitachist, antilascarache ori ba, n-a intrat în contradicție cu postura de analist-moralist politic. Ca *artilleur* (pseudonim) a dorit salubrizarea politichiei. Şi-a făcut *ilusiuni deşarte*? Dar noi, care avem ceva experiență postsocialistă, nu ne-am făcut destulă *ilusiune*? Am crezut, *bunioară*, în Emil Constantinescu, l-am aplaudat, ca să-l disprețuim când am constatat că-i slab, inconsecvent, moftangiu. Liberalii lui Radu Câmpeanu nu s-au dovedit „oameni cilibii”? Monarhia? *Idee ma'e*, până la Duda, ca şi Alianța Civică, până să devină, în *espresiune* caragialescă, *partidă*. *De ce, de nece*, am ajuns la înțelepciunea (de pe urmă) de-a nu mai crede în alianțe *de strânsură*, nici în *catindații* recenți, care susțin că România e strâmbă şi că trebuie să fie dreaptă (de îndreptat = cosmetizat), pregătindu-ne „o guvernare vizionară”, bine mirositoare. „Când e vorba de delicatețe nu se mai încape politică”. O ştim de la Nenea Iancu. Şi nu degeaba am citit *reflecsiunile* lui despre politicaştrii care-şi adresează unii altora *acuzări bilioase*: „Chiverniseala, pricopseala şi ciupeala – astea sunt principiile” (*Şcoala succesului*).

Tot Caragiale, în tableta *Cloşca cu pui* („Alegătorul liber”, ianuarie, 1876) dădea soluția, cerând să se numească ministrul Bunului-Simț ca al 8-lea ministru. Pe cale de consecință, ceilalți 7 (în frunte cu Lascăr Catargiu) ar cădea.

Dar, în vremea noastră, mă tem că *aiasta nu se poate*. Unde să-l găsim pe-al 8-lea?

Liviu Ioan Stoiciu

JURNALUL POEMELOR

(Nota LIS-2012: Poemele îşi aleg aici zilele de jurnal. Zile în care poemele au fost scrise. Poeme inedite, rămase în sertar, nepublicate, asemenea jurnalului. Jurnalul e şi el scris de mână, într-un registru masiv. Sunt în anul 1988, pe 19 februarie am împlinit 38 de ani, locuiesc la Focşani, la bloc, alături de prozatoarea Doina Popa, soție, şi de Laurențiu, fiu, la 12 ani; sunt bibliotecar la Biblioteca Județeană „Duiliu Zamfirescu” Vrancea – BJ. De data asta am găsit în sertar două poeme originale scrise la trei zile distanță. Se înțelege, o altă parte din poemele scrise şi în 1988 au fost publicate în volume ale mele sau în reviste, rătăcite, uitate, ascunse, nu țin nicio socoteală a lor)

Joi, 21 aprilie 1988

La ora 8.20 sunt la Biblioteca Județeană „Duiliu Zamfirescu”, după ceai neîndulcit, margarină şi gem, îmbrăcat la fel ca ieri şi răsalaltăieri: azi, la soare, la ora 17 vor fi 24 de grade! Zi splendidă de primăvară. Semnez condica şi mă aşez să termin de citit revistele literare *Luceafărul* şi *Orizont* de săptămâna trecută, în amănunt, şi pe deasupra *Urzica*, unde am descoperit un nou „client” pentru „Bibliografia adnotată a Vrancei – 1988” (la care lucrez, datorie de serviciu): Corneliu Mihăilescu, reporter radiofonic, e luat peste picior în *Viața Studențească* şi *Urzica* în această săptămână pentru tâmpeniile ce le debitează la transmiterea meciurilor (un individ antipatic, de o îngâmfare fără limite, îl voi numi ca atare). Pun şi azi un bec sub pasarela BJ. Ies să văd presa la zi (eu răspund de colecțiile de presă la BJ) la ora 10.30, cumpăr *Urzica* pentru Laurențiu, fiul. Neinspirat, cumpăr două săpunuri oarecare poloneze cu 20 de lei bucata, e un adevărat spectacol, un autocar descărcat de… poloneze, care vând toate prostiile posibile; ultracentrul Focşanilor e paralizat pe moment de grupurile de localnici ce au tăbărât pe aceste poloneze… Revenit la BJ, citesc abonamentele sosite azi, ziarele de ieri şi *Sportul* de azi. Înainte de ora 12 apare iar M.C. Voicu, poetul: îmi arată că s-a tăiat cu securea, pierzând sânge serios. S-a interesat dacă poate să plece cu maşina în străinătate şi i s-a răspuns că poate numai dacă deține oficial valută! Nu are aşa ceva, chiar dacă e plin de bani. A cumpărat lemne pentru iarna care vine… Sosit acasă la 12.30, mănânc vinete, un ou roşu şi rahat, mătur holurile şi bucătăria şi arunc gunoiul, spăl găleata. Fac în fața uşii, pe hol, curat (stau la etajul doi, la un bloc pe colț). Aținesc un sfert de oră. Vorbesc iar cu V. Pricop la „mobila de comandă”: nu au oamenii material, dar să mai dau telefon (vreau să fac o bibliotecă). Of… Revin la ora 14 la BJ: doamnele Nistor şi Franciuc se amuză copios pe seama noii „colege” (din păcate nu va rămâne la BJ, la centru), „Teodora”, nu-i ştiu numele, care îmi citeşte volumul „La fanion” din proprie inițiativă cu dicționarul mitologic în mână! Se amuză că are nelămuriri: nu va îndrăzni să-mi spună despre ce e vorba, nici eu nu o voi deranja. *(Nota LIS-2012: Cred că „Teodora” e actualul director al BJ, Teodora Fîntînaru, care între timp a publicat o carte a ei despre înscrisurile editoriale de patrimoniu şi editează o revistă a BJ Vrancea,* Lector*; nu i-am urmărit evoluția, nu ştiu din ce an a devenit director aici, după Revoluție, dar sigur e omul potrivit la locul potrivit)* Citesc atent revista *China* 2/1988, interesantă, ca de obicei, plus publicațiile *Munca* şi *Agricultura socialistă*. Apar şi azi la BJ poeții Ioan Botezatu

şi Florin Muscalu, vor sta până la 16.45! Timp pierdut: primul, a depus actele pentru însurătoare, pe 30 aprilie va pune capăt burlăciei. *(Nota LIS-2012: Ioan Botezatu locuieşte azi lângă Oneşti, în vila lui de lux, lucrează în asigurări şi a publicat un volum de versuri; i-am pierdut urma)* Al doilea, Florin Muscalu, ține să citească neapărat ce scriu eu în „Bibliografia adnotată a Vrancei", mai ales despre el, fireşte, fiind impresionat că lista ajunge la prima secretară a PCR Vrancea. Mergem toți trei la Casa Cărții, nu au venit noutăți. Revenit la BJ, citesc versuri de Ion Panait. Plec la ora 17, iau pâine de 4,75 de lei (culmea, integrală; se pare că au venit scumpirile) şi patru conserve ruseşti de peşte, 52 lei. Suntem într-o criză de bani zdrobitoare… Aduc timbre poştale acasă de 110 lei: numai că eu nu prea mai scriu epistole! „Dc". Doina s-a umplut de „bubițe blânde", nu ştie de ce, a făcut alergie, probabil, o fi luat o pastilă veche împotriva durerii de cap. Eu am un furuncul pornit sub buza inferioară. Duş, mă culc apoi, în timp ce Doina face baie generală (îşi spală şi părul). Mă trezesc indispus, dat peste cap fiziologic (am o cădere în gol, amețeli), a început să nu-mi mai facă bine deloc somnul de după-amiază: mănânc un ou prăjit, îmi revin încet-încet. La ora 19 intru în cadă, am parte de apă bună pentru baie generală. Spăl şi grătarele de plastic, scaunul WC, totul. La 20.15 deschid televizorul: s-a întors din străinătate acasă nenorocitul ăsta de dictator cu consoarta, a avut o primire triumfală la Bucureşti. Bineînțeles, cele două ore de televizor sunt pe deplin compromise, nu degeaba a fost… reprogramat totul. La TV Chişinău, „Unda tineretului" e de o violență ieşită din comun la adresa abuzurilor „celor ce au", a şmecherilor şi profitorilor. La ora 23 se culcă Doina: azi a fost tandră, neînțelegerile la serviciul ei (la Liceul 1) au fost amânate. Laurențiu face şi el baie generală azi, profitând de apa caldă de la robinete (altfel, ar fi trebuit să-şi încălzească apă pe aragaz), după ce a jucat fotbal. Doina spală şi face mâncare: o ciorbă de legume (în sfârşit, avem verdețuri) şi puțină carne cu cartofi prăjiți, cât vom mai avea… Citesc azi un pliant masiv cu „Expoziția Arta populară norvegiană" din 1968, de la poetul Virgil Huzum *(Nota LIS-2012: Virgil Huzum a dispărut în 1987 la 82 de ani, la Focşani; a obținut în 1929 la Universitatea bucureşteană licența în farmacie, iar în 1931, cu mențiunea* magna cum laude*, licența în litere şi filozofie; a frecventat cenaclul de la „Literatorul" şi a făcut parte din Gruparea Generației Tinere, din 1929; devine, în 1936, membru al Societății Scriitorilor Români; pentru placheta „Zenit", 1935, este distins cu Premiul Societății Scriitorilor Români acordat celei mai bune cărți de versuri a anului; după o lungă perioadă de tăcere – e vorba de 38 de ani, în care sunt cuprinse perioadele celui de-al Doilea Război Mondial şi ale instalării şi stabilizării comunismului în România, revine, în 1973, cu volumul „Mirajul sunetelor"; Virgil Huzum, care în 1929 anunța eseul „Poezia structurală", a fost, teoretic, adeptul unei lirici desprinse de concret, construită, abstractă şi generalizatoare precum matematicile, cu modele în Paul Valéry şi Ion Barbu, conform Crispedia.ro; Virgil Huzum a cochetat cu futurologii lui Filippo Tommaso Marinetti, aderând la celebrul lui Manifest Futurist din 1909; venit din familie aristocrată, cu tot felul de rude din partea Kogălnicenilor, Virgil Huzum era o prezență distinsă, discretă la Focşani în anii în care l-am cunoscut; după moartea lui Virgil Huzum, fiul, celebrul regizor de la Paris Sergiu Huzum, a donat Bibliotecii Județene Vrancea, între altele, şi manuscrise cu poezii ale lui Virgil Huzum erotice, licențioase, scrise pe spatele unor etichete de sticlă, poezii care azi, dacă ar fi publicate, ar putea să provoace delicii celor lipsiți de prejudecăți, mă mir că nu sunt exploatate)*. De la ora 23.05 la 23.45 scriu un poem, exercițiu obişnuit – nu mai reuşesc să ies din „formula" acestui gen de a scrie. (Mă culc înainte de ora 1, după ce citesc pe sărite presă literară)

Are un blestem

astfel, se vădeşte: are un blestem,
care-i chinuieşte sufletul. Face tot felul de giumbuşlucuri
pe spinarea calului înhămat la dric. Un
blestem care, altfel, are chipul
cumpătării.

Arată cu degetul: chipul cumpătării pluteşte pe oglinda
apei din zare,
pe caniculă. Apă lipsită de îndrăzneală, pe malul
căreia paşte celălalt cal, care va fi
înhămat. Are, într-adevăr,
chipul cumpătării? „Nu, are un blestem,
are fel de fel de chipuri
îngrozitoare – chipuri ce-au început a trage de mine, zicând:
femeie, unde mergi? Unde sunt actele tale? Iar
eu am întrebat speriată în jur:
sfinte arhanghele, de ce nu mi-ai zis când am trecut pe
deasupra primăriei, să fi scos actele, că
uite ce-mi cer astea"…

Astfel, se vădeşte: trezită de fornăitul calului înhămat,
trezită din ceva anterior subconştientului,
traversând
focurile iadului, ieşită în afara sa cu totul, de ce nu se
aruncă în flăcări? Îi

e de ajuns că are un blestem, care-i chinuieşte sufletul.

Duminică, 24 aprilie 1988

Mă scol după ora 12, după ce mă trezesc de la ora 9, stau de veghe în pat, ațipesc, mă trezesc. Incredibil, de la 28 de grade la soare ieri, azi la prânz sunt 8 grade! Temperatura ajungând la 2 grade la căderea întunericului, în țară ninge abundent! Iată o caracteristică su-

fletească a acestui an, te pomeneşti: după temperaturi toride, zăpadă! E prea de tot. Doina iese în oraş cu Laurenţiu, fiul, îmi cumpără *SLAST (Suplimentul literar artistic al ziarului Scânteia tineretului)* şi pune recomandată o scrisoare a ei către Valeriu Râpeanu, director la Editura Eminescu (scrisoare redactilografiată, semnată Doina Popa, în care îi cere directorului editurii să-i spună Da sau Nu în legătură cu al treilea ei roman depus aici, la Bucureşti; scrisoare ce se aseamănă cu aceea trimisă de mine, legată de un roman al meu, la care am primit un răspuns de cel mai rău augur; să sperăm că nu va primi şi ea acelaşi gen de răspuns jignitor, romanul Doinei Popa fiind pe tipicul editurii). *(Nota LIS-2012: Romanul meu, intitulat „Romanul basm – Trup şi Suflet", trimis la Editura Eminescu în 1986, n-a apărut până la Revoluţie, a apărut numai în 2002, la Editura Dacia, când nu mă mai interesa soarta lui, uitat fiind în sertar; după Revoluţie, lectorul Editurii Eminescu, Aurelia Batali, şi-a cerut scuze pentru scrisoarea trimisă mie în 1987, a dat vina pe cenzură şi pe „ideologul partidului" Valeriu Râpeanu, care i-a dictat-o; nici Doina Popa n-a reuşit să-şi publice romanul la Editura Eminescu până la Revoluţie; acest roman, intitulat „Să nu te lupţi cu morile de vânt", al Doinei Popa n-a apărut până azi; altfel, acum, Editura Eminescu e o caricatură, dispărută din peisajul serios literar, a fost cumpărată de o scriitoare minoră de origine română din străinătate şi publică numai carte de duzină)* Doina va veni din oraş şi se va încălzi lângă mine, în pat. Pus pe picioare, stau la televizor (e duminică, nu?), absent, relaxat şi citesc din presa cumpărată. La ora 15 închid televizorul, după ce am mâncat. Doina se plânge că fiul, Laurenţiu, îşi bate joc de lecţii şi că trebuie să intervin, să-l ascult eu. Ridic din umeri, ea ar trebui să se impună. Laurenţiu iese la fotbal până la urmă, după ce-l ascultă Doina la zoologie. Doina se culcă. Profit, inspirat de singurătate (Laurenţiu la fotbal, Doina doarme) şi de la ora 16.45 la 17.10 scriu un poem care nu mi se pare a fi prea rău, cum mi se tot pare: eu ştiu?

În căutătura ochilor

în căutătura ochilor cu lănţişoare geloase
decolorate, dublate cu
mărgele de argint, răscolită de nu ştiu ce mâhnire bine
disimulată: prea copilăroasă, cu
o parte de trup uscată şi cu una verde, e o adevărată

cursă pentru atragerea şi anularea tuturor
relelor. Călăuzită de inimă…
Aplecată deasupra filei mele albe înroşite, simbol al
asfinţitului de soare, înainte să încep
să-ţi scriu. Auzi,
să-mi scrii cu cerneală magnetică „Te iubesc". Frumoaso,
din secolul trecut, de la tine din împărăţie,
numai stolul acela de corbi a

ajuns până la mine şi câteva particule din cenuşile provenite de la erupţiile
vulcanice ale trupului tău. Zău, nu exagerez, când mă
concentrez la tine nu
observ decât nişte dungi întunecate – lănţişoare
geloase decolorate, dublate cu
mărgele de argint,
sclipind în câte un moment: în

căutătura ochilor.

Trezită, Doina face o prăjitură de casă cu cremă gustoasă, cu budincă de cacao, o mâncăm azi pe toată, în trei… Fac baie generală fierbinte (adică îmi spăl şi părul, repet), spăl baia în amănunt şi-mi tai apoi unghiile. Stau la TV Chişinău, asist cu destulă simpatie la figura de disident a scriitorului intervievat Gh. Malarciuc („să fim atenţi la adunarea semnăturilor de către nomenclatura noastră pentru distrugeri de cariere şi condamnări, justificative"). *(Nota LIS-2012: Gh. Malarciuc a susţinut perestroika gorbaciovistă, dar a fost un scriitor proletcultist din RSS Moldovenească, prozator, dramaturg, scenarist, a realizat mai multe filme de ficţiune şi documentare; a fost considerat un „scriitor oficial", născut în 1934, a murit în 1992; după „independenţa Republicii Moldova" a fost un politician ecologist)* De la ora 20.25, la TVR, film de dragoste trist, japonez, bine făcut. De la ora 22 la 23.30 pierd vremea cu lecţiile de fizică (electrodinamica) şi geografie (Mexicul) ale copilului, Laurenţiu nu ştie nimic, îl fac să înţeleagă totul. Mă abţin cu greu să nu-i dau cu manualele în cap. Doina se culcă la ora 23, eu fac patul în camera copilului, care se culcă fără să fie sărutat de mine. Afară plouă… Mi-a dat telefon Mariana, soţia fratelui Marian de la Adjud, să vin imediat să schimb cizmele, că intră în inventar sora ei, şi să iau ouăle cumpărate de ea pentru noi: aşa sunt eu norocos, când se strică vremea într-un hal fără de hal, trebuie să plec neapărat la drum… Cum să plec, însă? Neapărat mâine dimineaţă trebuie să dactilografiez „Bibliografia Vrancei", la BJ… Scriu, după ce se culcă şi Laurenţiu, în acest registru-jurnal, mă prinde ora 1. O ciudăţenie: de când m-am trezit şi până la ora 17, vreo cinci ore neîntrerupt aşadar, a stat un cetăţean la intersecţie (în faţa blocului în care locuiesc), aşteptând şi privind în toate părţile, abia începerea ploii l-a făcut să plece! Sunt atât de disperaţi securiştii care mă urmăresc? De ce? Îmi era milă de el, cred că era îngheţat, flămând şi cu nevoile fiziologice explozive: cine o fi fiind? Ar fi meritat să-l invit în apartament la mine, dar poţi să-ţi pui mintea cu toţi cei ce sunt angajaţi să te urmărească? Există şi asemenea meserii ingrate. În sfârşit, la Chişinău, folclor (din melodii populare): „Măi, Ioane, şarlatane / Cu bomboane-n buzunare", sau aşa ceva, cu bomboane „amăgind-o" pe fetişcana mândră, pe o melodie încântătoare, interpretată de o „ţărăncuţă"… Apartamentul ne e iar plin de ţânţari, din subsolul inundat al blocului.

Octavian Soviany

MEŞTERUL DE SONETE

În primele sale încercări poetice, Mihai Codreanu cânta ambiguitatea frumosului şi descoperea, prin intermediul actului poetic, ordinea sterilă a intelectului: „Amici, voi n-o cunoaşteți. În glasul ei zefirul / Ca-n faptul primăverii îşi cântă simfonia. / Şi toată-a lui splendoare şi toată gingăşia / Pe fața ei curată şi-a pus-o trandafirul. // Cât Parcele-şi vor toarce în veşnicie firul, / Nu cred să-şi dezvelească în soare duioşia / Ca dânsa altă floare, e soră cu-armonia / Şi toate-a sale grații sunt rude cu delirul. // Ea trupul ei de spumă l-a disputat Himerii / Şi-n zgomotul mulțimii şi-n liniştea tăcerii / Îmbracă haine clare de limpede senin. // Iar de-ndrăgesc naivii sirenicu-i suspin, / Cu-o singură privire ucide, ca Meduza... / – Amici, voi n-ați iubit-o ca să muriți, e Muza" (*Omorâtoarea*). Aceste poetizări sunt cel mai adesea cugetări versificate, în spiritul poeziei de concepție, care abundă în aluzii şi personaje mitologice, iar imaginea se întemeiază pe pasiunea sculpturală a clasicismului, poezia nefiind, în viziunea lui M. Codreanu decât un echivalent al sculpturii: „În mine doarme-un visător haotic, / Un cântăreț de mistice cuplete, / Care-mi vorbeşte-n limbă de sonete / Când îl trezeşti din somnul lui hipnotic. // Pe sufletu-mi e suveran despotic / Şi glasul său e strigăt de trompete, / Când regele-mi, trezit să mă îmbete, / Îmi dă să beau puternicu-i narcotic. // El pune-n vers o muzică mai lină / Ca de zefiri când printre flori se-alină, / Smulgând petale una după alta: // Statui ar vrea sonetele să-i fie, / Că nu le-a scris cu pana pe hârtie, / Ci le-a sculptat în marmură cu dalta (*Cântărețul meu*). El celebrează feminitatea statuară, erosul golit de senzualitate, convertit în contemplație pură, pe linia reveriilor spiritualiste ale lui Panait Cerna, dar cu mai rafinate voluptăți de estet: „Tu eşti a vieții mele sărbătoare / Şi-a bietului meu suflet reînviere, / Căci mă renaşti cu albă mângâiere / Din grațiile tale-ncântătoare. // Dar de-aş atinge scumpa ta ființă / Cu cea mai mică umbră de dorință, / Aş profana iubirea mea curată; // Căci mi-aş muşca pe-a tale buze visul... / Şi-n sărutarea mea necumpătată, / Ca-ntâiul om, mi-aş pierde paradisul" (*Mi-aş pierde paradisul*). Poezia lui gravitează în jurul unei scheme ascensionale, specifice clasicismului, căreia îi incumbă o anume moliciune şi senzualitate, căci locul zborului sau al urcuşului anevoios e luat de dansul care evocă tensiunea spre idealitate: „Tăceți! Începe valsul şi suspină / Ca freamătul de ramuri primăvara, / Adie lin... şi tot mai lin, chitara, / Cu şoapte dulci de tainică surdină. // Din grupul de statui, o balerină / Turnată-n albă spumă de Carrara / Întinde pasul; ochii ard ca para, / Iar trupul zvelt ca salcia se-nclină. // Cu brațele prin aer ondulate / Şi-n fâlfâirea pletelor bogate / Se duce-n zbor ca, dus de vânturi, valul" (*O statuetă siriană*). Obsesiile eroului liric sunt piatra, gheața, metalele; iar, în concordanță cu viziunea purificatoare şi diairetică, proprie regimului diurn al imaginarului despre care vorbea Gilbert Durand, asistăm la triumful ideii asupra vitalului, la conversiunea în mineral a substanței organice: „Asupra-i trăznetul căzu. Stejarul / Se clătină primindu-i lovitura – / Dar nu-şi plecă nici fruntea, nici statura / Sub clipa ce-i răpise centenarul. // Şi fulgerat aşa, trecu hotarul / Atâtor vremuri. Împietrindu-şi zgura, / Îşi încleştase-n secole făptura, / În care vulturi azi îşi fac cuibarul. // El are crengi uscate şi macabre / Ca nişte-ndoliate candelabre / Rămase stinse pentru totdeauna // Şi doarme-ncins de nepăsare-adâncă. / Pe când cu ochiul ei de şarpe luna / Magnetizează pacea lui de stâncă" (*Efect de lună*). În paralel cu elogiul ideii şi al construcțiilor utopice ale intelectului, de felul Turnului Babel, poezia lui Mihai Codreanu însă aduce de timpuriu şi un omagiu libertății, în care rezidă, pe linia vechilor teorii atomiste ale elenismului, temeiul oricărei mişcări şi prin care e depăşit determinismul strict, de maşinărie perfectă, al naturii: „Fără tine tot atomul stă-n Nimic încremenit; / Tu ai îndemnat atomul să se mişte-n infinit, / Ca să-i dai apoi viață în vieți nenumărate. / Libertate, eşti enigma tuturora câte sunt, / Deci şi azi şi ieri şi pururi, cum în cer şi pe pământ, / Vorba asta e o vorbă de magie: Libertate" (*Imn*). Ea ține de esența omenescului şi este figurată simbolic prin motivul oglinzii tulburi, care reflectă deformat realitatea: „Bahluiul curge-ncet. Ca o reptilă / Cu solzii plini de stropituri murdare, /Târându-se spre vesperala zare, / Pe-ntinsul şes

purcede parcă-n silă. // Te simți cuprins de dureroasă milă / Şi, cu dezgust privindu-l, ți se pare / Că-n apa lui chiar luna când răsare / Nu-i glob de-argint, ci bulgăre de-argilă. // Sărmana mea zeiță fermecată, / Văzut-o-am în mare altădată / Scăldând în larg splendoarea ei divină... // Şi-n atmosfera plină de miasme / Văd astăzi chipul palidei fantasme!... / – Diana, tu... tu nu-mi mai eşti regină...” (*Diana*). Alteori, viața straturilor profunde ale sufletului e evocată metaforic prin „oglinda de apă”; ea poate căpăta ipostaza apei violente, care perverteşte produsele cugetării, în timp ce descărcările de pasionalitate, funcționând în răspăr față de limbajul rațional al legilor cosmice, vor fi reprezentate prin acelaşi arhetip al lichidității lipsite de limpezime: „Alunecând pe-a sufletului mare, / A cugetării barcă uşurică, / În zbor fulgerător de rândunică / Se pierde cu-ndrăzneală-n fund de zare. // Cât e senin, în dulce legănare / Oglinda apelor cochet despică; / Dar când talazurile se ridică. / Îneacă-n ele biata cugetare... // Căci care gând se luptă cu simțirea / Şi poate să-i înfrunte răzvrătirea / Când se frământă-n suflet uraganul? // Şi câte bărci s-au depărtat de maluri, / Dar neputând străbate oceanul, / S-au mistuit în lacomele valuri” (*Şi câte bărci*). Cu vremea, acest sentiment al libertății, legat de latura irațională a existenței, se transformă într-un act de rebeliune metafizică, în timp ce Dumnezeu se identifică finalmente cu transcendența goală a poeziei moderne, dobândind fizionomia Nimicului: „E-n tot şi-i tot. În roza ce-nfloreşte / E sevă şi parfum şi e culoare, / E melodie-n cântec de vioare... / E noapte şi lumină se numeşte. // În lutul-om vrea, simte şi gândeşte. / Eterna lui ființă trecătoare / Îngheață-n lună şi se-aprinde-n soare. / Aleargă-n val şi-n stâncă-ncremeneşte. // E univers şi-atom – şi e natura. / E creatorul şi e creatura. / E rău şi bine... faptă, năzuință. / E Da şi Nu. E leagănul şi dricul. /E Dumnezeu-Satan într-o ființă... / – Salut şi slavă lui pe veci: Nimicul” (*Dumnezeul ateului*). Perfecțiunea formală a operei artistice nu va mai fi astfel un reflex al frumuseții divine, ci se metamorfozează într-un fel de imperativ categoric, generat tocmai de conştiința golului care a luat locul lui Dumnezeu şi, în consecință, actul creator va fi răspunsul pe care ființa omenească îl adresează neantului, legat nu de măreția, ci de condiția tragică a acesteia, degenerând finalmente într-o activitate sisifică, într-un automatism absurd, pătruns de sentimentul propriei sale deşertăciuni: „Sonetul meu acesta e suspin / Pornit din frământări de suflet crunte; / E piatra lui Sisif în vârf de munte, / Rostogolită veşnic spre declin. // E dorul de-a zbura către senin, / Nesusținut de-aripile-mi mărunte, / E / spasmul valului de-a vrea să-nfrunte / Zăgazul propriului său destin. // Nu mi-am putut îndeplini chemarea. / Precum nemărginirea ei nici Marea / N-o poate trece peste țărmul ei... / Dar chinuit de visul meu de artă, / Ca cel mai umilit dintre pigmei, / Reîncep mereu cântarea mea deşartă” (*Cântecul deşertăciunii*). Această conştiință tragică duce la degradarea imaginilor care exprimă victoria inteligenței asupra naturii, prezente în repertoriul imagistic al clasicismului. Statuia, legată în primele sonete ale lui Mihai Codreanu de schemele separației şi purificării, ca şi de pasiunea

sculpturală a artei clasice, capătă acum trăsăturile manechinului grotesc ce vine să se substituie omului în carne şi oase, iar excesul de spirit este resimțit ca o violentare a fibrei vitale: „Trecu un veac de când, încremenit / În marmoră (de proastă calitate), / Te-nfrunt, sărmana mea eternitate, / Cu chipul meu (de-un sculptor prost cioplit)... // Şi cuget c-ar fi fost mai nimerit / De mă năşteam o mediocritate; / Căci, cel puțin, întins comod pe spate, / Obştescu-mi somn acum l-aş fi dormit. // Pe când aşa, ascult cum flaşnetarii / Îmi schingiuiesc pe demodate arii / Romanțele subtile de amor... // Şi-ndur şi ger şi arşiță cumplită, / Iar cioarele îmi murdăresc în zbor / Cununa mea de laur învechită”. Motivul transcendenței goale se asociază acum cu de-realizarea personajului liric, care se transformă într-o colecție de trăsături eterogene, într-un mozaic sau un caleidoscop, compus din fragmente de chip omenesc: „Cât mi-am purtat prin turma voastră pasul, / Povestea-mi fu povestea tuturora: / Născut la anul, luna, ziua, ora... / Şi mort la anul, luna, ziua, ceasul... / Musteți şi barba – rase. Fruntea, nasul / şi gura potrivite... Prea sonora / Şi fastuoasa Muză mi-a fost sora, / Parnasul patrie şi... cal Pegasul. // Nu mai rămâne nici o îndoială / C-am suferit mereu de plictiseală / Ca un englez cu splina obosită. // Şi-aşa m-am strecurat ca o nălucă, / Miop şi slut, cu haina-n veci cernită, / Iar semn particular – purtam perucă” (*Autobiografie postumă*). Tributară la începuturile ei spiritului neoclasic şi poeziei de concepție, această lirică va dobândi astfel în cărțile de maturitate ale poetului (*Turnul de fildeş*, *Cântecul deşertăciunii*), accentele unei discrete modernități, rezultată probabil din frecventarea asiduă a poeziei baudelairiene.

Florin Mihăilescu

CRITICA, SUBIECT DE CONTROVERSE

Majoritatea controverselor literare se explică prin modul diferit de a înțelege şi de a practica examenul critic. Tipurile exegetice foarte diverse au la bază multitudinea corelațiilor lor cu metode şi discipline deosebit de interesante, prestigioase şi indiscutabil utile, dar a căror natură este esențialmente extraestetică. O creație artistică poate fi abordată fireşte din perspectiva psihologiei, a sociologiei, a moralei, a filosofiei, a religiei ş.a.m.d., însă toate aceste abordări nu-şi pot depăşi niciodată rolul primordial de instrumente suplimentare, ori cel mult auxiliare, pe lângă singura perspectivă cu adevărat legitimă, internă, constitutivă şi fundamentală, care aparține în exclusivitate esteticii. Cu alte cuvinte, singura veritabilă critică este şi rămâne în orice condiții critica estetică. Aceasta nu înseamnă totuşi că nu s-ar justifica o critică sociologică, psihanalitică, filosofică etc., care însă fie îşi asumă statutul extraneu, fie se subordonează planului estetic, superior şi determinant.

Oricât de limpezi ar părea aceste precizări elementare, realitatea curentă a criticii româneşti le contrazice sau le desconsideră cu o păgubitoare regularitate, dovedind o carență a conştiinței teoretice cu grave consecințe la nivelul viziunii asupra operei literare concrete. Însă dincolo de diversitatea pe care o generează multiplele corelații posibile abia enumerate, autentica schismă a criticilor noştri (şi nu numai) s-a născut şi subzistă mai departe din tripla concepție asupra profesiunii şi activității lor: artă creatoare, demers ştiințific sau reflecție de ordin filosofic. Prima variantă mizează pe subiectivitate, celelalte două mai curând pe obiectivitate, desigur însă de un anumit specific. De aici încolo, bipolaritatea se manifestă cu obstinație, producând cea mai radicală şi mai complicată controversă, cu implicații şi aderențe teoretice majore.

Putem sau nu putem ieşi din noi? – aceasta e hamletiana interogație, care conduce la cea mai homerică bătălie a criticilor. Chiar dacă nimeni nu contestă posibilitatea ca atare, probată de progresul ştiinței şi al tehnicii moderne, când vine vorba de domeniul artei, situația se schimbă în mod esențial, tocmai pentru că aici subiectivitatea şi imaginația configurează obiectul, iar scopul devine efectul estetic şi nu rezultatul cognitiv. Sunt numeroşi criticii care se lasă definitiv contaminați de obiectul lor. Nu se ştie câtă convingere sau cât orgoliu intră aici. Fapt este că o amplă, poate chiar majoritară direcție în evoluția criticii moderne este reprezentată de impresionism, care asimilează demersul exegetic actului de creație artistică. De aici existența unui curent în critică urmărind scrisul frumos, expresivitatea stilistică şi, numai în al doilea rând, adevărul cu privire la realitatea obiectivă a operei. De altminteri, acest adevăr nici măcar n-ar exista. Fiecare critic vine cu adevărul lui, cât mai diferențiat de al altora, ca şi cum nu cunoaşterea pe cât posibil mai exactă, nu interpretarea cea mai adecvată şi nici judecata cea mai corectă ar conta, ci numai creativitatea criticului, la fel cu aceea a artistului. S-a ajuns până acolo încât, abuzând de teoria „operei deschise", s-a susținut că există bunăoară tot atâția Eminescu câți critici scriu despre el. Paradoxul e frumos, dar nu rezolvă problema, pentru că se află totuşi şi în sufletul criticului o sete de cunoaştere, pe care simpla retorică n-o poate satisface. Critica impresionistă produce un fel de opere de artă de grad secund, care comportă astfel dreptul la o critică a lor de aceeaşi factură, care la rândul ei produce alte opere de artă asemănătoare, care şi acestea… etc. etc. Este fireşte o reducere la absurd, care s-a mai făcut şi care ilustrează destul de elocvent impasul fără soluție al manierei impresioniste. A crede, precum G. Călinescu, că a descoperi e totuna cu a inventa înseamnă a deschide calea tuturor speculațiilor posibile şi mai ales imposibile, fermecătoare uneori, dar ineficiente (a se vedea de pildă chiar *Domina bona*).

Realitatea este că opera literară poate fi examinată din două unghiuri de vedere, care nu se confundă: analitic şi interpretativ. A analiza presupune a descrie şi a cerceta obiectul în alcătuirea lui structurală. Aici sunt norme şi criterii precise: componentele şi configurația operei sunt datele obiective care ni se impun tuturor şi nu pot fi schimbate. Niciun critic nu poate inventa o altă culoare a ochilor sau a părului unui personaj ori alte avataruri ale traseului său narativ, după cum nu se pot

modifica nici elementele de figurație ale discursului liric şi ale viziunii poetice în general. Cu totul altfel se petrec lucrurile în planul interpretării. Mulți dintre criticii noştri confundă planurile, sau oricum ele alternează în mod indistinct, amestecând datele obiective ale operei cu semnificațiile care li se atribuie de multe ori de-a dreptul arbitrar. Or, interpretarea înseamnă într-adevăr descoperirea (dar nu atribuirea) unor semnificații, care se pot găsi în materia operei, dar şi, sau mai ales în forma ei. Din materie, adică din ceea ce se consideră a fi realitatea reprezentată, se alimentează toate tipurile de critică inspirate din ştiințele umane, în vreme ce forma constituie obiectul propriu şi exclusiv al abordării estetice. Se înțelege că interpretarea estetică e singura cu adevărat proprie unei creații artistice. Orice altă hermeneutică rămâne cel mult complementară.

Dar cum se efectuează o interpretare pentru a fi conformă cu statutul său? Ea presupune aplicarea unui punct de vedere la ansamblul operei în discuție, ori a unui sistem de referință sau de lectură, ceea ce rezultă din formularea unei opțiuni individuale şi deci subiective. Însă aceasta nu implică neapărat arbitrarul şi capriciul impresionist, în măsura în care, cum spunea Roland Barthes, ne declarăm sistemul sau grila de lectură. Fidelitatea față de acestea e singura posibilă obiectivitate, a oricărei abordări hermeneutice, iar această consecvență a criticului poate fi verificată şi de cititorul său. Aşa cum controlul analizei se face prin raportarea la realitatea materială şi formală a operei, controlul interpretării vizează respectul față de sistemul de lectură. Deriva subiectivistă se manifestă numai prin impresionism, care propune abordări pe bază de inspirație, întocmai ca în cazul oricărei creații artistice. Impresionismul promovează o libertate absolută, în albia fără margini a căreia criticul e stăpânul integral şi discreționar al operei de artă. Creatorul este eludat, pentru a evita „eroarea intenționalității", iar teoria e şi ea respinsă sub acuza de dogmatism. Fiind asemenea unor creații propriu-zis literare, eseurile criticilor impresionişti se citesc cu plăcere, dar rămân mai semnificative pentru autori decât pentru obiectul lor.

Cel mai dăunător efect al practicii impresioniste este un relativism generalizat, care sabotează orice judecată de valoare şi deci orice ierarhie posibilă şi necesară, aşa cum o va face, mai aproape de vremea noastră şi cu alte argumente, deconstrucționismul lui Derrida şi al discipolilor lui americani. Oricât de multe şi de interesante, subtile sau profunde ar putea fi câştigurile unor asemenea orientări, ele nu converg spre o imagine adecvată şi coerentă a operei literare, încât singurele căi de a salvgarda obiectivitatea demersului critic se dovedesc în ultimă instanță analiza structurală şi interpretarea doctrinală, ambele situate exclusiv în planul estetic.

Temerea că astfel de atitudini metodologice şi principiale ar atenta la calitățile şi personalitatea criticului desconsiderându-le nu are nicio legătură cu realitatea. Aplicarea lor necesită dimpotrivă cât mai multă inteligență, cultură, intuiție, talent, gust ş.a.m.d.. Criticul trebuie să aibă desigur, înainte de orice, o sensibilitate cât

mai acută şi mai vibratilă, fiind la origine un om de gust ca oricare altul. Dar ceea ce îl deosebeşte de semenii săi este, pe lângă însuşirile deja menționate, o cât mai mare capacitate de reflecție, dacă se poate chiar o înaltă vocație a reflexivității. Această nevoie absolută porneşte din împrejurarea că, asupra reacției sensibile a oricărui om de gust, criticul urmează a medita adânc şi sistematic, punând la contribuție toate calitățile de care dispune, pentru a-şi explica impresia estetică. El nu se mulțumeşte mărturisindu-şi plăcerea, satisfacția sau admirația produsă de obiectul artistic, ci face efortul de a şi le analiza şi a le înțelege, verificându-le totodată, pe cât este posibil, puritatea estetică, prin izolarea eului privat, biografic şi superficial. Trebuie subliniat cu hotărâre că opera literară şi artistică în genere are un mecanism intern şi activ pe tot parcursul ei, căci ea nu este o structură statică, ci una în mişcare. Ea se cuvine văzută în realitatea ei ca un proces continuu, în care procedurile lucrează şi se acumulează gradual şi armonios pentru a-şi realiza în cele din urmă scopul specific şi definitoriu care este efectul estetic.

Față de viziunea empirică şi simplificatoare a unei mari părți din critica noastră actuală, păgubitor dezinteresată de problemele teoretice ale profesiunii sale, propunem aşadar una mai responsabilă şi mai complexă, mai încrezătoare în orice caz în posibilitățile şi viitorul ei intelectual. Critica nu e o artă şi nici o ştiință, dar se foloseşte de amândouă. Nu e nici propriu vorbind o filozofie, ci mai curând o filosofare asupra operei. Între impresionismul agreabil, pozitivismul util, dar indigest, şi raționalismul fără adjectiv îl preferăm pe acesta din urmă, pentru că, dacă ne gândim bine, rațiunea nu dezamăgeşte niciodată. Mai devreme sau mai târziu, ea este întotdeauna justificată şi câştigătoare.

Irina Petraş

„*EU* SUNT, AŞADAR, CREIERUL...”

Leon-Iosif Grapini – *Stimată doamnă Irina Petraş, sunteți președinta Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, redactor-şef al editurii Casa Cărții de Ştiință, vicepreşedinta Societății Culturale „Lucian Blaga”, mai nou directoare a ICR Cluj, cronicar/recenzent literar, cu prezență constantă, la mai multe reviste, ați publicat peste 30 de volume de critică, istorie şi teorie literară, precum şi alte 30 de volume de traduceri din literatura universală, sunteți autoarea a 10 expoziții de pictură… Mă opresc aici şi vă întreb: are timpul pentru dumneavoastră o altă măsură?*

Irina Petraş – Timpul fuge şi pentru mine, oho! Dar vreau să-ți spun, înainte de toate, că Alexandru Deşliu, cel care m-a stârnit cu întrebările lui de a ieşit o carte întreagă (*Miezul lucrurilor*, 2006), e vinovat pentru uşurința cu care răspund la tot felul de chestionare, interviuri şi anchete. Rareori mi se pune o întrebare la care să nu-i fi răspuns deja lui A.D.!

Aşadar, sunt tot ce ai spus. Şi încă multe altele!!! M-ai prins, totuşi, într-un moment de cumpănă. Am hotărât acum câțiva ani să încetez să lucrez la editură de îndată ce voi împlini 65 de ani, vârsta de pensionare a bărbaților (ha, ha!). Mă țin de cuvânt: de la 1 decembrie, nu voi mai fi redactor. La Filiala Cluj a USR, dacă voi alege să candidez din nou la anul, voi mai fi, poate, şi în continuare preşedintă. Cât despre Filiala clujeană a Institutului Cultural, lucrurile sunt prea de tot la început ca să pot comenta în cunoştință de cauză. E, deocamdată, o simplă *propunere de desemnare*. Îmi plac câteva dintre proiectele lansate – Biblioteca Română, publicația lunară *The Review of Romanian Books,* cursurile de limba română pentru străini etc.

Revenind la măsura timpului meu, pe scurt şi, zic eu acum, din păcate!, nu l-am *pierdut* şi nu l-am *omorât* niciodată. Chestie de fire şi de educație. Am moştenit de la tatăl meu sentimentul *urmei*, al operei. A prețuit întotdeauna – cu o bucurie complice, „aparținătoare” – tot ce era făcut de mâna (mintea) omului. Nu accidentele îl atrăgeau, ci numitorul comun al evenimentelor, substanța durabilă. Tot de la el mi se trage şi încăpățânarea de a mă feri de amăgiri. Pe de altă parte, seninătatea funciară a mamei şi echilibrul ei mi-au transmis capacitatea de a mă adapta uşor şi plăcerea de a crede în realitatea ficțiunii şi în ficțiunea realității. Prin urmare, un simț al datoriei cam exagerat plus bucuria lucrului (bine) făcut mi-au asigurat un spațiu de desfăşurare, în aparență, mai larg. Ca să nu mai spun că mă trezesc dintotdeauna în zori, nu dorm niciodată după masă, nu-mi plac vizitele prelungite la o tacla, nu bat şi n-am bătut cârciumi şi cafenele – de aici, poate, şi o uşoară întârziere a vizibilității mele. Făcuturile mele s-au văzut mai greu, căci n-au căutat anume faima şi aplauzele. Am avut mereu o dorință de a îmbunătăți locul meu trecător. Gândul morții nu mă descurajează, moartea mă va găsi în plină acțiune, dar nici nu mi s-a părut vreodată că aş fi datoare să trag sfori, să forțez destinul. Foarte singuratică şi iubindu-mi ceasurile de singurătate, nu mă pot hotărî să risipesc din timpul meu limitat pentru *a mă ajunge*. Nu cred că merită.

L.I.G. – *Spuneați într-un interviu:* Atâta vreme cât sunt, vreau să las *urme*, iar cele pe care le pot lăsa trebuie să fie pozitive*. Cum detaliază această afirmație preşedinta USR, Filiala Cluj?*

I.P. – *Urmele* îți pot asigura pomenirea, indiferent în ce zonă eşti în stare să le laşi. E singura formă de supraviețuire. Nu visez posterități prelungi, dar ştiu că în mintea/amintirea supraviețuitorilor mei voi putea dura o vreme (cât, n-are nicio însemnătate – după moarte, timpul *meu* îşi pierde valoarea) în funcție de măruntele mele bune înfăptuiri. Din 2005, de când sunt preşedinta Filialei clujene, m-am angajat într-un proiect de ameliorare blândă, neagresivă a singurătății funciare a scriitorului şi de firavă garantare a „eternității”. Cred nu doar că scriitorul este o *singurătate*, dar şi că se cuvine să-i fie respectate toate *singularitățile*. Nimeni nu are căderea de a interveni în destinul său strict personalizat. Iubesc apartenențele în măsura în care sunt *descrieri de mine* asumate printr-o repunere în contact cu eurile mele succesive, dar nu renunț la niciun *fix* care mă descrie doar pentru a îmbrățişa o idee rentabilă de grup/partid/bisericuță/gaşcă. Însă dacă mai credem încă, în paralel şi complementar, în nevoia de apartenență, se pot face multe lucruri discrete pentru a-i ieşi în întâmpinare. Primul pas a fost acela al numărării scriitorilor Filialei. Numărătoarea, pusă pe hârtie şi în eter, a dus la site-ul Filialei (www.uniuneascriitorilor-filiala-

cluj.ro), la micul dicționar *Clujul literar. 1900-2005*, la marele almanah *Cuvinte*, la albumul *100 de ani de viață literară transilvană*. Pe cât cu putință, toate acestea nu s-au limitat nici la prezentul strict, nici la spațiul clujean. Am adunat în arhiva Filialei o bază de date impresionantă despre tot Ardealul literar şi pentru o perioadă de câteva sute de ani. Membrii Filialei au, astfel, rădăcini identificate şi pot visa la aşezarea într-o lungă tradiție. Apoi, am pus la cale simpozioane şi mese rotunde care au condus dacă nu neapărat la antologii (vezi *Starea prozei*, *Cartea mea fermecată*, *Literatură tânără 2007*, *Clujul din cuvinte*, *Locuirea cu stil*, *Invitație la vers, Clujul din poveşti, Clujul în legende, Promenada scriitorilor*, chiar jucăuşa *Varză à la Cluj. Bucate felurite de scriitori povestite* etc.), atunci măcar la numere tematice de revistă (în *Apostrof*, *Tribuna* sau *Steaua*). Adică, am creat *spații de enunțare*, locuri în care *împreună*-le funcționează fără tensiuni şi se promite şi o anume dăinuire. Nu în ultimul rând, *Reuniunile* periodice ale scriitorilor, şezătorile şi turnirurile literare au fost accente cu urmări în buna rânduială a vieții noastre comunitare. Între cei care se înțeleg şi se respectă se pot instala şi momente prelungi de tăcere, comuniunea înseamnă şi acest confort-al-tăcerii-împreună care lasă timp gândului să se aşeze.

„Clujul, locul meu de mijloc”

L.I.G. – *Ați scris/coordonat mai multe volume despre Cluj. În iubirea/ataşarea de locuri prin care ați trecut, Clujul ocupă o poziție privilegiată?*

I.P. – Lucrez între hotarele unei vieți omeneşti. Indiferent unde m-aş afla, pot acoperi doar un anume număr de relații, pot cunoaşte un număr limitat de locuri. Omul îşi face propriul *cerc* de cunoştințe care devine *lumea* lui. Ardeleancă fiind, cu rădăcini în Maramureş şi Sibiu, *la noi* şi *acasă* înseamnă pentru mine locuri înconjurate de păduri şi dealuri. Viața locuibilă înseamnă o relație armonioasă a lăuntrului cu exteriorul. Clujul îmi fusese, încă din copilărie, firesc, locul destinal. Era locul „meu” din cântecele-poveşti ale mamei şi se mai afla şi pe malul Someşului, o apă „a mea”, căci curgea încărcată de poveştile tatei: se născuse şi copilărise pe malul ei/lui, lângă Baia Mare. Clujul, locul meu de mijloc, de întâlnire ultimă a celor două jumătăți – Sibiul şi Maramureşul –, are câte ceva din cei pe care i-am cunoscut/îi cunosc. Lungile plimbări cu Laura, fiica mea, omul cu care mă simt cel mai în largul meu, împânzesc oraşul cu repere numai de noi ştiute, tot aşa cum țările străine cu ea le-am văzut, fie de-adevăratelea pe când era copil, fie urmând-o cu mintea în călătoriile ei de om mare. Fireşte, nenumărate locuri şi unghere, cu miresme şi lumini fragile, păstrează încă *urma* părinților mei, care nu mai sunt. Prin urmare, cred că locurile sunt foarte importante pentru oricine, dar pentru scriitori sunt cu atât mai importante fiindcă ajung şi în expresie, se verbalizează şi îşi apasă accentele. Încă ceva: ca membră fondatoare a Asociației *Cluj-Napoca 2021 capitală culturală europeană*, lucrez la acest mare proiect, doresc, fireşte, să dobândim titlul, dar mai ales mă interesează ce vom face în numele lui până atunci.

L.I.G. – *Care este rolul criticului literar în destinul unei cărți?*

I. P. – Am spus adesea că mi-ar plăcea să fiu crezută pe cuvânt şi urmată când spun că o carte e bună, iar autorul ei merită toată atenția. Mi s-a întâmplat de câteva ori de-a lungul vieții de critic literar să descopăr foarte buni scriitori şi să-mi dau seama, mai devreme ori mai târziu, că eram (aproape) singura lor cititoare! Interpretarea (lumii reale sau a unei cărți despre lume) nu înseamnă altceva decât încercarea de a-l face pe celălalt să vadă cu ochii tăi. Indiferent care este instrumentul cu care lucrează artistul, el este, în sens înalt, manipulator. Dar lumea nu există dacă nu e povestită într-o carte, iar cartea nu există dacă nu e re-povestită critic. Ca-n oglinda Arnolfinilor lui Van Eyck, hiperrealitatea face jocurile. Nici lectura criticului nu există dacă nu e ea însăşi citită şi „scrisă” de alți cititori, critici sau nu. Când şi când, se încearcă priviri panoramice, o istorie a literaturii (fie ea de la începuturi, critică, secretă, scurtă, panoramică sau specializată pe genuri), gest suprem de *als ob* care să sugereze că lucrurile sunt sub control şi că ordinea literară e posibilă la scară națională ori mondială.

„Citesc, deci exist”

L.I.G. – *Criticul literar are şi lecturi de plăcere?*

I. P. – Am vorbit cândva despre plăcerea lecturii ca *loc* privilegiat al ființei. Sunt atât de veche cititoare – am învățat să citesc la 4 ani, deci citesc de vreo şase decenii! –, încât lectura îmi intră în definiție şi nici nu mai sunt în stare s-o descriu în termeni de bine şi rău, bun şi mai puțin bun. Citesc, deci exist.

Casa mi-e plină nu doar de cărți, ci şi de locuri de citit şi de scris, de unelte ale scris-cititului. E o casă de cititor. De-o bună bucată de vreme, lecturile mele nu se mai împart în lecturi *de plăcere* şi lecturi *obligatorii*. Sunt toate „de plăcere”, căci nu mai am timp de risipit cu „demascarea” cărților proaste – acestea mor, oricum, singure şi de la sine. Nu duc până la capăt lectura unei cărți care nu-mi spune nimic. O abandonez, pur şi simplu. După răsfoirea/citirea în diagonală, de alegere, trec la lectura plăcută, fie ea şi cu scop: cronica. Există autori pe care îi caut şi-i citesc de plăcere, fiindcă întâlnirile mele cu scrisele/spusele lor sunt atât de multe, încât sunt tentată nu doar să-i recitesc oricând, ci să citez (aproape) totul. Cronica e prea puțin pentru astfel de cărți. Pot scrie bine (?) când plăcerea lecturii (ca act) nu depăşeşte net plăcerea interpretării (ca proces). Pentru vacanțe, adică pentru zile cu lecturi mai multe decât în zilele obişnuite, cele hărțuite de corvezi (n-am ştiut niciodată să deleg sarcini, dacă vreau să fac ceva, fac eu singură, de la un capăt la altul!), aleg cărți în engleză (şi în franceză ori italiană, dar englezeştile sunt de departe preferatele mele). Fie ele serioase ori ceva mai frivole, îmi dau cel mai puternic sentiment de vacanță. Le citesc fără creion în mână, cu un tempo anume mai lent, ca să nu se termine prea repede. Pen-

tru a-mi linişti excesiv de conştiincioasa fire, obsedată de datorie şi de nepierderea timpului, îmi spun că fac exerciții de limbă, deci „lucrez”. Citesc Ambrose Bierce, Agatha Christie, Virginia Woolf, P.D. James, Julian Barnes, Henry James, Tracy Chevalier, D.H. Lawrence, Ian McEwan, într-o devălmăşie de timpuri şi perspective, şi cu o plăcere aproape senzuală, răspunzând peste ani plăcerii inocente din copilărie.

L.I.G. – *Ce credeți despre regrete şi reveniri în critica literară?*

I. P. – Ce cred şi în viața obişnuită... Greşelile nu sunt decât experiență. Chiar dacă Viața, vorba lui Mark Twain, ştie să găsească mereu zone neexperimentate! Vorbind despre critica literară, faptul că ai spus la un moment dat un lucru discutabil fiindcă gustul tău n-a fost destul de „pe față”, că ai spus, să zicem, despre un scriitor că nu este bun şi s-a dovedit, după o vreme, că judecata ta era incorectă, asta nu e o vină care trebuie răscumpărată de tine. E vorba de gustul la o anumită oră istorică, la o anumită oră literară, într-un anumit context şi larg, şi îngust subiectiv. Toate sunt manifestări *în clipă*, pe care le poți remedia în timp, dacă ai timpul respectiv, sau le poate remedia istoria literaturii în secolele succesive. De obicei, o face.

L.I.G. – *V-a tentat/vă tentează să scrieți o istorie a literaturii române?*

I.P. – Nu. Nu mă arunc în proiecte pe care nu le pot duce singură la bun sfârşit. Îmi cunosc puterile, dar şi aşteptările. Sigur că, punând cap la cap tot ce am scris în patru decenii şi trasând semne de hotar ici-colo, aş putea ieşi pe piață cu ceva de vreo 2000 de pagini care să se numească *Istorie*… Dar n-o voi face. Mi-ar plăcea să pot desena o hartă a literaturii române, una foarte clară, limpede şi pe înțeles, peste care să plutească *norul* heisenbergian al modificărilor oricând posibile de gust, perspectivă, situare, canon.

L.I.G. – *Pariați pe literatura tânără? Cum definiți acest concept?*

I.P. – Nu aş formula interesul meu pentru cei tineri drept *pariu*. În sinea mea, am fost mereu un pic profesoară, cu un simț al datoriei față de cei tineri, dar şi cu bucuria de a mă retrage când îi descopăr siguri pe picioarele lor. Încerc să-i citesc atent şi fără prejudecăți şi să mă feresc de lauda care ucide. Am făcut puținul pe care l-am putut face (îi număr pe cei care au debutat cu ajutorul meu ca pe marile mele izbânzi – nu sunt puțini şi nici neînsemnați!), însă nu dețin rețeta succesului. Nu pot decât să promit să-i asist în continuare cât mă lasă vremurile şi Timpul. La Filiala clujeană, am lansat Colecția *Biblioteca tânărului scriitor* – au apărut, selectate prin concurs anual, peste 20 de titluri, multe foarte bune şi răsplătite cu premii importante.

„*Am vârsta mea* dinăuntru”

L.I.G. – *Cum vă regăsiți în oglinda proprie? Dar în percepția celorlalți?*

I. P. – Faptul că îmbătrânim nu mi se pare o dramă. Asta e, pur şi simplu. Mi-am păstrat mereu o doză de neseriozitate, de joc, de haz de necaz, de uşurătate, i-aş zice, tocmai fiindcă multe lucruri mi s-au părut fie mai puțin grave, fie mai puțin neînsemnate decât altora… Nu port taioare sobre, zâmbesc şi când nu-mi prea arde, fiindcă nu văd de ce trebuie să-mi suporte străinul/celălalt mutra acră. Nu-mi place să mi se spună ceremonios *Doamna Petraş*, trec rapid la *Irina* şi cu cei mai tineri dintre colegi... De-o bucată de vreme, mi se întâmplă ca seara, gata să intru în *slujbă onirică* (despre visele mele, altădată!), să şoptesc: „ce caraghios!”, „ce penibil!”, traversată de gândul ascuțit şi negru al puținătății de timp de care mai dispun şi în cele mai optimiste scenarii. Toată forfota mea de om activ, toate gesturile mari şi mici mi se par atunci de o cumplită inutilitate. Gândul la bucuriile simple ale vieții, la ceea ce am, nu la ceea ce mi se va lua curând, repune lucrurile în ordine. Iar ceea ce încă mai am se dublează în existența mea nocturnă intermediată de vis. *Eu* sunt, aşadar, creierul, lucrul la care țin cel mai mult (îmi plac până şi tainele lui încă de nepătruns). Refuz orice mi l-ar putea aburi, chiar şi temporar: deşi migrena mea *esențială* îmi joacă feste urâte, n-am luat niciodată un somnifer. Luciditatea e o calitate scumpă mie. Dar şi tot ce ține de visceral mă interesează, simțurile, câte mai funcționează, le pun la lucru în relația mea cu *preajma*. Am destule mijloace naturale ca să mă țin în contact tineresc cu lumea, deci nu-mi cănesc părul şi nu încerc să par mai tânără prin artificii exterioare. Am vârsta mea *dinăuntru* şi chiar arăt, pentru mine, pe măsura acestui interior, nu cum se vede din afară. Ceilalți? Nu ştiu cum mă văd. Dar sper că nu „importantă”!

L.I.G. – *„Existența noastră depinde strict de cei care ne gândesc”. Afirmația vă aparține. Cum îl gândiți dumneavoastră pe cel din preajmă?*

I.P. – Lucid. Ca în tulburătoarea *Scrisoare mamei* a lui Pirandello. Vorbindu-i mamei moarte, el îi mărturiseşte că îl îndurerează adânc nu atât faptul că ea, mama, făptură de carne şi sânge, a încetat să existe pe acest pământ, cât întâmplarea că nu mai este *gândul ei* la fiul rămas în viață. Mama, moartă, continuă să trăiască în amintirea fiului, în schimb fiul a încetat să existe în calitatea de *fiu-gândit-de-o-mamă.* Echilibrul existenței noastre depinde strict de cei care ne gândesc, este o *relație,* nu o stare.

L.I.G. – *Dacă ar fi să alegeți să schimbați ceva în existența dumneavoastră ce ați schimba?*

I.P. – În general, cred că tăcerea asupra relelor trecute nu le face nicidecum mai bune, nu le anulează efectul coroziv. Nici să diseci la nesfârşit relele trecute nu e mai bun lucru, ci, poate, să te porți ca unul care le ține atât de bine minte, încât nu se mai pune problema să le repete. Oamenii recidivează tocmai pentru că sunt educați să uite, să privească numai spre viitor (deşi se spune că Europa are o cultură a memoriei, nu una a uitării, ca Asia, de pildă, lucrurile nu stau chiar aşa la nivelul individului). Dar viitorul nu există fără trecutul asumat. Totuşi, nu vorbesc despre lucrurile întunecate

din viaţa mea. Nu m-am ştiut apăra de ele. Am reuşit doar să nu mă las îngenuncheată. Să fac tot ce aş fi putut face şi dacă nu-mi întunecau ele zilele. Ei bine, la cuvântul scris nu le dau dreptul. Pentru că acesta dăinuie ceva mai mult decât mine. Le pedepsesc, cum s-ar zice, la surdină şi culise. Le ucid.

L.I.G. – *Scrieți în* Ştiința morții *că „…moartea ne însoţeşte din prima clipă, e singura noastră certitudine”. Care este singura/sigura certitudine pentru carte? Cum vedeți cartea în raport cu viața şi cu moartea?*

I.P. – Simplu spus, nu uit nicio clipă că sunt muritoare. Mi se pare „calitatea” mea esențială. Aşa stând lucrurile, ocolesc orice ofertă de amăgire, indiferent din ce parte ar veni ea: țin la distanță şi fireasca uitare omenească, dar şi ofertele venite dinspre religie. Nu cred în viața de apoi ori în nemurirea sufletului, nu cred că răspunderea propriei mele vieți ar putea cădea în seama altora, oameni ori zei. Cred în memoria *interioară*, care te ajută să faci pasul următor în cunoştință de cauză. Moartea intră firesc în definirea mea, o gândesc cu luciditate şi cu ceva care se poate numi seninătate.

Refugiul în literatură (fie el ascunzătoare ori tranşee) este, pentru scriitor şi cititor deopotrivă (amândoi *homo* sau *animal fingens*, funciarmente dependenți de imaginar), unul activ, neliniştit, curios, dilematic, punând la lucru rațiunea şi emoția, vrând mereu mai mult tocmai fiindcă aproximează lucid puținul din dotare. Aşadar, deşi în luptă inegală cu alte mijloace, mult mai comode şi mai colorate, de distracție/distragere, literatura *poate* încă multe pentru scriitor (chiar dacă nu mai e el chiar înțeleptul satului), dar şi mai multe pentru cititor (întors încet-încet, sub orizontul posomorât, la lectură).

Tocmai mi-au apărut două cărți noi: *Moartea purtător. Stări şi cuvinte* (Colecția *Migrene* a Editurii ASE, Bucureşti) şi *Divagări (in)utile. Viață şi literatură* (Editura Eikon, Cluj-Napoca). Dacă mai adăugăm şi site-ul personal (www.irinapetras.ro), eventualul meu cititor poate afla despre mine cam tot ce am vrut eu să-l las să ştie.

Interviu realizat de **Leon-Iosif Grapini**
(Cluj, 15 noiembrie 2012)

Constantin Trandafir

„OMUL DE HUMĂ E SUPUS CONDIŢIEI LUI TERESTRE, CREATORUL TRANSCENDE”

Când vorbeşte de vizibilitatea (sa) redusă, în jurnalul publicat în 2009, *Constantin Trandafir, un critic sobru, responsabil, ce impune şi se impune prin seriozitate, cinste intelectuală, măsură şi echilibru atât în folosirea metodelor de investigație, cât şi în evaluarea operelor şi autorilor comentați, exeget ce păstrează respectul statornic pentru valorile autentice, răspunderea pentru cuvântul scris, în absența profitabilă a oricăror complexe, tratând orice temă cu voluptatea demonstrațiilor bazate pe argumente temeinice, spirit pozitivist, prin excelență, mi se pare, mai degrabă, că ne face părtaşii/complicii unei ironii lipsite de maliție. Provincia este, pentru el, un* ***centrum mundi,*** *de unde se poate vedea – cu mai multă limpezime – cum se mişcă apele lumii şi cum mai bat vânturile (prietenoase/neprietenoase). El nu polemizează, doar îşi afirmă punctul de vedere, nu strigă, nu gesticulează, convins fiind că adevărurile sale, bine filtrate din impresionante acumulări culturale, îşi vor atinge oricum ținta şi că maniera eseistică îl avantajează. Urmărindu-i traiectul cultural, se observă cu uşurință că acesta face – în cele peste trei decenii de la debut – saltul de la studiul monografic* („Paul Zarifopol”, *1981*) *la eseul critic substanțial* („Ion Creangă – spectacolul lumii”, *1996 sau* „Efectul Caragiale”, *2002*) *pentru a ajunge la sintezele de etapă* („Cititul prozei. Din 1960 până azi” şi „Cititul cărților. Poezia. De la N. Stănescu până astăzi”, *2012*). *E bine să reținem că patria eminentului critic este Provincia, iar Câmpina –* ***locul cel mai însorit din țară****.* (M.D.)

„Eseul veritabil (…) e un spectacol intelectual”

Mircea Dinutz – Stimate domnule Constantin Trandafir, s-a întâmplat ca prima carte a Dv., pe care am

citit-o cu plăcere şi folos intelectual, să fie „Ion Creangă – spectacolul lumii”, de unde am reținut destule idei pentru orele dedicate Marelui Humuleştean, în calitate de profesor la liceul/colegiul unde lucram. Dar ceea ce vreau să vă întreb, pentru început, este ce anume v-a atras la Paul Zarifopol – comentatorul/editorul lui Caragiale, esteticianul, eseistul, publicistul, traducătorul?! Cum vedeți teza Dv. de doctorat (apărută în 1981) la peste 30 de ani distanță? Cu ce anume vă mândriți şi, eventual, ce anume v-ați reproşa astăzi?

Constantin Trandafir – De fapt, prima mea carte (1972), la care eram coautor, e una cu şi despre folclor. Ale tinereții valuri, deşi de tinerețe, în sensul primăverilor de până la 25 de ani, nu se putea vorbi nici pe vremea aceea. Volumul *Paul Zarifopol,* apărut în vestita colecție Universitas a Editurii Minerva, are la bază teza de doctorat, dar autorul a vrut atunci să iasă din tiparele monografiilor tradiționale, devenite cam didactice, şi a adaptat-o, teza, unei formule căreia i-a zis „eseu monografic”. Sintagma aceasta nu era chiar o noutate. Zarifopol este, înainte de orice, un eseist, poate cel mai strălucit din literatura noastră, şi nu se cuvenea un asemenea studiu cu multă rigoare şi mai puțină libertate. Eseul veritabil – nu-i aşa? – e un spectacol intelectual şi, de-ar fi să-i dăm crezare Virginiei Woolf, „este una dintre formele cele mai pure şi mai esențializate ale literaturii”. La peste 30 de ani distanță, văd teza de doctorat drept ceea ce şi-a propus să fie cartea tipărită: un studiu monografic în stare să nu trădeze spiritul eseistului. Autorul, trecut prin experiențele anilor şi cărților, nu-şi reproşează începutul editorial decât numai dacă are atâta spirit (auto)critic încât să ştie, mai pe urmă, că e vorba de un fiasco. Aş fi vrut, fireşte, din perspectiva actuală, să fie o carte foarte bună în întregime. Şi mai ales, acum, aş fi vrut să aibă încă de atunci episodul scris imediat după 1989, şi anume acela despre „marxismul amuzat”, despre „tipul militar” (Engels), despre obstrucționismul politic de tip Zinoviev, adică despre orice „robie pătimaşă a poftei de putere” şi domnie a totalitarismului.

M.D. – ***Cititul şi scrisul*** sunt două condiții indispensabile ale oricărui condeier ce poartă, cu sine, în lume orgoliul de a fi creator**.** Mărturiseați undeva că ați simțit această chemare ca o predestinare**.** Şi, totuşi, debutul editorial se produce relativ târziu, dar – indiscutabil – cu siguranța istoricului literar experimentat, matur şi sigur pe sine**.** Cum ați ajuns la această formă de expresie a personalității Dv., care au fost etapele de informare şi formare, în condițiile în care – se ştie – pentru o asemenea performanță e nevoie nu numai de o aspră disciplină intelectuală, dar şi de un exercițiu ritmic, fără de care discursul eseistic nu se poate decanta/legitima, nu-şi poate asuma capacitatea necesară de persuasiune şi seducție?! Ați avut această şansă sau ați fost propriul ctitor şi judecător al textului ce creştea, progresiv, din dragostea pentru cuvânt, pentru frumos şi adevăr?

C.T. – E tocmai ce sugeram puțin mai înainte, înseamnă că e ceva, o fi vreo genă de spirit (auto)critic dacă am debutat la 16 ani cu versuri, primul text chiar „poetic”, dar am „deviat” în balade, versificarea unor realități vechi şi noi, cronici rimate, sub influența lui Alecsandri, Coşbuc, Topîrceanu, nicicum a şcolii de la Sibiu. Am tradus asta ca lipsă de fibră autentic-poetică şi ca aplecare spre **comentariu,** e drept păstrând plăcerea narativului. Ba cineva şi-a intitulat o interpretare a scrisului meu *Poezia criticii*. Totuşi, e cam mult spus. Şi ce-i mai surprinzător, acel cineva a căutat peste tot aceste semne „poetice” şi pare să mă fi convins parțial. După cum altcineva, văzând unele „crochiuri reverențioase” ale mele şi declarațiile despre principiul critic al admirației, şi-a numit textul *Critica modestă*. N-ar fi exclus să fi avut în vedere şi altă conotație a cuvântului „modest”. Mai tranşant şi mai surprinzător a fost un critic din vârful ierarhiei când m-a onorat cu textul *Un critic stilat*. Dar să trecem peste aceste amănunte oarecum facețioase. O fi modestie dacă, pur şi simplu, nu-mi place să vorbesc despre mine? Doar că a fost introdus aici ca obiect al discuției… Adevărul e că am debutat editorial cam târziu. Prima etapă de informare şi formare a fost atracția pentru literatură încă de la vârstă fragedă, nu mai povestesc, mărturisirile pe această temă s-au generalizat şi bagatelizat. Au urmat, apoi, exercițiile, care au devenit ritmice de la o vreme. Am citit cu poftă, n-am făcut nimic altceva în acest sens. Şi am scris de toate, încercând mereu să împac relaxarea cu meticulozitatea, şi am publicat, chiar şi dramaturgie! Nici vorbă de grafomanie. Plăcerii de a citi literatură i s-a alăturat plăcerea de a citi ce se scrie despre literatură. Şi aşa s-a pornit această „poznaşă trebuşoară şi gingaşă în multe privințe”, ca să folosesc vorbele lui Creangă pe o altă temă.

„Caragiale e un deschizător de vreme nouă”

M.D. – Clasicism şi modernism! Avem de-a face, în acest caz, cu două concepte incompatibile? Evident, când pun această întrebare, mă gândesc atât la poziția explicită a lui Paul Zarifopol față de clasicism, cât şi la una dintre cele mai reprezentative dintre cărțile Dv., „Efectul Caragiale”, unde demonstrați că acestea sunt conciliabile, reuşind să oferiți cititorilor un profil ferm conturat al scriitorului, coerent şi convingător în toate articulațiile operei sale**.** În ce măsură mai sunt operaționale cele două concepte?

C.T. – Sunt concepte complementare, acceptate ca atare chiar de pe vremea romantismului ca modernitate. Eminescu a rămas ce-a fost: romantic, dar încă de la 1870 Maiorescu i-a remarcat „iubirea şi înțelegerea artei antice”, clasice adică, pentru ca, mai departe, în fază modernă de acum, scrisul poetului să se impregneze de culoare clasică-antică, până la capodopera numită *Odă* (*în metru antic*). Dar subiectul clasicismului eminescian e aproape clasat. Cât priveşte anticlasicismul declarat al lui Zarifopol, trebuie spus, simplificând, că, în fond, el dezaprobă cu vioiciune dogmatismul, orice încercare de coerciție, în numele libertății creatoare. „Ghipsurile antice”, imitația, regulamentul „jandarmilor literari”, „calapodul”, didacticismul – această carte de vi-

zită a clasicismului francez este supusă compromiterii. Despre ***clasicism*** în accepția de a crea durabil şi esențial, Zarifopol lasă a se înțelege că aceasta este menirea artei, iar grija pentru scris, afirmă el direct, e marea învățătură lăsată de clasici. Pe câtă vreme, „libertatea" romanticilor, patetică, sentimentală, duioasă, senzațională etc., cu o neglijență stilistică oripilantă, a prăbuşit arta în prăpastia antiartisticului. Moştenirea ideii de Unitate şi Absolut, idolatrizarea metodei au făcut ca însăşi filosofia „Unității" să devină emfatică, oglindind „un ideal de cazarmă şi de front", până ce „germanii au căzut în turbare pedagogică". Altminteri, mefientul Zarifopol are preferințe pentru „arta" moraliştilor francezi, a unor Rousseau, Baumarchais, şi a romanticului Heine. Iar când scrie despre Molière, mereu dă de înțeles că arată infirmitățile unui scriitor mare. Pentru Eminescu, are un cult nedepăşit altcândva. Dar deja, cu poetul nostru, suntem, cum sugeram, între fruntariile modernității. Cât îl priveşte pe Caragiale, aici treaba e la fel de limpede. „Sunt vechi, domnule!", avea el obiceiul să repete din respect pentru temele şi structurile preexistente, ca să nu piardă, spune G. Călinescu, perspectiva eternului, supunerea la unele norme de artă clasică (corectitudinea gramaticală împinsă până la fanatism, transparență maximă, „clasicism de temperament", „clasicism naturalist" (Paul Zarifopol), „mare dotație clasică şi realistă" (Tudor Vianu). Risc formula „clasicism laic". Dar Caragiale e un deschizător de vreme literară nouă. S-au scris cărți despre modernitatea clasicului Caragiale, despre raportarea teatrului său la începuturile teatrului european modern, despre relaționarea scrisului caragialian la vârsta modernă a literaturii. Şi sunt argumente destule pentru a proba această modernitate. Numai că, de fapt, Caragiale refuza şi stilul rece al clasicilor şi pretențiile de rafinament ale modernilor, ca să nu mai spun de persiflarea modernismului prin simbolism.

„Personajele şi situaţiile caragialiene sunt chiar simpatice, privite din perspectiva prezentului"

M.D. – În mod sigur, nu mă înşel: în ultimele două decenii, Bacovia, Blaga şi Caragiale au beneficiat de un număr record de volume (între 15-21 de opuri critice şi eseistice pentru fiecare), unele dintre acestea fiind contribuții de excepțională valoare, recunoscute ca atare de comentatori**.** Constantin Călin, cu acribia-i recunoscută, afirmă (în „Jurnal" v. „Dosarul Bacovia", vol. II, 2004) că Bacovia şi Caragiale, în similitudinile lor relevate de un ochi atent şi scormonitor, sunt cei mai citați scriitori români, atât în volume, cât şi în presă, lucru demonstrabil la nevoie, ne asigură Domnia Sa! Îl cred necondiționat**.** Cum vă explicați rezistența axiologică a acestora, unul oferind, după cum o spuneți, o creație „polisemică" (Bacovia), celălalt recomandându-se perpetuu ca un „autor proteic" (I.L. Caragiale)?

C.T. – Constantin Călin are, ca de obicei, dreptate, când „scormoneşte" în arhive sentimentale. Cel mai iubit dintre marii noştri poeți este, la ora actuală, Bacovia, iar dintre dramaturgi şi prozatori – Caragiale. Să încerc, foarte pe scurt, o motivare a acestei „rezistențe axiologice". În cazul lui Caragiale, buna receptare ține înainte de toate de proteismul operei sale, „vechi" şi „nou", am spus, simplu şi profund, viziune suplă şi lucrătură a stilului, oralitate şi concizie, umor şi ironie, transparență textuală. Care va să zică, bun de model şi exemplu pentru toți (mulți) cei care s-au dorit „la uşa domnului Caragiale". Cei mai mulți optzecişti din „mantaua" lui se trag, cum înşişi recunosc. Mai toți caută să-i „prindă" strategiile scrisului cel mai adesea mărturisite, s-au lăsat cuceriți de ele, inovația fiind rezultatul acestei „colaborări". Despre dramaturgie nu mai vorbesc. Prozatorii au redescoperit proza scurtă, scrisul dens, exploatarea cotidianului de-o banalitate… fantastică, numitele microrealism, textualism, fragmentarism, „randomizare". Şi cei care ajung la roman, fără să abandoneze proza scurtă, recurg la modul captării fragmentelor de realitate. Înşişi poeții, cei mai mulți, declară că de la Caragiale moştenesc automatismul psihic de coloratură balcanică, intruziunea derizoriului în textul literar, anume stereotipii, clişee, deformări de limbaj, ironia, parodicul, ludicul, paradoxul… Am aceeaşi părere cu a celor care fac distincția între *actualitate* şi *actualizarea* lui Caragiale. El este, fără doar şi poate, „contemporanul nostru", aşa cum sunt şi rămân marii scriitori de oriunde şi de oricând. Asta presupune viabilitatea artistică a unei opere. Nu insist. Dar parcă mai mult caz se face de al doilea termen, prin care se trage semnul egalității între vremea şi personajele lui Caragiale şi cele de astăzi, asemănare nu prea onorantă, fiindcă presupune absența unei evoluții socio-istorice. Şi încă, între noi fie vorba, personajele şi situațiile caragialiene sunt chiar simpatice, privite din perspectiva prezentului şi, în acest fel (nemeritat), comparația dezavantajează trecutul. Apoi, actualizările forțate îi fac un deserviciu scriitorului. Cât îl priveşte pe Bacovia, tot polisemia e „de vină", în primul rând, pentru rezistența lui axiologică. Perioada imediat postbelică a recuperat ceea ce s-a numit „antiburghezismul poetului" şi simpatia lui proletariană. Apoi, după 1960, au fost receptate stări şi sonorități bacoviene, ceea ce se numeşte „bacovianism": versul mai direct şi mai „prozaic", notația superconcentrată, solitarismul antimetaforizant, desolemnizarea, poezia „nevrozei", obsesia şi proiecția ei existențială, monologul apropiat de soliloc, refuzul imaginației extrabiografice, registrul tragi-comic, incongruențele, „realismul" auster şi impersonal de emanație aparent spontană. Optzeciştii au găsit în Bacovia, nici mai mult, nici mai puțin, un precursor în linie postmodernistă: antisentimentalismul, autotreflecția, stilul hiperrealist, indiferentismul metafizic în favoarea sensului fizic, stihial ori monoton, sfidarea convenției elevate, eludarea artistizării, deghizarea, prozaismul, derizoriul. Şi, cu toate acestea, se poate vorbi, cu perfectă îndreptățire, de rafinamentul poeziei bacoviene.

M.D. – În 2009 ați publicat „Vedere din provincie**.** Jurnal – 1989", care radiografiază viața cotidiană a unui oraş prahovean, cu tribulațiile ei, atât la nivel individual

(naratorul-diarist), colectiv, cu focalizare mai intensă asupra familiei Trandafir şi a intelectualității oscilante, în anul de grație 1989, până la momentul desprinderii de totalitarism, iar în 2011 a apărut „1990**.** Anul şarpelui orb**.** Jurnal", ce reflectă *jocul şi infernul* primului an de libertate prost înțeleasă, mai cu seamă, *gustul amar al democrației neaoşe***.** Vă întreb: care a fost rațiunea de a da publicității cele două jurnale la o distanță atât de mare de evenimente, cu precizarea că răspunsul Dv. i-ar putea ajuta pe (ipoteticii) cititori să vă înțeleagă mai bine intențiile şi rostul de a devoala o realitate prea adesea fardată!

C.T. – Nu intru în disputa justificării/nejustificării jurnalului, în general vorbind. Însemnările zilnice există şi vor mai exista cât scrisul în lume. Prin urmare, se discută. Din multiple perspective. Vedeți seria de cărți semnate de Eugen Simion: *Ficțiunea jurnalului intim* (în trei volume) şi *Genurile biograficului*. Motivele scrierii unor asemenea texte sunt diverse. Cele mai faste sunt ale oamenilor de seamă care ne informează despre viața şi opera lor, cele mai dezagreabile sunt jurnalele concepute pentru a pavoaza viața diaristului şi a-i denunța pe inamici. Între acestea se înşiruie tot felul de jurnale mai mult sau mai puțin folositoare. Personal, le prefer pe acelea care aduc veşti şi despre lumea în care a trăit autorul. Eu, în pornirea mea scriptologică, fără o prea clară conştiință a consolidării unui drum, scriam orice şi, din 1974, am început să notez tot felul de secvențe strict familiale, pentru lectura de mai târziu a celor două fetițe ale mele şi chiar pentru mine, ca memorie de rezervă. Erau, privite dintr-o perspectivă mai serioasă, nişte nimicuri. Jurnalul cu banalități, i-am zis. Mai mult în joacă, am continuat multă vreme să consemnez astfel de bagatele, dar din ce în ce mai asortate cu mişcarea politică şi literară a vremii („epoca de aur"). Nu mi-a trecut nicicând prin minte că vor vedea lumina tiparului, pentru că erau lucruri neinteresante sau nepublicabile. După 1989, apăru ideea unor însemnări care pot fi publicate **cândva.** Aşa se face că, după 20 de ani, s-a tipărit cartea *1989. Vedere din provincie***.** Anul acesta, să recunoaştem, este interesant cum este el văzut, fie şi de cineva fără cine ştie ce notorietate. Poate chiar de aceea mai interesant. Şi încă un an *văzut* din provincie cu extindere la tot ce ştiam despre lumea românească şi cu raportări la întreaga mişcare a vremii. Cealaltă carte, *1990. Anul şarpelui orb*, trebuia să arate cum am apreciat noi, diaristul de atunci şi cea mai mare parte a românilor în postdecembrism, primul an al tranziției: euforie şi bizarerie, fără vâsle, intrare în tunel, gustul amar al democrației neaoşe, la porțile Orientului balcanic. Cum au fost ceilalți ani de până azi arată realitatea şi s-a notat în caietele planturoase. Cei interesați pot apela cu încredere.

„Blamul are şi el, uneori, părțile lui acceptabile"

M.D. – Chiar la o privire grăbită asupra bibliografiei Dv. de autor, se vede că n-ați evitat niciun segment al fenomenului literar românesc, începând cu Dosoftei, M. Costin şi I. Neculce până la reprezentanții grupării optzeciste şi chiar mai departe. V-aş sugera să ne oprim, cu voia Dv., asupra a două cazuri incompatibile sub toate aspectele, dar tratate cu unități diferite de măsură! Primul ar fi Ov.S. Crohmălniceanu, unul dintre susținătorii foarte activi ai realismului socialist în forma sa rudimentară, care – oportunist de vocație – s-a adaptat schimbărilor de după 1960, devenind autorul unor cărți meritorii şi mentorul unei noi promoții de prozatori, iar al doilea fiind Adrian Marino, cu ani grei de temniță şi domiciliu forțat, la care se adaugă cei 20 de ani de interdicție a semnăturii, autorul unor valoroase tomuri de hermeneutică, comparatism şi sinteză, teorie a ideilor literare, apreciate şi traduse în mai multe limbi de circulație universală, dar care a lăsat în urma sa un testament denigrator la adresa culturii române – „Viața unui om singur" (2010), chiar într-o mai mare măsură decât Eugen Negrici în „Iluziile literaturii române"! Cum apreciază criticul şi istoricul literar Constantin Trandafir activitatea celor doi scriitori români? Putem despărți omul de creator?

C.T. – Da, se poate despărți omul de creator, după cum între opera şi viața lui se află o intimă legătură. Între omul şi opera lui François Villon există multe apropieri şi despărțiri. Asemenea cazuri sunt mai izbitoare, dar, de fapt, observația se poate extinde la majoritatea artiştilor. Omul de humă e supus condiției lui terestre, creatorul transcende. Dar nu printr-o separare netă. *Amintiri din copilărie* a lui Creangă e *creație* înainte de toate. Şi aşa mai departe. Ov.S. Crohmălniceanu este, aşa cum spuneți, domnule Dinutz, oportunist. Oportunismul este aşa de răspândit, încât plaja lui se întinde de la formele cele mai grave la formele benigne (dacă se poate spune aşa ceva). Sceptic de felul meu, nu pot imagina pe cineva ferit total de o asemenea meteahnă. Crohmălniceanu face parte dintre oportuniştii cu forme, să le zic aşa, intermediare. Şi în acest caz „dublu" a funcționat pe lângă firea omului şi „determinismul" socio-istoric. Cei mai în vârstă şi mai valoroşi, ca Sadoveanu, Arghezi, Camil Petrescu, au marcat o involuție ideologică-literară în timp. Taman invers s-au petrecut lucrurile cu cei din generația şi de felul lui Ov.S. Crohmălniceanu. A fost o schimbare în sens evolutiv. Da, a scris cărți jenante ca *Pentru realismul socialist*, dar a şi

valorizat estetic pe Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, a scris şi foarte bunele cărți: *Literatura română între cele două războaie* (trei volume), *Literatura română şi expresionismul*, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*. Încât îți vine să spui: iată ce poate să facă istoria nedreaptă cu scriitorii dotați, însă lesne căzători în plasa ei. Politica face totdeauna victime printre literați. Personal, am pentru Ov.S. Crohmălniceanu o slăbiciune, pentru că s-a născut în Galați şi, ca profesor, a fost în inspecții de grad pe unde m-au purtat şi pe mine, tânăr confrate, „misia" didactică. Dar acestea nu-l scuză de păcatele (să recunoaştem, grele) ale tinereții. Cu Adrian Marino am avut onoarea să purtăm o corespondență bogată. Probabil se afla în căutare de discipoli. I-a plăcut (a şi confirmat în „Tribuna") ce am scris eu despre estetică şi estetism, despre teatrul liric şi poemul în proză. Dar aşa deosebire între două ființe omeneşti nici că se poate închipui. El era de o cultură vastă şi adversar al eseismului şi impresionismului. În ciuda unor excese umorale, *Viața unui om singur* nu este, nici vorbă, un testament denigrator la adresa culturii române. E o imensă nemulțumire față de anumite momente ale acestei culturi, pe drept sau pe nedrept, şi față de mulți slujitori ai ei, mai mici sau mai mari. Atitudinea față de G. Călinescu intrigă cel mai mult, pentru că aversiunea pune în cumpănă şi moralitatea lui Marino. E bine să ne gândim şi la *Nu* al lui Eugen Ionescu şi s-ar putea deduce că blamul are şi el, uneori, părțile lui acceptabile. Cât despre *Iluziile literaturii române*, Eugen Negrici n-a reuşit să se facă mai reputat decât era înainte.

„Autorii (fără a generaliza) sunt aşa de preocupaţi cu apariţia propriei opere, încât nu mai au timp de citit vreo altă carte"

M.D. – În „Scriitori şi teme" constatați – cu amărăciune – inflația de cărți (măcar de-ar fi bune!) în relație invers proporțională cu numărul de cititori, în continuă scădere. Că… necititorii sunt – paradoxal – în destule cazuri chiar scriitorii n-ar trebui să ne mire prea tare, eventual să ne revolte! Cum vă explicați că, în aceste două glorioase decenii, impostura a atins cote nemaiîntâlnite vreodată? Cauză sau efect?

C.T. – Aşa s-a întâmplat şi se întâmplă, cărți multe, cititori din ce în ce mai puțini. Motive sunt destule. Nu doar românii sunt harnici la scris. Astăzi nu mai sunt subvenționate cărțile, dar s-a găsit modul de a publica oricine şi oricât pe speze proprii sau obținuți de la oameni cu foarte mulți bani şi fără niciun chef de citit, doar să fie menționați ca sponsori. Autorii (fără a generaliza) sunt aşa de preocupați cu apariția propriei opere, încât nu mai au timp de citit vreo altă carte. Apoi, difuzarea e catastrofală. Puține dintre cărțile bune ajung pe mâna acelor consumatori încă de carte. Cititorii noştri, de obşte, abia se învață cu alte habitudini. Ştiu că s-au desființat biblioteci, case ale cărții, aud că suntem campioni la comunicarea electronică şi că aici se scrie şi se citeşte în neştire. Ce anume? Nu ştiu dacă vreodată se vor citi pe internet *Iliada*, *Eneida*, *Gargantua şi Pantagruel*, *Don Quijotte*, *Război şi pace*, *Crimă şi pedeapsă*, *Frații Karamazov*, *Muntele vrăjit*, *Ulise*, *Toamna patriarhului* etc. etc. Situația asta neverosimilă se numeşte impostură? Dacă da, impostura e atotcuprinzătoare, vine din toate direcțiile, sunt interşanjabile. Târgurile de carte, adevărate evenimente, ne mai mențin în sfera înaltă a Bibliotecii borgesiene. Cele mai multe dintre simpozioane pun în mişcare vanități provinciale. Multe întâmplări cu scrisul şi cititul seamănă a impostură. Cauză şi efect.

M.D. – O problemă fierbinte şi mereu actuală este aceea dacă scriitorii trebuie să se implice în viața politică ori, dimpotrivă, se impune să se țină cât mai departe de aceasta**.** Spre exemplu, Magda Ursache afirmă în „Viața cărțarilor contimporani…" (2012), fără urmă de ezitare**:** *toți scriitorii care au intrat în politică au fost înfrânți*, iar ceva mai departe**:** *soluționarea Răului nu e politică, e morală, spirituală*, deci – din acest motiv, cel puțin – *scriitorul nu trebuie să se înregimenteze politic***.** Care este atitudinea Dv. față de această relație a scriitorului cu… politica?!

C.T. – Recent, revista „Acolada" de la Satu Mare a cuprins între manifestările ei şi această temă, a scriitorului față cu politica. „Acolarzii" sunt oameni paşnici, echilibrați şi au întâmpinat dezbaterea cu măsură. La o întâlnire, în afara programului, au izbucnit nişte contraziceri mai tăioase. Un bucureştean pasional a început să facă propagandă unui anume partid, detestându-i pe toți cei care nu aplaudă formațiunea iubită, a „marilor intelectuali". Ar fi reieşit că revista sătmăreană e cam pe țărmul dimpotrivă, deşi numai dacă se citeau însemnările unui moralist, ar fi găsit acolo ataşamentul nedezmințit față de partida „elitiştilor". Dar problema e veche de tot şi acută până la patetism şi fanatism când politica e… de partid. Trebuie să se implice scriitorul în viața politică? Depinde ce se înțelege prin viața politică. Omul e un animal politic, Aristotel a scris *Politica*, politica e *arta* de a conduce, dar de cele mai multe ori a fost blagoslovită cu termenul „curvă". Înregimentarea scriitorului e riscantă, duce de cele mai multe ori la eşec pe toată linia. Eugen Ionescu îi făcea „idioți" pe politicieni, Mircea Eliade se mira cât de pasionați sunt românii de politică. Paul Reynaud a spus o vorbă, pe care îmi face plăcere adesea s-o citez: „Nu sunt nici de stânga, nici de dreapta: sunt inteligent". Parafrazând, eu nici măcar nu sunt inteligent. Scriitorul e bine să se intereseze de factorul politic, să ia chiar atitudine pro sau contra, dar să nu… „coabiteze". Un fel de angajare prin distanța de tip intelectual.

„S-a făcut un mare rău ierarhiei literare de la noi pornindu-se de la echivalarea dintre biografie şi operă"

M.D. – Într-o scrisoare-eseu adresată Dv., scrisă cu vervă cuceritoare, în acelaşi timp, poziționată pe câteva teme grave, tratate cu seriozitatea şi acuratețea procurorului ce stăpâneşte foarte bine toate elementele unui proces în curs de desfăşurare, D.R. Popescu demontează irevocabil prejudecata profund păguboasă, con-

form căreia scriitorul e judecat după biografie şi nu după valoarea operei**.** Numai că, vorba Domniei Sale, *pentru unii scriitori biografia lor a fost mumă, iar pentru alții ciumă*!! (v. D.R. Popescu – „Arghezi, Ungaretti, Baconsky şi merele" în „Pro Saeculum" nr**.** 1-2/2012)**.** În ce măsură îi împărtăşiți părerile şi ce efecte are o asemenea prejudecată asupra ierarhiilor literare la noi şi în lume?

C.T. – M-a onorat scrisoarea deschisă a reputatului prozator D.R. Popescu. E un pretext scriitoricesc de a pune în discuție probleme imperioase, cum este şi aceea a raportului dintre biografie şi operă. Am atins mai sus chestiunea. Adaug, în ton cu autorul atâtor romane faimoase, că s-a făcut un mare rău ierarhiei literare de la noi pornindu-se de la echivalarea dintre biografie şi operă. Sau prin tratarea discreționară a biografiei în favoarea sau defavoarea axiologică.

„Critica, mai ales cea foiletonistică, nu-i în momentele ei cele mai faste, cum nici literatura nu-i"

M.D. – Inevitabil, ajungem şi la o întrebare mai delicată. Ştim cu toții, cronicarul literar nu mai are prestigiul de altădată, din multiple motive, dar această instituție a criticii, să-i spunem aşa, continuă să existe! Mai înainte se accepta ideea că toată lumea se pricepe la fotbal şi politică, acum mai că-ți vine să crezi că, pe măsură ce creşte numărul autorilor, unii adevărați „torționari ai hârtiei", pe măsură ce scade numărul cititorilor (de calitate), progresiv creşte numărul celor care îşi dau cu părerea! Unii dintre ei – cu temei şi responsabilitate, alții, cu mult mai mulți… Pe scurt: care este starea şi poziția criticii de azi?

C.T. – Țin să fac o mică precizare aici. Fără prea multe argumente, mă consider deopotrivă critic literar şi prozator. Am scris proză, am şi publicat în regim de coautor două romane şi pregătesc romanul-epopee *Tasiada*. S-a spus despre jurnalele mele că sunt în mare măsură literare, fără ficțiune, dar cu celelalte arme ale scrisului literar. Repet, în critică prefer să fiu narativ-evocator (*criticfiction*?). Oricum, în ceea ce mă priveşte, cred că pecetea va rămâne aceea de critic literar care scrie şi altceva, în special proză. Confrații mei, criticii, au dus o viață grea în primii zece ani din postcomunism. Mai ales domeniul cronicii literare s-a aflat în grea suferință. (Era vremea lui Dan Silviu Boerescu, Luminița Marcu, Cristi Rogozanu). Restul s-a retras în cochilie de bună voie şi siliți de starea literaturii în derută sub asaltul traducerilor, cele mai mult ***kitsch-uri*** în toată legea. A urmat avalanşa scrierilor „dezinhibate" şi a imitațiilor de mâna a doua, recuperarea literaturii din exil, memorialistică înainte de toate. Literatura originală a scriitorilor recunoscuți se afla în aşteptare, iar cei mai tineri scriitori, irelevanți. Într-un aşa peisaj, aşa critică, încă şi mai descumpănitor! Situație cunoscută şi comentată în destule cazuri. Acum, lucrurile au început să se schimbe vizibil în bine în anii 2000. Au revenit scriitorii din promoțiile anterioare, apar nume noi, dar nu peste mult timp a venit şi, dumneaei, criza. În tot acest timp, dintre vechii profesionişti ai criticii, Gheorghe Grigurcu mai ține sus stindardul cronicii. Într-o bună măsură, Gabriel Dimisianu, Cornel Ungureanu, Dan Cristea, Dan C. Mihăilescu, Ion Simuț, Al. Cistelecan, Tudor Cristea, Horia Gârbea comentează cărți şi autori. Mai este echipa de la „Convorbiri literare" şi câte un cronicar venerabil, ici-acolo, la revistele consacrate care îşi duc viața de azi pe mâine. „Viața Românească", „Ramuri", „Familia", „Acolada", „Steaua" mai adună, cu schimbul, cronicari dintre cei confirmați mai de mult, gen Florin Mihăilescu. Aceştia, împreună cu o generație mai nouă şi mai activă țin isonul bemolizat al cronicii literare. Nu-i numesc de teamă să nu omit pe cineva şi din cauză că unii s-au şi îndreptat, cu brio, către critica exegetică, apărând incidental în ipostaze de recenzenți. Sunt vreo 10-15 nume impunătoare, altele promițătoare. Critica, mai ales cea foiletonistică, nu-i în momentele ei cele mai faste, cum nici literatura nu-i. Ba s-ar putea spune că, la vremuri de criză, trece prin şi mai grele încercări. De aceea surprinde că la nişte adunări poetice unii lirici s-au răzvrătit împotriva „criticilor care s-au înmulțit ca ciupercile după ploaie", încât dumnealor puteau să jure că românul nu s-a născut poet, ci critic. Ori voiau să însenineze atmosfera cu o glumă (proastă), ori făceau confuzie între critici şi liota de recenzenți ocazionali. Când e vorba de rostul criticii, e bine de invocat Oscar Wilde, paradoxalul cel plin de schepsis: „Imaginația imită, spiritul critic creează".

M.D. – În sfârşit, cu regretul de a fi nevoiți să punem punct acestei instructive şi agreabile convorbiri, v-aş întreba în ce stadiu vă aflați cu un proiect (divulgat de Dv.), la care lucrați de mai mulți ani – „Hortensia Papadat-Bengescu**.** Convergențe europene" şi care au fost motivațiile personale atunci când v-ați angajat într-o atare întreprindere?!

C.T. – M-ați prins! Am obiceiul să-mi anticipez intențiile, dar, cu excepția romanului mai sus amintit şi a mai vechiului proiect în legătură cu Hortensia Papadat-Bengescu, totul a fost dus până la capăt. Unii țin straşnic secret şi ori rămân cu el, cu secretul neîmplinit, ori vin deodată cu surpriza… Exegeza şi-a propus o miză mare şi, probabil, asta m-ar fi inhibat cumva. A funcționat din plin „stilistica amânării". Să găsesc un timp potrivit pentru a face o treabă bună. Nu l-am găsit încă, dar simt că vine. Am născocit însă un aforism: Tergiversarea e şi un semn al mediocrității. Oare!? Motivația personală pentru care m-am angajat într-o atare întreprindere este una sentimental-biografică: sunt contârgoveț prin naştere cu Hortensia Papadat-Bengescu. Tot în coasta Iveştilor-Galați s-a născut, cu vorbele lui G. Călinescu, „cel dintâi simbolist declarat şi veritabil", Ştefan Petică, despre care am scris o carte, cea mai bună a mea, după propria-mi părere. Cum să nu scriu cartea *Hortensia Papadat-Bengescu. Convergențe europene*? Numai cuvântul „convergențe" îl mai pot schimba.

M.D. – Domnule Constantin Trandafir, vă mulțumim pentru amabilitatea cu care ne-ați răspuns la întrebări şi vă urăm izbândă în tot ce vă propuneți!

Interviu realizat de **Mircea Dinutz**

Vartan Arachelian

„SUNT FERICIT CĂ AM AVUT PARTE DE ATÂTA ISTORIE”

„Nu mă consider un ziarist… minoritar”

R.L.: Stimate domnule Vartan Arachelian, tehnicile astea moderne, sistemul acesta de a fi împreună la… distanță, mă împiedică să vă aşez în față o aromitoare ceaşcă de cafea, cum ar sta bine într-o conversație cu un demn urmaş al lui Haik! Că veni vorba, pentru omul obişnuit, supus prejudecăților, cu „armean” intră în ecuație, neapărat, „negustor”, „cafea”, „colecționar”. Cetățeanul român Vartan Arachelian cum vede lucrurile? Vă considerați un armean printre români sau un român printre armeni?

V.A.: Grea întrebare. Mai ales că vine la capătul existenței mele când zarurile au fost aruncate de mult. Îmi amintesc că Patriarhul Vazken, acum 30 de ani când l-am vizitat la Ecimiadzin (Vaticanul bisericii noastre apostolice), mi-a făcut plăcerea să-mi spună că citindu-mi primul volum din istoria Reîntregii (*Toamna pătimirii noastre*), dacă el n-ar fi purtat numele autorului, putea pune pariu că ea, cartea, e scrisă de un armean. De curând, preşedintele Clubului istoricilor „Nicolae Iorga” m-a copleşit cu un articol în care, nici mai mult nici mai puțin, mă flata considerându-mă un mare român… În sfârşit, ca să trecem mai departe, în martie 1990, când Răzvan Theodorescu m-a numit director al Departamentului minorităților din TVR, preferându-l pe Em. Valeriu ca adjunct al său, am refuzat, la început, pe motiv că nu mă consider un ziarist… minoritar. Drept care doar am figurat ca director, preferând să-mi văd de programele mele; bine am făcut!

R.L.: Să mai zăbovim puțin asupra subiectului! „Armeanul deştept” (despre existența căruia am aflat mai an, pe când bădița Traian…) este excepția sau regula?

V.A.: De-ar fi fost altfel, ca şi în cazul evreilor, după o mie de ani, fără de țară fiind, în plus, şi creştini, armenii ar fi dispărut ca neam în masa etniilor majoritare. Acum să nu credeți că armenii sunt o excepție la „clopotul lui Gauss”, dimpotrivă. Mai în glumă, mai în serios, răspunzând unei întrebări puse de o moderatoare de radio cu vreo douăzeci de ani în urmă, i-am spus că există două feluri de armeni, cei deştepți, care vorbesc la telefon din Los Angeles, şi cei proşti care răspund din Bucureşti. Evident, nu doar că singur m-am pus în această postură de inferioritate, ci chiar am ținut la ea, din moment ce în 1983, dat afară din TVR, n-am dat curs imboldului colegilor mei de a pleca peste Ocean. Dar se vede că „prostia” m-a ajutat să fac o altfel de carieră după Revoluție. Dincolo, probabil, treceam la spălat vase în vreun restaurant.

R.L.: Minoritatea armeană îşi duce cu discreție existența, îşi poartă rănile cu demnitate şi aproape în tăcere, iar atunci când îşi evocă trecutul atât de dramatic scrie o *carte a şoaptelor*, aşa cum a făcut dl Varujan Vosganian sau reînvie figura unui intelectual precum Hagop Djoloian Siruni, aşa cum ați procedat dvs. Cum explicați această predispoziție creatoare?

V.A.: Ați comis o fericită asociere – cel puțin pentru mine – a celor două cărți, deşi romanul lui Vosganian are parte de o meritată publicitate, pe când cartea mea, *Siruni*, odiseea unui proscris, ignorată de comunitatea pe care Varujan o păstoreşte de peste 20 de ani – rar se întâmplă într-o democrație o astfel de longevitate de lider! – e lăsată, inclusiv de autorul ei, să-şi facă singură vad spre cititori. Aşa cum fac să se petreacă şi cu cea mai recentă carte a mea, *Numele şi umbra,* o carte substanțială la care țin foarte mult şi unde încerc să răspund unor întrebări existențiale fundamentale nu doar care mă privesc pe mine, dar şi pe contemporanii mei, ca şi pe conaționalii lui *Haik…*

„Libertatea presei, ca şi democraţia, de altfel, nu poate fi dată pe mâna unor derbedei”

R.L.: Să ne apropiem însă de subiectul central al acestui dialog! Citez dintr-un roman al Domniei Voastre, câteva, să le spunem ***principii***, unele rostite de conducătorul unui mare ziar, altele de către narator, alcătuind împreună un decalog al jurnalistului: *Ziarul care nu înjură rămâne ca fata bătrână*; *Ce e mai uşor decât să în-*

juraţi şi ce se împrăştie mai iute ca-njurătura în afara mirosului de c…?; Înjurăturile *trebuie practicate în numele unei justiţii şi morale severe, cum că „opinia publică indignată…", „democraţia noastră care nu mai poate tolera…"* etc.; înjurătura se aplică până când *geanabetul huiduit în public lăsa să cadă gologanii zornăitori în puşculiţa ziarului, ba cu o publicitate, ba cu o acţiune filantropică* […] *din care cel cu ideea îşi făcea şi partea leului.*; *Întotdeauna trebuie păstrate aparenţele de onorabilitate.*; *În gazetărie, totul e de vânzare.* Cititorul neavizat poate crede – şi ar avea destule motive – că rândurile de mai sus sunt inspirate din actualitatea breslei. Fac precizarea că romanul *Ediţie specială*, din care am citat, a apărut în 1990 şi că acţiunea lui se desfăşoară înainte de cea de-a doua conflagraţie mondială! Mă întreb şi vă întreb: acesta să fie jurnalismul?

V.A.: Neîndoios că acesta e jurnalismul de mare tiraj. Paradoxul e că romanul fusese scris în 1982, când nici în vise nu vedeam sfârşitul comunismului şi, implicit, sfârşitul presei subordonate lui. Romanul a stat la cenzură până când, imediat după Revoluţie, l-am publicat la Editura Cartea Românească. O a doua ediţie, sub titlul iniţial *Noaptea bastarzilor*, a apărut la RAO. Când am scris romanul, nu credeam că asta e soarta presei de mare tiraj, ci doar a unei părţi a presei. Din nefericire, istoria postrevoluţionară a breslei, după o perioadă fastă, a intrat în zona imundă a prostituării sale. Desigur, din fericire, de unde vine necazul va veni şi mântuirea, adică sastisiţi de adâncirea procesului de ţigănizare colectivă ne vom trezi şi vom spune: „Ajunge!".

R.L.: Îmi amintesc de o caricatură de prin anii '90 – o latrină rustică, în fundul curţii, din interiorul căreia se aude o voce: „'Ra-ţi ai dracului cu ziarele voastre!" Era perioada în care – avizi de informaţie nefalsificată ideologic – citeam cu nesaţ teancuri de ziare – publicaţii apărute precum ciupercile după ploaie. Efervescenţa era nu doar în tabăra cititorilor, ci şi în cea a jurnaliştilor.

V-aş propune o paralelă între presa (scrisă şi vizuală, deopotrivă) de dinainte şi de după decembrie 1989. Aşadar, să călătorim puţin în timp! Între *magistrala cuvântare* a tovarăşului şi *găina care naşte pui*…, între *savanta de renume mondial* şi *fata de la pagina 5*, între programul de două ore al unicului canal de televiziune şi puzderia de posturi ce transmit non-stop – cât de mare este distanţa?

V.A.: Distanţa e minimă, ca să nu zic că e chiar cealaltă parte văzută în oglindă. Cum vin din acea presă encomiastică la adresa Conducătorului, s-ar zice că n-aş avea o privire obiectivă, o judecată rece, totuşi încerc să vă asigur că nutream cândva iluzia că cititorul/telespectatorul va da deoparte pojghiţa de convenţionalism din majoritatea producţiilor de presă şi va reţine ceea ce era esenţial. Că a fost o iluzie, nu există azi nicio îndoială. Se spune că toţi avem facultatea de a vedea, numai că doar unei părţi dintre noi îi e dat să nu sufere de cecitate; doar aceştia pricep ceea ce văd. Cazul cel mai frapant nu e doar felul în care populaţia (mă feresc să zic poporul!) a perceput în 1990 Piaţa Universităţii, dar şi ceea ce s-a întâmplat la recentul Referendum. Cum poţi crede că într-o democraţie, fie ea şi caricaturizată în destule aspecte, unde funcţionează, totuşi, guverne asumate de coaliţii de partide, unde există Parlament (cu două Camere!) din care fac parte puterea şi opoziţia, singurul vinovat pentru dezastru (cum arătau miile de bennere care inundaseră Ţara) şi care trebuia imediat alungat e un singur om? Nici în Dictatură vinovat nu e doar un singur om! Chiar şi acum continuă demonizarea, deşi guvernul şi Parlamentul sunt ale Puterii, putere care, în loc să se ocupe de administrarea Ţării, se rezumă la administrarea urii. Da, libertatea presei, ca şi democraţia, de altfel, nu poate fi dată pe mâna unor derbedei. Mă opresc aici, înainte de a cădea în păcatul excesului…

R.L.: Să mai insistăm! *Vartan Arachelian, publicist de rang înalt cu o veche şi bogată experienţă pe frontul celei de-a patra puteri în stat, o „putere" ce nu-şi pierduse chiar de tot conţinutul nici în trecutul regim…*– sunt cuvintele lui C. Stănescu, apărute în revista „Cultura". Mi-amintesc, din *trecutul regim*, emisiunea „Reflector" despre care se spunea că, prin dezvăluirile ei, face inutil postul „Europa liberă"! La rându-vă, Dvs. aţi fost jurnalist de investigaţie. Domnule Arachelian, câtă putere are, în realitate, „cea de-a patra putere în stat"? Şi dacă o are – ce anume face cu ea?

V.A.: Păi chiar despre asta vorbeam, arătând cât de puternică e presa. Şi de ce minuni e în stare, cum a fost ea în stare să facă imediat după Revoluţie, când a suplinit lipsa opoziţiei politice, şi în ce înfundătură poate să conducă Ţara, când se debarasează, ca de un lest împovărător, de scrupule elementare privind adevărul, interesul naţional, respectul faţă de valorile umanist-democrate… Mi-e greu să spun ce e de făcut, nici cum vom putea să ne extragem din marasmul în care am intrat prin

voință proprie, chiar împotriva sfaturilor venite din partea familiei europene din care facem parte. E un balamuc, o isterizare colectivă cum n-a fost nici în zilele care au urmat lui decembrie '89…

„Răul făcut limbii şi, implicit, sufletului colectiv s-a cronicizat, e greu vindecabil"

R.L.: Mai „suge cineva sângele poporului" la această oră? Îi mai „mănâncă cineva sudoarea"? Cu alte cuvinte – câți jurnaliști de talia celor invocați de Caragiale găsim prin mass-media de azi? Pe mine, cel puțin, mă îngrijorează, la tinerii publiciști, trei lucruri: lipsa unei culturi generale, evidentă, lipsa unei culturi lingvistice (abateri de la normele gramaticale, sărăcie lexicală, improprietăți, pleonasme, accentuare defectuoasă) şi încălcarea frecventă şi ilară a logicii. *Şase morți din Tg. Jiu au decedat, în nici 24 de ore, datorită intoxicării cu monoxid de carbon. Cu toate că prețurile variază între 50 şi 100 de euro pentru ghid, peisajul este neprețuit. Retribuțiile profesorilor au fost înjumătățite cu 25%… Cineva a pus sare pe piper...*

V.A.: Da, e trist peisajul cultural al presei noastre şi poate că lipsa de instruire şcolară, mai ales, produce mase de clone de sfertodocți. Ultima picătură care umple paharul tristeții noastre pentru expurgarea din spațiul public a exigențelor culturale e lichidarea postului TVR Cultural. În altă ordine de idei, mi-amintesc că nu trecuseră nici doi ani de la Revoluție şi, atrăgând atenția într-o emisiune tv asupra catastrofei care paşte limba noastră, am fost luat la refec într-un editorial de o personalitate pe care, de altfel, o prețuiesc – dar de atunci n-o mai respect – foarte mult. Mi se punea în sarcină, nici mai mult, nici mai puțin, cum că aş vrea să ne întoarcem la cenzura comunistă. Că acum dilematizează, ori de câte ori are ocazia, pe chestiuni care privesc trivializarea limbajului de presă stau şi mă întreb dacă nu cumva e prea târziu; răul făcut limbii şi, implicit, sufletului colectiv s-a cronicizat, e greu vindecabil. Sunt atât de numeroase ocaziile de deraieri încât ele, abaterile, mi-e că devin normă…

„Nu cred că mai sunt identificat cu un monarhist, ca probă că nici Casa Regală nu mă apreciază ca atare"

R.L.: *Ca întotdeauna, în îndelungata sa activitate publicistică, Vartan Arachelian îşi alege şi azi să scrie despre subiecte dificile, controversate şi riscante. Îşi asumă consecințele abordării acestor subiecte incomode pentru dezvăluirea cărora opinia publică nici nu este pregătită* – am citat din acelaşi C. Stănescu. Unul dintre aceste subiecte riscante a fost cel al monarhiei. Ați luat primul interviu regelui Mihai – a apărut imediat prima consecință: etichetarea dvs. drept monarhist, într-o vreme în care a avea simpatii monarhice era un lucru de ocară. Cum s-a împăcat noua etichetare cu statutul de persoană ce are ferme convingeri comu-

niste, aşa cum erați perceput la acea vreme (şi cred că percepția nu s-a schimbat nici azi)?

V.A.: Desigur, la vremea aceea (10 mai 1990), Regele era o alternativă şi potopirea mea cu invective putea părea, până la un punct, justificată politic. Fusesem avertizat de un fost deținut politic – e vorba de domnul Ciuceanu, căruia îi dezvăluisem intenția de a merge la Versoix, că aşa mi se va întâmpla, dar mi-am asumat răspunderea pentru că cineva dintre noi trebuia să rişte. Am îndrăznit, aşa că s-a ajuns la o cotă incredibilă de ură împotriva mea. FSN a cerut atât în Parlament, dar şi pe postul de televiziune, la o oră de vârf, deşi emisiunea cu Regele fusese difuzată la miezul nopții, alungarea mea din TVR. Chiar aveam să fiu dat afară şi timp de un an am tocit pragul Justiției până când am câştigat procesul şi m-am întors. Dar cum ziceam, de unde vine necazul, vine şi bucuria! Am reuşit, în acel timp, nu doar să fac presă scrisă la „Cotidianul" lui Rațiu, dar şi să conduc procesul de înființare a primei televiziuni independente/alternative SOTI. Apropo de întrebarea dumneavoastră. Nu cred că mai sunt identificat cu un monarhist, ca probă că nici Casa Regală nu mă apreciază ca atare. Am fost întrebat de ce n-am fost onorat cu o decorație din partea ei. Habar n-am! Ceea ce am făcut e bun făcut. Şi trebuia făcut!

„Unde dispare gândirea proprie începe plictiseala şi se dă frâu liber viciului…"

R.L.: Am fost acum câțiva ani la Siliştea-Gumeşti. Un localnic ne-a arătat casa Moromeților… I-am întrebat apoi dacă mai există poiana fierăriei. „Daaa, este! – se umflă în pene silişteanul. Mergeți s-o vedeți, acolo este… discoteca!" Ne mai putem imagina astăzi o poiană a fierăriei vreunui locan în care se citeşte şi se comentează presa? Într-un exercițiu de imaginație, ce

ziare ar avea în mână urmaşii lui Moromete, Dumitru lui Nae ş.a.?

V.A.: Mi-e greu să-mi dau cu presupusul, mai ales că analfabetismul, ca şi tuberculoza, a revenit agresiv, iar primele victime sunt, ca de obicei, în mediul rural. Poiana lui Iocan era un talk-show sui-generis. Ce păcat că politicienii au invadat acest spațiu de aprinse dezbateri, repetând papagaliceşte fraze prefabricate de către şefi. Unde dispare gândirea proprie începe plictiseala şi se dă frâu liber viciului…

R.L.: Sunteți autorul unor scenarii de filme documentare (1969 şi 1970, „Oamenii mării" şi „Stimată domnişoară V."), ați fost distins, în 1988, pentru documentarul TV „Oglinzile oraşului", din 1981 sunteți membru al ***Asociației cineaştilor români*** (actuala Uniune a Cineaştilor). Ați văzut multe ca jurnalist, vă bănuiesc a fi, în continuare, un fin observator al realităților româneşti – ce părere aveți, domnule Arachelian, viața bate filmul?

„Din păcate viaţa bate filmul…"

V.A.: Indiscutabil! Sunt fericit, recunosc, că am avut parte de atâta istorie în cei peste şaptezeci de ani de viață. Nu credeam, mărturisesc, că voi asista la căderea comunismului, speram doar într-un „comunism cu față umană", iar când această variantă era cât p-aci să fie implementată de dl Iliescu am trecut pe partea baricadei care voia despărțirea de comunism. Iar acum ce-mi este dat să văd?! Peste jumătate din populație vrea să se întoarcă la comunism. Cauza? Elitele politice, golănirea acestora, fac imposibilă tranziția spre democrație. O nouă etapă se deschide în fața noastră. Încotro va merge România? Desigur, nefiind de capul nostru în familia europeană, nu vom fi lăsați să navigăm în derivă, după capul nostru hăbăuc, dar nici starea Uniunii nu e mai puțin confuză, aşa că ne aşteaptă vremuri grele cu situații imprevizibile. Ar fi păcat ca, de dragul unor devalizatori de bunuri comune, care vor să scape de mâna Justiției, România să piardă şansa modernizării ei… Da, privind în această direcție, la viitorul națiunii noastre, e greu să pariezi pe happy end-uri; din păcate viața bate filmul…

R.L.: Şi o întrebare care mă frământă de o vreme încoace: recentele succese (notabile) ale cinematografiei noastre pe plan internațional se explică ***exclusiv*** prin meritele artistice ale acestor filme sau – nu cumva – prin faptul că ne pun într-o lumină defavorabilă prin exploatarea unor aspecte igrasioase şi degradante ale societății noastre aflate într-un proces de surpare interioară şi, în fond, inerente oricărui tip de societate?

V.A.: E o şansă istorică generația de tineri cineaşti români şi aş zice că nu ea e tributară gregarului din marginea societății; de la filmele postdecembriste ale domnului Pintilie, inspirate dintr-o lume grobiană, la ceea ce preocupă noua promoție de cineaşti, e o distanță pe care trebuie

s-o luăm în serios şi s-o încurajăm nu doar aplaudând-o, ci şi subvenționând-o substanțial. Spre deosebire de presă, de care tot am vorbit, cinemaul românesc valorifică excepțional libertatea de creație care-i şade la dispoziție. Şi mă bucur să văd că un Cristian Mungiu, înainte de a fi laureatul marelui premiu de la Cannes, a fost un excelent gazetar la „Opinia Studențească" de la Iaşi. E ceva, nu!

„Am continuat să rămân în gazetărie chiar şi când am fost dat afară"

R.L.: Îmi vine în minte imaginea evocată de dvs. într-un interviu acordat Ramonei Vintilă în 2009 – *călătorim pe sârmă între două abisuri şi trebuie să ne ținem echilibrul cu o cobiliță personală*. În încheierea dialogului nostru, v-aş ruga să ne spuneți care a fost „cobilița" Dvs. ce v-a ajutat să vă păstrați echilibrul vreme de 76 de ani?

V.A.: Cred că familia, dar şi structura de un naiv-optimist. De aceea am continuat, probabil, să rămân în gazetărie şi să n-o părăsesc chiar şi când am fost dat afară. Prima oară în 1983, a doua oară în 1992. E o performanță, nu?!

R.L.: Performanța de a rămâne loial unui crez şi capacitatea de a respecta, în esența lui, codul deontologic al adevăratului gazetar, care a ales – şi a reuşit – să treacă cu demnitate prin împrejurări vitrege, înțelegându-şi rostul şi împlinindu-şi destinul. Vă asigur şi vă asigurăm de tot respectul nostru şi vă mulțumim pentru amabilitatea de a ne răspunde la întrebări!

Interviu realizat, în fierbintea vară a lui 2012,
de **Rodica Lăzărescu**

Dan Lupescu

MEDALION CORNELIU LEU LA 80 DE ANI
LEONIN, ARGINTUL VIU

La vârsta patriarhilor, Corneliu Leu are o vitalitate, o energie şi un dinamism cu adevărat… leonine. Cheia tinereții sale sufleteşti uimitoare constă în aceea că şi-a păstrat intactă prospețimea sufletească specifică vârstei de aur: copilăria.

Născut în ziua de 21 iulie 1932, la Medgidia, a copilărit sub soarele de andezit, aur, miere şi aramă al Munților Măcinului şi Dobrogei, tărâm de confluențe multiculturale şi temelie a unei inconfundabile Axis Mundi cu obârşii precreştine.

Tatăl, avocat, şi mama, medic, i-au oblăduit pruncia, pubertatea şi adolescența sub crugul valorilor fundamentale ale neamului românesc, pe aceste plaiuri pontice, danubiene respirând aerul tare de sub sprânceana păduroasă a neclintiților Munți Carpați – coloana vertebrală a Europei – rimând cu Dunărea, străveche axă economică şi comercială, culturală şi spirituală a bătrânului nostru continent.

Născut în miezul verii – sub semnul Soarelui, îngemănat cu steaua polară a lui Ernest Hemingway, Aldous Huxley, Marin Preda, Dumitru Radu Popescu, George Enescu –, Corneliu Leu a luat în piept cu frenezie vâltoarea vieții, dovedindu-se un vajnic înotător prin apele vijelioase ale unor timpuri mereu în schimbare.

Trece rapid şi sigur, ca un precoce, dar temerar căpitan de cursă lungă, prin Liceul „Mircea cel Bătrân" din Constanța, aruncându-se, cu pasiune, patos şi luciditate, în nobila, dar dura profesie de jurnalist.

La vârsta când mulți dintre colegii de generație traversau hiatusul îndoielii, al nehotărârii şi încremenirii în întrebarea: *Oare eu încotro să o iau, unde să mă duc?!,* Corneliu Leu se avântă, la nici 16 ani, pe baricadele solzoase ale muncii de reporter şi redactor la „Pagini dobrogene".

Între 18 şi 26 de ani hălăduieşte pe şantierele întemeierilor postbelice din țară, ca jurnalist frenetic la Radiodifuziunea Română. Concomitent, este student la Facultatea de Pedagogie şi Psihologie a Universității din Bucureşti, apoi la aceea de Jurnalişti Universali.

Călit în presa scrisă şi audio, accede la prestigioasa revistă „Roumanie d'aujourd'hui", pentru ca, de la 30 la 33 de ani, vârsta christică, să fie redactor la hebdomadarul Uniunii Scriitorilor din România: „Luceafărul".

Modernizarea şi românizarea editurilor din țara noastră îi oferă marea răspundere de a croi destinul nou înființatei Edituri Eminescu (la vârsta de 38-39 de ani: 1970-1971), de unde face transbordarea în lumea filmului artistic de lung metraj: director al Casei de Filme 4 (1973-1979), pe care o înființează şi unde este producător al unor pelicule memorabile: *Cantemir*, *Ioanide*, *Mihai Viteazul*, *Actorul şi sălbaticii*, *Ciprian Porumbescu*, *Țara de piatră*, *Serata*, *Casa de la miezul nopții*, *Cu mâinile curate*, *Felix şi Otilia*, *Nea Mărin miliardar*, *Scrinul negru*, *Tănase Scatiu*, *Castelul din Carpați*…

Ca redactor-şef adjunct la „Contemporanul" (1979-1986), reînființează suplimentul „Realitatea ilustrată".

După lovitura de stat capitalistă şi contrarevoluția din decembrie 1989, fişa de activitate culturală a redutabilului scriitor, om de presă, teatru şi film Corneliu Leu înregistrează aproape 30 de inițiative, dintre care amintim:

1. ctitorirea Casei de Editură şi Producție Audio, Video, Film „Realitatea";
2. înființarea Fundației „Episcopul Grigorie Leu" – Mişcare pentru progresul satului românesc;
3. spectacolele radio-Tv cu public *Cabaret politic*, *Hora tranziției*, *Nu trageți în guvern*, *Bomba tranziției*, *Noi şi Europa*, *S-a schimbat schimbarea*…;
4. rubrica *În gura leului*;
5. Consfătuirea Națională a Intelectualilor de la Sate;
6. Institutul Național de Personalism;
7. Asociația Fundațiilor pentru Dezvoltare Rurală;
8. lansează, la 175 de ani de la apariție, noua serie a revistei „Albina", care, din 2002, devine „Albina Românească";
9. în revista „Pluralitas", lansează ipoteza Personalismului Diacronic şi publică *Idei personaliste de actualitate în opera lui C. Rădulescu-Motru*;
10. în 2005 lansează conceptul de Societate Civilă Transnațională;
11. ca profesor universitar, creează, în 2007, un curs de Meritocrație şi înființează Liga Meritocrației;
12. prin portalul de internet *www.cartesiarte.ro*, realizează, din 2008, o rețea nonguvernamentală pentru Promovarea virtuală a culturii româneşti;
13. în anul 2009, pune bazele Rețelei de inițiative şi universități populare, în cadrul Programului European de înființare a Grupurilor de Acțiune Locală.

De reținut că a debutat la vârsta de 17 ani, cu poezia *Arta*, dar a optat ulterior, masiv, pentru proză, în care libertatea de mişcare, spiritul de observație, capacitatea de a crea atmosferă şi personaje viabile, captivante se potriveau ca o mănuşă cu spiritul său scormonitor, țâşnind mereu în căutarea esențelor umane, creator de universuri narative vibrante, pe spațiile restrânse, ale prozei scurte, ori, dimpotrivă, de ample desfăşurări, gen frescă istorică şi socială, în romane pe teme incitante.

Bibliografia lui Corneliu Leu înregistrează circa 70 (şaptezeci) de apariţii editoriale numai la capitolul volume de nuvele, povestiri, romane, eseuri, studii şi articole, reportaje, cărora li se adaugă 21 de piese de teatru, unele în serial, la Teatrul TVR (pe care îl inaugurează, cu piesa *Familia*, în 1958), Teatru la Microfon/ Teatrul Naţional Radiofonic, la instituţiile de profil din Constanţa, Bacău, Piteşti, Craiova, Sibiu. Este autorul unor filme artistice de mare audienţă, precum: *Asediul*, *Cota 2516*, *Casa dintre câmpuri*, *Circul spionilor*.

Fervoarea şi apetitul narativ, acribia documentării, spiritul de analiză şi sinteză, cu mijloacele de mare rafinament ale psihologului experimentat, plăcerea taifasului şi a despicării firului de păr în patru sunt atuuri ale romancierului Corneliu Leu, probate convingător de la debutul din 1956, cu *Ochiu-dracului* (la vârsta de numai 24 de ani!) în genul proteic, ori de la *Plângerea lui Dracula* (1977) până la *Patriarhii* (1979), *Romanul nopţii de februarie* (1984; detronarea Domnitorul Alexandru Ioan Cuza din 1866), *Anonimul Brâncovenesc* (1994), *Spionii birocraţi* (1996) sau până la *Roma Termini*, cap de pod al ciclului *Blesteme contemporane*, lansat în 2011.

Corneliu Leu – paltin semeţ şi brad argintiu, veşnic verde, în Panteonul bărbaţilor exemplari ai culturii române de la cumpăna mileniilor al doilea şi al treilea – şi-a lansat, în vara anului 2007, *Nuvele şi istorii*, primul volum de OPERE DEFINITIVE dintr-o serie de 11, anunţate de el însuşi, la librăria Cărtureşti din Bucureşti (din câte ştim, până acum au apărut deja alte câteva volume). Semn de vigoare şi spirit creator mereu tânăr, ajuns în areopagul împlinirilor eclatante.

Acum, când trece pragul arcului de lumină de unde începe vârsta patriarhilor, îi adresăm Maestrului Corneliu Leu urările tradiţionale de LA MULŢI ANI cu sănătate, că-i mai bună decât toate.

Fie ca Steaua de pe Masivul Caraiman, care-i ocroteşte permanent casa-muzeu de la Poiana Ţapului, să-i lumineze scrisul măcar 33 de ani de acum încolo. Pentru că, aşa după cum zic francezii, deocamdată nu a împlinit decât… 20 de ani, ce-i drept de patru ori. La mulţi, mulţi ani!

Dacă măcar un sfert din bărbaţii cu tâmple ninse de lumină (ai acestei ţări) ar realiza câte 10 la sută din ceea ce înfăptuieşte Corneliu Leu – pentru intelectualii de la sate, pentru păstrarea şi promovarea culturii noastre în formele ei cu adevărat specifice şi autentice –, atunci am fi cu un secol mai în faţă, adică acolo pe unde s-ar cuveni să fim.

La mulţi şi rodnici ani, Maestre!

Să trăiţi mult, sănătos şi în belşug de împliniri.

Craiova, 2-3 iulie 2012

Dan Brudaşcu

RAOUL ŞORBAN – 100 DE ANI DE LA NAŞTERE

Luni, 3 septembrie a.c., Casa de Cultură a municipiului Cluj-Napoca, în parteneriat cu Academia de Muzică „Gheorghe Dima” şi Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, a organizat, în cadrul ciclului de manifestări intitulate **Mari personalităţi ale cetăţii**, simpozionul cu tema ***Raoul Şorban – 100 de ani de la naştere***.

Realizatorii manifestării au urmărit evidenţierea momentelor importante şi semnificative din viaţa şi activitatea celui considerat un adevărat „*patriarh al spaţiului şi spiritului românesc*” al Transilvaniei, un om de o vastă şi profundă cultură şi un mare iubitor de adevăr şi dreptate, pentru care şi-a sacrificat adeseori propria libertate întru apărarea pământului strămoşesc şi sprijinirea semenilor săi în momente de restrişte. Urmaş al unei străvechi şi nobile familii româneşti, cu rădăcini confirmate documentar încă din secolul al XIII-lea, Raoul Şorban va rămâne în memoria posterităţii ca una dintre cele mai de seamă figuri ale Ardealului secolului XX şi al începutului celui de al XXI-lea veac, atât prin opera sa prodigioasă şi activitatea sa de ales cărturar, adevărat spirit enciclopedist, cât mai ales prin omenia sa exemplară manifestată, în perioada odioasei ocupaţii horthyste, atât faţă de evrei, cât şi faţă de alţi cetăţeni ai Ardealului de Nord vremelnic ocupat[1], care doreau să-şi recapete libertatea şi demnitatea şi să scape de prigoana şi crimele sângeroşilor ocupanţi.

La reuşita acestui simpozion, onorat cu prezenţa de reprezentanţi ai elitei culturale şi academice clujene, cât şi de un destul de numeros public, şi-au adus contribuţia P.S. Vasile Someşanu, episcop vicar al Mitropoliei Daciei Superioare, preoţii greco-catolici Cristian Sabău, protopopul Clujului şi P.C. Radu Filip, protopop greco-catolic de Cari, ca reprezentant al P.S. Virgil Bercea, episcopul greco-catolic (român unit cu Roma) de Oradea, prof. dr. Ioan Haplea, de la Academia de Muzică, prof. dr. Onufrie Vinţeler, prof. dr. Barbu I. Bălan, prof. Alexandru Stănescu, prof. Vasile Sfârlea, prof. dr. Mircea Vaida-Voevod şi ing. Constantin Mustaţă, ziarist. Elevii Vlad Soare şi Alecu Ciapi, membri ai Asociaţiei de chitară „Transilvania”, au interpretat piese din repertoriul universal, primite cu multă căldură de publicul participant.

Prof. dr. Ioan Haplea de la Academia de Muzică a

deschis seria evocărilor, subliniind cele mai de seamă momente din viața şi activitatea universitară, precum şi din cea socială şi umanitară a lui Raoul Şorban, personalitate puternică, demnă şi complexă, angajată plenar, cu toată puterea şi inteligența sa pentru slujirea adevărului şi dreptății. Distinsul universitar clujean a mai subliniat, totodată, şi activitatea desfăşurată de cel evocat întru salvarea a sute de familii de evrei[2] din Ardealul vremelnic ocupat şi ajutorul acordat acestora, nu numai spre a trece în România, ci şi spre a ajunge pe tărâmul visat al vechii Palestine. Prof. dr. Ioan Haplea s-a referit, de asemenea, şi la activitatea prodigioasă pusă de cel sărbătorit în slujba învățământului superior românesc, în calitatea sa de profesor şi rector al Institutului de Arte Plastice şi al Academiei de Muzică, în primii ani după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial.

Preasfințitul Episcop Vasile Someşanul s-a referit la generozitatea omului Raoul Şorban, la înțelegerea şi dăruirea acestuia întru ajutorarea celor aflați la nevoie. Nu în ultimul rând, a subliniat faptul că, deşi greco-catolic, Raoul Şorban a fost, în egală măsură, şi ortodox[3], susținând cu tărie şi fermitate o serie de proiecte vizând salvarea unor locaşuri de cult şi monumente istorice de sorginte ortodoxă, cum e biserica ctitorită de Mihai Viteazul, la Dăbâca, pentru salvarea căreia ilustrul cărturar ardelean a intervenit de nenumărate ori pe lângă autoritățile vremii, pentru a asigura fondurile necesare reparării şi renovării sfântului locaş.

La rândul său, protopopul Radu Filip, în calitate de reprezentant al P.S. Virgil Bercea, episcopul greco-catolic de Oradea, a dat citire unui mesaj extrem de cald prin care ierarhul orădean a evocat colaborarea şi relația sa personală cu cel considerat, în bună măsură, a fi un „autentic patriarh" al spiritualității româneşti ardelene.

Cristian Sabău, protopopul greco-catolic (român unit cu Roma) al Clujului, trimis special al P.S. Florentin Crihălmeanu, episcop greco-catolic (român unit cu Roma) de Cluj-Gherla, a evocat colaborarea personală, precum şi cea a ierarhului său, cu omul Raoul Şorban, subliniind deschiderea excepțională a acestuia, în orice moment, față de problemele religioase şi spirituale, implicându-se personal şi fiind un exemplu demn admirat în diverse proiecte inițiate în astfel de domenii.

Constantin Mustață, fost reporter la Radio Cluj-Napoca, a prezentat, în sinteză, impresiile puternice pe care i le-au lăsat sutele de ore de întâlniri şi discuții avute cu omul şi cărturarul patriot Raoul Şorban, în fața microfonului. O parte din aceste dialoguri radiofonice au fost difuzate în emisiunile realizate de el la Radio Cluj, iar o altă parte s-au transformat într-o carte de interviuri care punctează implicarea lui Raoul Şorban în momente decisive ale istoriei Transilvaniei din secolul trecut.

Emoționantă şi caldă a fost şi evocarea datorată scriitorului, poetului, ziaristului şi omului de aleasă cultură care este universitarul Mircea Vaida-Voevod. El s-a referit în intervenția sa şi la prietenia şi legăturile strânse avute de Raoul Şorban şi alți membri ai familiei sale cu bunicul său, omul politic Alexandru Vaida-Voevod, unul dintre făuritorii României Mari. Poetul Mircea Vaida-Voevod a arătat că între bunicul său şi tatăl lui Raoul Şorban, renumitul compozitor Guillelm Şorban, au existat legături cu totul şi cu totul deosebite, iar după dispariția prematură a compozitorului, Alexandru Vaida-Voevod şi-a asumat rolul de tutore al lui Raoul Şorban şi al fratelui acestuia, rămaşi orfani.

Pentru scriitorul şi omul de cultură Mircea Vaida-Voevod, Raoul Şorban a jucat şi un alt rol important, un adevărat model, devenind, spre exemplu, personaj al uneia dintre cărțile sale recente, romanul „Oameni din Babilon". Scriitorul Mircea Vaida-Voevod a citit asistenței fragmente din această carte a sa, în care evocă personalitatea excepțională a lui Raoul Şorban, precum şi emoționante alte clipe ale relațiilor lor personale de mare căldură, înțelegere şi prietenie.

Prof. dr. Onufrie Vințeler, care, la rândul său, l-a cunoscut personal pe Raoul Şorban, având cu acesta numeroase şi interesante discuții, a prezentat câteva fragmente dintr-un consistent studiu pe care i l-a consacrat şi în care vorbeşte despre faptele de cutezanță ale celui omagiat.

Prof. dr. Barbu I. Bălan s-a referit, în continuare, la colaborarea avută de dânsul cu omul Raoul Şorban referitor la perioada ocupației horthyste, menționând, în acest sens, numeroase momente în care cel evocat a dat curs aproape tuturor invitațiilor de a vorbi membrilor Asociației refugiaților din Ardealul de Nord despre propriile sale experiențe, precum şi despre riscurile enorme, cu prilejul acțiunilor sale temerare de salvare a mii de vieți omeneşti amenințate cu exterminarea de către forțele horthyste de ocupație.

Prof. Vasile Sfârlea a ținut să vorbească despre experiența sa personală excepțională trăită în compania şi în casa lui Raoul Şorban. Vreme de câțiva ani, el a fost găzduit cu o generozitate exemplară la casa familiei din Stoiana, pe care a reuşit, după îndelungi eforturi, şi chiar umilințe, să o recupereze[4]. Totodată, prof. Vasile Sfârlea a oferit noi şi convingătoare exemple referindu-se la activitatea excepțională, atât pe tărâm academic, cât şi universitar a lui Raoul Şorban. În plus, el a oferit asistenței interesante detalii privind activitatea

desfăşurată de acesta şi reţeaua înfiinţată de el pentru salvarea a numeroase familii de evrei pe care, în pofida unor uriaşe şi permanente riscuri, inclusiv de a ajunge în faţa plutonului de execuţie, le-a ajutat să treacă din Ardealul ocupat pe teritoriul românesc. În acest sens, el a mai amintit colaborarea pe care Raoul Şorban a avut-o, în aceste demersuri, cu unii locuitori ai satului Gilău, care i-au fost permanent alături în generosul său efort de salvare a evreilor ameninţaţi cu exterminarea de regimul horthyst, ajutor de nădejde al naziştilor în odioasa lor „soluţie finală" îndreptată împotriva evreilor din întreaga Europă.

Fiind prezent la acest simpozion evocator, Gheorghe Funar, fostul primar al municipiului Cluj-Napoca, a vorbit, la rândul său, despre relaţiile pe care le-a avut cu distinsul profesor şi cărturar Raoul Şorban, căruia, în calitatea sa de primar al municipiului Cluj-Napoca, i-a conferit şi titlul de „Cetăţean de Onoare"[5] al acestei urbe.

Din rândul participanţilor s-a formulat şi propunerea ca, profitând de prezenţa a doi membri ai Filialei Cluj a Academiei Române, să se ceară acestora să aducă la cunoştinţa conduceri înaltului for academic românesc propunerea de a conferi lui Raoul Şorban, ca o recunoaştere a importantei sale activităţi de cărturar şi universitar, titlul de *membru de onoare post-mortem* al Academiei Române[6]. La acest simpozion-evocare au fost prezenţi şi membri ai familiei lui Raoul Şorban, respectiv soţia sa Eva, fiica Cristina şi nepoata Victoria.

Asemenea acţiuni, urmărite cu viu interes de un număr mare de participanţi, probează indubitabil că demersul iniţiatorilor de a sărbători sau comemora marile personalităţi ale Clujului cultural-artistic, ştiinţific şi universitar este unul ce merită susţinerea mai substanţială din partea administraţiei publice locale, a comunităţii academice şi universitare clujene, precum şi a întregii populaţii româneşti.

Note

1. În urma diktatului de la Viena, din 30 august 1940. Pe perioada ocupaţiei, Raoul Şorban a rămas la Cluj, unde a înfiinţat o editură, care a publicat, sfidând cenzura horthystă, exclusiv lucrări de autori români. În aceeaşi perioadă, el a desfăşurat şi o extrem de bogată şi plină de cutezanţă activitate de jurnalist, în calitate de secretar general de redacţie, al prestigioasei publicaţii „Tribuna Ardealului". Articolele publicate de el în paginile acestui ziar, precum şi în alte ziare apărute la Bucureşti, sunt încă o confirmare a curajului şi verticalităţii lui exemplare, a înaltului său spirit civic, dar şi a patriotismului său deosebit. Până la arestarea sa, din ordinul autorităţilor horthyste de ocupaţie, el a fost unul din liderii incontestabili ai populaţiei româneşti din Ardealul ocupat. Acelaşi curaj a dovedit şi după alungarea ocupanţilor horthyşti, contribuind substanţial la reinstalarea autorităţilor româneşti la Cluj şi ştergerea ruşinoaselor urme şi consecinţe ale ocupaţiei horthyste. Desigur că urmaşii şi continuatorii politicii horthyste, deveniţi, peste noapte, fanatici susţinători ai comunismului şi ai intereselor staliniste, nu vor uita rolul jucat de Raoul Şorban. Unul din liderii hothysto-comunişti unguri ai Clujului s-a simţit, de exemplu, vexat de faptul că Raoul Şorban a dejucat planurile ungureşti de menţinere a Clujului şi a întregului Ardeal în componenţa Ungariei, procurând numeroase steaguri româneşti, spre a contracara pădurea de steaguri ungureşti arborate la o demonstraţie organizată în prezenţa comisarilor sovietici şi a trupelor ruseşti de ocupaţie. Ulterior, respectivul demnitar horthysto-comunist a declarat că, pentru fiecare steag românesc adus, Raoul Şorban ar fi meritat câte un glonţ. Iar acesta adusese câteva sute de steaguri româneşti, spre a demonstra ocupanţilor ruşi că se aflau pe teritoriul României, nu pe teritoriul vreunei colonii ungureşti.

Desigur că, ulterior, după consolidarea poziţiilor de comandă deţinute de comuniştii unguri în diverse mari oraşe ale Ardealului, aceştia vor face tot ce le-a stat în putinţă spre a sancţiona patriotismul şi cutezanţa dovedite de Raoul Şorban. Nu numai că l-au alungat din învăţământul superior clujean, dar l-au şi trimis, vreme de câţiva ani, în închisorile noului regim instalat la 6 martie 1945. Chiar dacă Raoul Şorban era, şi dovedise din plin acest lucru, un autentic om politic de stânga.

2. Pentru contribuţia sa deosebită în acest domeniu, Statul Israel a acordat, în anul 1991, prof. Raoul Şorban titlul de *Cetăţan de onoare* al Statului Israel, prenumărându-l totodată între românii *Drepţi între popoare onoraţi la Yad Vaşem*.

3. În acelaşi context s-au evocat şi întâlnirile şi colaborarea avută de Raoul Şorban cu mitropolitul de luminoasă amintire şi cărturarul strălucit care a fost Bartolomeu Anania.

4. În perioada în care l-am cunoscut personal, Raoul Şorban mi-a vorbit adesea şi mie, cu vădită tristeţe, despre dificultăţile şi piedicile pe care i le puneau diverşi emanaţi ai loviturii de stat din decembrie 1989, care urmăreau, cu orice preţ, să împiedice restituirea casei şi proprietăţii deţinute de familia sa la Stoiana, în apropierea municipiului Dej. Cu toate aceste măsuri nedemne şi ignobile, planurile lor mârşave nu au reuşit, Raoul Şorban reuşind să-şi petreacă ultima parte a vieţii pe meleagurile natale, în casa părintească şi în atmosfera patriarhală ce îi era atât de dragă.

5. Ziaristul ing. Constantin Mustaţă a anunţat, în cadrul simpozionului, intenţia preşedintelui Consiliului judeţean Cluj de a conferi titlul de *Cetăţean de onoare* al judeţului Cluj, post mortem, lui Raoul Şorban. El susţinea că ar fi avut, în acest sens, o discuţie recentă cu preşedintele în exerciţiu al Consiliului judeţean Cluj.

6. Achiesăm şi noi, aşa cum a făcut întreaga asistenţă, la această propunere, considerând că, prin prodigioasa lui activitate în domeniul cultural, Raoul Şorban ar merita o astfel de recunoaştere academică.

Iordan Datcu

DORA D'ISTRIA, O SCRIITOARE CARE MERITĂ O MAI DREAPTĂ CINSTIRE

De un sfert de secol mă preocupă opera Dorei d'Istria, cu deosebire latura ei etnografică, timp în care am publicat următoarele: *O publicistă de reputație europeană,* în „România literară" (an XXI, nr. 50, 8 decembrie 1988, p. 19); *Dora d'Istria şi unitatea românilor*, în „Memoriile Secției de Filologie, Literatură şi Arte" (seria IV, tom. X, 1988, Editura Academiei R.S. România, p. 91-95); *Dora d'Istria,* în Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români,* ediția a doua (vol. I, Ed. Saeculum, 1998, p. 237-238) şi în ediția a treia (2006, p. 334-355); *Dora d'Istria,* în *Dicționarul general al literaturii române* (vol. I, Editura Univers Enciclopedic, 2004, p. 719-721); Iordan Datcu, *Contribuții la etnologia românească* (Universal Dalsi, 2004, p. 102-111); *Miscellanea ethnologica* (Saeculum I.O., 2010, p. 97-100).

Bibliografia critică românească despre Dora d'Istria este în mod vădit săracă. Au apărut, în secolul al XIX-lea, câteva articole bibliografice, câteva scurte necrologuri, şi alte câteva articole în secolul următor, de regulă elogioase. S-a afirmat, cu patos, că opera sa, chiar dacă n-a fost scrisă în limba română, trebuie să se bucure de interesul românilor, că este o datorie a acestora să o cunoască. Criticul literar şi publicistul Radu Ionescu (1834-1872) a scris, în anii 1861 şi 1862 în „Revista română": „Ca român, ne credem datori a vorbi despre un nume care a avut fericirea să fie astăzi cunoscut, prin scrierile sale, de toate țările Europei în care lucrările intelectuale ocupă şi interesează toate spiritele. Cu această ocaziune nu putem trece cu vederea trista indiferență care domneşte la noi pentru orice producțiune literară". După care adaugă: „Afară de interesul ce are pentru noi orice producțiune intelectuală, suntem într-adevăr fericiți şi mândri a vorbi despre scrierile d-nei Dora d'Istria fiindcă este compatrioata noastră, este o femeie română şi a dat o însemnătate națiunii sale prin aceste deosebite lucrări, dintre cari, cum a zis un articol din jurnalul «Les Débats», una singură ajunge spre a face reputațiunea unui om."

În 1865, istoricul şi publicistul George Barițiu, în articolul *Dora d'Istria,* din «Calendar pentru poporul român», întocmit de el la Braşov, observă că numele scriitoarei este mai cunoscut şi mai popular publicului din Europa meridională, în vreme ce la noi, unde nu putea fi vorba de existența unui public interesat de literatură, cărțile ei puteau fi citite doar de ştiutori ai limbii franceze. Laudele ce i s-au adus la noi se explică prin prețuirea sinceră pentru opera sa, iar nu prin vreo „vanitate națională". La drept vorbind, scrie Barițiu, ea a fost lăudată mai întâi în publicații franceze şi germane. Dacă au apărut „descrieri cu totul false, schimosite şi scălâmbate ale poporului nostru şi ale oamenilor lui", trebuie să se dea o descriere adevărată a vieții şi activității Dorei d'Istria. Meritul ei este acela de a fi deschis „lumea orientală pentru Europa cea învățată, precum n-a mai făcut nimeni înainte de ea". Animată de crezul ei libertar, ea „a descuiat uşile către lumea cea spirtualminte închisă a Orientului european". Ea, care, adaugă Barițiu, are un merit în plus, este româncă. G. Barițiu scrie că Dorei d'Istria „i s-au adus în România literară laude pre cât altă femeie şi poate nici bărbat din conaționalii dânsei nu auziră în zilele noastre". Nu precizează însă unde, când şi cine a scris sau a vorbit despre scriitoare. Să fie vorba şi despre alte laude în afară de cele publicate, în anii 1861 şi 1862, de către G.I. Ionnescu-Gion, pe care noi le socotim primele pagini scrise despre ea? Bibliografiile pe care le-am consultat nu conțin pagini despre scriitoare anterioare anului 1861.

Când se apropia semicentenarul naşterii scriitoarei, George Barițiu a conferențiat despre ea la Sibiu în decembrie 1877, textul publicându-l, sub titlul *Dora d'Istria*, în „Transilvania" (an. XI, nr. 5, 1 martie 1878, p. 49-51), după care a reprodus multe pagini din articolul lui Radu Ionescu, *Doamna Dora d'Istria*, din „Revista română", unde a apărut în 1861 şi 1862. Opinia lui George Barițiu despre cea evocată este exprimată la superlativ, ea fiind o femeie „de acele mai geniale din câte a produs vreodată nu numai poporul românesc, ci toate popoarele Europei meridionale şi apusene". Publicistul transilvănean a ținut să dea o replică celor care, „în anii mai din urmă", îi reproşau scriitoarei că se exprimă în limba franceză. Opțiunea ei, scrie Barițiu, a fost fericită, pentru că românii câştigau astfel încă un susținător al „intereselor şi drepturilor naționale" ale lor. Dacă austriecii, ruşii, spaniolii şi italienii au căutat să scoată ziare şi să publice cărți în limba franceză, „cu atât mai vârtos – scrie Barițiu – au simțit această lipsă popoare mai mici, ca polonii, maghiarii, grecii, românii şi sârbii" de a-şi exprima interesele printr-o limbă de largă circulație. Barițiu continuă să laude orientarea românilor spre limba franceză: „A fost adecă una din cele mai înțelepte măsuri că ei încă din secolul trecut s-au pus cu tot adinsul, bărbați şi femei, pe învățarea limbei franceze, nu numai pentru că le era neasemuit mai uşoară decât multe alte limbi străine, ci şi din alte cauze de importanță imensă. Cu ajutorul limbei franceze românilor li se deschidea poarta largă către civilizațiunea europeană; li se dedea ocaziune a compara cu aceasta barbaria vecină, de care erau maltratați în toate zilele vieții lor, şi învățară a

fugi de ea. Ideile de drept în sensul antic şi modern începură să străbată la dânşii mai curând ca pe la noi."

Cezar Bolliac (1813-1881) are cuvinte de laudă şi pentru femeia de mare distincție şi pentru scriitoare: „Minunat exemplu de o natură norocită, în care îşi găsesc locul pătrunderea cea mai mare, un travaliu neobosit, un simțământ ales al frumosului, o modestie perfectă şi o bunătate îngerească, mobil al tutor (sic!) cugetărilor şi gândirilor sale serioase." Prin întregul său demers, ea a contribuit „la răspândirea civilizațiunii în locurile unde lumina progresului nu a pătruns nici odinioară, sau care abia încep a fi luminate de ea". Pe împătimita călătoare n-a mânat-o dorința de a-şi omorî „urâtul unei existențe goale", ca în cazul altor călători, ci imboldul de a examina „caracterul național, moravurile, tendințele popoarelor". Bolliac este primul care subliniază, fie şi lapidar, aplecarea scriitoarei asupra tradițiilor şi poeziei câtorva popoare: „prin cercetări răbdătoare culegând pentru prima dată heritagiul cânturilor poporane, ea descoperă suvenirile patriei cu scumpete păstrate şi simțământul independenței, eternizat prin limbagiul sublim al poeziei". Ca o continuare a celor afirmate, îi laudă devoțiunea cu care a susținut cauza naționalităților, lupta lor împotriva domniilor absolutiste: „Printre spiritele alese care au consacrat existența lor ca să facă imposibile domnirile absolute – negațiune a geniului, a civilizațiunii, a orice e nobil şi mare – doamna Dora d'Istria ocupă un loc însemnat". Îi laudă şi stilul, „viu fără a fi gol sau uşure, locuțiunea sa pururе apropiată subiectului ce ea dezvoltează", prin el lucrările sale, spune Bolliac exagerând, „sunt demne de a lua locul pe lângă ale autorilor francezi cei mai eminenți".

În anul 1889, în „Vieața nouă", publicistul şi istoricul G.I. Ionnescu-Gion (1857-1904), preluând sintagma semnată de Schmidth Weissenfels, *eine ungewohnliche Frau*, scria: „Doctorul german nu s-a înşelat căci, într-adevăr pentru epoca şi mediul în care a trăit; pentru puterea de asimilare cu care fusese înzestrată şi pentru care citiri şi studii neîncetate i-o măreau continuu; pentru scrierile sale a căror varietate în subiecte nu este întrecută de mulțimea lor, Dora d'Istria merită pe deplin titlul de femeie extraordinară". Deviza sa ca scriitoare, adaugă Ionnescu-Gion, „ca şi a tuturor scriitorilor cei mari ai renaşterii occidentului european, de la începutul până la sfârşitul carierei lor", a fost „să ne facem cunoscuți". O apropie, în acest sens, pe teren românesc, de Gh. Asachi şi I. Heliade-Rădulescu. Mai mult chiar, crede că ea i-a surclasat pe cei doi, fiindcă ea „a intrat pe arena publicității mult mai bine pregătită decât cei doi vulgarizatori". Exagerarea este evidentă. În necrologul din care am mai citat, Ionnescu-Gion, pornind de la faptul că cenuşa mortuară a scriitoarei se află depusă în crematoriul de la Trespiani, îi reproşează acesteia că, asemeni altor familii bogate, şi-a uitat *cu desăvârşire* pământul românesc. Afirmație contrazisă cumva de ceea ce scrisese mai înainte, şi anume că scriitoarea a lăsat prin testament ca Primăria Bucureştilor să-i moştenească averea din România. În 1932, în prefața la cartea Claudiei D.C. Zaharia, *Dora d'Istria. Viața şi opera sa*, Nicolae Iorga spunea imperativ: „Dora d'Istria nu trebuie uitată, cum au făcut atâta vreme incapacitatea mai multor generații, de a ceti, a înțelege a respecta o inteligență multilaterală, îndreptată către toate marile întrebări ale timpului". Sociologul Ion I. Ionică (1907-1944), scria în 1933, în considerațiile sale *O nuntă în hotarul brănean la 1850 – Dora d'Istria*, că aceasta „este suficient de uitată la noi, pentru a ne părea într-adevăr venind dintre streini".

Ca să nu lase vreo umbră de dubiu asupra calității de bună româncă a scriitoarei, Ion I. Ionică revine mai ferm peste câteva rânduri: „O desăvârşită europeană din secolul trecut se arată a fi fost Dora d'Istria. Dacă luăm însă seama nu la întâmplările exterioare ale vieții omului, ci la gândurile cari o întovărăşesc şi o conduc pretutindeni, Dora d'Istria a fost dincolo de orice tăgăduire, românсă; dar, poate, mai mult bună românсă."

Gheorghe Pavelescu (1915-2008), etnograf şi sociolog, a publicat, la semicentenarul morții autoarei, două articole, *O ambasadoare a culturii româneşti: Dora d'Istria* şi *Dora d'Istria despre românii din Transilvania*, ambele în „Tribuna" (an. I, 1938, nr. 17 şi 18), în care constată cu regret puținătatea paginilor scrise despre ea. Amintindu-le pe cele semnate de Radu Ionescu, Cezar Bolliac şi G.I. Ionnescu-Gion, Gh. Pavelescu deplânge puținătatea paginilor despre aceea pe care alții, străini, „au socotit-o gloria tuturor societăților civilizate": „Cincizeci de ani au trecut – adaugă semnatarul – de la moartea Dorei d'Istria şi nu s-a scris încă nici un studiu asupra ei şi nu s-a făcut nici o traducere, necum o reeditare a principalelor sale opere". Sugerează ce editură ar trebui să înlăture lacuna: „E o datorie, care trebuie să fie făcută şi care ar reveni Editurii Fundațiilor Regale, de a publica măcar scrierile referitoare la poporul nostru, ale acestei erudite prințese de origine românească".

Nu ştim să fi fost recenzate cele trei cărți, de popularizare e adevărat, despre scriitoarea românсă: Claudia D.C. Zaharia, *Dora d'Istria, Viața şi opera sa* (1932), Magda Nicolescu, *Dora d'Istria* (f.a.) şi A. Vasculescu, *Dora d'Istria* (1941).

Angelo de Gubernatis s-a iluzionat, în *Dizionario dei Contemporanei*, că va apărea, la Bucureşti, sponsorizată de Eforia Spitalelor Civile, „O splendidă ediție a principalelor opere ale principesei Dora d'Istria. Ediția-nea aceasta se va compune din aproape zece volume în 80". Credea că au apărut deja trei volume, dar la BAR se află doar două. Cu privire la volumele traduse de Grigorie Peretz, Ionnescu-Gion a scris în locul citat: „Se zice că într-adevăr există dintr-această ediție cele trei volume semnalate, dar nici bibliotecile publice nu le posed, nici în comerciu nu au fost date".

G. Călinescu, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941), dă, în capitolul despre Ion Ghica, o fotografie a scriitoarei, cu următoarea legendă: „Dora d'Istria, publicistă de reputație europeană (1828-1888), fiică a banului Mihalache Ghica şi a Catincăi Faca". La bibliografia de la sfârşitul cărții nu se dă bibliografia operelor scriitoarei, ci sunt menționate doar câteva repere critice, un articol al lui Ion Breazu şi două din cărțile despre ea amintite de noi mai sus.

Istoricul literar Elena Piru (1919-1974) face în arti-

colul *Dora d'Istria,* din „Ateneu", 1969, nr. 9, un portret al scriitoarei şi publică o epistolă a sa, din 1 iunie 1884, către fratele ei George. În finalul articolului apreciază: „Este neîndoios că opera sa, ca şi întreaga-i personalitate interesantă, va trebui să formeze obiectul unui studiu care să o readucă în actualitate".

Toate textele citate de noi, care au exprimat dorința de a se pune capăt uitării şi indiferenței față de o scriitoare de mare merit, față de opera ei demnă de interes, n-au avut ecoul scontat, în sensul că nicio ediție care să cuprindă măcar opera ei despre români, niciun studiu amplu şi temeinic despre ea n-au apărut. Toate apelurile au rămas *Vox clamantis in deserto*! Nici declarația patriotică patetică a scriitoarei privind demersul ei ştiințific românesc n-a avut darul să-i convingă pe unii sceptici: „Toate versurile mele au fost pentru dânsa. Toate luptele ce au început, toate suferințele ce am îndurat au avut decât o singură cauză: un înfocat patriotism, de care nu mă voi lipsi decât cu viața. A lupta pentru țara mea îmi era atât de dulce ca şi primilor martiri pentru sfânta cauză a Evangheliei".

Nu facem aici o prezentare completă a ceea ce s-a scris despre autoare. De aceea, doar amintim şi alte titluri: Alexandru Marcu, *Dora d'Istria reprezentantă a intelectualității româneşti,* în „Studii literare" (an. V, 1938), Paraschiva Câncea, *Patriotism şi idei progresiste în opera Dorei d'Istria,* în „Revista de istorie" (1975, nr. 12), George Lăzărescu, *Prezențe româneşti în Italia* (Bucureşti, 1995), Crista Maksutovici, *Un nume pe nedrept uitat: Dora d'Istria* (Bucureşti, 1997), Georgeta Penelea Filitti, *O femeie neobişnuită: Dora d'Istria*, în „Magazin istoric" (1997, nr. 9), Cornelia Bodea, *Dora d'Istria troug american eyes,* în „Revista româno-americană" (1998, nr. 1), Crista Maksutovici, *Dora d'Istria,* pref. Georgeta Penelea Filitti (Bucureşti, 2004). O notă aparte se cuvine studiilor lui Liviu Bordaş, dintre care amintim: *Breve nota su Dora d'Istria e la Transilvania,* în „Annuario dell'Istituto romeno di cultura e ricerca umanistica di Venezia" (VI-VII, 2004-2005, p. 501-507), *Etnologie şi orientalism romantic în noile state Italia şi România: Angelo de Gubernatis, Dora d'Istria şi savanții români în a doua jumătate a secolului XIX*, în „Acta Musei Porolissensis", XXVII, *Istorie–Etnografie–Artă,* Zalău, 2005, p. 695-715; *Originile monahismului oriental. Dora d'Istria, India şi ortodoxia la 1850,* în „Revista istorică", serie nouă, tom XX, 2009, nr. 1-2, p. 151-165 şi tom XX 2009, nr. 3-4, p. 337-369), *Dora d'Istria e Angelo de Gubernatis: studiosi tra due Orienti,* în „Ephemeris Dacoromana", Roma, s.n., XIV, 2012, p. 1-16.

Din opera scriitoarei s-a tradus puțin în limba română. La apariția, în 1876 şi 1877, a celor două volume intitulate *Operile doamnei Dora d'Istria,* traducțiune de Grigorie G. Peretz (Bucureşti, Tipografia Curții-Lucrătorii Asociați, însumând 944 p. şi respectiv X+209 p.), se anunța că se află *sub presă Elveția germană* (4 vol.), *Femeile de o femeie* (2 vol.), iar în *preparațiune Excursii în Rumelia şi Morea* (1) (2 vol.), care n-au apărut.

La puținătatea traducerilor în limba română se adaugă faptul că cele două volume apărute nu şi-au găsit în Grigorie G. Peretz cel mai bun traducător. Fişierul Bibliotecii Academiei Române nu cuprinde vreo altă traducere făcută de el sau vreo lucrare originală a sa. Vechile enciclopedii nu dau vreo relație despre el. Despre Grigorie G. Peretz câteva date biografice în monografia lui Ovidiu Papadima, *Cezar Boliac* (Bucureşti, Editura Academiei, 1966), de unde se vede că Gr. G. Peretz a fost rudă apropiată cu Bolliac. Cele două volume traduse de el abundă în termeni şi expresii de genul: *sesul* (sexul), *viitorelui, esercitează, diferiază* (diferă), *necesarminte, poporanitate* (pentru popularitate), *miraculu, de secur* (desigur), *stradele, esercitează talentul, a depinge, braciul* (brațul), *oficieri* (ofițeri), *răpâde* (repede), *probabilmente, ver ce spirit, aparințile, cogitare, dezvoltează, occidinte, probă elocentă, popoare rebelnice, veteranul aratore, întunericoase, disinat de teroare, dispreciu* (dispreț), *pasiunează, domesnic, maritagi, lus* (lux), *gazda mea, minor intiliginte, mărturì* (mărturisi), *soci* (soți), *desdemn, esaltează* (exaltă), *ecuitate* (echitate), *însuşit cu curagiu mare* ş.a.

Cu o imensă curiozitate, participă peste tot unde poate vedea ceva semnificativ. Astfel, ia parte, la Cluj, la liturghia oficiată într-o biserică de lemn, construită şi pictată de țărani. Aici observă comportamentul participanților, cu deosebire al bătrânilor. La o horă admiră jocul tinerilor, repertoriul muzical al unei asemenea împrejurări şi notează că toate cântecele româneşti încep cu frunză verde. Într-un sat din Hațeg, intră în vorbă cu femeile, admiră politețea lor, dispoziția lor pentru conversație şi familiaritatea respectuoasă cu care i se adresează scriitoarei. Este atentă la modul cum țărăncile îşi împodobesc părul, la portul lor, pe care-l compară cu al săsoaicelor. Constată la ele, de asemenea, plăcerea cu care spun şi ascultă poveşti cu feți-frumoşi şi domnițe, şi oroarea lor față de stafii şi strigoi, puternica lor imaginație de factură orientală.

În însemnările sale de călătorie acordă un spațiu mare celor văzute în Transilvania, „una din provinciile cele mai interesante din Europa orientală". Dorința sa este să-i cunoască la ei acasă pe „strănepoții veteranilor lui Cezar, pe descendenții domnilor lumii". Care, precizează îndată, nu trăiesc doar în Transilvania: „Transilvania nu este singura țară unde domneşte această rasă ilustră. Opt sau zece milioane de români viețuiesc în Transilvania, în Temeşana, în districtele vecine, în Bucovina, în România, în Moldova, şi în Basarabia. Mai întâmpinăm grupuri considerabile şi în Bulgaria, în Serbia, în Macedonia ş.c.l., conservând cu fidelitate naționalitatea, limba, costumul şi tradițiile lor. Aceasta-i Italia din Orient!" Cât priveşte numărul românilor, dă într-o notă de subsol, şi opinia lui Cezar Bolliac, după care numărul adevărat al românilor este de 12 000 000.

A voit să-i prezinte pe români atât cu modul lor de viață, cât şi cu creațiile lor spirituale, populare şi culte. În *La nationalité roumaine d'après les chants populaires* (1859) se opreşte, între altele, la două balade emblematice pentru eposul literar-cântat al românilor, *Miorița* şi *Meşterul Manole*, cunoscute de ea doar din colecția lui Vasile Alecsandri (1852-1853). D. Caracostea o aminteşte pe Dora d'Istria în studiile sale *Un diptic folcloric: Alecsandri-Odobescu* şi *O frescă folclorică,* apă-

rute ambele în „Revista Fundațiilor Regale” în anii 1942 şi 1943, atunci când prezintă opiniile despre *Miorița* ale lui V. Alecsandri, Alecu Russo, Jules Michelet, A. Odobescu, B.P. Hasdeu, Em. Crețulescu, I. Crăciunescu, M. Gaster, A.D. Xenopol, Aron Densuşianu, G. Coşbuc, D. Zamfirescu şi Ov. Densusianu. În studiul *La nationalité...*, scrie D. Caracostea, „vorbeşte o femeie, spirit cosmopolit prin naştere şi educație, dar având şi sânge românesc, Dora d'Istria, una din cele mai culte femei ale vremii”. Sunt interesante paginile ei despre *Miorița* „pentru că, fiind înzestrată cu o bogată cultură apuseană, era în acelaşi timp şi o bună cunoscătoare a limbilor şi literaturilor balcanice”. Ea a reținut din celebra cântare acel „frumos exemplu de tandrețe a unui fiu pentru mama sa şi un tablou izbitor al neliniştilor maternale”. În asemenea considerații, scrie Caracostea, Dora d'Istria aminteşte de Jules Michelet, ei fiind primii care au scris despre această baladă în mediul francez. Cât despre opinia scriitoarei că cele trei fluiere, cerute de protagonistul baladei ca să-i fie puse la cap, sunt o expresie a simțului dezvoltat al românilor, ca latini, pentru muzică, D. Caracostea opinează că este „o superficială comparație nepotrivită”. El a pus absența la Dora d'Istria a „unui cuvânt temeinic” despre *Miorița* în seama faptului că ea „n-a avut un contact viu cu viața poporană”. Contrapunctăm spunând că, totuşi, în alte chestiuni, contactul acesta viu nu i-a lipsit cu totul. Mai târziu, Gh. Vrabie, în *Balada populară română* (1966), crede că scriitoarea a fost atrasă de amintitul fragment pentru că ea este „un spirit cultivat”.

A încercat să găsească analogii ale *Mioriței* cu unele cântece epice străine. Astfel, crede că există *mai mult decât o analogie* între *Miorița*, mai precis între testamentul protagonistului ei şi un cântec funebru kleftic, consacrat morții unui tânăr soldat mercenar, cântec citat de Pouqueville. Tânărul le transmite camarazilor săi că a căzut dincolo de podul Kiabésé şi îi roagă să-i salute mama din partea lui, să-i transmită dorința sa de a vinde doi boi şi banii să-i dea unei tinere fete. Dacă întreabă de el, să-i spună că s-a însurat. Dacă se întreabă cu cine s-a însurat, să-i spună că a primit trei gloanțe în piept şi şase în brațe şi în picioare. Dacă va întreba cine a participat la masa nunții, să-i spună că au participat corbii şi ciorile.

Apropierea făcută de Dora d'Istria între cele două cântece este cam forțată, momentul din cântecul kleftic nu are nimic din poezia nunții cosmice din *Miorița*, din colecția lui Alecsandri. Doar atât că ambii protagonişti, şi cel din *Miorița* şi cel din cântecul citat de François Charles Pouqueville, îşi comunică mamelor lor rugămintea din urmă. Figurația poetică este cu totul alta.

Despre clefți a publicat studiul *I Clefti della Grecia,* în „Nuova Antologia” (a. III, 1860, fasc. 1, vol. VII), în care face şi o caracterizare generală a cântecului lor, ce „este o ingenuă, sinceră, pasionată istorie a risorgimentului elenilor”.

O altă baladă populară care i-a reținut atenția este aceea despre jertfa construcției, o baladă cunoscută nu doar românilor, ci populară „de la Carpați până la marea care scaldă Grecia”, şi are variante şi la sârbi, la neogreci. Semnificativ este că menționează că balada dă expresie credinței populare că nimic nu rămâne durabil dacă la temelia unei construcții nu este zidită o persoană sau umbra ei. Educația umanistă a sa o împiedică să accepte zidirea de oameni, preferând să fie aşezate la temelia construcțiilor acele „trestii lungi cu care au măsurat pe vreun trecător”: „Îmi plac mult mai mult aceste trestii inofensive decât teribila jertfire ordonată de meşterul Manole. Nu-s dintre aceia care privesc bunul timp din vechime ca un fel de ev de aur”. Despre meşterul Manole crede că este mai mult decât un construct poetic: „Manoli livrant aux exigences de la destinée tout ce qu'il a de plus cher n'est-il pas une figure expresive de ce peuple roumain qui, placé aux avant-postes de l'Europe chrétienne, a versé pour la sauver de la barbarie musulmane le plus pur de son sang?”

Nu sunt singurele balade populare pe care le aminteşte, ci se opreşte şi la altele, precum *Român Grue Grozovanul*, *Mihu Copilul*, *Tunsu*, *Bujor*, *Dolca*, *Novac*, toate din cele două volume tipărite de V. Alecsandri în anii 1852 şi 1853. Una dintre ele este reprodusă integral, *Bogdan sau Mireasa unei beizadele.* Cu un gust elevat, decupează din unele balade fragmente de mare expresivitate, cum este portretul *arapului* din *Kira:* „Un arap bogat, / Negru şi buzat, / Cu solzi mari pe cap, / Şi cu buze late, / Roşii şi umflate, / Şi cu ochi holbați”, sau fragmentul din *Vidra* despre puterea cântecului: „Eu dacă ți l-oi cânta /Apele s-or turbura, / Brazii mi s-or scutura, / Munții mi s-or clătina, / Văile or răsuna / Şi pe noi ne-a-ntâmpina / Păunaşul codrilor.” Dintre cântecele lirice este atrasă cu deosebire de doină, care, spune ea, este greu de înțeles de către un occidental, fiind „inspirat de un instinct esențialmente rațional, *dorul*, sentiment profund melancolic, amestec straniu de regret şi de speranță, de tristețe şi de dragoste, expresie minunată a destinului, totodată glorios şi trist al națiunii române”. Impresie pe care n-a dobândit-o livresc, ci în drumurile sale româneşti: „Cel care, asemeni mie, a ascultat, în creierii munților României, prelungindu-se până departe în cheile lor sălbatice, acordurile lente şi tânguitoare ale doinei, nu va uita niciodată aceste accente, care vin din suflet şi merg la suflet”. A intuit bine că în cunoaşterea românilor lirica populară este cea mai bună sursă: „on y trouve encore une peinture très exacte du caractère et des tendances des latins du Danube”.

Apreciem că cel mai mare interes în ceea ce a scris ea despre tradițiile şi creațiile populare îl prezintă observațiile sale directe. Despre ospitalitatea românilor, spre exemplu, nu scrie pe baza unor surse livreşti, ci pe baza celor văzute în călătoriile sale. Astfel, într-una din scrisorile din *Les femmes en Orient* (1858), face un elogiu al ospitalității româneşti: „Călătoria, pe care am făcut-o de la Cluj spre granița Transilvaniei, a fost pentru mine de un farmec neîntrerupt. Dacă las la o parte Alpii şi Pirineii, eu n-am văzut nimic mai frumos ca acest ținut. Amestecul raselor sporeşte atracțiunea priveliştii. Români, germani, maghiari, secui, bulgari, armeni, evrei, se ating unii de alții, în aceşti munți, la frontiera lumii orientale. Dar la nici unul din aceste popoare eu n-am găsit admirabila ospitalitate a românilor. Aibă

această națiune toate defectele, cu care o dăruise secuii şi saşii, instinctul fraternității creştine, pe care ea îl are într-un grad aşa de înalt, ar trebui, singur, să facă să-i fie iertate. Care este într-adevăr plaga societății contemporane? Nu este tocmai acest egoism incurabil, care îndeamnă să subordonezi mişcările cele mai înalte ale sufletului «chestiunilor de bani»? Eu recunosc fără greutate marile calități ale anglo-saxonilor, ale germanilor şi scandinavilor, dar «zeul dolar» al americanilor are printre popoarele germanice prea mulți adoratori, dispuşi să-i sacrifice tot ceea ce formează demnitatea firii omeneşti. Nu este oare ruşinos ca în țările care merg în fruntea civilizațiunii, inima şi casa bogatului să fie aproape totdeauna închise sărmanului ca şi străinului? La români lucrurile nu stau aşa. Chiar în nordul Transilvaniei, unde situațiunea lor este aşa de anevoioasă, cei mai săraci primesc pe drumeț cu o dragoste într-adevăr mişcătoare. În ochii lor, dumneata eşti un prieten îndată ce le-ai trecut pragul casei. Ei te tratează ca pe un frate, fără să te întrebe dacă eşti ortodox, protestant sau evreu. Nu este aceasta adevărata caritate evanghelică, caritatea pe care Iisus Hristos a predicat-o în zadar neamului omenesc şi pe care egoiştii, sectarii şi pretinşii patrioți îşi dau silința să o discrediteze? Nu este vrednic de luat în seamă că aceşti țărani latini din Carpați – aşa de adesea defăimați – sunt mai înaintați asupra acestei chestiuni fundamentale decât cei mai docți teologi ai occidentului şi că ei păstrează, într-o inimă frățească, sentimentul creştin în tot adevărul său?"

La fel de autentice sunt paginile, din aceeaşi carte, despre o nuntă „în hotarul" localității braşovene Bran, în care, ca participantă, autoarea dă „amănunte indispensabile asupra logodnei", descrie cortegiul tinerilor spre casa părinților miresei, dă, în proză, colăcăria despre vânarea de către viitorul mire a unei căprioare, care, „sfioasă şi ruşinoasă", a fugit şi s-a ascuns. Urmează prezentarea tertipurilor folosite de gazde, care le prezintă conăcarilor, în loc de tânăra fată, o bătrână, bunica fetei, apoi o bătrână servitoare în zdrențe. Conăcarii protestează şi spun că „fiara" pe care o caută „are părul de aur, ochii de şoim, dinții de mărgăritar şi buzele rumene ca o cireaşă, are mijlocul unei leoaice, gâtul unei lebede, degetele îi sunt mai gingaşe decât ceara şi fața mai strălucitoare decât soarele şi luna". Atari laude îi înving pe părinții tinerei fete, care o scot la vedere. Alte momente ale ritualului sunt prezentate cu aceeaşi rigoare: oferirea inelului tinerei fete, momentele nunții propriu-zise, sosirea din nou a colăcarilor, înfruntarea dintre cetele ginerelui şi miresei, jocurile, punerea cununiilor, masa, cuvântul fratelui mirelui, răspunsul acestuia, oferirea de către mireasă de năframe participanților la nuntă, la care aceştia răspund cu daruri potrivit stării lor materiale, cuvântul vătăşelului, care îi roagă pe părinții celor doi miri să le ierte greşelile.

Sociologul Ion I. Ionică, membru marcant al Şcolii de cercetare sociologică de la Bucureşti, condusă de Dimitrie Gusti, a comentat în *O nuntă în hotarul brănean pe la 1850 – Dora d'Istria* (în „Țara Bârsei", an. V, nr. 1, ian.-febr. 1933) frumoasa şi autentica descriere făcută de autoare. În *Femeile în Orient*, în *Românii şi papalitatea* ea prezintă – scrie Ion I. Ionică – „aspecte importante ale vieții noastre naționale, sau mai larg, sociale, sunt puse în lumină cu acea finețe de înțelegere şi simțire, care se apropia, neîncetat, cu o infinită delicateță şi simpatie de obiectul interesului său." După ce observă un fapt esențial al scrisului Dorei d'Istria, acela că „vedea uneori în cadre foarte largi", Ion I. Ionică se referă la paginile despre nunta de la hotarul brănean, subliniind noutatea şi abordarea modernă a evenimentului: „Întreprinzând această anchetă, Dora d'Istria a făcut aplicarea unui principiu foarte just, surprinzător pentru epocă, căutând în instituțiuni şi moravuri traducerea ideilor curente ale unei societăți. Cu acest rost se opreşte autoarea – oprindu-ne şi pe noi – la riturile unei nunți, la cântecele şi la poveştile populare. Ele îi oferă materialul obiectiv al unei analize sociale – metodă fecundă, care lasă să se întrevadă la autoare calități ştiințifice de prim ordin. În tratare, Dora d'Istria este, însă, mult mai liberă. Ea iubeşte limba frumoasă şi comparațiile literare. Imaginația ei corectează uneori realitatea faptelor. Nu le atinge fondul. Cursul viu al lucrurilor – şi aceasta e de un merit capital – se simte continuu sub înfățişările somptuoase şi deseori voit pitoreşti, cari ne prezintă, undeva, țărani români din regiunea muntoasă ospătând pe divanuri turceşti."

Rezultat al observației directe a scriitoarei sunt paginile, din *Excursions en Roumélie et en Morée* (1863), despre aromânii din Grecia, despre viața lor de păstori, călițI de vremuri şi greutăți, despre datinile lor la căsătorie (nu se căsătoresc cu fete de alt neam şi nu-şi mărită fetele după bărbați de alt neam), despre unele superstiții izvorâte din viața lor nomadă ca păstori: „de se va aşeza oareşcari păstor undeva pentru totdeauna şi va voi să-şi ridice casă, el se va betegi foarte uşor; corpul lui va slăbi şi viermii vor începe să-l mănânce". Semnificative, de asemenea, informațiile despre organizarea lor, despre vătav, a cărui putere se moşteneşte prin tradiție, el fiind, între altele, cel care hotărăşte plecarea şi retragerea păstorilor de la munte, care îi reprezintă la forurile țării, care pentru ceea ce face este remunerat cu câteva sute de drahme.

Autentică, vie este prezentarea, făcută parcă de un versat coreograf a jocului popular maghiar: „Les airs sont bien en harmonie avec les danses. On commence par des pas lents, sur un rhythme à la fois grave et martial, et le cavalier ainsi que la danseuse font claquer leurs bottes l'un contre l'altre, puis le cavalier s'empare de la danceuse et la fait tourbillonner avec un ardeur qui va toujours en croissant; il la solève, la quitte, la reprend, la laisse pour la saisir encore, en décrivant avec une profusion de sauts et d'entrechats toute sorte de figures difficiles, en poussant des cris rauques, en se frappant la nuque de la main droit, en se battants les jambes (un chant le recommande spécialement) de façon à faire résonner bruyamment ses énormes éperons à doubles molettes. Au milieu de ces étourdissantes évolutions, le visage et le buste gardent une raideur militaire. Les d'arseuses se bornent à suivre les movemens de leurs cavaliers en tournast doucement et en s'agitant fort peu. Aussi sont-elles comparées par la poésie à une «nacelle» emportée par la fleuve tour-

noyant, à une rose traînée par le souffle de la «tempête».”

Aceeaşi impresie de ceremonie populară văzută nemijlocit o lasă evocarea *Vevey et l’abbaye des vignerons,* apărută în „Acta Comparationis Litterarum Universarum” (11, 1004, nr. 5-8), o sărbătoare a podgorenilor, în timpul căreia tinere fete şi logodnice, purtând pe cap coroane de flori, cântă, râd, celebrează roadele toamnei, cântă imnuri de bucurie. Din cortegiu fac parte figuri mitologice, precum Bahus, bătrânul Silen, Ceres, înconjurați de bacante, fauni şi satiri. Sărbătoarea câmpenească se încheie cu un banchet. Evocarea este plină de culoare şi de mişcare, este una dintre cele mai vii şi mai pline de culoare pagini scrise de Dora d’Istria.

Bună cunoscătoare a istoriei şi literaturilor, a folclorului popoarelor din sud-estul Europei, scriitoarea semnalează câteva reciprocități în domeniul creației populare. Am amintit deja că a observat că balada populară despre meşterul constructor este cunoscută „de la Carpați până la marea care udă Grecia”, că are variante la sârbi şi la greci. Altă dată, observă că unele cutume şi credințe, precum paparuda şi Lăzărelul, au paralele şi la slavii de sud. Adrian Fochi, un admirabil comparatist, o prezintă sub acest aspect în cartea sa *Recherches comparées de folklore sud-est européen* (Bucureşti, 1972, p. 33-34), alături de alt scriitor cu ascendență transdanubiană, poetul D. Bolintineanu, acesta autor al articolului postum *Poezia populară la muntenegreni, sârbi, albanezi şi macedoneni* (din „Albina Pindului”, 1875, nr. 2-4). Adrian Fochi sintetizează astfel opinia autoarei şi a lui D. Bolintineanu privind chestiunea abordării comparate a creațiilor populare din sud-estul Europei: „c’est bien la seule voie pour mettre en évidence l’originalité du génie artistique du peuple roumain, en rapportant, pour se faire, la création folklorique de celui-ci aux monuments littéraires des autres peuples d’Orient. Le mérite des deux ouvrages est celui d’avoir contribuié à la formation d’un courant favorable à l’idée toute nouvelle d’une communauté sud-est européenne, voir même plus générale, au nom de laquelle Hasdeu donnera sa lutte.”

În studiile sale despre cântecele populare ale românilor, sârbilor, albanezilor, elenilor, bulgarilor, maghiarilor şi turcilor, tipărite în *Revue des deux Mondes,* între anii 1859 şi 1873, a acordat multe pagini istoriei acestor popoare, fundamentate pe o bibliografie bogată. S-a adresat deci istoriei, iar nu folclorului, pentru că este convingerea sa că „il ne faut pas chercher en général dans la poésie populare des souvenirs très précis; cependent on y trouve un admirable sentiment de la réalité”.

În toate paginile scrise despre ea, i-au fost lăudate erudiția şi patosul cu care a apărat cauza românească. Nicolae Iorga i-a lăudat erudiția, pusă în slujba unor cauze nobile: „Dar e de uimit câte cunoştinți se adunaseră în mintea acestei excepționale femei şi cu câtă uşurință le putea scoate în front de câte ori era o bătălie de dat. Căci ea a fost o predicatoare de crez luptător”. A folosit vastele sale cunoştințe pentru a apăra, în celebre publicații din Europa, cauza românilor, în special a celor transilvăneni, care erau considerați de către ocupanți ca *natio tolerata*, pentru a sublinia consecvent originea latină a românilor, pentru a le celebra eroii, pentru a lăuda simțul artistic dezvoltat al lor, pentru a le face cunoscute atât folclorul cât şi literatura de autor. Sunt toate acestea, şi altele încă, motive temeinice pentru ei se acorda scriitoarei o mai dreaptă cinstire. De câteva ori, îi este subliniat şi talentul. Radu Ionescu, spre exemplu, îi laudă „talentul de expunere şi grupare a faptelor, însufleţite de înalte considerațiuni morale şi filosofice”. D. Caracostea, în cele câteva rânduri ce i le-a consacrat cu privire la opiniile ei despre *Miorița*, scrie că aceste pagini „sunt o *causerie*, adesea spirituală, cu interesante asociații de idei, însă fără adâncime”. Nici nu putea – adăugăm noi – să emită considerații concludente, de adâncime având în față doar varianta V. Alecsandri, acuzată de multe ori de ingerințe ale poetului.

P.S. Spuneam la începutul acestor pagini că bibliografia critică românească despre Dora d’Istria este săracă. Participând pe 26 septembrie 2012, la colocviul *Dora d’Istria, Balcanii şi Orientul. Noi perspective şi abordări disciplinare*, desfăşurat la Casa Oamenilor de Ştiință, sub patronajul Academiei Române şi al Institutului de Studii Sud-Est Europene, am dobândit speranța că, în fine, scriitoarea se va bucura de un interes mai larg din partea unui număr apreciabil de cercetători. Colocviul a fost o bună deschidere în acest sens, la el participând Antonio d’Alessandri, Georgeta Filitti, Ileana Mihăilă, Iordan Datcu, George Enache, Corneliu Horia Cicortaş, Lia Brad-Chisacof şi Liviu Bordaş. Alți cercetători, care n-au putut să facă deplasarea la Bucureşti, precum Keith Hitchins, Sanda Golopenția, Luisa Rossi, Merita Sauku-Bruci, Angela Jianu şi Ioana Vrăbiescu, îşi vor trimite comunicările pentru volumul actelor colocviului.

Un alt semn că cercetarea operei scriitoarei va dobândi în fine, un alt ritm, este acela că se pregăteşte o ediție de *Opere complete,* în care vor intra volumele: *Viața monastică în Biserica răsăriteană*, *Elveția germană*, *Elveția franceză şi italiană*, *Femeile în Orient*, *Călătorii în Rumelia şi Morea*, *Femeile văzute de o femeie*, *Istoria principilor Ghica*, *Scrieri despre români*, *Scrieri despre Italia*, *Scrieri despre Grecia şi Balcani*, *Scrieri sociale, politice şi economice*, *Studii asiatice*, *Studii religioase şi mitologice*, *Studii literare*, *Corespondență.* Ediția este coordonată de dl Liviu Bordaş, cel mai bun cunoscător român al vieții şi operei scriitoarei, acela de la care se aşteaptă o monografie despre ea.

Ca o confirmare a celor spuse mai sus, şi anume că bibliografia critică românească despre scriitoarea evocată este săracă, este şi faptul că la colocviu n-a fost lansată o carte scrisă de un român, ci de un italian, Antonio d’Alessandri, de la Universitatea „Roma Tre”, Roma: *Gândirea şi opera Dorei d’Istria. Între Orientul european şi Italia*, traducere din limba italiană de Mara Chiriţescu şi Cerasela Barbone (Bucureşti, Pavesiana, 2011, 464 p.).

Theodor Codreanu

NUMERE ÎN LABIRINT*

V. FEBRUARIE – DECEMBRIE 1989

9228. 7 februarie. Nici n-am băgat de seamă că s-a scurs mai bine de o lună din 1989.

9229. În nr. 5 din *Luceafărul*, Mihai Ungheanu recunoaşte că Mihai Cimpoi, Th. Codreanu şi Svetlana Paleologu-Matta au deschis o nouă etapă în valorificarea patrimoniului eminescian. Poate e vremea să deschidă ochii şi criticii care-şi zic postmoderni. Dar nu o vor face

9230. Explicația unui specialist la alternativa dezastrului ecologic: în situația unor dezechilibre dure trebuie intervenit dur, pentru a realiza producții necesare hranei unei planete suprapopulate. Din nefericire, acesta-i adevărul şi cu el ne vom prăbuşi.

9231. La Chişinău, valuri de demonstrații pentru revendicările naționale. Dar arestările şi condamnările se fac sub pretextul „huliganismului" etc. În România, linişte şi pace. În Carpați, avem doar limbă română şi alfabet latin!

9232. Experimentalismul este arta celor care nu mai pot de bine. Postmodernismul este fericirea noilor generații. Li se inoculează că idealul omenirii este divertismentul. Şi când? Când ne aflăm în buza prăpastiei?

9233. Noi, oamenii, suntem *căutătorii* adevărului, iar nu *deținătorii* lui.

9234. Mircea Eliade coroborează imaginea labirintului cu *încercarea* eminesciană. Şi a ieşit, prin cartea lui Claude-Henri Rocquet, *încercarea labirintului*. În labirintul lui Eliade, se poate ascunde *eul arheic*. În labirintul nostru, se ascunde chiar Minotaurul.

9235. Minotaurul din labirintul comunist s-a iubit pe sine zicând că-şi iubeşte poporul, distrugând, astfel, printr-o lovitură năprasnică, ideea şi sentimentul de *patriotism*. De aici şi până la pretenția ciclopică de a fi iubit cu entuziasm homeric, de o întreagă țară, n-a mai fost decât un pas. Dar el, nu numai că n-a returnat nimic din iubirea țării, dar nu i-a dăruit măcar un strop de milă nici atunci când patria a ajuns pe marginea prăpastiei. Şi pe bună dreptate, căci el a priceput esențialul: anume că iubirea poporului este doar fantoma propriei minți şi că, în realitate, e singur, insuportabil de singur. El este omul care nu şi-a putut suporta propria singurătate. Prețul? Cine-l va putea evalua vreodată?

9236. Ce a putut să facă Costin Tuchilă dintr-un articol al meu onest şi amar?! L-a răsucit în aşa fel, pentru tipar, încât nici măcar nu ai cum protesta! Îmi spune că altfel n-avea cum trece de cenzură.

9237. Singura şansă a națiunii române e de a se reîntoarce la doctrina politică eminesciană. De cincizeci de ani încoace se tot împlineşte profeția cea rea a lui Eminescu: urmaşii lui C.A. Rosetti au înfăptuit republica cu ajutor străin. Decizia rusească în viața românilor ne-a reîntors într-un secol de tip fanariot. Ori va fi o recrudescență a românismului, ori acest popor va pieri sau va deveni *altceva*, dumnezeu ştie ce!

Simptomul basarabean!

9238. Execrabila sociologie a succesului!

9239. Drama culturii critice actuale e că are tot dreptul de a se răfui cu trecutul şi a „recunoaşte" că are tot ce-i trebuie în prezent. De aceea, o cultură critică nici nu mai există.

9240. Prezentul e cumplit prin orbeția lui.

9241. N-am încredere în aşa-zişii ideologi de ocazie care comentează viața României pe la diverse posturi care se autoprezintă ca „libere". Eu nu cred că aceste posturi sunt cu adevărat *libere*. Aceşti comentatori nu pricep adevărata istorie a românismului şi, cu siguranță, cei mai mulți dintre ei, reîntorşi în Țară, ar deveni unelte ale altui tip de străinism decât cel sovietic ceauşist. Or, destinul acestui popor trebuie să vină de la el însuşi, niciodată de la alții. Drama poporului nostru e că, de cinci decenii, nu mai e stăpân pe soarta lui. Dependența pleacă de la o perpetuă înrobire economică. Cum observa Melchisedec, istoricul şi ierarhul ortodox, suntem cămară ieftină de provizii ale altora. Românul munceşte nu ca să-i fie bine lui, ci pentru diverşi străini, iar el degenerează biologic şi moral, pradă înfometării şi lipsei de demnitate. Din țăranul cinstit şi omenos al Europei, românul a ajuns hoțul şi mincinosul ei.

9242. Paradoxala poziție a intelectualilor noştri: curentul național de la *Luceafărul*, prin compromisuri politico-ideologice similare cu ale celor de la *România literară*, pierde tot prestigiul unei veritabile mişcări naționale, fiind ridiculizat şi etichetat în fel şi chip, pentru ca elementul supraviețuitor al vechiului kominternism să iasă cu obrazul proaspăt fardat, lăudat la „Europa liberă" de voci care n-au nicio tangență cu ființa noastră. „Cosmopoliții", care dețin puterea absolută în viața culturală actuală, îşi văd cu brio de interesele lor egoiste, erijându-se în „avangardă" a spiritului critic, când, în realitate, sunt cei mai anacronici de pe mapamond. Toate aceste lucruri aberante sunt posibile deoarece presa nu este liberă.

9243. 31 martie. Televiziunea de la Chişinău a difuzat aseară, 30 martie, proiectul de lege privind statutul de limbă de stat a românei. Este limpede însă că unele articole ale legii nu sunt favorabile noii limbi de stat. O astfel de lege va fi repede manipulată de ruşi în favoarea lor şi procesul de deznaționalizare va continua poate într-un ritm mai lent, dar nu se va opri. Doar nici în actuala constituție basarabeană nu se interzice *de jure* limba băştinaşilor, însă *de facto*, cu vârf şi îndesat.

*Fragment din „Numere în labirint", vol. IV, în pregătire.

Şi cum mişcarea naţională, la Bucureşti, este ca şi inexistentă, nimeni nu reacţionează în vreun fel la ceea ce se petrece pe malurile Bâcului.

9244. Atmosferă tulbure, proteste ale unor scriitori şi oameni politici, zarvă mare în presa străină în jurul stărilor din România. Ceauşescu e tot mai demonizat, ceea ce înseamnă că se-ncearcă a se da întreaga vină pe seama lui. În realitate, vina nu e a unui singur om, vina e a întregului *sistem* care îngăduie astfel de fenomene cu totul aberante. Unde triumfă narcisismul individual şi de grup, tragedia devine a speciei şi a etniei, nu a persoanelor care-şi merită soarta prin mentalitatea de slugi.

9245. Mankurtul, pierzându-şi memoria, pierde şi puterile intelectuale superioare, rămânându-i pura agresivitate infantilă, care-l împinge inconştient să-şi ucidă părinţii, limba, etnia. Un monument de mankurtism, de imbecilizare este I.D. Cioban, geamănul lui V.T. Borşci[1].

9246. [2]

9247. Citesc *Ieşirea la mare*, ultima carte a ciclului *Zăpezile de-acum un veac*. Paul Anghel încheie bine, totuşi nu strălucit impozantul său decameron romanesc.

9248. 8-14 aprilie. La Iaşi, în Comisia Naţională a olimpiadei/concursului care poartă numele lui Eminescu. Împrietenire cu Zaharia Sângeorzan, care-mi dezvăluie că are o carte insolită cu N. Steinhardt[3]. Pentru fiecare zi din an i-a pus câte o întrebare, iar eseistul i-a dat răspunsuri admirabile. Reîntâlnire bucuroasă şi cu doamna Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Mă felicită, cu satisfacţie, pentru articolul polemic despre Al. Piru[4], din *Astra*.

9249. Se face oarecare senzaţie în jurul ştirii că am achitat datoriile externe. Cu ce urmări în planul *independenţei reale*?, iată întrebarea. Fără libertatea presei, fără întoarcerea la *organicismul eminescian*, nu se poate ieşi din impas, fiindcă numai intelectualii cinstiţi văd *adevărul*, şi-l spun, pe câtă vreme regilor vanitoşi li se serveşte la masă *minciuna*, cum a zis Vlahuţă. Cele două decrete – relativ la interzicerea împrumuturilor externe şi la ştergerea datoriilor c.a.p.-urilor – o nouă spectaculoasă încercare de a ieşi din impas a lui Ceauşescu şi a guvernanţilor. Fondul însă e altul: ne trebuie în fruntea ţării nu un individ prizonier al păcatelor omeneşti, ci un conducător impersonal, lucid şi cu mult bun-simţ, vindecat de nepotism şi de alte spaime care-l bântuie pe omul slab. Ne trebuie o altă constituţie, una românească, realistă, de respectat, nu de mascaradă. În momentul de faţă, sunt coapte condiţiile unei răsturnări politice de anvergură, dar marele pericol care ne pândeşte e că o asemenea răsturnare ar putea veni dinspre: 1) un alt vanitos al „păturii superpuse", ca rotire a eminescianului *ciocan ce cade pe ilău*; 2) o nouă diversiune a mafiei internaţionale, fie aceasta răsăriteano-gorbaciovistă, fie apuseană, care să ne menţină în starea „bananieră"; 3) abia în al treilea rând o reacţie naţională, cu un conducător fără vânturi de putere, capabil să reacţioneze la artificialitatea sistemului. Pentru tranziţie, ar fi necesară o mână forte, care să taie din rădăcini cancerul moral care ne-a cuprins.

9250. Vocile scriitorilor par să iasă din adormire şi din minciună. Problema e cine va profita de pe urma lor!

9251. De ce Corneliu Ştefanache vorbeşte de rău pe Ion Druţă şi pe ceilalţi scriitori basarabeni care s-au ridicat pentru apărarea fiinţei româneşti în Basarabia? Întortocheate sunt căile Domnului!

9252. Ce parşivenie! Z. Ornea scrie elogios despre vol. XVI de *Opere* eminesciene. Se putea altfel?! Numai că are grijă să strecoare picătura de acid la adresa „idolatrilor" lui Eminescu. Pentru a-l ţine pe Eminescu departe de poporul român, s-a inventat, în ultima vreme, o pretinsă „idolatrie", inexistentă, în realitate. Dacă ar fi vizaţi admiratorii superficiali ai lui Eminescu, Z. Ornea ar fi credibil, dar el îi vizează pe N. Iorga, pe Noica, pe G. Munteanu şi pe alţii, ceea ce schimbă radical lucrurile şi arată că lupta ideologică împotriva geniului naţional e departe de a se fi încheiat. Cu atât mai mult, cu cât ne aflăm în anul centenarului morţii lui Eminescu. Z. Ornea se teme că Eminescu va declanşa renaşterea începută la Chişinău şi la Bucureşti. Îl asigur că inteligenţia bucureşteană nu-şi va face din Eminescu aliatul nr. 1, căci nu e în stare.

9253. Ion Ianoşi, în ultima sa carte – *Opţiuni*, încearcă să ne dea lecţii de ceea ce înseamnă naţionalitate şi cultură naţională. Pentru aceasta, îl atacă, fireşte, pe G. Călinescu. Şi ignoră, desigur, gândirea eminesciană, având grijă să precizeze că *naţionalismul e cancerul civilizaţiei moderne*. Un lucru nu ne spune: ce înţelege prin *naţionalism*. Eticheta e folosită, vedem bine, şi peste Prut, împotriva scriitorilor. Şi te întrebi dacă atacul lui Corneliu Ştefanache la adresa intelectualilor moldoveni nu e în concordanţă cu teoriile lui Ion Ianoşi!

9254. Ion Ianoşi se laudă că şi-a schimbat de câteva ori naţionalitatea: evreu, maghiar, german, rus şi, în fine, român! Nu e de acord cu cei care au emigrat în Israel şi în alte locuri. Îl onorează fidelitatea pentru cultura adoptivă. Minunat, dar de ce n-are nicio afinitate cu aceasta, de ce n-are organul de trăire a culturii româneşti aşa cum o au Edgar Papu şi N. Steinhardt?

9255. Masacrul din Gruzia dovedeşte că imperiul nu poate supravieţui cu mijloacele democraţiei.

9256. Ce presiuni se fac asupra unor eminescologi în acest an centenar, de unii dintre ei sunt ezitanţi? Îl văd în atare postură dedublată pe Petru Creţia. Şi am impresia că e gata să cedeze şi D. Vatamaniuc![5]

9257. 15 iunie. Ori de câte ori se iveşte prilejul, Al. Piru mă acuză că, dintr-un citat tradus din Fick, am tras concluzia că Eminescu l-a anticipat pe Einstein. Tot e ceva dacă Fick l-a anticipat pe Einstein şi Eminescu l-a adoptat! Numai că fanteziile cvasiramolite ale lui Piru trec pe lângă chestiune cu seninătatea mediocrităţii erudite.

9258. 16 iunie. La Budapesta, manifestaţii antiromâneşti. Odată scăpat din chingile ideilor socialiste, egoismul etnic maghiar izbucneşte cu violenţa lui asiatică. Întrebarea e dacă românii, deznaţionalizaţi de ideologia comunistă, vor putea să replice în faţa noilor provocări. Nu-i văd pe români ieşind în stradă spre a-şi apăra fiinţa naţională. Intrăm, cu siguranţă, într-o nouă eră a seismelor naţionale şi supranaţionale. Greu de prevăzut ce

se va întâmpla. Timpul cel nou ne găseşte nepregătiți. Ecuația românească se complică din nou. Iar punctul nevralgic nu e pe Tisa, ci în Basarabia. La Chişinău se decide viitorul României. Va fi nevoie de un simț istoric ieşit din comun, ca în 1859 şi în 1918. Dar mai avem oameni politici pe măsura vremurilor?

9259. Ungurii se agită pentru că le merge prost, deşi, aparent, o duc mai bine decât noi. Avem „avantajul" că deja suntem obişnuiți cu starea cea rea şi cu starea de necesitate! Ungurii nu pot fi primejdioşi pentru noi decât foarte uniți şi sprijiniți de marile puteri, ca în Dictatul de la Viena. Numai că ei ştiu să-şi facă publicitate, pe când noi nu.

9260. Achitarea datoriilor externe ar putea fi un bun câştigat şi un atu hotărâtor în renaşterea noastră. Dar ce te faci cu sistemul care generează „pătura superpusă" numită *nomenclatură*, iar, în lanț, corupție, degradare pe toate fronturile vieții? Necunoscuta principală în ecuația românească se află, repet, în doctrina eminesciană. Or, lupta împotriva lui Eminescu e subminarea din interior a ființei noastre, cangrenarea de care inşi ca Nicolae Ceauşescu n-au cum să-şi dea seama.

9261. Menirea mediocrității e să piardă timpul. Când faptul se extinde la nivel de națiune, primejdia devine incalculabilă.

9162. Oamenii nu pot ieşi din dramatica şi sterila logică: *Cine nu e cu noi e împotriva noastră!*

9263. Cu entuziasm de nedescris, s-a lansat lozinca: *Ceauşescu reales / La al 14-lea Congres!*

9264. De la Securitate un obstacol – pentru a nu pleca în excursie peste hotare. Un argument de-a dreptul pueril, neadevărat: anume că anul şcolar s-ar încheia la 15 iulie!

9265. Iunie. Timp răcoros şi ceva mai multe ploi ca altădată. Dar toate sunt otrăvite. Oraşul n-a putut asigura niciodată, în ultimul deceniu, apă potabilă la rețea. Huşenii de la blocuri cară apă cu damigenele de la cişmele şi de la fântâni. Dar şi acolo apa e plină de nitriți şi de nitrați.

9266. Mama nevoită să se mute din casa lui Vasile Bostaca, soțul de-al doilea, decedat. Vajnicul Gavrilcea vrea să fie singur în casă şi face presiuni pe toate căile.

9267. Lunga şi tragicomica aventură a *Varvarienilor* continuă. Va trebui să mai treacă de două obstacole: lectura lui Liviu Călin, o slugă a regimului, apoi, de Consiliul Culturii. Fireşte, nu va trece, dar vreau să urmăresc comedia până la capăt. Cât priveşte dosarul de intrare în Uniune, orice primire e înghețată de câțiva ani, mi se spune.

9268. Vârsta de Fier a omenirii s-a sfârşit. Intrăm, triumfători, pe toate fronturile, în Vârsta de Smoală.

9269. Politica şi ecologia nu ne mai dau nicio şansă de supraviețuire. Totuşi, lucrăm ca şi cum binele n-a pierit din omenire.

9270. Două sălcii pletoase s-au înălțat deasupra balconului nostru. În ele ciripesc vrăbii, semn de speranță.

9271. Până şi-n condițiile izolării noastre de lume informația te biruie. De fapt, biruie sentimentul de zădărnicie universală.

9272. Românii de la Chişinău încă trăiesc intens. Ei cred că într-o zi patria le va aparține, că nu vor mai fi străini în propria lor țară.

9273. În sfârşit, s-a retipărit ediția princeps a poeziilor lui Eminescu. Singura posibilitate de a restitui *Doina*. Dar curajul de a difuza *Doina* prin televiziune a venit tot de la Chişinău. Cătinel, după ei, poate prindem şi noi ceva curaj!

9274. Va trebui reconsiderată posteritatea doctrinei politice eminesciene; ea trece prin N. Iorga, prin A.C. Cuza, prin Octavian Goga, prin Vasile Pârvan, prin C. Rădulescu-Motru, prin Simion Mehedinți, prin Mircea Eliade, printr-o carte mai veche a lui D. Murăraşu etc.

9275. 27 iunie. Caietul 49 pare să nu se mai termine. Îi pun punct, totuşi, astăzi.

9276. Devine tot mai mult o enigmă de ce o anume înverşunare, în anumite cercuri „intelectuale", împotriva publicisticii lui Eminescu. Mă aşteptam ca tocmai publicistica să primeze în comentariile, publice în acest centenar comemorativ. Nici vorbă!

9277. 30 iunie. O surpriză, grație lui Adrian Marino, care a avut amabilitatea să-mi expedieze numărul din iunie al revistei *Lumina* din Panciovo, Iugoslavia. Mi se reproduce un capitol din *Eminescu – Dialectica stilului*.

9278. Comedia n-ar putea fi pe scenă dacă n-ar fi şi-n sală.

9279. Numărul din 29 iunie este primul din *Literatura şi arta* cules cu alfabet românesc, care mi se trimite. Remarcabilă pagina Leonidei Lari. Şi un surprinzător articol, de hermeneutică antirusească, al lui Paul Anghel, privitor la opera lui Ion Creangă. Depinde cine e Spânul!

9280. Excursia în străinătate ratată şi-n acest an, la paşapoarte etc.

9281. Cartea lui P. lasă impresia unei lecturi pornografice.

9282. N-am recunoscut glasul lui Edgar Papu, la telefon. Moartea soției a lăsat urme adânci. Totuşi, conversația noastră a curs bine şi a ieşit un interviu.

9283. Poetica reveriei s-a născut din preocuparea lui Gaston Bachelard de a întemeia o epistemologie ştiințifică. Orice tip de reverie este, pentru el, un *obstacol epistemologic*. Perfect. Însă odată conştientizat faptul, „reveria" însăşi va trebui restituită cunoaşterii ştiințifice. „Abstracția ştiințifică – spune el în *Psihanaliza focului* – este vindecarea de inconştient." Însă, vindecându-se de inconştient, omul de ştiință se poate „steriliza" el însuşi într-un mediu *sterilizat* cu metodă. Iar „sterilizarea" duce la *scientism*, care e maladia supremă a timpurilor moderne, catastrofă pentru omenire. O simplă *întoarcere* la „impuritatea" imaginarului poetic poate fi întotdeauna prea târzie, deşi n-a fost cazul cu Bachelard însuşi. Izgonirea *subiectului* din cunoaştere – chiar şi din cea ştiințifică, aşa cum o dovedeşte ecuația de incertitudine a lui Heisenberg – fiind iluzorie, luciditatea lui Bachelard n-a fost suficient de consecventă pentru a salva centralitatea omului ca natură totală.

9284. Bachelard mărturiseşte că pentru a se salva de excesele raționalismului, a evadat în poetica reveriei, a imaginației materiale.

9285. Boala epigonismului e să preia idei pe care să

le prezinte ca „originale”. Formă de plagiat parafrazic. După *Eminescu – Dialectica stilului*, au apărut mulțime de articole şi studii care preiau tacit idei de acolo. Onestitatea intelectuală nu e mai puțin rară decât aceea din relațiile sociale. O situație privilegiată o au unele cărți apărute în colecția „Eminesciana” de la Junimea ieşeană. Gheorghe Drăgan publică *Poetica eminesciană*, unde preia idei şi mă ignoră total, probabil la sugestiile coordonatorului colecției. Din nefericire pentru el, le înseriază într-o structură critică mediocră şi irelevantă. Alt caz interesant este al lui I.M. Ştefan. În presă, referințele la cartea mea au fost chiar entuziaste, pe când în carte (*Eminescu şi universul ştiinței*) neapărat a trebuit să cârtească spre a-i fi pe plac lui Mihai Drăgan.

9286. După numeroase tracasări, ni se îngăduie, totuşi, să părăsim țara, însă pe un traseu prin țările socialiste. Pornim pe 17 iulie, din Bucureşti, spre Praga, dar cu trenul, nu cu avionul, cum era stabilit inițial. Aşa că a trebuit, eu şi Lina, să ne înarmăm cu răbdare, într-o cuşetă de clasa a II-a, pentru 24 de ore.

9287. Românii sunt campioni ai întârzierilor şi la vamă, mai ales în starea de tensiune ce s-a creat la granița cu Ungaria. Am trecut pe la Curtici, iar a doua zi, la Praga, suntem luați în primire de un ghid care nu ştie limba română şi are un nume de neamț – Rudolf. Domnul Rudolf se descurcă în ruseşte şi în germană, modalitate de a ne înțelege mai ales grație unei doamne din grup – Liuba, născută în Basarabia. Herr Rudolf este fost colonel şi împinge disciplina la extrem, spre propria-i exasperare în fața nepăsării românilor, un grup pestriț, cu gălăgioşi, iar unii vulgari de-a dreptul. I-a şi rămas porecla Disțiplin. Ghidul ceh face aprecierea că aşa se comportă toți românii şi că s-a lecuit definitiv de a mai conduce grupuri valahe.

9288. Ordinea occidentală este oglinda civilizației şi la cehi. Deşi n-au atins perfecțiunea elvețienilor, cehii au reuşit să-şi transforme țara într-o bijuterie, în care echilibrul, rațiunea au biruit mai peste tot. Nu mai vorbim de splendida autostradă care străbate țara de la un cap la altul. Chiar şi vegetația mărginaşă e „disciplinată” în conformitate cu principiile simetriei. Curățenia e aproape ireproşabilă. De-a lungul autostrăzilor, indicatoarele arată prezența toaletelor, iar pe lângă locurile de depozitare a gunoiului nu roiesc muştele şi nu invadează mirosurile pestilențiale.

Surprinzătoare este şi liniştea oamenilor. În locurile publice, niciun soi de gălăgie. În gara pragheză, doar prezența unor grupuri de turişti de felul românilor sau italienilor provoacă larmă. Aceeaşi linişte se revarsă şi-n exteriorul gării.

Mă pomenesc suferind de „complexul Dinicu Golescu”, după numirea lui Adrian Marino.

9289. Liniştea praghezilor ne oferă cheia maladiei care pluteşte asupra românilor şi care pune în primejdie existența etniei noastre. Acest echilibru interior l-a avut, la noi, țăranul. El a biruit secole de-a rândul, alchimizându-se în nunta cosmică a ciobanului mioritic, în „pacea eternă” eminesciană şi în starea de spirit a capodoperelor lui Brâncuşi. Parcă praghezii ne-au jefuit de seninătatea mioritică, pe care snobii din Țară nu con-

tenesc s-o ironizeze ca pacoste națională.

9290. Astăzi, românul e căzut într-un soi de semibarbarie în care l-au aruncat ultimii patruzeci de ani. E ahtiat după ceea ce produc alții, demoralizat, corupt, mincinos, linguşitor, invidios, dezechilibrat, bucuros de izbânzi ieftine şi nepăsător față de propriul destin. Starea de spirit cu care totuşi se amăgeşte este una de incontestabil „randament” pentru supraviețuirea indivizilor: glumele şi bancurile. Poate să fie aici un semn că încă n-a pierdut totul. Dar şi o piedică, în acelaşi timp.

9291. De ce *liniştea praghezilor* explică nereuşita noastră, în pofida faptului că şi ei zac în comunism? Asta îndeosebi în sfera civilizației şi mai puțin a culturii care implică o stare mai complexă. Fiind o țară mică (ruşii se laudă că în Moscova şi în suburbii e concentrată întreaga Cehoslovacie!), destinul cehilor se asemănă, într-o privință, cu al nostru. Ba chiar soarta lor a fost şi mai ingrată în anumite perioade istorice. Trei sute de ani au stat sub habsburgi, la care să adăugăm dominația germană. Ce s-a întâmplat cu Cehoslovacia în timpul lui Hitler, apoi al lui Stalin şi, în fine, în timpul faimoasei invazii din 1968, se mai ştie câte ceva. Ei încă au trupe ruseşti acolo, le-au ridicat ruşilor monumente impunătoare, nu numai eroilor „eliberatori” din 1945, ci şi lui Iuri Gagarin, la Karlovy Vary. Sub Gustáv Husák, un bărbat destul de cumpătat şi diplomat, cehii îşi văd de treabă cuminți după episodul Dubček, deşi în sufletul lor au o aversiune ireversibilă față de ruşi. Şi îşi văd atât de bine de treabă, încât se află, în raport cu imperiul, cu vreo două trepte mai sus în civilizație. Aceste trepte sunt insurmontabile în condițiile centralismului imperial care creează o ordine aparentă într-o dezordine maladivă. În acest sens, este simptomatică replica înregistrată de soția mea de la o rusoaică, în una din fastuoasele stații de metrou din Moscova – Arbatska: „Pe cât de strălucitoare această stație, pe atât de grea şi întunecată viața noastră!” Vă imaginați ce poate

să spună un român în fața Casei Republicii, care – grăitor lucru – se termină atât de greu. Nu însă grandoarea şi luxura monumentelor sunt vinovate, în ultimă instanță. Asemenea grandori există şi-n Cehoslovacia. Rădăcinile răului sunt mai depărtate şi mai „subtile".

9291. Cheia reuşitei lor (care rămâne, totuşi, parțială în condițiile imperiale) stă, cred, în ştiința salvgardării independenței în împrejurările celei mai perfide dependențe economico-politico-culturale la care sunt supuse statele mici în secolul nostru. La noi, lucrurile par a sta altfel. Ne-am consolidat „independența" prin plecarea trupelor sovietice, în 1958, sub Gheorghiu-Dej, apoi prin reacția lui Ceauşescu din 1968 în apărarea Cehoslovaciei, dar, în realitate, ne-am năruit-o din interior, căci, în ceea ce priveşte sistemul comunist, Bucureştiul este mai catolic decât Papa.

9292. Puțină analiză. Prima izbândă a cehilor este independența economică. Consecințele ei sunt la vedere. Populația nu duce lipsă de produsele alimentare şi de orice fel – necesare nivelului civilizației moderne. În mijlocul lui iulie, în alimentare, la aprozare se găsesc produse suficiente, din sursă proprie şi din import. Impresionează calitatea şi varietatea produselor. Cehii beau bere de cea mai bună calitate, adică o fac bună pentru tot omul, nu numai pentru export. Aici e un lucru extraordinar în raport cu noi, care producem calitate pentru alții, nu şi pentru români. În consecință, românii se alimentează prost şi la prețuri tot mai mari. Iar această otrăvire cotidiană cu surogate alimentare contribuie, imprevizibil şi pe termen lung, la degradarea biologică şi psihică a etniei. Cei ce provoacă o asemenea stare nu pot fi numiți decât ucigaşii națiunii. Vreau să spun că aceasta este oglinda teribilă a dependenței noastre de alții şi de egoismul micilor tirani pe care ni i-a dat Dumnezeu. La drept vorbind, nu s-a schimbat nimic în bine comparativ cu domniile turco-fanariote. Am fost cămară de provizii a altora şi continuăm a fi. Cel puțin, în secolul al XVIII-lea, pământurile țării nu erau deloc otrăvite. Iar otrava sterilizează şi isterizează indivizii. Cine va şti să judece îndestul bizareria situației noastre?

9293. Cehoslovacia nu are resurse mai multe decât România. Dimpotrivă. Ei sunt biruitori față de ruşi chiar şi-n privința petrolului. Resursele lor petroliere sunt aproape neglijabile. Dar au o conductă directă cu teritoriul sovietic care le furnizează cantitatea necesară consumului intern şi pentru industria produselor din petrol. Iată arma dependenței economice pe care imperiul o va fi exploatat, desigur, în momentele de criză precum cea din 1968. Totuşi, benzina nu e „raționalizată" ca la noi, prețul se apropie de al nostru (9 coroane). Prețul celălalt ar fi trebuit să fie dependența totală de ruşi. Însă cehii au contracarat atuul „prietenilor" din răsărit cu o armă internă – *uraniul*, de care ruşii au multă nevoie pentru coloşii lor nucleari. Uraniul românesc a fost exploatat pe nimic, câteva decenii bune. Cehii îl dau pe un schimb bun.

9294. Patriotismul ceh a biruit chiar şi-n perioada proletcultismului. Slavi fiind, au rezistat panslavismului rus îmbrăcat în haine staliniste. Şi-au conservat catedralele, monumentele de artă, cu toată strălucirea regilor. Este adevărat că, spre deosebire de catolicismul polonez, husitismul lor a fost mai raționalist, iar tenta secularizantă a fost contracarată de permanențele artistice. În catedrale, au loc mari concerte de muzică clasică etc.

9295. Cea mai impunătoare dintre catedrale este a Sf. Vit din complexul vechii cetăți a Pragăi. Este o capodoperă lucrată timp de şase secole, o veritabilă „Mioriță" a lor, sinteză a măreției gotice cu umanitatea avântată a Renaşterii şi fastul barocului, până la ingerințe ale rococoului şi ale artei moderne. Palatul regal şi ansamblul catedralei şi azi constituie inima politică a țării. Preşedinții depun jurământul aici şi aşteaptă rezultatul alegerilor în locul de încoronare a regilor. În cabinetul de lucru al lui Gustáv Husák, au acces toți muritorii de rând care solicită audiențe. Palatul nu e învăluit în misterul securității din România. Publicul are acces la tezaurul țării odată la o sută de ani. Acest tezaur este pecetluit sub şapte chei, fiecare dintre ele încredințate personalităților de prim rang ale țării: preşedintele republicii, patriarhul, rectorul universității şi ceilalți. Cele şapte chei ale tezaurului constituie simbolul democratismului şi independenței țării. Aici e tâlcul reuşitei lor. Chiar şi într-un sistem totalitar semnele democrației au supraviețuit, ceea ce e de neconceput pe malurile Dâmboviței. Dezmățul puterii unuia singur este retezat din faşă.

9296. Praga este simbolul respectului pentru tradiție. Blocurile fade, în stil modern şi postmodern, nu-şi au locul decât la periferia oraşului. Sunt conservate peste 3000 de clădiri vechi, lucru de neimaginat la Bucureşti. Praga deține, în atare privință, prioritatea în rândul marilor oraşe europene. Nimic nu se dărâmă din ceea ce e vrednic să rămână. Mala Strana, ghetoul evreiesc, vechea cetate sunt doar câteva dintre locurile cu rezonanță istorică. Bătrânul cartier păstrează şi azi poezia din *Povestirile din Mala Strana* ale lui Jan Neruda. Seninătatea praghezilor e de-nțeles în isprăvile bravului soldat Şveik, ca şi-n umorul sau ironia muşcătoare ale lui Karel Čapek. În schimb, lumea lui Franz Kafka încă vine din ghetoul evreiesc. Raționalitatea şi ordinea îşi au coşmarul lor pe care un evreu de geniu l-a smuls chiar din inima „paradisului".

9297. În ciuda supraviețuirii istorice şi a reuşitelor incontestabile de astăzi, cehii şi slovacii n-au creat totuşi o cultură de primă mărime. Cumințenia şi ordinea lor sunt demne de toată lauda, însă independența şi-o autodrămuiesc, n-o au propriu-zis. Monumentele lor de artă au eclectismul conjuncturilor europene, fiind oglinda dependențelor succesive. Ceva similar s-a petrecut şi la noi, dar parcă am izbândit mai mult în domeniul literaturii şi filosofiei. Noi am avut norocul geniului eminescian care a reuşit perfect sinteza Orient-Occident pe fondul matricei stilistice mioritice. Mă gândesc că ceva asemănător au încercat ei prin Catedrala Sf. Vit, unde se-ntâlnesc mai toate stilurile europene. Însă nu sunt sigur dacă măreția combinației, cimentată de secole, a surmontat modelele într-o creație originală.

9298. Karlovy Vary, fostul Karlsbad, sub stăpânire

străină, este o stațiune balneoclimaterică pe care cehii se pricep de minune s-o pună în valoare. Iorga spunea că aşezarea Huşului nostru seamănă cu a Karlsbadului. Diferența de concepție valorificatoare nu comportă însă comparație. Noi avem locuri chiar mai pitoreşti, dar fără geniul de a le valorifica. Plus de asta, renumele localității a crescut şi prin festivalurile de film şi muzică organizate aici, de rezonanță europeană.

9299. La Pilsen, unde se fabrică cea mai bună bere cehă, există un cartier muncitoresc mai puțin obişnuit, experimental, aş zice. Când domnul Rudolf ne-a propus să vizităm cartierul muncitoresc, toată lumea a protestat, fiindcă se aştepta la blocuri masive şi la aglomerație urbană. Domnul Rudolf s-a mirat şi şi-a văzut de treabă, respectând itinerarul, aşa că am vizitat şi respectivul cartier, cu o geometrie riguroasă, valorificând din plin configurația terenului care nu era, nici într-un caz, o câmpie deschisă. Ne-au întâmpinat case fără etaj, cu toate anexele necesare (garaj, terasă etc.) şi cu spații verzi ornamentale, fără pomi fructiferi însă. Curățenie ireproşabilă, liniște deplină, fără țipenie de copil pe ulițe. Casele, ni se spune, sunt construite cu jumătate de preț din partea întreprinderilor, cu condiția ca proprietarul să nu părăsească locul de muncă. Vara, copiii sunt în tabere, ne explică domnul Rudolf, de asta e atâta liniște. Vizitând cartierul, însoțitorii lui Mihail Gorbaciov au făcut schițe ca să experimenteze proiectul şi-n Uniunea Sovietică.

Raționalitatea uniformizantă a cartierului însă, paradoxal, îmi creează o stare de nelinişte. Ceva sperie în această ordine. Şi-mi vine în minte că Ion Creangă spune despre Humuleşti că fiecare şi-a aşezat casa cum i-a venit mai bine. Şi ce armonie între om şi sat!

9300. Bratislava nu se ridică la nivelul Pragăi. Vechea capitală a Slovaciei pare a fi semnul unei marginalizări dinspre centrul ceh. Gurile rele spun că există o anume rivalitate între cehi şi slovaci, încât unii ar fi adepții despărțirii Slovaciei într-un stat aparte.

9301. De la Bratislava, luăm avionul spre Leningrad. În aerogară, un soi de bar unde se pot cumpăra lucruri cu bani româneşti. Cei care n-au respectat regulile vămii se reped să cumpere ce le cade sub ochi. Cu suta noastră de lei rătăcită prin buzunare, nu ai ce cumpăra. Barmanul vinde cu prețuri exorbitante. Şnapani sunt peste tot. Evident, pentru lei româneşti se dau doar câteva articole depozitate într-un colț. Nu se poate cumpăra nici măcar o bere.

9302. Survolăm Polonia. Sub noi se conturează geometria loturilor individuale. Polonezii nu s-au grăbit să lichideze țărănimea, cum s-a-ntâmplat la noi, în chinuri istorice de nedescris. În schimb, cehii s-au lăsat şi ei cooperativizați, dar se pare că la dânşii sistemul funcționează. Domnul Rudolf ne asigura că, în Cehoslovacia, se scot producții de până la 8000 de kilograme de grâu la hectar. Noi am zâmbit, gândindu-ne la sarabanda recordurilor noastre agricole.

9303. Leningrad şi Moscova sunt oraşele-cheie ale imperiului sovietic. Există chiar o rivalitate între ele, pornită de la Petru cel Mare încoace, în ce priveşte statornicirea capitalei, dar nu numai.

9304. Geniul strategic al lui Petru cel Mare nu se putea să facă o alegere mai nimerită pentru întemeierea oraşului şi pentru dominarea nordului, după războaiele cu Carol al XII-lea, regele Suediei. Oraşul de pe Neva (care l-a fascinat şi pe huşeanul nostru Paul Popescu, încât a devenit un renumit psiholog sub numele Paul Popescu-Neveanu) ar fi trebuit să-i poarte numele şi azi, dar sovieticii au trecut de la Sankt-Petersburg şi Petrograd la Leningrad, sugerând schimbarea de eră istorică, prin faptul că Lenin a organizat revoluția la Petrograd.

9305. Leningradul este cel mai mare dintre oraşele nordice. Este oglinda opulenței acaparatoare a imperiului. Ca şi praghezii, ruşii au simțul valorilor trecutului şi păstrează vechile clădiri. Aici sunt bogății uriaşe, metamorfozate în opere de artă. Țarii au adus arhitecți străini, mai ales italieni, dar s-au folosit şi de autohtoni. Meritul lor e că n-au risipit bogățiile-n vânt, ci au acaparat de pe unde au putut. Aceste splendori care dau friguri şi a căror măsură este masivitatea, spre a întrece Occidentul invidiat, se sprijină pe umilința mujicului şi pe cuceriri imperiale.

9306. La Ermitage, n-am reuşit decât să defilăm prin clădirea principală a fostului Palat de iarnă. Cum au reuşit ruşii să „achiziționeze" atâtea capodopere? Probabil, cele mai multe le-au obținut în cursul ofensivei spre Berlin. Să ne mai gândim şi la ce are Moscova în Galeriile Tretiakov, la Muzeul „Puşkin" şi în alte părți.

9307. Ruşii au strâns sute de ani aurul altora şi acum îl vând pe ruble. În ciuda restricțiilor, bieții români tot mai recuperează câte ceva, readucând aur în țară. Dar, evident, nu pe degeaba. Mult din aurul românesc a ajuns la turci, iar de acolo la ruşi, atunci când Imperiul Otoman a căzut. Nu mai vorbim de tezaurul românesc spulberat în Rusia. Se prea poate ca turiştii români să cumpere mărunțişuri chiar din tezaurul românesc!

9308. Nu departe de Kremlin se află o piață în care domină statuia cneazului Iuri Dolgoruki, în traducere, Mână Lungă, poreclă datorată lăcomiei sale acaparatoare. În secolul al XI-lea, slavii erau fărâmițați în mici cnezate, aflate la cheremul mongolilor şi tătarilor. Dolgoruki este cel dintâi care a reuşit să unească o parte din formațiunile statale medievale ruseşti, dând modelul generator de imperiu. Lăcomia cneazului Dolgoruki este punctul de geneză a panslavismului a cărui cristalizare definitivă a survenit prin Petru cel Mare şi desăvârşit prin Stalin, sub masca internaționalismului proletar.

9309. Kremlinul – ce dezamăgire!

9310. Straşnică idee la ruşi să conserve trupul lui Lenin şi să-l expună în celebrul mausoleu! Zilnic se perindă prin fața mortului mii şi mii de turişti. E un soi de Hristos, în variantă vulgară, văzut cu bilet de intrare, sub supravegherea coloanelor de milițieni. În locul moaştelor, o conservare faraonică, oglindă a unui ateism mistic care a prins într-o omenire dobitoacă. Sovietismul se nutreşte nu numai din forța armelor, ci şi din tirania ideilor „umanitariste", plus mitul noului Mesia – Lenin. La drept vorbind, numai cu Stalin, comunismul s-ar fi prăbuşit mult mai repede. Lenin i-a dat speranța ideilor nobile care au supraviețuit şi după ce s-au divulgat crimele

staliniste. Un idealist practic, cu vicii umane bine mascate, prin contrast cu tiranul feroce, iată contrastul izbitor oferit de Rusia modernă, grație falangei trotkiste care l-a recuzat pe Stalin. Gorbaciov n-are cum lucra în altă ecuație. El încearcă „sinteza" Lenin-Stalin-Troțki, deși se iluzionează cu o reformare a sistemului.

9311. Atât staliniştii, cât şi gorbacioviştii (toți pretind a urma „perestoika") apelează la tezele lui Lenin. Basarabenii încearcă renaşterea națională la umbra ideilor lui Lenin, trecute prin Gorbaciov. Panslaviştii de la Chişinău apelează însă la aceleaşi surse. De fapt, nici Lenin n-a părăsit controversatul testament al lui Petru cel Mare. A vrut doar să-i dea culoare ideologică împotriva panslavismului ortodox. Căci ortodocşi erau şi românii din Basarabia, pentru care au născocit, în 1924, o Republică Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească pe malul stâng al Nistrului. Stalin n-a făcut decât să accelereze ceea ce la Vladimir Ilici părea a merge mai cu încetinitorul.

9312. Nu există neam cu o soartă mai ingrată decât românii din Basarabia şi din Bucovina ucrainizată. Ei sunt un soi de hibrid devenit odios atât pentru ruşi, cât şi pentru o parte dintre românii incapabili a le pricepe destinul. Deocamdată, singura lor şansă este *autonomia*, cu limbă de stat şi alfabet latin. Se vor putea re-româniza cât de cât.

9313. Tot mai interesante devin evenimentele din Basarabia. Revista *Literatura şi arta* afişează un curaj de neimaginat în Țară.

9314. La întoarcerea de la Moscova, am trecut prin Transnistria şi prin Chişinău. Regret că nu am avut numerele de telefon ale lui Mihai Cimpoi şi Grigore Vieru. Oare ar fi fost posibilă o întâlnire la gară? Văzut pentru prima oară pământul basarabean, acelaşi în toată Moldova.

9315. 2-3 august. Eveniment-surpriză la Huşi. Se află într-un turneu un grup de artişti din Basarabia în frunte cu Grigore Vieru. Dacă nu avem noi curaj să trecem Prutul, au ei, basarabenii: Ştefan Petrache, Iurie Sadovnic, Doina şi Ion Aldea-Teodorovici, Anatol Chiriac, Silvia Chiriac. Spectacolul are loc în Grădina de Vară, sub auspiciile Casei de Cultură diriguite de inimosul Emilian Pascal. Impresie răscolitoare asupra huşenilor. Genericul spectacolului e un vers al lui Vieru: „*Vin din munții latiniei*". La Huşi, e punctul final al turneului.

9316. Sunt căutat de Grigore Vieru. E prima noastră întâlnire „față către față". Dar senzația e că ne cunoaştem de când lumea. Grigore Vieru este puternic impresionat de articolul meu despre *Rădăcina de foc* publicat într-o revistă din Țară. El este un om al unei mirări infinite şi al unei candori pe care românii din Țară au pierdut-o. Acesta pare să fie secretul personalității vierene, avantajul său în fața poeților hărşiți, de la noi.

9317. Ştefan Petrache, necruțător, dezamăgit de vorbăria unei părți din public, la începutul spectacolului: „Noi n-am venit pentru a distra publicul! Voi trebuie să înțelegeți că suntem sub tancuri şi e aproape imposibil ca la Chişinău să nu curgă sânge[6]. Peste tot în Țară am fost întâmpinați cum se cuvine, cu o mare aderență sufletească. Nu ne faceți să credem că huşenii, atât de aproape de Prut, nu ştiu de unde venim şi ce e cu Basarabia!"

I-am explicat lui Ştefan Petrache că e vorba de o parte ignorantă, nereprezentativă a huşenilor, fapt de care s-a convins după mustrarea de efect. Dar, în urmă, mă întreb dacă nu cumva, din aceeaşi categorie fac parte şi snobii de la Bucureşti şi de aiurea care se tem de mişcarea de renaştere națională a basarabenilor. Şi se observă asta la o parte a intelighenției scriitoriceşti, dar, mai cu seamă, la politicieni, care nici nu s-au sinchisit a participa la spectacol din teama de a nu fi „deranjați" de Sus. Între aceşti neostalinişti fricoşi, chiar şi directorul Liceului „Cuza Vodă", care nu reuşeşte să-şi reprime antipatia organică față de basarabeni. Asemenea inşi speră că basarabenii „indisciplinați" vor fi repede puşi la punct de către Moscova. Incredibil, dar adevărat! E cutremurătoare lipsa de simț istoric şi de patriotism la comuniştii noştri, deşi vântură prin şedințe şi pe la învățământul ideologic ideea „patriotismului socialist". Se mai observă şi fenomenul bizar că anumite întreprinderi din Țară îi preferă ca parteneri de comerț pe ruşii din Basarabia, iar nu pe românii de acolo. Se vorbeşte de o asemenea situație la Întreprinderea de materiale izolatoare din Vaslui.

9318. Spectacolul basarabenilor e urmat de o vizită la Liceul Agricol, mai întâi la Muzeul Viei şi Vinului, operă a inginerului Avram D. Tudosie, apoi la vinotecă şi în sala de degustări, cu ceremonia-spectacol, binecunoscută, a amfitrionului.

9319. 3 august. Aşadar, turneul basarabenilor în Țară este privit ca eveniment politic față de care autoritățile se manifestă ambiguu: pe de o parte, frica ideologico-politică față de Moscova, iar pe de alta – speranța într-o viitoare minune a Unirii. Senzația e că primul curent este covârşitor predominant la politicieni, că în rândul partidului comunist există două tendințe contrarii: una promoscovită, alta națională şi că prima e mult mai viguroasă decât cealaltă.

9320. La Cartea Românească, Maria Graciov promite, de câteva luni, că va citi *Varvarienii*. De fiecare

dată, aceeaşi minciună sfruntată: peste două-trei zile. Inventează zeci de pretexte, profitând de îngăduința mea. Revoltător.

O, tempora! O, mores!

9321. Din curiozitate, m-am apucat să citesc *Intermezzo II*, subintitulat „roman" de către Marin Mincu. El se vrea un inventator, pariind pe *fragment* şi pe *autenticitatea scriiturii*. Se cunoaşte însă că primează teoreticianul postmodernismului. De fapt, Mincu are voluptatea marilor autori de jurnale şi aici el izbuteşte să țină trează atenția cititorului. E un tip orgolios şi inteligent, tipică inteligență de oltean, cu nerv polemic, pe alocuri cam prețios şi voit sofisticat. Are şi simțul observației psihologice, dar mai interesant mi se pare jurnalul experienței de critic, cu povestea doctoratului şi cu celelalte care țin de culisele literaturii.

9322. Grigore Vieru mi s-a părut foarte obosit de solicitările emoționale ale turneului. Totuşi, cu fiecare spectacol, el şi companionii au găsit forțe să renască. De altfel, pe oboseala lor finală pariază, deocamdată, şi opoziția sovietică panslavă de la Chişinău.

9323. Grigore Vieru nu e prea spontan, în oboseala lui. Totuşi, forța mitului viu care a devenit îi dă o energie de profet biblic al neamului. Fire care nu cunoaşte prefăcătoria, generos, păstrând puritatea rasei, aşa cum l-ar fi gândit Eminescu.

9324. Neavând susținători sus-puşi, a trebuit să fiu mai tot timpul exemplar în tot ce am trimis la reviste. Dar vine vremea când te saturi şi de scris. Din acest punct de vedere, condiția de scriitor cu domiciliul în provincie e mizerabilă. Independența se păstrează greu. Reală fiind, nu e credibilă acolo unde domină spiritul de gaşcă.

9325. Am scris un articol plecând de la teoria textualistă a lui Marin Mincu. L-am expediat la *Convorbiri literare*. Însă, ca să mă pot linişti, mă apuc să citesc cea mai lăudată carte a modei recente – *Clopotul scufundat,* de Livius Ciocârlie. Şi, într-adevăr, mă liniştesc.

9326. Aceleaşi obsesii şi la Livius Ciocârlie, minus gustul pentru erotic. De altfel, îşi mărturiseşte pudibonderia în materie. Prima ambiție a textualiştilor e de a scrie *fără plan*. Nimic original în asta. Cartea trebuie să se scrie singură. Pagina e umplută de autor cu note de jurnal din copilărie, cu liste de bucate, cu rețete culinare, cu străzi, reflecții de cum se scrie romanul etc. Uşor ar fi să „desființezi" asemenea literatură cu mijloacele verbale ale lui Eugen Barbu. Însă rămâne o veritabilă enigmă: de ce a apărut această serie de scriitori, obsedați de tehnici şi de beție de cuvinte?

9327. Nu e vorba de nişte imbecili, ci de oameni inteligenți, eruditi chiar, cum e Livius Ciocârlie, unii cu activitate de critici remarcabili. În textualismul celor mai talentați, e un soi de disperare mânioasă, dar şi resemnată, în acelaşi timp. Textualismul postmodern e un simptom izvorât din maladia modelului nostru social, un simptom pe care, deocamdată, nu-l putem recunoaşte şi analiza public, fiindcă ar lovi direct în sistemul tiranic, artificial de azi. De aceea, literatura lui Paul Goma n-a fost posibilă decât în exil. Şi pentru că nu se poate lupta pe față cu civilizația postmodernă, în România, textualiştii trag profitul estetismului deghizat, inofensiv, care asigură succes imediat: ei culeg aceiaşi lauri ca şi apologeții „perechii regale". Extremele se ating, dacă nu cumva chiar coincid.

9328. Ce situație ingrată! Sunt pagini de mare tensiune şi de notație pătrunzătoare în *Clopotul scufundat*. Care sunt limitele unei asemenea proze, totuşi, care ezită să iasă din minciuna vorbăriei? Autorii dau impresia unui narcisism al scriiturii, ca reflex al unui narcisism existențial. De aici o paradoxală impresie de naturalism, în sensul riscului de a scrie la nesfârşit. De altfel, Livius Ciocârlie caracterizează, în final, foarte bine literatura textualistă: „e o carte naturalist modernă".

9329. Textualiştii fac o bună literatură jurnalistică/memorialistică. În ciuda combinației de tehnici, ei sunt deprimant de monotoni. Căci, la noi, jurnalistica e arta de a nu spune nimic.

9330. În 1866, Dumitru Asachi, fiul ilustrului ctitor de cultură Gheorghe Asachi, face propunerea unei legi prin care burlacii să fie siliți a plăti o „taxă de burlăcie". Nu s-ar putea spune că legislatorii noştri de azi sunt originali, atâta doar că au îmbogățit proiectul strămoşului Dumitru Asachi cu taxa impusă şi celor care, chiar căsătoriți, nu au copii.

9331. Cu două arme formidabile a luptat Kominternul, în materie de propagandă: etichetele „naționalist" şi „antisemit". Ele sunt vechi însă. Nici măcar Ion Creangă n-a scăpat de ele. În 1964, aşa erau etichetați Creangă, Eminescu, Vasile Conta şi alții, într-o *Istorie a gândirii sociale şi filosofice din România*. Se observă o recrudescență a acestor etichete, de la Bucureşti la Chişinău.

Kominternul redivivus?

9332. Ruşii încep să culeagă roadele politicii lui Stalin şi a urmaşilor săi. Ei au apelat la deznaționalizare forțată, la intruziunea masivă de ruşi printre etniile din republicile unionale. Stalin a reuşit să creeze un uriaş Turn Babel, imposibil de ținut în frâu decât prin dictatură militară. Cum se va descurca Mihail Gorbaciov într-un asemenea vacarm interetnic?

9333. Pe Ceauşescu, numai o spovedanie, numai nişte memorii inteligente şi adânci l-ar mai putea salva în fața istoriei. Dacă va mai apuca să le scrie. Pe Stalin, cine l-ar mai putea salva? Nici chiar un alt Stalin.

Note

1. Vezi *Literatura şi arta*, nr. 13/1989, p. 8.

2. La acest număr, autorul reia, în alți termeni, în contextul mişcării de renaştere națională din Basarabia, întâmplarea relatată în primul volum, la nr. 1812, care e şi anul răpirii provinciei de către ruşi.

3. Este vorba despre *Monahul de la Rohia – N. Steinhardt răspunde la 365 de întrebări…*, carte care va apărea într-o primă ediție în 1992, la Bucureşti.

4. Theodor Codreanu, *De ce totuşi Eminescu şi Einstein?,* în „Astra", nr. 3/1989.

5. Spre deosebire de Petru Creția, D. Vatamaniuc n-a cedat presiunilor ideologice transnaționale, riscând marginalizarea, după 1989.

6. Ceea ce se va şi întâmpla, curând, culminând, în 1992, cu războiul din Transnistria.

Nicu Kanner

50 DE ANI DE TEATRU

Câți dintre noi nu fredonează încă Mi-am pus busuioc în păr, De ți-ar spune poarta ta, La crâşma din Ferentari, De-aş mai avea acum vreo douăzeci de ani *ori* Uite-aşa aş vrea să mor*! Dar câți dintre cei care o fac* *ştiu – sau măcar se întreabă – cine este autorul textelor care înfruntă timpul şi invazia altor ritmuri! Nume total uitat azi,* ***Nicu Kanner*** *– despre care nici Google şi nici ONLINE EDITION OF The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*[1] *nu ne furnizează prea multe, mai deloc, de fapt, informații*[2] *– a fost nu doar textier, ci şi actor de operetă*[3]*, dar, mai ales, de revistă*[4]*.*

S-a născut la 9 ianuarie 1888 – cred că este pentru prima oară când se precizează data naşterii sale –, în Bucureşti, a urmat Conservatorul de artă dramatică la clasa marelui Constantin Nottara, imediat după absolvire a fost reținut de Alexandru Davila (director al teatrelor – se întâmpla în 1907!) la Teatrul Național din Bucureşti…, dar am să las cititorul să descopere singur toate acestea şi multe altele în materialul pe care începem a-l publica din acest număr. Ceea ce nu vom afla de aici este că a trecut în lumea de dincolo în 1976, la venerabila vârstă de 88 de ani.

Paginile care urmează au fost descoperite printre hârtiile – aşa-zisa arhivă! – rămase de la I. Peltz, în posesia cărora am intrat fiindu-mi donate de fiica acestuia, graficiana şi pictorița Tia Peltz, în vederea redactării unei monografii a scriitorului, publicată, în 2005, de Fundația Națională pentru Ştiință şi Artă – Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", sub titlul Viața cu haz şi fără a numitului Peltz*.*

Sunt două exemplare, unul de 56 de pagini (să-l numim, convențional, A), altul din care lipsesc ultimele patru pagini (B), format A4, dactilografiate şi cu câteva corecturi făcute cu cerneală, în care recunoaştem scrisul mărunt şi ordonat al lui I. Peltz. Probabil din neatenție, pagina 13 a fost pusă, de două ori, în exemplarul B. Constatând lipsa ei şi crezând-o pierdută, autorul (presupunem!) a scris de mână, pe versoul paginii 12 (din exemplarul A), conținutul lipsă. Aşadar, un al doilea tip de scris, mare, dezordonat şi greu lizibil – la cei 75 de ani ai săi (cu aproximație) autorului tremurându-i, sesizabil, mâna. Reconstituirea de acum a evenimentelor care au dus la existența acestor memorii în arhiva Peltz este rodul imaginației susținute de cunoaşterea temperamentului şi a obiceiurilor lui I. Peltz. E de presupus că actorul Nicu Kanner a venit cu memoriile sale la coetnicul său, „maestrul" I. Peltz – recunoscut pentru generozitatea şi disponibilitatea sa – în scopul unei „perieri", al unei stilizări a textului. Nu era primul, nici ultimul căruia I. Peltz îi sărea în ajutor! ***Şi*** *de la o astfel de întreprindere i s-a tras arestarea din 1950 şi condamnarea ca „duşman al poporului". Varianta de care dispunem este, credem, forma finală, dată fiind acuratețea textului (sunt extrem de puține corecturi), dar, mai mult ca sigur, este neterminată. Nu ştim dacă eventuala continuare a fost scrisă, dar n-a mai apucat să fie dactilografiată, ori poate că a fost dactilografiată, dar s-au pierdut paginile… (Să menționăm că după moartea scriitorului Peltz, august 1980, casa din str. Traian nr. 21 a fost demolată şi mare parte din cărțile şi documentele sale au fost risipite.) Poate că autorul nu a găsit înțelegerea necesară la forurile culturale în vederea publicării memoriilor sale şi atunci a renunțat… Speculații! Cert este că, la cei 75 de ani ai săi, Nicu Kanner face eforturi să fie pe placul autorităților, „înfierând" din loc în loc, „vechile regimuri oligarhice", „burghezia rapace" şi dorind să-şi retrăiască viața cu o condiție:* s-o reia **după** 23 August 1944*!! Sunt pasaje penibile şi ilare, în acelaşi timp, care necesită toată înțelegerea cititorului de astăzi. Mai mult ca sigur că la asemenea gesturi de umilință l-a împins şi I. Peltz, care, după ce petrecuse aproape patru ani în temnițele comuniste, încerca să intre pe sub pielea autorităților, punându-şi talentul (atâta cât mai exista) în slujba „nobilelor idealuri" socialiste.*

Acceptând declarația lui Kanner din prima frază a memoriilor sale, bazându-ne şi pe utilizarea scrierii cu **î** *a numelui țării şi a derivatelor (*romîn, romînesc*), grafie*

în vigoare până în 1965, presupunem că textul datează din 1963-1964.

În transcriere, am păstrat grafia cu î *şi forma verbală* sînt*, am modernizat ortografia şi am îndreptat, în mod tacit, greşelile considerate de dactilografie; am eliminat virgulele neconforme cu normele de punctuație; am plasat între paranteze drepte intervențiile strict necesare; am marcat prin bolduire cuvintele care în original sunt evidențiate prin subliniere; din motive ce țin de spațiul tipografic, am reordonat frazele în paragrafe.*

Mulțumesc domnului ***Niculae Gheran*** *pentru îndrumările legate de transcriere şi pentru informațiile referitoare la Fanny Rebreanu, dar mai ales pentru infinita amabilitate cu care a zăbovit în câteva discuții pe marginea acestui material.*

Transcriere, prezentare şi note de ***Rodica Lăzărescu***

50 DE ANI DE TEATRU

Cuvânt-înainte

S-au scurs trei pătrimi de veac de cînd am văzut lumina zilei. Am, prin urmare, dreptul să trec… era să zic „în revistă” – ba chiar, aşa zic! – întreaga mea viață. Cred că o asemenea fabulație va interesa noile generații, dornice să afle cît mai multe despre scriitorii, artiştii, pictorii care şi-au însemnat numele în istoria dezvoltării şi creşterii mişcării culturale a țării.

Mă întreb astăzi cu desăvîrşită sinceritate: ce aş fi vrut să fiu? Răspund fără nicio ezitare: actor şi autor – actor de comedie[,] de operetă şi de reviste, – autor de variate piese în care, fireşte, să predomine **umorul**. Bine-nțeles, însă, că dacă ar trebui să reiau viața – aş pune o condiție: s-o reiau **după** 23 August 1944. Altminteri, întreaga mea existență de rob al scenei – ca de altfel a tuturor confraților mei, în vechile regimuri oligarhice, a fost grea – ca să întrebuințez cel mai „dulce” termen cu putință.

Cartea de față vreau să fie nu o simplă succesiune de episoade – triste sau, fără de voie, vesele, – nici pretențioase incursiuni în vaste domenii de teoretizări teatrale – ci mărturisirile unui om care şi-a închinat viața artei şi care, după ani de trudnice eforturi, a trăit să vadă că se acordă atîta sprijin şi atîta înțelegere slujitorilor ei. Vreau să fie o carte de experiențe umane, de trăiri, pur şi simplu, fără flori de stil. Şi dacă tinerele vlăstare care se consacră teatrului, ca şi miile, sutele de mii, milioanele de spectatori, prețuitori ai acestei arte, vor găsi în paginile ei lectura utilă şi amuzantă, în acelaşi timp, dacă voi fi contribuit la scoaterea în evidență, cu cele mai simple şi mai convingătoare mijloace scriitoriceşti, a epocii vechi, pentru de-a pururi dispărute, dacă voi fi izbutit să-l fac pe lector să participe cu mine la toate evenimentele trăite – voi fi mulțumit. Aşa cum întotdeauna am ținut să întind între mine şi auditor de pe scenă puntea de aur a înțelegerii – tot aşa vreau să realizez o deplină armonie între mine, de astă dată autor de amintiri şi masa cititorilor.

N. KANNER

Începuturi

Sînt născut la Bucureşti la 9 ianuarie 1888. Precum se vede – au trecut de-atunci aproape şaptezeci şi cinci de ani. După cîte am aflat ceva mai tîrziu, m-aş fi născut în fosta stradă Carol[5]. Cînd, însă, mi-am putut da seama de mediul înconjurător, în prima copilărie, adică, am constatat că locuiam în strada Academiei, nr. 6. Era, pe vremea ceia, una din străzile să le numesc aşa „centrale”. Asta pentru că, odată ce ieşeai din cîteva locuri mai aglomerate, dădeai de mahala, de ulițe nepavate, de case şubrezite, de locuri virane pline de buruieni şi cîini morți. Pe drept cuvînt cineva constata că, odată depăşit aşa-zisul centru bucureştean, te pomeneai de-a dreptul în Africa! Nimeni nu se interesa de biata populație săracă a Capitalei – a acestei Capitale cu care, la prilejuri „mari” – se mîndreau diverşi părinți (părinți vitregi) ai oraşului, făgăduind, în preajma alegerilor, cîte în lună şi în soare bieților cetățeni iremediabili [sic!] – p-atunci – creduli. Am spus „p-atunci” pentru că „vremurile – cum zice cronicarul – au vremuit” şi pe măsură ce trecea timpul națiunea devenea din ce în ce mai conştientă şi îşi dădea seama de realitățile – triste realități – ale vremii.

Aşadar, prima etapă de care îmi aduc aminte e aceea a Academiei. Părintele meu avea acolo un atelier de ceasornicărie. Întreg personalul atelierului era alcătuit din: tata şi un nepot de-al său, pe care îl învăța meseria. Cînd venea cîte-un client mai pretențios (treceau şi d-ăştia pe-acolo) şi-l întreba: – Cine-mi poate repara ceasornicul? tata îşi punea, la repezeală, peste haină, un halat şi-i răspundea: – Eu! Cînd îi dădea, apoi, bonul,

lepăda halatul: – Acum treceți, vă rog, la administrație! Şi de la celălalt capăt al atelierului, îi întindea hîrtiuța pe care nota atent marca şi prețul reparației ceasornicului. Am venit pe lume, deci, ca fiu de ceasornicar –, aidoma lui Jean Jacques Rousseau. Deosebirea între noi e doar că meşterul ceasornicar Rousseau a dat lumii un geniu multilateral, pe cînd taică-meu a născut un teatralist precoce (se va vedea, mai tîrziu, că de copil m-am îndrăgostit de scîndurile scenei)[,] iar la vîrsta milităriei, unui… infanterist. (Armata am făcut-o la regimentul 21 infanterie). N-am fost, în această calitate, un **Peneş-Curcanul** prea înzestrat cu daruri milităreşti. Contactul meu cu Peneş Curcanul s-a concretizat în cunoaşterea pe de rost a poeziei lui Vasile Alecsandri – atît.

Aşadar, tînărul fiu de ceasornicar, după terminarea claselor primare în decursul cărora îmi şi arătasem… preferințele mele pentru teatru –, am intrat la liceu. Am făcut şapte clase – iar cînd să trec în a opta… m-am pomenit de-a dreptul la Conservatorul de artă dramatică. Taică-meu a fost, într-o măsură oarecare, contrariat. Voia, cu tot dinadinsul, să-mi dau bacalaureatul. I-am promis! Dar „promettre c'est noble, tenir c'est bourgeois" şi cum, de pe atunci nu puteam suferi burghezia… nu m-am ținut de cuvînt! Pînă la urmă taică-meu s-a resemnat. De altfel mai aveam noi în familie un teatralist: pe Leopold Kanner, actor de limbă idiş, una din gloriile scenei de odinioară[6]. A jucat la Viena şi apoi la New York – unde alături de marea noastră Agatha Bîrsescu[7], a avut, ceea ce se chiamă, o imensă priză la public. Revenind în țară a jucat la vechiul teatru evreiesc – „Jignița" [8] – cum i se spunea. Teatrul îşi avea localul în strada Negru-Vodă, în cartierul Văcăreşti şi publicul se afla la un nivel cultural destul de redus, ceea ce determina pe actori să mai… intervie în textul pieselor. Aşa, de pildă, ca să-şi umple sala, artiştii anunțau o piesă – o dramă oarecare – „cu cîntece şi dansuri". Una din vechile figuri ale acestui teatru – vestitul pe vremuri Segalescu[9] – se deda, în timpul spectacolului, la tot felul de acrobații ca să stîrnească rîsul. Găsea printre unii actori imitatori. Aceşti actori nu erau, toți, profesionişti. Proveneau din rîndurile meseriaşilor, a[le] lucrătorilor mărunți. Ziua oboseau peste o cusătură sau la un pantof şi seara deveneau duci sau împărați. Unchiul meu, Leopold Kanner, nu se împăca defel cu un asemenea stil de lucru. El ar fi vrut să împrospăteze şi repertoriul şi jocul artiştilor. Bine-nțeles, în condițiile vechii societăți, o asemenea tentativă – revoluționară – n-a reuşit.

Frecventam seară de seară acel teatru şi mă simțeam din ce în ce mai atras de scenă. Mă visam în fiecare rol, amețit de aplauzele spectatorilor. Mai tîrziu cînd am obținut de la maică-mea cîte un *cincizeci de bani* – costul biletului la „galeria" Teatrului Național, am părăsit Jignița, devenind un frecvent admirator al marilor noştri înaintaşi: Nottara[10], Demetriad[11], Brezeanu[12], Niculescu, Toneanu[13]. Urmăream, cu o atenție mereu sporită, jocul lor şi visam să ajung şi eu printre ei, discipol, şi poate, partener.

Trebuie să recunosc, fără înconjur, că tata nu s-a arătat, pe parcursul anilor, prea îndărătnic față de înclinațiile mele actoriceşti. Numai că, lucid, cunoscînd condiția slujitorilor Thaliei, într-o societate robită banului, mă dăscălea:

– Bine, fă-te actor! Da' învață şi o meserie. Atîta timp cît trăiesc eu, ai să găseşti acasă o fiertură şi o tocană. Da' mai tîrziu… pricepi?

Pricepeam. I-am răspuns că vocația mea e atît de puternică, încît sunt absolut sigur că voi izbuti şi, prin urmare, nu va fi nevoie să fac altceva decît **teatru**.

La Conservator

Voi descrie aici anii petrecuți la Conservatorul de artă dramatică din Bucureşti. Pot afirma, cu toată seriozitatea…, că înainte de a lua contact cu scena acestui institut care pregătea elemente actoriceşti – am debutat pe altă scenă: aceea din fundul curții noastre. Întocmisem din patru butoaie mari şi din patru scînduri de pat o scenă. Un cearceaf servea drept cortină. Spectatorii?? Mulțimea copiilor de prin vecini care veneau să se distreze – bineînțeles – dar cărora, sunt convins, că[,] de pe atunci, le deschideam gustul de teatru. Costul intrării: patru nasturi care îți dădeau dreptul să vii cu un scaun de-acasă. În lipsa scaunului – micul spectator se aşeza frumuşel pe iarbă.

Casier şi controlor era un frate de-al meu, mort în plină tinerețe, la vîrsta de 30 de ani, în urma unei operații de rinichi.

În calitatea mea de director, actor şi regizor al acestui teatru, căutam să-i asigur un repertoriu cît mai variat. Aşa, de pildă, fiecare piesă pe care o vedeam la Teatrul Național devenea, a doua zi, „material" de spectacol pentru mine. Nu m-am dat în lături să-l joc pe Hamlet, după cum n-am şovăit să atac alte roluri din marele repertoriu – masculine şi feminine. Cînd „interpretam" un rol feminin, puneam, pe deasupra hainelor, capotul mamei mele. Pe Hamlet îl jucam cu convingere, reproducînd din memorie tiradele auzite la „Național" şi – din cînd în cînd – completîndu-le cu replici inventate pe loc. Imaginația mea era, de pe-atunci, foarte bogată.

„Publicul" meu era foarte uşor de recunoscut. Dacă vedeai, de pildă, pe strada noastră, un băiat ținîndu-şi pantalonii cu mîna, puteai fi sigur că face parte dintre spectatorii teatrului lui Nicu Kanner. Băiatul ca să vadă *Hamlet* şi-a rupt, pur şi simplu, nasturii…

Unul din părinții copiilor care mereu se dispensau de nasturi ca să-şi poată plăti intrarea la teatru a venit, furios, să mă bată. Eu tocmai recitam monologul lui Hamlet. Pusesem, în rostirea lui, tot patosul, toată convingerea de care eram în stare. Omul a rămas cîteva clipe descumpănit. După ce am terminat monologul – îi dispăruse cu totul supărarea şi intenția de a-mi trage o chelfăneală zdravănă. S-a apropiat de mine, blînd, şi m-a sfătuit… să intru la conservator.

– De ce te ții de „mascaradă"? Eşti născut să fii actor, mi-a spus el, intră la Conservator şi lasă-te de „aiureli".

Zis şi făcut. M-am adresat marelui artist **Petre Liciu**[14] care m-a învățat cîteva monoloage. A fost cît se poate de atent, de binevoitor, de înțelegător cu adolescentul îndrăgostit de teatru. Indicațiile lui mi-au slujit

enorm. Cu monoloagele pe care le-am învățat am dat cuvenitul examen şi am intrat la Conservator.

Mi-a fost dat ca în chiar prima zi de curs să-l văd mai de-aproape pe maestrul Nottara. În mintea mea stăruia imaginea actorului din „Fîntîna Blanduziei". De astă dată îl vedeam într-un costum negru şi cu lavalieră de mătase la gît. Îl vedeam în ținuta cu care obişnuia să vie la cursuri. Ținuta sa, profilul său de medalie, gesturile sale, – întreaga sa personalitate m-a fascinat tot timpul.

Imaginea acestui strălucit artist, pe care în cei trei ani (anii 1, 2 şi 3) am avut-o atît de aproape – m-a impresionat puternic. Era de o conştiinciozitate proverbială. Sosea în fiecare dimineață, cu preciziune cronometrică, la 8 şi îşi făcea orele cu o meticulozitate, cu o pasiune uluitoare. Mă întrebam cum de izbuteşte acest om, care juca pînă la ora 12 noaptea, să se scoale atît de devreme ca să fie, zi de zi, cel dintîi la Conservator? Şi venea totdeauna, repet, cel dintîi – şi totdeauna îngrijit îmbrăcat şi ras proaspăt. Aşa cum iubea instituția teatrului – tot aşa îndrăgise profesoratul. Îşi iubea elevii pe care, cu drept cuvînt, voia să-i considere urmaşii, continuatorii săi.

În privința acestor elevi – țin minte mai cu seamă pe cîțiva. În anul 3, în afară de **Radu Popea**[15], fost mai tîrziu actor la Teatrul Național din Cluj, am remarcat pe un plutonier-major, cu un nas enorm, cu ochi verzi, strălucitori şi cu o chelie de pe-atunci respectabilă, **Constantin Tănase**[16]. M-am mirat ce caută un militar la aceste cursuri? Am aflat că Tănase, care a devenit actorul de comedie şi, mai ales de reviste, unanim prețuit, trebuia, pe vremea ceia, să se întreție prin mijloace proprii. Băiat sărac, s-a reangajat în armată, fără a renunța, însă, la visul său de actor în devenire.

Constantin Tănase, fire deschisă, veselă, comunicativă, stîrnea şi întreținea buna-dispoziție a întregii noastre clase.

Maestrul Nottara, însă, nu se împăca defel cu înfățişarea vestimentară a elevului său cazon. Cînd Tănase a recitat monologul din „Don Cezar" de Bazan, maestrul a făcut următoarea observație:

– Nu s-ar putea să te văd o dată în „Don Cezar" de Bazan fără cizmele astea militărești?

– Nu s-ar putea, maestre, îi replică Tănase, viu aici direct de la cazarmă!

Avea dreptate!

Tănase urma şi clasa de canto. Aici a dat examen cu un foarte izbutit „Don Bazilio". Cursul acesta de canto i-a fost de mare folos. Datorită lui a reuşit „să-şi facă vocea" – cum zicea – şi să cucerească ani şi ani de zile publicul la al său vestit teatru „Cărăbuş".

Absolvind Conservatorul de artă dramatică şi cel de canto, Constantin Tănase s-a dedicat, totuşi, teatrului de revistă. Aici a desfăşurat activitatea care, pe bună dreptate, i-a asigurat o faimă nemuritoare. Înzestrat cu multiple daruri actoriceşti, Tănase a făcut din „Cărăbuş" o adevărată tribună de pe care se criticau adesea năravurile vechei orînduiri şi se satirizau moravurile – urîte moravuri! – ale burgheziei rapace.

În anul doi am avut fericirea să fac parte din altă promoție excepțional de talentată. Voi pomeni de Ion Manolescu[17], de Belcot…

Ion Manolescu ne uimea pe toți cu cîtă convingere, cu cîtă atenție, cu cîtă pasiune îşi prepara scenele. Era atîta autenticitate şi atîta putere de sugestie în jocul său, încît pînă şi maestrul Nottara se transforma din profesor în spectator.

În ce-l priveşte pe Belcot, n-am să uit niciodată cu cîtă fantezie, aş zice şi n-aş greşi, cu cîtă măiestrie interpreta personajele teatrului lui Molière ca şi ale comediilor autohtone. Acest inimitabil Belcot a reuşit, mai tîrziu, pe scena Teatrului Național să ne dea un admirabil Agamiță Dandanache, pe lîngă alte figuri realizate cu inteligență şi puternic talent.

Mai îmi aduc aminte, din anii Conservatorului, de G. Ciprian[18], de Aurel Atanasescu, de C. Duțulescu, de Const. Stăncescu... Trebuie să observ că mai erau şi alții care, însă, n-ar putea suscita, prin pomenirea lor, interesul cititorilor. Dacă l-am notat şi pe **C. Stăncescu**, figură impozantă, înzestrat cu o inteligență vie dar cu un talent mediocru – e că, în pofida puținelor sale daruri actoriceşti, ştia să se descurce. Se descurcase atît în anii Conservatorului cît şi, mai tîrziu, pe scena Teatrului Național. Inteligența lui era caustică şi... periculoasă. Să mă explic. Încă din Conservator, – dacă te simpatiza, te puteai declara... fericit. Pe cînd îți spuneai rolul, într-o comedie, de pildă, el dădea semnalul aprobării: rîdea şi stîrnea, astfel, rîsul întregii clase. Dacă, dimpotrivă, te antipatiza, atunci se întîmpla ca în mijlocul celor mai interesante scene, Stăncescu să caşte, să se arate plictisit şi întreaga clasă... se contamina. Ceva mai mult: Stăncescu îl influența şi pe maestrul Nottara. Se întîmpla ca profesorul, văzînd atmosfera clasei, să-l apostrofeze pe elev:

– Bine, mă, băiete, de ce vrei tu să te faci actor? Nu vezi că n-ai har? Nu vezi că n-ai priză la... public?

Nu e de mirare, deci, că mai fiecare căutam să nu-l indispunem pe Stăncescu!

De **Ciprian** aş vrea să mai spun că trecea, pe-atunci, drept cel mai cult dintre noi, – intelectualul clasei. Era plin de temperament – dar şi-l frîna. Căuta, prin urmare, să fie cît mai puțin el – şi să realizeze o interpretare cît mai originală – înfățişînd, adică, în chip veridic personajul prezentat. Era migălos, analiza rolul în cele mai mici amănunte. Cînd la examen a întruchipat pe Oswald din „Strigoii" – a emoționat întreaga asistență. S-a dovedit mai tîrziu, nu numai un mare actor – dar şi un talentat autor dramatic. Piesele sale: „Omul cu mîrțoaga", „Nae Niculae", au făcut totdeauna săli pline.

Îl mai revăd pe **Aurel Atanasescu**[19]. Bine clădit, înalt, frumos, plin de temperament, s-a realizat strălucit în roluri de amorez – în dramă ca şi în comedie. Succesele sale pe scena Teatrului Național au culminat cu acel neuitat **Chiriac** – cel mai bun **Chiriac** pe care ni l-au dat artiştii contemporani – interpreți ai „Nopții furtunoase".

Mai revăd figura lui C. Duțulescu. Era, acest coleg, înzestrat cu un umor natural. Nu trebuia să facă nicio sforțare ca să amuze toată clasa. Cînd[,] mai tîrziu, a intrat la Teatrul Național s-a bucurat de o pe deplin meritată atenție. A fost un actor conştiincios şi a jucat pînă

în ultima zi a vieții sale. Pentru el teatrul însemnase rațiunea sa de a fi.

În afară de aceştia, pe care toată lumea îi cunoaşte, am avut şi alt soi de elevi. Aşa, de pildă, s-a ivit într-o zi printre noi unul **Băilă** – a nu se confunda cu vestitul Boilă, nepotul lui Maniu[20], – acel Boilă, „artist" şi el în felul lui, afacerist adică, autorul „loviturilor" uriaşe în dauna Statului.

Băilă al nostru, însă, nu era afacerist, nici autorul „loviturilor" de tot felul. Era un tinerel trimis din Ardeal la Bucureşti să învețe actoria. La examenul de admitere s-a prezentat destul de slab. Comisia l-ar fi respins. Dar pe vremea ceia Ardealul nu se realipise încă de Patria-mamă şi membri[i] comisiei ce şi-au zis? Dacă îl respingem pe Băilă, un fiu al Ardealului, comitem un act nepolitic. Să-l încurajăm şi, măcar că s-a dovedit slăbuț, să-l primim, totuşi, la Conservator. Poate-poate va ieşi ceva dintr-însul. Băilă avea un pronunțat accent ardelenesc. Avea şi ceva cultură. Talent, însă, nu prea! La încheierea anului, maestrul Nottara l-a întrebat:

– Dragă Băilă, tu ce ți-ai ales pentru examen?

– Apăi, ilustrisime maestre, eu aş vrea să-l joc pe Frantz Moor din **„Hoții"** lui Schiller!

– Frantz Moor? Păi ăsta-i un rol greu. E nevoie de mult temperament – tocmai ceea ce îți lipseşte ție! Ar fi mai bine să-ți alegi o scenă uşoară. Alegi, de pildă, rolul unui ardelean. În felul ăsta păcălim, poate, comisia examinatoare.

– Cum aşa, maestre?... Apăi am băgat eu sama încă de la începutul anului că dumneavoastră mă persecutați!

– Eu te persecut? Ei, drăcia dracului. De unde-ai mai scos-o şi p-asta? N-am persecutat în viața mea pe nimeni!... Ei bine, urcă-te pe scenă şi fă-l pe Frantz Moor!

Atîta a aşteptat Băilă. Cît ai clipi s-a instalat pe estradă şi, ținînd în mînă un sfeşnic adus de-acasă, a pornit să-şi debiteze, în felul lui, rolul:

– No, striga el, că trădare! Musai trădare! Şi încă de trei ori: trădare!

Toată clasa a izbucnit în rîs. Nottara, după ce ne-a admonestat, părinteşte, susținînd că nu-i colegial să rîdem de un elev, s-a urcat pe scenă şi adresîndu-se lui Băilă:

– Dragul meu, – i-a spus – uite cum trebuie interpretat Frantz Moor!

Trebuie să spun că acest rol făcea parte din cele mai izbutite personaje ale maestrului nostru. Cu ochii holbați, gata-gata să-i iasă din orbite, şi cu spume la gură, maestrul a rostit: – Trădare! Trădare! De trei ori: trădare! Glasul lui era tunet. Toată clasa, cu răsuflarea oprită, a înghețat. Eram convinşi, cu toții, că în fața unui asemenea exemplu, Băilă va renunța la rol. Spre uluirea noastră, însă, Băilă s-a ridicat, semeț, în picioare şi i-a spus maestrului:

– No că în roala asta a jucat şi Kainz la Viena şi nu s-o mai strîmbat atîta şi tot ghine o fost!

...Examenul însă cu rolul lui Frantz Moor nu l-a dat!

Mai aveam de coleg pe un tînăr din aşa zisa „lume bună" de pe vremuri. Se numea Trauş, era licențiat în Drept şi se purta cît se poate de îngrijit, elegant – chiar. A dat examenul de admitere cu un monolog: „Ba e lună? Ba nu-i lună[?]". Înfățişa pe un bețiv care, venind de la chef se „ocupa" de lună. Monologul l-a rostit perfect, făcîndu-ne să-l vedem reuşind într-un viitor „cetățean turmentat" din „Scrisoarea pierdută". La prima lecție, maestrul l-a întrebat dacă a mai pregătit vreun rol nou? Trauş i-a răspuns că n-a pregătit nimic nou, dar îl asigură că pe viitor va veni cu o altă bucată. Roagă să spuie tot: „Ba e lună? Ba nu-i lună?".

– Bine, a consimțit maestrul, spune-o că mi-a plăcut cum ai spus-o!

A trecut încă o lună.

– Ei, Trauş, ai mai pregătit ceva?

– Tot: „Ba e lună? Ba nu-i lună?".

Foarte mirat, Nottara s-a apropiat de Trauş. L-a izbit un puternic miros de alcool. Şi-a dat seama că are de-a face cu un „fecior de bani gata", bețiv incurabil care n-are ce căuta în teatru. Şi, într-adevăr, n-a făcut teatru, dar a parvenit în politica vremii ajungînd deputat.

Trebuie să observ că în această profesiune – ca, de altminteri în orice activitate creatoare – e nevoie de talent, fireşte[,] dar şi de pasiune. Din prima zi în care am fost admis la Conservator, mi-am dat seama că viața mea va fi strîns legată de scenă. Întreaga mea ființă se consacra teatrului. Plecam de la lecție şi recitam pe stradă versuri. Cîte-un paşnic cetățean mă privea nedumerit: e nebun ăsta? Sau, poate, e beat? Mie, însă, nu-mi păsa de nimeni şi de nimic. Mă consacrasem, trup şi suflet, artei dramatice – şi eram conştient de drumul pe care va trebui să-l parcurg. Şi pasiunea pe care o puneam încă din Conservator a dat cred roade. În anul doi am fost clasificat printre primii obținînd nota zece.

La încheierea anului am interpretat rolul principal din „Balul mortului" – localizare de Grigore Manolescu.

În anul trei aceeaşi notă: zece, zece, zece. Nu ştiu care a fost adevărata cauză a acestor succese: sîrguința, pasiunea pe care o puneam în tot ceea ce pregăteam sau talentul? Cred că, pe lîngă sîrguință şi pasiune era şi o scînteie de talent. Numai sîrguință şi

pasiune n-ajung!

În anul trei am dat examen la fostul **Teatru liric**, pe care fasciştii, în ura lor sălbatecă, l-au bombardat. Jucam în „Burghezul gentilom" şi eram **replicantul general** al clasei. Cînd întruchipam personajul lui Scapin, cînd pe al „Doctorului fără voie" sau jucam un rol din „Nebuniile amoroase". În afară de aceste roluri, întreaga clasă a marei [sic!] profesoare care a fost Aristizza Romanescu[21] m-a rugat – şi am acceptat – să-i fiu replicant. Tot timpul mi-l petreceam pe scenă. La un moment dat, cînd se anunța:

– Acum se va da scena cutare cu candidatul cutare! Replicant: Nicu Kanner!

După care un alt candidat:

– ...Va da cu scena cutare... Replicant: Nicu Kanner!

Sala rîdea, – dar rîdea cu înțelegere şi simpatie. Pot afirma, fără nicio infatuare, că sala mă „trecea" înaintea comisiei. Aceasta nu făcea decît să ratifice „verdictul" asistenții.

După examen, marele tenor Gabrielescu[22], directorul Teatrului Național din Craiova[,] m-a întrebat dacă vreau să joc acolo. Aveam 19 ani! Vă închipuiți entuziasmul cu care am răspuns afirmativ. Am semnat contractul, fericit că, la această vîrstă, sunt angajat – unde? La un teatru național!

Ce se întîmplă, însă? La producția de fine de an, jucam în „Mincinosul" de Scribe avînd ca replicant pe Aurel Atanasescu şi ca replicantă pe Fany Rebreanu[23], soția marelui romancier de mai tîrziu Liviu Rebreanu. În sală Alexandru Davilla[24], animatorul scenei romîneşti şi[,] pe-atunci, director general al teatrelor. Cînd mi-am terminat jocul mă văd chemat de Davilla care îmi propune un angajament la Teatrul Național din Bucureşti! I-am spus că am semnat un contract cu Naționalul din Craiova!

– N-are nicio importanță, mi-a replicat el, – eu sunt director general al teatrelor. Rămîi aici, în capitală!

Şi aşa am intrat să joc pe prima scenă a țării.

E uşor de presupus cît am fost de fericit! Am tras, în seara ceia – sau în noaptea ceia – un chef cu toți colegii, iar acasă mi s-a spus: – Cînd Nicu are un leu şi-l pune în oglindă ca să se vadă doi!... Se văd o sută, o mie, o sută de mii de lei!

Spre a se vedea în ce chip s-a studiat la Conservator e de-ajuns să spunem că – deşi în condițiile vechii societăți burgheze care ignora arta, am putut înregistra, totuşi, succese. Aşa, de pildă, la clasa de dramă, au fost premiați: G. Ciprian şi Aurel Atanasescu. Eu am fost premiat la clasa de comedie. Privesc şi azi, firesc înduioşat, la diploma semnată de maestrul Nottara şi de Popovici-Beyrut[25], baritonul vagnerian [sic!] de celebritate europeană care era directorul institutului.

Conservatorul a dat, de pe atunci, dintr-o singură clasă, trei societari ai Teatrului Național: G. Ciprian, Aurel Atanasescu şi C. Dușulescu şi două societare din clasa marii Aristizza Romanescu: Maria Filotti[26] şi Tina Barbu[27], – două figuri proeminente ale scenei noastre.

Păcat că Tina Barbu, înzestrată cu un strălucit talent, a părăsit prea de curînd teatrul. Ispitită de confortul, de opulența burgheză, s-a măritat cu un moşier. Ce i-a oferit el? O moşie. Dar i-a răpit însăşi [sic!] rostul ei de a fi: artistă…

Mai tîrziu, zice-se c-a suferit enorm de pe urma acestei despărțiri de teatru…

(va urma)

Note

1 Romanian actor, composer of Hebrew origin born in 189? - passed away 1976.

[2] *Aurel Storin îl evocă, atât într-o tabletă din „Realitatea evreiască", nr. 294-295 (1094-1095), 5 aprilie-5 mai 2008, cât şi în volumul online* Farmecul discret al teatrului de revistă*, Editura Virtual, 2011, p. 87.*

[3] ...A fost – părinții mei şi-au amintit imediat de acest lucru – cel mai îndrăgit june comic al operetei. Despre Nicu Kanner, unul dintre compozitorii clasici ai genului, Emerich Kalman, a afirmat, fără să-şi drămuiască elogiile, după ce l-a văzut în opereta sa „Sylvia", că este cel mai bun Boni dintre toți interpreții acestui rol – şi au fost destui... – din toată Europa *(conf. Aurel Storin, art. cit.).*

[4] *Într-o corespondență privată, Niculae Gheran face următoarele aprecieri:* Mic şi gras, se mişca anevoios la lumina rampei, râzând odată cu spectatorii la replicile lui. Dacă prin scris se ridică peste lipsa de har de pe scenă, bravo lui. *Se vede că editorul lui Rebreanu nu i-a iertat „mărturia mincinoasă" în procesul intentat de Rebreni împotriva cumnatei lor care contesta paternitatea scriitorului asupra Puiei. În prefața recent apărutului volum „Intime", ce cuprinde corespondența lui Liviu Rebreanu cu soția sa, N. Gheran îl numeşte, printre martorii falşi aduşi în acel proces, pe Nicu Kanner, „care-şi aminteşte că ar fi jucat cu Fanny pe meleaguri someşene, încă de pe vremea când Liviu, proaspăt demisionar din armată, îşi căuta de lucru prin Ilva Mare". Iată că memoriile pe care le prezentăm acum justifică acuza de martor fals pe care i-o aduce în posteritate N. Gheran.*

[5] Strada Carol (fostă Ulița Franțuzească, fostă Ulița Işlicarilor, viitoare 30 Decembrie), foarte lungă, se întindea de la Splai până la Calea Victoriei. O parte din ea există şi astăzi.

[6] Căsătorit cu actrița Sara Kanner.

[7] Agatha Bîrsescu (1857-1939), actriță, a jucat ca primă tragediană la Burgtheater din Viena, apoi pe scenele multor teatre din Europa şi din America..

[8] Grădina şi *Teatrul Jignița* se aflau în plin cartier al evreilor spanioli, pe str. Negru-Vodă din Bucureşti.

[9] Marcu (Mordechai) Segalescu – conducătorul unei trupe de teatru de limbă idiş, de numele căruia se leagă „prima ex-

perienţă ca actor" a adolescentului Constantin Tănase.

[10] Constantin I. Nottara (1859-1935), personalitate de prim rang a teatrului românesc. A început să joace pe scena Teatrul Naţional din Bucureşti în 1877. Unul dintre pionierii şcolii realiste de interpretare scenică, a aderat un timp la stilul romantic de joc, la care a renunţat după ce luat contact cu dramaturgia originală şi a beneficiat de îndrumarea lui Caragiale şi de colaborarea cu actori de orientare net realistă precum Aristizza Romanescu şi Gr. Manolescu. *Jocul lui Nottara profund emoţionant, pus în valoare de un glas modulat caracteristic, şi expresiv prin frazare, se întemeia pe construirea gândită şi precisă a rolului, astfel încât nimic din interpretare să nu rămână nejustificat* (Wikipedia).

[11] Aristide Demetriade (1872-1930), actor şi regizor de film; tragedian cu bogate resurse, a jucat la Teatrul Naţional din Bucureşti, a fost unul dintre pionierii filmului românesc, regizând, în 1911, *Înşir'te mărgărite*, în 1912 *Independenţa României* ş.a.

[12] Ion Iancu Brezeanu (1869-1940), actor, promotor al realismului în arta teatrului comic din epoca lui, interpretarea sa îmbinând strălucit comicul cu nuanţe tragice. A întruchipat personaje comice din opera lui I.L. Caragiale şi a realizat importante creaţii în roluri de compoziţie precum Ion din *Năpasta* de Caragiale, Harpagon din *Avarul* de Molière, bufonul din *Regele Lear* de Shakespeare ş.a.

[13] Vasile Toneanu (1869-1933), actor de comedie în stilul tradiţiei realiste a teatrului românesc, a jucat pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti.

[14] Focşăneanul Petre Liciu (1871- 1912), angajat la Teatrul Naţional din Bucureşti până la plecarea la studii în Franţa. Întors în ţară, este reangajat la Naţionalul bucureştean (1896-1897), devenind în curând unul dintre cei mai de seamă actori ai primei scene. Pionier al cinematografiei româneşti.

[15] Radu Popea, actor, a jucat în filmele *Lia* (1927), *Urgia cerească* şi *Amorurile unei prinţese* (ambele 1913).

[16] Constantin Tănase (1880-1945), actor de scenă şi de vodevil, celebru cupletist român, figură de referinţă în teatrul de revistă românesc. După efectuarea stagiului militar, a urmat cursurile Conservatorului de Artă Dramatică, absolvite în 1905. În 1919 a pus bazele trupei de teatru Cărăbuş, în Bucureşti, împreună cu care, în următorii 20 de ani, a creat o tradiţie de teatru de cabaret/revistă, continuată şi azi de Teatrul de revistă ce-i poartă numele şi care funcţionează la adresa fostului Cărăbuş, pe Calea Victoriei. Tănase a întruchipat un tip de personaj, cetăţeanul simplu, umil şi necăjit, mereu în contradicţie cu birocraţia aparatului de stat; personajul, unic în costumul său clasic, cu pătrăţele, crizantemă la butonieră şi bastonaş, fiind purtătorul de cuvânt al unei întregi categorii sociale, fapt care îl va aduce de multe ori în atenţia cenzurii.

[17] Ion Manolescu (1880-1959), actor de teatru şi de film. A debutat în 1905. A jucat la Teatrul Naţional din Bucureşti, în Compania Davila, la Teatrul de Comedie, la Teatrul Municipal din Capitală etc. În 1919 a înfiinţat şi a condus primul sindicat al artiştilor din România.

[18] George Ciprian (1883-1968), dramaturg, actor şi om de teatru, considerat precursor al teatrului absurd, cunoscut mai ales pentru piesa sa *Capul de răţoi*.

[19] Aurel Athanasescu (cca 1890-cca 1965), actor dramatic, a jucat în compania lui Petre Liciu.

[20] Probabil referire la fraţii Boilă, doctorul Ioan şi Matei, nepoţi ai lui Iuliu Maniu, care au fost încarceraţi în 1956 pentru că au redactat un manifest anticomunist, împreună cu sora lor, Elena Boilă, şi istoricul literar Nicolae Balotă, documentul fiind tipărit în mai multe exemplare, împrăştiate în ţară şi în străinătate. Chiar dacă la vremea evenimentelor relatate (primii 5-6 ani ai sec. al XX-lea) e puţin probabil ca Iuliu Maniu (născut în 1873) să aibă nepoţi care să dea „lovituri", evident că N. Kanner şi I. Peltz nu puteau rata subiectul, iar „acel Boilă" trebuia energic înfierat pentru „loviturile uriaşe în dauna Statului"!

[21] Aristizza Romanescu (1854-1918), celebră actriţă, profesoară de declamaţie la Conservatorul de Artă Dramatică din Bucureşti. A debutat, la 18 ani, la teatrul din Craiova, apoi a jucat pe scena Teatrului Naţional din Iaşi; fiind remarcată de Ion Ghica – primul director al Naţionalului bucureştean –, din 1877 a fost angajată în Capitală de *Societatea dramatică*. A apărut în primul film românesc, *Independenţa României* (1911-1912).

[22] Grigore Gabrielescu (1859-1915), tenor român de faimă internaţională, obţinând mari succese, inclusiv la Scala din Milano. Urmare a evoluţiei sale în rolul Enzo Grimaldo din opera *La Gioconda* de Amilcare Ponchielli, a fost invitat de Puccini să cânte rolul titular în premiera mondială a operei sale *Edgar*.

[23] La data aceea, Ştefana „Fanny" Rădulescu, viitoarea soţie a scriitorului Liviu Rebreanu. Născută în 1888, fiică de boier mort într-un accident de călărie, după care familia a scăpătat. A mai avut doi fraţi: Ion (Ionel) şi Dumitru (Mitică) şi două surori: Maria (Marioara, soţia lui Mihail Sorbu) şi mezina Didina (în acte Alexandrina). Se mărită cu viitorul romancier abia în 1912 (an în care – după afirmaţiile actriţei din „Rampa" – a şi debutat pe scena Teatrului Naţional din Craiova, în piesa „Rapsozii" a lui V. Eftimiu). A murit în 1976.

[24] Alexandru Davilla (1862-1929), dramaturg şi om de teatru, director al Teatrului Naţional din Bucureşti (între 1905 şi 1908, apoi între 1912 şi 1914).

[25] Dimitrie Popovici-Bayreuth (1860-1927), studii muzicale la Conservatorul din Bucureşti, apoi la Viena; din 1890, solist al Operei din Praga, iar în stagiunile 1894 şi 1897 a cântat la Opera din Bayreuth. A fost solist al mai multor opere, printre care cele din Viena, München, Hamburg. În 1905, revine în ţară şi preia conducerea Conservatorului de Muzică din Bucureşti. Spre sfârşitul vieţii, director al Operei din Cluj-Napoca.

[26] Maria Filotti (1883-1956), actriţă şi directoare de teatru. La un an de la debutul pe scena ieşeană, se mută la Teatrul Naţional din Bucureşti, unde, în seara de 29 sept. 1907, în deschiderea stagiunii, interpretează rolul Vidrei din *Răzvan şi Vidra* de Hasdeu. Timp de trei decenii a fost profesoară la Conservatorul de Artă Dramatică.

[27] Tina Barbu a jucat în perioada 1908-1913, iar după căsătoria cu un mare moşier din familia Ruşavеţeanu s-a retras din activitate; ultimii ani ai vieţii i-a petrecut retrasă la conacul soţului într-o localitate de pe Valea Buzăului (Ruşavăţu, comuna Vipereşti).

Petru Ursache

ROMÂNII LA EST DE NISTRU

Pe măsură ce se acumulează informația istorică, în acord cu realitatea concretă, dovedită prin documente autentice şi prin destine tragice, Basarabia şi Transnistria îşi dezvăluie tot mai ferm şi în firea lucrurilor chipul romanității, hărăzit prin geneză, în asemănare cu ținuturile carpato-dunărene, aflate împreună în acelaşi vad al unității şi al existenței. Astfel că istoria unuia dintre ținuturi s-a regăsit, într-o formă ori alta, în cursul destinal al celuilalt, din aceeaşi familie de teritoriu, de inimă, de suflet. Cântecul folcloric *Oliolio, frate răzneț* îşi are originea în zona basarabeano-nistriană, dar s-a răspândit pe toată întinderea romanității carpatice şi dunăreano-pontice, în Țara Crişurilor ca şi în Banat, în Ținutul Vrancei ca şi pe Valea Timocului, în Ținutul Codrilor ca şi în Ținutul Maramureş.

Pentru că vremurile au fost amarnice şi au dus la fărâmițări nedorite, istoricii de ieri şi de astăzi s-au ostenit să reconstituie imaginarul etnicului pe etape şi de la un ținut la altul. Nistrienilor li s-a acordat totdeauna acelaşi interes întru cunoaştere, ca şi basarabenilor, cum se constată la majoritatea autorilor de la T.T. Burada la Nicolae Iorga, la Ion I. Nistor, la Al. Boldur. În această fază a începuturilor, cititorul ia cunoştință de existența românilor răsăriteni din vremurile lor îndepărtate şi legendare, precum ale volohovenilor, ale volhânilor, ale podolienilor, care au evoluat în acelaşi ritm cu Ținutul Maramureşului, Vrancea, Argeş, Suceava, Tutuva etc.; precum şi de aşezări de populație, de întemeierea cetăților de pază pe linia Nistrului, de la Hotin la Soroca, la Tighina, la Cetatea Albă. Fireşte, în întinsa epocă a năvălirilor barbare şi a migrațiunilor, s-au ivit dificultăți în constituirea unității etnice, dar când condițiile au redevenit favorabile, forțele interne au fost acelea care au dictat revenirea la normalitate. Teritoriile româneşti, încă neunite pe timpuri, supraviețuiau cu dificultate în starea lor de enclavă romanică între valurile unei mări agitate. Evul Mediu a fost o epocă a năvălirilor în toată sălbăticia, de la incendii colosale la capturare de mulțime de robi duşi în convoaie; feudalismului i-a convenit politica delimitărilor teritoriale, dar în formă agresivă, acaparatoare, pretențiile asupra localităților jinduite fiind în funcție de forța militară aflată la dispoziție. Jaful constituia o sursă de bani şi de înarmare.

În această privință, ruşii, cu care am devenit vecini după ce au călcat în picioare alte popoare interpuse între noi şi ei, nu aveau egal în cruzime, nici în est, chiar în raport cu tătarii, cei mai diabolizați la vremea lor, nici în vestul foarte versat în aventuri războinice. Nu întâmplător, astăzi, se înțeleg de minune unii cu alții. Istoricii români au găsit cu cale să lămurească formele şi etapele expansionismului rusesc, urmărind evenimentele începând cu acapararea ținuturilor nistriene, aflate în grea dificultate de apărare, şi continuând cu raptul săvârşit asupra României prin invadarea Basarabiei la 1812 şi stăpânirea ei abuzivă vreme de un secol şi jumătate.

Asemenea date ajunseseră să fie bine cunoscute şi comunicate, în momentele de normalizare, până la nivelul manualelor şcolare. Erau vremuri când manualele şcolare dădeau informații exacte, verificate, esențiale, fără filtre ideologice. Dar, odată cu desecretizarea documentelor de arhivă, istoria basarabenilor şi, totodată, a locuitorilor de la est de Nistru reapare într-o imagine mult mai dramatică față de modul cum rezulta din izvoarele accesibile, prea adesea denaturate de propaganda țaristă şi ruso-comunistă. Nu era vorba numai de acaparare, deznaționalizare, colonizare, deştărare, ca pe vremea țarismului; se mergea mult mai departe, la exterminarea în masă, până la proporții de genocid şi de etnocid. Nu Hitler, ne spun izvoarele, a experimentat prima dată „soluția finală", aruncarea oamenilor vii în cuptoare sau în gropi comune. Asemenea crime împotriva umanității se datorează mai întâi bolşeocomunismului kremlinian care a trecut la fapte imediat după explozia în istorie a sovietelor (1917).

Tratamentul în genere era, se pare, diferențiat. Aducerea la supunere în condițiile regimului roşu se făcea în numele *luptei de clasă*, o lege „de dânşii inventată", pretext pentru exterminarea grupurilor care nu aderau la programul revoluției. Lenin era necruțător cu nealiniații şi cerea lichidarea lor neîntârziată. Avea grijă să păstreze o anume proporție între călăi şi victime, ca să rămână personal numeric suficient pentru construirea noii societăți. Românii nistrieni (între 1924 şi 1940) şi basarabenii (1944-1989) făceau excepție în raport cu toate celelalte etnii din cuprinsul celor două imperii în succesiune: țarist şi bolşeocomunist. În ochii puterii kremliniene românilor le era destinată starea de supunere şi de victimizare. Astăzi se cunosc planurile diabolice ale Cominternismului: vizau direct nu numai viitorul nistrienilor şi al basarabenilor, dar al tuturor românilor din marea lor enclavă răsăriteană: eliminarea de pe harta Europei.

În acest sens, cartea lui Alexei Memei, istoric nistrian de origine, intitulată *Teroarea comunistă în R.A.S.S.M.* 1924-1940 *şi R.S.S.M.* 1944-1947. *Mărturii documentare* (Editura Serena, Chişinău, 2012), aduce mărturii pe deplin convingătoare. Ea a fost întâmpinată cu entuziasm de multe categorii de cititori aflați la Est de Prut şi la Est de Nistru şi solicitată de numeroase librării şi biblioteci din Țară. La Chişinău, i s-a făcut o lansare pe măsură, la care au participat istorici, scriitori, publicişti,

reprezentanți ai unor instituții civice, cum aflăm dintr-o notă din revista „Literatura şi Arta” (joi, 17 mai 2012), semnată de Raia Rogac: „Vreau să reţin atenția cititorilor chiar de la început că acest impunător volum, cu subtitlul *Mărturii documentare* este primul studiu amplu (784 pagini) din istoriografia Republicii Moldova, care abordează tema legată de atrocitățile regimului comunist în Transnistria, aplicate de către «rinocerii roşii», cum prefera să-i numească ministrul Culturii şi Cultelor din primul Parlament al R.M., domnul Ion Ungureanu”.

S-a mai spus: „Cartea e zguduitoare, demonstrează cu argumente cum au fost ucişi mii şi mii de oameni nevinovați, pentru motive care pretindeau că sunt împotriva ideologiei lor păgubitoare. 17 scriitori au fost împuşcați doar pentru că foloseau cuvinte româneşti în loc de cuvinte «moldoveneşti», cum ar fi *chibrituri* în loc de *sîrnice* ş.a. Această carte face dovada holocaustului, rusificării forțate, deznaționalizării” (Nicolae Dabija). Au mai luat cuvântul la acea animată lansare Vasile Şoimaru, Anatol Petrencu, Andrei Strîmbeanu, Vladimir Beşleagă, Alexandru Moraru, Nina Negru, Gheorghe Mîrzescu, Boris Vasiliev şi alții. Mai reținem vocea lui Vlad Poncilă, scriitor şi publicist: „Toate holocausturile pălesc în comparație cu aceste documente de arhivă, or, acestea nu pot fi interpretate diferit sau comentate: ele redau fapte, faptele criminale ale comuniştilor sovietici, care au încercat să distrugă, să condamne la dispariția unui neam paşnic, care nu a avut niciodată intenția să ocupe alte popoare, doar să se apere. Documentele spun tot adevărul, ele nu pot fi trucate”.

Să nu pierdem din vedere că, în aceeaşi secvență de timp, a mai apărut o carte de aceeaşi importanță şi în acelaşi ton, de „mărturii documentare”, semnată de Igor Caşu şi Igor Sarov (editori), *Republica Moldova. De la Perestroikă la Independență*. 1989-1991.*Documente secrete din Arhiva CC al PCM* (Editura Cartdidact, Chişinău, 2011, 637 p.) O notă rezumativă de pe pagina de titlu ne spune: „Volumul acoperă cele mai importante evenimente care s-au desfăşurat în Republica Moldova, în ultimii trei ani de existență ai Uniunii Sovietice şi aruncă o nouă lumină asupra relațiilor interetnice, a raporturilor CC al PCM cu al PCUS, activitatea organizațiilor «neformale», în special al Cenaclului Mateevici şi Frontul Popular din Moldova, alegerile în Congresul Deputaților Poporului din URSS din aprilie-mai 1989 şi în Sovietul Suprem al RSSM din februarie-martie 1990, adoptarea limbii române drept limbă de stat la Chişinău, liberalizarea relațiilor cu România etc.” Prima carte semnalată, aceea a lui Alexei Memei, are ca obiect „teroarea comunistă” din Transnistria; cealaltă dezvăluie atrocitățile săvârşite în zona Basarabiei într-o etapă mai nouă de timp, Transnistria fiind ea însăşi încorporată. Aşadar, ambele documente se completează reciproc.

Nu am, deocamdată, decât sumare informații privind ecourile de presă prilejuite de apariția cărții semnate de colectivul condus de Igor Caşu şi Igor Sarov. Dar, cum s-a văzut deja, opinia publică reține că bolşeocomunismul a produs pe teritoriile româneşti asasinate de amploarea genocidului, adică în massă, şi a holocaustului, cu cruzime şi perseverență. Aş crede, în baza aceloraşi date, şi am mai spus-o, că intenția era de exterminare în chip de etnocid: nu întâmplător era pus la zid, cu predilecție, tot ce era românesc şi „latin”. Stânca izolată a romanității trebuia dizolvată în cianură roşie. Să ne reamintim, că în câteva rânduri, pe parcursul proletcult al primului deceniu postbelic, s-a încercat înființarea unei republici evreieşti (după cunoscutele eşecuri din Rusia), cu capitala la Iaşi (ori la Chişinău, dacă nu la Tiraspol, unde se formase deja un guvern provizoriu). „Vrem Moldova până la Seret”, se auzeau voci în timpul violentelor ciocniri de stradă din anii ‘45-‘46, la care am fost martor eu însumi.

Temele sumarului sunt formulate în termeni juridici, răspicat şi acuzator. Primul capitol este *Formarea RASSM şi problema Basarabiei*. S-a mai vorbit despre rolul de „tampon” bolşeocomunist al guvernului de la Balta, împotriva Basarabiei şi a României. Era normal să se dea curs, mai întâi, cauzei răului. Sumarul continuă cu teme evident acuzatoare, vizând viața internă a Transnistriei, precum: *Genocidul organizat de bolşevici împotriva populației din RASSM*, *Esența politicii coloniale teroriste a comunismului*, *Colectivizarea forțată şi lichidarea țărănimii*, *Foametea organizată de bolşevici în RASSM*, *Evadarea moldovenilor din «raiul» comunist în România*. Astăzi ştim că, politiceşte vorbind, „prietenie”, „colectivizare”, „lichidare” erau sinonime în retorica bolşevică. Tendința acuzatoare se menține, pe verticală, în subcapitolele cărții: *Munca de sclav a țăranilor în colhozurile din RASSM*, *În loc de pâine – închisoare şi împuşcare*, *Răspândirea canibalismului în RASSM*, *Măcelul de la Nistru*.

După ce Stalin a încheiat răfuiala pe viață şi pe moarte cu Troțki, Zinoviev, Kamenev (troica la fel de uci-

gaşă, gata-gata să înşface imperiul capturat prin năprasnica lovitură din 1917), a continuat spectacolul morții, năpustindu-se asupra categoriilor profesionale, claselor şi etniilor: pretextul era acela al construirii „omului nou", sub ordinea de fier a comunismului. Crima şi dictatul, instituite încă de Lenin, reprezentau mijloacele pentru asemenea scopuri diabolice. Deceniul al treilea, de la eliminarea lui Lenin la asasinarea lui Troțki (după care au urmat alți lideri, de talia lui Zinoviev) a însemnat stalinizarea programului comunist şi, totodată, „refacerea" imperiului, cu scopul de a deveni baza de lansare a revoluției mondiale. Au fost anii războiului civil, când armata țaristă a gardiştilor albi s-a trezit spulberată de o mână de muncitori şi de țărani neinstruiți, murdari şi penibili, dar fanatizați de propaganda dementă a leninist-stalinişti-lor; au fost ani de terorism politic şi de foamete, când toate categoriile de oameni, de sus până jos, deveniseră massă amorfă, dezorientată, slăbită, manevrabilă în orice direcție.

Transnistrienilor, apoi basarabenilor, le-a venit rândul decimării în ultima parte a deceniului, spre anii '30. Încă de prin 1928 li se arăta chipul colectivizării şi al foametei. Năvăleau deja prin sate echipe de propagandişti, militarizați şi în chip de comando. Erau instruiți să restaureze puterea moscovită în toate zonele fostului imperiu; şi mai mult decât atât. Prima etapă a programului era înființarea de soviete locale, centrul de comandă fiind, fireşte, Moscova. A doua etapă avea ca obiectiv hotărât şi de prim ordin colectivizarea, după hotărâri fantasmatice pornite din corpul doctrinar al marxism-leninismului şi al revoluției proletare. De aici, pretexte pentru a treia etapă de lucru, revoluția mondială, semn să sovietizarea inițiată de Moscova se dorea a fi permanent agresivă, invadatoare şi sângeroasă. Mondializarea era schițată, pentru moment, prin decretarea celor trei republici marginale, Transnistria, Bielorusia şi Carelia, fiecare considerată „cap de pod" împotriva țărilor incomode: România, Polonia şi Finlanda, victimizate şi ele ulterior.

Cele două deziderate unionale, sovietizarea şi colectivizarea, capitale pentru existența bolşeocomunismului, cereau sacrificii imense; în domeniul demografic înainte de toate. Este şi motivul pentru care statele pomenite şi artificial înființate au provocat dese dificultăți Kremlinului, iar când s-au ivit condiții favorabile (după „căderea" Cortinei de Fier), s-au desprins de puterea tutelară. Războiul moscovit împotriva locuitorilor din zonele indezirabile a fost dur, de la intimidare la exterminare: foamete organizată, jaf, deportare, măcel. Puterea îi considera duşmani de moarte pe revoltați: Lenin acorda drept la existență numai celor devotați trup şi suflet cauzei revoluției. De aceea erau emise decrete punitive pentru orice abatere de la program. Se dorea să se creadă că procedeul ar fi legal şi democratic.

Cartea de documente a lui Alexei Memei, *Teroarea comunistă*, invocă adesea asemenea „acte oficiale" autoritare şi antiumane. Citim, de pildă: „La 4 iunie 1931 Comitetul de partid Grigoriopol a anunțat Comitetul Regional Moldovenesc al PC(b)U că avea selectate pentru deportare 72 gospodării de chiaburi. Lista era aprobată de «troica» raională de partid. În raion mai existau încă 80 gospodării de chiaburi, care nu puteau fi deportate pentru că în sat nu mai rămăseseră bărbați apți de muncă. Unii au fugit iar alții au fost deportați mai înainte, în sat rămânând doar femeile" (Alexei Memei, p. 127). Grigoriopol este (era) centru raional puternic populat, nu un sat oarecare. Dar presiunea a fost atât de puternică, încât au rămas disponibile „doar femeile", bărbații luându-şi lumea în cap. Asta în plină campanie de colectivizare; în limbaj politizant, de „transformare socialistă a agriculturii". Nu deschiaburirea era motivul, ci eliminarea românilor ca să fie aduşi colonişti din alte zone. Deschiaburirea, de care se făcea caz cu exagerare, cunoştea soluția simplă, directă, pragmatică, aceea a *exproprierii*, cum s-a procedat oricând şi peste tot. Teoria leninistă a „comunismului de război" permitea jefuirea țăranilor, indiferent de condiția lor materială săraci-bogați, de pe tot cuprinsul imperiului: o clasă ce trebuia să dispară. Din păcate, Puterea vedea în satele româneşti numai chiaburi-culaci, indiferent de starea materială a familiei. Citite paralel, notele informative (am în vedere textul *Despre deportarea culacilor la Nord, din 11 octombrie 1930*, semnat de politrucul Djavahov) dezvăluie grave inadvertențe. Aici se insistă ca organele locale, săteşti şi raionale, să nu îngăduie înstăriților să fugă de pe locurile natale. Mai citim în transcrierea lui Alexei Memei: „În comunicatul său informativ despre lichidarea culacilor, Comitetul raional de partid Codâma anunța Comitetul Regional Moldovenesc al PC(b)U că a aprobat o listă din 60 gospodării de chiaburi şi la 5 iunie 1931, ora 4 dimineața, acestora li s-a înmânat înştiințarea despre deportarea lor în Ural. De acasă au fugit 9 chiaburi.

În satul Târnauca, raionul Tiraspol, cu un număr total de 3545 locuitori, din 714 gospodării, în anul 1930, au fost răsculăcite 127, dintre care 89 au fost deportate în Nord (Siberia).

În satul Slobozia, raionul Slobozia, din 1190 de gospodării cu o populație de 5422 locuitori, au fost depor-

tate 110 din cele 120 ale aşa numiților culaci.

În satul Glinoaia, acelaşi raion, cu o populație de 8000 de locuitori, din 1294 gospodării au fost deportate 150 de gospodării de chiaburi şi 100 de persoane care au încălcat fâşia de frontieră.

În satul Tucmijiu, raionul Tiraspol, au fost deschiaburite 27 gospodării de chiaburi.

Fiind considerați culaci, erau strămutați şi mulți mijlocaşi. În satul Coşnița, raionul Dubăsari, existau 11 gospodării mai înstărite, dar în perioada colectivizării au fost deportate 90 de gospodării, acestea nefiind ale chiaburilor" (Idem, p. 127).

Cum observăm, localitățile de la est de Nistru erau intens populate, cu mii de gospodării, cu sute de chiaburi. Listele cu deportări forțate, pe motive de desculăcire, fugari, indivizi care atingeau „fâşia de frontieră" (adică încercau se treacă Nistru în Basarabia (-România) se alcătuiau periodic. De la an la an, populația era în descreştere, miile transformându-se în sute, iar sutele în zeci de locuitori. Faptul era urmărit cu interes, convenind politicii de destărare. Mai reținem că în funcțiile de conducere (de la sate, comune etc.) se aflau numai comunişti, în proporție majoritară de etnie slavă, chiar şi acolo unde populația era în totalitate românească, prin origine şi tradiție. Organele superioare căpătau mai multă încredere în operativitatea echipelor subordonate, destinate să asigure „răsculăcirea", deportarea, colonizarea. Relieful etnic al Transnistriei se modifica aşa cum doreau autoritățile.

Se iveau şi prilejuri de jaf şi înavuțire în dauna celor alungați din locurile de baştină. Se pare că autoritățile nu se arătau indiferente când abuzurile deveneau prea riscante. Citām după rapoartele consultate şi transcrise de Alexei Memei: „La 1 martie 1930, şeful secției moldoveneşti GPU comunica faptul că în satul Dubova, raionul Dubăsari, la 6 februarie 1930, membrii comisiei Cojuhari Nestor, Tanasov Iacov, Maspanah Ivan, Nasuscenco Feodor şi Bogar Grigori au confiscat averea culacului arestat de ei Scafari Simion Procofievici. Apoi aceşti membri au venit noaptea la el şi i-au luat tot vinul. După strămutarea culacului Pesterev Feodor, comunistul Cojuhari Feodor i-a ocupat casa. A găsit la el 40 de puduri de făină şi 12 găini pe care şi le-a însuşit. I-a mai sustras şi 25 de ruble pentru obligații, dar nu i-a dat în schimb nici o chitanță.

Din cauza unui asemenea comportament al preşedintelui acestui soviet sătesc, 40 de oameni au depus cereri de ieşire din colhoz" (Idem, p. 130). De asemenea: „În satul Slobozia (partea moldovenească), secretarul celulei de partid M. Dudnic şi-a însuşit următoarele obiecte confiscate de la chiaburi: o maşină de cusut, 2 covoare mari, 1 şal mare, 10 ştergare şi făină. Soția şefului Secției raionale de comerț şi soția preşedintelui Comitetului executiv raional, de asemenea şi-au însuşit bunuri de-ale chiaburilor. Preşedintele sovietului sătesc, S. Mitulea, multe dintre lucrurile sustrase le împarte rudelor şi cunoscuților săi" (Idem, p.131).

În chip de concluzie: „Distrugerea țăranilor s-a pregătit din timp, au fost elaborate anumite planuri, acțiuni de realizare a deciziilor cu privire la răsculăcire. Au fost organizate şi desfăşurate peste 6000 de adunări speciale ale sărăcimii, colhoznicilor şi femeilor. Răsculăcirea țăranilor a fost organizată sub conducerea comitetelor raionale de partid din RASSM, a organizațiilor de partid din satele transnistriene.

În anii 1930-1933 au fost trimişi sute de împuterniciți politici, comunişti, terorişti, bandiți de drept penal, milițieni, ostaşi ai armatei roşii pentru a-i răsculăci. Directorii întreprinderilor industriale din Tiraspol, Râbnița, Dubăsari, Comanca, Balta, Bârzul, Grigoriopol, Ocna Roşie etc. au fost împinşi să-i elibereze de la locul de muncă pe țăranii înstăriți" (Idem, 124).

Nimic nu lămureşte mai direct mai şi hotărât represiunea împotriva țărănimii române, sub pretextul deschiaburirii, decât colonizarea Transnistriei cu populații eterogene. Pe măsură ce culacii erau deportați de pe locurile lor de baştină, se instaurau grupuri străine, în ritmuri şi în proporții prestabilite. Autorul volumului *Teroarea comunistă* înfățişează situația numerică sistematic, pe comune şi pe raioane, cuprinzând starea generală pe întreaga republică transnistriană. „În raionul Râbnița, de pildă, au sosit 231 de familii numărând 493 de suflete, dintre care au fost plasate la Zozuleni, colhozul «Frunze», 61 familii cu 193 de suflete, la Popenchi – 15 familii cu 36 de suflete, la Ofatinți, colhozul «Forța Unică» – 30 de familii cu 38 de guri de hrănit, la Sărățel, colhozul «Kotovski» – 12 familii cu 19 suflete, la Jura, colhozul «Tatarbunar» – 25 de familii cu 46 de guri, la Beloci – 13 familii cu 25 de suflete şi la Vărcănău, în colhozul «Octombrie» – 34 de familii cu 73 guri flămânde" (Idem, p. 155). Nou veniții erau plasați direct în incinta colhozurilor deja înființate, ocupau funcții de conducere şi puneau stăpânire pe avuția comunei. Uneori depăşeau numeric cifrele planificate, după cum ni se spune: „În raionul Slobozia, în loc de 140 de familii planificate au sosit 164, numărând în total 295 guri de hrănit, dintre care au fost plasate: în comuna Slobozia – 39 de familii cu 62 de suflete, la Glinoaia, colhozul «Intensivul» – 20 de familii cu 34 de suflete, în colhozul «Cultfront» („Munca culturală") din acelaşi sat – 10 familii cu 22 suflete, şi în altele" (Idem, p. 156).

De la o vreme, au fost aduşi ostaşi roşii, ca să întărească elementul slav. Şi acestui aspect al colonizării forțate i se dădea formă instituționalizată, conform unei scrisori *secrete* din 13 decembrie 1932: *Cu privire la suplimentarea familiilor de ostaşi roşii strămutați*. Iarăşi era vorba de „suplimentare". Într-adevăr, ne spune Alexei Memei: „În loc de 690 familii ale ostaşilor roşii au sosit 878 familii şi mai urmează să sosească alte 65 din unitățile UNR (Direcția Lucrărilor Militare) şi 53 de familii din unitățile de grăniceri ale GPU. Astfel, numărul familiilor strămutate se cifrează la 1000. În componența celor sosiți se numără 130 de membri de partid, 117 candidați pentru membri de partid şi 150 de comsomolişti. Familiile sosite au fost plasate în casele foştilor chiaburi, 183 în casele construite în anul 1931 şi circa 100 de familii în casele colhoznicilor...

Fondul de pâine (pentru alimente şi furaje) este stocat la cifra de 3811 chintale, restul cuantumului urmând a fi asigurat din contul colhozurilor, în care sunt plasați

ostaşii roşii. Toți sunt asigurați cu cereale şi fonduri de sămânță necesară semănatului de primăvară. Ostaşilor roşii li s-au plasat mărfuri industriale, precum albituri, încălțăminte, costume de lucru şi de sărbători, paturi de fier, mese, scaune, castroane, cuțite de bucătărie, linguri, furculițe. Fiecare ostaş roşu a primit pentru familia sa marfă de 410 ruble. Sunt asigurați cu lemne şi zahăr. În toate colhozurile ei sunt incluşi în componența conducerii acestora" (Idem, p. 156).

Înțelegem sensul sintagmei „guri de hrănit", invocată de autor în repetate rânduri. Nou veniții aveau totul la dispoziție. Puneau stăpânire pe agoniseala altora, ocupau funcții de conducere şi de comandă, băştinaşilor rămânându-le robia. Rusificarea pornea în forță. Mai citim: „...în toate funcțiile de conducere din sat se află tovarăşi care nu cunosc limba moldovenească, preşedintele colhozului, preşedintele sovietului sătesc, secretarul comitetului comsomolist (din cei cinci membri ai comitetului doar unul este moldovean), şeful clubului, şeful bibliotecii, responsabilul cu activitatea culturală în masse de la clubul satului, organizatorul militar şi preşedintele consiliului OSO (rus: organizația pentru întărirea capacității de apărare). Desfăşurarea în rândurile populației a muncii politice şi de «luminare» culturală se făcea în limba rusă" (Idem, p. 164-165). Cam multe organizații „culturale" pe capul unei biete localități rurale, bine străjuită din toate flancurile. Victimele nu aveau nici o şansă după firea şi înzestrarea lor naturală: culacii (şi nu numai ei) erau deportați; cine încerca să atingă făşia de graniță intra sub incidența legii ca trădător, aliat cu burjuii români; dacă unii se strecurau prin întreprinderi se trezeau sub escortă; cei rămaşi în sat erau scoşi din casă ori jefuiți de veneticii sălbateci, lacomi şi de proastă condiție.

Ce mai rămânea bieților oameni? Foametea şi moartea. Asiaticii şi-au făcut cu neîntrecută pricepere meseria: prin mărirea cotelor de cereale, capete de vite şi bani intrând obligatoriu în magaziile statului şi în posesia conducătorilor; prin condamnarea şi deportarea celor care păstrau produse pentru întreținerea propriilor familii; prin executarea penală (pedepsiți cu ani grei de închisoare, chiar cu moarte) celor care culegeau spice rămase pe câmp ori sfeclă de sub zăpadă. Mai rău era pentru sărmanii prinşi cu snopi de grâu în căruță ori dosiți în tinda casei. Oamenii uitaseră gustul pâinii coapte pe vatră, al cărnii proaspete, al laptelui muls în gospodărie proprie. În curând, foametea avea să facă ravagii, provocând boală şi moarte în proporție de massă. Ultimele acte sinistre provocate de „teroarea comunistă", cum o denumeşte Alexei Memei, au fost cerşetoria în grupuri agresive şi moartea fără posibilitate de întâmpinare, pe câmp, în toiul muncii, pe uliță, în casă. Nu existau puncte sanitare, nici medicamente, nici bani; doar pentru activişti de partid („culturali!" cum s-a văzut dintr-un citat anterior) şi ostaşi roşii. Aceştia, bine hrăniți şi dotați cu de toate, făceau repede curățenie, îi pocneau pe guralivi, ca să nu se ivească vreo sămânță de vorbă. Documentele rețin, printre multe altele, cazul unui țăran din satul Domnița, raionul Râbnița. Acesta a fost găsit mort, de foame, în casă. Avea 70 de ani. În

timp ce era dus la groapă, băiatul lui, Zinovie Ceban, a oprit convoiul şi a cerut, pe loc, expertiză medicală, să arate că nu bătrânețea a provocat decesul, ci foamea. A fost imediat arestat (p. 293). Sau cazul Nataliei Belaia (satul Alexeevca, raionul Camenca), văduvă cu trei copii; nu a îndeplinit planul de predare a cotelor şi, probabil, nu se îngăduia ideea de restanță. Drept urmare, oamenii de ordine au aruncat-o în stradă interzicându-i să intre în casă. Un trimis raional pe nume Svet avea obiceiul să-i scoată noaptea, în ger, pe împricinați bătându-şi joc de ei. Aşa a făcut cu Fedosei Strîmbaci şi cu Grigore Tomac. I-a ținut ore în şir „pe un ger cumplit" spunându-le: „Ia uitați-vă la lună şi amintiți-vă unde ați pus pâinea". Aşa a procedat şi cu bătrânii Iosif Moroz şi Onofrei Bublic, „punându-i să se dea pe lunecuş şi să umble prin omăt" (p. 86).

Cele mai cumplite secvențe din viața transnistrienilor (anii 1930-1933) şi a Basarabiei după reîncorporarea în imperiu au fost cele de canibalism şi de cerşetorie în grupuri agresive. Mai întâi s-au semnalat cazuri de sacrificare a cailor, a câinilor şi a pisicilor. Apoi s-a constatat dispariția unor bătrâni sau bolnavi de diferite vârste ori copii din familii mai numeroase; iar pe la colțuri de uliță şi de tarabă, se arătau indivizi cu preparate suspecte de carne expuse pentru vânzare. Sindromul foamei, spaima şi nebunia luaseră asemenea proporții demențiale, încât nimic nu mai trezea curiozitate, nelinişte, disconfort sufletesc.

În asemenea condiții de dezastru antropologic, ruşii, demențial marxist-leninizați, găseau cu cale să formuleze pretenții teritoriale asupra Basarabiei, cu RASSM „stat tampon", fabricat din teritorii care nu le aparțineau (!), cu RASSM, beneficiară a revoluției socialiste, cu RASSM pe cale de a deveni o zonă „bogată" şi „fericită". Doamne! Să se rețină agresivitatea, minciuna şi defor-

marea în jocurile periculoase ale propagandei kremliniene. Comuniştii sunt aceia care au relansat pe scară mondială tipul de calomniere, după cunoscuta formulă biblică: a vedea doar paiul din ochiul aproapelui, nu şi bârna din propria-ți privire. Echipele de propagandişti, foarte active, nu mai pridideau să susțină în presă şi în adunări, că în România, țara vecină, criminalitatea întrecea orice închipuire, că sărăcia, foametea, corupția şi toate păcatele lumii s-au abătut asupra locuitorilor din dreapta Nistrului, din Carpați, de la Dunăre. De aceea, „revoluționarilor" şcoliți în spirit leninist le revenea, chipurile, datoria să-i salveze pe nefericiții de români din iadul capitalist. Un colhoz din Dubăsari, comuna Pârâta, purta denumirea „Pentru eliberarea Basarabiei"; altul, din Pohrebea, acelaşi raion, se numea „Moldova Roşie"; în raionul Râbnița luase ființă gospodăria colectivă „Tatarbunar". Pe de altă parte, într-o conferință regională de partid, activistul V.I. Holostenco scria în darea de seamă *Despre bilanțul şi perspectivele politicii naționale*: „Preocupându-ne de formarea națională aici, în actualul teritoriu al Republicii Moldoveneşti, nici într-un caz nu trebuie să uităm de perspectivele pe care le avem noi în Basarabia, deoarece, granița noastră nu este Nistrul, ci Prutul" (Alexei Memei, p. 47). I-a urmat la cuvânt un soldat grănicer, un „ostaş roşu" cu numele Ivascenko. Regreta că „până acum noi nu i-am explicat țăranului moldovean că Nistru nu-i adevărata graniță, că aceasta-i o luptă deschisă, că aceasta este doar o delimitare. Până acum țăranii noştri nu ştiu asta. De aceea noi trebuie să-i convingem că hotarul nostru este râul Prut" (Ibidem). Declarații de-a dreptul iresponsabile şi autoacuzatoare.

Să reținem şi câteva date statistice pe tema în curs: foamete-moarte. Comparația cu cifrele privitoare la deportare-colonizare nu este nici ea lipsită de interes. Aşadar: „La 11 aprilie 1933 secretarul Comitetului raional de partid Nani scria din nou o informație către Comitetul Regional Moldovenesc de partid al PC(b)U, *Despre cazurile de foamete în raion*, în care menționează că în 9 localități: Nani (sectorul 3), satele Semenovca, Baitalî, Chirilovca, Valea Hoțului suferă de foame 1093 de familii colhoznice şi 422 familii de țărani individuali. În prima decadă a lunii aprilie, în aceste sate au murit de foame 104 oameni. Cel mai mare număr de morți s-a înregistrat în satele Gandrabura, unde au murit 20 de oameni, Baitalî – 15 oameni, Valea Hoțului (sectorul 2) – 12 oameni, Tocilova – 46 de oameni. Din cei morți de foame majoritatea erau copii şi bătrâni" (p. 288). De asemenea: „În raionul Balta, de la 1 ianuarie până la 1 aprilie 1933 au murit de foame 648 de oameni. Cea mai mare mortalitate s-a înregistrat în satele: Pujaica, Chirnicichi, Pereima unde mureau zilnic câțiva oameni. În satul Pereima, de la data de 18 martie până la 1 aprilie au murit de foame 34 oameni. În satul Nemirovca, raionul Balta, într-o singură zi au murit de foame 5 colhoznici, care aveau un număr mare de zile lucrătoare" (Idem, p. 290). Dacă în raionul Balta au murit 648 de înfometați numai într-un răstimp de 3 luni, câți vor fi murit până la sfârşitul anului? Dar la nivelul Republicii Transnistriene?

Să ne permitem încă o fişă descriptivă privind cerşitul disperat şi agresiv: „Într-un şir de localități au apărut grupuri de țărani flămânzi care umblau din sat în sat şi cerşeau pâine. În satul Lipete raionul Bârzul a apărut un număr mare de țărani înfometați din satul Tocilova, raionul Nani. Ei umblau din casă în casă şi cereau pâine. Intrând în casă ei cereau insistent pâine şi nu ieşeau de acolo până nu primeau. Erau zile când satul Lipete era vizitat de 20-30 cerşetori. Printre vagabonzi mulți erau umflați de foame. Ei intrau din casă în casă şi, cu toate protestele stăpânului, luau tot ce era de mâncare" (p. 285).

Am dat multe şi întinse citate, din dorința de a mă menține în cadrul *documentului* şi mai puțin al comentariului. Doar selecția citatelor am riscat-o. Oricum, cititorul de bună credință, dacă n-a avut şansa să deschidă *corpus*-ul de documente *Teroarea comunistă*, poate cunoaşte măcar unele dintre cele mai incitante şi în deplina lor autenticitate. Pomenitul Ivaşcenco se avântă retoric (poate a făcut-o şi în fapt) în problema granițelor. Îi scapă şi o mărturisire de interes remarcabil: țăranul „moldovean" de la est de Nistru *nu ştie* cum se fac şi se desfac granițele. Doar politrucii cu ordine ticsite pe țeava puştii (I.V. Holostenco, Ivaşcenko etc.), vorbind şi stricat româneşte; dar *ştiau* pe de rost lecțiile comandate.

Cititorului de bună credință, de la est, ca şi de la vest de Nistru (de Prut, de Siret, de Carpați), nu se cuvine să-i scape asemenea informații importante pentru cultura şi, mai ales, pentru normalizarea existenței lui în general. A-l opri pe transnistrian la Nistru sau la Prut echivalează cu moartea, pentru că se simte rupt de limba pe care o vorbeşte curent, de spiritualitatea care-i asigură identitatea şi-l înalță pe treapta de om.

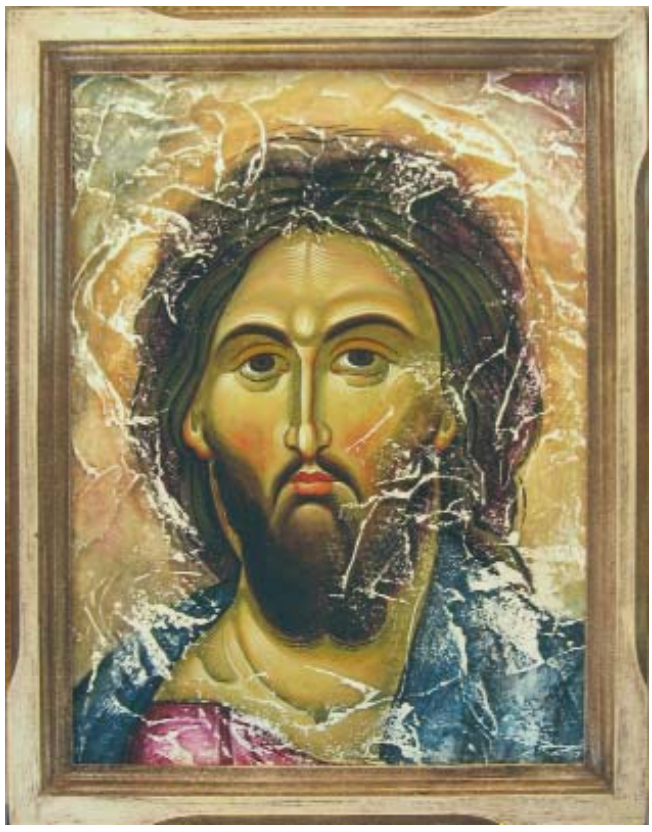

Constantin Coroiu

BIOGRAFIE ŞI DESTIN: VALERIU ANANIA

Poet, dramaturg, cărturar de o impresionantă erudiție, autor al unei noi versiuni româneşti a Bibliei, întrucât aceasta trebuia „să-şi împroprieze vârsta de acum a limbii române", fascinat de mituri, în primul rând de cele româneşti – precum „Miorița" sau „Meşterul Manole", pe care le-a şi transfigurat în piese nu uşor de pus în scenă, în fond nişte ample poeme dramatice –, Valeriu Anania a fost un destin a cărui traiectorie ciudată, ca să preiau un termen folosit de autor în „Memoriile" sale, ne tulbură şi ne ajută totodată să ne pătrundem de sentimentul istoricității, ca şi de credința că existența noastră şi nepăsătoarea istorie – cu tot neprevăzutul lor – nu sunt totuşi atât de absurde, de lipsite de sens...

„Memoriile" au fost scrise în doi timpi, la distanță de 30 de ani, dar şi în două locuri diferite, aflate la multe mii de kilometri unul de altul. Cele din prima parte – 345 de pagini – sunt datate 8 mai 1974 şi localizate: Detroit – Michigan, iar partea a doua: februarie 2004, Cluj.

Redactate, în deplină libertate, în America, unde autorul s-a aflat, cu statut de rezident, timp de 11 ani (1965-1976), memoriile din secțiunea întâi a cărții erau menite a fi publicate atunci când vremurile o vor fi permis-o, dar nu înainte de momentul când vor fi trecut minimum cinci ani de la moartea autorului. În acest scop, Valeriu Anania a încredințat manuscrisul unei familii de prieteni români, cetățeni ai SUA, care le-a păstrat sub cifru ca pe un prețios tezaur testimonial. Vremurile însă s-au schimbat mai repede decât prevăzuseră chiar şi cei mai optimişti, creându-se astfel condițiile publicării lui în România chiar în timpul vieții scriitorului. Memorialistul narează cu o pană de fermecător povestitor şi portretist – în pofida faptului că, aşa cum mărturiseşte, nu a urmărit „efecte stilistice", propunându-şi „doar să fie veridic" – cele mai dramatice etape din viața şi formația sa în regimurile Antonescu şi Gheorghiu-Dej. Redactor responsabil al unei reviste de cultură („Dacia rediviva"), căreia încă adolescent i se dăruie fără rest, muncind pentru a se întreține şi a învăța, la un moment dat ca chelner, absolvent al Seminarului Teologic, dar şi al liceului aşa-zicând civil prin susținerea unor examene de diferență, student, succesiv sau simultan, la mai multe facultăți, între care Medicină şi Teologie, „frate de cruce" la vârsta tuturor elanurilor, a visurilor îndrăznețe, dar şi a utopiilor, acuzat de legături cu mişcarea legionară, ba şi de implicare în activități ale acesteia, inclusiv pe baza unor denunțuri mincinoase smulse de anchetatori siniştri prin insuportabile torturi psihice şi fizice, monah oarecum atipic, îndeplinind cu brio în mai multe rânduri diverse funcții la Patriarhie, lider al studenților clujeni în timpul acțiunilor paşnice şi democratice privind drepturile românilor din Ardealul postbelic, în ajunul Conferinței de Pace de la Paris, hăituit prin oraşele, satele, munții şi mănăstirile Transilvaniei – un fel de Che Guevara în sutană, înarmat la un moment dat şi cu un pistol pentru a se apăra la nevoie de sălbăticiunile pădurii într-o perioadă de aspră pribegie, de mai multe ori arestat de poliția antonesciană şi de Securitatea comunistă, ilustrul cărturar petrece ultimii şase ani din prima jumătate a vieții sale în infernul puşcăriilor, culminând cu cele mai sinistre – de la Ploieşti şi Aiud, ca urmare a condamnării, de „justiția" stalinistă autohtonă, la 25 de ani muncă silnică. Eliberat, în fine, în baza decretului de desființare a detenției politice, din anul 1964, părintele Anania pleacă, în 1965, ca misionar şi ierarh al Bisericii Ortodoxe Române în SUA, la Episcopia din Detroit.

Două credințe neclintite, care s-au potențat reciproc, l-au întărit în momentele-limită. Întâi de toate, credința în Dumnezeu şi, nu fără legătură directă cu aceasta, în forța de rezistență şi de regenerare a poporului român, unul dintre cele mai vechi popoare creştine. Apoi, credința în harul său de scriitor. La ieşirea din puşcărie, unde, în condiții de exterminare, folosise orice prilej pentru a scrie şi apoi pentru a-şi salva manuscrisele, gândul cel dintâi i s-a îndreptat spre o pe drept râvnită carieră de scriitor: „Voiam cu tot dinadinsul să intru în literatură, băteam la uşa tuturor redacțiilor literare, dar stigmatul de puşcăriaş îi inhiba chiar şi pe cei mai binevoitori. Citindu-mi poeziile, date prin secretară, Demostene Botez, de pildă, voia să mă publice neapărat în «Viața Românească», dar, aflând de unde veneam, a înghețat şi s-a bâlbâit. Crohmălniceanu m-a luat peste picior, şi nici măcar la «Glasul Patriei», unde mi-am călcat pe inimă să încerc, nu m-au primit. Dar continuam să scriu şi să nădăjduiesc".

Şi, într-adevăr, oriunde s-a aflat, în puşcărie, în mănăstiri din Transilvania şi Oltenia, în America, la Honolulu (jurnalul ținut aici este şi unul de creație), la Bucureşti, la Văratec sau la Cluj, în momentele de disperare sau în cele de linişte şi echilibru, scrisul, literatura au constituit pentru Valeriu Anania obsesia fecundă şi rațiunea sa cea mai înaltă de a fi.

În 1946, călugărul student Valeriu Anania a fost liderul de necontestat al studenților (acționând şi din umbră, fiindcă la un moment dat „organele" lui Drăghici l-au expulzat din Cluj) şi a condus acțiunile acestora însuflețite de un ardent patriotism în Ardealul recâştigat, dar grav răvăşit după patru ani de cumplită ocupație. O zi luminoasă, după atâta suferință şi durere: ziua când posturile de radio anunțau că marile puteri îi recunosc României drepturile suverane asupra Transilvaniei. Citim în „Memoriile" părintelui Bartolomeu: „Ca la o co-

mandă, toată studenţimea a ieşit în stradă de prin cantine (era la vremea cinei), din cămine, din case particulare, din berării şi din parcuri şi, în numai o jumătate de ceas, coloane imense se îndreptau manifestând victorios spre catedrala ortodoxă (...) Toate clopotele băteau puternic. Pe treptele catedralei s-a ivit bătrânul preot Laurenţiu Curea – care nu părăsise Clujul în vremea ocupaţiei maghiare –, cu o făclie în mână şi doi diaconi. Mulţimea s-a aşezat în genunchi şi a prins a cânta *Hristos a înviat* cu atâta putere încât părea că se deschide cerul. Bătrânul preot a rostit doar câteva cuvinte:

– Studenţi, acum patru ani, eu am fost cel ce v-am urmărit în drumul pribegiei (la Sibiu – *nota mea*); dau mărire lui Dumnezeu că tot eu sunt cel ce vă primeşte acum; bine aţi venit, trăiască România Mare!". Mulţimea încolonată, relatează memorialistul, s-a deplasat apoi spre reşedinţa episcopului Nicolae Colan „mult încercat şi el, în vremea ocupaţiei" şi la cea a episcopului Iuliu Hossu: „Din mers am fost împins în fruntea coloanei. Ne-am ales repede o delegaţie şi am cerut să fim primiţi de episcop. Acesta a ieşit cu noi în balcon.

– Prea Sfinţite, i-am spus, studenţimea română a venit să şteargă scuipatul unguresc de pe obrazul Prea Sfinţiei Voastre. Şi i-am sărutat obrazul şi mâna, în ovaţiile celor de faţă".

Ajuns, în 1965, în SUA, unde existau două Episcopii româno-americane, atât prelatul, păstorul, cât şi cărturarul, scriitorul, publicistul Valeriu Anania se confruntă cu realităţi, cu lupte intestine, cu (non)caractere, multe imposibil de anticipat atunci de la meridianul nostru, în consecinţă toate presupunând din parte-i eforturi de adaptare, de cunoaştere, dar, mai ales, prin natura însăşi a misiunii, de implicare în problemele complexe ale comunităţilor româneşti de peste Ocean. Se impun a fi reţinute din mărturiile părintelui Anania aspecte ce privesc exilul românesc, nu doar cel din America, ci şi din Europa, îndeosebi cel din Franţa şi Spania. Paradoxurile exilului, şi nu numai ele, sunt frapante. De altfel, memorialistul face o distincţie netă între Emigraţia românească şi Exilul românesc (ortografierea cu majusculă îi aparţine). În timp ce prima „este alcătuită din oameni paşnici, cuminţi, plini de hărnicie şi cumpătare, cei care îşi părăsiseră ţara mai demult sau mai nou – din motive economice", exilul e „o categorie eminamente politică, alcătuită din oameni care plecaseră din Ţară (sau nu se mai întorseseră) de teama comunismului sau din repulsie faţă de acesta". Divizat politic sau din alte cauze, nu dintre cele mai nobile, dimpotrivă, exilul avea (şi poate mai are), constata autorul la faţa locului, un singur principiu unificator: anticomunismul. Numai că, în virtutea acestuia – „îşi concentrase acţiunile împotriva oricărui român din străinătate bănuit a fi comunist, procomunist sau chiar neutru..." Părintele Anania a suportat un asemenea tratament încă de la descinderea sa la Episcopia Misionară din Detroit. Multe publicaţii ale exilului au declanşat atacuri împotriva sa. Cu unele excepţii pe care le şi numeşte, obligat de onoare şi de respectul pentru adevăr: „Destin", editată de George Uscătescu la Madrid, „Revista Scriitorilor Români", a lui Mircea Popescu, ce apărea la Paris şi Roma, „Fiinţa Românească", scoasă de Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu la Paris, „Limite" a lui Virgil Ierunca, tot în capitala Franţei, „Prodomos", editată de Paul Miron şi Ioan Cuşa, la Freiburg şi Paris, „Buna Vestire", de la Roma, al cărei editor era Monseniorul Aloisie Tăutu. De remarcat că toate acestea apăreau în Europa. Exilul românesc dispunea în acea vreme de foarte multe publicaţii. Primele atacuri împotriva părintelui Anania şi a Episcopiei Româno-Americane au fost lansate în „Curierul informativ al Mişcării legionare", care apărea la Madrid sub conducerea lui Horia Sima şi Gheorghe Costea.

Ca şi în România socialistă, în exil nu lipseau delatorii ordinari, lingăii; ca şi în cea postdecembristă nu puţini erau cameleonii, profitorii, impostorii, talibanii. Figurile unora dintre aceştia „prinse" în cartea la care mă refer alcătuiesc o galerie care te umple de scârbă. Printre ele, episcopul legionar Valerian Trifa, cel ce controla ziarul „America", apărut în 1968, sau un oarecare Eugen Popescu, de profesie frizer, fost secretar al organizaţiei de bază PCR din localitatea Vinerea Hunedoarei, care îl turnase la Securitate pe preotul comunei, dar care într-o Americă „unde orice impostură este posibilă" se dăduse mare „mâncător de comunişti", ceea ce i-a facilitat parvenirea în funcţia de preşedinte al unicei organizaţii laice a românilor americani, dirijată, la rândul ei, de acelaşi Trifa. Am avut senzaţia, citind aceste mărturii, că astfel de practici şi moravuri ale exilului par să fi fost transplantate (după un program îndelung conceput) în societatea românească de după 1990, ele fiindu-ne „servite" ca norme ale unui nou cod al eticii... Oricum, mitul exilului românesc, ca întrupare a moralităţii politice, a democraţiei ori ca model de luptă pentru binele patriei arată rău de tot. Îşi dezvăluie falsitatea, deşi, e limpede, nu a fost în intenţia autorului demitizarea lui. Realitatea este însă cea care este şi ea nu poate – şi nici nu trebuie – să fie vopsită în culori luminoase. Vopsită era oricum în diverse culori politice, mereu schimbătoare în funcţie de interesele meschine

şi veleităţile unor indivizi sau ale unor grupuri ce alcătuiau comunităţile româneşti din Europa, America sau de pe alte tărâmuri.

Noul venit la Episcopia din Detroit avea de înfruntat ignoranţa şi inerţiile unor preoţi şi ierarhi ortodocşi din America. Preluând editarea periodicului „Credinţa” şi a Calendarului-almanah pe care s-a străduit să le transforme în publicaţii de ţinută şi cu o cât mai largă audienţă, s-a „izbit de nivelul cultural al cititorilor, începând cu preoţii”. „Credinţa”, fiind o revistă bilingvă, întrucât se adresa româno-americanilor, redactorul era criticat de vârstnici atunci când textelor în engleză li se rezerva un spaţiu mai generos şi de cei tineri când limba română predomina – fiindcă, spuneau ei: „Dacă n-o putem citi, de ce s-o mai plătim?”... –, dar şi de bătrâni. Aceştia uitaseră „limba noastră strămoşească”, de care, altminteri, făceau mult caz. Ei vorbeau o „limbă pestriţă”. Într-o pagină suculentă, Valeriu Anania redă o conversaţie între două romance din prima generaţie de emigranţi:

„– Cum te mai fluieşti? (de la *to feel* – a [se] simţi)

– Acum mă filui mai ghinişor, că am fost la hoşpital şi mi-a dat doctoru’ să iau nişte mediţinuri. Acum pot să mă hodinesc pe porci (*porch* = balcon, prispă) şi chiar să ocuiesc (*to walk* = a merge, a umbla) pe saidoc (*side-walk* = trotuar) pân’la drugstor (*drugstore* = farmacie).

– Şi departe-i drugstorul?

– Iac’aici, după corner (colţ).”

Cu toate acestea, revista a reuşit să-i intereseze pe românii americani, încât tirajul ei a crescut repede de la nici 200 de exemplare la 3000. Cât priveşte calendarul-almanah anual, părintele Bartolomeu Anania mărturiseşte: „În unsprezece ani am editat unsprezece almanahuri, şi cred că aceasta a fost singura mea pasiune culturală în tot acest timp”.

Unul dintre momentele literalmente memorabile mi s-a părut a fi cel petrecut pe coasta de Vest a Pacificului, în California, unde părintele Anania, invitat de o familie de români, a oficiat slujba de cununie a doi tineri, traversând pentru aceasta întreg continentul. Este un moment evocat cu emoţie. „La masă – povesteşte autorul – am rostit un discurs care a mers la inimă şi care, de fapt, a fost începutul parohiei noastre de pe ţărmul Pacificului”. Un alt episod interesant este cel al invitării lui *George Emil Palade* la un dineu organizat în beneficiul comunităţii româneşti din zona Detroit, după ce s-au supus la vot în Comitetul de organizare a evenimentului două nume sonore: Palade şi Mircea Eliade. S-a optat pentru laureatul Premiului Nobel, considerându-se că este mai reprezentativ decât autorul „Istoriei religiilor” şi, în consecinţă, prezenţa sa mult mai profitabilă. Ceea ce s-a şi confirmat. Valeriu Anania rememorează: „Am fost delegat să-l invit şi, mai ales, să-l conving. Palade devenise atât de celebru încât săptămânal refuza câte o invitaţie din partea universităţilor lumii, fiecare dorind să şi-l înscrie în palmaresul academic cu o comunicare cât de scurtă, dar să fie... Fără să-mi dea un răspuns la invitaţie, m-a invitat el să-i văd institutul de fizică moleculară pe care-l conducea. O bibliotecă impresionantă, de specialitate. În laboratorul său am văzut, pentru prima dată, un microscop electronic, noutate absolută a secolului. Ştiam de la George Pâslaru că laboratorul companiei Chrysler avea unul. Palade avea două. Când am intrat în spaţioasa sală de cercetare am avut impresia că mă aflu în scriptoriul unei mânăstiri benedictine, unde călugări tăcuţi copiază manuscrise vechi. Aşa păreau cercetătorii lui Palade, vreo douăzeci, veniţi (selecţionaţi) din toate colţurile lumii, fiecare aşezat pe un scaun cu faţa la perete şi aplecat pe o masă cu tomuri, caiete, fişe, microscop şi lamele. Profesorul mă conducea de braţ şi-mi vorbea în şoaptă. S-a oprit însă în dreptul unei mese la care studiau doi români, soţ şi soţie. Îi primise cu condiţia fermă ca, la sfârşitul cercetărilor şi în posesia calificării, să se întoarcă în România (chiar dacă era comunistă) spre a-i fi de folos poporului român. Şi mi-o spunea cu mândrie”. Simptomatic, profesorul Palade nu răspunde pe loc invitaţiei, cerând un timp de gândire şi de consultare a agendei sale. Şi asta pentru că savantul „care cunoştea faptiunile românilor dorea să evite folosirea numelui său de un anume grup, fie religios, fie politic, ceea ce era absolut normal din partea unui om ca el. Aşadar îşi lua timp pentru a se informa asupra Comitetului nostru”.

În „Memoriile” sale, Valeriu Anania evocă mai multe epoci şi mai multe lumi: a mănăstirilor, a clerului, a puşcăriilor antonesciene şi dejiste, a exilului, a emigraţiei... O operă nonfictivă scrisă cu un remarcabil, captivant elan epic. Impozantul volum (800 de pagini, format mare) este nu numai o preţioasă mărturie, ci şi o carte de învăţătură, o lectură iniţiatică.

Jeana Morărescu

ONTOLOGIA „REFORMATOARE” A TEATRULUI (III)

Shakespeariana zicere – că „lumea e un teatru” şi „noi suntem actorii” – trimite la ideea lumii noastre fenomenice ca o „reprezentare” teatrală al cărei autor – dramaturg şi totodată regizor – e „Dumnezeu”. Oamenii ar fi „trupa de actori” a lui Dumnezeu, tot de el „inventată”, ce au fost repartizaţi *destinal* în rolurile vieţilor lor. *Destinal* nu înseamnă *arbitrar* – ci o ecuaţie destul de complexă a „zestrei”, conjecturilor ei terestru-realizabile, „talentului” experimentator de *timp existenţial*, al fiecăruia. (Căci – nu-i aşa? – „actorii” nu sunt egal talentaţi – şi nu pot întruchipa orice caracter şi orice tipologie). *Destinele* sunt „roluri” potrivite de care ei ar trebui să se achite exemplar chiar dacă le plac sau nu. Ideea shakespeariană a *lumii ca reprezentare* nu e străină – ba dimpotrivă, e chiar fundamentul – ştiinţei mai nou ivite în istoria ştiinţei generale a „Limbajului”: *Semiotica*. Ca şi Shakespeare – *semiotica* – ştiinţă modernă pe care genialul englez nu o cunoştea pentru că ea nu se născuse încă – dar o prefigura cu cea mai profundă intuiţie – consideră că tot ce noi percepem cu *simţurile* noastre nu reprezintă existenţe prime şi ultime, date în propria lor stare imanentă – ci „manifestări” sau *semne* – adică „moduri de reprezentare” ale unor *existări* trans-fenomenice ce ţin de o ordine raţională prin sine nemanifestabilă. Tot ceea ce noi interceptăm ca Lume fenomenică fiind un complex *epi-fanic*. (*Epi* – „marginal”, „la suprafaţă”, *fanic*, *fanică* – „revelare”).

Promulgând *semnul* ca o directă şi concretă revelare a ceva *trans*, sau *meta*-concret, semiotica s-a despărţit de poziţia de interpretare mai veche a ştiinţei Limbajului: *Simbolistica*. Aceasta din urmă considera *cuvântul* – sau orice element ce stă la baza unui *limbaj* – drept un *simbol* şi nu un *semn*. Prin *simbol* se înţelegea o reprezentare convenţională a „numenelor” ireprezentabile – şi nu una direct „revelată” sau „epi-fanică”. Orice *reprezentare* implică prin ea constructul unui limbaj – altfel zis, orice *reprezentare* este un *Text*. Lumea fenomenică materială, „natura” – este un *Text* – aşa cum *texte* apar şi din „materializarea” prin cuvânt rostit sau scris, a unor *reprezentări ale Reprezentării prime* (ale Lumii primordial date). (Aceste *reprezentări ale Reprezentării prime* se vor fi obţinut nu numai prin limbajul cuvintelor, ci şi în limbajele de *semne* specifice şi celorlalte arte: pictura, sculptura, muzica, cinematograful etc.). Despărţirea de conceptul de „simbol” înlăuntrul ştiinţei generale a *Limbajului*, în favoarea conceptului de „semn”, a adus la temelia constructului semiotic *dubletul patronal* al acestuia: perechea indestructibilă *semnificant-semnificat* – în care primul termen, *semnificantul*, este *semnul* – iar cel de al doilea, *semnificatul*, este *sensul*, „datul” ireprezentabil, dar revelabil, prezent prin „absenţă”. Relaţia lor e una de interfaţă – în sensul noţiunii de *undoire*. („Unul în doi” sau aşa precum zicea C. Noica atunci când se referea la relaţia triadică „Tatăl, Fiul, Sfântul Duh”, „Unu care se distribuie fără să se împartă”). Conceptul reprezentării simbolic *convenţionale* a limbajului întrevedea o falie între *semnificant* şi *semnificat*, ignorând „organicitatea” naturală a *faniei* sau „revelării”. (Nu trebuie să confundăm însă „simbolistica” cu *simbologia* – cea din urmă referindu-se la simbolurile „arhetipale” furnizate direct de subconştient –care sunt, la rândul lor, *revelate* sau *epifanice*, dar nu pentru sensurile, adică „semnificaţiile” recunoscute de o logică a conştientului, ci pentru *semnificaţi* şi *semnificaţii* „hermetice” ale unor *reprezentări* altfel corelate în acea zonă energo-informaţională a creierului). În orice caz, conceperea *simbolică* a limbajului se referea doar la platforma de manifestare a *limbajelor umane* – şi nu cobora până la conceperea întregii Lumi fenomenice (inclusiv cosmice) ca un vast construct „textual” de *Limbaj natural*.

Tot acest excurs introductiv întreprins din dorinţa unei liminare redefrişări teoretice, într-o zonă prea sensibilă de „coincidentia opositorum” în care se petrec încă dese confuzii interpretative – a fost doar pentru a ne apropia de un autentic *paradox* – din care, vrem, nu vrem, se obţine în rezistenţa ei întreaga estetică a artei teatrale. S-a observat – o observă frontal şi *George Banu* în „Reformele teatrului în secolul reînnoirii” – că evoluţia *artei regizorale* (prin care se emancipează, de fapt, cardinalitatea internă a unei estetici teatrale) s-a făcut prin „salturi” vizionare de natură *polemică*. În „lanţul” polemic al acestei evoluţii, descoperitor de fiecare dată al unui unghi nou de „săpătură” estetică în relaţionarea scenei cu viaţa şi spectatorul, dincolo de noutatea fiecărei etape se poate dovedi persistenţa a *două constante* ontologice care îşi dispută *această* artă a scenei: reiterarea unui mecanism al „vieţii”, în concurenţă cu „descoperirea” unui mecanism al „reprezentării”. În lumina nouă, a *Semioticii* – trebuie să ne punem însă întrebarea: Ce fel de *reprezentare* îşi alege arta scenică? Nu cumva – prin liniile de *economie sintetizatoare* a vieţii, pe care le subînţelegea şi *teatrul stanislavskian* – acesta devenea *şi* un teatru de *reprezentare*? Pe de altă parte: legitimarea „convenţiei scenice”, ca reprezentare prin *semne* preponderent vizuale – deci adaptate *spaţiului de reprezentare* al scenei – prin el însuşi *convenţional* – nu devenea *reprezentarea* unei semantici *supraetajate*, pe care o implică *actul artistic*? „Convenţia”, *simbolul* pot să nu fie în teatru simple

reprezentări *cerebralizate* ale regizorului, ci *configurări* necesare de rebifare semantică – cu alte cuvinte, să devină *semne*. Paradoxul *artei teatrale* e acela că ea reifică cel mai plenar paradoxul *epifanic* al *realiei* –ajungând la necesitatea de a folosi un *semn* sau „semnificant" unic pentru un „semnificat" cu *n* paliere de existare! (Cum ar fi palierul textual al dramaturgiei şi palierele vizuale şi interpretativ-actoriceşti ale *regiei*). Ceea ce, de cele mai multe ori, când aceste paliere de semnificare intrinsecă sunt prea multe, nici nu e posibil. Ceea ce creatorii de „şcoli" regizorale descoperă e, de obicei, o iluminare sau „deshumare" până atunci încă neîntreprinsă, a *unuia* dintre aceste *n* paliere ale sensurilor potențiale ori virtuale ale unui text dramaturgic. Prin firea holistică a lucrurilor, a acelui palier semantic care concordă cu „paradigma" pre-estetică (de climat spiritual al „momentului" socio-istorico-ideologic).

„Teatralitatea" incumbă *sine qua non* dramaturgia. Chiar dacă aceasta nu va fi întotdeauna una a *cuvântului*. (Există şi o „dramaturgie" intrinsecă a *scenografiei*, aşa cum există şi un teatru „cinetic-vizual" – fără actori – sau marionetist). Totuşi: „marile sisteme", cum zice şi G. Banu –oricât de *mutante*, vor prinde în regula jocului lor *actorul*: „*De la Stanislavski, marile sisteme se dedică interpretului ca principală şansă de revitalizare a actului teatral. El determină această definitivă translație şi de acum încolo radicalitatea unei reforme teatrale se verifică exclusiv prin prioritatea acordată reexaminării jocului. Spectaculoasele mutații exterioare interpretului extind posibilitățile expresive ale regiei, dar ele devin durabile numai prin revizuirea interpretării. Orice sciziune între noutatea plastică şi statutul imobil al interpretului anunță o contradicție ce e imposibil să nu explodeze*".

Revelația *semnului teatral* se va produce în teatru – nu prin emanciparea concretului vizual – ci, în mod din nou paradoxal, prin nevoia de *aerare* a acestuia. Revelația vine dinspre impactul, incipient în Europa, cu cultura extrem-orientală. (Montarea „Sakuntalei", apoi, traducerea în franceză a unei antologii cu piese ale unor „dramaturgi exotici" etc.). Pentru regizorul care montase „Sakuntala", „*scena trebuia să fie* – ne spune George Banu – *reflex eliberat de apăsarea concretului, reflex muzical, răsfrânt din imperiul abstract al ideii*". Dar: „*sensul* polemic (s.m.J.M.) *al unei asemenea atitudini transpare, căci, înțelegând prezența realului pe scenă ca aberație estetică, ea se referă la naturalismul impus în epocă. Echivalării artei cu viața i se opune o atitudine egal intransigentă*". Ca de obicei, marile mutații se fac prin descoperirea „polului estetic" opus. Este începutul secolului XX – când Europa începe să fie fascinată de arta niponă, ai cărei mesageri sunt prezenți la *Expoziția Internațională* de la Paris (1900), apoi la Londra – apoi în alte oraşe din Europa – culminând în 1928 cu prezența la Moscova a unui mare actor japonez, *Ichikawa Sodonji* – care va fi sursă de inspirație pentru rivalul lui Stanislavski, *Meyerhold*, şi pentru regizorul de film *Eisenstein*. O puternică amprentă va lăsa, prin *impersonalitatea* lui, teatrul japonez asupra lui *Gordon Craig*, care va considera însă că nu *tehnicile* acestui teatru trebuie importate în Europa, ci spiritul lui. Ceea ce încearcă regizorii europeni „contaminați" să obțină prin influența *spiritului* teatrului nipon, este o artă „*care înseamnă peregrinare în regiuni eliberate de atingerea materiei*" (G.B.). Pentru Craig, „supramarioneta" (performanță la care voia să ajungă actorul viu) este „corp în stare de extaz". El viza interfața muzicală a imaginii – aceea de „orgă a spiritului". De aceea – chiar *distanțarea brechtiană* – „*cea mai sistematică expulzare a psihologicului*" – cum o consideră pe drept G.B.– va apela, câteva decenii mai târziu, „*la tehnici din teatru asiatic, îndeosebi chinez*". Îmbrățişat ca antinom al *naturalismului*, teatrul asiatic se extrem-polarizează ca „teatru-anti-physis". La prima vedere va fi aproape ciudat că în acest teatru decantat de „carnație" scenică, promulgând *muzica abstracției* – şi – ca să zicem aşa, *hetereonomia* (zeificată sau demonizată) a chipului uman – un dramaturg şi regizor precum *Antonin Artaud*, care voia revenirea teatrului *la izvoarele viului* („la izvoarele ființei"), găseşte un substrat de reală susținere. Asta însă, pentru că în vederile lui Artaud „izvoarele viului" se află dincolo de *psihologic* şi dincolo de *verb*, de rostirea omului prin cuvinte, în impulsurile vitale *viscerale*. Dezideratul acestui creator obsedat de captarea energiilor primordiale ale *Vieții* – întrevede în teatrul asiatic, chiar dacă acesta e „simbolic" (codificat), posibilitatea inspirării unui limbaj *fizic* al actorului. Un limbaj adică nonverbal care a obținut deplina autonomie față de cuvânt. (Referința regizorului francez fusese, inițial, şi la un anumit limbaj coregrafic: al *dansurilor balineze*). Între „severitatea geometrică" (G.B.) a expresiei fizice şi stările nonverbale „fantasmatice", regizorul european întrevedea născându-se o *tensiune*, comunicabilă spectatorului. Trebuie să reținem, neapărat, această precizare a lui George Banu, această rectificare a unei istorii „profane": precizarea că Artaud descoperea în *acest conflict* (din interiorul tensiunii create – n.m.J.M.) „*manifestarea «cruzimii» pe care doar lecturi superficiale au echivalat-o cu dezordinea şi haosul*". „Cruzimea" (concepția teatrală a lui A. Artaud ce s-a conceptualizat

şi ca „teatru al cruzimii") era aşadar *estetică*, mai exact spus, se manifesta pe tărâmul *limbajului energo-tensionar* ca *limbaj estetic* – şi nicidecum *fizic*. „*Ea se manifesta – în condițiile unei rigori matematice*"– precizează G. Banu. Şi într-adevăr, *Viața*, „viul", se manifestă *vibratil* prin *ritm pulsatoriu* – care are, ca şi o vibrație muzicală, legi matematice. Devine aproape straniu pentru europeanul care crede că limbajul de „coduri" al actorului asiatic e un limbaj „convențional", cu un simbolism de artefact, faptul că acest *Artaud* vedea în el un fel de „înghețare" a tensorului pulsiunilor energo-semantice primare. „*Teatrul asiatic îl pune pe Artaud în contact cu un limbaj fizic, elaborat, spune el,* «*într-o stare anterioară cuvintelor*»*, prin aceasta explicând şi avalanşa codurilor nonverbale*" – va zice G.B. Devenea limpede că *intuiția semiotică* a lui Artaud, mergând la rădăcina „codurilor", descoperea că în pofida tuturor aparențelor acestea nu erau „simboluri" convențional introduse, ci, în sensul ontologic cel mai deplin, erau, semiotic zis – *semne*. (Teatrul asiatic se dovedeşte astfel, în limbajul său energo-informațional, legitim-matematic. Ştiința interdisciplinară „avant la lettre" înregistrează numele savantului român de origine greacă Matyla Ghica, matematician şi geometru al tensiunilor arhitecturale – şi – în revers – şi al principiului *condensărilor* energetice reprezentate prin măsura *dreptelor* şi figurilor geometrice. Intuiția lui Artaud se întâlnea, premonitoriu, cu matematica de graniță a acestui Matyla Ghica! Să fie, la originile lui, dezideratul perfecțiunii formale a limbajului fizic „codificat" o *condiționare* a respectării întocmai a capitalului *viu*, captat şi *înghețat* în codul gestual?). „*A fi stăpân pe un limbaj înseamnă a fi stăpân pe o tehnică*" – îl citează G.B. pe *Witgenstein*. Şi atrage atenția că „*această propoziție, formulată doar cu alți termeni, reapare consecvent, ca motto al marilor regizori*: în absența unei tehnici, teatrul nu se constituie ca limbaj, şi, implicit, adaugă ei, ca artă". (Sublinierea autorului). „*Elementul său focal va fi recunoscut în actori şi de aceea toate marile revoluții teatrale din secol se disting prin capacitatea de a formula noi propuneri coerente privind modalitățile de joc*".

Artaud prelua din teatrul oriental doar *principiul generic* al gesturilor fizice născute din stări pre-verbale – nu şi semantica definitiv precizată, a *codurilor*. „Limbaj specific nu înseamnă *univocitate* – consideră el – însă acest limbaj va conține „gesturi făcute să dureze". „*... ceea ce la Brecht se foloseşte în serviciul eliminării oricărei mistici, la Artaud răsună ca un imn adresat unei arte ce reflectă cosmosul primordial, nediferențiat*" – remarcă G. Banu. Pentru Artaud, actorul nu există ca *ego*. Există doar captatorul, depersonalizat, al tensiunilor germinale ale vieții. Estetică teatrală prea dificultoasă în realizarea ei – şi prea orgolioasă, în dorința de a capta tensiunea şi inefabilul unui „logos divin"– încât să fi avut şi un succes practic pe măsura celui teoretic.

Ulterior primelor lui întâlniri cu teatrul japonez, teatrul european va fi împrumutat de la teatrul oriental, în special cel nipon, şi direcții de elaborare tehnică. Teatrul european, ca şi întreaga cultură europeană, e un *teatru deschis*, din punct de vedere spectacologic. Contrar teatrului oriental, arta lui scenică nu ține seama de vreo specificitate națională sau geografic-întemeiată. Această specificitate națională e servită în teatrul european exclusiv de *dramaturgii*. Totuşi – precum de la începutul acestei „Istorii" a artei regizorale europene – căci o „Istorie" este acest larg desfăşurător hermeneutic al *mutanților* estetici declanşatorii de „Şcoli" regizorale revoluționare – deci, aşa cum de la începutul acestei „Istorii" remarca autorul ei – fiecare din aceste *Şcoli* nu admite în „Programul" său *hibrizi*. Apariția şi evoluția esteticii teatrale, în speță *regizorale*, prin trepte polemice succesive, aparține însă acelei epoci pe care o putem defini în sens lărgit – a *modernității*. Se pare că arta *Regiei* şi-ar fi epuizat *univocitatea* teoretică a „Sistemelor", în acest prezent al nostru, de *post-modernitate* – care e cu totul altul decât acela în care teatrologul G. Banu îşi elaborase studiul său. *Postmodernismul* teatral îşi permite să „încrucişeze" – la fel cum o fac geneticienii – modalitățile „vivisecționale" aplicate textelor dramaturgice, să creeze „mezalianțe" de direcții estetice, să „recroşeteze" firele variabile ale „esteticilor" teatrale până acum bine definite. Dacă teatrul european putea să absoarbă şi să asimileze în tehnicile lui modele şi estetici străine geografic – în acelaşi mod dovedeşte, în actualaepocă creativă, că e dispus să-şi reabsoarbă propria istorie, *reactualizând-o* creator prin intersectările, dovedite posibile, ale „Metodelor" considerate doar cu câteva decenii în urmă, conflictuabile. Hibridarea se dovedeşte fertilă *semantic* – şi posibilă prin rezervele inepuizabile de „textuare" regizorală. De ce n-ar fi – dacă pentru geneticieni a încrucişa seminal „plopul cu părul" sau „micşuneaua cu răchita" nu mai e deloc o imposibilitate în ziua de azi?

Ionel Necula

ION PETROVICI SUB INTEROGAȚIE SECURISTĂ

Ca fost ministru în guvernul antonescian, filosoful Ion Petrovici se aştepta, fireşte, să îndure calvarul generației sale, cea care ar fi justificat orgoliul bătrânului voievod Gheorghe Duca, atunci când cerea cronicarului Miron Costin să demonstreze soliei din Apus că nici într-ale duhului nu stăm prejos. Ion Petrovici şi alți intelectuali din perioada interbelică – Iorga, Xenopol, Vasile Pârvan, C. Rădulescu-Motru şi mulți alții – au lucrat pe acest ogor al afirmării spiritului românesc în lumea europeană. Prezența lui Petrovici la Congresele internaționale de filosofie sau conferințele susținute prin capitalele lumii avea un mare răsunet internațional şi era comentată în termeni elogioşi în revistele de filosofie ale timpului. Dovedise într-adevăr, prin toate prestațiile sale filosofice, că nici într-ale duhului nu stăm prejos.

Acum însă, după aducerea comunismului la putere, îşi aştepta şi el osândirea, laolaltă cu alți intelectuali de valoare indiscutabilă. N-a venit imediat. După instalarea comunismului în exercițiul guvernării a fost supus, mai întâi, la tot felul de tracasări. Comunismul, asemenea zmeului din poveste, îşi trimitea mai întâi buzduganul ca să anunțe dezastrul ce va urma. A fost epurat din Academie, din învățământul universitar, pe care îl servise cu vocație de apostolat peste patru decenii, din Consiliul de administrație al Radiodifuziunii şi din toate celelalte însărcinări aleatorii. Avea, în 1945, când a început cortegiul ticăloşiilor, 62 de ani, era în plină vigoare, dar deja se considera un marginalizat, un osândit, o victimă.

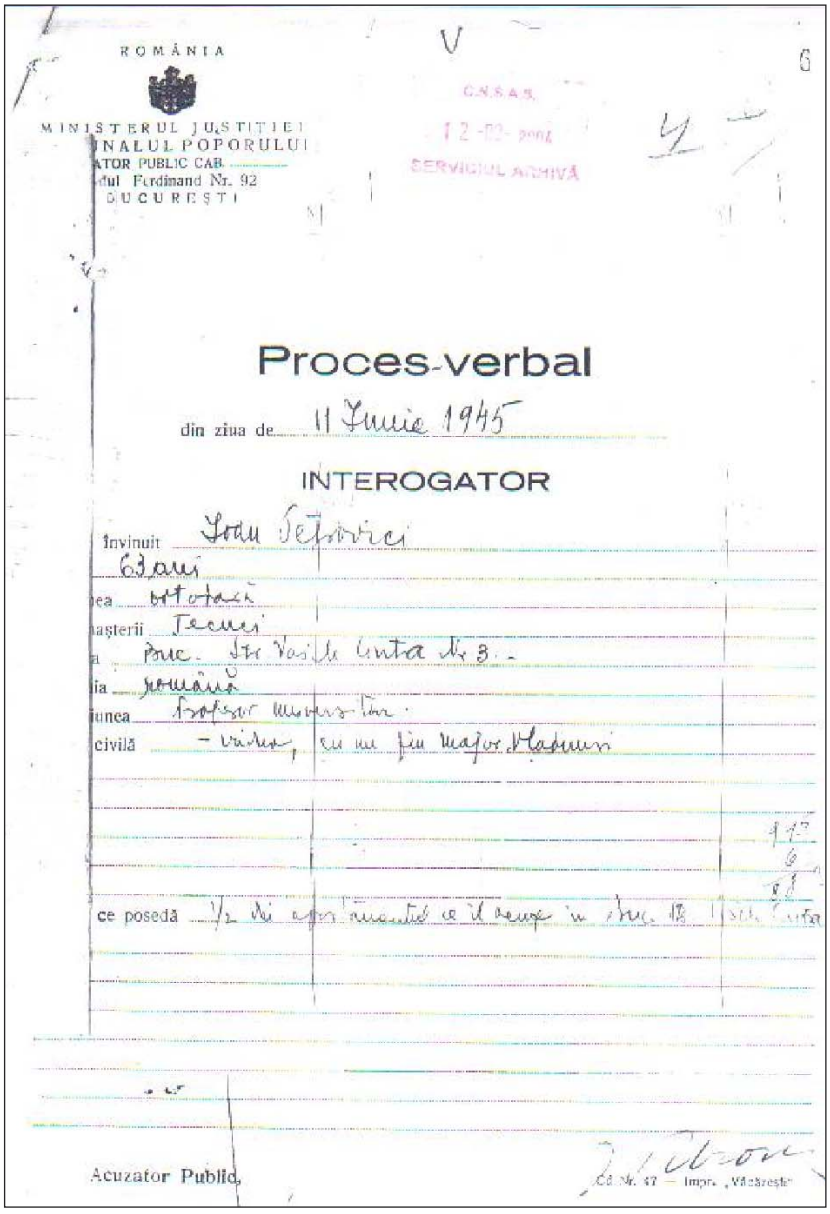

ROMÂNIA

MINISTERUL JUSTIȚIEI
...NALUL POPORULUI
...ATOR PUBLIC CAB.
...dul Ferdinand Nr. 92
BUCUREȘTI

CNSAS
12-02-2008
SERVICIUL ARHIVĂ

Proces-verbal

din ziua de 11 Iunie 1945

INTEROGATOR

Învinuit Ioan Petrovici
...63 ani
...ea ortodoxă
...așterii Țecuci
...Buc. Str. Vasile Lupu Nr. 3.
...ia română
...unea Profesor Universitar
civilă - văduv, cu un fiu major Vladimir

ce posedă ½ din casa situată ...

Acuzator Public,

Pentru o vreme, la mijlocul lunii mai 1945, a fost depus la penitenciarul de la Arsenal, unde se întocmeau dosarele cu toate învinuirile ce vor sta la baza viitoarelor rechizitorii. Nu era singur. Dormitorul avea 14 paturi şi o masă lungă în centru, flancată de-o parte şi alta de două bănci la fel de lungi, unde deținuții îşi puteau pregăti apărarea. Ierarhiile se păstrau şi aici. La loc privilegiat, în capătul dinspre sala de vorbitor, se afla patul ocupat de Ion Petrovici. Condițiile de detenție erau suportabile. Comunismul încă nu introdusese cumplitul regim de exterminare cu care va opera în toată imensitatea Gulagului românesc. Țara era încă monarhie, iar închisorile mai păstrau vechile condiții impuse de regimul burghezo-moşieresc.

Celelalte paturi ale dormitorului erau ocupate de alți demnitari ai fostului regim antonescian: Gh. Oteteleşteanu, V. Iliescu, Gh. Leon, M. Cancicov, A. Pană, I. Sichitiu, Gh. Şova, M. Cantacuzino, I. Finţescu, S. Ghiolu, G. Cretzianu, gral Radu Rosetti şi, la capătul celălalt al dormitorului, M. Vulcănescu, autorul Jurnalului de la Arsenal, publicat în revista **Memoria** (nr. 5 f.a. pag.18-31), din care au fost extrase toate aceste informații.

Cum spuneam, condițiile de detenție nu erau nici pe departe conforme cu aş-

teptările demnitarilor arestați, totuşi nu se poate spune că regimul era prea sever, cel puțin în comparație cu ceea ce va urma. Primeau vizite, primeau pachete prin familie sau cunoscuți şi primeau documente pe baza cărora să-şi construiască apărarea în procesele ce se anunțau. Cel mai mobil şi mai bonom dintre toți era Mircea Vulcănescu, mereu dispus să-şi ajute confrații în redactarea apărării. *Am devenit, aci, un fel de secretar al apărării, iau pe rând pe fiecare şi-l dăscălesc arătându-i situația. Foarte puțini cunosc adevărul. Şi rămân mirați când li-l spun. Am la mine datele statistice şi le arăt. Foarte puțini au făcut comparații cu situația dinainte. Examinez cu ei două puncte: exporturile româneşti, petrolul, cerealele, lemnul, animalele şi produsele animale.* Bietul Vulcănescu! Chiar credea că-i va asculta cineva dovezile peremptorii că n-a contribuit, nici pe departe, la jefuirea țării, ci, dimpotrivă, a îmbogățit tezaurul românesc cu 13 vagoane de aur livrat din Germania.

Aici, în camera destinată vorbitorului, a dat Petrovici prima declarație scrisă de mână – singura pe care am întâlnit-o în dosarele existente la CNSAS. Aici găsim şi datele personale, în general cunoscute, poate cu excepția situației civile din care aflăm că între timp devenise văduv (soția îi decedase în vremea când el se afla în cercetări) şi a situației militare, declarând că era ofițer de infanterie în retragere.

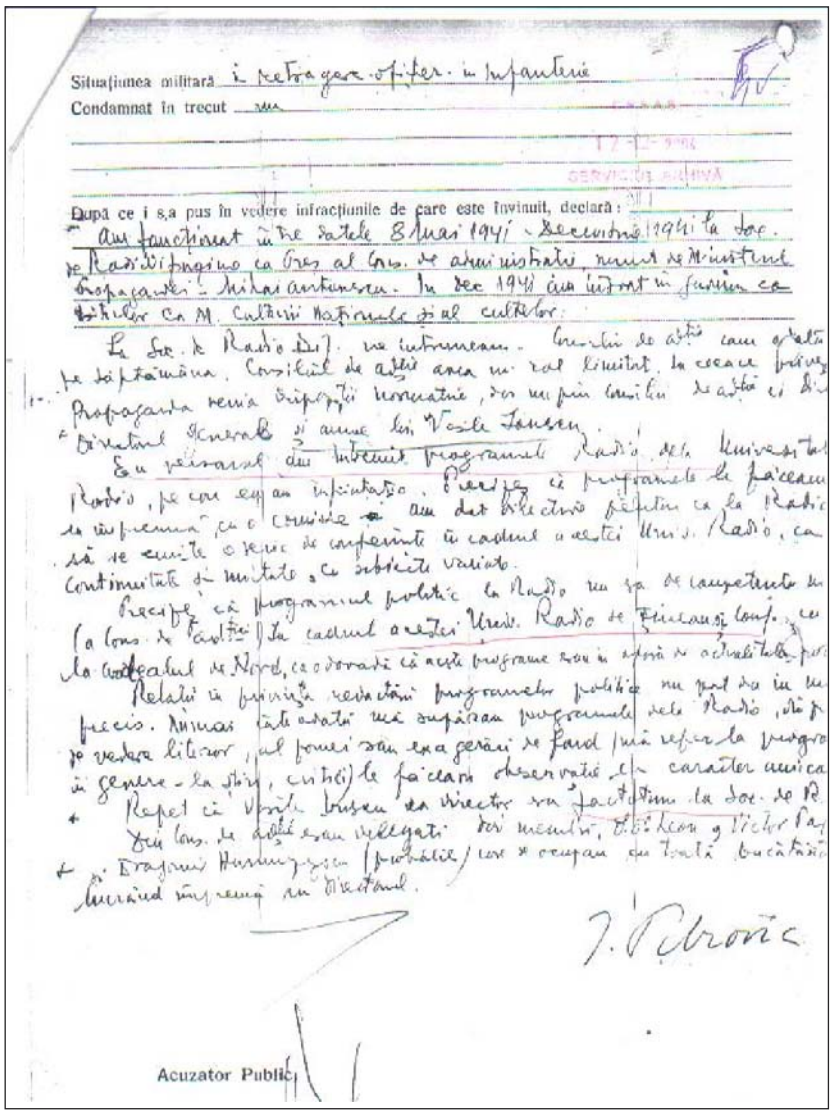
Situațiunea militară în retragere ofițer în infanterie
Condamnat în trecut nu
După ce i s,a pus în vedere infracțiunile de care este învinuit, declară:
Am funcționat între datele 8 Mai 1941 – Decembrie 1941 la Soc. de Radiodifuziune ca Preș al Cons. de administrație, numit de Ministrul Propagandei Mihai Antonescu. În dec 1941 am intrat în guvern ca titular ca M. Culturii Naționale și al cultelor.
La Soc. de Radio Dif. ne întruneam. Consiliul de adție cam o dată pe săptămână. Consiliul de adție avea un rol limitat. În ceea ce privește Propaganda venia dispoziții normative, dar nu prin Consiliul de adție ci din Directorul General și anume din Vasile Ionescu.
Eu personal am întocmit programele Radio dela Universitatea Radio, pe care eu am înființat-o. Precizez că programele le făceam împreună cu o comisie și am dat directivă pentru ca la Radio să se emită o serie de conferințe în cadrul acestei Univ. Radio, cu continuitate și unitate, cu subiecte variate.
Precizez că programul politic la Radio nu era de competența mea (a Cons. de adție). În cadrul acestei Univ. Radio se țineau și Conferințe cu [privire] la Ardealul de Nord, ca o dovadă că aceste programe erau afară de actualitatea pol[itică].
Relații în privința redactării programelor politice nu pot da în mod precis. Numai câteodată mă supărau programele dela Radio din punct de vedere literar, al formei sau exagerări de fond (mă refer la programe în genere – la ştiri, critici) le făceam observații cu caracter amical.
Repet că Vasile Ionescu ca director era factotum la Soc. de R.
Din Cons. de adție erau delegați doi membri, Dl Dr Leon și Victor Pap
și Dragomir Hurmuzescu (probabil) care se ocupau cu toată bucătăria lucrând împreună cu directorul.
I. Petrovici
Acuzator Public

Declarația propriu-zisă se referă mai mult la activitatea în cadrul Consiliului de administrație al Radiodifuziunii române, una dintre acuzații referindu-se şi la acest aspect al activității sale. O reproducem şi noi în ideea că ar putea îmbogăți biobibliografia filosofului. *Am lucrat între datele 8 Mai – Decembrie 1941 la Soc. de Radiodifuziune ca Preş. al Cons. de administrație, numit de Ministrul Propagandei Mihai Antonescu. În dec. 1941 am intrat în guvern ca titular ca M*[inistru] *al Culturii Naționale şi al cultelor.*

La Soc. de Radio Dif. ne întruneam – Consiliul de adție cam o dată pe săptămână. Consiliul de adție avea un rol limitat. În ceea ce priveşte Propaganda venia dispoziții normative, dar nu prin Consiliul de adție, ci din [sic!] *Directorul general şi anume din* [sic!] *Vasile Ionescu.*

Eu personal am întocmit programele Radio de la Universitatea Radio, pe care eu am înființat-o. Precizez că programele le făceam împreună cu o comisie şi am dat directivă pentru ca la Radio să se emită o serie de conferințe în cadrul acestei Universități Radio, cu continuitate şi unitate, ca subiecte variate.

Precizez că programul politic la Radio nu era de competența mea (a Cons. de adție). În cadrul acestei Univ. Radio se țineau şi Conferințe cu [privire] *la Ardealul de Nord, ca o dramă, ca o dovadă că aceste programe erau afară de actualitatea pol*[itică].

Relații în privința redactării programelor politice nu pot da în mod precis. Numai câteodată mă supărau programele dela Radio din punct de vedere literar, al formei sau exagerări de fond (mă refer la programe în genere – la ştiri, critici) le făceam observații cu caracter amical.

Repet că Vasile Ionescu ca director era factotum la Soc. de Radioficare.

Din Cons. de adție erau delegați doi membri. Dl Dr Leon, Victor Papacostea şi Dragomir Hurmuzescu (probabil) care se ocupau cu toată bucătăria lucrând împreună cu directorul.

I. Petrovici

Aceasta este declarația dată de filosof în condiții de arest şi cu perspectiva unei condamnări iminente. Adevărat este că la acea dată nu bănuia tot calvarul ce se profila într-un viitor apropiat, dar înțelegea să-şi ducă crucea cu demnitate, cum s-a purtat toată viața şi cum se va purta şi în cei zece ani petrecuți în temnițele Aiudului. Nu mai insistăm asupra acestor aspecte pe care le-am detaliat în volumul nostru alcătuit pe baza consultării dosarelor de la CNSAS, **Ion Petrovici în vizorul securității,** publicat la Editura Saeculum I.O. în 2005.

Lucia Dărămuş

MEDICINĂ ŞI FILOSOFIE ÎN ANTICHITATEA GRECO-LATINĂ

În toată Antichitatea greacă, şi nu numai, medicina este strâns legată de şcolile filosofice ale momentului. Fenomenul este unul mult mai amplu şi complex, implicând atât factorul economic, cât şi pe cel istoric, explicându-se nu doar prin ceea ce s-a numit la un moment dat *miracolul grec.*

Medicina nu grecii au inventat-o. Dacă ştiinţe ca astronomia, geometria, botanica s-au născut în Grecia, având nume greceşti, ei bine, medicina vede zorii în Egiptul antic, fiind în directă legătură cu progresul politic şi economic. E drept, avântul medical ulterior îl identificăm în Vechea Eladă, medicina hipocratică reflectând evoluţia istorică, evoluţia unei societăţi timp de câteva secole.

Primele trepte de dezvoltare s-ar înscrie în perioada determinată de Minos, regele din Cnossos, şi Agamemnon. E vorba de cele două civilizaţii, minoică şi micenian㠄, multe amănunte despre acestea parvenindu-ne o dată cu săpăturile realizate de Arthur Evans (*The Palace of Minos at Knossos*, I-IV, Londra, Macmillan, 1921-1936) şi Heinrich Schliemann (*Pe urmele lui Homer*, Editura Meridiane, Buc.).

Descoperirile arheologice moderne, dar şi scrierile istorice ale vremii, cum ar fi textele lui Tucidide şi Herodot, constituie dovezi ştiinţifice care mărturisesc despre o reală dezvoltare socială ca urmare a talasocraţiei minoice. Mărturii ale puterii maritime în perioada Micenian㠄 avem în special la Homer, în *Iliada*.

Se ştie foarte bine că drumul pe mare a favorizat progresul, chiar dacă acesta a fost neunitar, după cum arată dovezile arheologice. În urma descifrării textelor de pe tăbliţele de lut, în 1952, de către J. Chadwick (*Corpus of Mycenaean Inscription from Knossos*, Cambridge University Press, 1986) şi M. Ventris (*Documents in Mycenaean Greek*, Cambridge University Press, 1973), avem date, deşi evazive, cu privire la administraţie. Este *perioada palatelor,* cum a fost numită, cunoscând trei faze:

– 2000-1700 perioada palatelor cretane

– 1700-1450 a II-a perioadă a palatelor cretane. Cu privire la acest moment, textele egiptene vorbesc despre relaţia dintre Babilon şi Creta, consemnată de egipteni sub numele de Keftiu. Această perioadă marchează expansiunea civilizaţiei minoice.

– 1450-1180 epoca palatelor miceniene.

Conlucrarea, schimbul material şi spiritual între Egipt şi Creta este vizibil. Medicina se va hrăni din această expansiune socio-culturală, din aceste timpuri datând numele unor medicamente, desigur, în forma lor arhaică, precum şi denumirea unor plante cu acţiune curativă, cum ar fi *asplerionul*, o specie de ferigă, din familia *Polypodiaceae,* întrebuinţată de egipteni şi greci în diverse afecţiuni ale splinei.

Relaţia dintre medicina primitivă şi credinţele antice este mult mai adâncă. Trocul pe mare favorizează un alt schimb la nivel spiritual. Are loc o migraţie a mitologiilor, a credinţelor religioase. Bunăoară, Hecate, fiica lui Perses şi a Asteriei, protectoare a vrăjitoarelor, vrăjilor, magiei şi descântecelor, descoperă *aconitum*, plantă otrăvitoare. Şi, poate nu în mod întâmplător, protectoarea farmecelor este cea care descoperă „calităţile" acestei plante, dacă ne gândim la substratul termenului *farmacie*, care provine din gr. *pharmakeia* – leac, descântec. Pe aceeaşi rădăcină grecească există *pharmakon* – descântec, leac, otravă, dar şi farmec.

Aconitum, ca simbol al Hecatei, este întâlnit destul de des în scrierile antice, având rol curativ, dar şi distructiv. Planta era folosită la prepararea unguentelor halucinogene, recomandate împotriva durerilor. Extractul de aconitum era întrebuinţat şi ca otravă pentru săgeţi. Despre aceasta anticii credeau că se dezvoltă doar în grădina Hecatei. Legenda acesteia, aşa cum apare la Ovidius în *Metamorfoze*, spune că s-ar fi născut din spuma cleioasă căzută din botul lui Cerber pe iarba dintre bolovani. Planta este asociată cu zeiţa Hecate, datorită înfăţişării ei, floare cu trei capete (trei petale), cum, de altfel, este descrisă şi fiica lui Perses, numită *Trivia*, zeitate cu trei capete.

În doze foarte mici, în apă fierbinte, planta era întrebuinţată în răceli, dar devenea letală în fierturi cu destinaţie exactă. Apuleius, în *Măgarul de aur*, o asociază magiei, având puterea de a transforma un om în animalul dorit.

Altă zeitate legată de medicină este Apollo, una dintre cele mai cunoscute divinităţi ale mitologiei greceşti. El este întemeietorul *Jocurilor Pitice*, de unde apelativul Pythius. El este cel care a ucis şarpele Python, el este cel care i-a răpus pe ciclopi. Despre acesta se spune că ar fi un zeu războinic, dar şi un vindecător priceput, transmiţând acest talent fiului său, Asclepius. Controversat, ca orice spirit înalt, nu se limitează doar la arta lecuirii, ci îmbrăţişează artele frumoase ca muzica şi poezia.

Într-o lume osmotică, puternic înrădăcinată în credinţele ancestrale, dominată de zei puternici cu însuşiri vizionare, nu e de mirare că cei care practicau arte precum medicina, poezia erau consideraţi profeţi, crezându-se că peste ei s-a coborât o divinitate. Despre poeţi, nu de puţine ori, s-a spus că *prin vocea lor vorbeşte un zeu*.

Melampus, de asemenea, prezicător care înțelegea graiul jivinelor, era un cunoscut vindecător. Cu ajutorul lui, Bias reuşeşte să o ia de nevastă pe Pero, fiica lui Neleus, care se învoi în privința căsătoriei cu condiția ca acesta să-i ofere tinerii mirese cirezile lui Phylacus, drept dar de nuntă.

Ca în orice mit trebuie să existe şi un factor miraculos. Ei bine, nu erau tocmai obişnuite, ci păzite de un câine fioros, cu puteri amplificate, pe care nimeni nu le putea doborî. Phylacus avea un fiu, Iphicles, bolnav de o boală rară. Melampus intervine şi, fiind dăruit de divinitate cu arta lecuirii, îl vindecă pe tânăr. Regele, ca răsplată, îi dă acestuia cirezile, care, în cele din urmă, ajung la fratele lui, Bias, la rându-i dăruindu-le frumoasei Pero.

Lui Melampus i se atribuie şi alte vindecări miraculoase. Acesta vindecă nebunia fiicelor regelui Proetus. Cu adevărat dăruit acest Melampus, dacă ținem cont de aspectul nebuniei la greci. Platon, în *Phaidros,* 244A aruncă un paradox prin vorbele „cele mai mari binefaceri ajung la noi prin calea nebuniei". În fapt, este vorba de nebunia divină şi, Socrate, în aceeaşi operă (*Phaidros* 244A, 245A, 265A), creează o adevărată tipologie a nebuniei, identificând patru tipuri ale acesteia:

– *nebunia dionisiacă*, a cărui zeu este Dionysos şi ține de ritul acestuia;

– *nebunia poetică*, protector fiind Apollo, dar şi muzele;

– *nebunia profetică*, protector este Apollo;

– *nebunia erotică*, patroni fiind Afrodita şi Eros.

Trebuie menționat că Platon făcea distincție între aceste patru tipuri de nebunie, înscrise în *nebunia divină,* şi nebunia obişnuită.

Un alt caz special este Musaeus, prieten, învățăcel al lui Orpheus, inițiatorul misterelor orfice. Musaeus era deprins în arta muzicii, a poeziei, dar şi a medicinii, vindecând bolnavii prin versul lor.

Iliada şi *Odiseea*, cele două epopei homerice, aduc amănunte remarcabile despre arta vindecării şi vindecători. În acest sens, Chiron este un personaj special al poemelor, prieten devotat al oamenilor, meşter în arta muzicii, dar şi desăvârşit lecuitor. Îi educă şi-i iubeşte pe Peleus, pe Iason, Achilles, pe Asclepius şi-l dădăceşte chiar pe însuşi Apollo.

Cel mai apropiat de Chiron este, însă, Asclepius, cunoscut şi sub numele Aesculapius. Născut din Apollo şi muritoarea Coronis, Asclepius este introdus în arta tămăduirii de către centaurul Chiron, încă de mic. Această taină o va da mai departe celor doi fii ai săi, Machaon şi Podalirius, dar şi uneia dintre fiice, cunoscută ca zeiță a sănătății – Hygiea. Geniul acestuia a atras asupra sa mânia lui Zeus.

Un tablou al bolilor, cu tot fastul, îl întâlnim la Homer. Descrierea acestora apare în *Odiseea*, dar mai cu seamă în *Iliada*, unde cauzele nu sunt provocate de conflictele dintre cele două tabere. Frölich, specialist în scrierile homerice, inventariază traumele războiului troian din *Iliada* şi, pe baza unui studiu amănunțit, găseşte 147 de plăgi, implicând diverse părți ale corpului. De menționat că rănile provocate de spadă erau mai

uşoare, pe când cele provocate de suliță şi săgeți erau grave, uneori chiar mortale, dacă vârful acestora era uns cu otravă.

Afecțiunile care apar în *Iliada* sunt diverse, de la răni la dureri gastrice, de la traume la malformații, toate fiind descrise în amănunt, cu obiectivitate, putându-se realiza chiar un glosar medical pe baza scrierilor homerice. Protagoniştii din *Iliada* sunt pe rând chirurgi, internişti, tăind, pansând, pregătind diverse elixiruri din plante. Se observă în scrierile homerice traume, boli ale trupului, având cauze biologice, dar şi boli mintale, care, însă, au origine supranaturală. Acestea sunt doar sugerate, fără a fi explicit puse pe seama factorului transcendental.

Dimensiunea lingvistică permite o astfel de abordare. În *Odiseea,* cântul XVIII. 327, Melantho, sora lui Melanteu, la vederea lui Ulise travestit în cerşetor, îl întâmpină pe acesta cu termenul *ekpepatagménos,* adică „ieşit din minți", care, în subsidiar, implică intervenția daimonică: „oare, poate, ți-ai ieşit din minți?"

Tot în lumina acestui subiect – *nebunia* – se cuvine a fi amintit Empedocle, care făcea distincție între nebunia „ex purgamento animae" (din purificarea sufletului) şi nebunia ca boală biologică. Desigur, acestea sunt idei la a căror esențe s-a ajuns în urma unui proces filosofic. De asemenea, este cunoscută credința anticilor cu privire la epilepsie, numită de ei *epílepsis*, pe care o considerau de origine divină, „boala sacră". Filologii clasici, cum ar fi Curtius, Hofmann, Meillet, atrag atenția asupra idiomului comun dintre *maínomai* – a fi nebun şi *mántis* – profet, care este indo-european, ceea ce înseamnă că nebunia sacră ar aparține acestui fond bază, acestei matrice, care s-a transmis ulterior la diferite popoare.

În general, până să apară şcolile medicale care au legătură cu direcțiile filosofice, putem vorbi, după cum s-a văzut, de tămăduitori.

Şcolile filosofice vor trasa o direcție ştiințifică. Asistăm la o delimitare progresivă de elementul mistic, deşi reminiscențe ale acestuia încă mai întâlnim.

Despre această ştiinţă André Bonnard afirmă: „(…) medicina se lovea încă, în secolele V şi IV, de prejudecăţi religioase şi populare, care o împiedecau să progreseze în direcţia cunoaşterii exacte a organelor corpului omenesc şi funcţiilor lor. Disecţia corpului după moarte era riguros interzisă pretutindeni în Grecia. Aristotel, care a disecat animale în mare număr, era obligat, pentru a-şi reprezenta funcţionarea mecanismului nostru corporal, să tragă concluzii pornind de la alte mamifere, ceea ce lăsa mult loc unor ipoteze aventuroase." (A. Bonnard, *Civilizaţia Greacă*, vol. III, Ed. Ştiinţifică, Buc. 1969, p.217)

Inscripţiile din Epidauros, redactate de preoţi, poartă cu ele peste timp mărturii ale unor vindecări magice, petrecute de fiecare dată în timpul somnului şi sub influenţa unui zeu. Putem vorbi, deja, de două direcţii. O direcţie este bazată pe observaţia obiectivă şi cealaltă a tămăduitorilor de ocazie.

Hesiod, deşi poet, în poemul didactic *Munci şi zile*, dincolo de descrierea metaforică a ciclicităţii timpului, dincolo de privirea filosofică asupra vieţii şi morţii, dincolo de descrierea celor patru vârste umane reflectând ritmicitatea biologică a tot ce este viu, lasă posterităţii un manual de igienă. Versurile pot fi citite nu doar ca viziuni filosofice, ci şi ca sfaturi practice cu privire la îmbrăcăminte, alimentaţie, alternanţa timp de muncă – timp de odihnă etc.

Cronologic vorbind, încă o treaptă spre desăvârşirea ştiinţei este pusă de Pythagoras, filosof, matematician, astrolog. Discursurile sale îmbracă o formă dual, raţionalist-mistică. Nici nu-i de mirare, deoarece se formează pe lângă Pythia pe de o parte, iar pe de altă parte sub îndrumarea lui Anaximandros. Se remarcă prin discursurile sale axate în jurul unor teme din domenii variate, ca filosofie, medicină, matematică, astrologie, punând bazele unor Şcoli Pitagoreice. Multe idei ale acestuia sunt considerate ca fiind precursoare ale psihoterapiei. Poate, primul filosof care se orientează cel mai mult spre metodele experimentale, dovedindu-se a fi, mai degrabă, fizician şi medic, este Alkmaion, format la Şcoala Pitagoreică.

Iubind în special disecţia, specializându-se în făurirea pieselor care aduceau împliniri metodei lui, Alkmaion este primul care, în privinţa aparatului circulator, distinge între venele *phlebes* şi arterele *pneuma*.

Ca orice elev format de pitagoreici, Alkmaion era adeptul moderaţiei, considerând că orice exces poate declanşa o boală. Conform tradiţiei culturale, se pare că acesta a scris şi un tratat, *Asupra Naturii*, care, însă, nu s-a păstrat.

Unele precepte filosofice greceşti, care au favorizat, printre altele, dezvoltarea medicinii, se întâlnesc în teoriile hipocratice. Bunăoară, se pare că ideea contrariilor dezbătută în Efesos de Heraklit a fost preluată de Hippocrate, care şi-a construit teoria dezechilibrului umoral.

Cel mai cunoscut concept heraklitian este cel al curgerii eterne, al circuitului natural – *panta rei*. Desigur, ştiinţa lui Heraklit nu a influenţat doar medicina, ci şi fizica, biologia şi alte ştiinţe exacte. Medicii teoreticieni, care îmbină cuvântul cu elementele ştiinţei, apelând la pluralitatea cunoaşterii, sunt: Anaxagoras, Diogene, Gorgias ş.a. Toţi aceştia provin, însă, din şcoli de filosofie diferite, având propriile idei filosofice. Cu toate acestea, un fapt este cert – *cercetarea cunoaşte o orientare raţionalistă.* Interesant în acest sens este textul din tratatul *Despre răul sacru*, în greacă *Nosos hiera*, în care se vorbeşte despre natura epilepsiei.

„Cred că epilepsia, notează autorul, numită şi boala sfântă, nu are nimic mai divin şi nu este mai sfântă decât celelalte. Natura ei este aceeaşi. Oamenii i-au dat, mai întâi, o origine şi o cauză divină, din neştiinţă, uimiţi de efectele sale, care nu seamănă cu acelea ale bolilor obişnuite. Ei au perseverat, apoi, să-i adauge o idee oarecare de divinitate, neştiind să-i desluşească natura, şi îi aplică tratamentul potrivit cu neştiinţa lor… Socotesc pe cei care au sacrificat epilepsia ca pe nişte oameni de aceeaşi speţă cu magii, cu vrăjitorii, cu şarlatanii, cu impostorii, cu toţi oamenii care vor să facă să se creadă că ei sunt extrem de pioşi şi ştiu mai mult decât restul oamenilor. Au aruncat mantia divinităţii asupra neputinţei în care se află de a aduce ceva folositor bolnavilor lor."

De precizat că tratatul amintit mai sus face parte din *Colecţia hippocratică*, transmisă de la alexandrini, fiind un ansamblu de aproximativ 70 de scrieri, în care se disting trei grupuri de medici: *teoreticienii*, cu pretenţii filosofice; *cei care ţineau de Şcoala din Cnidos* şi, a treia orientare, *cea hippocratică.*

Louis Bourgey, în *Observation et Experience chez les Médecins de la Collection hippocratique* – 1953, face distincţie între aceste trei categorii de medici şi medicina practicată în sanctuare, subliniind în special efortul hippocraticilor care pun bazele medicinii ca autentică ştiinţă.

Istoricul Herodot, în scrierile lui, adaugă amănunte atât cu privire la preocuparea pentru observaţia detaliată, cât şi cu privire la caracterul ocult.

„Iar Alyattes, în loc de un singur templu, ridică la Assesos două temple în cinstea Athenei, şi abia atunci

putu să se ridice de pe patul de boală" (Herodot, *Istorii*, I, 22).

„(…) dacă loveşti în cutia craniană aparţinând unui persan, chiar şi cu o pietricică, este atât de slabă, încât poţi da o gaură în ea; în schimb, craniile egiptenilor sunt atât de puternice, încât şi o piatră mai mare, cu greu le va fisura" (Herodot, *Războaiele persane*, vol. III, cap. 12).

Despre Hippocrate ştim puţine lucruri, în special din textele autorilor antichităţii târzii.

Se pare că s-a născut în insula Cos, ca fiu al Phenaretei şi-al lui Heraklides. Medicina, mai întâi, a învăţat-o de la tatăl său. În jurul acestei personalităţi s-au brodat foarte multe legende, printre care amintim de incendierea bibliotecii medicale, care se afla lângă asclepionul din Cos, de alungarea ciumei prin arta sa, de sănătatea de invidiat care l-ar fi dus către 87 de ani după unii, 130 după alţii etc.

Trebuie semnalat că, deşi Şcoala din Cos se remarca în special printr-o viziune raţională, scrierile din *Colecţia hippocratică* au şi un caracter vădit filosofic, termeni tehnici ca *dunamis, nomos, túhe, arhe* etc. sunt uzitaţi.

Iatroistoriografii, apelând la metoda comparaţiei stilistice, au constatat că tratatele din *Corpus Hippocraticum* nu sunt unitare, ceea ce înseamnă că nu pot fi atribuite, în totalitate, unui singur autor.

L. Bourgey consideră că unele scrieri ca *Despre natura omului, Despre vechea medicină* şi altele ar fi scrise, mai degrabă, de retori. Ludwig Edelstein, un celebru iatroistoriograf, pe baza cercetărilor proprii întreprinse de-a lungul timpului, ajunge să susţină că numele Hippocrate nu se poate lega de nici o carte din *Corpus.* Alţi hippocratişti, în frunte cu Galenos, nu au o asemenea viziune sumbră. Tratate ca *Epidemiile, Despre articulaţii, Prognosticul, Despre boala sfântă, Despre regim în bolile acute, Despre vechea medicină, Despre aer, ape şi locuri* sunt atribuite „părintelui medicinii".

H. Haeser şi P. Lain Entralgo, în funcţie de trăsăturile *Colecţiei Hippocratice*, au realizat o clasificare a tratatelor, propunând nouă tipuri:

– **cu caracter general**: *Iusiurandum* – Jurământul; *Lex* – Legea; *De arte* – Despre meşteşug; *De medico* – Despre medic; *De decente habitu* – Despre comportarea decentă; *Praecepta* – Preceptele; *Aphorismi* – Aforismele.

– **anatomo-fiziologice**: *De anatomia* – Despre anatomie; *De corde* – Despre inimă; *De musculis* – Despre muşchi; *De glandulis* – Despre glande; *De natura ossium* – Despre natura oaselor; *De natura hominis* – Despre natura omului; *De genitura* – Despre zămislire; *De natura pueri* – Despre natura copilului; *De alimento* – Despre aliment.

– **cu privire la regim**: *De victu* – Despre regim; *De salubri victu* – Despre regimul sănătos.

– **patologie generală**: *De aere aquis et locis* – Despre aer, ape şi locuiri; *De crisibus* – Despre crize; *De hebdomadis* – Despre cifra şapte; *De humoribus* – Despre umori; *De flatibus* – Despre vânturi; *Prognosticon* –

Prognosticul; *Praenotiones coacae* – Prognozele din Cos; *Praedicta* – Prezicerile.

– **patologie specială**: *Epidemiorum lib.VII* – Epidemiile; *De affectionibus* – Despre afecţiuni; *De moribus* – Despre boli; *De affectionibus internis* – despre afecţiunile interne; *De morbo sacro* – Despre boala sfântă; *De locis in homine* – Despre locuri în om.

– **terapeutice**: *De diaeta in acutis* – Despre regim în bolile acute; *De liquidorum usu* – Despre folosinţa lichidelor.

– **chirurgicale**: *De officina medici* – Despre oficina medicului; *De articulis* – Despre articulaţii; *De fracturis* – Despre fracturi; *Vectiarius* – Pârghia; *De capitis vulneribus* – Despre rănile capului; *De ulceribus* – Despre răni; *De haemorroidibus* – Despre hemoroizi; *De fistulis* – Despre fistule.

– **oftalmologice**: *De visu* – Despre vedere.

– **obstretică, pediatrie**: *De his quae ad virgines spectant* – Despre bolile fecioarelor; *De natura mulieri* – Despre natura femeii; *De morbis mulierum* – Despre boli de femei; *De superfoetatione* – Despre suprafetaţie; *De septimestri partu* – Despre fătul de şapte luni; *De octimestri partu* – Despre fătul de opt luni; *De embryonis excisione* – Despre embriotomie; *De dentitione* – Despre dentiţie.

Aram M. Frenkian, în studiul *La méthode hippocratique dans „Le Phèdre de Platon",* 1941, evidenţiază neconcordanţa dintre scrierile hippocratice şi concepţiile medico-filosofice expuse de Platon în *Phaidros*, concepţii care îi sunt atribuite părintelui medicinii, dar care nu au putut fi identificate în tratate.

„Socrate: *Crezi tu că e cu putinţă să pricepi cum trebuie natura sufletului fără să cunoşti natura întregului Univers?*

Phaidros: *Dacă e să ne luăm cât de cât după Hippocrates, din neamul Asclepiazilor, nu e cu putinţă să cunoaştem nici măcar trupul fără o astfel de metodă..*

Socrate: *Şi multă dreptate are, prietene. Dar, pe lângă Hippocrates, să mai întrebăm şi raţiunea noastră;*

să vedem dacă e de aceeaşi părere.

Phaidros: *S-o întrebăm.*

Socrate: *Atunci vezi ce spune despre natură Hippocrates şi cuvântul cel adevărat. Nu oare, astfel trebuie să cugetăm despre natura fiecărui lucru, în care şi noi vrem să ajungem maeştri şi în care dorim să-i învăţăm şi pe alţii; apoi, în caz că e un lucru simplu, să cercetăm ce însuşire are el de a influenţa alt lucru, sau de a se lăsa influenţat de el; şi, dacă are mai multe înfăţişări, trebuie să le enumerăm pe acestea, şi apoi să ne întrebăm, la fiecare din ele, cum ne-am întrebat la lucru simplu: prin ce influenţează sau se lasă influenţat, care sunt aceste influenţe şi de unde provin?*" (Platon, *Phaidros,* 270 C-D)

Un comentariu asupra scrierilor hippocratice ar necesita un studiu separat şi extrem de aplicat. În privinţa operelor complete, ediţia care nu a fost depăşită până astăzi ca acurateţe filologică aparţine lui É. Littré, din 1839-1861.

Indiferent de polemicile născute pe marginea acestor scrieri, *Corpus hippocraticum* ne oferă o perspectivă asupra vieţii ştiinţifice, filosofice şi morale a *Şcolii din Cos*.

Hippocrate a servit ceea ce ţine de natura omului cu mult devotament şi pasiune, observând trupul uman, călătorind în interiorul Greciei, dar şi în afara ei, înscriindu-se în tradiţia a ceea ce ei numeau *periodeutai* – ambulanţi.

Faima părintelui medicinii a trecut graniţele insulei, încă din timpul vieţii.

Platon, care era mai tânăr ca Hippocrate, consemnează în unele din cărţile lui celebritatea acestuia, considerând medicina o artă egală celorlalte arte alese, iar pe *descendentul lui Asclepios* îl compară cu celebrul sculptor Phidias al Atenei.

Platon – *Protagoras* 311 B-C: „Hippocrates, spune-mi, rogu-te, ce consideri că este pentru tine Protagoras de mergi să-i plăteşti să te înveţe? Ce-ai dori să ajungi? De exemplu, dacă te-ai gândi să mergi la tizul tău, Hippocrates din Cos, din neamul Asclepiazilor, ca să-i plăteşti, şi te-ar întreba careva: Spune-mi, Hippocrates, în ce calitate vrei să-l plăteşti pe Hippocrates, ce i-ai răspunde? I-aş răspunde *în calitate de medic*, spuse Hippocrates. Şi ca să ajungi ce, am întrebat eu. *Ca să ajung medic, răspunse el.*"

Pentru că a ştiut să practice firesc medicina, făcând din ea un instrument pur de cunoaştere a fiinţei în întregul ei, aplecându-se nu doar asupra organului bolnav, ci şi asupra omului cu tot ceea ce înseamnă el, înţelegând că orice boală a trupului poate fi, la un moment dat, o boală a sufletului şi invers, Hippocrate a adunat chiar din timpul vieţii legende hiperbolice, care i-au pus personalitatea într-o lumină mitică.

Este drept că toate acestea rămân, uneori, la stadiul de legendă. De pildă, cu privire la faimoasa ciumă din Atena, unde s-ar fi aflat medicul şi ar fi făcut *minuni*, istoricul Thucydide, care inventariază asemenea molime, nu oferă nici un amănunt despre vreun Hippocrate care să fi fost în mijlocul încercatei Atena. Legendele au sporit, de-a lungul timpului, şi datorită medicilor specializaţi în istoria medicinii, care au preferat să oglindească în studiile lor doar partea aureolată, omiţând, fie din părtinire, fie din neştiinţă, studiile aplicate ale istoriografilor, filologilor care au la îndemână instrumentele lingvistice, arheologilor, într-un cuvânt, studiile specialiştilor în limbile vechi şi istorie antică.

Trecând peste micile „istorii" confecţionate, autenticitatea scrierilor hippocratice rămâne.

Efervescenţa practicării medicinii, bazată pe observaţie şi raţiune, e cuprinsă într-un aforism celebru, atribuit, desigur, lui Hippocrate: „viaţa este scurtă, arta este lungă, prilejul trecător, experienţa lunecoasă, judecata dificilă."

În acest aforism se ascunde înţelegerea sa cu privire la boală. El nu va scoate bolnavul din contextul în care se află, nu va face abstracţie de ceea ce este, nu va tranşa organul bolnav de om, cum se practică astăzi, nu va uita că cel examinat este o persoană, că tot ceea ce-l înconjoară, la un moment dat, se poate constitui într-un factor de risc pentru sănătate. Aşadar, avem medicina holistică, pe care unii o încearcă astăzi, avem evidenţiate bolile psihosomatice, după cum sunt numite de medicina modernă.

În viziunea părintelui medicinii, aşa cum citim în *Epidemii I,* examinarea bolnavului arată astfel: „în ceea ce priveşte bolile, iată cum diagnosticăm: cunoaşterea noastră se sprijină pe natura umană comună tuturor şi pe natura proprie fiecărui individ, pe boli, pe bolnavi, pe substanţe administrate, pe cel care le-a prescris, deoarece aceasta a putut să contribuie la o schimbare în bine sau în rău, pe starea generală a atmosferei şi pe condiţiile particulare ale fiecărei clime şi fiecărui loc; pe obiceiurile bolnavului, regimul de viaţă, ocupaţiile, vârsta fiecăruia; pe cuvintele, manierele, tăcerile, gândurile care îl preocupă, somnul, insomniile, natura şi momen-

tul viselor; pe gesturile dezordonate ale mâinilor, pe mâncărimi şi lacrimi; pe paroxisme, şale, urini, scuipături şi vomă; pe natura bolilor care s-au succedat la bolnav, ca şi pe depunerile lor, principii de distrugere sau de criză, pe sudoare, răceală, tuse, sughiţ, râgâieli, gazele liniştite sau zgomotoase, hemoragii şi hemoroizi. Aceste date şi ceea ce ele îngăduie să înţelegem trebuie să le examinăm cu grijă."

Până şi tăcerile îi transmit lui Hippocrate informaţiile pe care el le prelucrează, le corelează cu restul, dar în faţa cărora un spirit lipsit de înălţime, de capacitate exhaustivă s-ar pierde.

Surprinzătoare în întreaga *Colecţie Hippocratică* este voinţa, puterea de „traducere", de a pătrunde datele obţinute, îmbinându-se, de fiecare dată, inteligenţa cu spiritul.

În spaţiul latin, lucrurile stau uşor altfel, putându-se vorbi despre o oarecare terapie începând cu etruscii, asimilaţi de italici. O seamă de termeni specifici domeniului medical sunt de origine etruscă.

– Femur de origine etruscă, în latină *femur, oris*, neutru, cu varianta *femen, inis*, mai existând şi genitivul *feminoris*. La autorii clasici, de regulă, apare forma care s-a impus *femur* – ex: Virg. „Attolit in aegrum se femur" – Se ridică pe coapsa-i bolnavă.

– Tibie din *tibia, ae,* feminin, de origine etruscă, însemnând fluierul piciorului, dar şi fluier instrument muzical.

– Fractură din *fractura, ae*, feminin, bucată, ruptură, ţandură.

Totuşi, deşi moştenitori ai unei civilizaţii dezvoltate, italicii practică vindecarea primitivă, printr-un *pater familias*.

Mai mult, la Roma se creează, în timp, o adversitate faţă de medicii greci, care, dornici de câştiguri imediate, iau cu asalt ţărmurile italice. E drept că aceşti vindecători greci nu pot demonstra o calificare minimă în domeniu, iar actele lor sunt adevărate catastrofe.

De fapt, începând cu secolul III a.Chr. apar la Roma medici greci instruiţi.

Marcus Porcius Cato, strănepotul lui Cato Cenzorul, preocupat de binele social, într-o scrisoare adresată fiului său, se arată intransigent faţă de şarlatanii veniţi din Grecia, care erau pricepuţi la *scientia herbarum* – ştiinţa ierburilor.

„Acolo unde acest popor apare, susţine acesta, cu cărţile sale distruge totul şi mai ales când ne trimite medicii săi." În aceeaşi epistolă, Cato din Utica îi interzice fiului său orice legătură cu medicii.

Tradiţia aminteşte despre un anume Arhagatus (219 a. Chr.), originar din Sparta, care, se pare, a reuşit să se instaleze la Roma şi să practice medicina, impunându-se prin vindecarea rănilor, de unde cognomenul *Vulnerarius.*

Abia în sec. I a.Chr., medicul şi filosoful Asclepiade din Prusa reuşeşte să înfiinţeze o şcoală medicală, care este, însă, susţinută prin directa lui implicare. *Scola Medicorum* oficială va fi înfiinţată abia după domnia lui August. Cunoştinţele medicale, de altfel ca toate celelalte ştiinţe, cu excepţia dreptului, erau predate în limba greacă. Medicina trece şi aici prin fazele ei de filosofie, tratatele lui Pliniu cel Bătrân, Celsius, expunând, mai degrabă, precepte filosofice decât medicale.

La sfârşitul sec. II. a.Chr. apare unul dintre cei mai impunători medici din istoria medicinii, Galienus, alături de Hippocrate, desigur. Acesta, originar din Pergam, devine medicul particular al lui Commodus.

Format la înaltele şcoli greceşti cu tradiţie, lucrările acestuia, redactate în limba greacă, peste patru sute, vor aborda cele mai diverse teme, demonstrând spiritul său deschis. Cum era de aşteptat, din toată opera a rezistat timpului cam un sfert, prima ediţie tipărită a scrierilor lui Galienus datând din 1541 – ediţia *Justina.*

Cu toată faima acestuia, medicina la Roma nu se bucură de aceeaşi receptare ca în Grecia, tinerii îmbrăţişând, mai degrabă, disciplina militară decât arta medicală, care, la începutul Imperiului, trece în rândul *artelor liberale.*

În acest timp apar *medici castrenses* – medici militari; *archiatri populares* – medici care primeau un salariu din partea statului şi care erau împărţiţi pe regiuni; *archiatri Palatini* – cei de pe lângă palatul imperial. Aceste categorii erau instruite şi beneficiau de recunoaştere.

Cu secolul II a.Chr. are loc o specializare pe domenii în interiorul medicinii. Apar oftalmologi, chirurgi, generalişti, etc.

Este, de asemenea, interesantă evoluţia medicinii, transformările care au loc, până în Renaştere, când, pe scena culturală, iese Erasmus. Care era statutul medicului în societatea timpului lui? „(…) fizicienii trag frig, astrologii suferă batjocuri, dialecticienii trăiesc uitaţi de toată lumea, numai bărbatul vraci este preferat altora, dar şi printre doctori acela care-i mai ignorant, mai obraznic, mai nesocotit decât alţii, acela-i preţuit…"

Revenind la conexiunea factor raţional, factor spiritual, medicină şi filosofie în antichitatea greco-latină, aceasta reprezintă un teritoriu generos din punct de vedere tematic pentru dezbaterile din aulele universităţilor, o temă de gândire pentru medicii postmodernităţii, un teren încă nedefrişat în totalitate pentru lingvişti.

Ioan Dănilă

DOCUMENTAR DE EXISTENŢĂ ŞI LITERATURĂ

Nemurirea este împrumutată, printre alte forme, scrisului. Consemnăm, caligrafiem, întocmim jurnale mai mult ori mai puțin intime pentru că ne zoreşte Măria Sa Timpul. Dar, odată aflați în fața colii albe, începe spaima. Ne-a inoculat-o, printre primii, Miron Costin, vorbind „De neamul moldovenilor, din ce țară au ieşit strămoşii lor". El ne-a învățat că „scrisoarea ieste un lucru vecinicu", pilduindu-se pe sine: „Eu voi da seama de ale mele, câte scriu". Aşadar, scrisoarea este – sau ar trebui să fie – teritoriul adevărului. Dar putem măsura adevărul sufletesc? Nu cumva e mai prețios decât cel documentat?

Ne-am interesat şi noi, mirându-ne de felurimea înțelesurilor acestei voroave: 1. actul de a scrie; ştiința scrierii; carte; ştiința de carte; inscripție; recensământ; dovadă scrisă; 2. în combinații: *scrisoare* de credit/schimb; de trăsură (în transportul feroviar); de acreditare/acreditivă (în diplomație) sau cu genitive: *scrisoarea* locului (în topografie); a pământului ori a vânturilor (în geografie). Mai aproape de noi, anticipând uzurparea drepturilor epistolei de internet, „Micul dicționar academic" consemnează ca învechit sensul de „comunicare scrisă trimisă cuiva prin poştă sau prin intermediul unei persoane" (Buc., Editura Univers Enciclopedic, 2003, *s.v.*). Chiar aşa: câți dintre noi mai avem tihna alcătuirii şi caligrafierii unei scrisori? Sinonimele oferite de acelaşi MDA sunt în bună parte cunoscute: *răvaş, epistolă, misivă, carte, scriptură* etc. Atestarea termenului în româneşte trimite către anul 1591, identificabil în *Chrestomație română*. Texte tipărite şi manuscrise (sec. XVI-XIX), dialectale şi populare... (vol. I-II), editate de Moses Gaster în 1891. Sinonimul cel mai la îndemână, „epistolă", este ceva mai nou în română: apare într-un manuscris din 1772, „A lui Iliodor istorie ethiopicească". Are însă rareori înțelesul de „scrisoare", mai răspândite fiind cele din teoria literaturii şi teologie.

Am avut la dispoziție şi am parcurs cu nedisimulată satisfacție corespondența dintre două persoane care combină, prin diferențele de vârstă şi de statut profesional, condescendența cu familiaritatea, documentul cu imaginarul, lirismul cu pseudoepica. Valeriu Filimon şi Dan Sandu, cei doi protagonişti, se portretizează reciproc, preponderența fiind de partea expeditorului, desigur. Nu avem propriu-zis o corespondență în sensul etimologic al termenului: unei scrisori ar trebui să-i corespundă un răspuns sau măcar un text determina(n)t. Ne întreține, ca unic (şi valoric, şi faptic) amfitrion universitarul bucureştean, poet şi îndrumător cultural. Din 1982 – aflăm de pe internet – a condus cenaclul literar de la Casa „Bacovia" din Bucureşti, împreună cu fiul poetului. Ca unul care l-a cunoscut foarte bine pe Gabriel Bacovia, după retragerea sa la Bacău, îmi vine să cred că Valeriu Filimon e din aceeaşi familie de spirite cu Octavian Voicu. Amândoi dispăruți prea devreme, ne-au lăsat spre mângâiere versuri calde şi (auto) epistole. Dan Sandu, şi el poet de talent şi publicist, s-a lipit de sufletul magistrului, devenindu-i mai mult decât un simplu confident. Scrisorile pe care le-a primit dinspre Capitală înainte şi după 1989 portretizează cum nu se poate mai bine un cerebroton, adică un intelectual rasat, răvăşit de întrebări existențialiste, măcinat de imperfecțiunile vieții sociale şi, din păcate, şi ale celei academice ori scriitoriceşti. Cine parcurge atent textele lui Valeriu Filimon va înțelege repede că se află în fața unei creații literare multiplicate şi nicidecum nu are de a face cu o obligație protocolară (răspunsuri la provocări). Este atâta lirism, sunt atâtea metamorfoze, îmbie la atâtea ceasuri de reflecție, încât părerea că scrisoarea este una artistică devine iute convingere.

Ne întoarcem la accepțiile lexicografice şi ne simțim obligați să încadrăm textele în discuție în categoria speciei literare care, „sub forma corespondenței cu o persoană reală sau fictivă, se adresează unui public larg, enunțând idei filozofice, literare etc. adesea cu un caracter critic" (MDA, *s.v.* „scrisoare").

Nu ştiu dacă Valeriu Filimon a mai trimis cuiva atât de multe scrisori, în baza unui areal programatic. Cert este că ar trebui să-i mulțumim lui Dan Sandu pentru calitatea de a-şi fi asumat rolul de destinatar. A rezultat „un document de existență şi literatură" (cuvintele îi sunt adresate „boierului de Berzunți", adică lui „maîtrişor"), care merită parcurs cu nerăbdarea cititorului doritor de instrucție şi desfătare estetică.

Florentin Popescu

„CELĂLALT LABIŞ”*

„Credinţa oarbă este cel mai tragic
Din relele ce-n om au înviat”

După 1989, îndeosebi după apariția unor mărturii privind ultimul an de viață al poetului, s-a glosat mult pe seama existenței „celuilalt Labiş”, a poetului care şi-a dat seama, în 1956, de marea eroare pe care a făcut-o dedicându-se trup şi suflet (şi dedicându-şi aproape întreaga creație de până atunci) ideilor comunismului.

Potrivit aceloraşi mărturii, poetul s-ar fi hotărât atunci la o cotitură radicală în ce priveşte propria-i orientare ideologică.

Prefigurarea posibilei direcții pe care, dacă ar mai fi trăit, ar fi urmat-o fără doar şi poate Labiş, o regăsim într-un catren din *Omul comun* (*Lupta cu inerția*): „Se cere să lovesc în cei pe care / Eu i-am slujit simțind că putrezesc, / Va fi nevoie, ştiu, fără cruțare, / Fără regret, şi-n mine să lovesc”.

Despărțirea de trecutul propriu (un trecut în care mai presus de gândire a pus o iubire oarbă pentru ideile propagate oficial), cu ale sale naivități care, la urma urmei au ținut de o vârstă biologică şi intelectuală, este categoric definită într-un poem apărut postum, în 1987, în albumul memorial tipărit de revista „Secolul 20”, *Douăzeci de ani*: „Scăpați de idoli, chip cioplit în mituri / Noi nu mai acceptăm. Ne îndoim / Şi numai strecurat prin judecată / Primim al vieții adevăr sublim. / Ne-au întristat fanaticii limfatici / Ce negândind, credinței s-au supus... / Chiar cei ce întru bine sunt fanatici / E-o întâmplare întru rău că nu-s. // Când, orb, iubeşti un adevăr de seamă / Nu-l vei putea sluji cu-adevărat. / Credința oarbă este cel mai tragic / Din relele ce-n om au înviat”.

„Celălalt Labiş” – poetul debarasat de întregul „balast” al poeziei comuniste, trebuie căutat în astfel de poeme, ca şi în altele, precum *Dracul şchiop* (Nota bene!: dedicată „tuturor nemernicilor”) sau *Sunt spiritul adâncurilor*, ca să nu mai vorbim de textele în care implicarea biografică, îndeosebi prin conturarea imaginilor din copilărie, a dus la creații ce se pot oricând reține într-o antologie a poeziei româneşti.

Să zăbovim, aşadar, câteva clipe asupra poemului alegoric *Dracul şchiop*, în care aluziile la o realitate socială neconfortabilă şi nu tocmai onorabilă în raport cu idealurile imaculate ale poetului transpar prin sticla aparent mată a versului.

Labiş imaginează o petrecere a mai-marilor dintr-o țară nenumită, dar uşor de bănuit care ar fi. Acei mai-mari sunt parveniții regimului totalitar, puşi pe îmbogățire şi petreceri: „Cărau comori săpate sub lună şi-n secret. / Urcaseră prea lesne în pisc de zaiafet. / Purtau trufaşe tuiuri pe creştetul zălud / Şi noile blazoane cu încă smaltul crud. // Dădeau porunci cu lene şi n-auzeau nimic, / Dar s-auzea în vale o fierbinte grăbită / De fier şi os şi piatră, de scrâşnete de cric, / De nesfârşită muncă, de lume ce se-agită. // În deşucheate dansuri, acest sobor dospea / Ca-n buba unei alta, răsăritene Rome. / Şi fluturau lungi văluri în aer, de tafta, / Urzite-n viu, bătute în galeşe arome”.

În toiul acestei petreceri apare un „personaj coleric şi straniu”, cu fața zbârcită şi având la un picior o „copită despicată”. Nu e altul decât dracul şchiop, cel care vrea, chipurile, să-i „distreze” pe cei prezenți într-un mod cu totul original – scoțându-le „acoperişul căpățânii” spre a vedea ce au înăuntru.

Începutul îl face „cu acel ce-n ceață e cel mai şi, / Cel cu figura-n aur şi lene parcă unsă”. Experiența, nemaitrăită de niciunul până atunci, îi face pe toți să se repeadă spre a vedea ce se află înlăuntrul cutiei craniene a conducătorului lor. „Şi ce-au văzut! – exclamă poetul – O grotă cât un imperiu sur, / Plăci de grafit, şi-n tristă-mpletire reciprocă, / Contururi tandre, umbre de foi şi de velur, / Desene pure, toate strivite-acolo-n rocă, // Întruchipând figura de-adolescent tăcut / Cu întrebare-n frunte şi-n inimă cu milă, / Mlădiță de departe ce, arbor, n-a crescut, / Ci prăbuşită-n straturi s-a împietrit, fosilă / Se ridicau deasupra coloşi de sulf şi bolți / Ivind tăioase cercuri şi limbi şi iatagane, / Pereții înăuntru se ariceau cu colți, / Nemişcătoare curbe şi unghiuri lungi şi stranii. // Şi nişte țevi sucite, ca nişte vene, poate, / Se-ncolăceau pe colții aceştia să se suie, / Lăsând în străvezimea lor verde să înoate, / În loc de sânge, – o apă subțire şi gălbuie”.

Imaginile, ca de cataclism cosmic, nu se alătură unele altora, într-un fel de aglutinare, gratuit, ci conduc către o strofă centrală în care ni se pare a se afla, de fapt, cheia de boltă a întregului poem: „Şi evident nu grindini, nici trăsnet a ucis / Această lume; frântă, ea singură căzuse, / De prea puțină vlagă, prea mult văzduh închis, / De-un dor de parvenire zvâcnită, ca de tuse”.

Vedem aici chintesența metaforică a sistemului comunist, cel pe care Labiş l-a proslăvit în numeroase texte şi de care acum – prin înțelegerea deplină şi maturã a lucrurilor – se desparte cu ură şi mânie. Căci cum altfel ar putea fi interpretată formularea „văzduh închis” decât ca o îndoctrinare oarbă, ce nu admite niciun fel de derogări de la regulă şi nicio privire, cât de mică, în afara acesteia? Apoi „dorul de parvenire” a fost, se ştie, o trăsătură specifică regimurilor totalitare, de la noi sau

* Fragment din vol. „Nicolae Labiş”, monografie, ediția a II-a, în curs de apariție la Editura Rawex Coms.

de aiurea, cum a demonstrat-o cu prisosință istoria.

Poemul se încheie simplu: mesenii, îngroziți, caută să se convingă pe ei înşişi că totul n-a fost decât un vis, iar „dracul şchiop" li se arată „săltând într-un picior" undeva „în dunga unui nor". Din acest punct şi din acest moment, calea interpretării polivalente a textului e deschisă.

Insuficient comentat şi interpretat până acum, *Dracul şchiop* rămâne, din anumite puncte de vedere, reprezentativ pentru ceea ce am putea numi, cu o expresie mai puțin elevată, „schimbarea macazului" de către Labiş.

Că această schimbare s-a produs, poate, prea târziu şi că ulterior poetul n-a mai avut răgaz să-şi manifeste potențele într-o altă direcție decât cea de până atunci e o altă poveste.

În orice caz, cel de-al doilea poem pe care l-am amintit mai înainte, *Sunt spiritul adâncurilor*, veritabilă profesiune de credință şi mărturie a convulsiunilor sufleteşti pe care le va fi trăit Labiş în ultimul an de viață, trimite la meditații şi reflecții de profunzime: „Eu sunt spiritul adâncurilor, / Trăiesc în altă lume decât voi, / În lumea alcoolurilor tari, / Acolo unde numai frunzele / Amăgitoarei neputinți sunt veştede. / Din când în când / Mă urc în lumea voastră / În nopți grozav de liniştite şi senine, / Şi-atunci aprind mari focuri / Şi zămislesc comori / Uimindu-vă pe cei ce mă-nțelegeți. / Apoi cobor din nou prin hrube trudnice / În apa luminoasă, minunată. / Sunt spiritul adâncurilor, / Trăiesc în altă lume decât voi".

„Sângeră vioara neagră-ntre oglinzi Gândurile-s moarte. Vrerile supuse"

Dar „celălalt Labiş", din perioada lui de maturitate poetică, mai trebuie căutat şi dincolo de poemele discursive, agitatorice, cuprinzând în substanța lor sloganurile şi cutumele epocii în care a trăit autorul lor, adică în lirica de mai mare profunzime – cea a meditației şi reflexivității, în poeme ca *Albatrosul ucis*, *Marină*, sau poemele de dragoste (*Alexandrin*, *Tu*, *Uită-te*, *Portret*) pe care, între alții, Eugen Simion le consideră „excepționale", dar şi în altele (*Meşterul*, *Contemplație*), unde expresia concentrată, metafora inspirată, muzicalitatea discretă a versului ne oferă revelația unui gânditor capabil de a atinge altitudini lirice nebănuite.

Nimic din retorismul de mai înainte şi nimic din patetismul „cântării" pe teme date n-a mai rămas. Versul s-a decantat, aluviunile s-au retras şi ele, iar „peisajul" a primit configurații sublime. Şi chiar dacă pe alocuri, ascuțindu-ne auzul, mai putem desluşi vagi ecouri din Ion Pillat, din V. Voiculescu şi poate şi din alți corifei ai poeziei interbelice, aici întâlnim un Labiş aproape incomparabil cu cel de dinainte. *Dans*, bunăoară, nu este cu nimic mai prejos nu numai decât marea poezie românească din toate timpurile, ci şi decât cea europeană: „Toamna îmi îneacă sufletul în fum... / Toamna-mi poartă în suflet roiuri de frunzare. / Dansul trist al toamnei îl dansăm acum, / Tragică beție, moale legănare... // Sângeră vioara neagră-ntre oglinzi. / Gândurile-s moarte. Vrerile-s supuse. / Fără nici o şoaptă. Numai să-mi întinzi / Brațele de aer ale clipei duse".

Desigur, lectura unor astfel de strofe te poate purta cu gândul spre zări mai îndepărtate ori mai apropiate ale poeziei, de la romanticii francezi şi mai departe, până la poezia latino-americană, dar esențial rămâne timbrul propriu, inconfundabil, labişian, acea dulce melancolie ce se înstăpâneşte, treptat-treptat de la un capăt la altul al textului. Alteori, versul apare murmurat, ca de om resemnat, ca de ins în inima căruia s-a furişat acel vanitas vanitatum asupra căruia se simte chemat să mediteze îndelung: „Ne-a părăsit lumina, culoarea ne-a uitat, / Şi şoaptele-şi pierdură-nțelesul pe vecii, / Şi trupurile noastre în gol s-au destrămat / Sub aiurarea nopților târzii. // Şi gândurile noastre trecură fără grijă-n / Ostroavele-necate în destrămări de veci, / Pe cerul lumii noastre mai dorm fără de sprijin / Doar ochii reci, doar ochii reci" (*Gol*).

Asumarea peisajului exterior în „ostroavele" geografiei interioare, sufleteşti, pe canavaua unor sentimente şi meditații în marginea iubirii creează efecte speciale, iar atmosfera glacială instaurată de singurătate duce imaginația către peisaje polare, ca-ntr-o celebră poezie a lui Bacovia.

Dimpotrivă, neliniştit, meditativ totodată, fremătător de energii şi interogativ în acelaşi timp, pe când se află în preajma mării, poetul se regăseşte pe sine în continua mişcare a acesteia: „Nemişcat dansam, şi-n mine / Ea-n acelaşi trup dansa, / Se sorbea în lungi dulbine / Ori în trâmbe se-azvârlea; / Era rupere barbară / Dinăuntru în afară / Izbucniri de fum şi sori – / Şi-n tenebrele cețoase / Cred că fața-mi lepădase / Linii, curbe şi culori".

Iar ceva mai la vale, parcă trezit dintr-un vis în care contururile s-au amestecat, iar mişcarea a cuprins totul, om şi natură, poetul se adresează sieşi, interiorului sufletesc, cel care, printr-o răsturnare de planuri, a devenit adevărata mare, înzestrată cu puteri magice, reuşind adică să dezlănțuie freamătul celeilalte mări, dinafară. Perspectiva devine aici halucinantă: „– Tu, nelinişte, flămând, / Marea pentru ce-ai lovit / Şi cu mine-asemănând-o / O lucrezi necontenit / Într-o hulă care geme / Şi-i smulgi rugi şi-i storci blesteme / În învălmăşirea rea? / Forță câtă ai, cumplito? / Cum de nu ți-ai istovit-o / Ori în mine, ori în ea?"

Învestirea naturii cu atribute omeneşti, proprie mai ales poeziei populare care, prin şlefuire de sute de ani, a ajuns să dea perle inimitabile, nu este o modalitate nouă a liricii, de la noi sau de aiurea, şi de ea au făcut uz barzii dintotdeauna, dar în cazul de față – prin ea – Labiş atinge performanțele cele mai înalte şi de aceea *Marină*, poemul din care am citat, rămâne una dintre piesele lui cele mai frumoase.

Considerând poemul o „capodoperă", Ion Pop e de părere că „într-un paralelism de anvergură om-mare, el (Labiş, *n.n.*) dă o expresie definitivă realității substanțiale dintre existența umană şi univers, tradusă pe complexa-i traiectorie, de la tulburea frământare subiectivă, spre realizarea unui echilibru solar, de clasică seninătate. Neliniştea erotică, provocată de pierderea unei iu-

biri prea intens înrădăcinată, îşi găseşte un corespondent cosmic în zbuciumul nocturn al mării, într-o progresivă egalizare a tumultului interior cu mişcările apelor învolburate. Versurile scurte, trohaic accentuate, cu o cezură mediană, ordonate în strofe lungi, de zece versuri, în care alternează rimele încrucişate cu cele îmbrăţişate, simetric aşezate faţă de o «axă» sonoră formată dintr-un distih în rimă feminină, servesc în mod exemplar sugestiei de mişcare unduitoare, închisă în fiecare unitate strofică asemeni unui val care, izbind în ţărm cu putere, într-o progresivă înălţare, se retrage în sine şi în sânul mării ce l-a născut (...). «Flămânda neliniţte» evocată de poet în finalul primei părţi a poemului primeşte atributele unei forţe universale oarbe, distrugătoare a echilibrului cosmic şi sufletesc, provocând «învălmăşirea rea» a mării şi a sufletului, deopotrivă. În astfel de imagini, Labiş se exprimă din nou, plenar, ca poet al neliniştilor primordiale, creator de vaste viziuni cosmice, poet al tulburătoarelor geneze."

Spuneam că „celuilalt Labiş" îi este specifică interiorizarea, dar şi o anume melancolie şi nu este, de aceea, de mirare ca alături de un poem al neliniştii, precum cel amintit, să întâlnim şi frumoase caligrafii după natură, subsumate şi ele unor sentimente insinuate cu delicateţe şi pudoare. Asemănările cu Bacovia sau cu alţi poeţi de dinaintea lui (Iosif, Cerna, Dimitrie Anghel) nediminuând cu nimic frumuseţea versurilor: „Uită-te, încă e rouă / Şi toamna începe să-şi ţească / Foile galbene-n suflete, / Pale nelinişti în pomi de mătasă. // Şi uită-te, noaptea e rece / Şi vara-i alături, dar frunzele pică, / Şi uită-te,-i rece dar trece / Fiorul fierbinte de care ni-i frică" (*Uită-te*). Sau: „Câte doruri, câte vise, / Câte suflete ucise / S-au pornit să mai petreacă-n / Crângul galben de mesteacăn" (*Toamna*). Ori: „Un om în miezul zilei se reazemă-n ţapină, / Cu faţa încordată, îngândurat puţin. / Îşi şterge de pe frunte sudoarea de lumină / Şi-i fumegă în spate cămaşa lui de in. // Din ciutura-nghemată el soarbe-o-nghiţitură, / Apoi şi-ndreaptă paşii către păduri, tăcut. / Şi ciutura, păstrează sărutul lui pe gură / Precum, sfioasă, fata întâiul ei sărut" (*Ciutura*). În treacăt fie spus, Labiş se înscrie în poezia noastră ca o excepţie şi în ce priveşte poezia de dragoste. Spre deosebire de colegii săi de generaţie, Labiş a scris puţine poezii care se pot circumscrie acestei categorii a liricii şi atunci când a făcut-o s-a manifestat cu o anume pudoare şi sfioşenie, mai mult sugerându-şi sentimentele decât dându-le o întruchipare directă, pregnantă, cum au făcut alţii.

Poet al marilor elanuri în prima fază a creaţiei, meditativ şi reflexiv în cea de a doua (şi ultima), Labiş a manifestat o largă înţelegere a lumii şi a universului. De aceea în lirica lui natura, istoria, tinereţea, „năzuinţele spre mai bine, viziunea unui viitor în care lumea să fie mai dreaptă şi mai curată, iar oamenii să-şi edifice un viitor pe potriva celor mai înalte idealuri ale lor constituie principalele «teme», «idei» şi «motive» susţinute cu patetism şi convingere".

Dumitru Velea

MARC CHAGALL – POETUL DINTR-UN „MORMÂNT DE LACRIMI"

1. Unul dintre marii pictori ai lumii moderne, Moşe Segal, preschimbat la Paris în Marc Chagall, s-a născut la 7 iulie 1887 într-un ghetou din Witebsk-ul rusesc (azi Belarus), ca primul din cei 9 copii ai unei familii sărmane de evrei ***hasidici*** de limbă idiş, Zachar şi Faiga Segal. Sunt oameni săraci, fără ştiinţă de carte, dar foarte credincioşi, viaţa lor desfăşurându-se după ritmul sărbătorilor religioase. Moşe învaţă să citească la şcoala evreiască, apoi la cea laică şi să cânte la vioară. Din familie şi comunitate, până la 20 de ani, absoarbe mai tot ce se manifesta ca tradiţie şi realitate hasidică, de la istoria şirului de zaddik-i *(„cei drepţi"*, *„cei încercaţi"* şi *„verificaţi"*), conducători ai comunităţii, la lucrarea hasiziilor, povestitorii poveştii cu legende revelatoare, cu mici parabole şi anecdote. Witebsk-ul este un important centru al hasidismului. Hasizii poartă cu sine aceste scântei de înţelepciune şi le transmit din generaţie în generaţie, conţinutul lor fiindu-le de ajutor oamenilor aflaţi într-o clipă de indecizie şi neclaritate, sau chiar de cumpănă a vieţii. Conţinutul lor are un sâmbure de ***ireal divin***, ce se dovedeşte foarte important în realitatea umană. Hasizii sunt credincioşi entuziaşti şi pioşi. Povestirea lor poartă cu ea binecuvântarea unui act sacru. Prezenţa acestuia, de cele mai multe ori, se face simţită, vizibilă, printr-o ***rază strălucitoare***, care apare acolo unde se află povestitorul. Ea vine din lumina divină originară, care a pătruns în sufletele zaddik-ilor, în lucrările şi faptele lor şi, mai departe, ***fără rest***, în cuvintele hasizilor. Acest „fără rest" ţine legată comunitatea; ţine comunitatea legată de divinitate. Povestirea hasizilor – spune fondatorul hasidismului, Baal-Şem-Tov (*„Stăpân al numelui"*) – este aidoma cuvântului lui Ezechiel când contempla misterul carului divin. Învăţătura hasidică, explică avizatul comentator, filosoful existenţialist reli-

gios, Martin Buber, este în esență „*o recomandare de a trăi în entuziasm, în bucurie entuziastă*", ea nu este independentă de realitate, ci mai degrabă o întregire teoretică a vieții efectiv trăite; o „*viață în bucurie*" îşi are „*izvorul într-un raport cu absolutul*" (**Povestiri hasidice**, Ed. Univers, Buc., 1998, p. 14).

Fiindcă viața de zi cu zi a omului nu-i oferă această bucurie, concepțiile religioase îl îndrumă spre o altă existență, desăvârşită şi-n care propriul suflet să se poată desăvârşi. În iudaism există tendința ca această desăvârşire să-şi găsească un spațiu pământesc. De unde, mesianismul. Neîmplinirea aşteptărilor din partea acestuia, dar fără a diminua speranța mesianică, a generat hasidismul. Fiecare clipă trebuie trăită cu bucurie, înaltă şi divină, căci în fiecare făptură şi lucru există scântei divine, din lumina originară. Dumnezeu locuieşte în lume şi, tocmai de aceea, omul trebuie să-şi îndrepte „*întreaga forță a pasiunii*" spre „*destinul lumesc al divinității*", spre prezența sa, ce poartă numele de ***Şehina***. Bucuria vine dacă faci ce ai de făcut, cu intenție sfântă, ***Kawana***, indiferent de situații, unind prin aceasta veşnicia cu timpul. În orice clipă, privit intens şi cu pasiune, poate şi din firul de nisip să surâdă chipul lui Dumnezeu. În cuvintele concluzive ale lui Martin Buber: „*Universul în care trăieşti, aşa cum este el, şi nu altfel, îți oferă contactul cu Dumnezeu, contact care te mântuieşte în acelaşi timp şi pe tine şi elementul divin sălăşluind în lume, în măsura încredințată ție*" (p. 15). Iar fundamentul vital al hasidismului consistă tocmai în „*conviețuirea dintre cei capabili de a provoca şi cei capabili de a trăi bucuria fervență*" (p. 18). ***Mutatis mutandis***, nu este greu de văzut în această bucurie, de aici şi acum, cu izvorul în raportul cu absolutul, cu Dumnezeu, şi o ***experiență artistică şi estetică***. (Să ne amintim că grecii o numeau ***tremurul sacru***.)

În 1906, vrând să devină pictor, Moşe Segal se angajează ca ucenic la atelierul unui fotograf; câteva luni la pictorul Iehuda Pen; ca în 1907, să plece la Petersburg, contrar voinței tatălui său, care îi „*aruncă sub masă 27 de ruble*", şi să devină elevul lui Nicolai Roerich, directorul Academiei de Arte Frumoase de aici; apoi trece la Lev Bakst, avangardistul şcolii lui Svansev. Ultimul renunță să-i mai dea lecții „*…tânărului talentat, dar neglijent, care nu merge pe calea care trebuie*". După trei ani de studiu, în 1910, participă la Expoziția colectivă organizată de Şcoală. Maksim Winaver, deputat în Duma rusească, admirându-i lucrările, îi cumpără două tablouri şi-i oferă o mică bursă pentru a studia la Paris.

Viața sa urmează curba „celui ales". Simțind mâna de sus deasupra creştetului, pleacă în Capitala Artelor şi nimereşte în Montparnasse-ul boem al artiştilor, unde era şi Brâncuşi, care vor schimba fața artei. Jean-Paul Crespelle îi va consemna prezența în monografia acelei lumi nemaiîntâlnite ca imaginație şi forță de primenire a artei, **La vie quotidienne à Montparnasse** *à la Grande Epoque 1905-1930* (Ed. Hachette, 1976; trad. **Viața în Montparnasse**, Ed. Meridiane, Buc., 1980). În valul important de pictori străini, veniți din estul Europei, în cea mai mare parte evrei, se află şi Marc Chagall, alături de Soutine, Zadikine, Kisling, Lipchitz, Archipenko, Mané-Katz şi Survage. „*În cea mai mare parte erau total inculți, nu vorbeau mai bine franceza decât rusa şi nu se exprimau corect decât în idiş. De exemplu, Chagall nu a descoperit literatura rusă decât după al doilea război mondial, atunci când Vollard l-a însărcinat să ilustreze* ***Suflete moarte***." (pp. 77-78). Ce partizană observație! Chagall venea cu o cultură ebraică trecută de mult în fundamentul celei europene şi cu o vie experiență hasidică asumată zi de zi în Witebsk-ul său. Mirajul Parisului consta doar în climatul de libertate şi în absența persecuțiilor rasiale, în perfecționarea instrumentarului artistic şi în modul de viață boem. Acesta din urmă presupunea abaterea față de norme (sociale, politice, ideologice, artistice), negarea violentă a lor şi exploziva concurență şi asumare a noului din orice domeniu, fie şi cât mai îndepărtat de artă. Aici trăieşte decent, în locuințele-ateliere *La Ruche*, din cei „*o sută douăzeci de franci pe lună de la protectorul să Winaver*" (p. 84), notează monograful, de data aceasta documentat; nici el şi nici Zadkine nu sunt excentrici în acei *années folles*. Iar în ceea ce înseamnă palmaresul „*Şcolii de la Paris*", acesta este format, scrie Jean-Paul Crespelle, după ce elimină pe drept artiştii „*pitoreşti*, *cu artişti într-adevăr novatori, considerați printre cei mai mari din secolul XX, ca românul Brâncuşi, Soutine, Chagall, Zadkine*…" (p. 83). Modul de viață şi aplecarea cu toată ființa lăuntrică asupra artei face aproape să „rimeze", şi vizibil acum, experiența hasidică a lui Chagall cu ceea ce se numeşte în cazul lui Brâncuşi „*viața tradițională, dar orgolios de insolită, a unui țăran român*" pe care acesta o „*ducea, în plin Paris*", „*într-un atelier din fundătura Ronsin*" (p. 76). Cei doi trebuie să se fi întâlnit la cafeneaua *La Rotonde*, a lui Libion, căci au prieteni comuni între poeții vremii: Guillaume Apollinaire şi Blaise Cendrars. Un poem al celui din urmă: „*Des toits / Des somnambules des chèvras / Un lycanthrope / La folie l'hiver / Un génie fendu comme une pêche / Lautréamont / Chagall!*" (*Acoperişuri / Somnambuli capre / Un lycantrop / Nebunia iarna / Un geniu despicat ca o piersică / Lautréamont / Chagall!*). Despre primul, este de reținut notarea: „*Apollinaire venea să-l viziteze pe Chagall care rămâne, fără îndoială, singurul pictor al Şcolii de la Paris care i-a fascinat până şi pe poeți. Prin 1913, în cursul unei asemenea vizite, admirând pânzele pe care pictorul i le prezentase, poetul a exclamat: «Supranatural! Eşti un supranaturalist!» Exclamație care anunța deja noțiunea de suprarealism.*" (p. 100). Şi aici, observația entuziastă a lui Apollinaire este mai aproape de hasidismul inerent operei lui Chagall, decât de viitorul suprarealism. Expune la ***Salonul de Toamnă*** (1912); apoi, la Berlin (1913 şi 1914). Izbucnirea războiului îl surprinde în vizită acasă, la Witebsk, şi rămâne în Rusia timp de opt ani. Lucrează ca funcționar de stat la Petersburg; se împrieteneşte cu poeții Vladimir Maiakovski, Serghei Esenin şi Alexandr Blok, dar cel mai important este aplecarea cu emoție asupra a ceea ce purta cu sine: cultura ebraică cu manifestarea hasidică cu tot. Evreii, devenind cetățeni cu drepturi depline, cultura lor trece de spațiul oral al ghetourilor, renaşte în

toată bogăția ei şi începe să fie obiect de studiu al propriilor etnografi. Răsunetul ei este abisal, vine din **Talmud** şi din sacrele cărți ale **Torei**. Chagall nu doar ***ştie***, prin naştere şi copilărie, ci devine ***conştient*** că în căutările şi opera sa rezonează substraturi ale unui om ce se pierd în cognomenul său, Moise. Opera sa curge cu ***viziuni din marea viziune***. (Nu altfel spunea Baal-Şem-Tov despre hasidism.) Pe poarta monumentală a tabloului **Poarta cimitirului**, din 1917, încununată cu steaua lui David, sunt inscripții ebraice, iar, la bază, cuvintele lui Dumnezeu către Ezechiel, al cărui nume înseamnă „*Domnul întăreşte*", când Duhul l-a pus pe proorocul său în mijlocul văii pline de oase: „*Iată, vă voi deschide mormintele, vă voi scoate din mormintele voastre, poporul Meu, şi vă voi duce în țara lui Israel...*" (notăm, ***Ezec. 37***.12).

Pentru comunitate: în 1918, primeşte funcția de comisar al artelor frumoase în gubernia Witebsk; în 1919, înființează Şcoala de Arte Frumoase şi Muzeul Național din Witebsk; în 1920, pictează decoruri teatrale şi pereții Teatrului Evreiesc din Moscova. În 1922, emigrează, mai întâi în Germania, la Berlin, apoi în Franța; în 1941, din cauza nazismului, în Statele Unite; în 1948 se reîntoarce în Franța, la Orgeval lângă Paris; din 1966 şi până la sfârşitul vieții, la 28 martie 1985, locuieşte la Saint-Paul-de-Vence, lângă Nisa. Trăieşte 98 de ani, repetând viața şi avatarurile patriarhilor, profeților şi poporului său, lăsând în urmă o uriaşă operă.

2. Ca un Ezechiel la vederea carului divin, purtat de Duh, Marc Chagall a dat în reprezentările sale viziuni după viziuni şi ne-au arătat un mod de a-l bucura pe Dumnezeu. Lumea a refăcut-o spectral, prin reprezentări plastice, spre a-i recupera ***Edenul*** şi a-i reda ***starea de înminunare***. Toate acestea par fantastice, stranii şi onirice pentru conştiința noastră îmbătrânită şi rece. El a suspendat curgerea timpului, căutând să apropie veşnicia de clipa şi făptura efemeră, a şters deosebirea dintre copilărie şi bătrânețe, redând sentimentul ***bucuriei***, în conformitate cu hasidismul. A acoperit cu pânzele sale (uriaşe) marile muzee ale lumii; când acestea nu l-au mai încăput, a intrat în catedrale şi teatre; şi când pânzele şi culorile le-a văzut tremurând de grație şi imponderabil, de viziuni biblice şi de senzualitate cosmică, Chagall, cel „*înălțat de pe pământ*", a vorbit şi în pilde, şi în versuri, precum vechii profeți. Simbolurile varii, ce păreau puse în mişcare de o uriaşă harfă sau de un suflu astral, s-au prins de câte un cuvânt, ca o „*flacără albastră*". Poemele vin lângă tablouri, ***explicativ şi încântător***, precum flacăra jucăuşă din jurul horei hasizilor, a discipolilor lui Baal-Şem Tov. Lângă tabloul **Scara lui Iacov**, poemul cu acelaşi titlu (din care citățm) în care omul cu lumea sa cu tot se reîntoarce cu darurile obținute cu mâinile şi sudoarea frunții sale, luminând a ***bucurie***, către cel ce i l-ea dăruit: „*Eu umblu prin lume ca prin pădure – / pe mâini şi picioare. / Frunza din pom, iată, cade / în suflet frică trezindu-mi. / Pictez toate astea, învăluite de vis / ninsoarea acoperă codrul – tabloul meu / priveliştea din cealaltă parte / unde / mă aflu deja de ani îndelungați. / Şi aştept să fiu îmbrățişat de minuni nepământene / ce mi-ar încălzi inima, spaima mi-ar goni. / Tu înfățişează-Te, eu Te aştept – de pretutindeni. / Şi ținându-ne de mâini, ah, / vom zbura împreună, urcând scara lui Iacov. // Sunt feciorul Tău, menit / a se târî pe pământ. / Mi-ai dat vopsele-n mână, penelul mi l-ai dat / dar cum ar fi să Te pictez – nu ştiu... / Acest pământ? Cerul? Inima Ta? / Ruinele oraşelor? Frații arzând în flăcări? / Ochii mi se umplu de lacrimi, nu văd – / încotro să fug, spre cine să zbor? / Căci există cineva care ne năruie viața. / Căci există cineva care ne dă soroc de moarte / şi el anume ar putea să mă ajute / ca tabloul ce-l pictez să lumineze-a bucurie*." (***Scara lui Iacov***). Patria sa este locul de origine, locul de sus în care se locuieşte, găsindu-se unitatea hasidică, personalizată, dintre ***focul interior*** şi ***lumina celestă***. „*Doar acea țară este a mea – / care în inima mea se află / în care intru ca unul de-al casei / fără nici o viză şi semnalmente de gen. / Ea, țara mea / îmi va ocroti somnul, acoperindu-mă / cu piatra-i aromitoare. // În mine înfloresc verzile grădini / închipuite flori divine. / În firea mea se gârbovesc străzile, doar că / fără case pe ele. În jur ruinele mai dăinuiesc – / cele de demult, din copilăria mea. / Iar locatarii – rătăcesc prin naltele văzduhuri / căutându-şi vreun acoperiş şi vremelnic / mi se adăpostesc în suflet. / Iată de ce eu surâd tihnit / sub împalidatul soare / sau plâng / ca o piatră-n fapt de noapte*." (***Spre porțile înălțimilor***). Dar până la acea locuire, calea este extatică şi omul trebuie să fie, cum spune Moşe din Kobryn, „*un altar al Domnului*": „*Drumul meu de flăcări e cuprins. În foc / anii strălucesc. / De câte ori în visul meu / acea lume aievea-mi apăru, / iar eu – unde-aş fi eu? Dumnezeu mai ştie / unde-a fost să mă pierd. / Nu mă mai căutați. Nici eu / pe mine însumi nu mă voi afla. / A fost viața să mi-o părăsesc, / am plecat... / Eu însumi mi-oi săpa mormântul şi / voi coborî în el / adânc înlăcrimat*." (***Oraşul îndepărtat***).

În mod firesc, versurile lui Marc Chagall se alătură tablourilor, sunt publicate în albume, cu acestea la un loc. Are loc o extensie dintr-un domeniu într-altul. Nu întâmplător prieteniile lui Chagall erau cu poeții; nu întâmplător aceştia veneau atraşi de poezia din tablourile pictorului. Exegetul în domeniu, D. Simanovici, spune că: „*Nimeni altul nu a apropiat atât de firesc pictura de poezie, precum Chagall. Deoarece nimeni nu a apelat atât de temerar la hiperbolă şi metaforă, spre a înfățişa, încălcând legitatea gravitației terestre, aspirațiile sufletului uman, calitățile şi particularitățile sale. El a creat propriul limbaj poetic, propriul sistem de simboluri, semne, lumea sa – în lumea tuturor, în propria sa biografie*". Spre a arăta că marginea dintre ***cuvânt*** şi ***culoare*** nici nu există. Căci lui, în viziune, i s-a cerut nu doar să vadă, ci şi să mănânce „*sulul de carte*" din „*mâna întinsă*" spre el, carte „*scrisă şi pe dinăuntru şi pe dinafară*", în care „*erau scrise bocete, plângeri şi gemete*". (***Ezec. 2***, 9-10). Ale omului şi ale poporului său, ***din istorie şi în istorie***. Şi unul şi altul – prin captivități şi eliberări, prin „*valea oaselor albe*" şi ***scoatere din morminte***! Ca-n perioada holocaustului: „*Poporul meu de peste tot este alungat / Coroana-i părăsită la pământ / Distrus simbolul lui David / Unde-i este nimbul, cinstea*

sa // Cu mâinile condamnă cerul / Străbate drumul exilului / Un fulger îi consumă suferința / El merge cu spada înainte // Dacă a trebuit să fii distrus / Pentru a ispăşi Templul ruinat / Se va-nălța o altă stea / Şi din ochii tăi va zbura un porumbel // Aş vrea să-ți împlinesc visul / Să arăt un alt adevăr / Să-mi iau culorile / Din lumina ta." (***Distrus***, 1940-1945); ori lamentoul: „*Popor al meu, tu eşti fără lacrimi / Nici norul de fum nici steaua nu ne mai călăuzesc paşii / A murit Moise al nostru, se scufundă în nisipuri / El a dat, a strâns Pământul făgăduit / Ultimii profeți sunt muți / Au răguşit strigând pentru voi / Nu se mai aude larma vorbelor lor / Care le-au curs din gură asemeni unui fluviu / Toți doresc să zdrobească inima ta / Tablele / Să-ți calce în picioare dreptatea şi / Dumnezeul tău / O lume vinovată vrea să-ți fure puterea / Şi să nu-ți mai lase loc decât sub pământ*." (***Fără lacrimi***, 1940-1945). Poemul ***Plecare***, scris în 1942, după emigrarea în Statele Unite din cauza nazismului, înseamnă pe cale urmele exilului, un singur şir de urme făcut parcă de două ființe, sau de o singură ființă prin care trece, cum zice, „*un zid / Un munte acoperit de ierburi şi morminte*". În acest exil pare a-şi fi uitat şi numele (***Eu am uitat numele meu***); nu mai ştie dacă a trăit sau mai trăieşte. Ar putea să spună împreună cu Şlomo Leib din Lentşno: „*Acum nu voi mai fi ucis, ci voi muri de necazurile Israelului*".

Din lumea surprinsă de el în stare de incantație, cu nelimitate mesaje, ce pare un instrument muzical abia atins de un suflu sau de o mână nevăzută, izvorăşte bucuria, în sus, dar şi în jos, un fluid tragic, din care se aude un plâns continuu. Este al omului şi al popoarelor trecute prin captivități spre a ajunge la eliberări, prin „*valea oaselor albe*" pentru ***scoatere din morminte*** şi primirea Duhului, cu promisiunea aşezării în propria țară. A fiecăruia, Duh şi om, în propria-i locuință, ridicată din celălalt. Pentru această unitate, omul şi Chagall s-au fost supus, mai înainte, despărțirii. Nu există viziune fără despărțire. Chagall o spune simplu: „*Străbat în zdrențe, în flăcări / Fulgerele anilor / Îmi vine în vis tot ceea ce pictez / Înaintez, pe mine eu mă pierd. / Să nu mă căutați nici azi nici mâine / Am plecat departe de mine / Eu sunt / Într-un mormânt de lacrimi.*" (***Oraşul***, 1930-1935). Nu doar pe sine, ci şi lumea a acoperit-o cu lacrimi. Căci ajuns aici, oricât ai fi de sărac şi de bătrân, oricât te-ai ruga de mult sau de puțin, nu poți decât să-l mulțumeşti pentru „*cealaltă lumină*" (***Pentru cealaltă lumină***, 1965). Iar dacă puterea rațiunii s-a stins, atunci glasul omului va repeta pe al lui Iov. Ne este dat ca în acest dialog dintre Om şi Dumnezeu, să-l auzim continuu pe Moşe Segal, din „*mormântul de lacrimi*": „*Nu-mi lăsa mâna fără lumină / Când casa-mi va cădea în întuneric / Cum să-ți mai desluşesc neprihănirea / Cum te-oi mai auzi chemându-mă / Când nu voi mai avea cu mine decât noaptea ce tremură.*" (***Eu nu ştiu***). ***Nu-mi lăsa mâna fără lumină***…

Dumitru Matală

JUDECATA DE VALOARE

Când, în 1931, îi apărea romanul ***Gog***, autorul era deja celebru. Se remarcase de mult, încă din urmă cu aproape douăzeci de ani, mai întâi prin întemeierea revistei „Leonardo", care, prin însuşi titlul ei, dezvăluie năzuința către grandoarea şi titanismul Renaşterii; mai ales însă se remarcase prin acea carte, tulburătoare – paradoxală – controversată, pe numele său ***Un om sfârşit***, apărută în 1912. O carte pe care puteai s-o conteşti sau s-o admiri, s-o respingi sau s-o îmbrățişezi, dar n-ai fi putut-o în niciun caz ignora. Mircea Eliade, de pildă, a învățat italiana ca să poată citi ***Un om sfârşit*** în original. Iar mai târziu un alt nume de mare rezonanță, Jorge Luis Borges, avea să scrie, despre acelaşi autor: „Dacă în acest secol cineva poate fi comparat cu Proteu egipteanul, acest cineva este Giovanni Papini."

Ce-i drept, argumentele atârnă, cu toată greutatea lor exactă, atât într-un talger al balanței, cât şi în celălalt; atât în apărarea scriitorului, cât şi în învinuirea lui. Numai că aceia care-l acuză scot în evidență mai cu seamă convingerile sale cetățeneşti – colaborarea cu regimul fascist, de pildă, sau sinceritatea credințelor unui om care a fost întâi ateu convins, pentru ca, mai târziu, să scrie o istorie a lui Crist. Acuzații pe cât de veridice, pe tot atât de nepotrivite pentru a cântări **opera** unui scriitor. Cu totul altele sunt unitățile de măsură cu care judecăm opera, față de cele prin care aducem un om înaintea justiției. În instanța posterității, singura judecată valabilă, al cărei verdict este definitiv, rămâne cea a trăiniciei, a rezistenței paginii scrise la probele lipsite de părtinire ale timpului. Cu alte cuvinte, dar cu o expresie tot aşa de rezistentă la intemperii, **judecata de valoare**.

Din unghiul ăsta de vedere, ceea ce reține, astăzi, din ***Un om sfârşit***, mai cu seamă că nu-i, de fapt, un roman, ci mai curând o lungă – şi dramatică – şi dezlănțuită spovedanie înaintea propriei conştiințe, este cu precădere mesajul ei disperat; acela mărturisit abia în ultimele rânduri ale cărții: „Va trebui să recunoaşteți cel puțin că sunt într-adevăr un om sfârşit pentru că m-am apucat de prea multe lucruri şi că nu mai sunt nimic

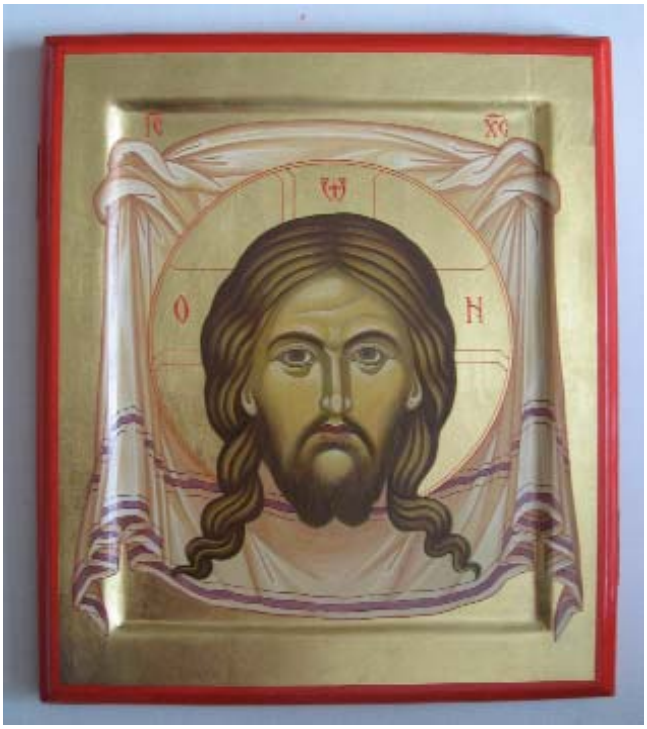

pentru că am vrut să fiu total". Aici redescopăr uşor elemente pe care scriitorul mi le-a presărat pe parcursul întregii cărți: şi strigătul său de la început – „eu n-am fost niciodată copil; eu n-am avut copilărie"; şi porecla de ***moşul***, primită ceva mai târziu, dar când era copil încă; şi faptul că a fost „un om pentru care Dumnezeu n-a existat niciodată", deoarece, pur şi simplu, simțea mai multă smerenie în aulele bibliotecii decât sub cupola bisericii; şi recunoaşterea fără înconjur a propriei neputințe: „N-am reuşit pentru că nici nu voiam, nici nu ştiam precis cum să reuşesc; iată adevărul curat, adevărul gol-goluț". Iar astea nu sunt decât câteva exemple dintre sutele de mărturisiri de care e doldora cartea.

Că, lângă ele, laolaltă cu ele, îşi fac loc altele, de natură extremistă, cum le-am zice astăzi, nu-i nicidecum o surpriză. La urma urmei, cititorul avizat îşi poate permite să decidă el însuşi dacă acceptă sau respinge considerații de tipul: „oamenii sunt canalii atunci când nu sunt imbecili" sau „trăiesc numai cu speranța ciudată de a face să moară toți oamenii odată cu mine". Ele fac oricum parte dintr-un ansamblu care nu poate fi judecat pe bucăți,pe fragmente, din cauză că numai în întregul ei poate fi formulată o judecată de valoare. Profesorul meu, Edgar Papu, care semnează prefața ediției din colecția Meridiane, susține categoric: „***Un om sfârşit*** înseamnă o ***Florență sfârşită***, a cărei dramă se surprinde în decalajul dintre reactualizarea extrem de vie a giganticelor sale aspirații renascentiste şi neputința accesului către vechile realizări, deopotrivă de gigantice." Concluzia mi se pare doar una singură: între **uomo universale** şi **uomo finito** există tot un salt, însă unul în jos; o prăbuşire care nu mai are când înregistra şi nuanțele, aşa cum o fac, de cele mai multe ori, ascensiunile.

Spre deosebire de ***Un om sfârşit***, aşa cum am văzut, un roman pronunțat, aş zice chiar violent subiectiv, ***Gog*** este mai grijuliu construit, e-la-bo-rat, aşadar un roman obiectiv. Autorul are chiar o grijă neobosită de a nu fi, cumva, confundat cu personajul său şi mi-l înfățişează deseori cu nişte cuvinte nu tocmai favorabile. De la bun început îmi declară limpede: „Mi-e şi ruşine să spun unde l-am cunoscut pe Gog: într-o casă de nebuni." Şi pe parcurs îi completează portretul printr-o serie de expresii care de care mai repulsive: „un semi-sălbatic plin de nelinişti"; „bestial prin origine şi vocație". Ține chiar să şi precizeze: „Cine cunoaşte cărțile sale, mai ales pe cele din urmă, îşi va da seama că nu poate exista nimic comun între mine şi Gog." Asta, firește, nu numai pentru a se detaşa, ci şi pentru a se delimita de părerile personajului său. Mai mult decât atât: înseşi paginile romanului nu sunt altceva decât „însemnări împrăştiate, pagini de jurnal vechi, fragmente de amintiri, amestecate fără ordine, fără date precise", pe care Gog i le prezintă scriitorului, cu dreptul de a face ce vrea cu ele. Procedeul era la modă mai demult, în literatura secolului 19, aşa că de ce nu l-am împrumuta şi în zilele noastre?

Şi totuşi. Cu toate măsurile de precauție luate şi cu toți cei douăzeci de ani scurşi între ele, cele două romane au fost adeseori cântărite cu exact aceeaşi unitate de măsură, iar autorul lor învinuit de aceleaşi păreri – şi convingeri – şi simpatii pe care chiar el avusese grijă să le pună pe seama lui Gog. „Toată ființa mea, care de acum înainte s-a reînnoit prin întoarcerea la Adevăr, nu poate să simtă decât oroare față de tot ceea ce crede, spune sau face Gog" – avertizează, prevăzător, negru pe alb, Papini. Dar era, pesemne, prea străvezie manevra, pentru a-i înşela pe critici – sau cel puțin pe detractorii lui consecvenți. ***Straniu – bizar – excentric*** au fost epitetele care au bătut în cuie, pentru multă vreme, şi acest roman, înlocuind o reală judecată de valoare cu o sentință grăbită şi pătimaşă. Dar era totodată, trebuie să recunoaştem, o sentință care mută total accentul în interiorul operei. Adică, fără a ține seama de mica diversiune a procedeului de compoziție, se apleacă mai mult asupra conținutului de idei, indiferent cui i-ar fi aparținut. Or, din punctul ăsta de vedere, se pot afla destule similitudini şi coincidențe între cele două romane apărute, la urma urmei, sub aceeaşi semnătură.

Ca un autentic urmaş al personajului biblic pe care-l întruchipează, „Gog este, într-un cuvânt, un monstru"; „pare că reuneşte în el un Asmodeu cu violența lui cinică şi un Caliban cu oarba lui grosolănie de brută". Prin urmare, odată făcute prezentările de rigoare, Gog este chiar obligat să se conformeze cărții de vizită concepute de creatorul său. Şi o face, până la urmă, cu vârf şi îndesat. Încă din primul capitol, intitulat în zeflemea **Capodoperele literaturii**, care nici nu-i, de fapt, un capitol de roman, ci doar un eseu, ca şi toate celelalte... capitole, Gog îşi prezintă părerile proprii despre numitele capodopere: „Povestiri care, dacă erau reale, mi se păreau neverosimile, şi dacă erau inventate, mi se păreau stupide." Din rândul acestora, subliniez încă o dată, după părerea lui Gog, ar face parte: „Hoarda de oameni, numiți eroi, care se măcelăresc vreme de zece ani neîntrerupți, sub zidurile unui târguşor, pentru o bă-

trână sedusă" (sau, mai pe scurt, Iliada); „un nebun slab şi un nebun gras care pleacă în lume să se aleagă cu ciomăgeli" (să fie vorba de Don Quijote şi Sancho Panza?); „peripețiile unui profesor demonic, servit de un demon profesoral" (eu n-am avut altă trimitere decât la doctorul Faust şi Mefistofel!); „plictisitoarea poveste a unei adultere de provincie care se plictiseşte şi la sfârşit se otrăveşte " (pe cine să mai recunosc aici? poate pe eroina capodoperei lui Flaubert?). Şi tot aşa mai departe. Lista prezentată de Gog este mult mai lungă, dar exemplarele se pot opri aici.

Culmea e că, despre toate aceste cărți, ca şi despre multe altele, se şi poate scrie în asemenea termeni, dacă nu şi mai rău. Cu o condiție, totuşi, sau cu cel mult două: să plafonezi toate cuceririle omeneşti la putința ta de înțelegere şi să decretezi înțelepciunea ta ca supremă judecată de valoare. Cam în aceeaşi manieră se vorbeşte în această carte şi despre celelalte arte. Muzica nouă, de pildă, este văzută ca o muzică fără instrumente, „o muzică a tăcerii"; la rândul lui, teatrul ar trebui, şi el, să nu aibă spectatori; „noua sculptură" propune, ca material de lucru... fumul, „odată ce orice operă e unică şi n-are alt scop decât să fie bucuria unui moment unic." Ar fi posibil, oare, să-l învinuim pe Papini însuşi de asemenea fantezii? Să-l acuzăm, adică, tocmai pe cel ce-şi declara, în urmă cu douăzeci de ani, o vârstă mai matură, pentru a pătrunde în altarul unei biblioteci? Cred că răspunsul îl oferă tot el, în acelaşi roman: „Am început atunci, fără experiență, fără călăuză şi fără niciun plan, dar cu toată furia pasiunii, viața aspră şi măreață a unui atotştiutor." O mărturisire care tocmai condiția de Gog o exclude din capul locului şi încearcă să-l apere, neputincioasă, tocmai de capetele de acuzare de mai târziu.

Ce-i drept, oricât aş încerca eu să-l apăr acum, în-con-tu-ma-cie, tot ar trebui să accept o scuză sau măcar o justificare şi din partea judecătorilor lui, cei de pe vremea celor două cărți sau cei dintotdeauna. Prea le vedea şi el în negru, pe toate; sau, dacă nu chiar în negru, de-a-ndoaselea. Despre istorie se şi pronunță, într-un capitol-eseu, chiar aşa: „istoria de-a-ndoaselea". Sau,ca să folosesc eu însumi cuvintele sale, ori, mai bine zis, ale lui Gog: „Pentru a scrie istoria în mod rațional şi inteligent, ar trebui să începem cu evenimentele cele mai recente şi să sfârşim cu cele mai vechi." Tot aşa, cu cuvintele sale sau nu mai ştiu cu ale cui anume, boala ar trebui folosită ca leac: având în vedere, potrivit unor îndelungate studii şi sondaje, că oamenii bolnăvicioşi trăiesc mai mult decât cei robuşti, ar însemna că „maladiile nu sunt altceva decât leacuri" şi că „boala e necesară, ca şi sănătatea, pentru perfecționarea şi conservarea corpului omenesc". La fel, „odată ce omul nu se iubeşte sincer decât pe sine însuşi", n-ar fi mai bine să construim o altă religie, „nouă şi definitivă", pe care s-o numim, eventual, ***egolatrie***? Câştigul ar fi enorm, afirmă Papini şi Gog, într-un glas, în aceeaşi sfidare batjocoritoare: „Fiecare om va avea un singur Dumnezeu şi vor fi atâția dumnezei câți oameni sunt." Evident, asemenea teorii, deşi bazate pe speculații şi pe nesocotirea logicii elementare, nu puteau decât să-i scandalizeze pe habotnicii de atunci şi dintotdeauna, după cum aveau să-i revolte mereu şi pe purtătorii de cuvânt ai puterii. N-o nemulțumeşte, până şi azi, pe guvernarea care ne stăpâneşte sau pe stăpânirea care ne guvernează, când i se spune că treburile merg anapoda? Față de nesupunere şi față de demascare reacția a rămas întotdeauna aceeaşi.

Dintre cele 70 de pamflete ale volumului, căci astea sunt, în esență, capitole de roman, ies în evidență câteva – pentru aceleaşi virtuți ale paradoxului strălucitor şi speculației ridicate la rang de principiu, dar şi pentru nişte semnificații mai profunde. Dintre cele câteva, mă opresc aici, din lipsă de spațiu, numai la două. Cel dintâi, care poartă titlul ***Întoarcerea la natură***, chiar asta este, o pledoarie pentru revenirea omului la stadiul de animal. Calificând, adică, starea lui actuală drept „un compromis josnic între maimuță şi supra-om", este proclamat un aşa-numit „apostolat pentru animalizarea totală a omenirii", ca rezultat unic şi garantat: „Nicio lege, nicio morală, nicio religie. Animale libere, sub cerul liber." Unde ar putea fi încadrată o asemenea teorie? La cinism? La sadism? La inepție? Bineînțeles, în oricare dintre ele şi chiar în toate deodată, dar inchizitorii înverşunați ar ignora, în cazul ăsta, doar un mic amănunt. Exact în acelaşi volum există încă un titlu, ***Stele = oameni***, chiar aşa, cu semnul egal între cuvinte. Teoria pe care o propune acest eseu-capitol este cu totul opusă celei de mai înainte: „Viața aştrilor în univers se aseamănă neînchipuit de mult cu viața oamenilor pe pământ"; „Găsim în spațiu națiuni sau popoare de stele"; „Aceste societăți, ca şi cele omeneşti, sunt compuse din familii: sistemele solare"; „Stelele trăiesc împreună,ca şi oamenii: adică se nasc, au tinerețea lor, apoi îmbătrânesc şi mor". Iată numai câteva dintre analogiile pe care le semnalează teoria. Nu-i cumva camuflată şi aici tot una dintre diatribele la adresa omului, a josniciei şi mizeriei lui? – s-ar putea întreba, cârcotaş, unul dintre criticii mai habotnici.

Ei bine, nu, câtă vreme Gog însuşi, cel mai vehement acuzator şi defăimător al omului, până acum, în final exclamă: „Vă sunt recunoscător că mi-ați relevat înrudirea mea cu cerul."

Aşa că cea mai potrivită apreciere a unei opere de artă rămâne, dintotdeauna, judecata de valoare; cea care nu uită nicio clipă de nuanțe – şi de sugestii – şi de poziția de mijloc a balanței. Cazul unui roman într-adevăr excentric, aşa cum este ***Gog***, dezvăluie, nimic de zis, înainte de toate şi o anume frondă, o sfidare din partea celui care, copil fiind, era poreclit **moşul**, iar mai târziu, probabil în compensație, s-a preschimbat într-un copil teribil al literaturii. Dincolo de cele dintâi păreri însă, romanul, în întregul său, divulgă tragismul unei neîntrerupte pendulări, fără ieşire, între treapta cea mai de jos a condiției umane şi cea mai înaltă, tot a sa, la care de altfel aspiră mereu, pe orice punct al traiectoriei s-ar afla. Putem uşor descifra în acest destin însăşi soarta lui Giovanni Papini, cel care, cu mai bine de douăzeci de ani înainte, se credea deja un om sfârşit pentru că încă de pe atunci voise să fie totul.

Sorin Marian Iagăru Dina*

AVENTURA CONŞTIINȚEI LUCIDE

„Cum confişcă, domnule? Fişcă, nefişcă, e ăsta dublul meu? E!"

Această replică pe care Pațanghel, prototipul viitorului Ilie Moromete, o dă în nuvela *O adunare liniştită* „pungaşului" când îşi vede „confişcat" merticul, concentrează ca într-o miniatură viitoarea atitudine moromețiană față de uzurparea unei logici a evidenței. Indignarea protagonistului este provocată de încercarea unui alt Jupuitu de a impune o ordine străină ca adevăr în locul evidenței afirmate răspicat printr-o întrebare retorică: „(…) e ăsta dublul meu? E!". Agentul acestei noi ordini recunoaşte şi el: „Bă, dublu e al tău", dar justifică sustragerea merticului printr-un amănunt birocratic: „Trebuia să te duci cu el la primărie şi să-ți pună o ştampilă pe cum că e… bun" şi adaugă tranşant rezultatul neîndeplinirii acestei simple formalități: „Acuma, boule, ți l-am luat". Fără a fi memorabilă, scena poate deveni sugestivă dacă vedem în ea prefigurarea refuzului hotărât al lui Ilie Moromete şi al gândirii moromețiene în genere de a admite intruziunea uzurpatoare a unei ordini artificiale, promovate cu un aer de superioritate. Tocmai această pretinsă, falsă superioritate o contestă gândirea țărănească, ridiculizându-i aerul savant sub care se ascunde lipsa de noimă. „Fişcă, nefişcă, e ăsta dublul meu?" – spune Pațanghel, punctând triumful absolut al realității evidente, incontestabile („E!") în fața unei plăsmuiri îndoielnice şi care, orice s-ar dovedi că este, nu poate anula dreptul la proprietate. Iată cât de mare este încrederea eroului în forța argumentului său, care îi permite să trateze sarcastic amenințarea, bagatelizând-o. Siguranța lui că orice fapt opus acestei logici elementare imbatabile – nu poți „confişca" un bun posesorului său – („– Atunci cum o să-mi iai dumneata dublul meu?!") se dovedeşte o naivitate. Naivitate care anticipează ignoranța lui Moromete, provenită tot dintr-o încredere exagerată în triumful etern al justiției întemeiate pe realități ancestrale care nu mai corespund însă actualității pervertite şi complicate. „Dublul" este înstrăinat posesorului pe temei legal: ştampila care trebuia pusă de la primărie lipsea, iar urmarea survine firesc şi logic. Invențiile moderne sfidează cutumele arhaice.

Această scenă este grăitoare din perspectiva atitudinii pe care o surprinde, manifestată prin reacția de inițială contrariere a personajului în fața încălcării unui drept natural, străin de birocrație. Pațanghel crede că lupta se desfăşoară după regulile cunoscute de el, că certitudinile nu pot fi combătute. Dacă acela e „dublul lui", tot ceea ce contrazice acest adevăr, „fişcă, nefişcă" este o eroare. Reflexul este, aşadar, al omului simplu, care îşi ia drept martor şi apărător un adevăr evident, care nu mai trebuie demonstrat, cel mai apropiat lui şi totodată cel mai solid.

Acelaşi reflex de a opune unei ordini false o ordine seculară, de a înfrunta nonsensul ridiculizându-l pertinent, îl va caracteriza, fireşte, la o scară superioară, pe Ilie Moromete şi, de aici, pe orice personaj înzestrat cu inteligență critică, precum şi pe autorul însuşi, care acordă țăranilor libertatea de a judeca o istorie delirantă, dar le sancționează credința că dacă binele poate sfida răul, răul nu poate să sfideze vreodată binele. Despre ipostaza de naiv şi de inocent a lui Moromete s-a vorbit mult. Ei îi corespunde primul volum, în care personajul se situează, cum observa Mihai Ungheanu, în sfera gratuității. Relevant însă pentru luciditatea critică pe care Marin Preda o atribuie cugetului țărănesc este acel Moromete direct, tranşant din volumul al doilea, fiindcă aici îi oferă autorul eroului său şansa la revanşă. Dintr-un candid pe care mersul istoriei îl surprinde nepregătit, Ilie Moromete devine, paradoxal, un vizionar cu o conştiință lucidă. În pledoaria sa, el se sprijină pe principii perene ca tradiția şi pe experiența personală, vorbind în numele comunității din care face parte, ca exponent al ei, cel mai îndreptățit, prin inteligența sa, să dea replica necunoscuților care se iviseră în sat ca dintr-o „groapă fără fund". Abia prin asemenea reacții contestatare care urmează crizei şi care aparțin unui personaj pentru care iluzionarea nu mai este posibilă, autorul arată, nu fără satisfacție, că țăranii „aveau dreptate în spirit" (*Imposibila întoarcere*).

Modul țăranilor lui Marin Preda de a vedea lumea conține, pe lângă naivitate, şi o importantă doză de luciditate, datorată spiritului lor precaut în raport cu noul, chiar refractar şi deseori ironic față de ceea ce depăşeşte sau încalcă ordinea patriarhală a satului. Simplitatea concepției lor despre condiția şi destinul omului (grija fiecăruia este să îşi facă „un rost", a părinților să îşi vadă copiii „la casa lor", a întregii familii „să se arănească", să îşi păstreze şi să îşi muncească pământul) denotă o gândire solidă, frustă, care nu se avântă peste marginile realului. Deschişi şi sinceri când nu practică admirabil arta disimulării şi a ironiei subțiri (pentru care Ilie Moromete a rămas celebru), ei comunică fără ocolişuri, printr-un limbaj colocvial lipsit de acea politețe glacială proprie graiului „boieresc". Discrepanța dintre sentiment sau gând şi cuvânt se diminuează considerabil, iar autorul păstrează viu spiritul lumii evocate. Pe acest fundal, Pațanghel vorbind „boiereşte" în „O adu-

* Sorin Marian Iagăru Dina (Piteşti) este câştigătorul Premiului al II-lea, acordat de revista „Pro Saeculum" la ediția a XIII-a a Festivalului Național de Literatură „Marin Preda", secțiunea ***Receptare critică,*** Alexandria şi Siliştea Gumeşti, 18 octombrie 2012.

nare liniştită" apare cititorului şi chiar sieşi comic:

„– Nea Tudore, mă întreabă el, ce este? Ce s-a întâmplat?

– Nimic, nimic, *nevastă-mea nu se simte bine*, i-am răspuns eu boiereşte.

– Îmi pare rău, zău, nea Tudore, făcea bietul Mielache.

– *Nu face nimic, îmi face plăcere*, am răspuns eu tot boiereşte."

Cititorul contemplă, prin strecurarea acestor formule de politețe care fac vădit notă discordantă cu limbajul obişnuit al eroului, comedia vorbelor seci, de complezență. Țăranii privesc detaşat şi sceptic ceea ce nu cunosc nemijlocit, ceea ce nu face parte din existența lor zilnică. Acel „se confişcă" rostit răspicat, grav, ca o sentință, face obiectul abilității omului simplu de a persifla o pseudoordine care îşi arogă dreptul de a încălca şi de a distruge ordinea reală, care nu este o entuziastă, pripită invenție personală, ci o stare de lucruri naturală. Cantonarea lor în realitatea imediată provoacă însă, inevitabil, pe lângă prudență şi luciditate, iluzii. Neîncrezători față de ceea ce există în afara satului lor, ei se dovedesc prea încrezători în universalitatea şi trăinicia ordinii *dinăuntru.* În momentele în care țăranii adunați în poiana lui Iocan îşi imaginează că regele are lotul lui de pământ, trebuie văzut, totuşi, dincolo de eroarea propriu-zisă, un elementar, dar acut simț al vieții, conform căruia eforturile necesare acelui „rost" pe care omul este dator să şi-l facă, nu cruță pe nimeni:

„Primul agricultor o fi mergând şi el la plug? dădu Dumitru lui Nae tonul comentariilor.

– Merge, de ce să nu meargă? Când se desprimăvărează iese cu plugul din curtea palatului şi se duce şi el la arat.

– O fi având pământ? se interesă cineva.

– Are! afirmă Cocoşilă. Are aşa, cam vreun lot şi jumătate!...

– Nu cred, se îndoi cineva. Are mai mult, că *trebuie să-l țină şi pe-ăla micu, pe Mihai… Trebuie să-i dea să mănânce.*"

Pentru participanții la această dezbatere gratuită, lucrurile nu ar putea sta altfel. Cum ar fi posibil să nu aibă şi „primul agricultor" lotul său? Ar fi contrar unei logici elementare milenare după care oamenii îşi câştigă existența muncindu-şi pământul. Chiar în naivitatea lor, ei rămân *realişti*, având permanent conştiința presiunii pe care grijile cotidiene o exercită iminent.

Privită la modul general, problema amestecului de luciditate şi de naivitate al gândirii țărăneşti este simplă. Mult mai profundă şi mai nuanțată este însă „ficțiunea contrazisă" (despre care vorbeşte Mihai Ungheanu) a lui Ilie Moromete. „Moromete, afirmă criticul, oricât ar părea de paradoxal, este Logica. Uimirile lui în fața tribulațiilor superficiei sociale sunt uimirile logicii contrazise. Ingenuitatea de care s-a vorbit este rezistența acestei structuri în fața seducției arbitrarului." Interpretată în această cheie, ca rezistență în fața delirului social-istoric, „iluzia" moromețiană nu este altceva decât refuzul de a lua act de o ordine aberantă. Autorul sugerează în repetate rânduri că eroul are o bună intuiție a primejdiilor. Presimțirile îi sunt de fiecare dată confirmate de cursul evenimentelor. Atât de frecvent adusă în discuție, scena cinei îl înfățişează pe tată aşezat strategic, în prag, blocând ieşirea, pentru a anula fiilor orice posibilitate de evadare. Mai târziu, pe piatra de hotar, el prevede – iarăşi – adevărata primejdie care îl aşteaptă: „El simțea că primejdia care-l amenință, aceea de a-şi pierde pentru totdeauna liniştea şi de a nu mai putea să se înțeleagă cu oamenii era mult mai mare decât aceea care ar fi urmat pierderii pământului la capătul căruia se plimba acum." Ceea ce încearcă Moromete este să amâne înfruntarea realității, pe care o presimte potrivnică. Iluzia lui stă în credința că această fugă de momentul critic în care va trebui să dea piept cu adevărul propriei uzurpări va putea fi repetată la nesfârşit, iar amânarea deznodământului dramatic va duce la anularea lui: „timpul pe care îl crezuse răbdător şi lumea pe care o crezuse prietenă şi plină de daruri ascunseseră de fapt o capcană (fâlfâirea înecată a amenințărilor, întinderea lor de-a lungul anilor şi de aici *credința în fărâmițarea şi dispariția lor*)". Este sugestivă în acest sens scena în care tatăl pedepseşte pentru ultima oară neascultarea fiilor. El intuieşte ceea ce va urma („Moromete luă parul, îl piti la spate să nu se vadă şi intră în casă"), însă aşteaptă, joacă amar, abia stăpânit, rolul naivului, încercând din nou să amâne tulburarea echilibrului, să mențină stabilitatea căminului. Lovindu-se, în invitația sa repetată la diferite acțiuni casnice cotidiene (repararea coşarului, măcinatul), de refuzuri grosolane şi categorice („Lasă-ne, bă, în pace, că nu mergem! Mai du-te şi singur!" – răspunde Paraschiv), Moromete nu ia imediat atitudine, face eforturi să se mențină paşnic, chiar blând şi sfios: „De, măi Paraschive, ziceam şi eu că…" sau „Tu eşti mai cuminte, Nilă, spuse tatăl cu blândețe. Hai, dă-te jos din pat şi treci încoace!". Când însă Paraschiv îl acuză de a fi fost nedrept „o viață întreagă" cu Nilă (– Da, Nilă e mai cuminte! V-a convenit vouă o viață întreagă cumințenia lui. Toți l-ați pus la ham şi i-ați dat cu biciul!"), tatăl izbucneşte, întrucât se vede contrazis, mai întâi în credința că a făcut, nepărtinitor, pentru fiii săi tot ce putea face, iar apoi în iluzia că autoritatea lui va rezista şi va menține echilibrul familial: „Fără să se grăbească, Moromete ridică parul în aer şi îşi făcu vânt. Paraschiv (...) se uită cu neîncredere la parul ridicat în aer şi când primi lovitura în cap ridică zadarnic coatele în sus".

Eroarea lui Ilie Moromete este de a crede iluzoriu că va reuşi să le impună fiilor concepția sa patriarhală asupra lumii, iar naivitatea îi este sancționată dramatic. Paradoxul este însă că această naivitate despre care s-a vorbit mult în critica literară este o consecință a lucidității personajului, a reticenței sale înțelepte care se dovedeşte corectă teoretic (noile idei socialiste sunt utopice), dar imposibil de pus în practică. Scriitorul admiră prudența țărănească a eroului său, confirmându-i justețea prin eşecul fiilor, inclusiv al lui Niculae, în încercarea sa hazardată de a crea şi propovădui „o nouă religie". Volumul al doilea descoperă cititorului un Moromete critic, căruia îi vine rândul să incrimineze iluzia. Monologul său în ploaie, săpând un şanț pentru a-şi apăra paiele

de apă, este tirada dezinteresată a omului învins împotriva învingătorilor: „«Şi ce-o să mănânci, mă Bâznae? Ce-o să mănânci, mă, tâmpitule?», exclamă Moromete, apăsând cu un fel de milă nesfârşită, aproape părintească, pe ultimul cuvânt, contemplând parcă cu jale mizeria mintală a acelui Bâznae care îi spusese asemenea lucruri despre soarta care era rezervată în viitor țăranilor (…). Măcar, zise Moromete mai departe, eu tot am făcut ceva, am crescut şase copii şi le-am ținut pământul până în momentul de față (…) – dar pe tine să te vedem dacă eşti în stare cel puțin de-atât!”. Optica personajului coincide aici cu cea a autorului. Marin Preda va condamna el însuşi regimul comunist, reluând meditația asupra delirului istoric prin vocea unui alt personaj, de această dată profesor de filozofie, Victor Petrini, în *Cel mai iubit dintre pământeni*.

Dar nu numai socialismul este ținta ochiului critic al scriitorului. Tot ceea ce intră în contradicție cu raționalul, cu simțul realului şi al vieții, mai precis, tot ceea ce este iluzoriu şi neîntemeiat este privit cu rezervă de Marin Preda, care, dincolo de antimoromețianismul pe care îl semnala Mihai Ungheanu, dovedeşte în scrierile sale eseistice şi autobiografice o judecată echilibrată, sub tutela logicii şi a bunului-simț, pe care le promovează şi în romane („Cărțile lui Marin Preda sunt o şcoală a adevărului.” – afirma acelaşi Mihai Ungheanu). Ironia sa, cu desăvârşire lipsită de înfumurare sau de acel aer de superioritate al unor moralişti, este mai curând exprimarea unui sentiment de contrariere sinceră în fața a tot ceea ce sfidează adevărul vieții şi logica. Într-o caracterizare succintă, Nicolae Steinhardt remarca la autorul „Morometților” tocmai prudența de care dă dovadă în aderarea sa la idei, îndeosebi la ideile noi, ca descoperiri ale semenilor: „un scriitor reticent, prudent şi neîncrezător, un ins la pândă, răbdător, răbduriu, reticent, opus temperamentelor aprinse, înflăcărate, minate de ceea ce aş îndrăzni să numesc o excesivă gentilețe față de idei şi concepții, gata a le presupune şi atribui numai intenții bune şi dezinteresate”.

Această reticență se poate vedea limpede în impresiile de lectură ale lui Marin Preda, consemnate în *Viața ca o pradă* şi *Imposibila întoarcere*. „Aşa grăit-a Zarathustra” lui Nietzsche, de pildă, nu îi inspiră nimic excepțional, irezistibil: „În loc să mă îmbete, cum ar fi fost firesc la vârsta aceea, îl citeam pe marele filozof cu neîncredere; trufia pe care i-o simțeam printre rânduri mă îndepărta de mesajul său”. Aşadar, ceea ce îi displace este trufia pe care o trădează idealul ambițios al supraomului (care va servi mai târziu drept model lui Hitler), declamat de profet patetic, afectat. În postura de cititor, scriitorul condamnă consecvent vorbăria fără şir şi priveşte ironic orice discurs care, prin patos excesiv tinde să devină ridicol. Gustul lui pentru claritatea ideilor şi pentru concretețea evocării este evident: „Evanghelia după Matei avea patruzeci de pagini, în care găseai o nouă religie, pe concret, cu parabole clare, o viață, o răstignire şi o înviere. Ăsta nu mai termina cu profețiile lui *delirante* şi în plus nu pățea nimic şi nici nu era limpede cum puteai deveni supraom. M-am uitat la sfârşit să văd dacă într-adevăr înfăptuia sau pățea ceva. Nimic, stătea mai departe în cavernă, ieşea afară, vorbea cu soarele, păsările, animalele îl înconjurau, ețetera, ețetera…” (*Viața ca o pradă*).

Această reticență pe care o sublinia la Marin Preda, N. Steinhardt o vedea ca pe o posibilă reminiscență a glasului strămoşesc. Lucru adevărat – dacă ne gândim la judecata țărănească simplă, dintr-o bucată, pentru care adevărul nu stă în vorbe mari sau în plăsmuiri savante, ci în concretul vieții de zi cu zi, care nu poate fi ignorat de o conştiință lucidă. Unei doamne fascinate de profetul indian Krishnamurti, care propovăduia o gândire eliberată de condiționările zilnice, de grijile lumeşti, Marin Preda îi răspunde cu un realism dezarmant: „«Gândire liberă, extaz, dar ce dai la copii să mănânce? Repet, cine îi dă lui Krishnamurti bani?» (...) «E însurat?» zic. «Nu…» «Să se însoare, zic, să facă şase copii ca tata şi atunci să vedem cum se împacă cu nevasta, cu copiii.»” (*Viața ca o pradă*). Reacția este a realistului care nu se lasă vrăjit de tentația imposibilului, ci preferă să rămână lucid, învingând seducția visului. Tot un vis – dar, de această dată nu un vis inofensiv, ci nociv – condamnă şi Moromete în volumul al doilea, când se adresează imaginar acelui Bâznae, aproape compătimindu-l pentru naivitatea de a-şi închipui că, dispensându-se de valorile tradiționale ale vieții țărăneşti autentice, le va mai putea servi drept model propriilor copii, impunându-şi astfel în fața lor autoritatea paternă: „O să fii în stare? Nu să-i îmbraci şi să le dai să mănânce, că asta e lesne, de mâncare îi dai şi unei vite în grajd, dar ce le spui!? Ce-i înveți (…). Fiindcă degeaba o să le spui tu din vorbe, c-o fi şi c-o păți, că mai deştept ca tine nu mai e nimeni, din fapte ei o să vază că nu eşti deştept şi nici n-ai ce să le spui (…) ...O să-şi şteargă picioarele pe tine, *că n-ai ştiut să faci din ei oameni…*”.

Luciditatea țărănească îl însoțeşte pe Marin Preda, conferindu-i antiidilismul pe care critica literară l-a semnalat în repetate rânduri. Scriitorul nu este furat de gratuitatea artei, nu sacrifică viața reală pe altarul cărții *frumoase*, care să satisfacă spiritul calofil. Articolul său polemic intitulat „Făcătorii de cuvinte” – o reacție la criticile dure aduse de Tudor Arghezi romanului „Ion” al lui Liviu Rebreanu – denunță tocmai calofilismul ca obsesie a formei şi neglijare a conținutului. Spre exemplu, descrierile pitoreşti sămănătoriste, pline de lirism, de imagini convenționale nu corespund cu realitatea autentică, brută, a cărei complexitate depăşeşte aspectele de suprafață. Autorul articolului intuieşte indignarea unor publicişti cantonați în idei comune, banalizate prin repetiție şi o subliniază ironic: „Se vor găsi imediat publicişti care vor sări să-mi pună cel puțin zece întrebări acuzatoare: cum, nu iubiți poezia populară? Contestați meritele lui Alecsandri? Cum, nu vă place «Miorița»? Nu considerați că şi prozatorul român e născut poet?”.

Că opera lui Marin Preda este un manifest pentru luciditate este deja un fapt binecunoscut şi uşor de remarcat. Ceea ce îl distinge însă de alți realişti atenți la moravurile societății epocii lor este nuanța aparte a ironiei şi aparența comicului, în spatele căreia se ascunde tragicul. Umorul țărănesc nu încetează să se manifeste

nici în momentele dramatice, dar acest umor nu are efecte comice decât pentru cei ce îl privesc din afară. Cei ce îl practică nu simt satisfacția de a fi spus o vorbă de spirit şi nici nu ar aştepta să stârnească râsul. Ironia țăranilor nu este altceva decât abordarea directă a problemei, tranşarea ei fără ocolişuri, nu într-un limbaj protocolar glacial, ci prin graiul strămoşesc, neaoş. Ridiculizarea emfaticului „Se confişcă!" Pațanghel o realizează spontan, exprimându-şi o reacție de contrariere în fața unui asalt al necunoscutului care îi contrazice legile ancestrale. Nu altfel se va manifesta Ilie Moromete în diatriba sa împotriva socialiştilor îmbătați de un ideal neviabil, fără viitor. Ironia țărănească este lipsită de trufia superiorității, fiindcă nu se întemeiază pe subiectivitate, ci pe logica elementară a vieții.

Dincolo de iminentele lor iluzii pe care autorul le sancționează prompt, nu fără regret, țăranii lui Marin Preda „tulbură visul în favoarea lucidității" (Nichita Stănescu), neezitând să condamne pseudovalorile care uzurpă adevărul principiilor eterne. Prin ei, scriitorul desfăşoară şi el „aventura conştiinței" lucide, respingând clişeele şi prejudecățile, între care cea camilpetresciană, după care în lumea satului nu există probleme de conştiință, şi sancționând fără preget delirul, fie el istoric, moral, sentimental, verbal sau de altă factură, în numele logicii şi al binelui care, cum declama Ilie Moromete, „nu a dispărut niciodată din omenire".

Ion N. Oprea

DUMITRU ALISTAR

În 1968, când Liceul „Cuza Vodă" din Huşi sărbătorea semicentenarul, în revista şcolii „Zorile", număr festiv, inginerul Gheorghe Harnagea evoca (în numărul 3-4, pe octombrie), faptul că făcuse „parte din cele două promoții care creaseră revista" şi îşi „identificase propria-i viață de şcolar – din toamna anului 1921 până în primăvara anului 1923, amintirilor din acea vreme". El detalia cum se realizaseră colecțiile revistei în perioadele 1922-1923 şi 1930-1932, totalizând 14 numere cu un volum de 350 de pagini, găsite ulterior aproape în totalitate şi păstrate la Biblioteca Academiei Române.

„O parte din articolele apărute în cele două colecții merită retipărite, în timp, într-o rubrică a trecutului din Zorile de azi, pentru calitatea lor deosebită – sau pentru valoarea lor documentară", sugera fostul ei gazetar.

Acum la semicentenarul şcolii, cei din 1922-1923 luau cunoştință că fuseseră urmați de cei din 1930-1932, văzându-se evocați împreună şi în „Zorile" din 1968.

Fostul conducător al „Zorilor" din 1930-1932, elevul de atunci **Alistar Dumitru**, astăzi Decan al Facultății de Filologie a Institutului Pedagogic din Bacău, adresează „Zorilor" 1968 *Urarea unui frate vârstnic* – în primul articol din numărul 1-2 al revistei, noua serie .

În 2007, în *Huşul în presa vremii*…, Editura Edict-Production, TipoMoldova, Iaşi, Ion N. Oprea notează (p. 354): „Perioada 1930-1932 a «Zorilor» a fost şi ea fructuoasă. «Zorile» din ianuarie-martie 1932, anul II de la reapariție, purta pe verso copertei înscris Comitetul de conducere al Societății culturale «Zorile» care era alcătuit din următorii membri, sub conducerea profesorului Gavril Holban, preşedinte de onoare: Gâdei Octavian, preşedinte activ; Adrian Aurel, vicepreşedinte; **Alistar Dumitru – secretar**; Săvescu Ion, casier, membri: Chiper Gheorghe, Andronic M., Crețu I., Turculeț V., Gheorghiu V.

Semnau proză: Chiper Gheorghe, **Alistar Dumitru**, Gâdei Octavian, E. Popescu, Gheorghiu Constantin, I. Săvescu, iar poezie: Mercaş D., E.Z.C., Celulescu C., Gâdei Octavian, Gheorghiu V., **Alistar Dumitru**, Moțoc D. Constantin".

„Dumitru Alistar a văzut lumina zilei la 18 iulie 1914, «la ora patru după amiază», sub soarele fierbinte al lui Cuptor, fiu al învățătorului Gheorghe-Dumitru Alistar şi al Mariei Alistar, născută Sofroni, în comuna Duda, județul Fălciu. Venea pe lume în anul în care Europa se afla deja sub flăcările războiului, în tranşeele căruia tatăl său, ofițer, se va distinge în luptele de pe valea Caşinului, la «Înțărcătoare», rănit şi decorat, scăpând cu viață", scriu Marin Cosmescu şi Ioan Dănilă într-un volum intitulat *Dumitru Alistar – un ilustru cărturar moldovean, poet, traducător, lingvist*, apărut la Editura Egal din Bacău, 2004. Volumul cuprinde o concisă şi substanțială evocare a vieții şi activității profesorului, însoțită de note, comentarii, ilustrații, cu poezii, pamflete, traduceri şi studii lingvistice la addenda.

– Casa părinților a avut o istorie foarte zbuciumată... Aşezată în mijlocul satului Râpi (Duda), era o casă bătrânească, foarte veche, făcută de bunici... O casă cu două odăi, cum e la țară, cu tindă şi bucătărie... Ea a devenit cooperativă, magazin, după ce a fost naționalizată, pe motiv că bunicul era chiabur... Bunicul s-a mutat la sora lui, iar tata la Huşi, la sora sa, măritată acolo... Bunicul a murit curând, dar bunica a trăit mai mult... Aşa era atunci: li se luau casa, pământurile, fiindcă... erau chiaburi, fiindcă agonisiseră prin muncă toată averea... Şi cum v-am spus, casa a devenit cooperativă... A mai fost transformată, dărâmată… mă rog, ulterior a fost dată înapoi unei mătuşi, care i-a dat-o unei doamne, Sânica, crescută de bunica, împreună cu un hectar de pământ, pentru că a avut grijă de ea... Practic, această casă e a lui Dumitru Alistar... Casa pe care, pe pereții din față, aş vrea să văd o placă comemorativă, purtând emblema: Dumitru Alistar..., relatează doamna Rodica-Maria (Alistar) Tudorache, fiica distinsului profesor, intervievată de autorii cărții, care îi pun destăinui-

rile sub titlul *Tata era un om care îşi punea tot sufletul şi toată pasiunea în tot ceea ce făcea*, sinteză a întregului ei discurs evocator privitor la înaintaşii ei.

– Cum s-a purtat bunicul, învățătorul Alistar, cu elevul său, Dumitrică, sau Tică, cum îi spuneau în familie? o invită la continuarea spuselor pe povestitoare profesorul Ioan Dănilă, acum pe post de jurnalist de investigare.

– Şcoala primară a urmat-o în satul natal, avându-l învățător pe bunicul… N-a fost prea sever cu el… nu-l proteja… Dar s-a comportat cu el aşa cum s-a comportat tata cu elevii şi studenții săi…

– Cred că a fost un noroc pentru Tică să-l aibă învățător pe tatăl său, nu?

– Nu. A fost ceva firesc. S-a dus în clasa întâi de la cinci ani. A fost un copil precoce. A făcut clasa întâi de două ori, pentru că nu avea vârsta cuvenită… Au fost, de fapt, ca doi ani de grădiniță pentru dânsul…

Despre cum şi-a petrecut Dumitru Alistar copilăria la Râpi, în acele vremuri tulburi pentru cei mari, pe dealurile însorite ale Fălciului, locul copilăriei şi a lui M. Kogălniceanu, cu întinse livezi de vii şi pomi fructiferi, acolo unde sub privirile atente ale tatălui său va urma cursurile şcolii primare şi despre care ani îşi va reaminti cu nostalgie scriind la o altă vârstă a maturității într-o poezie, *Din fund de veac*, în revista „Patrat". Timpul şi viața îl vor purta pe la Huşi, unde şi-a făcut şi liceul. Aici, la Liceul „Cuza Vodă", în revista şcolii, „Zorile", după cum spuneam, va colabora scriind „înduioşător de naive încercări literare, versuri şi proză romantică juvenile", pe care la vârsta maturității depline le va considera doar o „verificare de aripi înaintea marelui zbor"... „spre noianul zbuciumat al marilor confruntări cu viața", justificare a ceea ce avea să scrie în articolul *Urarea unui frate vârstnic*, alături de alți „înfrigurați mânuitori de pană, ca Mihai Constandache, Octavian Gâdei", la sărbătorirea semicentenarului Liceului din 1968...

De la Huşi, după terminarea Liceului, zborul l-a îndreptat către Iaşi, Cetatea Culturii, unde urmează cursurile Facultății de Litere şi Filosofie, în perioada anilor 1932-1936, cu profesori de înaltă ținută morală şi profesională, scriu biografii lui.

– Era, poate, un impuls propriu către cunoaştere? reia profesorul Dănilă şirul întrebărilor.

– Nu. Cred că a fost o simplă întâmplare… De fapt, bunicii mei l-au înscris la medicină… Nu a făcut decât un singur semestru… N-a putut rezista şi a fost înscris la filologie, explică fiica, doamna Tudorache.

Anii de studenție, petrecuți în amfiteatre, cu profesori deosebiți, vor rămâne adânc întipăriți în sufletul şi inima absolventului, cartea redând ceea ce sintetiza unul dintre colegi pe reversul unei fotografii de album familiar: „Aminteşte-ți că ne-am reprodus numele în momente cam critice; eu n-aveam nici un franc în buzunar, iar tu, numai un pol cu indulgență… Nu uita momentele mai importante din viața de student"…

Nu le-a uitat nici pe altele. După ce, la 6 noiembrie 1936, îşi susține lucrarea de licență în specialitatea limba şi literatura franceză, obținând calificativul „foarte bine", ca şi la absolvirea seminarului pedagogic din acelaşi an, ca şi la examenul de capacitate din 27 aprilie 1937, este numit profesor suplinitor la Liceul Național „M. Sadoveanu", pleacă în armată, este lăsat la vatră, iar la 25 octombrie 1938 Dumitru Alistar se prezintă la Bacău, unde era numit profesor provizoriu la Şcoala Normală de băieți, profesor de limba franceză.

– Anii 1938-1939 au fost pentru el perioada înfiripărilor prieteniilor şi de afirmare în plan publicistic. Cum îşi alegea profesorul Dumitru Alistar prietenii şi care erau aceştia? o întreabă reporterul pe doamna Tudorache.

– Stând la gazdă la domnul profesor Grigoriu, primii prieteni pe care i-a făcut, în afară de gazda sa, au fost profesorii Andrei Mocanu, Adrian Olinic şi Theodor Fecioru… Toți trei, redactori ai „Patratului", alături de tata, erau nişte oameni foarte buni în meseria lor, foarte culți şi era o plăcere să-i asculți, când porneau discuțiile…

– Unde a mai locuit familia profesor Alistar?

– După ce s-a căsătorit tata (cu Olga-Elena Vlahuță, nepoata scriitorului Alexandru Vlahuță, funcționară la Primăria Bacău şi apoi secretară la Liceul Comercial din Bacău), am locuit un timp într-o cămăruță din clădirea Liceului „Ferdinand", când tata era directorul liceului… Pe urmă, am locuit în casele doctorului Năstase, pe strada Moineşti, azi strada George Bacovia…

– La ce număr, pe strada Bacovia?

– La numărul 53...

– Cred că această casă ar trebui localizată, în viitor, dat fiind că profesorul Alistar a locuit multă vreme acolo... în acei ani a luat ființă revista „Patrat", unde s-a născut nucleul acesta de intelectuali, fără nicio tendință politică sau socială.

Primul număr al revistei şcolare apărea la 10 aprilie 1939 şi avea ca editorial titlul *Ce nu vrem*, semnat de Andrei Mocanu şi se vroia o replică la multitudinea de gazete care apăreau în epocă într-o diversitate care nu mulțumea… Autorii studiului spun că la început, când li se alăturase doar Andrei Mocanu, redactorii ei au vrut să o numească „Triunghiul", pentru ca apoi, când le-a venit tovarăş şi Theodor Fecioru, cel care mai târziu va deveni primarul oraşului, au botezat-o „Patrat", pentru că îi avea ca redactori pe toți cei patru.

În „Patrat" s-au publicat de toate, dar numai operă de calitate, proză şi poezie, ea fiind frondă şi afirmare pentru poetul şi pamfletarul Dumitru Alistar, dar şi pentru traducătorul căruia autorii cărții îi rezervă un spațiu generos, ce-i probează calitățile în acest domeniu.

În ce priveşte activitatea didactică, aceasta este întocmai cum spun autorii textului – *un slalom printre liceele din Bacău***,** ca să se termine când nimeni nu se aştepta: la 60 de ani împliniți, conferențiar universitar şi decan al Facultății de Filologie la Institutul de Pedagogie Bacău, a murit la spitalul T.B.C., depus apoi în holul Institutului Pedagogic.

– Jelit de mulți…

– Am cunoscut o femeie care l-a plâns ca pe o rudă apropiată. Era femeie de serviciu care fusese ajutată de tata să obțină o locuință când nici el nu avusese una prea corespunzătoare. L-au regretat şi colegii. Era un om foarte apropiat de ei. Îi trata pe toți cu respect şi înțelegere. Toți colegii lui, foşti elevi şi studenți, mulți băcăuani l-au însoțit pe ultimul drum. Era 2 ianuarie, nu

au lipsit, fireşte, colegii şi prietenii săi, lectorul universitar Traian Cantemir, profesorul Grigoriu, profesorul Gh. Alexandrescu, care au vorbit la înmormântarea lui. Au scris despre asta şi gazetele locale…

– A rămas o operă, nu!?

– Tot ce a creat, a scris, a fost publicat. Lucrări literare, ştiinţifice, traduceri, publicistică… Nu a rămas nimic în stare de manuscris. Tata când începea ceva, îl ducea până la capăt.

Cartea *Dumitru Alistar – un ilustru cărturar moldovean, poet, traducător, lingvist* – considerată de autorii ei – Marin Cosmescu şi Ioan Dănilă – ca *o anticipare a manifestărilor memoriale ce aveau să se organizeze în cursul anului 2004, când se împlineau 90 de ani de la naştere şi 30 de ani de la moartea venerabilului*, puncta câteva acţiuni menite să-l eternizeze pe cel care a rămas în amintirea multora, profesorul şi omul de la Râpi-Huşi – Dumitru Alistar, notat şi în revista „Zorile" de la liceul din Huşi ca decan al Facultăţii de Filologie Bacău: **Editarea tezei sale de doctorat**; **redactarea volumelor de traduceri** – „Povestiri cu animale" (Morgado) de Miguel Torga şi „Crângul pierdut" de Rafael Alberti, dar în primul rând „Pepita Jimenez" de Juan Valera, cu corectarea şi înscrierea adevăratului ei traducător – D. Alistar; **editarea lucrării Patrat** – o revistă de frondă intelectuală, studiu monografic, note şi comentarii de M.C. Delasabar, în care se proiecta a fi reproduse şi xeroxate toate colaborările celor patru redactori: Andrei Mocanu, Dumitru Alistar, Th. Fecioru şi Ioan Grigoriu; **Producerea şi aşezarea unor plăci comemorative** în Universitate şi liceele din Bacău, precum şi în casele în care s-a născut şi locuit D. Alistar (satul Duda-Râpi, azi Mihail Kogălniceanu-Huşi, în primul rând); **acordarea numelui Dumitru Alistar** unui amfiteatru din corpul C al Universităţii, el fiind unul dintre întemeietorii Institutului Pedagogic, pe care l-a slujit timp de 13 ani ca lector, conferenţiar şi decan al Facultăţii de Filologie.

Ce s-a realizat din toate cele proiectate, nu ştim, dar amintirile celor care l-au cunoscut rămân zestrea noastră nepieritoare despre om şi faptele sale: o personalitate remarcabilă, exigent, spiritual, ironic, dar niciodată răutăcios, cu o inteligenţă de excepţie, o minte strălucitoare, grijuliu şi sever în egală măsură, vocea sa blândă, baritonală nu a refuzat niciodată cuiva ajutorul cerut (conf. univ. dr. Adriana-Gertruda Romedea, prorector al Universităţii din Bacău); mereu cu luminoasă aducere aminte, un spirit organizatoric desăvârşit, mereu preocupat de întărirea şi creşterea specializărilor umaniste, o privire scrutătoare, inimă largă şi cu o voce care impunea respect, în ciuda blândeţii tonului (prof. univ. dr. Doina Cmeciu); om de o rară omenie, plăcut din punct de vedere anatomic, fin prin comportament, degaja în toate împrejurările un aer de nonconformism, avea distincţie, se mişca dezinvolt, cu eleganţă, avea o comportare firească, omenească, mereu înţelegător, veşnic preocupat de micşorarea distanţei dintre catedră şi bancă. O exigenţă care izvora din omenescul fiinţei sale, un modelat de la caz la caz, un om de vocaţie, de talent şi de elevat profesionalism (prof. univ. dr. Vasile Nechita, Iaşi); avea tact şi bunăvoinţă, o minte îndelung exersată şi enciclopedică, cu un simţ deosebit, o cunoaştere precisă, bogată a limbii române, niciodată vulgar, mereu uşor ironic dar o ironie benefică, nu făcea observaţii, nu ofensa, niciodată patern, niciodată superior, avea voluptatea lecturii şi bucuria scrisului, scria uşor, scria mult, frumos, apăsat, cu aplicaţie, corecta elegant, cu respect pentru litere şi om. Un sentimental, un timid în fond, cu umorul său spulbera o stare de tensiune, de exaltare, cu el diminuând dureri reale (conf. univ. dr. Elena Bulai, Aşezământul de Cultură şi Creaţie „George Enescu-Rosetti-Teţcanu", Tescani); un fondator de şcoală, un dascăl cu harul omului de cultură, avea un condei alert, scria cu miez, cu dezinvoltură, cu umor când se cuvenea să scrie aşa, cu rigoare atunci când aborda domenii de strictă specialitate, avea distincţie şi spontaneitate, farmec, era un risipitor de daruri dar nu îndeajuns înţeles: a fost debarcat din funcţie când nu trebuia, dar a suportat, ca şi în alte împrejurări, nedreptatea cu umor, cu discreţie, evitând lamentările (lector univ. Ana Cojocaru**)**; profesor de mare vocaţie, de o întinsă cordialitate, nu avea ifose de şef, el rezolva totul cu calm, demnitate, fiind un clar în manifestări, accesibil şi agreabil (lect. univ. Nicolae Nicolescu); era un bărbat frumos, îngrijit, cochet îmbrăcat totdeauna, avea permanent o notă de eleganţă. Nervos în aparenţă, răbdător şi temperat în fond. O eleganţă verbală deosebită, atrăgătoare, de adevărat aristocrat. Om fără orgolii şi mândrie exagerată, de o modestie firească, care răspândea simpatie şi respect. Curajos şi încrezător, un rob al muncii, un spirit distins, minte ascuţită şi condei aprins, era adeptul înţelegerii, al prieteniei necondiţionate (prof. Gheorghe I. Simion, Craiova); un romanist erudit, cu o doză superioară de informaţie, omul interesului larg, dar nu îngust, personal, remarcabil prin consecvenţă, om echilibrat şi afectuos, spirit laborios şi tenace, elegant şi echilibrat şi în exprimarea argumentelor. Un universitar integru, autoritar, ponderat în gesturi şi aprecieri, spirit intransigent, nelipsit de amenitate în relaţiile cu semenii, cu un comportament prin excelenţă civilizat, om capabil de acţiuni generoase (prof. Vasile Bobciuc, preşedintele Societăţii cultural-literare „Tristan Tzara", Moineşti); veritabil mentor spiritual, model de comportament şi ţinută intelectuală, om de o bunătate tipică, ştia să creeze şi să menţină o atmosferă destinsă, propice muncii laborioase (prof. Relu-Ilie Leoveanu, Liceul Pedagogic Bacău); veşnic preocupat de ceva, pururi iscoditor, risipitor de zâmbete şi vorbe bune, străin cu desăvârşire de ascunzişuri (Paul Grigoriu, Societatea Română de Radiodifuziune, Bucureşti); om fără falsuri şi artificii, ştia să râdă cu poftă, o fiinţă severă, exigentă mai întâi cu sine, ştia să aprecieze calităţile celorlalţi, să le admire, niciodată să le invidieze (Maria-Louise Csery).

După cum spun cei care au colecţionat şi pus într-un capitol de carte cele mai sus exprimate, prof. Marin Cosmescu şi Ioan Dănilă, Dumitru Alistar – un ilustru cărturar moldovean – a fost şi a rămas mai mult decât un poet, traducător şi lingvist, născut la Râpi – Mihail Kogălniceanu, Huşi… A fost un **MARE OM**!

Ioan Adam

CĂRTURARUL CA EROU ISTORIC – MIHAIL DIACONESCU, ROMANICER –

Mult mai uşoară, dar şi mai ternă ar fi viaţa foiletonistului dacă redacţia pentru care scrie ar fi, cum credea Perpessicius, doar o „registratură de cărţi" în a cărei condică de prezenţă şi-ar trece fără dificultate numele şi semnalmentele. În realitate, fie că vrea, fie că nu, cronicarul ce preia o rubrică intră într-un „salon" monden sau măcar într-un foişor de observaţie. Retragerea circumspectă, precauţiile, misterul, răceala nu-i servesc, la drept vorbind, la nimic, căci azi cărţile nu vin de obicei singure, ci însoţite de autori. Câţi scriitori, atâtea scrisori de acreditare citite sau recitate volubil şi aproape imperativ; timiditatea a devenit un element de recuzită „retro" la care recurg câteodată, cu instinct sigur, tocmai orgolioşii. În „sucursala" librăriei literatul intră îndeobşte triumfal, susţinându-şi ca într-un tablou votiv, propria ctitorie, fără a-şi refuza la o adică spectacolul de personalitate. Gestul de tinereţe al lui Petru Vintilă, „expus" în vitrină lângă cartea de debut, îmi pare mai mult decât o simplă năstruşnicie: citim în el o mentalitate cu contagiune virulentă la prima vârstă de creaţie. Un moralist şi-ar putea extrage de aici materie inedită pentru „caractere" în decor contemporan. Câţi autori n-am cunoscut la cotidianul de tineret la care lucram cândva… Şi iată, un freamăt de memorie mă încearcă şi acum… Poetul „citadin" avertizându-şi prezumtivul cronicar că locurile în „trăsura generaţiei" sunt puţine. Alt poet, masiv şi spătos, cerând congenerilor să „simtă umărul". (Bineînţeles, al lui trebuia să fie cel dintâi). Prozatorul „radical" care, dezamăgit de predecesori, socotea că o dată cu tomul său începea o nouă vârstă a literaturii române. Dar foiletonistul fără noroc zbătându-se pentru o rubrică în tandem …

Pe la mijlocul anilor '70, în această lume agitată, frenetică, exclusivistă, ahtiată de notorietate, dar cuceritoare prin vervă, dezinvoltură, umor şi lipsă de „ştaif", apăru un personaj neobişnuit. Îmbrăcat cu acea notă de eleganţă impersonală a diplomaţilor (sacou bleumarin, pantalon gris-fer), ţinută îmblânzită de un papion violaceu care trăda totuşi artistul, omul ducea cu solemnitate îndătinata geantă cu oţeluri nichelate. La desfacere, deasă, ea oferea vederii cărţi respectabile de teorie literară, colţuri de manuscrise aşezate cu o grijă afectuoasă, un ziar nemţesc (de nu mă înşel *Neue Zeit*) în care Reinhard Hacke, o somitate literară berlineză, comenta elogios romanul *Culorile sângelui* de Mihail Diaconescu. Cartea cu pricina o citisem cu câţiva ani mai înainte şi printr-un reflex de critic mi-am reamintit „bibliografia", atunci încă sumară, a scriitorului: monografia *Gib I. Mihăescu* (1973) şi *Visele au contururi precise* (1963), „roman de actualitate", aşa cum putea fi ea înfăţişată într-un dezgheţ timpuriu şi nedus până la capăt. Autorul era în faţa mea şi, cu gesturi moi, rotunde, cu o retorică abundentă, meliferă şi persuasivă de *orateur sacré*, cu sânge intelectual subţiat de aportul câtorva generaţii clericale, îşi comenta noua carte. Sunt oameni care-şi „explică" opera mai bine decât şi-o scriu, după cum sunt alţii care dau încurcaţi din umeri când sunt puşi în această ingrată împrejurare. Lui Mihail Diaconescu îi reuşeşte şi una şi alta, cine îi citeşte interviurile inserate prodigios în mai toate revistele literare are plăcerea de a descoperi un creator la fel de interesant în scris, ca şi în reflecţia asupra lui.

În romanul istoric, gen pe care nu l-a părăsit de la *Culorile sângelui* (1973) încoace, scriitorul e o *prezenţă*, iar intenţia anunţată cândva de a realiza o „fenomenologie epică a spiritului românesc" în manifestările lui istorice succesive n-a rămas o fanfaronadă, ci a fost validată de o operă de vreo 4000 de pagini. „Caracterele" ei specifice, cu pondere variabilă de la un volum la altul, sunt relativ uşor de observat. Un prim semnalment este preferinţa pentru intelectuali şi artişti. Eroii lui Mihail Diaconescu nu mai sunt aleşi din galeria romantică a oamenilor de capă şi spadă care-l fascinau pe Sadoveanu. De pe faptă, accentul se mută pe conştiinţa interogativă. Personajul caută, alege, cercetează, compară. Biografia lui e un itinerar spiritual, o sumă de cristalizări morale, politice, sufleteşti. *Homo pro instrumento*, el este, în primă şi ultimă instanţă, întruparea unei înţelegeri a necesităţii istorice. La lectură se simte imediat participarea simpatetică, solidaritatea autorului cu eroii pe care îi „inventează" mai ales în plan psihologic. „Martorul" nu rămâne distant, neutru, ci se implică, rostindu-şi depoziţia în faţa unei supreme instanţe – *Istoria*.

Cu apetitul său teoretic care-l distinge repede de alţi adepţi ai genului istoric, tip Radu Theodoru, Ioan Dan, Mihai Calmâcu, Viorel Ştirbu, Radu Ciobanu, Mihail Diaconescu a inventat şi terminologia prin care-şi justifică discursul asupra propriei metode. Esenţa acestuia e de căutat în conceptul de *kenoză artistică*, sintagmă prin care prozatorul propune o dialectică suplă între orgoliul, ca să nu spun „imperialismul" auctorial, şi umilinţa, smerenia afectuoasă cu care acesta e subordonat testimoniului istoric, documentului respectat şi pus în pagină cu acribie. De aici derivă alte constante ale scrisului productivului autor: un raport insolit între *imaginaţie şi documentare* (în sensul că invenţia în planul vieţii *interioare* sporeşte pe măsură ce biografia exterioară,

atestată istoriceşte, e mai bine asumată) şi, legat de aceasta, *autenticismul*. Reticența lui Maiorescu, de pildă, față de documentul transformat în probă artisticeşte sugestivă, pare din perspectiva acestei opțiuni întru totul anacronică. Se va vedea însă că, deşi criticul n-a avut dreptate în principiu, în fapte excesul de documente i-a confirmat temerile. Dacă, pentru a relua un mai vechi adagiu, unde nu e document, nu e artă, şi prisosul lui o poate pune în ariergardă, iar lucrul se poate observa în mai toate romanele autorului, de la *Culorile sângelui* (1973) până la *Sacrificiul* (1988), adică în cea mai ambițioasă reconstituire istorică pe care a publicat-o până acum Mihail Diaconescu.

* * *

Un roman istoric de o factură puțin obişnuită este următoarea carte a lui Mihail Diaconescu *Adevărul retorului Lucaci* (Editura Eminescu, 1977). Neforțat de numeroase documente să acționeze în cadrul restrictiv al datelor istorice (fiindcă protagoniştii săi: Pîrvu Mutu, Silvian Lucaci sunt, istoriceşte, personaje enigmatice), prozatorul stabileşte un echilibru nou între *document şi ficțiune*. Retorul Lucaci este un personaj „inventat" de Mihail Diaconescu. Datele despre „scolasticul" de la Putna sunt incredibil de puține. Singurul document ce emană de la el, vestitul cod de legi, e mai degrabă unul de ordin psihologic decât istoric. *Pravila* sa din 1581, publicată acum câțiva ani într-o excelentă ediție critică, deconspiră timid un liber cugetător ascuns prin forța împrejurărilor sub austera haină monahală.

Adevărul retorului Lucaci evocă o Moldovă a finelui de veac 16, în care energiile (eroice şi impunătoare cu numai un secol în urmă) sunt deturnate în lupte intestine, fără orizont. Anarhia feudală, războiul tuturor contra tuturor pustiesc țara istovită de incursiunile prădalnice ale puternicilor vecini, dar şi de un răvăşitor flagel interior: şerbirea răzeşimii. Facțiunile boiereşti, fiecare cu sprijin dinafară, se înfruntă cu violență, obținând victorii efemere, anulate rapid de noi intervenții ce țin perpetuu în mişcare acest carusel al puterii. La începutul cărții, Iancu Sasul vine cu ajutor turcesc şi-l alungă pe molaticul Petru Şchiopul. Victorios, noul domn țintește să-şi consolideze situația, lichidându-i pe Movileşti, susținătorii voievodului mazilit. Tentativă nereuşită. Conduşi de Andrei Corcodel aceştia rezistă, hărțuind nemilos, într-un război de uzură, oastea domnească. Opusă ambelor grupări, pe ecranul social se manifestă energic o a treia forță, răzeşimea răsculată, a cărei căpetenie, Ion Lungu, visează şi el autoritatea voievodală.

Mihail Diaconescu nu limitează la acest plan confruntările. Eroul, inițial un ambițios om de casă al Movileştilor, ajunge după un drum sinuos la adevăr, alăturându-se țărănimii răzvrătite. Bine schițat în momentele lui semnificative, procesul desfăşurat în conştiința retorului Lucaci are ca semn distinctiv descoperirea adevărului. Nu revelat, ci aflat prin propriul demers rațional şi afectiv. Romancierul recompune cu tact (dar şi cu omisiuni) diagrama unei clarificări interioare. Ca Tudor Şoimaru, Mihai Comăneşteanu, Apostol Bologa, Silvian Lucaci îşi descoperă, nu fără ezitări, datoria față de cei mulți. Finalmente, el va cădea victimă acesteia. Va fi însă o victimă transfigurată de puterea unei idei ce impune şi celor care l-au răpus. Puterea cuvântului închinat unei cauze juste nu poate fi răpusă niciodată, sugerează prozatorul.

Suntem deci departe de cadrul romanului istoric de tip romantic. Sub privirea severă a prozatorului nu mai e loc pentru iluzii. Totuşi, ceva din vechea mentalitate idealizantă persistă. Mă gândesc în primul rând la însuşi personajul ce împrumută cărții numele său. Silvian Lucaci codifică o morală, nu şi o psihologie. Ar fi fost foarte incitant un posibil portret interior de intelectual pierdut în evul feudal. Dacă alegerea eroului este justă, mai puțin clare sunt resorturile ei. Frecvent, acestea sunt eludate prin simpla enunțare. Introspecția ar fi fost infinit mai relevantă decât descripția rezumativă. Apoi, chiar „decalogul" retorului e mai mult sugerat decât recompus. Ce ecouri au conştiința lui cărțile pe care le adună şi le tâlcuieşte cu o ardoare benedictină? În această privință Mihail Diaconescu preferă o euforică arheologie livrescă radiografiei unei mentalități. Ceea ce indică un prozator atent mai curând la cadru, decât la indivizii care îl populează. Aceştia suferă de sumaritate sufletească. Ce se pierde însă la nivelul insului se recâştigă în planul tabloului general. Fără atenție şi migală barocă la detalii, Mihail Diaconescu a schițat din linii sigure fresca dramatică a unei lumi.

* * *

Originalității în selecționarea personajelor, Mihail Diaconescu îi adaugă o neaşteptată preferință pentru epocile de reflux istoric. Pîrvu Mutu, Silvian Lucaci, Ioan Căianu, eroii săi fundamentali, sunt oameni sub vremi triste şi constrângătoare. Exemplaritatea lor derivă din neacceptarea limitelor, a banalului şi mediocrității, a tiraniei contingentului. Fiziceşte inşi ai epocii lor, spiritualmente ei trăiesc în viitor, ceea ce nu exclude voința, dramatic sortită eşecului, de a aduce acest timp ideal în prezentul lor istoric. Ei se salvează, desigur, prin creație. Nu mai puțin însă mântuirea lor vine din căutare, dintr-o superioară înțelegere a omenescului. Aş mai adăuga, referindu-mă strict la romanul *Marele cântec* (Editura Eminescu, 1980) şi o noutate de cadru. Cartea este una dintre puținele incursiuni epice în istoria Transilvaniei, alăturându-se în acest plan *Crăişorului Horia* de Liviu Rebreanu, *Pârjolului,* monumentala frescă a lui Oscar Walter Cizek, *Plecării Vlaşinilor* de Ioana Postelnicu şi, ultimul, dar nu cel din urmă, memorabilului *Rug şi flacără* al mai tânărului Eugen Uricaru. Ca şi în cazul acestora, tema romanului o constituie destinul românilor în condițiile unei compacte prigoniri. Romancierul are scrupul documentar (excesiv câteodată în planul epic propriu-zis), fantazând în marginile unui scenariu verificabil istoriceşte. Epoca aleasă este de astă dată finele veacului al XVII-lea, ani în care feudalitatea transilvană bascula între puterea în declin a turcilor şi intențiile acaparatoare ale Imperiului Habsburgic. Acestei confruntări de ordin geopolitic i se alătura şi una de natură spirituală. O luptă surdă, fără pauze şi cruțare, opune calvinismului (religia păturii dominante ardelene) strategia pe termen lung a catolicismului ce

îşi pregăteşte metodic restaurația.

Cum „viitorul credinței catolice în Ardeal" se „hotăra pe seama celor mulți", a românilor deci, catolicismul îşi alege drept „unealtă binecuvântată" pe excepționalul muzician care semna apăsat – documente olografe stau mărturie – *Joannes Kajoni Valachus.* Mihail Diaconescu a intrat adânc în inima acelui timp baroc, intuindu-i cu claritate relieful dramatic. Subtextual polemic, romanul său infirmă tendențioasa teorie a idilicului concordat între confesiunile transilvane, refăcând o lume sfâşiată de inechități, intoleranță şi violență, de lupta pentru putere. Fastul feudal (reconstituit în câteva capitole cu patină arheologică) e o mască a derizoriului. Perspectiva epică e întunecată, gravă, refuzată iluziilor. Murdarul, fetidul, mirosul materiei în dezagregare, fizionomiile animaliere, decorul de panopticum sunt emblemele unei lumi agonice, studiată cu atenția rece a clinicianului preocupat de simptome maladive. Iar maladia secolului al XVII-lea era în Transilvania inechitatea riguros legiferată, datorită căreia românii, imensa majoritate a populației, erau considerați „tolerați". Cuvântul conține în el şi o crudă ironie, ascunzând în realitate cea mai aprigă intoleranță, ce viza concentric religia, afirmarea socială, ascensiunea spirituală. Împotriva acestei inechități se răzvrăteşte Ioan Căianu.

Ales de cercurile pontificale drept instrument de masivă convertire la catolicism a conaționalilor săi, personajul descoperă după o lungă şi sinuoasă evoluție că adevărata lui „datorie" constă în fidelitatea față de cei mulți, față de cauza românească. Acceptarea puterii, a funcției de vicar general, cu tot cortegiul său de restricții în planul libertății creatoare, are ca resort tocmai această convingere trudnic descoperită, nu revelată. În surprinderea acestei diagrame morale stă de fapt întregul meşteşug al romancierului. Mihail Diaconescu a înțeles că eroismul ce nu îmbracă hainele omenescului e mai util legendei decât romanului. Acesta cere expresia integrală a umanului, coexistența antitezelor. Deloc idealizat, protagonistul îmbină fervoarea religioasă, acel teribil sentiment al apocalipsei propriu veacului său, cu vitalitatea dezlănțuită, eruptivă a naturilor rabelaisiene. Nu mai puțin, personajul întrupează „îndoiala" carteziană, acel raționalism care, departe de a fi dizolvant, e „semnul tăriei de cuget", al puterii de a alege.

Ostil – şi în acest registru – stereotipiilor, romancierul schimbă „nehotărârea intelectualului" (din care atâți autori au făcut un viciu capital!) într-un simbol al forței lăuntrice, al voinței de a ajunge pe calea rațiunii la adevăr. În această voluptate a introspecției, în cazuistica – uneori subtilă, alteori oțioasă – se poate distinge un indiciu de maturizare a prozatorului. Spre deosebire de romanele anterioare, el nu mai rezumă o biografie, nu mai codifică schematic o morală austeră, ci propune o psihologie complexă, contradictorie ca însuşi modelul istoric. Pe de altă parte, tocmai de această fidelitate documentară se leagă şi carența esențială a cărții. Ea constă în insuficienta filtrare a documentului pe latura lui artisticeşte sugestivă. Infidelitatea (în literă, nu în spirit) e oricând preferabilă erudiției de prisos. Semnificativ, cele mai atractive pagini ale romanului sunt cele în care ficțiunea domină documentarul, eliberând imaginația din chingi. Aş semnala astfel relevarea – prin forța sugestiei – a comuniunii spirituale a cărturarilor din cele trei țări româneşti. Pe deasupra deosebirilor de credință, Ioan Căianu, Miron Costin, Sava Brancovici, Dosoftei sunt solidari în marea cauză a supraviețuirii şi afirmării celor de-un neam cu ei. Oarecum timorat în fața psihologiilor pozitive, romancierul are în schimb facultatea grotescului. Serbările şi vânătorile princiare, rivalitățile de curte, urzeala de intrigi ale cărei capete sunt ținute nu doar la Alba Iulia, ci şi la Roma, Praga şi Paris, smerita viclenie clericală, izbucnirile fanatismului religios sunt pictate cu un neobişnuit simț al caducității, al derizoriului ce alterează condiția umană.

Mihail Diaconescu are vocația personajelor secundare, care asaltează şi acaparează pur şi simplu scena epică. Monologul febril al protagonistului e contrapunctic întrerupt de replicile partenerilor minori, învingători prin număr şi absența idealului. Victoria lor este victoria efemerului. Sugrumat în epocă, „marele cântec" pe care l-a visat Ioan Căianu era de fapt un uriaş oratoriu clamând patetic libertatea de gândire, înfrățirea oamenilor, dreptul lor la adevăr şi frumos. Subsumat acestor idei, complexul portret de cărturar conturat de Mihail Diaconescu în *Marele cântec* omagiază un ctitor al culturii româneşti şi, în egală măsură, însăşi perenitatea noastră spirituală ce a învins în absolut vicisitudinile unei istorii frământate.

* * *

În *Călătoria spre zei* (Editura Cartea Românească, 1982) decorul se schimbă; sonda epicului forează în straturi mai adânci, aproape impalpabile documentar, de unde reflexe nebănuite în sfera ficțiunii propriu-zise. Proza lui Mihail Diaconescu are de altfel o alură paradoxală: cu cât documentația e mai minuțioasă, cu cât personajele sunt mai bine prinse în rețeaua faptelor verificabile, cu atât imaginația e mai liberă. Analist redutabil, romancierul despică ingenios firul în patru, cu condiția ca istoria să-i ofere generos premisa factologică. Redus la propriile resurse de inventivitate, care nu par a fi îmbelşugate, romancierul se timorează, schimbă subit locul cu eruditul şi sociologul, cu istoricul sau filosoful, mută adică scena romanului din *istorie* în *bibliotecă*. Câte ceva din această dramă secretă se putea întrezări şi mai înainte, îndeosebi în clipele în care autorul nu făcea abstracție de sine. În *Călătoria spre zei* el pare însă decis mai mult decât oricând să se pună mai bine în lumină. Interesant, dar întru totul conform firii adânci a lui Mihail Diaconescu, romanul e satisfăcător mai ales în latura documentară, insuficient însă în ordinea ficțiunii.

Subiectul poate fi rezumat într-o simplă frază. Arhidamos din Apollonia pleacă într-o lungă călătorie spre Burebista pentru a solicita dibaci scutirea de dări a cetății; cunoscător la oameni, „împăratul" îl trimite şi el în solie la Caesar. Documentar vorbind, până aici nimic nou: Arhidamos nu e la urma urmei decât un avatar al vestitului Acornion din Dionysopolis, menționat de izvoarele istorice într-o postură similară. *Modelul* pare să fi fost o natură lineară, previzibilă. *Copia* (Arhidamos) e

mai complexă. Sufleteşte eroul e un complicat, un temperament supus chemărilor contrarii (e taumaturg, filosof şi negustător), decent explicate şi printr-o ereditate amestecată (strămoşii îndepărtați ai eroului au fost geți).

Pragmatică prin auspicii, călătoria lui sfârşeşte prin a fi inițiatică. Folosind repere sadoveniene, la drum pleacă un Paul de Marenne, la capăt ajunge un Kesarion Breb. Călătoria acestui consângean în care se trezeşte conştiința e o continuă *uimire*, încununată însă de *înțelegere*. Acestei dialectici îi corespund în mare două niveluri ale romanului. Există un conflict *exterior* (lupte, pânde, urmăriri, confruntări) şi unul *interior*, rezumat strict la persoana lui Arhidamos. Solul străbate spații, dar trece mai ales prin vămi lăuntrice, e disputat simultan de sufletul grec, logic, dar rece, şi de substratul get, dionisiac. Exploatate inteligent, indeciziile, frământările, interogațiile şi revelațiile personajului s-ar fi putut închega într-un roman al spiritului, într-un permanent exercițiu inițiatic finalizat prin cunoaşterea de sine. Se întâmplă însă curiozitatea că scriitorul îşi uită datele naturale şi se lasă furat fie de elanuri romaneşti ce nu-i sunt în fire, fie de euforii de cărturar care nu-şi poate ține „ascunse" lecturile. Ajuns expert în tehnica amânării, Mihail Diaconescu transformă romanul într-un lung şir de digresiuni ce întârzie mereu deznodământul, pentru a-l nara apoi sumar, cu un vag aer plictisit, de Şeherezadă conştientă de iminenta grațiere.

Promițător ca scenariu epic, notabil prin finețea unor introspecții, romanul dezamăgeşte tocmai la nivelul adâncirii psihologiilor în conflict. Aproape toți eroii nu trec de stadiul de crochiu, iar structura lor psihică rămâne obscură. Insuficient motivate, neevoluate sufleteşte sunt îndeosebi personajele malefice în a căror conturare scriitorul dădea altădată (în *Marele cântec*, de pildă) semne de certă dexteritate. Ce resort profund îl animă pe intrigantul Protogenes? Ce-i „mână" pe Roles, pe Dicomes şi pe Coson, adică pe adversarii presupuşi ai lui Burebista? Suferă ei de o demonie a puterii? În cazul acesta faptul se cuvenea mai îndelung cercetat, iar „negativii" scoşi de sub pecetea tainei. Alte motive de insatisfacție oferă stereotipia portretizărilor, incapacitatea de a individualiza simplu şi eficient. Roles e „un bărbat falnic şi grozav de puternic"; Dicomes e şi el „un bărbat înalt şi bărbos, neînchipuit de puternic"; din nevoia de variație, Dentebaris, curteanul viclean al lui Coson, e numai „falnic şi puternic". Această manie statuară afectează până şi tagma monahală: un sihastru ucenic (ce-l primeşte într-un rând pe neliniştitul Arhidamos) arată o siluetă de „bărbat tânăr şi puternic", ba chiar şi bătrânul sacerdot Auluporis e un ascet „înalt şi puternic" ce slujeşte într-un templu misterios descris cam în maniera lui Mircea Eliade.

Neîndestulător epic, romanul sporeşte artificial prin informații redundante, prin descrieri nefuncționale. În *Câteva păreri* Caragiale amenda savuros tehnica digresiunilor nemotivate. Prozatorul voia *ritm*, nu mişcări disparate, cu veleități analitice. În *Călătoria spre zei* regretabilă nu e „analiza", ci deficitul „creației", excesul de erudiție. Conflictul e literalmente sufocat de arheologie, soteriologie şi mitologie, de filozofie, farmacologie şi… irenologie. Burebista vorbeşte în stilul conceptual al pacifiştilor de azi, iar Arhidamos într-un jargon greco-latin ce pune pe gânduri şi pe cititorul cel mai bine intenționat. Iată, cu titlu de exemplu, o meditație despre Caesar şi Cleopatra: „Femeia aceea frumoasă, dar cu inimă de fiară, *therion*, însetată de *gloria, potentia* şi de *imperium*, de *potentio cupido*, îl vrăjise tocmai pe Caesar care răspundea de *severitas morum*, cu un leac, *pharmakon*, şi-l făcuse neom. Caesar era acum doar *apolaustikos*, omul plăcerilor vinovate". Ca romancier, Mihail Diaconescu nu e acum decât victima unei plăceri „nevinovate", aceea de a se surprinde în plin *praxis* cărturăresc. *Călătoria spre zei*, carte care putea fi una dintre izbânzile autorului, nu trece totuşi de stadiul promisiunii, fiind hotărât lucru, cea mai vulnerabilă operă a unui prozator serios, îndeobşte creditabil.

* * *

Proiectul de mare anvergură al lui Mihail Diaconescu de a realiza o fenomenologie epică a spiritului românesc în dezvoltarea sa istorică se continuă, într-o ordine oarecum capricioasă, prin *Speranța* (Editura Univers, 1984), frescă masivă a lumii româneşti din anii premergători Unirii. Harnic glosator pe marginea propriei opere, autorul a mărturisit de curând că intenția lui a fost de astă dată să figureze cu mijloace epice realiste o diagramă a romantismului politic. Epoca este plasată deci sub semnul sufletului romantic (cele trei capitole ale romanului se şi intitulează de altfel simbolic *Visul, Noaptea şi Singurătatea*), al sintezei acțiunii cu spiritul fantast. E limpede că romancierul l-a citit pe Albert Béguin şi n-a putut face abstracție de distincțiile acestuia. Problema e totuşi alta. Romantic e *ideologul* Mihail Diaconescu (care pare a crede că reprezentanții romantismului literar ar trebui să se manifeste identic şi în politică), în timp ce *scriitorul* e pur şi simplu realist. Viziunea lui despre epocă, ideile îl poartă într-o parte, instinctul artistic, aici din fericire mai puternic, în alta. Astfel se întâmplă curiozitatea că istoria e citită „creator", în buna tradiție a şcolii romantice care postula subiectivitatea, în timp ce ficțiunea urmează un scenariu exact, prudent, pragmatic.

Aşa era, în fond, şi timpul evocat. „Mesianicii" paşoptişti erau, are dreptate G. Călinescu, în primul rând „pozitivi". Exaltarea lor, reală şi ea, rămânea sub controlul lucidității, al calculului politic. Romantic nu e în *Speranța* decât eroul preferat (mă feresc a spune protagonistul): domnitorul Grigore Alexandru Ghica al X-lea, iar eşecul lui, raportat la triumful final al „căuzaşilor" unionişti, ia indiscutabil proporții de simbol. Eroul *real* este însă societatea românească de la mijlocul veacului trecut, o societate pictată pointilist printr-o sumedenie de personaje secundare cărora nu le lipseşte dimensiunea exponențială.

Majoritatea biografiilor implicate în demonstrația epică se justifică prin această aspirație spre frescă, spre panoramicul social. Mihail Diaconescu a vrut, probabil, să evoce destinul tragic al unui domnitor neînțeles de contemporani şi uitat de urmaşi, reabilitând în acest chip, cu procedeele literaturului, o figură istorică ce poate

tenta pe romancieri. Practic, el n-a mai spus „adevărul despre un destin politic", ci despre o societate, despre un angrenaj uman complex. *Speranța* e operă de „anatomist" social şi, atunci când nevoile romanului o cer, de cartograf politic avizat asupra sferelor de influență. De aici decurge şi alura *politică* a romanului, aerul său de continuă demonstrare a legitimității, a unității şi independenței noastre. Între romancier şi personajele care exprimă sensul devenirii istorice există din acest punct de vedere o înțelegere certă, o similitudine de atitudine trădate între altele şi *stilistic*. O meditație a unuia dintre eroi, Dumitru Brătianu, e transcrisă, de pildă, indirect liber, într-o manieră „obiectivată" ce-i asigură „ecoul" în timp.

În „studiul morfologic" al manifestărilor acestui „simț practic" excelează prozatorul. Simț practic însemna prin 1855-1857 obținerea plecării trupelor austriece de ocupație şi închiderea, prin realizarea Unirii Principatelor, a bulevardului de promenade militare ale marilor imperii vecine. Erudit, prozatorul are şi facultatea ubicuității, se simte acasă în orice mediu evocat. Iaşii patriarhali, rătăciți între vii, Londra cețoasă, Parisul „solemnel", Viena rece, suspicioasă, Constantinopolul gălăgios şi policrom, Blebea postăvăriei lui Kogălniceanu, unde e descoperit primul nucleu proletar, Bucureştii săltați brusc la altă demnitate citadină, iscodită cu ochi când amuzat, când de-a dreptul emoționat, acestea sunt „tablourile" scenei turnante rotite mai încet sau mai iute de romancier.

Actorii apar şi dispar periodic, la nevoie sunt reconvocați în scenă într-un stil ceremonios, care uneori e al regizorului, iar alteori al şefului de protocol veşnic cu ochii în patru la demnitățile şi titlurile personajelor. Prin repetiție abuzivă această politețe sonoră de majordom stilat poate avea, literar judecând lucrurile, rele efecte, căci umflă artificial romanul şi trenează conflictul. Mihail Diaconescu ar trebui să fie mai atent la decupaj, la dinamismul replicii, într-un cuvânt, la *viteza* romanului. Prin debarasarea de lestul inutil, imaginația epică s-ar ridica neîndoielnic la înălțimi mai mari, cu o atmosferă mai tare. Când îşi cenzurează „politețea" sau, caz tot atât de fericit, îşi reprimă erudiția, romancierul este realmente captivant. Istoria, aşa cum o vede el, devine sinteză epică, roman fluent în care eroi şi destine se atrag ori se resping după legi inexplicabile. Tragismul, fatalitatea iau adesea forma interesului politic ori economic ce nu permite fantezii romantice decât cu riscul capital al eşecului.

Ca în bunele lui cărți, şi când spun aceasta mă gândesc la *Adevărul retorului Lucaci* şi la *Marele cântec*, Mihail Diaconescu a redescoperit puterea naturilor dilematice, ştiința de a defini personalitatea oamenilor în funcție de ceea ce *aleg*. Dacă în *Speranța* eroul adevărat e lumea românească, atunci *opțiunea* e simbolul acesteia. Într-un fel sau altul toate personajele aleg. Costache Negri e sfâşiat între devotamentul omenesc pentru principele generos, dar contradictoriu şi solidaritatea mai adâncă față de comilitonii unionişti; Barbu Ştirbei, între prudența politică (ce răspunde în cazul său unei înclinații naturale) şi nevoia de a afirma hotărât, în situații-cheie, demnitatea națională. Principele însuşi, Grigore Alexandru Ghica al X-lea, a cărui dilemă ocupă o bună parte din paginile cărții, oscilează între *visul* dinastic al grandorii personale şi o cauză mai presus de el, aceea a unității româneşti, având finalmente suficientă putere lăuntrică pentru a face abstracție de interesul propriu. Dar perspectiva nu e idealizantă, nu celebrează adică solidaritatea națională cu sacrificiul adevărului istoric. Romancierul nu-şi delimitează sămănătorist umanitatea în români şi străini, ci aşază sub o lumină tare, demascatoare, şi cozi de topor autohtone precum Theodor Balş şi Nicolae Conachi-Vogoride. Antinomiile morale, politice chiar, sunt sugerate printr-un admirabil efect de contrast între scenele de masă şi cele de salon, printr-o tratare distinctă a „vocilor". Unioniştii agită poporul, retorizează energic plebea, clamează în fața mulțimii, antiunioniştii mârâie în saloane, complotează tainic, în înțelegere cu agenții puterilor ocupante. De o parte sunt zgomotul, forța, de alta furia, neputința. Scena o ocupă Eroii, culisele – marionetele. Meteorologia însăşi slujeşte acestei viziuni antitetice. Începutul guvernării lui Theodor Balş e asociat astfel cu un teribil potop care acoperă Iaşii de murdării şi gunoaie. Asemenea scene se cuveneau însă „consemnate" obiectiv, fără judecăți participative. Din păcate, subit neîncrezător în facultățile cititorului, prozatorul intervine cu explicații superflue, cu calificative tari („canalia de caimacam" ş.a.) de justițiar tardiv şi, de ce nu, romantic.

Tot de gustul romantic ține după părerea mea şi predilecția pentru magie. Mihail Diaconescu afirma de altfel într-un interviu că „un roman dedicat romantismului nu se putea lipsi de unele momente desfăşurate narativ sub semnul fantasticului". Rămâne doar de văzut în ce măsură insistența cu care sunt aduşi în scenă Ophion Naunet Dunkelwessen, „marele maestru al artei magice şi magnetice" ori vrăjitorul băştinaş Leontar Țapu se justifică literar. Paginile dedicate lor îmi par a încărca inutil romanul, mai mult, a crea disonanțe. Într-o lume de liber-cugetători, de realişti ce-şi urmăreau cu luciditate idealul unionist, cei doi n-au ce căuta, prezența lor explicându-se, cred, printr-un bovarism al autorului, preocupat de cuplul malefic şi în *Adevărul retorului Lucaci*. Acolo însă, într-un Ev Mediu târziu, bântuit de fantasme şi superstiții, asemenea episoade erau justificabile, făceau parte, ca să zic aşa, din spiritul timpului.

Citit cu atenția concentrată la schema realistă, a luptei dintre *putere* şi *adevăr, Speranța* este un bun roman al premiselor Unirii, o imagine posibilă a unei lumi care a stat sub raza nobilă a Idealului.

* * *

Tot masiv (are 706 pagini!), descurajant pentru cititorul leneş, este şi *Sacrificiul* (Editura Cartea Românească, 1988). Găsim şi aici fresca unei epoci de tranziție, luând pe alocuri alura unui tratat de patologie socială. Scena predilectă e iarăşi Transilvania, dar aceea a anilor premergători Marii Uniri, însă racorduri inteligente îi adaugă incursiuni în România Mică şi în Imperiul dualist în progresivă disoluție, la Budapesta,

Viena şi Praga de dinaintea crizei finale. Naratorul – era să zic autorul – îşi dizolvă identitatea în mai mulți *martori* inventați (Romulus Brad) sau reali (dr. Ioan Ciurdariu-Ciordaş, Nicolae Bolcaş ş.a.) şi, ca în vechile romane din secolul al XIX-lea, poartă o oglindă de-a lungul unui drum. Călătoria e şi pretext epic, şi simbol inițiatic. Eroii parcurg spații, dar traversează şi acum, simultan, şi vămi ale înțelegerii. Intelectuali (cărturarul ori artistul e, cum subliniam, personajul favorit al lui Mihail Diaconescu), deci oameni cu nostalgia Ideii, ei pot fi martori ideali tocmai prin cazul de conştiință, prin dilema morală care-i încearcă. Cu o cazuistică subțire demarează de altminteri acțiunea. Romulus Brad, substitutul favorit al autorului, se visează martor la execuția atroce a lui Horia şi, odată trezit de pregnanța sângeroaselor detalii pe care coşmarul cețos şi premonitoriu i le oferise din abundență, reia mai vechi meditații despre puterea memoriei, a mărturiei ca forță spirituală în lume. „Se trezise sau dormea mai departe?" – sună fraza inițială a cărții prin care intrăm de fapt, împreună cu eroul, în labirintul altui coşmar. Real şi generalizat. Lângă manuscrisul strămoşului său, aprigul preot Stan Brad, care ținuse să relateze supliciul din Bălgrad, trăieşte drama opțiunii: „Se întrebase dacă aceia care scriu despre fapte atroce, sunt, în mod inevitabil, dominați sau, din contră, detaşați de ele, tocmai pentru a le putea înțelege mai bine […] Înțelegea că starea de martor este ambivalentă. Fascinația şi oroarea, judecata rece şi participarea pasională, implicarea şi detaşarea se amestecă totdeauna în ea. […] Starea de fapt şi starea mărturisită subiectiv comunică mai strâns ca oricând. Conceptele, ideile, judecățile şi raționamentele martorului se aşază laolaltă sub semnul acestei comunicări".

Nu e greu de întrezărit aici însuşi procesul de conştiință al autorului, relația lui, nu numai „scripturală", cu faptele evocate. Dacă el are, grație timpului scurs, necesara perspectivă istorică, măcar la început aceasta le lipseşte eroilor; pentru ei „înțelegerea" e un deziderat ideal, o enigmă în mers, elucidabilă nu atât prin luciditate „egotistă", cât prin solidarizare cu consângenii, prin asumarea dramelor şi nădejdilor umanității simple, dar făuritoare de istorie. Prin raportarea insistentă, progresivă, la Ideal şi la jertfa inerentă atingerii lui se defineşte de altminteri statura sufletească a personajelor, care repetă, fiecare în felul său, o prelungită pendulare între *iluzie* şi *luciditate*.

Conferind o ambiguitate fertilă acestor termeni, Mihail Diaconescu asigură un plus de dramatism, de complexitate fenomenologiei sale narative. Reversibile, conceptele iau de la caz la caz o mereu altă înfățişare. „Luciditatea", „realismul" pot lua o coloratură oportunistă, ineficientă şi iluzorie în ultimă instanță (ilustrativă este în această ordine de idei traiectoria renegatului mitropolit Vasile Mangra, a cărui automistificare, dramatică şi dureroasă prin absența oricărei etichetări retrospective, oferă romancierului prilejul unui mic recital psihologic), după cum perspectiva „iluzionară" se poate dovedi finalmente o ipostază a lucidității, a unui realism de fond, plătit şi validat cu prețul vieții. Culoarea specifică a eroismului românesc izvorând tocmai din trecerea actului (în speță a *sacrificiului*) prin filtrul rațiunii. Aş observa că în romanele lui Mihail Diaconescu sacrificiul ia nu de puține ori alura unei deliberate „zidiri" în murii eterni ai patriei. Unirea, ca reîntregire a unui patrimoniu istoric pe care vitregiile timpului l-au dislocat uneori, fără a anula însă niciodată în sufletul pământenilor conştiința purcederii dintr-un unic izvor, e pentru romancier o „metaforă obsedantă", întrupată epic mereu, de la *Călătoria spre zei* şi *Speranța*, până la ultimul roman.

În *Sacrificiul*, evocarea unui calvar şi a unei resurecții implacabile, un proces istoric milenar e surprins în preajma verdictului. Dramatismul aparte al acestei „poveşti" – iar istoria e în fond o poveste în care naratorul inculcă ori surprinde un sens – derivă din amânarea „sentinței" peste limitele fireşti. Tragedia românilor bihoreni, rămaşi sub ocupația străină multe luni după 1 Decembrie, ziua aurorală a etniei, n-a catalizat deocamdată energiile romancierilor şi, la drept vorbind, nici pe acelea ale istoricilor. (O excepție fiind C. Kirițescu care-i dedică pagini vibrante în *Istoria războiului pentru întregirea neamului.*) Meritul de pionierat în abordarea temei îi revine lui Mihail Diaconescu. Însă nu primatul tematic contează, ci „decupajul", inteligența cu care evenimentele sunt puse în pagina romanescă. O dublă mişcare, în *spațiu* şi *timp,* favorizează intențiile demonstrative ale prozatorului. În raport cu spațiul lor originar, personajele din *Sacrificiul* parcurg un traseu pe care terminologia blagiană îl rezumă de minune. Un amplu periplu „catabasic" (eroii sunt purtați printr-un imaginar turneu politic la Budapesta, Viena, Praga) îi serveşte romancierului drept pretext pentru fresca unei lumi crepusculare. Imperiul îşi purta sentința de condamnare; desfrâul, birocrația, autoritarismul, totalitarismul sunt tot atâtea „flori ale răului" care-l macină, grăbindu-i sfârşitul. Cu o bună intuiție, prozatorul găseşte un „revelator" acestui amestec de grandoare (falsă) şi putreziciune proliferantă: „baia" *Lotos-blume (Floarea de Lotus)* în care inteligența ascuțită a străzii (personaj colectiv) descoperă „bordelul imperial". Scenele tari ce se petrec aici (în pofida titulaturii eufemistice şi a decorului stilat) sunt premonitorii şi ochiul obişnuit să vadă în profunzime distinge iute ca o realitate de fond, *violența*, care va culmina prin război şi masacre. Sub aparența stufozității, a aglomerării nefuncționale de informație istorică se manifestă totuşi o conştiință artistică ce mizează cu şanse pe sugestivitatea estetică a documentului, pe forța lui de iradiație în conştiințe; aproape fiecare detaliu e premonitoriu, fiecare tuşă întregeşte „panorama deşertăciunilor", anunțând evoluții confirmate de a doua călătorie prin „cenuşa imperiului". Corectivul firesc al acestor peregrinări, parte voite, parte nevoite, este revenirea „anabasică" la matcă. Aparținând unei lumi *aşezate*, unui neam cu vocația stabilității, „martorii" se întorc pentru totdeauna la vatră.

Mihail Diaconescu a îmbogățit mitologia românească a jertfei printr-un recurs epic la o istorie în care sacrificiul, expierea sub loviturile barbariei, nu e doar dramă, ci şi apoteoză luminoasă, izvor de *tărie* şi *neuitare*.

*Nicolae Băciuț**

Pod de seară

Să nu-mi laşi somnul să rămână singur,
să se reverse din potir,
să-mi pierd cuminecătura
din aerul ce îl respir.

Să pui doar degetul pe gura mea,
luminile din lacrimi
să le sting,
să pot să plâng din pleoapa ta,
cu aerul să te ating.

Să nu-mi laşi seara-abandonată,
să-mi fie margine de vis,
să nu rămână niciun rod,
să nu-mi rămână nicio vamă,
să nu-mi rămână niciun pod.

1 ianuarie 2012

Mi-ai dat, Doamne

Mi-ai dat, Doamne,
cuvinte
şi nu le pot pe toate folosi;
mai multe rămân în morminte
decât aş putea eu
rosti.

Mi-ai dat, Doamne,
veştminte
şi nu mă pot înveli;
mai multe rămân
nepătate
şi nu mă mai pot
mărturisi.

Pe mine, Doamne,
mie m-ai dat
şi nu-mi ajung,
între credință şi păcat.

30 ianuarie 2012

Naştere

Aştept să facem împreună
un pas,
să desfacem secunda în două,
cum am despărți
timpul de ceas –
eu să fiu tu,
dintr-o altă lume venind,
cu fructe coapte,
cu ierburi luminând...
Aştept să fiu tu –
cu tine viața-mi începu!

Rohia, 29 iulie 2012

Munte şi mare

O, dac-aş fi pasăre
sau măcar copac,
în care să-ți faci cuib,
în care să învăț să tac.

O, dac-aş fi piatră
sau măcar fir de nisip,
dac-aş fi fost mare,
dacă apa ar fi avut
chip.

Dar nu sunt decât sare,
munte în mare.

Rohia, 29 iulie 2012

Versuri verzi pe pereți

Plouă din senin,
o ploaie de-altădată,
restanța unui anotimp;

plouă
din nori de hârtie,
pe care scriam
poeme neterminate,
pe care desenam o colivie;

plouă
şi ploaia mă dezbracă
de cuvinte –
rămân gol, ca la-nceput,
ca înainte de-nainte.

12 septembrie 2012

*Din ciclul „Poezii de peste an”.

Răzvan Ducan*

POEME DE SĂRBĂTOARE

Crăciun 2011

E ziua de Crăciun,
dar în ieslea dobitoacelor cotidiene
e mai mult abur de alcool.
Acolo se naşte astăzi Iisus,
traumatizat de magii care au anunțat
noi reduceri de prețuri.
Steaua urmată este acum în primăvara europeană!
Maria aduce pe lume consumismul şi
corul cetelor de îngeri cântă bucuria prinderii
unor contracte grase de publicitate.
Vocea lor se aude pe pământ,
fiindcă în cer şi-au luat concedii medicale.
Oamenii merg la biserici cu convingerea ascunsă
că intră în maşini de spălat păcate,
dar apele înaltului au o cu totul altă menire şi
la fel de dalmații ies precum au intrat.
Mai e şi un brad tăiat din pădure
fiindcă făcea umbră la secure.
Mai e şi un moş fardat, rujat şi trecut pe la hair stylist
în studiourile de animație şi film.
Mai e şi beteala milei şi a înțelegerii aproapelui.
Mai sunt şi munții de mâncare
pentru care oamenii îşi răsucesc corzile salivei,
făcând alpinism culinar.
Mai e şi înghesuiala în propria vanitate
şi dezghesuiala de bunătate.
Mai e şi mai e.
În restul pavoazării zilei,
ingredientele unei busole
care arată nordul unui niciunde.

25 decembrie 2011

Rădăcina pătrată din mila lui Dumnezeu

Rădăcina pătrată din mila lui Dumnezeu
Extrage omul numai la greu.

La bine, omul îşi înmulțeşte infatuarea cu sine.

Adună privilegiile cu şolduri late
Şi scade recunoaşterea de multele păcate.

Pe el se vrea icoană,
El, cea mai vlăguită poamă.

Şi totuşi e şi oportunitate frumoasă,
Cel sieşi iarbă, cel sieşi coasă.

19 aprilie 2011

Licuriciul

Licuriciul este un submultiplu de stea,
După putința de-a lumina.

Dar steaua are supremul viciu
De-a nu avea viață, precum licuriciul.

După materia vie ce pulsează în ea,
Licuriciul este un multiplu de stea.

Decât stele din cer, fără viață în salbă,
La gâtul anilor, vreau licurici din iarbă.

13 mai 2012

*Născut la Târnăveni (jud. Mureş), la 25 iunie 1957; Institutul Politehnic Iaşi (1983); cursuri postuniversitare de „Educație tehnologică” la Universitatea Oradea. A colaborat cu poezie, eseuri şi diverse articole la numeroase publicații româneşti, precum şi din Germania, SUA, Australia, Canada etc. A reînființat revista „Târnava”, a fost redactor-şef adjunct al revistei culturale blăjene „Gazeta Târnavelor”, redactor-şef al publicației lunare „Târnăveniul Cultural”. Din 2008 este secretar general de redacție la publicația lunară „Universul Scriitorilor” din Tg. Mureş, iar din 2009 este redactor la „Vatra veche”, revistă coordonată de N. Băciuț. Membru al Uniunii Scriitorilor din România – filiala Cluj (2011). A publicat, printre altele: *Viețuirea-n clepsidră* (versuri, 1990); *Gheorghe Oprean – o viață închinată unirii românilor şi înălțării bisericii ortodoxe* (cercetare, 1999); *Băciuț* (versuri, 2008); *Sever Suciu – Pomul vieții* (împreună cu Nicolae Băciuț, cercetare, 2009); *100 cele mai frumoase poezii* (antologie, 2010); *Epistole către Adrian Păunescu. Carte de iubire* (2010-2012, 4 ediții); *Dumnezeiescul Ardeal – poeme pe cord deschis* (ediție revăzută şi readăugită, 2011); *Poemul entropic* (2011); *Poem sărutând mâna poetului* (versuri, 2012) ş.a.m.d.

*Valentin Marica**

Prundiş

Ce plutire în mătasea zidului,
ce pendul al durerii
măsoară începutul de zi?
Toți peştii lumii vor ieşi din ape,
apele seca-vor...,
doar mâna mamei mal va mai fi.
O frunză cade peste intrarea în moarte,
un rob se dezbracă de ultima cămaşă,
arămiul din ierburi arde în nările tale,
dimineața e doar o crevasă.
De mult, aripa e la poartă de rai,
golul din ochi cade în golul din cuib,
gura e semnul să stai.
Podul se surpă când râul
mă prinde în zumzet să ştiu
câte zile e rădăcina-n prundişuri,
câte clipe trupul e viu.

Cină târzie

La masă, acelaşi gest încetinit
de a împinge paharul spre margine.
Mai văd
doar girafele umbrelor
peste îmbătrânirea rugăciunii.
Prin crucea mâinilor, trece un cerb
izgonit dintr-o dragoste.

O altă răstignire

Printr-o frunză
spune ziua că e timp
şi se va face cruce...
Începe cuvântul să meargă
descărcat de fluidul din stele.
Linia lui dreaptă
e magma sângerie
în tăcerea unei jertfe.
Mâna,
străfulgerare,
împrăştie la porți
păcatul ultimului cuvânt.

Evanghelia revărsatului de zi

În potir
fluturele murise...
Se lumina de ziuă
de parcă apa a spălat păianjenii
de pe ochiul bolnav.
Mâna zugravului
începuse să deseneze o roată;
cerul bisericii
stătea prins în spițele ei.
Omul îşi făcuse cruce cu amândouă mâinile
lipindu-şi capul de marginea desenului.
Deodată
se încoronase...
Foaia de început a ceaslovului
plutea
ca un zmeu părăsit în jocul copiilor...

Pisanie

Coboară-ți palmele
pe frunze de acant;
vor fi punțile
pe care va aluneca gândul,
oul.
Vin melcii
să moară în mâinile mele...
Mă fac zare.

Amurg

Apa se leapădă de val...
Peste umbra gândului,
crucii i se desfac brațele.
Până la brâu
intru în chivotul ultimelor frunze.
Nimeni nu vede botezul acesta.
Trecătorii au ochii închişi.
Un înger plânge
pe pântecul unei pietre ude.
Cuvintele
aburesc
sub nările bourului.
Vine păianjenul lacrimei
să traseze cercul...

Împreunarea mâinilor Tale

Împreunarea mâinilor Tale,
ca un pântec zvâcnind...

Rugul arde, iar.

Împreunarea mâinilor Tale,
ca o gură de fântână...

Greu se aşază cuvântul în ordinea aceasta.
Greu urmează arătarea cu degetul
a Sfântului Alb.

Împreunarea mâinilor Tale,
bot umed peste valul ce arde.

---

*Născut în 9 decembrie 1949, în Zoreni, jud. Bistrița-Năsăud, a absolvit Facultatea de Litere, Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj. A fost redactor al Radioteleviziunii Române, secretar literar al Teatrului Național din Târgu-Mureş, cadru didactic universitar la Academia de Artă Teatrală din Târgu-Mureş, consilier la Direcția de Cultură Mureş. Este senior editor la Radio România Târgu-Mureş, directorul Centrului de Studii Literare „Grigore Vieru", redactor-şef adjunct al revistei „Vatra veche", membru al Uniunii Scriitorilor din România, membru al Uniunii Ziariştilor Profesionişti, doctor în filologie cu teza *Thanatosul ca ipostază a tragicului în literatura română*. Volume de versuri: *Metanii, Vecernii, Laguna umbrei*, *Secantă la ochiul mimozei, Cruci în deşert*, *Aluviuni – Alluvia,* ediție bilingvă română-engleză, traduceri de Virgil Stanciu, *Ziua canonului*, *În naosul râului*, *Manuscrisul de jad, Mâini de alint*, *Schitul numelui,* ediție bilingvă română-franceză, traduceri de Alexandre Luca şi Anca Clitan, *Îndurarea amiezii*, *La Fântâna îngerilor*, *Ceasornic de lut*, *Tăcerea magilor*, *Absidă pentru ziua a treia*. Volume de publicistică: *Linia de contur, Conjugarea verdelui* (Diploma de excelență a Uniunii Ziariştilor Profesionişti), *În apa Duhului. Reporter în Țara Sfântă*, *Vânători de inefabil*, *Cina din cuvânt* şi *Studii de istorie literară*.

Mariana Gorczyca

OMISIUNILE LUI TRAIAN DE PE COLUMNĂ*

Motto: *La drum poți s-o porneşti oricând.*
Vladimir Nabokov

În aşteptarea pornirii spre Dacia, cronicarul Cassius Dio se sprijină de piatra laterală a porții dinspre est. Vânzoleală de trupe, aranjare în ordine de marş, comandanți de legiuni, cohorte pretoriene, trupe auxiliare din armata regulată. Să tot fi strâns Traian vreo 100000 de ostaşi. În ce-l priveşte pe C.D., nu are altceva de făcut decât să îl aştepte pe imperator la a cărei suită trebuie să se alăture.

Simțea un amestec de neastâmpăr tipic începerii unei călătorii cu imboldul de a petrece zăbava cu noimă. Zări nu departe, lângă calul pregătit de drum, un general cam de vârsta lui care participase şi la campania din anul 87 asupra Daciei. Condusese una dintre cele cinci legiuni plecate sub comanda lui Cornelius Fuscus, la rândul lui, om de încredere al împăratului. Se apropie ținându-şi strâns calul de dârlog şi, după un schimb protocolar de *salve*, Cassius Dio formulă un incipit legat aparent de vreme dar de fapt mai mult o provocare la scurtă poveste:

– Generalissime Caius, crezi că în Dacia vremea la fel de însorită ca aici fi-va?

– Acolo şi când e soare pentru noi timp bun nu este. Vreme aspră, prea frig, prea cald, totul la ei prea e. Spre nişte locuri lipsite de moderație, cumpănă, chibzuială ne îndreptăm.

Cassius Dio, automat, puse în mintea lui aceste aprecieri pe seama înfrângerii grele suferite de romani în acea primă campanie în care însuşi conducătorul Fuscus căzuse răpus în ambuscada de la Tapae.

– Ce ştii despre acest Decebal împotriva căruia pornim noi acum?

Generalul, verificând cu gesturi automate încă o dată harnaşamentul:

– Îl cheamă de fapt Diurpaneus şi era, când l-am întâlnit prima oară, un tarabostes din Sud-Vestul Daciei. Un om robust, cu privire cruntă, care dă comenzi scurte şi le execută deodată cu oamenii săi. O platoşă nevăzută îl înconjură şi nicio săgeată în el nu intră. De altminteri, auzitu-s-a până la Roma că un fel de semizeu este consideratu de ai lui şi numele de Decebal primit-a după ce acum 14 ani ne-a învins. Decebal, adică Cel Puternic, Cel Viteaz.

Dar iată că din trâmbițe se anunță sosirea Imperatorului. Toți îşi iau pozițiile de plecare. Cronicarul se înclină în semn de mulțumire către general gândind că ceea ce auzise era cam tot ce putea spune el la acea oră.

Cassius Dio se alătură suitei împărăteşti, salutând reverențios cu mâna dreaptă ridicată astfel încât palma deschisă spre înainte să fie în prelungirea antebrațului ridicat atât cât pliurile de la umerii tunicii să-i permită mişcarea. Porniră călare, iar cronicarul alese să-şi strunească bidiviul pe lângă iapa călărită de Hadrian, gândind că incul şi motivația călătoriei trebuie să existe şi pentru calul ce urma să îl poarte atâta amar de drum. Şi apoi, poate Imperator nu va avea timp şi dispoziție să povestească tot timpul cu el. De aceea compania lui Hadrian, acest însoțitor de rang înalt al lui Traian, va fi binevenită pentru aflarea unor noutăți, spusul unor legende, limpezirea unor strategii, informații obținute prin iscoade.

Întovărăşirea cu Hadrian se dovedi deja utilă când făcură un popas de două zile aproape de Mare Adriaticvum. În aer se simțea mirosul sărat al mării laolaltă cu peştele fript pe grătare. După o înghițitură de vin ce avu darul de a-i împrospăta gâtlejul uscat şi plin de praful aspirat de la copitele cailor, îl văzu pe Hadrian apropiindu-se cu un bărbat firav ce dădea impresia că numai tunica îi ține laolaltă oasele trupului.

– Salvete, Cassi! (Hadrian scurta numele tuturor în adresare, cu excepția lui Traian). Uite pe cine ți-am adus! E Balbus. Îți face concurență, să ştii.

– Salveto! Adică? (timp în care se ridică de la foc pentru a întâmpina cum se cuvine persoana prezentată).

– L-am prins scriind.

Timid şi stingherit de familiaritatea cu care Hadrian îl ținea de după gât, Balbus rosti:

– Nu toți care scriu fac concurență unui cronicar. Eu scriu, calculez, măsor, iar calculez, transpun idei care îmi vin în minte.

Hadrian îmi adusese să îl cunosc pe unul dintre cei mai iscusiți genişti pe care îi avusese Imperiul Roman. În campania în care porniserăm de o săptămână, el avea rolul de a coordona operațiile topografice şi geodezice necesare construirii drumurilor, podurilor şi, odată ajunşi pe teritoriul dacilor, să construiască fortificații cu ceea urma să aibă la îndemână la fața locului.

Deja mă simțeam mai încrezător. E bine la drum, prin preajmă, oameni inteligenți să ai. Soluțiile la toate problemele care se vor ivi puteau găsi rezolvare şi în această minte ascuțită.

Încă o dată admirația lui Cassius Dio pentru Imperator se revărsă în mintea lui. Inteligența unui conducă-

*Fragment inedit din romanul aflat în lucru, „Parcurs”.

tor este dată de valoarea oamenilor pe care şi-i atrage de partea lui. Şi, chiar în acea seară, după ce văzu că ieşi din cortul lui o femeie înaltă şi trupeşă, posibil Emilia (soția lui, preacuviincioasa Plotina, rămăsese la Roma), cronicarul îl lăudă pe Traian pentru iscusința cu care îşi alegea oamenii atunci când ceva important de făcut avea. Îşi luă poză, avansă piciorul drept, ridică brațul drept cu palma întoarsă spre cer şi, cu privirea spre Imperator, declamă ceva ce încropi pe loc:

Tu, al războiului fulger, spre Dacia pornit
Cu iscusite minți ce lângă tine strâns-ai
Nu-i altă cale, vei vedea, învins-ai
În fața ta, Traian, barbarii au murit.

– Propun, bunule meu prieten, să nu ne precipităm cu anticipările şi să mâniem cumva zeii.

– Doar rostim, preamărite. Iar rostirea îşi are rostul ei de ctitorie. Doar rostim.

Au mai trecut trei săptămâni. Ne apropiem de Moesia şi deja, chiar fără să ne luptăm, am îngropat mai bine de 200 de ostaşi şi de veterani dintr-o legiune rămasă la urmă să asigure ariergarda şi o parte din carele cu provizii de rezervă. Ce-or fi mâncat, ce-or fi băut nu am putut aflatu. Cert este că mersu-le-a burta mai iute ca roțile de la docar coborând colina. Slăbiți şi fără leacuri destule, au murit deshidratați înainte ca medicul Criton să sosească din Macedonia şi să ni se alăture cu ierburile lui greceşti tămăduitoare.

Anticipând şi astfel de pierderi umane, Traian se asigurase că cele cinci cohortes şi cinci alaes trimise din timp să termine şoseaua de pe malul sudic al Danubiului ni se vor alătura, astfel încât numărul total, gândit copleşitor, al romanilor care vor trece apele fluviului va fi aproape de 140 de mii, dacă includem şi pe cei 10 mii de soldați din rândurile aliaților buri ce coborâseră munții pe lângă Lago di Garda pentru a se lipi de noi imediat cum în Istria am pătrunsu. Alți 10 mii de germanici plecaseră din ianuarie de la Roma, pe Via Flavia, spre Pietas Julia, sau, cum îi spuneau istrienii, Pula. Acolo aveau să finalizeze ultimele două porți din cele 15 ale Amfiteatrului şi imediat să pornească în susul peninsulei pentru a face joncțiunea cu armata lui Traian. Ni s-au alăturat obosiți, traşi la chip, dar nicio clipă să se plângă, să se vaite, să reproşeze ceva cuiva. Preocuparea lor zilnică era să ştie ce distanță au de făcut a doua zi şi de unde să procure pentru ai lor hrana de la ceasul de seară. Oricum, Traian hotărâse să îi aducă în față, astfel ca la ultimul popas înainte de a trece pe teritoriul inamic, ei să se odihnească două zile. Urmau, în fruntea convoiului, legiunea a IV-a, Flavia, a VII-a, Claudia şi a XI-a, Claudia Pia Fidelis, formate din legionari cu care mai fusese plecat în campanii. Se mişcau cu uşurință, ştiau să facă multe iar cadența lor îndelung exersată impunea ritm tuturor celor din spatele lor.

Aproape de Dunăre înainte de a trece pe malul celălalt. Seara, în jurul focului, traversarea se regândeşte. Sunt discuții dacă să se facă un pod dintr-un singur rând de ambarcațiuni (mai repede de executat) sau din două rânduri, asta însemnând traversare mai sigură şi mai

rapidă a întregii oştiri. Balbus adună, împarte, raportează timpul de aşezare a celor două rânduri de bărci la timpul necesar traversării a câte doi călăreți, aduce argumentul siguranței carelor şi maşinilor de aruncat pietre. Îl convinge pe Imperator să ordone pod din două rânduri de ambarcațiuni. *Dar*, spuse imediat Traian, *aici vom construi cel mai mare pod din imperiu. Avem nevoie de un pod din piatră, nu din bărci mişcătoare. Tu, Balbus, te pricepi la multe, dar pentru un astfel de pod am nevoie de altcineva. Chiar în această noapte scriu carte să îl chem din Damasc pe Apollodor.*

În ce-l priveşte, Cassius Dio lasă pe cei care se pricep să hotărască. În cortul lui, se gândeşte să dea noimă felului asemănător în care Traian şi Decebal au ajuns pe tron.

În anul 87 d.H., după fapte glorioase de luptă, după ce îi învinge pe romani, tânărul Decebal este pus de regele de atunci, venerabilul Duras, pe tron, în locul lui.

Zece ani mai târziu, vârstnicul împărat Marcus Cocceius Nerva, după victoriile obținute de trupele romane conduse vitejeşte de Traian în Pannonia, îl adoptă pe acesta şi, spre surprinderea tuturor, îl proclamă *imperator et consors tribuniciae potestatis.* În ianuarie 98, Nerva moare, iar Traian rămâne să guverneze singur.

Astfel, ambii, atât Decebal, cât şi Traian, au ajuns pe tron din bunăvoința unor regi în vârstă, generoşi şi înțelepți, care i-au lăsat în locul lor pentru fapte de vitejie şi iscusință în luptă. Două destine asemănătoare care urmează să se confrunte. Cât de spectaculoasă putea fi existența. Cassius Dio conştientiza cu superioritate că ceea ce oferea viața în curgerea ei firească era mult mai interesant decât o luptă între gladiatorii din arenă la care mulți dintre prietenii lui adorau să se uite. Confruntarea aceea sângeroasă adăpa instincte primare şi satisfăcea plăceri animalice. Spectacolul vieții, întâlnirea unor oameni aureolați de legendă, întâmplările neprevăzute ale unei călătorii, obstacolele unui parcurs îi produceau cronicarului o bucurie mult mai intensă, bucuria trăirii cu sens.

Călărind la pas pe lângă Imperator în ultimele două zile, Cassius Dio aflase că Ulpiu Traianus se născuse în provincia meridională a Hispaniei, într-un sat numit Italica, aproape de Sevilla, în anul al cincizeci şi doilea, după numărătoarea nouă. Familia era mai degrabă cinstită decât ilustră, iar tatăl obținuse primele demnități importante abia după naşterea lui Traian, datorită unor fapte de arme vitejeşti. De altfel, iscusința în luptă se pare că viitorul împărat de la tatăl său o moştenise. La paisprezece ani de-abia împliniți, îl însoțea prin tabere pe cel ce îi dăduse viață. Împreună au luptat apoi împotriva parților şi germanilor, de la Eufrat şi până la Rin. Cât de multe învățase din aceste confruntări! Şi, întors din Orient, evita să mai eticheteze, în orice împrejurare, pe toți cei din afara granițelor Imperiului, cu termenul de barbari.

Ceea ce a urmat, cum a ajuns Traian pe tron, lui Cassius Dio îi era cunoscut. Dar răgazul sau ghesul să consemneze pentru memoria celor ce se vor naşte mai târziu nu avusese încă.

Despre Traian circulau, la începutul celui de-al nouălea deceniu, în Cetatea Romei, următoarele zvonuri: că un tânăr viteaz fără pereche ar fi, că respectuos cu superiorii şi cordial cu soldații şi ofițerii din subordine se purta; că politețea lui era desăvârşită, pe care însă cu dragostea severă pentru disciplină o împletea. Superiori şi subordonați, erau cu toții martori ai unui comportament ireproşabil de oştean, ai firii sale drepte şi ai curajului neobişnuit. Ceea ce îl făcea şi mai apreciat era faptul că lui Traian îi plăcea să împartă viața, hrana, lipsurile cu oamenii săi, el fiind cel din urmă care la odihnă în cortul său se retrăgea. La acest drum, zvonurile se dovediseră a fi pura realitate.

Printre cei cu grade inferioare ajunsese să fie idolatrizat. Şi cum putea altfel fi când Traian avea grijă permanentă să fie atent, să îşi țină trează memoria, bine înzestrată, pentru ca imediat ce unul dintre oştenii de sub comanda sa se făcea remarcat, el să nu îl uite şi pe nume să îl cheme.

Este noapte, armata romană avansează în Moesia Superior pe marginea râului Mlava, aproape de confluența cu Dunărea. Dintr-un avanpost se vede o torță aprinsă, semn că trupele pot înainta. Avanpostul este apărat de patru soldați înarmați până în dinți. Scutul le este oval şi are pe el coroana imperială sub câteva stele. Lancea le este armă şi punct de sprijin în repaus. Doi soldați butoaie într-o barcă încarcă. Alte două bărci ancorate sunt deja încărcate cu bagaje care vor servi la revitalizarea trupelor în înaintarea lor pe malul fluviului. Pe malul Mlavei, nu departe de locul în care se varsă în Danubiu, se ridică oraşul fortificat Viminacium. Aici este deja o garnizoană. Locuințele de la intrarea în oraş, înconjurate de garduri circulare din piatră sunt. Prima se remarcă printr-un elegant portic, format din patru coloane, a doua se compune din două corpuri de clădire, din care uşa primului de un mic acoperiş susținut de stâlpi este acoperită. Malul devine din ce în ce mai abrupt. Casele sunt dezvoltate pe verticală, înguste, aproape una de alta. Toate sunt din bucăți mari de piatră rectangulară, cu scări care coboară la râu. Sub fortăreață, Mlava se varsă în Danubiu.

Cassius Dio se opri din scris. Era momentul să dea culoare şi măreție traversării. Avea nevoie de ceva care să emoționeze cititorii, să îi facă să vibreze la trecerea dincolo, pe malul celălalt al fluviului. Se gândi, se răsuci şi îşi aminti de scrierile greceşti. Acolo interveneau tot felul de zeități care se amestecau în poveste cu muritorii. De ce nu ar face şi el apel la o astfel de ființă supranaturală? Se scărpină în barbă şi se ilumină: însuşi Zeul Danuvius capul din grota sa scoate şi, cu apa şiroind de la plantele acvatice rămase pe creştet, asistă binevoitor cu o mână ridicată la traversarea maiestuoasă a fluviului de către puternica armată romană.

Se opreşte din scris. Reciteşte şi îşi zâmbeşte. Se gândi apoi să proporționeze cantitatea de detalii cu numărul verbelor, astfel încât descrierea să informeze, iar verbele să poarte pe cel care citeşte în ritmul deplasării eroilor lui. Detaliu în cadență, îşi propuse cronicarul.

Soldații romani au platoşe cu cunună de lauri, poartă centură şi mantie prinsă pe umeri în aşa fel încât brațele libertate de mişcare să aibă.

Armata romană trece pe celălalt mal, unii călare, alții – ştiindu-şi caii mai nărăvaşi – traversează pe lângă cai şi ținându-i strâns de dârmon.

Cassius Dio, mulțumit că şi-a notat toate aceste detalii, se apropie şi el de locul de traversare. A aştepta să treacă toate trupele era inutil şi efortul de a ajunge din urmă suita Imperatorului a doua zi ar fi fost extenuant. Ca să nu mai spunem că greul călătoriei abia urma.

Cristian Stamatoiu*

VIZIONARISMUL ESTETIC ÎNCIFRAT DE CĂTRE MARX BROS ÎN „O NOAPTE LA OPERĂ” (1935)

După 1918, clanul artistic Marx a revenit în luminile scenei şi a realizat comedii muzicale bazate pe o experienţă deja dobândită: utilizarea de calambururi în spectacole de vodevil absurd. Spectacolele au avut succes, ajungând să ţină capul de afiş al genului pe Broadway, aşa cum e cazul cu revistele *I'll say she is*, *Coconauts* şi *Animal Crackers* (aici şi mai jos vom încerca, de asemenea pentru prima dată la noi, traducerea originală în spiritul calamburului, şi anume: [*Aş zice că ea e*], [*Coco-aiuriţi*] şi [*Ţicniţii animalelor*[1]]). Aşa cum arată şi titlurile, satira provenea preponderent din jocuri inedite de cuvinte desfăşurate în context buf, această modalitate scenică devenind o adevărată marcă înregistrată a Trupei Marx, în componenţa iniţială formată din *papa* Marx şi fiii: Chico, Harpo, Groucho, Gummo şi Zeppo (nume de scenă rezultate dintr-o adevărată mitologie familială legată de viaţa pe scenă). Succesele lor de pe Broadway au atras atenţia marilor studiouri de film Paramount care au văzut în oportunitatea transpunerii filmice a acestor reviste o adevărată mină de aur. Astfel, respectivele reviste care nu erau decât la îndemâna eventual a californienilor puteau fi vizionate şi mai ales auzite de la o Coastă la alta a SUA şi, apoi, în întreaga lume de un mare număr de spectatori plătitori. La început (după câteva experienţe neconcludente în domeniul „marelui mut”) nu se punea decât problema simplei filmări a succeselor lor de pe Broadway, stadiu la care totuşi *papa* Marx şi Gummo nu au mai putut trece, astfel că în lumea filmului vorbitor se vor afirma doar primii patru din fraţii Marx. În această componenţă se turnează mai vechile reviste *Coconauts* (1929) şi *Animal Crackers* (1930), iar în 1931 se va produce, în cinstea aniversării a două decenii de la fondarea Paramount, o adaptare de tip *lay out* după *I'll say she is*, intitulată *The House that the Shadows Built* [*O casă construită de fantome*]. Stadiul logic următor în valorificarea inventivităţii debordante a Fraţilor Marx va fi mediat tot la Paramount de scenarişţii George S. Kaufman şi Morrie Ryskind şi va consta din comedii realizate după toate regulile producţiei filmice: *Monkey Bussines* [*Afaceri dubioase*] (1931), *Horse feathers* [*Pene de cai-verzi-pe-pereţi*] (1932), *Duck soup* [*Zeamă de raţă*] (1933). Acest din urmă film a marcat noi rupturi: Zeppo a renunţat şi el la cariera filmică pentru că nu putea ţine ritmul artistic cu ceilalţi fraţi ai săi, aşa că, finalmente, Fraţii Marx au ajuns la formula trioului care îi va face celebri în noua epocă de la MGM. Acum vor apărea capodoperele semnate „The Marx Bros” în complicitate cu omul de influenţă şi scenaristul remarcabil Irving Thalberg, anume: *A Night at the Opera* [*O noapte la operă*] (1935) şi *A Day at the Races* [*O zi la curse*] (1937). Decesul acestuia în timpul turnărilor din 1937 i-a lăsat pe Fraţii Marx fără un colaborator de marcă şi un susţinător de calibru în culisele puterii oculte a Hollywoodului. În consecinţă, ei au evadat la studiourile RKO, unde au încercat să-şi afirme independenţa prin pelicula *Room service* [*Servicii la cameră*] (1938), dar mai mult pentru a putea aborda de pe o poziţie de forţă negocierile cu fostul partener sau cu un altul nou... Cum experienţa nu a fost de bun augur, mai ales din punctul de vedere al redevenţelor obţinute, şi cum nici MGM nu dorea să piardă o trupă de mare succes, are loc o renegociere care s-a soldat cu o a doua epocă a Fraţilor Marx aici. Numai că aceasta nu a mai fost una „de aur”, deoarece relaţia creaţională anterioară nu a mai putut fi refăcută cu noii scenarişti şi regizori. Astfel, următoarele filme nu au făcut decât să anunţe un apus steril marcat de imposibilitatea tot mai evidentă a Fraţilor Marx de a depăşi structurile parodiate care încep să-i subjuge insidios: *At the Circus* [*La circ*] (1939), *Go West* [*Spre Vestul Sălbatic*] (1940) şi *The Big Store* [*Supermagazinul*] (1941).

Pe fundalul neînţelegerilor cu MGM, a evidentei erodări a calităţii filmelor şi a nivelului încasărilor, dar şi în contextului războiului care a făcut mereu să tacă muza

*Cristian Stamatoiu (n. 1958), doctor în filologie (Univ. Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca), cu un masterat în Literatură generală franceză şi comparată (Univ. „Marc Bloch”, Strasbourg II, Franţa), conferenţiar titular al Universităţii de Arte din Tg-Mureş; critic literar-dramatic, specializat în tehnicile antropologiei culturale aplicate mai ales în cazul operelor lui Marin Sorescu, I.L. Caragiale (în limba română) şi Antoine de Saint-Exupéry (în limba franceză); eseist francofon şi traducător din limba franceză (Boris Vian şi Serge Gainsbourg); articole şi studii publicate în: „Vatra” (fost titular de rubrică), „Vatra veche” (actualmente titular de rubrică), „Tribuna”, „Poesis”, „Alfa”… Referent pentru limba română la Frank Resplandy, *L'étonnant voyage des mots français dans les langues étrangères*, Bartillat, Paris, 2006. Volume de critică: *Cariul din limba de lemn (eseu asupra liricii soresciene)*, 1995; *I.L. Caragiale şi patologiile mass-media (o argumentare în şase tablouri, urmată în anexă de un vademecum regizoral pentru 25 de fragmente din I.L. Caragiale)*, 1999; *„Caragialumea” – matrice şi prefigurare*, 2003. Opere beletristice: *Privegherul anotimpurilor* (poeme), 2001; *Cum a pierdut Leonida o noapte furtunoasă de carnaval*, colaj dramatic după I.L. Caragiale. Prezenţe în antologii critice: George Genoiu, *I.L. Caragiale faţă cu reacţiunea… criticii*, vol. 6, 2004, [*Cristian Stamatoiu – Caragiale sub trilogia blestemelor de percepţie*]. Prezenţe în: *Ceasul de flori* – antologie lirică , 2001; *Îmblânzitorul de timp* – antologie de poezie mureşeană, 2003, amândouă realizate de N. Băciuţ.

marxologică, a intervenit iarăşi o pauză în creaţia Fraţilor Marx, ce a durat până în 1946. Cu speranţa unei reveniri la nivelul epocii lor de aur de la MGM, ei s-au orientat spre un alt gigant al Hollywoodului care să le poată oferi infrastructura, onorurile, dar şi onorariile demne de nişte *staruri*: Studiourile United Artists. Încercând să se adapteze mentalităţii societăţii de consum postbelice, cei trei Marx au o revenire remarcată monden, dar nu şi estetic. Mai întâi, ei au realizat parodia *A Night in Casablanca* [*O noapte în Casablanca*] (1946) cu trimitere directă la istoricul succes al lui „Ingrid" şi „Boggy"[2], pentru ca ulterior studiourile să încerce revitalizarea „bătrânilor" Marx prin distribuirea lor exotică şi inedită împreună cu diva Marilyn Monroe în: *Love happy* [*Iubire fericită*] (1949), sau prin diseminarea în trei momente din superproducţia superplicticoasă *The Story of the Mankind* [*Istoria omenirii*] (1957), care a încheiat de altfel şi istoria filmelor artistice ale Fraţilor Marx (dar nu şi prezenţa lor în spaţiul artistic şi public).

Modalitatea de exprimare filmică a Fraţilor Marx s-a bazat pe cultivarea sistematică a burlescului distilat prin labirinturi baroce până în fundăturile nonsensului. Pe acest parcurs se parodiau modele filmice şi civilizaţionale intrate în mentalul colectiv drept reţete de succes ale întrupării *visului american* într-o societate industrială bazată pe cicluri succesiv accelerate ale consumismului. Demersul nu are însă nicio notă de contestare politică, ci doar una antidogmatică în general. Traseele vicioase ale formalismelor de orice natură sunt corodate nemilos printr-un demers paradoxal. Mai întâi, ele sunt luate de bune cu o naivitate prostească bine jucată, după care urmează suprasolicitarea lor laudativă pe cale de consecinţă până dincolo de graniţa absurdului. O astfel de îndârjire satirică provine din perceperea formalismelor drept o ameninţare la adresa omul autentic obligat să fie tot mai diluat în faţa convenienţelor. De aici provine, de fapt, şi aderenţa la propria epocă a Fraţilor Marx, dar mai ales la realităţile unei posterităţi marcate de multiple dictate ale omului politic corect. Deşi nu au profesat o ideologie estetică a comicului exprimată conceptual, ei au promovat vivace un sistem empiric de valori ale bunului-simţ natural subdus cu abilitate artei lor. Aşa cum s-a văzut, acesta a rezultat din praxisul scenic şi a vizat dezvoltarea funcţiei terapeutice a comicului prin agresionarea unei conştiinţei publice inerte. Păstrând spiritul Fraţilor Marx în ceea ce priveşte calamburul picant, am putea spune că acţiunea lor agresiv-comică la adresa publicului era în sens estetic aceea de *flatulare*, iar nu de *flatare* a publicului!

Fără a avea nimic din scheletul argumentativ de tip nihilist al dadaiştilor, Fraţii Marx se apropie surprinzător de mult de mecanismul contestaţiei acestora. Spre deosebire de avangardişti, ei nu s-au declarat opozanţi ai societăţii tradiţionaliste şi nu au refuzat niciunul dintre beneficiile statutului de star hollywoodian. În consecinţă, în postura de artişti ei au adoptat nişte mijloace de expresie clasice generatoare ale unui mesaj benign, ba chiar asumat naiv. Apoi, la nivelul personajelor şi al conflictului, s-au mimat eforturi nemăsurate de integrare în lumea bună a *establishment*-ului, adică onorabil-scorţoase, materialist-tehniciste şi raţionalist-dogmatice până la dezumanizare. Este vorba de exact acea lume care generase de pe baze absolut respectabile monstruozitatea absurdă a Primului Război Mondial şi pe care dadaiştii doreau să o dinamiteze cultural, în timp ce alţi ideologi se pregăteau să o dinamiteze la propriu. În mod subtil, Fraţii Marx se vor constitui pe plan artistic în nişte „laudaci" perverşi ai lumii „coşului de fum" şi „ai fabricii de vise", ei demonstrând neîncetat că, dacă se porneşte pe linia absolut logică de la convenienţele onorabilităţii, se ajunge în mod inevitabil în plin absurd. Iar spectatorul care s-a lăsat dus de vârtejul comicăriilor se trezeşte că la capătul drumului nu i se serveşte şi răspunsul facil capabil să reversibilizeze situaţia, deşi *happy end*-ul de convenienţă este prezent. Se lasă astfel individului privilegiul de a găsi în el resursele de umanism şi generozitate capabile să anihileze rădăcinile crizei astfel exorcizate printr-un absurd care încă provoacă râsul... Dincolo de aparenta neseriozitate a comicului burlesc, Fraţii Marx se salvează de formalism (mai ales în epoca de aur a lor de la MGM) prin impunerea subtilă a unei mize remarcabile: demascarea fracturilor de logică între formă şi fond în interiorul unei lumi pretins onorabile, aşa cum era ea cristalizată de societatea interbelică, iar apoi şi de descendentele sale, indiferent de ideologie…

Fraţii Marx au impus prin creaţia lor filmică un număr remarcabil de scene-cult intrate în imaginarul colectiv la fel de profund precum tipologiile proverbiale ale lui Molière. Fiecare dintre aceste momente antologice, bazate nu întâmplător pe cultivarea umorului absurd, este o realizare de un desăvârşit profesionalism actoricesc şi scenaristic. Spre deosebire de începuturi, ei nu se mai înfăţişau la maturitate ca un personaj colectiv aflat în confruntare delirantă că oponenţii „Răi" care erau reduşi la absurd şi tăcere. Acum există trei entităţi cu nume diferite de la un film la altul, dar cu alură recognoscibilă (Groucho, Chico şi Harpo), permutându-se conflictual în toate posibilităţile matematice posibile. Alianţele lor se fac şi se desfac ameţitor de repede, ei fiind pe rând concurenţi şi aliaţi, doi împotriva celui de-al treilea în formule diferite, pentru ca în cele din urmă să se aplice modalitatea „toţi în scenă" ce va conduce la o unirea lor într-o triadă devastatoare pentru logica dogmatică şi explozivă pentru râsul publicului. De altfel, Fraţii Marx s-au dovedit a fi şi nişte deschizători de drumuri în folosirea avantajelor filmului sonor, şi anume prin combinarea coloanei muzicale (pe care o interpretau chiar ei!) cu jocurile ludice, ba chiar lubrice, de cuvinte, în scopul obţinerii unor efecte comice homerice în spaţiul absurdului.

Cea mai mare densitate de scene-cult se află în capodopera *A Night at the Opera* [*O noapte la operă*] (1935). De departe, celebră este scena minusculei cabine de vapor al cărei titular este impresarul impostor Otis B. Driftwood (Groucho Marx). Numai că, odată cu cufărul de haine ce îi este adus de un hamal cu un cărucior pe care Groucho călătoreşte pe culoarele vaporului ca într-un taxi (Fraţii Marx, 1935: 27' 30''), spaţiul vital îi este invadat de trei călători clandestini (idem,

1935: 30'): Fiorello (Chico Marx), Tomasso (Harpo Marx) care îl luaseră împreună cu ei şi pe un tânăr tenor talentat, Ricardo (Allan Jones), pe care doreau să-l lanseze la New York, dar şi pentru ca el să nu-şi rateze idila cu soprana Rosa (Kitty Carlisle), căreia impresarul Gottlieb (Siegfried Ruman) îi găsise un partener celebru, dar insuportabil: Rodolfo Lasparri (Walter King). Cei trei aruncaseră parte din hainele aflate în cufăr ca să se poată strecura astfel pe vas ascunşi în imensul bagaj al lui Groucho, valorificând aici experiența de pasageri clandestini din *Monkey Bussines* (idem, 1931). Până să se desluşească lucrurile cât de cât, urmează o avalanşă de prestatori de *room service*: stewardul cu un cârd de ospătari, două cameriste, instalatorul şi ajutorul lui burtos, o călătoare care caută cabina telefonică, femeia de serviciu…, astfel că în momentul în care doamna cu care Groucho avea o întâlnire galantă, dar şi de afaceri, Mrs. Claypool (Margaret Dumont), va deschide uşa, este dărâmată de valul uman şi de lucruri ce se revarsă dinăuntru. Episodul prezent devine o meditație punctuală ce premerge experiența Fraților Marx din pelicula imediat următoare, *Servicii la cameră,* iar, pe termen lung, piesa *Noul locatar* de Eugène Ionesco (1955). Sensul demersului comic-absurd al scenei din cabina de vapor trimite direct la servituțile societății de consum. Combinată cu spiritul cumulard de tip burghez, aceasta ajung să sufoce cu servicii şi bunuri individul căruia nu i se mai lasă nici cel mai mic spațiu existențial de manifestare a umanității ce ar mai fi rămas în el. În aceeaşi cheie sunt realizate şi alte scene memorabile precum aceea precedentă, a negocierii *qui-pro-quo* dintre Otis B. Driftwood (Groucho Marx) şi Fiorello (Chico Marx) a contractului fantasmagoric de impresariat cu clauză de „insanitate" (idem, 1937: 14') până când se ajunge de fapt la desființarea lui (aluzie la hățişurile şi chichițele avocățeşti care pot transforma un contract într-un act mai important decât acțiunea mediată sau chiar într-o înşelătorie legală!)…

Până la sosirea în SUA a pachebotului, clandestinii reuşesc să îl atragă şi pe Groucho în rândurile lor, aşa că el, având actele în regulă, trebuie să îi ajute pe cei trei în a înşela vigilența comisarilor de la imigrări. Stratagema constă din imobilizarea şi confiscarea prin bărbierire a podoabei capilare a trei aviatori ruşi (idem, 1935: 54'), adică a unor eroi bolşevici ai aerului care trebuiau să fie primiți în triumf la New York pentru că traversaseră primii în zbor un ocean oarecare!... Ironia la adresa delirului ce cuprinsese SUA după traversarea Atlanticului de către Charles Lindbergh în 1927 este evidentă, deşi actualmente ea este mult estompată. Numai că ceea ce nu ştiau „clandestinii" era faptul că în cinstea „ruşilor" era organizată (în contextul primirii de către o mulțime entuziastă) o tribună de unde trebuiau rostite obişnuitele festivisme care mai erau transmise şi la radio în direct. După discursurile scorțoase ținute de oficialitățile locale în limba de lemn a diplomației, urmează momentul mult aşteptatelor mărturisiri făcute la cald de către eroii zilei (idem, 1935: 55'15''). Prilejul este magnific pentru satirizarea încă o dată a discursului oficial în general, ca fiind unul marcat de demagogie şi panglicărie în scopul mascării cleptocrației şi/sau a impostorii. Mai întâi avem discursul dogmatic în forma sa grandomană de tip capitalist, apoi în cea triumfalistă, de tip bolşevic. Primul e respingător prin suficiență şi obtuzitate, iar cel de-al doilea demască sub giumbuşlucurile oratorice realități crâncene. Fiorello (Chico Marx) ține un antidiscurs, Groucho făcând pe translatorul vorbeşte într-o rusă fictivă, iar „mutulică" Harpo ține un celebru discurs… în tăcere (!), bând apă din carafa de la tribună până când începe să i se dezlipească barba falsă. Chiar dacă demascarea eroilor şi erorilor este tranşată aici în manieră comică, căderea „bărbilor" propagandiste a însemnat peste ani aflarea cumplitului adevăr despre Gulagul sovietic etc. etc… Dar, până la urmă, ambele „discursuri" sunt veştejite convergenționist de Frații Marx, ca fiind inumane prin materialismul lor vulgar de tip cumulard, dar şi datorită dogmatizării raționalist-stupide a imaginii „omului ca stăpân al Naturii".

O altă scenă delirantă este aceea a urmăririi prin apartamentul lui Otis B. Driftwood (Groucho Marx) dintr-un hotel din New York (idem, 1935: 1 h 01'). Henderson, un polițist cu alură de buldog, bănuieşte malversațiunile „ilegalilor", aşa că vine să îi aresteze acolo unde este sigur că se ascund cu complicitatea impresarului intrat totuşi legal în State. Clişeele parodiate vor proveni acum din urmăririle de tip Keystone, trecând prin cele din desenele animate şi cele cu geometrie variabilă ale lui Buster Keaton, ajungându-se până la premergerea scenelor de inventar lexical din *Lecția* ionesciană. Traficarea realității e pusă la cale cu iuțeala de mână şi mai ales de picior a celor ajunşi în postura de „inamic public", dar şi datorită limitării polițaiului. Până la urmă, inventivitatea debordantă perverteşte în asemenea măsură realitatea prezenței „delincvenților" în camera de hotel, încât *sheriff*-ul cade pradă unei crize de nervi neputând face față situației absurde în care i se demonstrează că ceea ce vede nu e adevărat. Trimiterea la subterfugiile juridice care pot transforma adevărul în fals, şi invers, este evidentă, la fel cum e şi ironizarea insuficienței mijloacelor rațional-detectivistice în investigarea unor situații de la granița gnoseologiei… Atitudinea Fraților Marx este în această problemă una de bun-simț metodologic, ei propunând dincolo de gaguri o umanizare a actului de cunoaştere, prin acceptarea ca mijloace de interogare a realității şi a unor unelte speculative, metafizice.

Desigur, pelicula rămâne antologică datorită finalului din sala care se vrea a Metropolitanului newyorkez, scenă care până acum a fost privită doar ca un moment de virtuozitate ilariantă şi de geniu comic pur (şi… cam prea simplu!). Astfel, sub avalanşa nesfârşită de gaguri, se ajunge la o acumulare explozivă de iconoclasm față de respectabilitatea operei academiste şi, mai ales, față de publicul snob al acesteia. În cavalcada urmăririi abia reluate, realitatea se amestecă în intimitatea convenției scenice generând un absurd delirant (idem,1935: 1 h 15'): fosa orchestrei este transformată într-o poiană a ciocănitorilor tocmai potrivită pentru un *pick-nick*, apoi, pentru un duel, pentru o scenă de jazz sau pentru un stadion de *baseball*, pentru ca, în cele din urmă, vectorii

absurdului să se ascundă în locul cel mai vizibil: pe scenă!!! Adică acolo unde libretul operei *Trubadurul* de Verdi este sabotat prin introducerea între partiturile preludiului a unui vals popular american, pentru prima dată identificat aici de noi a fi *Take Me Out to the Ball Game*[3]. Momentul culminat este atins atunci când Tomasso (Harpo Marx) este încolțit şi forțat să se refugieze pe ştăngile decorului de unde dă cu tifla urmăritorilor care nu puteau să acționeze fățiş pentru a nu compromite spectacolul (idem, 1935: 1h 21'). Apoi el sare acrobatic şi uneori contra legilor fizicii pe funiile ce acționau contragreutățile diferitelor tablouri de decor ca şi cum ar fi fost nişte liane, iar el un fel de Tarzan ajuns clovn trapezist ce ilustrează sfâşierea decorului în teatru (la propriu)… Pendulările lui ridică şi lasă în fața şi în spatele interpretului din *Trubadurul* pânze cu decoruri din alte acte şi chiar din alte… opere care erau în acel moment pe afiş. După o logică randomizată, cântărețul se află când în fața, când în spatele unor decoruri reprezentând: o stație de tramvai, o tarabă ambulantă plină cu fructe, puntea de la prova a unui crucişător… Efectul e devastator, iar publicul tradiționalist e aneantizat. Reprezentantul său, impresarul snob Gottlieb abia mai ajunge să exclame sugrumat de uluire: „O navă de război în *Trubadurul*!!!" Astăzi i s-ar putea replica însă foarte senin: „De ce nu, dacă regizorul e de părere că Manrico, protagonistul din *Trubadurul*, poate fi chiar şi un *rapper* din Harlem înrolat cu grad de ofițer pe un portavion de prin Mările Calde!?"…

Haosul devine total când Tomasso (Harpo Marx) acționează simbolic, părând însă că se lasă doar luat de val. Manifestul esteticii „marxologice" se întemeiază vizionar pe: smulgerea din zborul „lianelor" a perucii de pe capul junelui prim, pe sfâşierea decorului tradiționalist după ce se păşise printr-o uşă oarbă (avangardismul!) suspendată deasupra scenei. În aceeaşi cheie, protagonistul e scos vizionar din spațiul spectacologic, solistul Lasparri fiind chiar ridicat din scenă într-o benă de gunoi după ce acelaşi Tomasso *trage heblul*, aruncând spațiul tradițional al teatrului în întuneric! Dar, pentru că, în conformitate cu mitologia spectacolului american, *the show must go on*[4], e introdus în disperare de cauză tenorul clandestin aflat la îndemână. Criticii de operă, publicul avizat şi snobii cameleonici au revelația unui talent capital şi spectacolul se termină în ovații şi delir general. Numai că la *bis*-urile disperate ale publicului noul star încolțit de poliție refuză să iasă până când el şi amicii săi nu vor fi scoşi de sub urmărire. Ceea ce se şi întâmplă, spre mulțumirea generală, aşa că tenorul şi iubita sa soprană apar în triumf pe scenă într-un *happy end* perfect până la a fi suspect. Nu de alta, dar în culise reîncepe deliranta scenă a „contractului cu clauză de insanitate" care de data aceasta îl absoarbe în vârtejul absurdului şi pe scorțosul Gottlieb…

Fără să aibă intenția de a exprima eseistic conturarea unui nou curent artistic, Frații Marx au încifrat şi în această scenă antologică din istoria filmului un mesaj ce abia peste o jumătate de secol îşi va dobândi adevărata semnificație. Este vorba de formalizarea scenică a „rețetei" (pentru că de estetică nu poate fi vorba) ce animă postmodernismul. Avem deci prezente aici ingre-

dientele încă inocente ale unei viitoare metode de creație postculturală, practicată astăzi în absența creației originale pe care are pretenția de a o înlocui. Este vorba de: un *mixtum compositum* din opere, genuri şi stiluri decupate în contextul unui umor absurd, sau chiar negru; de o atitudine ireverențioasă de erodare a valorilor consacrate; de un iconoclasm violent față de orice constantă moral-spirituală şi de un hiperrealism sociopat cu dese referințe sexiste ce devin „cool" doar dacă alunecă reducționist spre glandular şi/sau scatologic.

Dincolo de comicul lor, Frații Marx dezvoltă subversiv în subtext o „marxologie" a bunului-simț umanist şi umoristic. Sensul ei pare chiar că nu diferă prea mult de dezideratele mărturisite ale marxismului, cu diferența că *propozițiile* lui Groucho, Chico şi Harpo au făcut generații întregi să trăiască expresia lui… „a muri de râs", pe când triada Marx, Engels, Lenin a proiectat o monadă care, de fiecare dată când a fost pusă în practica socială, a dezvoltat sistematic doar prima parte a expresiei. Este exact diferența în istorie dintre „neseriosul" simț al umorului şi foarte „seriosul" simț al omorului…

Note

1. Deşi la noi a existat tendința de a se traduce acest titlu prin [Biscuiți de animale], trebuie luată în considerare realitatea lingvistică a limbajului popular anglo-american pe care evident îşi bazează Frații Marx glumele, limbaj în care termenul de „cracker" mai înseamnă, printre altele, şi „pasionat", chiar „țicnit", ceea ce consonează perfect cu „absurditatea" cultivată de trupă.

2. E vorba de acronimele de răsfăț mediatic ale superstarurilor ce au interpretat pe protagoniştii poveşti de iubire din celebra peliculă *Casablanca* (1942), Ingrid Bergman şi Humphrey Bogart.

3. *Take Me Out to the Ball Game* – „Scoate-mă în lume la un meci" (engl. am.); e vorba aici de un meci de *baseball*, care nu este decât fostul sport național şi chiar țărănesc al românilor, imigrat odată cu aceştia: oina.

4. *The show must go on* – principiu sacrosanct al *showbizz*-ului american, conform căruia spectacolul trebuie să continue, indiferent de ceea ce li se întâmplă actorilor sau chiar marionetelor (vezi *The Muppets Show*).

Şerban Codrin

LA CINA FĂRĂ TAINĂ

Mai mult decât hârtie, cu migală,
Dintr-o pădure, brazi şi orgi, departe,
M-a deghizat zugravul de cerneală,
Frumos împăturită, într-o carte,
Ieri, azi, citită, recitită mâine,
Cinstită seara, noaptea, dimineața,
Cuvântul meu nu ține loc de pâine,
Dar pâinea mea ilumineză viața.
M-au scris prin vremi peniţe, oboseala,
Durerea, frica şi-am clădit paharul
Cu-otravă sau nădejde, cu-ndoiala
De Dumnezeu, bând până-n drojdii-amarul.
Nu-s mers de ceas, doar trec prin ani şi zile,
Adeseori cu-o floare între file.

* * *

În stilul swing improviza la pian
Pe-o temă de Iisus, compozitor
Puțin recunoscut, galilean
Batjocorit cel mai adeseori,
Deci fără loc pe scena lumii, or,
Aplaudat mereu, îmbrățişat
De-admiratori cu strigăte şi flori,
Urca suprem printre supremi Pilat.
La chip strălucitor, iubit la fel,
De-a pururea ilustrului artist
Altare-i dedicară, de oțel,
Odată cu-obeliscuri de-ametist
Şi-un cer de reflectoare, cu poeți
Şi tobe, să-l glorifice măreț.

* * *

În zodia-a treisprezecea, fără har,
Pierd vremea, umilit, pe-o stradă goală,
Şi-mi pun în versuri viața la-ndoială,
Cu-amară, neagră-o pâine-n buzunar.
În loc, pe bâjbâitelea, s-o fac,
Din baltă-n baltă pe stihuitorul,
Mai bine-aşez pe-un bolovan piciorul
Şi, mângâindu-mi buzunarul, tac,
Deci înțeleg de ce-mi spunea-ntr-o seară-un
foarte oarecare colț de masă,
La cina fără taină, savuroasă,
Că-o rumenită pâine albă, cea
Mai aburoasă, dulce, sățioasă,
E mult mai ieftină decât a mea.

* * *

Cârpiți, cu pantalonii prăfuiți,
Cu-albiții, cum nu-mbracă nici cârpacii,
În zori, cărând pe umeri sacii,
Cei mai burtoşi, mai plini, mai văruiți,
Un meşter şi-ucenicii la un loc
Slujesc între făină, apă, sare,
O nuntă ca o binecuvântare
În sfântă vrednicia unui foc.
Lipii întinde, rotunjeşte pâini,
Covrigi şi-ndestulează cu iubire
Călăi şi victime fără-osebire
Cu, simple, numai amândouă mâini,
Să fie tuturor de pomenire,
Flămânzi pe-o lume smulsă din țâțâni.

* * *

Frâng dintr-o pâine neagră şi înghit,
Ca-n poezia altuia, de foame,
Mănânc din coaja, miezul unei drame,
Muşc, rup, nu mă apropii de cuțit,
Unealtă de călău şi măcelar,
Ci mestec, sfâşii cu-aspră lăcomie,
Fără-alte gânduri, fără bucurie,
Sătul de ieri pe mâine, temporar.
Mai bine-aş încerca să fug, decât
Să-ndur cât mi se face de ruşine
De-acest intrus famelic, deci de mine,
Şi-oricât de rătăcit, căzut, urât,
Cu-ntreagă omenească slăbiciune,
Mai cred în pâine ca într-o minune.

* * *

Nici luna-n ceruri, cea mai şolduroasă,
Nici viscolul pe-o țară-ngenuncheată,
Nici rupt şi-abruptu-acoperiş de casă
Nu m-au dezamăgit vreodată;
Nici prea zadarnica mea necredință,
Sau cumpăna fântânii, răsturnată,
Nici negre zile, nopți de suferință
Nu m-au dezamăgit vreodată;
Nici zborul ciorilor, nici disperarea
Din oarba, inumana judecată,
Pustiu, nici țărmul fără far, nici marea
Înverşunată, neînverşunată,
Ori soarele stingându-şi lumânarea
Nu m-au dezamăgit vreodată.

* * *

La ora fixă-a ceasului defect,
O carte intră-n gara cu peronul
Ros ca un mozaic de rece-efect,
Să-şi cumpere bilet pentru vagonul
De clasa-a doua, la ghişeu-nchis.
Nu-i nimeni înăuntru, nici afară.
Prinț, un păianjen moare de plictis,
Ori igrasie-ntr-un castel de sfoară,
Şi cerşetor, din Mersul Trenurilor –
cade-o cifră, încă una, toate.

O uşă scârțâie, trântită, şi,
Cu geamul între gratii îşi dă coate,
Analfabetă, ruginind precar,
O gară pe-nțelesu-unui coşmar.

* * *

Deci: bard la vânătoare de chibrituri
Şi tobe, de nu-l mai încape-amvonul,
În haina lui de bronz cusut cu nituri
Din pumni în pumni ocupă Pantheonul.

Cuptoare-nfierbântate câte are
În praf ne-năbuşă, de cărămidă,
Sahare-ncălecate pe Sahare,
Pustiuri fără nici o piramidă.
Palate, unde-oficiază jerbe
De scăpărate-ovații, ca nisipul,
În loc de geamuri au oglinzi superbe,
Apoteoze să-i reflecte chipul
Şi burta fără nasturi la cămaşă,
Dar uriaşă, cea mai uriaşă.

Robert Toma

VISUL

O corolă am visat –
Carnivoră e şi rece.
Cin' de ea a fost atins
Nu mai poate glăsui
Decât rar şi din adânc.
Când eşti singur sau inviți
Buni prieteni, să cineze,
Pe sub uşă se strecoară
Nefireasca ei mireasmă.
Te întreabă, câteodată
Despre ce corolă-i vorba.
Întru ceea ce vă leagă
Eşti rugat să rupi tăcerea.
Se-ntețeşte flăcăruia
În pupilele femeii –
Ar vrea visul să priceapă,
Să şi-l facă moale guler.
Doar de m-ar lăsa în voia
Visului ! E doar al meu.

DRUMEȚUL

Unele amintiri te pun în gardă
Ca nişte trosnituri de incendii.
Ai vrea să nu fi fost cu putință,
Cu umărul să-ndrepți
Un stâlp înclinat.
Câteodată apa se tulbură
De-ntâmplări nemaivăzute
Şi totuşi cunoscute ție.
Un localnic râde binevoitor
De hainele tale ponosite,
De felul tău de a privi,
De felul tău de a merge,
De felul în care ceilalți
Te privesc.
Şi-atunci întrebările se-ntorc
În pământ,
Un câine stă lanțul
Să rupă.

PROFETUL

Profetul a vorbit dintr-o suflare,
Era precum o negură
Nemişcătoare.
Nădăjduise că o să-l asculte
Capetele cele multe.
Era o cârtire
Peste fire.
Nimic nu-nțelegea
Nici el,
Nici ea.
Într-un târziu, au chibzuit
Cu pietre s-arunce de-a dreptul –
Îi țintuiseră fruntea
Şi pieptul.

DESCURAJARE

Cuvântul lui se clătina
De o tristețe-ascunsă,
Ca o cămaşă îndelung spălată
El se dusese între timp
Grădina să-şi lucreze.
Am strigat –
Prea răbdătorule,
Tu, omule smintit
De-atâta-nțelepciune,
Cum de rămân eu singur
Cu-acest cuvânt, ca schija
Înfipt în carnea mea?
E mult prea mult al minții, vai,
Şi prea puțin
Al inimii.

Mariana Zavati Gardner

Întuneric

Picături de tăcere
Se preling în brazde
Contorsionând peştii la mal
Forme sub ape isterice
Picături de tăcere
Adunate în coş de nuiele
Sub copacul aspru al vieții
Colțuri de minți viagere
Picături de tăcere

O problemă de vârstă

Insula se tot micşorează
Fără somn, îi cercetez malurile
Cu satnavs* pe hărți virtuale
Aerul e-ncărcat de mânie
Furtuni mici... furtuni mari...
Apar şi dispar la întâmplare
După anotimp colectez
Amintiri zadarnice
Prea personale să fie împărtăşite
Satul meu se tot micşorează
Cunosc mai multe locuri ca înainte
Şi mai multe nume din cartea de telefon
Zilele mele de azi şi de ieri

*Satellite Navigation systems

Devin tot mai mici
Până dispar într-un punct...

Repetiție

Zilele copie nopțile
În oglinda
Iatacului cu tapet
Şi anecdote răsuflate
Privesc laguna
Prin fereastra deschisă
De la pervazul meu cu pernuță
Prin casă se fac auzite
Cuvinte arzânde
Ferecate-n întrebări ascuțite
Simt tufişuri crescânde
Într-un joc inventat când surfez
Peste lanurile vecerniei
Adulmec sudoarea durerii
Cum se ridică ceață-arcuită
Bronzată în apa de mare
Gust ce-am pierdut
Despre visul din iatac
Pe fundal de limbi înroşite
Formele se copie una pe alta
În oglinda paralizată
De voci joase fără formă
Făr' de-nceput... făr' de sfârşit!

Raluca Pavel

Lecție despre firile artistice

Talentul prinde viață
în momente de cumpănă,
când luna încearcă să prindă
soarele de-o rază,
iubirea orbeşte,
leagănul te poartă spre cer,
pentru a te izbi, apoi, de pământ.
după ce te scuturi de praf,
de stele, de durere, de sânge,
eşti mai pur ca oricând
şi sufletul începe să vorbească
neîntrebat
despre tristețea firii artistice.
dacă e să mă aleg pe mine,
e liniştit, ațipeşte între lumi paralele.
dacă e să vă aleg pe voi,
e mereu mâhnit,
lăsând talentul să deschidă ochii.
trebuie să-mi învăț sufletul
să cadă în picioare

Când Eva exersează fericirea

Din ce ne-am luat?
Eva-şi caută disperată fericirea
în brațele, în visurile lui,
într-o sticlă de whisky,
la magazinul din colț,
poate e de vânzare.
ridurile s-au izbit de ea,
au plăcut-o şi i s-au lipit de chip.
oamenii râd la azil,
s-a mutat acolo,
măcar să zâmbească.
ba chiar a râs,
vecinul de palier

împarte cu ea pastila fericirii.
n-a înțeles din ce s-au luat.
Adam îi aduce ceaiul de tei
şi-i sărută ochii.
el ştie şi speră
să-şi amintească
şi Eva
într-o bună zi

Lecție despre cuvânt

M-am trezit la patru dimineața,
să fumez şi să stau în fereastră,
palidă ca sora mea de pe cer,
cearcănele-mi ating pământul.
trag cu nesaț în mine fumul,
de parcă ar fi ultimul,
cu dreapta mângâlesc
o coală pătată de cafeaua
pe care ai vărsat-o aseară
când m-ai prins de mână,
în timp ce-ți cântam.
scriu despre ultimul vis:
se făcea că mă trezesc
pentru cele din urmă versuri
tulburate, amestecate,
apoi, mă sting
fără să-ți mai văd chipul.
m-am trezit să las mărturia
iubirii mele față de cuvânt.
nu-mi pot da seama
dacă văd cerul sau
marginea mării.
mi-am cântat durerea
printre litere,
îmi pot continua somnul.
sper să fie doar un vis,
să deschid ochii.
fără tine nu există cuvântul
şi fără cuvânt
sunt orizontală

Ion Roşioru

Rai

Lucerna râde-n zorii limpezi şi cei dintâi cireşi se coc:
Mi-e tot mai greu s-aleg secunda pe care s-o opresc în loc.

Pe iazul de la moara nouă fac salturi păstrăvi dolofani:
Prefer să-mi mai amân bilanțul firesc al ultimilor ani.

Îmi cad din ramuri stropi de rouă pe față când pătrund în crâng:
Mă-ntreb de nu-s acele lacrimi din vremea când ştiam să plâng.

Un pui de căprioară-ntinde boticul roz spre mâna mea:
Probabil că-s în rai şi moartea de-aş implora-o nu m-ar vrea!

Doi

În dimineți de sărbătoare puneam biserica-ntre noi
Spre a ne regăsi dincoace de ea pe urmă şi mai noi.

Îți urmăream figura-ntreagă întâi şi printre crengi apoi
Ca şi cu ochii minții numai spre-a fi cu-atât mai amândoi.

Convins ce-nseamnă convertirea sevei sălbatice-n altoi,
Te aşteptam cum doar pământul crăpat beneficele ploi.

În lanul de sulfină stupul abia durat râvnea un roi
Spre-a dovedi în ce fel *unu* e apogeul cifrei *doi*!

Timp

Pe firul apei trece-o frunză gălbuie-n horbote de spumă:
La scară cosmică şi moartea celor dragi nouă e o glumă.

Pe scaunul pliant din curte trăiesc o linişte ciudată:
Mi l-a vândut o doamnă pentru că-n el a decedat o fată.

Mi s-a-ntâmplat în tinerețe s-adorm subit sub un stejar:
Sub el era, aveam s-o aflu, mormântul hanului tătar.

Releu de gânduri netrăite, e de prisos să mă mai mir
Cât mi se zvârcoleşte casa pe-un colț uitat de cimitir!

Rest

E iar duminică toridă. Din zori aştept. Oare pe cine?
Ardoarea mi-a rămas aceeaşi cu care te-aşteptam pe tine.

Furnicile devoră grabnic mierea caiselor ce cad:
Din restul zilelor rămase pe cea de azi deja o scad.

Motanul negru, de căldură, s-a tolănit sătul sub nuc:
Sub pietre se ascunde apa când vreau la gârlă să mă duc.

O cioară survolează oblic cătunul în siestă prins:
Oglinda cu pistrui mă-ndeamnă amar să mă declar învins!

Pisc

Cu cât e seceta mai lungă cu-atât izvoru-i mai adânc:
Burduful, vitregit de apă, îşi plânge soarta la oblânc.

Găvane fără ochi în ele sunt toate bâlcile pe plai:
La umbra paltinilor roşii se-ncheagă sângele în cai.

În vipere-i doar disperare şi-n rut atacă nefiresc:
Bem sevă de mesteceni tineri şi venele ni se chircesc.

Ca un magnet, mirajul apei ne-atrage către piscu-nalt
Spre-a coborî în *Valea Morții* pe povârnişul celălalt!

Pact

Pe plita-ncinsă să trosnească sărat semințe de dovleac:
Să-mi baţi în poarta scâlciată te-am aşteptat un sfert de veac.

Să-mi ceri în martie o floare, să vrei un măr în toamna grea
Ori să-mi interpretezi destinul astral din zațul de cafea.

Să-ncerci să-mi vinzi la jumătate de preț un şip de elixir:
Să gust din el la miezul nopții, să încetez să mă mai mir.

Să te căieşti, inexistento, că mă-nglodezi în insomnii,
Să fii țiganca noimei mele, să te-ndârjeşti din vis să vii!

Ars

Să ai răbdarea ploii grădina când o uzi
Şi-a soarelui de vară iscând mătasea-n duzi.

Să-ți fie neodihna precum albina care
Zoreşte fără preget când dau salcâmii-n floare.

S-accepți alteritatea ca seva-n fruct străin
Esenței ei prin însuşi miracolul divin.

Să declanşezi izvoare din stânci lovind în ele
Cu-o magică baghetă sustrasă de la Iele!

Diana Trandafir*

RESPIRĂRI, EXPIERI

Avertisment

Păsările jupuiau vălul
de borangic al statuilor,
avertizau că balanța înclină
prea mult către locul
care nu este numai al lor
Tot asistăm la o serie de morți
mai mici sau mai mari
imperceptibil trucate
de pe când se trăgeau pe roată
ciclopii,
cei ajunşi la maturitate,
cei năzdrăvani ca nişte copii,
poate chiar şi cei nenăscuți,
până la unu,
până la zero,
până la poligonul de tragere
unde se sălbăticesc stelele
şi se fac păsări de pradă

* Diana Trandafir s-a născut în februarie 1968 la Galați. A urmat cursurile Facultății de Filologie a Universității din Bucureşti, unde a obținut licența şi masteratul în 1992. De la această dată este o foarte apreciată profesoară de literatura română în municipiul Câmpina. A debutat cu o poezie („Elixir") în 1990, dar editorial se exprimă abia în anul 2011 cu volumul de poeme „Translucide", la Editura Vinea. *Poezia ei este simplă, cu un aer de vetustețe fermecătoare, dar noutatea se găseşte în combinația de austeritate antisentimentală şi surprizele caleidoscopice* (C. Trandafir). Împreună cu părintele ei semnează sub pseudonimul Thalia Muşat două romane: „Jurnalul unei adolescente" (1991) şi „Jurnalul unei fete naive" (1992), amândouă apărute la Editura Porto Franco din Galați. Are în stadiu de finalizare un volum de „Secvențe critice" şi lucrează la un roman, de data asta pe cont propriu.

Cinematograful părăsit

În cinematograful vechi, părăsit
cumătra mea călăuza
împletea la andrele limita,
două pe față, unul pe dos,
două pe dos, unul pe față

Plictiseala poate face ravagii
chiar şi în livada cu vişini

Aici în cinematograful pustiu
călăuza mânca fructe dulci
şi odrăslea mieii în poală

Nu întreb unde or fi oamenii, doamne,
şi cum voi termina munci şi zile,
mâine va fi un astăzi trecut

Despre ingenuitate

N-am gustat niciodată
adevăratul sărut al iluziilor
împătimite de albastru,
barieră pe orizontul
cochiliilor înverzite de sare
Voiam mai întâi să încerc
bucuria orgolioasă şi sinceră
a oraşului răscolit de lumini
care țin loc de hrană
Pe cerul de miere se scurg
înşelătoare vitralii
ce destramă culorile străzii
răstignite de soare

Curgere

S-a obişnuit să depăşească
mereu linia continuă
Locuieşte într-o ceainărie,
unde întoarce mereu
cheița ceasului de perete
Avea câte un prieten
la fiecare colț de stradă,
dar au ajuns cu toții în rai
Cu cât lipsesc mai mulți oameni,
cu atât sufletul lui acoperă totul
şi începe să împrăştie
un miros de mosc şi lămâie
Duhul acesta micşorează
cruzimea ceasului
cu mecanism demodat,
atent la vedeniile din somn
până trec podul

Autumnală

Corzile toamnei trosnesc
înfundat,
pe vreascurile adunate sub paşi
Aerul se adună în fiecare
bănuț de argint
veghează absența
Foşnitoare cuvinte
cad unul câte unul
din castanul bătrân
Le smulg frunzele
care-mi alunecă printre degetele
exaltate la maxim
Golul fântânii varsă plumb,
derviş rotitor în lumină

Îndoieli

Număr zilele până când
mălurile de sub rădăcini
vor deveni umbre
izbindu-mă repetat peste față
Se văd deja acele trupuri inerte
care îşi ling mâinile
înainte de a mă trage
prin galeriile grotei
M-am gândit să-mi atârn pe piept
amuleta de lut adunat
spre lauda celor flămânzi
Pântecul rotunjit nu-i decât
o cârtiță printre florile
crescute pe dealuri

Daniel Marian*

Capăt de lună plină

Vine
hămesitul cal de fluturi
ce-a-nfulecat orbeşte

un neam întreg de îngeri
impecabili.

pe când erau lucrurile gri
Dumnezeu picura cerneală.
fără vântul mărunt, nimic
nu era dinaintea
furtunii.

foamea de aripi
a ținut loc de disperare.

vine, iată-l.
oare şaua l-ar scoate din minți?

a ținut loc de disperare.

vine, iată-l.
oare şaua l-ar scoate din minți?

Arc electric

Inimii tale îi veneam ca o mănuşă,
mâinii tale îi veneam ca un inel,
ochiului tău ca o lacrimă blândă,
moftului tău nebun, ca o pradă,
era-n zadar, dar eu
ție îți veneam.

inimii mele îi veneai ca o zeghe,
mâinii mele îi veneai ca o cătuşe,
ochiului meu, ca o secure de lumină,

înverşunării mele cărunte
un păcătos bumerang.
era-n zadar, căci tu
mie nu îmi mai veneai.

eu, curentat de iubire

aproape inexplicabil –
tu, înger îmbrăcat într-un fulger
pe cerul altui saltimbanc.

Idee în alb

Iată-mă
sprijinit într-o altă aripă
ce a uitat să crească până la capăt
– căci, nu-i aşa, îngeri perfecți nu
puteam să fim, nu –
chiar dacă ne-am fi dat peste cap
în loc de a ne naşte

Cântec de alergare prin ceață

În coadă de fluture sau
în coadă de peşte, tot
mi se va liorpăi sufletul.
când voi sta la coadă pentru nemurire,
toate cozile vor fi înnodate între ele

în afară doar de cozile câinilor
comete cenuşii sub-
țiri sub
cerul ca o botniță

– câine, Doamne, câine
fă-mă, să pescuiesc din nemurire un
gram
şi-n vârful cozii să o flutur,
pân-o destram!
ham!

*Daniel Marian, născut la 20 oct. 1969, la Deva, absolvent al Facultății de Informatică – Universitatea din Timişoara (1992) şi al unor cursuri speciale de redactor TV; a fost redactor şi corespondent la mai multe ziare şi reviste din Deva şi din țară, a trecut şi prin redacțiile mai multor televiziuni locale şi din Bucureşti, la care se adaugă o activitate aleatorie în domeniul *asigurări* şi în domeniul *imobiliar*. Poet şi critic literar, manifestat în aceste ipostaze in zeci de reviste, la care a colaborat. A debutat editorial cu volumul de poeme: „Căpiță de fluturi, ingerii mei" (2011).

Vali Nițu*

bacşiş

din toate rătăcirile una singură mi-a rămas
o răscruce de drumuri
şi nici astăzi nu pot şti
încotro ar fi trebuit să merg
în picioare

prețul ezitărilor mă pedepseşte
în fiecare pas dezordonat
reperul rămâne acolo la răscruce
ce pot să fac decât să merg mai departe
purtând însemnul unei cruci grele
pe umerii aduşi
la tăcere

adeseori aş pleca
şi privirea
uneori aş trage o linie imaginară
într-o pauză ce depinde de vremea de afară
ce-mi biciuia încheietura mâinii ce scrie
nota de plată
incluzând şi bacşişul ce trebuie dat
ca rest unei vieți
de altădată.

bun găsit

singurătate
stranie tovărăşie

bună dimineața albastru
culoare din pictura ochilor tăi
parcă ne-am cunoscut cândva
demult

în penumbra tabloului
cu ramă deschisă
privirile tale îmi amintesc de iubire
desenul în creion
ascuțit pe marginea de viață
din colțul rezervat acum
în galeria de pe centrul vechi
îmi spune bun venit
singurătatea.

cafeaua tristă

undeva acolo departe
parfumul de femeie şi ceaşca de cafea
la fel de triste
ca şi mine dedus din tăcerea mea
din cuvinte ce se scurg pe buzele uscate
de dorul meu plecat să-şi piardă urma
pe nisipul de la Vama Veche
veche iubirea mea

cuvintele mi se opresc înainte
de a-mi străpunge inima ce se sparge
ca un val rebel de vara ce nu mă recunoaşte
atunci când plânsul în hohote
îmi dă târcoale
de mers în genunchi
şi-n şoapte

mă credeam puternic
dar am căzut fără putința de a mai privi
serile cândva atât de albastre
acum am rămas o cafea tristă
într-o dimineață desculță
cu tălpile călcând
fiecare regret
în şoapte.

singur – atât de singur

undeva în zare
mi-au plecat ochii să citească o rugă
de iubire şi suspin
pentru o femeie ce cândva îmi dădea binețe
în diminețile sărace

cu buzele uscate
de doruri si neîmpliniri
adun într-o supremă tăcere
acorduri ce răzbat cu greu
în capul aşezat pe perna din fulgi
de nesomn

pregătesc încă o trezire
a nopților ce mă vor versuri albe
într-un poem de dor şi aşteptare
ca unic buchet
de ciubotica cucului.

---

*Vali Nițu (n. 12.11.1952) – absolvent al Facultății de Ştiințe Juridice (specializarea Drept) şi al Facultății de Ştiințe Juridice Sociale şi Politice (specializarea Jurnalism), doctor în Ştiințe, realizator de talk-show-uri la televiziunea Columna. Editează şi tipăreşte revistele culturale „Impact Cultural", „Suplimentul Impact" şi „Integrame Impact". Publică în ziare şi reviste din țară, precum şi în „Destine literare" din Canada. Membru, printre altele, al Societății Scriitorilor Târgovişteni, al Societății Culturale Româno-Indiene (RICA) şi al Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România. A publicat: volumele: *Trăgând înapoi o noapte* (2008), *Polen de gând albastru* (2009), *Plouă în hohote* (2010), volumul trilingv *Secunda celestă* (2011), volumele bilingve (româno-engleză) *Despletitele dimineți*, *Salvat de un mugur*, *Ultimul impact*, *Fluier de anotimp* şi volumul româno-albanez *Pereții cuvântului* (2011), *Ciclul eu-lui* (2012). Unul dintre autorii Enciclopediei oraşului Târgovişte – ediția 2011.

Niculae Gheran

LA SNAGOV

– Se poate, domnu' Nicu? Tocmai matale, de ziceam c-ai judecată modernă?!… Nu ca mama şi tata de pe vremea bunicii. Că una-i să suferi de pofta unui nebun şi alta că vrei tu.

– Eu zic s-o iei mai puțin modern, să ştiu de ce taberi pe mine, hodoronc-tronc, că de văzut nu ne văzurăm de mult.

– Cum de ce? De la povestea cu doctoru'.

– Ce ți-a făcut, că te văd zdravănă, ba şi pusă pe harță.

– Lasă că ştii matale bine. Da' nu se face. Cizmar să fi fost, şi tot mă-ngrijea mai gingaş.

– Fată, fată, răsfățată, nu degeaba se zice că nicio facere de bine nu rămâne nepedepsită.

Fata era nepoata țației Tinca din Snagov, de pe ulița unde locuia Costică Georgescu – prozator mai puțin cunoscut, dar cu pagini antologice –, gazda multor confrați ce poposeau pe malurile lacului la sfârşit de săptămână. După multe şi mărunte, ne împrietenisem la toartă, bătând coclaurile din jur, dar şi drumurile țării. Era puțin după ce măreața armată roşie invadase Cehoslovacia, aşa că, venind pe capul amicilor din zonă, Costică îşi scuza vizitele repetând aceleaşi vorbe: „Decât ruşii, mai bine noi!" El ne găsise casă, nu departe de locuința lui. Nici nu se putea altfel, fiindcă la Costică era uşor să te duci, nu să şi pleci, ştiind mereu când începe sindrofia, nu şi când se sfârşeşte. Taică-su era preotul comunei, în gospodăria familiei oricând se găsea o cameră pentru musafiri, numai că, de ne-am fi aşezat grămadă pe capul lor, nici popa, nici preoteasa n-ar mai fi avut loc de odihnă. Prevăzător, băiatul se ducea din vreme prin vecini şi mai închiria o cameră, două, pe 25 de lei noaptea, mai mult ca să avem unde dormi dimineața, până la prânz, când o luam de la capăt.

– Bă, uite ce zic eu: decât să dați 25 de franci pe noapte, mai bine închiriați toată casa, pe 200, şi stați în două camere, despărțite de antreu, plus o cămăruță laterală, unde mai poate soili o persoană. Casă cu prispă, locuință curată, cu aşternuturi ca neaua, cuverturi brodate, ogeac răcoros cu stuf deasupra şi lut pe jos, acoperit cu scoarțe, din resturi colorate de bumbac. Dați 200 pe lună şi veniți când poftiți. Țăranii sunt cum sunt: stau vara şi iarna în ghimirlia din fundul curții, unde gătesc şi dorm, iar în casa cea bună merg doar duminica să-şi ia țoale de dus la biserică. Puț în curte, umblătoare de brad geluit, de poți citi şi ziarul în voie. Nu te deranjează nimeni, decât mugetul vacii din grajdul de-alături. Pomi în curte berechet. Dimineața aveți lapte proaspăt, brânză dulce şi sărată, ouă de la găinile din ogradă şi, dacă-i cereți babei de cu seară, vă răsfață la prânz c-o ciorbă de peşte, ardei şi mămăligă tăiată cu ața, un lighean de plevuşcă, tăvălită în mălai şi o țâră de sare – baboi prăjiți la flacără mare, să fie crocanți, cu mujdei alături –, să mănânci în prostie precum semințele la stadion. Merge al dracului de bine la o carafă de molan, scos din pivniță de nea Vasile, vin rozaliu, puțin acrişor, dar bun că-i rece, slăbuț, nu te îmbată şi-ți ține frână, să n-o întinzi prea mult cu el.

Am încrucişat privirea cu Sergiu Georgescu, prieten şi vecin de bloc, ambii acceptând oferta fără comentarii de prisos. Împreună cu Eugen Mihăescu, băiatul se distanțase în grafica de carte de colegii generației lor, onorând traseul unor seniori ca Perahim, Cazar, Ivancenco, Molnar ş.a. „Cum îi turcu-i şi pistolul" – zicea despre noi un prieten ce ținuse morțiş să ne cunoaştem. „Rar să fi văzut oameni care să se asemene atât de mult; frați să fi fost şi nu puteați fi traşi la indigo!" Ne privise ca la röntgen, pe dinlăuntru, că pe dinafară şi comportamental n-aveam nimic în comun, aducând mai degrabă cu Pat şi Patachon: eu înalt, el scund, eu timid, el înfigăreț, oameni cu profesii diferite, cu cercuri de amici separate – tangențiale, totuşi, prin grafica de carte. Nici mediile din care proveneam nu erau comune: el băiat de ofițer, eu cu tata comersant. Ambii căsătoriți; el avea un băiat, eu o fată, cu griji comune, dar nu asemănătoare. Şi, totuşi, ne bântuia o pasiune onorabilă: dragostea de frumos, atât de înaltă, că în afara sfintei profesii o descopeream şi pe de-alături, într-o sală de teatru sau expoziție, la serviciu şi-n timpul liber. Dar şi în privința aceasta ne deosebeam: lui îi plăceau fetele înalte, zvelte, mie scunde, să le ridici într-o mână. Ne asemănam poate ca ținută, unde niciunul din noi nu era agresiv, ci ne lăsam doar în voia vestalelor, fără prejudecăți etnice, profesionale şi de stare civilă. Era suficient ca virtuoasa, binevoitoare, să închidă un ochi, că noi îi şi închideam pe amândoi, nu de alta, dar să nu vedem nimic din tot ce ne-ar fi putut despărți. În astfel de situații, ne înțelegeam perfect, povestindu-ne frățeşte ce-am făcut fiecare în lipsa celuilalt, mai ceva ca la spovedanie. Doar soțiile nu se împăcau între ele, deşi ambii conveniserăm ca duminicile şi sărbătorile legale să le petrecem în familie. Imprudența noastră de a le lăsa singure, când jucam şah şi table ore în şir, le stârnise pofta de a se certa cu năduf:

– Asta numai din cauza bărbatului tău se datorează!

– S-o crezi tu! Până să nu fi apărut soțul tău, al meu habar n-avea de table! Bea, nu zdrăngănea cu zaruri.

Niciuna dintre ele nu-şi amintea însă că în strategiile lor matrimoniale se folosiseră de arcan (poveste lungă, s-o laşi baltă). Nu degeaba bărbații se simțeau bine în ograda din Snagov, la loc de verdeață, fără suspin, mai ales că, la ceas de bilanț, intuiția prietenului lor, apropo de asemănare, se dovedea perfectă.

Ne legănarăm ce ne legănarăm o vară întreagă pe lac şi pe uscat, mutându-ne adesea şi prin vecini. Lian-

tul era acelaşi Costică Georgescu, secondat de un confrate al scrisului, Anatolie Paniş, prozator talentat, dar şi util în gospodăriile oamenilor – mai ales odată cu venirea iernii – ca mărunt responsabil al ocolului silvic local. La o zvârlitură de băţ, se afla în Tâncăbeşti şi Vlad Muşatescu, a cărui casă de vacanţă devenise şi ea o filială a ieslei scriitoriceşti, poate şi mai frecventată, unde Grasone îşi avea locuinţa la şoseaua naţională a Braşovului, fiind ceva mai prezent în lumea literară ca tehnoredactor al multor gazete. Şi-apoi, ca demn urmaş al lui Gargantua, patrona mafia pescarilor amatori, mai mult decât confraţii băştinaşi. Ăştia n-aveau nevoie să se prăjească pe baltă, mergeau direct la păscălarii locului şi luau câte-o găleată de peşte, după nevoi şi buzunar. Drept e că nu se întorceau mereu cu câte un crap dolofan, cu vreun şalău baban, c-o ştiucă mai lungă, dar, cu ciortani, bibani, caras pentru grătar şi saramură, ori fâţă de prăjit în tigaie, berechet.

Cu vremea se schimbase şi aşezarea urbanistică a comunei, ulițele fiind pietruite, casele mai arătoase, deosebite de habitatul rural. Ceauşescu însuşi îşi stabilise locuinţa de vară la ţară, asfaltând primprejur. I se construise o casă mare, cu toate utilităţile, în aşa fel încât să nu-i lipsească spaţiile de agrement, nici comodităţile vieţii de partid, când i se stârnea pofta de şedinţe. Bucătărie specială, dotată cu nutriţionişti şi laborator de control a tot ce i se pune pe masă, să nu care cumva să fie otrăvit sau să-i cadă rău la ficat. Pentru protipendadă, se construise la început o vilă comună, cu restaurant, saloane şi terase departe de vulg, pregătite şi ele să facă faţă exigenţelor culinare şi viticole. Desigur, reprezentanţii mai aleşi ai clasei muncitoare, cu şepci pe cap, şoferi şi bodigarzi – puşi să-i apere, urmărească şi să raporteze apoi unde merg şi cu cine se întâlnesc –, aveau să primească şi vile personale, cu o femeie de serviciu şi, în cazul unor demnitari de prim rang, cu un intendent suplimentar, rămas permanent în „obiectiv”. Majordom şi securist, era fixat locului, în aşteptarea unui grangur care venea când venea, de regulă nu singur, anunţându-şi prezenţa din timp pentru pregătiri culinare şi de aşternut. Funcţie odihnitoare, dar şi plictisitoare. Cum fetele de serviciu erau alese pe sprânceană, băieţii se mai jucăreau cu ele, dar timpul le rămânea, oricum, neocupat. Aşa se explică şi inevitabilele contacte cu vecinii. Pe strada lui Costică Georgescu, de pildă, se afla Casa Sindicatelor. Pluralul nu se prea justifica, căci vila era frecventată mai mult de şeful sindicaliştilor, Gheorghe Apostol, membru în Biroul politic al P.C.R., şi de vicepreşedintele Petrescu, fratele Elenei Ceauşescu, prea puţin preocupat de funcţie, de ce se întâmplă în jurul său, fiind devotat paharului şi produselor viticole, consumate cu nesaţ şi consecvenţă. Nevastă-sa, coana Adela, o evreică de treabă, ce vorbea în cel mai pur jargon văcăreştean – motiv pentru care nu era invitată de Ceauşeşti la manifestări protocolare – avea grijă de soţ, ferindu-l de ochii lumii. În vila din Cotroceni, îi amenajase o cramă cu picturi murale, cu ţărăncuţe purtând pe umeri coşuri de struguri, cu butoaie de vin şi rastele de sticle, să se simtă acasă şi în această privinţă. Degeaba! Ca şi cuscrul Andruţă din Scorniceşti, omului îi plăcea cârciuma-cârciumă, înecată-n fum de ţigară şi de grătar. Atentă, coana Adela evita ca el să dea faţă cu Apostol, unde-l ştia pe acesta mai fustangiu, boală molipsitoare. Numai că vizitatorii veneau rar, iar paznicii lor se plictiseau de moarte. Plasaţi în mediul rural, „adimistratorii” se simţeau parcă mai în elementul lor, căutând prieteşug prin vecini. Aşa l-au descoperit şi pe Costică, putând juca pe cinci lei partida de table până se însera de-a binelea. Dar ca timpul să treacă mai lesne, se mai bea şi câte-o sticlă de vin din arsenalul gospodăriei de partid, dotată cu băuturi alese, la preţuri de cooperativă sătească. Şi cum o sticlă de Sâmbureşti sau Busuioacă de Bohotin alunecă mai uşor lângă un mizilic, aflarăm că în frigiderele iubiţilor conducători ai detaşamentului de avangardă se află şi sardele „Robert”, icre roşii de Manciuria – mai gustoase decât cele negre –, dar şi de ştiucă, măsline Volo, mari cât nuca, salam uscat de Sibiu, ghiudem şi babic, piept de curcan în aspic, pastramă de căprioară, brânză Roquefort, dar şi de Brăila, grasă, presărată ca pe vremuri cu semințe de mac, şvaiţer, dar şi caşcaval de Dobrogea, delicateţuri pe care unii dintre noi nu le mai gustaseră după 23 August 1944, „ziua eliberării de sub jugul fascist”, precum şi de aceste produse burghezo-moşiereşti. Mai modeşti, ne mulţumeam cu crenvurşti – marfă de lux, că apărea mai mult ca o răsplată la manifestaţiile de 1 Mai sau 7 Noiembrie, când, pe stil nou, sărbătoream Revoluţia din Octombrie. Se bucura de-o pereche, două de crenvurşti şi Nicu Şomeru, plasat gard în grad cu Costică Georgescu şi vizavi de Gheorghe Apostol. Ţăranul îşi merita porecla, fiindcă trăia din pomeni, fără să-i pese de nimeni şi de nimic, de ce zice şi ce face. Duminica scotea o rablă de radio pe prispă şi asculta cu evlavie slujba religioasă de la „Europa liberă”, după cum, cu aceeaşi smerenie, îşi mai turna câte un ţoi de ţuică. Când se ajungea la „Ş-acum s-ascultăm Sfânta Evanghelie”, Şomeru se ridica anevoios de pe prispa pe care stătea cu picioarele atârnate şi, sprijinindu-se de stâlpii ei, se aşeza uşurel, uşurel în genunchi pe pământ, sub privirea lui Apostol, ce nu-i venea să renunţe la spectacol.

– Noroc, vecine! îi spunea Şomeru, ridicând sticloanţa pe terminate. Dai şi mata un rând? Că s-a fârşit slujba!

Vecinul cu Mercedes şi artistă de operetă, cândva simplu mecanic la C.F.R., se dovedea mai puţin crispat decât aghiotanţii lui şi făcea semn celui din faţa casei, mai aproape de bufet, să-l cinstească.

Trecu vara, trecu şi toamna, iar frigul ne goni în zile de odihnă la Sinaia , unde, după ce Iubitul Conducător luase în folosinţă proprie Complexul Peleş (minus muzeul) – ca şi cum n-ar fi avut destule palate, conace, vile la munte şi la mare, la deal şi la şes, în fiecare judeţ – despăgubi pe artişti cu mai multe case de creaţie pe Cumpătul, în locul Pelişorului, Vilei Cavalerilor şi Foişorului, până atunci în zestrea uniunilor de creaţie. Încă era bine pentru artişti, compozitori, pictori şi scriitori, în majoritate prea săraci să-şi îngăduie să se răsfeţe prin locuri costisitoare, darămite să stea să lucreze mai îndelung scutiţi de griji. Fără plată de cazare mai beneficiau de case de odihnă la Călimăneşti, Sovata şi nu numai. Pentru noi, Snagovul, mai aproape de Bucureşti, avea însă discreţia şi poezia lui. Aşa se face că de un

Revelion hotărâsem cu Mihai Şora să-l petrecem tot unde merseserăm şi vara. Cum pe gazde nu le văzuserăm de prin octombrie, am început discuția cu nea Vasile, dându-i din urmă 400 de lei, bani de chirie.

– De ce, că nu furăți p-aci?

– Furăm, nu furăm, învoiala-i învoială. Văd că lucrurile ne-au rămas cum le lăsarăm.

Până să se încălzească odăile din „casa mare", ne înghesuirăm cu toți pe iatacul din ghimirlie, să ne dezmorțim oasele la o țuică fiartă, luată cu nişte jumări fierbinți, pe care țața Tinca tocmai le făcea topind slana pe plita cuptorului, în gura căruia îndesa întruna coceni, de ne obligă să ne dezbrăcăm de pulovere. Le mâncam cu ceapă roşie, spartă cu pumnul, să-şi mai piardă din iuțime, şi c-o felie de pâine caldă, făcută pe vatra din curte. Mă uitam cu admirație la Şora cum poate vorbi întruna cu nea Vasile, fără să se plictisească. Țăranul, isteț şi dornic să ştie pe ce lume trăieşte – că vorba lui: „Eu am făcut războiul la tancuri, n-am înghețat ca alții în nămeții ruşilor, de le degeraseră şi degetele din bocanci" –, era numai ochi şi urechi. Nu se dumerea însă defel ce-i cu Gagarin şi alții care aselenizaseră după el, mai bine zis nu-i venea să creadă că tot ce văzuse la televizor e şi adevărat.

– Cum, domnu' Şora, adicătelea să nu se fi găsit o pustietate pe care să umble ăştia cu costumele lor de scafandri încoace şi-ncolo? Ce mare lucru? Chiar să ne creadă proşti?

Asculta ce asculta, ca pe urmă să zică un: „De!", care putea însemna orice, de la „Aşa să fie!", până la „Oare?".

Dacă trecerea anului am sărbătorit-o în casa popii din Snagov, a doua zi, fiind onomastica gazdei, am hotărât ca prânzul să-l luăm cu bătrânii la restaurantul de peste lac, invitându-i, deşi nu fuseseră acolo de când se ştiau, căci „ce să căutăm noi aci, că ne cunoaştem lungimea nasului?!". Am insistat să vină, mai ales că nu ne duceam pe jos.

– De ce să mergem cu maşâna – ripostă nea Vasile –, de ce să facem ocol prin Ghermăneşti, Ciofliceni, Vlădiceasca, până la şusea, apoi la dreapta, prin Tâncăbeşti, s-o ținem tot aşa, ca s-o facem iară la dreapta, spre pădure, când o putem lua peste lac, că se vede şi cu ochiu' până dincolo?

– Asta o facem vara, în pielea goală, dar ca să înotăm iarna cu paltoanele pe noi, de se rupe gheața, e cam greu!

– Ce să se rupă, frate? Când pe gerul ăsta alergam pe lac cu căruța cu doi cai!

Temători, l-am crezut totuşi, plecând cu nea Vasile în haine negre de dimie şi suman din aceeaşi material, nou-nouțe, şi cu țața Tinca, îmbrăcată cu dichis, îmbondorită cu un cojoc şi acoperită c-o broboadă până-n brâu. Erau mândri că se află între oameni mai acătări, chiar dacă unii ne priveau chiorâş.

Cu timpul deveniram de-ai casei, de parcă am fi fost rude. Mai aproape le-ar fi fost fata, singură la părinți, dar aceasta, copleşită în necazuri, îşi vedea de casa ei. Aşa că la nevoie tot la noi apelau, mai ales că bătrânețea îşi avea necazurile ei. Când se îmbolnăviră mai rău, i-am internat la Bucureşti ; la început pe nea Vasile, apoi pe țața Tinca, amândoi cu nevoia unor urgențe medicale: primul, din pricina unui ulcer, a doua pentru extirparea unei tumori, intervenții făcute la spitalul Grivița, unde aveam o bună cunoştință, în persoana eminentului chirurg Tiberiu Ghițescu, precum şi un prieten de nădejde, Nicolae Radu, anestezist de clasă şi rasă. Ultimul, mai aproape de vârsta mea, îmi devenise sufleteşte atât de aproape, încât nu trecea o zi fără să ne căutăm, mai abitir ca frații. Ne cunoşteam familiile, părinții şi copiii, cu toate bucuriile şi necazurile intime, ne săream în ajutor, având fiecare grija celuilalt, cu nemărginită încredere unul față de altul. Nu-i de mirare că şi el avea să se ocupe de amândoi bătrânii, vizitați şi consultați mai târziu în ograda din Snagov, după cum la Cremenari, în Vâlcea, comuna lui natală, îi vizitam părinții, când mă aflam prin apropierea lor, aşezare pe care ne obişnuisem s-o călcăm cu regularitate.

Se întâmplă ca într-o zi să fim căutați cu insistență de bătrână, la telefon, cum nu obişnuia s-o facă:

– Ce s-a întâmplat? Vă e rău vr'unuia?

– Nu s-a-ntâmplat ni'ca, da' ni-i dor să ne mai vedem la ochi! V-aşteptăm să treceți mai curând, că nu ne văzurăm d-astă vară.

Şi cum dorul poate să şi aştepte, mai trecură câteva zile, după care baba Tinca reveni. Ce tura-vura: să mergem că ne-aşteaptă cu peştele pe masă, cu tot ce trebuie alături, plus un coş de gogoşi cu brânză la băutură, că face pomană.

– Pentru cine?

– Pentru mine şi Vasile, că văd că ne-ați uitat de vii, dar de morți!

Cum să lipseşti?

Când am ajuns, am repetat întrebarea, să ştiu, totuşi, ce moş-pogroş ne aduce acolo.

– Ți-am zis: ni'ca! D-asta nu poți să mănânci şi să bei? Că de lăsat nu vă las să plecați până mâine, că pusei să se-ncălzească o țârucă şi-n casă, să se dezmorțească şi zidurile, că toată săptămâna a plouat în neştire.

Şi ne-am aşezat gospodăreşte pe mâncat, începând cu slana, pe care ei o preparau altfel decât ştiam eu, fără s-o bage la afumătoare: o țineau într-o covată cu apă şi sare multă („nu contează câtă, că ea-şi trage cât trebuie") şi stropită din belşug cu usturoi. O țineau aşa până se frăgezea, după care o zvântau, de se topea apoi în gură ca untul. Până şi şoricul era moale de tot. O preparau de când se lăsa frigul, că, alături de căpățâni şi picioare de porc – de le ziceam „adidaşi" –, se găsea în măcelării mai tot anul. Baba era mulțumită, că din capete trăsnea un borş pe cinste, sarmale ori piftie, uneori şi tobă, strânsă şi presată într-o pungă de plastic, deşi mai simplu era să prepare o varză cu carne la cuptor. Acuma ne aşezaserăm la masă de peşte, slăninuța luând-o la o țuică mai mult ca bandaj gastric la sticlele aduse de Costică Georgescu. Venise cu un vin alb de Lechința, vin vechi, de colecție, cu buchet, dar sec, vin de cursă lungă, să-ți asigure mersul, nu să ți-l împleticească.

– Luați-l că-i muncit din greu: l-am câştigat cinstit la table, de la Pruteanu, omul meu de la Casa Sindicăcaților , un vin ce te face să cânți când eşti trist, să vezi fără ochelari, să faci numai gemeni, de trei ori pe zi, dimineața, la prânz şi seara, să-ți păstrezi silueta. Îl las

pe cioban să câştige la început o linie şi-i iau două, îi mai dau una, şi-o dublez îndărăt, şi-o ţin lanţ aşa, precum i-a fixat tovarăşul Lenin ca linie ideologică: „Un pas înainte, doi înapoi!" Un raft i-am luat în câteva zile, că va trebui săptămâna asta să re-nnoiască comanda la gospodăria de partid.

– Şi nu se prind ăştia?

– Ce să se prindă, dom'le? Cine să se prindă? Îl vezi pe vreunul întrebându-l pe Gheorghe Apostol, pe Maurer sau Bodnăraş cât a băut? Cel mult, nenea Secu să-i sufle lui nea Nicu la ureche: „De la o vreme, tovarăşul Apostol a început să bea peste normă", dar nici asta nu-i sigur, că nimeni nu ştie dacă pilangioaică nu-i nevastă-sa. Parcă o aud pe tovarăşa Ceauşescu, şi ea curioasă cine şi ce face: „Boşorogii, să se sature să-şi mai ia neveste tinere! Ce să facă putorile? S-apucă de băut!" Aşa că, băieţi, bine-aţi venit pe la noi şi hai noroc!

Omul mănâncă şi bea, cântă şi pălăvrăgeşte, dar mai simte şi nevoia să se uşureze. Aşa că, pe rând, dispăream pe-afară să luăm aer, ceea ce făcui şi eu, îndreptându-mă spre fundul curţii. Când mă întorceam de la meditaţie, că omul mai şi gândeşte în momente de cumpănă, pe la mijlocul curţii mă opri ţaţa Tinca, care mă luă de mână şi mă trase în grajd, unde, de necrezut, îngenunche la picioarele mele, cu fruntea aplecată ca la mătănii:

– Domnu Nicu, domnu Nicu, nenorocire mare! Domnu Nicu, scapă-ne, c-alfel îmi leg ştreangul de gât. Domnu Nicu, nu ne lăsa, nu ne lăsa!

Rămăsesem împietrit, cu ochii mai nedumeriţi ca ai vacii ce se uita bleagă la noi, dar cu putinţa, totuşi, să se mai şi pleznească pe spinare cu coada. De băut băusem, dar nici chiar să am halucinaţii. Femeia plângea în hohote, ştergându-şi lacrimile cu basmaua, în timp ce nu contenea să mă implore:

– Nu ne lăsa, nu ne lăsa!

Rău trebuie să fi arătat, de simţi nevoia să mă adune, să pricep ce vrea de la mine:

– Ruşine mare, domnu Nicu, ruşineeee! Panseluţa, nepricopsita de nepoată-mea, a rămas grea şi m-apucă groaza la gândul că mâine, poimâine o vede tot satul borţoasă. Praful şi pulberea s-alege de noi, c-ajungem de râsul lumii. Noi am trimis-o la Bucureşti să înveţe croitoria, nu curvăsăria, dar-ar strechea-n ea să dea. Ce să faceeeem, ce să facem. Numai în matale ni-i nădejdea.

Ăsta era dorul şi graba de a ne vedea cât mai repede. Treabă serioasă, nu glumă, cu rosturi medicale, dar şi juridice, întrucât dansam în jurul Codului penal. Baba conta pe mine, iar, la rându-mi, pe doctorul Radu, cu relaţii în lumea sanitară, cu vechi colegi de facultate, risipiţi în multe spitale din Bucureşti, dar şi în ţară, în locuri mai ferite de ochii spurcaţilor. Numai că pe unul dintre ei, pe care îl foloseam noi în treburi delicate, îl arestaseră de curând şi-l condamnaseră la zece ani de închisoare, plus anularea dreptului de a mai practica profesia de medic. Efectiv, fusese turnat de un confrate sau de vreo asistentă, omul lucrând la lumina zilei, în spital, putând să se scuze la nevoie că a intervenit chirurgical din pricina unei grave hemoragii. Numai că şi miliţia îşi perfecţionase mecanismele, obligând cabinetele ginecologice ca înaintea unor atare operaţii să anunţe procuratura. De făcut n-o făcuse, iar bunăstarea ce-o căpătase de pe urma opreliştilor dăduse de gândit.

– De mergea cu noi la Cremenari sau la Snagov, lucra din zori până-n noapte, fără nicio grijă. Imprudenţa şi lăcomia se plătesc. Zece ani, cât stă după gratii, e ca şi mort. Pentru soţie la fel. La evrei, când un bărbat închide ochii definitiv, fratele sau vărul neînsurat o ia de nevastă, n-o lasă de izbelişte Tănţişoara e documentaristă la un institut de cercetare. A rămas singură. Decât să se lungească zece ani cu unul şi cu altul, mai bine s-o luăm cu noi pe unde mergem; tot eşti tu mai singurel.

Şi, pentru început, o luarăm la Cremenari să-i ţin companie la nevoi şi la durere – mai greu de găsit fiind un ginecolog în locul bărbatului. Dar, „caută şi vei găsi, bate şi ţi se va deschide". Soluţia o aduse tot prietenul Radu:

– Singurul care te scoate din încurcătură îi doctorul Oprițescu, un nebun care se vede de la o poştă că nu trăieşte din leafă şi bacşiş, dovadă casa care şi-a cumpărat-o, casă de boier, cu garaj şi curte, Mercedesul cu care umblă, luxul în care se lăfăie. La început se zicea că omul merge blat cu Secu, c-ar fi păstrat pentru uzul clientelei de partid, depanării fetelor căzute pe bec. O fi fost şi-aşa, numai că de la o vreme n-a existat o lună de la Dumnezeu să nu fie oprit pe stradă sau, mai departe, pe şosele şi perchiziţionat crunt în portbagaj, la perne şi torpedou, fără să se găsească nimic. Cu ce instrumente lucrează, Dumnezeu ştie, că n-o folosi levierele şi pompa de umflat cauciucurile?! Vara merge ostentativ în cămaşă cu mânecă scurtă, fără gentuţă. Unde să ţină chiuretele, toată aparatura? Îl ştii şi te ştie. Ţi-e obligat. E ăla cu care am venit la tine să-i scoţi o carte.

Toate bune, fără vorbe multe! Cum se mai zice: ne-am cunoscut dintr-o privire. Numai că s-a ivit o încurcătură:

– Stimate domn, o fac fără nicio obligaţie, dar îmi dai totul la mână; singur nu pot!

– Domnule doctor, nu ştiţi ce riscaţi! Tot la un exerciţiu similar, s-a-ntâmplat să se întrerupă brusc lumina, cum, tam-nisam, se stinge de la o vreme. Medicul, ce-şi făcea treaba, mi-a cerut să vin aproape cu lampa de gaz, pe care, alături de lumânări, mai toţi o avem în locuinţă. Când am văzut un şiroi de sânge, m-a luat leşinul şi mi-a căzut lampa din mână, de era să dau foc la casă. De unde îmi ceruse să-l ajut, acum s-a văzut nevoit să lase totul baltă şi să se ocupe de mine.

– Nu-ţi cer asta, ci să te duci personal după instrumente la adresa pe care ţi-o indic, că nu le port cu mine. Unde lucrez, acolo le las. De sterilizare mă ocup eu, în ambele locuri. Pe urmă, tot dumneata – repet: numai dumneata –, aduci persoana cu pricina la locul unde-l fixăm şi nu pronunţi niciun nume, nici când mi te adresezi. Zici că fecioara-i din provincie; cu atât mai bine, să nu recunoască locurile. Vezi ce faci, cum taci, să n-aluneci pe-o coajă de pepene, că ne spargem capul.

A fost să fie ca tocmai în Străuleşti să merg după ustensile. Acolo, ca într-un film mut, la ora fixată, am sunat, am luat ş-am plecat, fie numele Domnului bine-

cuvântat. Mergeam spre casă ca şi cum purtam sub scaun o bombă cu ceas, de teamă să n-am vreun accident, să se găsească arma crimei. Şi am trecut de primul hop. N-a fost însă de ajuns. Mai aveam s-o car şi pe Panseluța. Treabă mai complicată, că o apucase nevoia să se explice:

– De mers, eu merg, dar o fac degeaba.

– Adică!?

– Adică nu-i ce crede bunica! Eu nu-s ca altele, domnu' Nicu! Am plecat la Bucureşti să mă fac croitoreasă, nu bagaboantă. Să mă invite unul şi altul la o cafea şi să mă pomenesc cu alte socoteli? Doamne fereşte! Să intru eu în casa unui bărbat? Doamne fereşte! Să mă vadă careva picior peste picior la mese şi sindrofii, să se vadă ceva din neglije? Doamne fereşte!

– Păi în cazul ăsta, Panseluțo, eu zic să virăm maşina şi să ne-ntoarcem acasă.

– Nu zic asta, c-o greşeală poate veni şi din joacă, fincă de hârjonit, să nu mint, m-am hârjonit uneori în drum spre casă, pe trotuar, că mi-era urât să merg pe întuneric de la capătul tramvaiului până în Andronache. Dar zbenguială pe picioare, nu pe şezute. O singură dată m-a trântit în zăpadă, de m-a pupat, dar îmbrăcată, cu paltonul pă mine.

– De durut te-a durut?

– Era frig, domnu' Nicu, când geru' te pişcă peste tot. Cine mai ştie, că d-aia nu-i rău să merg la doctor, să vadă. Dar de mințit nu mint: eram cu paltonul pe mine!

Se hotărâse ca locul izbăvirii să fie la o rudă apropiată, aleasă şi pentru că era asistentă medicală. Când am deschis uşa, să nu-mi vină a crede ochilor: pe marginea sufrageriei stăteau înşirate încă trei domnişoare, cu privirea-n jos, parcă jenate de motivul convocării. Nici până azi nu ştiu de le chemase doctorul, ori gazda profita de ocazie. Am stat până a sosit el, urmând să fiu anunțat când să revin. Am reținut doar ca nicio fată să nu plece înaintea lui. Când m-am întors, se cărase. Cu obrajii catifelați, uşor îmbujorați, Panseluța îşi merita numele. Peste câteva zile, stând cu Oprițescu la o bere, a ținut să mă îndatoreze:

– Amice, ți-am acordat o gratificație: am țesut-o la loc bine mersi.

Şi-acum începură să apară reproşurile. Poate şi din cauza schimbării anotimpului, că oamenii se mai şi dezbracă, nu merg tot timpul în palton, mai leapădă cizmele din picioare, umblă şi-n papuci, după cum femeia, dacă-i prea cald, se mai răcoreşte în „neglije", de n-o ia pe urma Evei. Şi-apoi, vorba Panseluței, astea nu-l absolvă pe doctor şi de-ale lui, să fi fost olecuță mai atent, s-aleagă o ață fină, ca pe vremuri, când se remaiau ciorapii de mătase, nu să folosească un catgut din mațe de urangutan, gros ca guta pescarilor, de-o pun la undiță şi trag ditamai rechinul la mal. Catgutul adevărat e făcut din stomac de pisică, cel mult de oaie, să se absoarbă repede. Iar cusătura o faci să reziste o secundă, două, dintr-un nod, hai două, nu te-apuci să croşetezi, să reziste o săptămână, să urli ca toți dracii, în loc să ai şi tu o mângâiere. Păi?

Noroc că mai toate supărările se duc pe apa Sâmbetei, altminteri nici n-am şti ce-i fericirea. La fel şi cu Panseluța, care, după ce termină croitoria din Bucureşti, se apucă să lucreze în tihnă la maşina ei de cusut, că şi-n Snagov avea ce însăila şi coase. Frumuşică şi harnică, nu-i de mirare că într-o zi se pomeni cu-n pretendent la uşă, gata s-o ia de nevastă. Băiat arătos, cu meserie bună la armată, o cunoscuse la bal şi se îndrăgostise foc şi pară de dânsa. Ceva stare avea fiecare, aşa că nu trebuia s-o ia de la început. Cunoştințe aveau destule şi nu le veni greu să închirieze o zi şi-o noapte „vila 23", vilă spațioasă de lux, din rezervația de partid. Poate şi unde majoritatea slujitorilor de-acolo erau din sat. Data nunții era pe aproape; se aştepta ca acelaşi doctor Oprițescu să prindă cu două noduri, maximum, aceeaşi broderie destrămată.

Nunta ca toate nunțile, cu bunătăți cărate de acasă, dar aşezate în vase de porțelan, tacâmuri argintate şi pahare de cristal.

Petrecerea era în toi. Vară sau iarnă, nunțile țărăneşti au ritualul lor, începând cu țuica la „mizilic", vinul la sarmale, ardei şi mămăliguță, cu friptură de pasăre şi porc, cozonac şi fructe, iar spre dimineață cu ciorba de potroace. Se bea, cu naşul mare şi naşul mic, cu naşa mare şi năşica, se mănâncă şi se cântă, se face horă, se dansează, se fură şi se găseşte mireasa, se pupă de zor la „perinița", se strigă darul, dar la urmă se mai bea şi „rachiul roşu", când miriteii vin să joace cearşaful virginității, pure sau vulcanizate. Se joacă cinstit cu sânge şi roşeață în obraji, sau cu rubiniul vreunei inimi de porumbel şi cutiuțe cu fard.

Prinsă în vâltoarea petrecerii şi a tarafului de lăutari, Panseluța juca pe rupte, trosnea de mama focului din pingele şi tocuri, fluturând cearşaful cinstei, mai ceva decât Troski la asaltul Palatului de Iarnă. Îl învârtea de zor deasupra capului, chiuind bezmetic, pentru ca apoi să-l petreacă de gâtul unor rubedenii sau prieteni. Când ziceai că se prăvăleşte, abia pornea să se învârtă ca titirezul. Nu-i ajunsese că ocolise întregul salon cu cearşaful pătat cu sânge; după ce trase cu năduf aer în piept, îi mai dădu o dată roată. Sfârşită de alergătură şi oboseală, se opri în dreptul bunicii, cu intenția să-i petreacă cearşaful de după gât. Bătrâna o împinse cu amândouă brațele şi, după ce bodogăni câteva vorbe de ea înțelese, o scuipă în văzul lumii.

– Ce fu asta, soro?

– Ce să fie?! A 'nebunit bunica! A băut peste măsură şi s-a făcut mangă!

– Lasă că nici băutura nu mai e cum a fost. Pluteşte ceva în aer, că până la urmă o să ne tâmpim cu toții!

– Tot ce se poate, că şi pământu' a luat-o razna; da' zic că tot de la ruşi ni se trage, de la povestea cu Ciorlobân!

– Fugi, domne, d-aici, că n-am dat în orbu' găinilor! Ce spui mata îi floare la ureche. Ăştia de-acu îs mâna-n mână cu americanii, mai ceva ca pă timpu' lui Stalin. Socoteli, daraveli, treabă complicată, ce să discutăm?! Mai toarnă un pahar şi s-o ştergem, că baba a dat stingerea!

Ştefan Dorgoşan

DECLAMAȚIA

adaptare după povestirea „Degetul şi Coasta'', din volumul de proză „Cazarma Malamoc'', în curs de apariție

Didascalie. O încăpere (poate fi: salonul de primire prezidențial sau al prim-ministrului, rezerva-spitalul a unei închisori sau o celulă de izolare la ospiciu) cu un pat (tron, fotoliu, recamier, targă cu chingi), pe care este aşezat PRIMUL PERSONAJ, agitat (în ținută de gală, zeghe sau cămaşă de forță), iar lateral un scaun ocupat de AL DOILEA PERSONAJ, rigid (ministru, valet, slugă sau cadru medical), o „bombă sexy", blondă sau brunetă, după situație, care baletează aleatoriu, în ritm lasciv, rock etc. Muzică la discreție: clasică, disco, religioasă, folclor, manele, imnul de stat ş.a.m.d.

La fel de bine ne putem afla: în depozitul unui Muzeu de Istorie, în arestul unei cazărmi militare, în magazia de recuzită a unui teatru, în boxa cu obiecte considerate periculoase ale pacienților unui azil psihiatric sau de bătrâni. Pe fundal, o diorama cu tricolor, la început decupat circular pe culoarea din mijloc, apoi este schimbat cu unul fără gaură de către un individ cu cagulă, îmbrăcat în haine de camuflaj, şi steagul dacic, şarpele cu cap de lup. Domină tabloul „Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazu în Alba Iulia" şi macheta bătăliei de la Şelimbăr, Mărăşeşti, Păuliş, Waterloo, Stalingrad etc, nu contează. În această situație, protagoniştii intră în încăpere; Primul Personaj, pe un scaun cu rotile! Are pantalonii în vine pentru că i-au fost luate cureaua şi şireturile. Al Doilea Personaj, nefiresc, *trage* de scaun! Se împiedică, pentru că merge cu spatele. Cade cu capul între picioarele Primului Personaj, unde, dacă tot a ajuns în poziția asta, îşi găseşte „de treabă" cu lenjeria paraliticului pe care o mângâie şi o aşază cu delicatețe şi eleganță. Din culise se aude zgomot de zăvoare blocate, încărcarea pistoalelor-mitralieră cu muniție şi predarea gărzii. Se vociferează: „Stai că trag!", „Parola!", „Mâinile sus!", „Raportez: în timpul serviciului nu au avut loc evenimente!" Nu vedem ce sunt: paznici, sanitari, santinele sau detaşamente civile pentru apărarea patriei? Paraliticul ridică brațele, dar nu de frica amenințărilor, ci ca să mângâie sânii şi şoldurile însoțitoarei (însoțitorului, travesti!) care nu refuză avansurile.

Se aud huiduieli şi hărmălaie specifice rebeliunilor, mineriadelor şi manifestațiilor antiguvernamentale: „Huooo!", „Jos guvernul trădător!", „Vrem dreptate pentru țară şi popor!", „Li-ber-ta-te!".

PRIMUL PERSONAJ: …iată, aşadar, măi drăguță, groapa de gunoi a istoriei, plină de evenimente… avem parte tocmai de ceea ce ne era mai tare frică…, Iad sau Rai? împinşi de Dumnezeu sau de Dracu'? cine pe cine a trădat? învingătorul ia totul, dar este singur!... ce alege? lumină sau întuneric? (*manevrează nervos butonul unei lanterne, scoase conspirativ din buzunarul de la piept, plimbând fasciculul palid peste decor*), cine ştie are…, lumina e fudulie, orbeşte, sclipeşte, pâlpâie, se topeşte, dispare…, întunericul e temelie, haosul, stăpân pe sine, acaparează, înghite, domină, devorează, cred că Diavolul e lumina… care arde, autodafeul, crucifixul în flăcări, purificatorul…, nu Purgatoriul!… păcatele mele (*Al Doilea Personaj se aşază pe capul unui bust al lui Lenin; când vede gestul, Primul Personaj mai să răstoarne scaunul cu rotile*) hopa! hopa sus! chiar pe „lampa" lui Ilici, idoloslujebnicul proclet? cur la cur trage! chelie pe chelie se-mbucă! puteai să-ți aşezi fundul pe un vagonet de miner, pe un transportor blindat, pe un maldăr de cărți expirate…, iubesc eroii de carton în uniforme jerpelite şi trădătorii în „haute-couture", dă bine la spectatori, însuşi generalul a insinuat la proces că am tras în demonstranți…, „coate-goale, mațe-fripte", bine regizat, ce e drept e drept, mână de profesionist, exersată în lupte de platou…, care au luat cu asalt palatul şi strigau „Jos!", ei ştiau că iarna nu poți umbla cu mânecă scurtă ca vara, o haină în plus pe frig este bună oricând, ține de cald, nu te trage răceala, ce naiba? cine trebuia dat jos? toți, şi din gardă, şi revoluționarii, erau îmbrăcați la fel, în echipament de camuflaj, cred că au încurcat magazia de efecte militare, ceea ce pute a trădare de la o poştă, ei ar fi trebuit judecați de tribunalul militar, dar pentru biografia mea episodul nu va avea nicio relevanță, destinul pe care mi l-a hărăzit Dumnezeul, Întemeietor şi Martor, era altul (*limităm indicațiile regizorale şi scenografice! scena rămâne la latitudinea intuiției dv.*).

AL DOILEA PERSONAJ: „Sire", pentru nobila jertfă poporul va fi veşnic recunoscător!

PRIMUL PERSONAJ: Hai, nu zău? cum m-am jertfit? ce este veşnicia? eu nu m-am născut la sat şi nici într-o familie de opincari amărâți, n-am avut mulți frați, nu am suferit de pelagră din cauza mămăligii, ci de gută, din şunci şi jamboane afumate, nu înțelegeți, tăntălăilor, nu m-am sacrificat în numele niciunui ideal, pur şi simplu am fost împuşcat pe la spate de unul care a făcut acest lucru din obsesie, o lepră! cu mințile rătăcite, îşi imagina că se răzbună pe ordonanțele pe care le-a prins cu nevasta lui în pat, apoi a decontat, din ajutoarele de înmormântare, cearceafurile murdare al armatei cu urme de sânge şi de mehlem, ce pagube de război? ce materie vie? câți copii ucişi degeaba? câte ovule nefecundate? câte muieri nesatisfăcute?, spermă şi orgasme irosite împotriva umanității! ce soartă nevrednică să mori de mâna unui trădător ca să devii erou, aşa se scrie istoria unui popor…, am fost martir, mi-am revenit în brațele unei sanitare voluntare, una dintre nevestele generalului asasin, os din os cu celelalte, aşchiile nu sar departe de clonă, seamănă leit între ele, care, în timp ce poza pentru coperta unui hebdomadar, mă mângâia, nostalgic, pe părțile sensibile dintre picioare, era frizerița cu care făcusem partide sălbatice de amor în garsoniera de serviciu de pe Calea Victoriei, „trompetistă" la

palat, unde am ajuns într-un minut din pat după anunțul în direct la televizor privind sfârşitul epocii revolute, am fost declarat Erou, trebuia să exist în numele revoluției de stat, eu, care răsturnasem camera de sex nebun, am fost *brandul* primului mandat erotico-democratic în care NU am vrut miniştri handicapați, penali, cu calviție, cu cazier, spioni reformați, analfabeți cu diplomă de la universități nomade, plastografi, dar, ce crezi? NU!… impotența este primul semn al demenței, demnitarii neputincioşi sunt, din start, ticăloşi, egoişti, seacă țara de bogății şi lasă poporul pe mâna jefuitorilor, corupția la vârf este pacostea naţiei şi raiul prădătorilor, dacă aş putea să țin sabia i-aş tăia, dacă aş putea apăsa trăgaciul i-aş împuşca, dacă aş putea strânge funia i-aş spânzura, pe toți, nu este vinovat numai cel care fură, ci şi cel care se lasă hoțit, prăduit, hoț la hoț nu-şi fură ciorba de sub lingură, AJUNGE! …puneți oameni adevărați, capabili, vreau înapoi vatra veche, adevărată, pe care ne-au răpit-o şi ciopârțit-o în milenii şi în toate punctele cardinale, unde sunt urmaşii lui Moş Ion Roată Unificatorul? de ce suferă poporul? pe mâinile cui a încăput țara asta? străinii să plece, sunt destui cei fără pic de respect față de limba mamei în care s-au născut, mişei şi disidenți, avortoni sau lepădați, căcăcioşi sunt la tot pasul, trădătorii jură credință străinătății şi îşi suduie neamul! ce dulce e ciolanul patriei! ce clinchet au creițarii! vânzătorii de țară şi ciorditorii sunt *brand* național, au furat până şi gaura de la steag (*se uită spre dioramă, unde cu puțin timp înainte a fost înlocuit tricolorul decupat!*), Tricolorul este întreg! țara este bântuită din interior: câți parlamentari şi demnitari au cazier? câți impostori? câți plagiatori? câți incompatibili? legionari, interlopi, mafioți?

AL DOILEA PERSONAJ: „Sire”, Dumnezeu este cel care alege fructele…

PRIMUL PERSONAJ: „Poame”, domnule ministru!… ne cunoaştem de mult timp, am luptat pe toate fronturile, am trăit împreună o istorie nemernică despre care ziariştii au mințit cu neruşinare, ar trebui condamnați penal pentru alterarea vieții cotidiene, atentat la memoria colectivă, sperjur şi fals în conştiința publică, deturnarea destinelor naționale, coruperea electoratului şi şantajarea politicienilor, voturi măsluite de enumeratori corupți, census* de mântuială, urne trucate, înaltă trădare de patrie…, revelațiile nu se nasc din nimic, ceea ce nu poate fi demonstrat teoretic nu există practic, stânca umple izvorul, trupul ține umbra, gândul duce cuvântul…, unui om aruncat în apă îi trebuie mai mult timp să ajungă înapoi pe uscat, este legea pe care Newton a inventat-o după ce i-a căzut mărul în cap, împuşcatul de la groapă se ascunde în cireş pentru că are ochii roşii, viermuieşte cu viermii, cu trudă am înțeles ascunsele, nevăzutele, tainele, politica nu merge bine atâta timp cât țara se prăbuşeşte, ne vindem trecutul, prezentul şi viitorul pe tarabe, OPRIȚI-VĂ! e monstruos, e ca şi cum ți-ai ucide părinții înainte să te nască, fie că ne place sau nu, asta este națiunea noastră, zdrențele de la ’77, tunurile de la ’907, izmenele de la ’917, ruşinea de la ’44 şi ’89, un lung şir de trădări şi supuşenie, veşnică atârnare...,

AL DOILEA PERSONAJ: „Sire”, să nu exagerăm!

PRIMUL PERSONAJ: …vorbe ascunse! plătim biruri de mii de ani, ne altoiesc pe trupul nației domni venetici, scăpătați de aiurea şi ni-i omoară pe ai noştri, nici Miciurin nu s-a aiurit într-atât încât să prăsădească dudul cu margareta, de frică să nu facă plopul mere şi salcia pere, dar mi se rupe sufletul că mierea naturală şi cartofii ecologici, crescuți în strat de bălegar bine fermentat, putrezesc în pivnițele țăranilor pentru că nu au *trend* şi *brand*, ofertați un stei de stâncă din Ceahlău să vedeți cum se-nmulțesc oportunitățile, ziceați că e prost geniul în gigacalorie care a oțelit nația carpatină cu o haină în plus pusă pe vijelie? că e proastă savanta de tristă amintire în chimie, expertă în aditivi şi înlocuitori? care cu o ceaşcă de nechezol, surogat de cafea, din orz raționalizat şi prenadez iradiat, punea pe picioare o herghelie, dar decima de pancreatită batalioanele de infanterie puse la muncă silnică pe şantierele patriei, GATA! nu doar unul cu sapa şi ceilalți cu folosul, mi-e milă de popor, ale cărui tălpi nu merităm nici să le sărutăm, El este Hristosul şi noi L-am răstignit, precum scrie în Evangheliile bătrâne, ce vreți de la mine? sunt un biet handicapat, nu mi-am mişcat degetele de la mâini şi de la picioare de când m-a împuşcat generalul, falangele mi-au înțepenit „greblă”, şambelanul este singurul care cunoaşte secretul, mi-a fost şi tată, şi mamă, şi iubită, şi duşman, şi closet, şi budoar, s-a dus cu taina în mormânt, istoria nu va consemna drama mea, nu va interesa pe nimeni decât dragostea cu fata în brațele căreia am revenit la viață, frizerița sau sanitara? nu am renegat nicio femeie dintre cele pe care le-am iubit, am fost împuşcat din gelozie în Ziua Revoluției De Seară, botezată aşa la telejurnalul poporului în direct de o gaşcă de demoni dilii…, un scenariu jalnic, de cea mai joasă speță, un elogiu adus prostituției, mai toate revoluțiile au fost declanşate de revoltele sexuale ale nevestelor, amante de artişti şi poeți, împotriva soților cu „instalațiile” secătuite de stres, sau ale politicienilor cu concubine de cabaret, ajunse ministre de Cabinet, din cauza soțiilor la climacteriu, cuprinşi de nebunie, la învălmăşeală, într-un dezmăț pentru putere şi avere, cu rezultate letale în destinul unor genii care nu şi-au găsit perechea potrivită, sfârşiți în ospicii de oftică, sifilis sau cu o piatră-n capul cu Luceferi îngândurați, *Până ce mor, / Pleacă-te îngere / La trista-mi plângere / Plină de-amor*, dacă nu cumva s-au sinucis…, v-a convenit să țineți o „legumă” ca pațachină, manevrată după circumstanțe, acesta este adevărul despre măreție, e păpuşărie, cabală, mascaradă, butaforie, spălătorie de creiere…

(*Zgomote de zăvoare; în încăpere intră gărzile revoluționare care defilează şi baletează fără întrerupere, mişcare de scenă continuă, ca la spectacolele omagiale, Cântarea României, festivități olimpice, aplauze, reprezentații alegorice, lozinci etc.)*

AL DOILEA PERSONAJ: (*schimbându-şi brusc vocea, declamă baritonal*) „Concetățene”, n-avem nevoie de vorbe şi parade, / de sentimente lozincarde! /

*census – recensământ.

Consiliul Revoluției Populare te acuză de trădare, / Patria nu-ți va fi (*cu glas ferm!*) recunoscătoare!

PRIMUL PERSONAJ: …cine, bă? tot voi? puşcăriabililor! te-ai dat de partea lor! trădător împuțit! pucist nenorocit! animalelor! ticăloşilor! (*face clăbuci la gură!*) cons…tipaților! conspiranți dobitoci! nu sunteți în stare să faceți tranzitul spre normalitate, nu aveți nici… clismăăă!… (*se screme, i se face procedura invocată, la care participă toți cei prezenți pe scenă prin mişcări în ritm de* **music-hall***, american şi cazacioc, este aşezat pe oliță de ceramică pentru adulți*), nici glagorie, vârtejiți doar „kadrele" să nu pierdeți ciolanele, proştii în fruntea unei nații sunt ciumă, ne sfâşie ca... frații, mai tare decât ne fură alții, de ce nu ne recunoaşte nimeni identitatea? pentru că am luptat în războaie străine, în folosul altora şi am ridicat imperii prin truda noastră! profitați de faptul că sunt țintuit la pat? întunericul e temelie, lumina e fudulie, am să mă exprim fără inhibiții: „futu-vă muma-n cur! " ați făcut din țara asta un mare căcat!, e contribuția mea originală la axiologia autohtonă, țară, onor, pâine, popor?!? cuvintele frumoase ascund hidoşenii, cucuveaua tace, țapul rumegă în pace, straja doarme, bunicuța deapănă poveşti cu monştrii marini veniți cu pluta, după ce au vândut corăbiile, lâna mioriței, toarsă-n fire de argint pe clar de lună de fiicele Vrâncioaiei, s-a făcut bălegar, aurul dacilor e pe mâna prădalnicilor, treziți-vă, descreieraților, locul vostru meritat este la schitul Malamuci**! duceți şleahta smintită, în „camizol"***, la balamuc, țara se conduce cu inima şi cu dreptate, nu cu pulanul milițianului şi spaima măgureanului, am fost tânăr, am avut idealuri, am fost îndrăgostit, am fost şi înger, am fost şi diavol, am fost ambițios, am avut putere, am aflat că nu valorează doi bani, ce este lumina? ce este întunericul? ce este trupul? „în adâncu-i miez când crapă, e doar o boare, flacără şi-un strop de apă"*,* viața fiecăruia nu o trăieşte altul, ori eşti dilect, ori eşti proclet, ori eşti profan, ori eşti profet, Dumnezeu n-a plecat! Lucrarea nu s-a săvârşit...

** Malamuc (balamuc) **–** localitate de lângă Gherghița (județul Prahova) unde, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, era un fort-schit, Malamuci, sub supraveghere militarizată, pentru bolnavi psihic, alienați mintal şi contestatari ai regimului.

***camizol – lenjerie, capoțel sexy, cămeşuță transparentă de casă pentru femei, aici cu sensul de cămaşă de forță.

Nicolae Iliescu

ZIARIŞTI, NUMEROS PUBLIC

Aşa se încheiau oficialele relatări în scris ale diverselor primiri la dregătorii din vremea veche. Comunicatele, preluate apoi de toate gazetele, erau scurte, seci, scrobite, aşadar cu fraze țepene. Acuşica, termenul de „oficial" este introdus anapoda într-o reclamă de nu se ştie ce şi de n-ar mai fi, cu sensul din frangleză, de declarație publică, de certificat de autoritate, taman ca nuca lipită de peretele proverbial. Gazetele de odinioară – în număr de trei, *Scânteia bătrână*, *Scânteia tânără* şi *România liberă* – erau arhisuficiente pentru o țară fără pasiunea breakfastului şi a jurnalului de dimineață, de la cafeaua cu lapte şi corn sau cornflakes. Mai ales că oamenii muncii săreau în tramvaie cu noaptea-n cap şi cu salamul în gât, ca să prindă condica de ora opt! Acum sunt jde foi care nu spun nimic, redactate prost, dar ştirile principale rămân aceleaşi, niciun fel de grijă, iar limbajul este mult mai lemnos decât anțărț! Am mai spus-o şi o voi mai repeta de câte ori voi avea prilejul şi până când Realitatea mă va contrazice: şi în momentul vorbirii ziariştii serioşi, talentați şi de notorietate, cu ceva excepții sportive şi mondene, ca Boanchiş şi Maria Cernat, şi cu excepția lui Cete Popescu, îndeosebi şi numai ca foiletonist contondent, nu sunt decât tot cei de dinainte, de la jurnalele citate mai sus şi de la cele studenteşti şi literare! Passons, cum s-ar zice în Banat!

Astăzi, ideea de abonament la vreun ziar nu cred să existe printre deprinderile cotidiene şi nici vreun titlu care să treacă peste câteva mii de exemplare tiraj. Cine vrea să citească un ziar îl cumpără numai pe acela sau deschide site-ul *www.ziare.ro.* Cine are computer şi nu are altă treabă de făcut dă mesaje de defulare şi înmulțeşte forumul. Asta nu înseamnă nimic, fireşte, căci aceiaşi forumişti sunt arondați aceloraşi publicații. Deci, multă singurătate şi puțină opinie; de fapt, sociologii ar trebui să ne spună, în cunoştință de cauză, dacă la noi există aşa-numita opinie publică?! Ca şi societatea civilă şi opinia asta publică ar fi la fel de răsfirată, poate tot sub forma unor găşti, cine ştie. Şi se pare că opiniune publică apare acolo unde sunt cel puțin un milion, nu de exemplare, ci de cititori, adecă audiență, bre! Le Monde-ul nu are mai mult de trii, pa'su di mii de copii, cu accent pe o, dar e citit la bistrou, la frizer, în bibliotecile publice – există şi în stațiile de metrou –, la doctor şi din mână în mână. Apropo, am văzut redacția Le Monde şi când era în Bulivarul Italienilor şi la noul sediu, din Montparnasse, am prietin acoloşa, care a venit şi la noi. Când i-am cerut un exemplar din ziua respectivă – mă rog, de mâine, că este antedatat! – Michel al mieu a cerut voie! Iacă, ziarul este o instituție, care va să zică, dar şi un objet de păstrat şi de pipăit! La alde noi ziarul e doar simplă bârfă şi suport de rezolvat cuvinte încrucişate, integrame şi mai nou şi mai snobesc, sudokku!

Chiar aşa, cum s-or numi ăştia, în limba română standard, rezoşvatori sau rezolvitori, cum erau ăi de pe vremea noastră de la Gazeta Matematică? Aveam un zăpăcit de prof în liceu care dădea o cireadă de probleme din gazeta cu pricina şi nu treceai dacă nu te citau cei din redacție la coada revistei! Asta era în clasa a noua, că apoi am trecut la secția umanistă! Şi învățământul era prost, că şedeam în comunismul lethargic şi de cafine!

Ei bine, ceva metehne din veacul trecut şi din vremurile pasate – cum s-ar zice în Colentina! – răzbate în comportamentul unor onor ziarişti, în sensul protuberanței arogante. Înainte vreme, un gazetar, mai ales de la Flacăra, era un soi de ştab, putea provoca, în ordine, teamă, scandal, luări de poziție, răspunsuri oficiale, convocări la organe, demiteri. Totuşi, orice reclamație, sesizare sau sugestie era atent analizată, trimisă unde trebuia, de cele mai multe ori la partid, care veghea şi lua măsurile corespunzătoare. Azi, orice gorobete cu o cameră de milioane de parai pe umăr şi cu o legitimație de două parale îşi permite, dacă nu are şapte ani de acasă, să terorizeze pe oricine, chiar şi pe preşedintele țării! Ei bine, cazul tembelului ăluia de a primit o scatoalcă, o palmă nu cu piciorul, ci cu lanțul peste camera de luat vederea la un match de-al Steluței este emblematic din două părți: ăştia-s gazetarii, dar ăştia-s şi suporterii, mă rog, unii dintre ei! Sigur că nu se face un control riguros şi nu se pedepsesc huliganii aşa după cum ar merita-o, dar nici cu zgândărirea lor nu mi-e ruşine! Mai mult, cameramanii sunt de-o obrăznicie incalificabilă, ți se vâră în față, stau ca nesimțiții minute în şir blocându-ți privelişstea, sunt nespălați, ca Cartianu (cacofonia este obligatorie în acest caz!), prost crescuți. Nu m-am mai caftit dintr-a şaptea, vă mărturisesc, dar îmi venea să-l iau la palme şi picioare spate gios pe un amețit de-i şedea maică-mii, bătrână de 84 de anişori la acea dată, acum trecută la cele veşnice, Dumnezeu s-o aibă în pază, în cale la cutare ceremonial provocat de premarele Onțanu, ca să ia el nu-ş' ce poză sofisticată! Din care, oameni buni, la montaj iese o secvență de zece secunde! Dacă iese şi aia şi dacă intră ştirea! Eheeei, ia mai încet! Sigur că huliganii trebuie trecuți la panou şi nelăsați nesupravegheați, dar adevărul este întotdeauna aproape de mijlocel, aşa să ştiți. Vrem numele acelor arătări dar, sincer, aş vrea şi numele acelui mare gazetar întrerupt din exercițiul funcțiunii sale de prinzător de imagini, chestie pentru care nici nu mai ai nevoie amu de operatorie la IATC, fiindcă orice aparat digital o face simplu, curat, bine şi contra câtorva milioane de lei vechi! (Apropo de ziarişstii, de astă dată economici, moneda noastră națională s-a schimbat, dacă ați băgat de seamă: nu mai este leul, ci RON-ul!).

Multe irizări scânteioase se dăşchid la orizon, nu vă speriați, că nu-i vorba despre Scânteia! Acolo erau trecute mereu, cu litere roşii, mărețe realizări. Acum am luat-o invers, unde era *cea*, e *hăis*, şi tot aşa! Înainte vreme vorbeam despre neliniştea egală şi truda zilnică a generațiilor succesive, amu găvărim despre elite; înainte vreme nimeni nu făcuse politică interbelică, nu avea şi nu avusese avere, amu e plin de unchi foşti primari

țărănişti sau liberali şi de moşii de trei pogoane, nu mai ai loc de moşieri şi de industriaşi. Adevărul este că până şi despre Malaxa se zice că era o javră de fentase creditorii, ceva de speriat, şi-şi făcuse avere prin fel de fel de hoții, de şmenuri, de şoşele şi momele, ocrotite de camarila regală! De ce să ne mai mirăm de alții, mult mai mici şi mai fără importanță!?

Desigur, înainte mult mai este, o aruncătură limpezită de ură şi de părtinire încă nu s-a aruncat şi poate că nici nu e vremea coaptă pentru aşa ceva, dar o ieşire brusc, pe potecă, s-a executat cât de cât. Şi s-a mărturisit, timid deocamdată, că tot rechizitoriul pe baza căruia au fost condamnați oamenii ăia, sinistrul şi odioasa, a fost mai mult emoțional şi mai puțin veridic. De aceea spun că este inadmisibil să stea cu noi, la masă, alde Voinea cela! Ce exemplu frumos a dat judele Popa şi ce demnă ieşire din scenă! Căci un teatru este blestemata asta de Istorie, un carosabil descărnat şi plin de ceață. Şi încă una şi bună: am auzit de la TV5 Monde cum că s-a devoalat recent faptul că vestitele şi „odioasele" Brigăzi Roşii erau direct finanțate de... CIA! Ca să lovească în prestigiul Partidului Comunist Italian, cea mai importantă forță politică a Italiei şi, se pare, a Europei de Vest de pe atunci. Formațiune condusă de contele, auzi dumneata, contele Enrico Berlinguer!

Dragi prieteni sau prieteni dragi, oare când vom citi şi noi Istoria asta adevărată? Tare mă tem că niciodată!

Presa este avidă de evenimente intenționate şi inutile, cât mai dezgolite şi aberante, este o cumplită risipă de imagine şi de Timp, în sensul lui bătrânesc, de la moş Aristotel! Şi mai este ceva, un fel de legitimare a existenței multora, împinşi să tălmăcească aerul înconjurător. Şi mai ales să ghicească în trecut şi în ceea ce s-a fost petrecut, fiindcă dânşii rumegă şi încearcă să lămurească, după posibilități, zvâcnirile orei apuse. Ba unde mai pui că teleptuali de-ăştia, de triaj, poposiți din haltele niciunei meserii sau ale vreunui hobby de tabără se dau umpluți cu năduf şi cu păreri cât mai preconcepute. A se slăbi, monşer!

Maria Nițu

BOCET PENTRU MARIETA SAU ULTIMUL MP3

„Şi murişi, Marietăăă!! Cine mi te-o plângee, / cine mi te-o jeliii…”

Femeia bocea fără lacrimi, monocord, pe coarda melodică ştiută a litaniei, scormonind prelung la vatră după tăciuni... Gaz mai avea doar de un deget în sticlă, nu se-ndura să-l consume pe aprinsul focului. Cum să ardă gazul de pomană?! Îşi mai făcea seara frecții cu el. Iar chibriturile, ca-n farsele lui Murphy, nu mai trăgeau, le cam înmuiase umezeala. „Marietoo, cine-n prag mi-o mai veeeni, / cu cine oi mai vooorbi, / că veneai la mine, faaaa, / de cum mi se luminaaaa, / împreună la vii plecaaam, / împreună ne-ntorceaaam...”

Întoarse capul apoi spre fie-sa, adnotând a lămurire: „Eram prietene, de la câmp, că lucra şi ea la vii cu mine... Era tânără Marieta, avea 42 de ani! Dacă ai fi văzut-o, Vali mamă, ce femeie era!... Cât un munte de om! Că dacă nu era aşa omoasă, nu o mai ținea atâta, după ce i-a murit bărbatu-su, Fane... Ar fi fost el om bun, da’ dăduse-n daru’ beției şi s-a dus repede... Băieții ăia ai ei o tot băteau, mereu venea vânătă la câmp. Într-o zi era toată neagră, cu carnea făcută piftie! Dar ea tăcea, nu spunea nimic, ascundea... Cu socru-su mai era cum mai era, da’ cu soacră-sa o ducea răău, rău de tot.. Ea-i întărâtase pe băieți să n-o mai sufere pe maică-sa, că ar bea şi n-ar face treabă, toată ziulica... ”

În spuza din vatră chipul vânăt al Marietei se tot lățea, proiectat pe şevaletul unei zile ca oricare alta.

Puse mai întâi paie şi foi de porumb peste tăciuni şi suflă să se aprindă. Când nu mai putu, se dădu mai înapoi, făcându-i loc fie-sii: „Mai suflă şi tu!” Tăciunii se-ncăpățânau să pufnească doar fum şi să-l sprayeze celor din jur, într-o tuse înecăcioasă.

Îşi continuă gândurile de dincolo de vreascuri: „Dacă nu venea Prician de dimineață să ne taie buturugile, mergeam şi eu s-o văd, intram şi eu în vorbă cu oamenii la biserică şi aflam ce-au mai zis când au adus-o de la Craiova... Că au luat-o acolo s-o taie... Parcă pot spune măruntaiele alea ce-o fi fost în sufletul omului! Şi-apoi, cine să țină pentru ea? Că e de departe, de prin Amărăşti şi nimeni nu voia să mai ştie de ea, după ce-a murit Fane, nici mamă, nici frate, nici vreun alt neam... Când ieşi din bătătura ta, dusă eşti, şi tot străină rămâi, a nimănui.”

Când se aprinse focul, puse coceni şi crăci să se-ntețească, un rug aprins pentru tot ce-o îndârjea atunci, fără să se oprească din gândurile ei rostite înnegurat, ca pentru sine, dar mai apăsat, ştiind-o pe fie-sa ascultătorul de alături: „Sigur a omorât-o unul din băieții ăia ai ei, au dat cumva şi au lovit-o de tot. Ginăăla al lui Bolduru, o ştii pe nevastă-sa, că venea şi ea la noi la vii, nu şi-a omorât la fel mama?! (Pesemne că l-au ajuns acum păcatele, că se plângea mai deunăzi la câmp nevastă-sa că îi e toată carnea neagră, numai bube pe la mijloc şi l-au trimis acasă de la spital, că nu mai au ce să-i mai facă. Ea-i dă să mănânce, ea-l schimbă... Nici să-şi facă nevoile nu mai poate ieşi singur, ea se chinuie şi-l scoate afară. Cu ce-o fi păcătuit biata femeie, să-i tragă lui ticăloşiile?).

Maică-sa cică dăduse în patima beției, o chema Constanda. De-aia îți spunea mă-ta mare în râs, când mai cereai vin: «Parcă eşti Constanda, aşa te dai la pahar!» Şi ca să vezi cum îşi bate un om joc de altul, când îl joacă Nichipercea pe coada lui: beau cu toții la masă şi îi întindeau şi ei: «Na! Vrei, nu-i aşa?» Şi când întindea şi ea mâna, îi trăgeau înapoi paharul. «Aha! Ai vrea!» Aşa că, de aia, biata femeie, când mai prindea şi ea deschis, că îi închideau şi beciul, bea şi mai lua şi de ascundea, ascundea prin paie, prin porumbi, pe unde putea, de ajunsese să bea mult, mult să bea!” „O fi bând, maică, mult, de necaz, o fi bând şi de oful ăsta, cum să-ți facă feciorul tău aşa fel?!” – îi găsea femeia circumstanțe atenuante, ştiind ce-nseamnă să fii plină ciucur de necazuri, ca ciorchinii pe arac. „Şi într-o zi, când au venit de la câmp, au găsit-o beată moartă şi i-a dat Gină cu resteul în cap, o fi lovit-o tare pe unde nu trebuia, că a rămas acolo jos! Au pus-o apoi în iesle, să zică toți că au călcat-o boii, de beată ce-a fost. Dar Marieta?!, Marieta nu le băuse, fată! Eu n-am văzut-o niciodată băută, că doar în fiece zi eram împreună, să nu apuc ziua de mâine dacă mint” – se-nfierbântă femeia, făcându-şi cruce, ca un sigiliu pe cele spuse. „Şi pe ea, tot aşa or fi lovit-o copiii ăia! Or să-i ajungă şi pe ei păcatele!”

Negreala de pe peretele dinspre horn scânteia în convulsiile flăcărilor într-un joc de orgă de lumini, ca la o discotecă de Halloween.

Câinele se zbătea în lanț, lătrând spre drum, cu vigilența grănicerului incoruptibil din post. Pesemne cineva striga la poartă.

Era Viorica lui Bălănică, cu varza promisă decuseară. Ea o pusese mai devreme la putină şi i se mu-

rase deja. De varză murată, oricum, îți arde oricând. Şi la hram şi la bairam. Adusese şi lână, să mai toarcă, până una alta:„E melană, nu lână, mi-a adus Liuță, că e mai bună, cică, decât lâna! Păi ştii câtă e la Craiova! Te duc şi pe tine, Domnico, să iei!”.

„Şi muri Marieta”, rosti printre buzele strânse Domnica, de parcă n-ar fi auzit vorbele de dinainte. „Ai fost s-o vezi?”. „Am trecut ieri, cam pe grăbite, când am fost la botez la nepotu-meu”. „Ai văzut-o deci. Cum arăta?” „Cum să arate? Aşa cum o ştiam toate! Parcă nici nu era moartă, zău aşa! Şi parcă râdea de noi toți!” „Şi ce se mai zicea?” „Ce să se mai zică? Nu prea ştiu. Băiatul ăl mare era în sat după popă, după goarnă, după mai ştiu eu ce... Ăla mic juca în camera de alături burbut, barbut, cum i-o zice, ce joc o fi ăla, cu zaruri şi pe bani...” Da’ să vezi ce mi-a făcut Liuță când m-am întors acasă, bate-l-ar sfinții să-l bată, că nu mai am zile bune cu el...”

Într-un târziu, după ce vorbise mai mult singură, Viorica plecă, să apuce să pună de mâncare, până nu se-ntorcea Liuță din sat. Nu avea somon cu broccoli, dar o mămăliguță tot era acolo de învârtit.

Pe la prânz, după ce-şi termină rondul de dimineață, cu treburile pe afară, Domnica se-ntoarse la vatră, să facă fiertura pentru porci. Lighioanele de pe bătătură nu ştiu de trecătorii de ultim drum ai satului şi traseele turistice bătătură-biserică-cimitir, iar goarna o asociază pesemne cu trocul prea adânc şi neîndestulător când sună a gol. Reveni la gândurile lăsate decapitate pe tăciunii de sub ceaun: „Pesemne că acum o duc la groapă, pe la ceasurile astea e, nici n-am auzit de dimineață goarna”. Fusul învârtindu-se, reînnodă firul caierului: „Şi murişi, Marietooo... / cum de-ți laşi bătăturaaa, / casa ta / averea taaa / să mergi în odaia aia / fără geamuri, fără uuuşi / pragul ei cum îl trecuuuşi / în giulgi alb, fără lumiiină / că nu fu cin’ să ți-o țiiină / bulgării te-or apăsaaa / n-are cin’ mi te-o ajutaaa...” A doua zi, ca un gramofon uitat în priză, la răstimpuri, Domnica mai jeluia în surdină, parcă într-o repetiție continuă, la un spectacol cu final prelungit: „n-are cine mi te-o plângeee / lumânarea ți s-o stingeee / Cine mi te-o mai jeliii / cine pomană ți-o făceaaa / cine mi te-o tămâiaaa...”

Auziră goarna şi-n cealaltă parte a satului. Mai era un mort în sat, Iulică al lui Pârvu. Era departe, la marginea satului, femeia nu-l ştia prea bine. „După o operație de ulcer, se auzise prin sat. Pesemne că şi lui atâta i-a fost soarta”.

Goarna sună a invitație din partea mortului la ultimul său party. În ajun de înmormântare, e cocoşul negru cu glas tărăgănat în prag de seară, ce anunță că a venit sorocul să plece musafirul venit să-şi ia ex-vieţaşul. Iar tu să ştii să te pregăteşti să-l petreci. Şi mai sună apoi în dimineața plecării, cât mai odihneşte, după micul dejun, ultimele ceasuri în casă şi până când se dă dus din bătătură, fericitul sau nefericitul răposat, spre biserică şi apoi la cimitir, hotelul cu stea în patru colțuri.

Când sună iar goarna, Domnica făcu amuzată un comentariu de critic muzical: „Auzi cum sună goarna?! Duum, duu duu-l, duu-l... / că de viață e sătuuul / duu-l duu-l...” continuându-şi apoi rutina jelaniei: „Şi murişi, Marietă şi tuuu / ...”, cu explicații în intermezzo: „Împărțeam tot ce aveam la câmp. Ştii ce femeie bună era?! S-o ungi pe pâine, nu alta!”, şi iar jelind, într-un bocet prelung, prelins ca o panglică de doliu în penumbrele flăcărilor de la vatră.

Fiică-sa trebuia să plece în acea zi, tot cam pe la prânzul mare. Când ajunseră în stația de autobuz, convoiul cu mortul era chiar la colțul şoselei, spre biserică – o haltă în care doar sinucigaşii nu poposesc. Nu mai cânta goarna, aşa că, în tăcerea lui, oamenii din stație nu-l băgară în seamă, preocupați să termine de pus țara la cale: „Să-i spui lui Vasile să nu mai vină sâmbătă!”, insista un bărbat spre altul mai tânăr; ori să dezordoneze conținutul bagajelor: „Am uitat să-ți dau şi niscaiva ouă!”, se văicărea o femeie către fiu-su. Maică-sa era preocupată şi ea de genţile prea grele:„Ai grijă cum te sui în tren, fata mamii! Plăteşte pe careva să te ajute.”

Autobuzul porni încet, parcă în pasul alaiului mortuar, neîndrăznind să prindă prea repede viteză, cu teama unui dezertor din tranşeea funerară. Privind prin geamul din spate, o văzu pe maică-sa îndepărtându-se cu grupul celor rămaşi acasă, cu gândurile la runda următoare de sosiri şi plecări. Se îndrepta spre biserică şi ea, fără să se mai uite-n spate, ca să-i facă obişnuitul semn cu mâna de rămas bun.

Bătrâna de pe scaunul de alături, când trecu autobuzul pe lângă convoi, continuă parcă litania maică-sii: „Şi muri Marieta! Nu era bătrână Marieta, era mai tânără ca mine, cu mult, şi uite că eu trăiesc! Dacă aşa a vrut Dumnezeu, nu e, maică, după cum vrem noi, că dacă ar fi aşa, de când îmi tot doresc eu moartea?!! Da’ uite că nu vrea Dumnezeu să mă ia, pesemne mai am de plătit pentru multe, pe care le ştie, vezi, tu, El mai bine ca mine ori ca tine, nişte nevolnice!”

Aproape de ieşirea din sat, întâlniră convoiul cu celălalt plecat, Iulică al lui Pârvu. Alaiul se apropia de cimitir, cam subțirel acum, doar în câteva franjuri. După ce mortul fusese scos din biserică, mai rămăseseră puțini oameni în urma maşinii înflorate cu macaturi şi coroane, că era prea departe cimitirul. Cei mai mulți, dintre cei care aduseseră darurile de dimineață, mai bătrâni, se-ntorseseră acasă la mort, pe băncile din curte, unde se pregătea masa de „pomana mortului”. Picioarele lor obosite refuzaseră să mai facă repetiția unui ultim drum.

Femeile de pe scaunele din față îl cunoşteau foarte bine: „Ştiu că venea, Iulică ăsta, pe la noi şi bea cu bărbatu-miu şi uneori, când avea arsuri la stomac, îmi spunea să-i dau bicarbonat, eu îi ştiam păsul şi aveam mereu în casă. Poate că nici asta nu i-o fi făcut bine, de nu au mai avut ce să-i facă doctorii!” „Poate şi de neca-

zuri, că am auzit că o ducea rău cu nurorile lui! Nici n-au vrut să mai ştie de el!” Bătrâna de alături îşi întrerupse spusele, atrasă de ce se discuta în față, aşa că schimbă repede placa, vorbind în paralel cu celelalte două, ca-ntr-o audiție stereo: „la las’ că ştim noi cum e cu nurorile astea! Văd prea bine ce-mi face a mea... Să vă spun numa’ azi ce a fost în stare să zică! Tocma’ mă pregăteam să plec, când, ea de colo: «Tu cât mai ai de gând să trăieşti?! Aşa! Uită-te bine în urma mortului, că tu îi urmezi!» Dacă o spuneam lu’ fiu-meu, nu mi ți-o bătea iar? Da’ am tăcut, să nu fac ceartă-n casă, mi-am zis eu!” „Ți-era la îndemână, că pe tine nu te bat feciorii, ca pe Marieta!”, zise una umilă. Cealaltă, mai înfiptă, se pregătea hotărât de poveste lungă, ca de învățătură de minte: „Proastă ai fost, eu n-aş fi făcut aşa. Ascultă la mine, dacă nu pui picioru-n prag când trebuie, păi atunci...”

Fata nu mai fu atentă la divanul lor, se prefăcu obosită şi închise ochii cu capul sprijinit de fereastră, îşi asculta gândurile la căşti.

Acolo, la cenuşa din vatră maică-sa îşi continua bocetul „Şi murişi Marietooo!”, în surdină, dar asurzitor pentru fată. Ace oțelite ale unui diform sentiment de vinovăție i se înfigeau în urechi. Din cauza ei, maică-sa încă era încătuşată-n acel bocet, nu se putea elibera de el cu sufletul împăcat. În el îşi bocea, greu cât muntele de sare, oful ei, pe care să-l audă şi să-l ştie fie-sa.

Uneori îşi mai dădea singură de pomană: „Să am ceva dincolo, că tu nici de pomană n-o să mai ştii să-mi dai, după cum te văd eu că nu te interesează nimic, din ce va trebui să faci la moartea mea!”

Dar, aşa cum îşi pregătise cele trebuincioase la moarte – legătura cu haine, ulcele de tămâiat, lumânări –, ori pomana de după moarte, toate după rânduiala ştiută, ei bine, nu putea la fel să facă şi cu bocitul, să fie sigură că nu e înmormântată fără bocet la capul ei. Nu putea să-l cumpere şi să-l pună împachetat în ladă, şi, numărat spusă cu spusă, să-i iasă la număr, ca acele patru’ş patru de batiste, ori ca prosoapele şi baticele cât să ajungă pentru toți cei care vin la mort. Să-l ştie acolo sigur, în lada ei de zestre, ca un depozit bancar cu prelungire automată, la vrerea lui Dumnezeu, nu a ei, la sfârşit de lună, la trei, la şase luni, la un an ori la mai mulți...

Exersase bocetul singură la vatră, să-l îmblânzească, să-l cumpere mai uşor de la Marieta. Făcea apoi repetiții la bocetul fie-sii pentru ea – copilul trebuie să asculte de părinți şi să repete ce-l învață părintele. Trebuia să fie fie-sa alături, s-o vadă pe maică-sa intrând în propriul bocet, şi să-l împacheteze, pentru când va fi să fie, în lada din pieptul ei, zestre de la maică-sa. Să fie ambele suflete împăcate că totul e pregătit după orânduiala lumii, cea de aici şi cea de dincolo.

Femeia îşi auzea împăcată plânsul de la căpătâiul ei, îl strângea în cenuşa din vatră şi-l trimitea, bocet incinerat, s-o urmeze pe Marieta şi dincolo de bulgării de

țărână. Împărtea cu prietena ei şi jelitul. Când va fi să fie, ea, ca prietenă, va şti cum să i-l trimită înapoi la căpătâi, lumină sonoră să-i fie limpede drumul. Şi bocetul acela le primea pe amândouă în pântecul lui.

Femeia ştia ce-nseamnă să bagi într-un bocet propriile măruntaie ale gândurilor tale. Trebuia şi fie-sa să ia aminte: „Învață să boceşti, să nu jelească altul pentru tine! Când a murit Lina (şi ea fusese în echipă cu noi la vii, şi eram la fel prietene bune, împreună mergeam oriunde), eei, atunci, dacă a văzut Marieta că Prica, fie-sa, stătea la capul maică-sii, Lina, şi nu zicea nimic, ne pomenim că la o răscruce, unde se oprise maşina să se arunce bani, o împinge la o parte: «Dă-te, fa, încolo, fă-mi loc să-i zâc eu ceva, să mă spun şi eu!» Avea şi ea morții ei şi trebuia să apuce să le trimită o vorbă, chiar dacă nu era prin neamuri: «Liiină, fată Linăăă, / unde pleci fără luminăăă / cum am fost noi împreuuună / ca şi sora mea de buuună // pe Fane dacă l-oi vedeaaa / să-i spui că nu mai pot, faaa»...”

Se-ntoarse către fie-sa, stoarsă de puteri, ca un şaman ieşit din transă: „Taci?! Nu zici nimic?! Aşa o să taci şi când o să mor eu! N-o să mă jeleşti deloc şi o să râdă lumea de tine! Cum râdeau de Vera (ailaltă fată a Linei, cea plecată la Braşov), că mergea în urma maşinii, la brat cu bărbatu-su şi nu-i trecea nicio lacrimă. Eu o să fiu moartă, n-o să te mai văd, dar va fi ruşine de lume dacă o să faci şi tu tot aşa. O mai împungeau femeile pe ascuns cu cotul, pe şoptite: «Zi, Vero, şi tu ceva, că doar fu maică-ta! Şi o fi pătimit şi ea cu tine, măcar când îi erai în burtă!» Şi ea, unde-mi dădea aşa din umeri: «Las’ că o plâng eu, în sufletul meu!» Ce suflet o mai fi şi ăla, de nu-i da nicio lacrimă! Că vouă aşa vi se apare, că ştiți mai bine, dacă ați plecat pe acolo! Dar când vii acasă, să ştii de la mine, trebuie să te porți ca aici, la tine, nu ca o moțată de pe acolo. Auuuuuzi?!”

Nicolae Havriliuc

S-A AUZIT UN STRIGĂT*

Risipiți prin diferite locuri ale versantului de munte, fie în doi, fie în grupuri mai restrânse, călătorii se bucurau de frumusețile peisajului natural, respirând în voie aerul ozonat al înălțimilor şi făceau glume pe seama celor rămaşi în preajma autocarului. Reli şi Merişor trecură în grabă pe lângă două asemenea grupuri gălăgioase şi, urmând indicatoarele, coborâră într-o vale ce ducea spre rezervația de formațiuni geologice.

– Urâte apucături la omul nostru. Auzi, să urle prin pădure! spuse Reli.

– Urlă ca să se audă. Poate aşa îşi va drege năravul, îi răspunse Merişor.

Coborând, ei lăsau în urmă zgomotul pe care unii îl făceau de dragul zgomotului sau ca să fie percepuți drept interesanți pentru „dibăcia" de a provoca disfuncții în liniştea naturii.

– Ce-a fost asta? Sau mi s-a părut! spuse dintr-odată un domn în vârstă din grupul de călători antrenați într-o discuție captivantă pe un refugiu amenajat pe drumul de munte.

– Pare că s-a auzit ceva! remarcase pe un ton ambiguu bărbatul de statură mijlocie, neluat în seamă de grupul gălăgios. Ceva ce aduce a strigăt.

– Strigăt? se-ntrebară cele trei femei corpolente, arătându-se mirate de nedumerirea colegului lor, apoi îşi făcură semnul crucii.

– Da' fără să trimită la ceva anume! Nici măcar strigăt de ajutor nu era. Părea o emisie sonoră total diferită de cele ale noastre. Poate de aceea nu s-a auzit destul de clar, adăugă încruntat, dar gata să izbucnească în râs, bărbatul mic de statură poreclit Mezinu din cauza numelui greoi ce-i făcea pe mulți să-şi muşte limba.

– Ferească Sfântul! Fel şi fel de ciudățenii! Până şi aici ne urmează şi nu ne lasă în pace, bombăni întâia femeie corpolentă şi făcu mai mulți paşi apropiindu-se de Mezinu, când acesta se desprinse de grup.

– E şi normal să fie aşa! Nu vedeți, sar toți cu gura şi n-au cum să se audă unul pe altul. Să priceapă ce se spune… Nu-i ca la noi, la Club, unde se discută lucruri utile! se arătă indignat Mezinu.

– Ştiu, mi-ați mai spus. Şi despre ce ați vorbit ultima dată? îşi puse femeia în evidență curiozitatea.

– Am abordat un subiect ales, mişcă din umeri Mezinu.

– De pildă?

– Cum ar fi… Rapsodia sufletului!

– Generos subiect. Ați avut ce vorbi, clătină femeia din cap în semn de părere de rău că n-a fost şi ea de față.

– Numai că nu ne-au lăsat în pace vecinii. Trânteau uşile când treceau pe hol. Aflându-ne la parter, se auzea totul. În această situație cineva dintre noi a spus: „Gata pentru ziua de azi. N-avem ce vorbi!"

– Cu alte cuvinte, n-ați discutat deloc. Şi matale mi-ai zis că ați abordat subiecte alese, îşi arătă femeia dezamăgirea.

– Am zis şi eu ca să impresionez. Înțelegeți, doamnă! Ce-i greu atâta lucru!

– A naibii de impresionare! Şi eu am fost tânără şi, ca să fiu sinceră, am avut şi eşecuri. Da' nu mă lăsam bătută cu una cu două, se răsti femeia.

– Alte vremuri, doamnă, când nu se ceda atât de uşor! Astăzi, după cum vedeți, se cedează uşor pentru că se poate orice.

– Atunci de ce se luau vecinii de voi? întrebă insistent femeia.

– Iarăşi începeți, doamnă? M-ați mai întrebat în timpul călătoriei. Aşa sunt ei! Se luau de noi pentru că şi noi ne luam de ei.

– Nu mai înțeleg nimic!

– Da' parcă noi înțelegem! Ne prefacem că vrem un dialog cu ei, da' ne vedem de-ale noastre, îi dădu replica Mezinu.

– Eh, nu-i chiar aşa! Or fi ştiind ei ceva despre voi, că nu degeaba au împânzit şi oraşul cu afişe insinuante la adresa voastră.

– Au făcut aşa ceva? zvâcni Mezinu, dar căută să se domolească.

– Au făcut! De ce să nu facă? Voi câte nu le-ați făcut!

– Şi ce spun afişele? întrebă prefăcut Mezinu.

*Fragment din romanul „La începutul săptămânii", în curs de apariție.

– Duceți-vă şi citiți-le! Le-au pus la vedere.

– Cam pe unde? se arătă el indiferent.

– Pe unde se perindă lume multă, bună şi străină. În colț, la prăvălia super a lui Biftec. Pe centură, la tractirul „Îmi dai tată o bere?", unde se adună lume barosană venită în avioane. Pe unde au mai pus? În piață, la Merinde Toporaş. I-au învelit cu afişe tarabele. Numai că acolo nu citeşte nimeni. Cei care vin, cumpără ce cumpără, şi apoi pleacă. Se uită la afişe, e drept, şi râd.

– Da' ce, înțeleg ceva? rosti ironic Mezinu.

– Păi tocmai asta-i, că nu înțeleg nimic. Se uită la afişe, vă văd şi râd. Rămân cu ceea ce văd… Cu ceea ce se arată în desene că sunteți. Nu-i de-ajuns?

– În această situație ar trebui anunțată Poliția… Ar trebui anunțați cei de la Salubrizare. Cum de-au permis gunoaiele astea prin oraş, se-ncruntă Mezinu şi luă o poziție marțială.

– Păi grăbiți-vă s-o faceți! Până nu va fi prea târziu, vorbi sacadat femeia ca să-l întărâte.

– Las' că le vin eu de hac! La întoarcere din excursia asta, altul voi fi la față cu ei, scrâşni din dinți Mezinu.

Iritat, Mezinu întrerupse brusc dialogul şi părăsi femeia fără să-i spună un cuvânt la despărțire. Intenționa, de nervos ce devenise, să se rupă de grup spre a-i crea neplăceri. Prin absența sa la apel ar fi întârziat plecarea autocarului. Starea de nervozitate a Mezinului fusese observată de a doua femeie corpolentă care se apropia drăgăstoasă şi-l prinse de mână.

– Stai, năzdrăvanule! Încotro? Mai sunt şi eu pe aici. Chiar aşa, fără niciun cuvânt de rămas-bun?

– Da' nu plec! Cum să plec! Mă prefăceam, de supărat ce sunt.

– Supărat?! Dumneata, supărat?! După câte mi-ați spus ca să-mi întrețin moralul, nu vă pot privi cu indiferență. Sunteți un balsam pentru mine. Apropo! Ce-or mai fi făcând băieții aceia? Nicio veste de la ei. Să mă fi uitat în halul ăsta şi să nu se arate la față?

– Aşa cum se ştie, au şi ei treburile lor. Sunt prinşi în atâtea afaceri, aventuri, autoflagelări… încercă Mezinu o explicație.

– O, e interesant!

– Pentru că nu e uşor să le ai pe toate, spuse el accentuat.

– Da, nu-i uşor! Asta ştiu! Da' un semn de viață se putea! Morel, altădată, mai oprea maşina şi mă ducea până acasă. De un timp, nimic!

– Şi Morel nu tremura când vă vedea? se adresă ironic Mezinu.

– Se comporta după cum era anotimpul. Dacă era iarnă, tremura. Dacă era vară, transpira. Era şi el aşa cum se făcea buletinul meteo. Ce să-i faci? Acesta-i omu'!

– Ştiu, mi-ați mai spus, doamnă! Schimbător, acest Morel, surâse în barbă Mezinu.

Cea de a treia femeie corpolentă, prinzând frânturi din conversație, întrebă zgomotos printr-o ridicare de mâini ce-i agitară brățările.

– A venit Morel?

– N-a venit! Cum era să vină! o linişti Mezinu.

– Eh, nu ți-am spus! Are treabă omu', se răsti cea de a treia femeie corpolentă, prinzându-şi de braț surata. Apoi amândouă se-ndreptară spre autocar, îndemnate de glasul ghidului.

– Poftiți, vă rog, şi ocupați-vă locurile! Ne continuăm călătoria! Cuvintele îmbietoare ale ghidului se răspândiră cu repeziciune, iar persoanele aflate prin diferite locuri ale zonei de-ndreptară către autocar. Printre acestea se aflau Merişor şi Reli care, potrivit celor stabilite înainte de plecare, se preumblau în doi, fără a atrage atenția altor călători.

– Lucrați pentru demolarea Mezinului! Prea o face pe atotştiutorul şi se aventurează în fel şi fel de explicații! auzi ghidul aceste vorbe venite de la un domn în vârstă, pregătit să urce în autocar.

– Ce Mezin? Ce demolare? Mezinu apare ca şi cum n-ar fi pe listele noastre, îi răspunse ghidul.

Simțind cum se agită ceva în el, desprinzându-se din locul ce-i dădea instabilitate şi nehotărâre, ghidul, în semn de respect pentru vârsta domnului, ar fi vrut să continue răspunsul, dar tăcu. Îşi aminti că luase în autocar pe cățeluşa Amara căreia, din joacă, i se spunea Tamara. În dreptul numelui ei, pe lista călătorilor, scrisese: „O povară ce edifică şi suportă." Când lista a fost luată la verificări de către şeful de pază şi control pe drumuri publice, o persoană din staf întrebă:

– Ce?

– Cum, ce? se arătă nedumerit ghidul.

– Ce suportă? rostise gutural şeful.

– Suportă consecințele celor făcute de noi când nu prea avem chef de nimic, dar trebuie s-o facem pentru că aşa ni se cere.

Replica i-a venit ghidului pe neaşteptate, spre mirarea sa când credea că nu va mai fi convingător. Dar n-a fost aşa. Cei de la pază şi control s-au arătat mulțumiți de ceea ce au văzut la fața locului şi au făcut semn şoferului că poate să plece.

Lăsându-se acaparat de situație şi într-un fel mulțumit, ghidul s-a aşezat lângă şofer, continuând drumul. Călătorii priveau frumusețile peisajului montan în viteza

maşinii şi se bucurau, iar ghidul, purtând grija celorlalți, răsufla satisfăcut de modul precaut al şoferului ce dirija mersul autocarului pe un drum în serpentine.

Nu trecu multă vreme, în acea atmosferă de bună dispoziție generală când se auzi un strigăt. Era un strigăt în toată puterea cuvântului ce se repeta la nesfârşit. „Ajutor!" Călătorii priviră în toate părțile şi nu înțeleseră de unde vine şi cine strigă. Şoferul nu putea opri autocarul deoarece, antrenat în coborârea dificilă, trebuia să-şi concentreze văzul la întortocherile drumului şi să manevreze cu atenție volanul în direcția de mers.

La un moment dat, când agitația călătorilor crescu, ghidul, pe un ton glumeț, strecură înțelesul că strigătul ar putea fi „forța" ce-mpinge şi echilibrează din spate autocarul spre a întreține starea unei coborâri plăcute.

– Mai mult ca sigur, este un sonor programat la un dispozitiv electronic din autocar, şuşoti Merişor într-un schimb de priviri cu Reli.

– Serios?! Şi de ce o fac? întrebă dezorientată Reli.

– După atâtea schimbări şi transformări în viața noastră, adăugă Merişor printr-un efort de gândire, mi-e greu să vin cu un răspuns exact. Dar ca o aproximare, pot să spun… Dacă nu-i vorba de o presiune psihică, poate fi o formă de a menține coeziunea în grup.

Întorcându-se către interiorul autocarului, ghidul îl văzu pe Mezinu, ştrengarul despre care se spunea că ştie multe şi încearcă fel şi fel de explicații, stând liniştit în fotoliul său şi amuzându-se de ceea ce vedea în jur, dar studiat discret de cele trei femei corpolente pregătite în orice moment să-l asalteze cu alte şi alte întrebări. La intersecția privirilor, Mezinu îi întinse ghidului degetul cel mare în semn de reuşită, apoi mişcă din cap de câteva ori, ca şi cum totul era sub control.

– Ce-a fost până acum, am văzut. Ce va fi de acum încolo interesează, şopti Reli, în felul ei, la urechea lui Merişor.

– Probabil că va fi la fel. Şi ți-era frică să nu te prindă iarna prin munți, spuse Merişor fără menajamente.

– De nimic nu mi-e frică lângă tine, se-ncurajă Reli când, prinzându-l de mână, îl îndemnă să contemple pe fereastră peisajul naturii.

Autocarul, ieşind cu bine din zigzagurile traseului montan, datorită iscusinței şoferului cu mii de ore la bord, intră pe direcția plată a drumului flancat de stânci golaşe. Imediat, de la intrare, se simți un răcoros aer de munte. Ghidul, mulțumit că popasul de la „Stâna din deal" s-a desfăşurat fără incidente, cum ar fi neînțelegerile dintre călători sau probleme de sănătate, vorbi la microfon apăsat şi plin de entuziasm:

– Doamnelor şi domnilor, am plăcerea să vă urez din nou călătorie plăcută! Traversăm un peisaj foarte râvnit de amatorii drumețiilor montante şi amplu comentat în cărțile de geografie. Ceea ce dă specificitate acestor locuri este conviețuirea paşnică între stâncile golaşe şi pădurea cu vegetația şi animalele ei: ursul, lupul şi vulpea. Iar, mai la înălțime, capra neagră. Vara, stâncile golaşe atrag nenumărați drumeți pentru renumita floare de colț. Ne aflăm în decorul primar şi ospitalier al naturii. Peste câteva minute, ceasurile noastre vor indica amiaza zilei şi, ca informare, vă aduc la cunoştință că următorul nostru popas va avea loc la „Crângul izvoarelor", unde, printre altele, vom servi dejunul. Să ne bucurăm în continuare de splendoarea acestei zile de iarnă la munte!

Ghidul închise brusc microfonul, iar călătorii îşi reluară preocupările. Atmosfera din autocar devenise respirabilă pentru că fiecare îşi vedea, în felul propriu, de treburi fără să-l deranjeze pe celălalt. Aerul proaspăt al muntelui circula printre călători ca un tonifiant.

– Nu ştiu ce surprize ne mai oferă excursia în continuare, dar pentru mine marea bucurie s-a produs. Răsfoind prin cartea de impresii a rezervației de formațiuni geologice, am dat peste o însemnare, mărturisi Merişor.

Despăturind o bucată de hârtie scoasă din buzunarul hainei, el începu să citească: „Orice lucru are o parte bună şi una rea. E nevoie să le provoci la timp ca să le cunoşti şi apoi să le ocroteşti mereu. Dacă vrei să faci viabilă conviețuirea, trebuie să-i pui la bază arta conversației. Şi noi, ca şi voi, am trecut pe aici!"

– Părerea mea, începu Reli tulburată de năvala unor amintiri fugare, ca persoană ce a profesat, doar, în „faza primară" a vieții, nu ca tine cel umblat prin lumea vastă şi chiar prin zarişte ei, este următoarea:

Cine a scris în cartea de impresii a rezervației, ori a încurcat locul destinat acelor gânduri, ori, din neatenție, a preluat o altă foaie de unde a transcris.

– Vorbeşti ca-n pedagogie, din aproape în aproape. E un punct de vedere ce ia în calcul eventualele precedente ale faptei. Din păcate, „desfăşurătorul" nu se face pe sine metodic. Intervine întâmplarea cu neprevăzutul şi, uneori, cu imprecisul ei. Acesta-i farmecul pentru care trăim, accentuă Merişor.

– Sau trăim că suntem fermecați de ceva, spuse Reli fără să-l mai privească şi-şi aşează cu apăsare mâna în palma lui deschisă ca o floare cu petale tremurânde.

– Fie şi aşa! confirmă spontan Merişor când degetele de la mână păreau că înțepeniră formând un ocol spre a ocroti ceea ce i se strecurase ca un dar.

Emil Lungeanu

DURERI DE CAP

- FARSĂ RUTIERĂ -

PERSONAJELE

Doamna
Motociclistul
Comisarul

Măcăne, guiță, latră, miaună şi piuie sirena unei motociclete de poliție, isterizată. Icnet de frâne, motorul mai rage de două-trei ori ambalat amenințător, apoi se stinge în fine. Cu legănări de şerif de western, se apropie agale un motociclist în echipamentul poliției rutiere, scoțându-şi cu mişcări studiate casca.

MOTOCICLISTUL: Bună seara... (*ciocănit teatral în geam*) Cioc-cioc, e cineva acasă? Vă rog să... (*bâl-bâit*) ciocoborâți geamu' la portieră, doamna...
DOAMNA: L-am coborât, dom'le, poftim, aveți răbdare...
MOTOCICLISTUL: Bună seara, agent Pandaliu Ciocostică de la Brigada Rutieră...
DOAMNA: Dar ce s-a întâmplat, mă rog?
MOTOCICLISTUL (*rânjet*): Adică, vreți să ziceți că nu ştiți? Ori credeți că v-am oprit aşa, de ciocomplezență?
DOAMNA: Dar ce-am făcut? Habar n-am despre ce vorbiți.
MOTOCICLISTUL: Ați refuzat să opriți la ciocontrol.
DOAMNA: Eu! Unde?
MOTOCICLISTUL: La ieşirea din oraş, în dreptul fabricii de ciococa-cola.
DOAMNA: Aş! nici barem nu v-am observat.
MOTOCICLISTUL: Păi dacă cioconduceți cu aşa viteză, e normal. Drept care, am să vă dresez proces-verbal pentru ciocontravenție şi-am să vă rețin permisul.
DOAMNA: În ce scop?
MOTOCICLISTUL: În vederea suspendării cioconform cu legea circulației, se-nțelege! Doar nu ca amintire!
DOAMNA: Bravo, şi cum să mă descurc fără maşină, să mă deplasez pe jos?
MOTOCICLISTUL: E sănătos, doamna. Scade ciocolesterolul. Permisul aşadar, vă rog.
DOAMNA (*spăsită, ridicând din umeri*): Ei bine, uite că nu am permis.
MOTOCICLISTUL: Aoleu. În cazul ăsta, situația se ciocomplică. Fără permis – şi mai aveți curajul să goniți după căderea nopții?! Bine că v-am oprit eu la timp, înainte să vă oprească din drum vreun ciocopac. Sper că măcar actele maşinii le aveți.
DOAMNA: Şi dacă n-am nici actele maşinii?
MOTOCICLISTUL: Serios? Zău aşa, doamna, devine tot mai interesantă cioconversația cu dumneavoastră. Mai lipseşte acum să-mi spuneți că nici maşină nu aveți.
DOAMNA: Păi, chiar vă spun. Aceasta aparține de fapt concubinului meu.
MOTOCICLISTUL: Aşa deci. (*Îşi scoate tacticos un carnet din taşcă.*) Şi cum îl cheamă pe cioconcubinul dumneavoastră?
DOAMNA: Melcuț Pompiliu.
MOTOCICLISTUL (*note în carnet*): Melcuț... de la „melc-melc-ciocodobelc"?
DOAMNA: Da, ăla care scoate coarne.
MOTOCICLISTUL: Adresa?
DOAMNA: Strada Cristofor Columb, peste drum de covrigărie.
MOTOCICLISTUL (*note*): Cristofor Ciocolumb... vizavi de ciocovrigărie... Telefon?
DOAMNA: Dar ce rost mai are să-l sunați?
MOTOCICLISTUL: Cum ce rost, doamna?! Ca să ne cioconfirme că v-a dat maşina!
DOAMNA: Dar cine spune că mi-a dat-o? Eu i-am furat-o din garaj.
MOTOCICLISTUL: Hait! alta acum, ciocolac peste pupăză... (*analitic*) Vasăzică, d-aia v-ați sustras când v-am făcut semn de oprire la ieşirea din oraş...
DOAMNA: Aiurea, iar începeți, dom'le? Vă repet că nici măcar nu v-am observat.
MOTOCICLISTUL: În cioconcluzie, păgubaşul habar nu are că vă aflați acum la volanul maşinii dumnealui.
DOAMNA: De un' să aibă, dacă e mort.
MOTOCICLISTUL (*rătăcit*): Cum? Mort, ați spus?
DOAMNA: Benga! Vedeți deci bine că nu mai are niciun rost să-l anunțați. (*resemnare*) Mai bine ați chema pe cine trebuie şi basta. (*lehamite*) Da, recunosc, m-ați prins, bravo, acu gata caragața, că mă doare capul, scutiți-mă de alte interogatorii care vă depăşesc competența...
MOTOCICLISTUL (*vexat*): E culmea! Peste toate astea adică, dumneavoastră mai aveți şi tupeul să-mi puneți în discuție ciocompetența?
DOAMNA (*năduf*): Dar ce ați vrea acum, mă rog, să faceți pe şeriful? Să vă dau în scris aici, la lumina lunii, despre cum m-am răzbunat pe banditul ăla care mi-a mâncat ficații? Cum i-am venit de hac, toată povestea în detaliu de la cap la coadă? Cum l-am făcut dracului pachet ca să-l îngrop la noapte în pădure? Vreți să vă fac capul calendar? Gata atunci, faceți anchetă, haide, scoateți-l din portbagaj şi luați-l la spinare, domnule forțos! Ha-ha, tare aş vrea să vă mai văd cărându-l pe bivolul ăla pe motocicletă! Din partea mea, n-aveți decât să vă rupeți gâtul cu el, dacă vă place să pozați în victimă colaterală!
MOTOCICLISTUL (*interzis*): Pachet?... în portbagaj?...

victimă ciocolaterală?...

DOAMNA (*flutură o punguță de plastic scoasă din poşetă*): Minus greutatea cârnatului, poftim, pe care i l-am păstrat ca suvenir... (*Râset batjocoritor.*)

MOTOCICLISTUL (*suspans, apoi salt cu pistoletul scos din toc, inflamat*): Doamna, ciocoborâți din maşină imediat cu amândouă mâinile ridicate! Acum!

DOAMNA: Cobor, dom'le, uşurel, poftim, nu e cazul să vă agitați...

MOTOCICLISTUL: Şi nu încercați cumva să fugiți, vă previn, nu mă cioconstrângeți să folosesc armamentul din dotare! Întoarceți-vă cu spatele, sprijinită cu amândouă mâinile de capotă şi picioarele depărtate!

DOAMNA (*conformându-se, mironosiță, peste umăr*): Vai de capul meu, dar ce aveți de gând să faceți cu puşcociul ăla aşa de mare?...

MOTOCICLISTUL: Lăsați ciocomentariile, doamna! Şi să nu faceți vreo mişcare! (*Se duce la motocicletă, îşi scoate stația de emisie-recepție, comunică febril.*) Agent Pandaliu Ciocostică, Brigada Rutieră, am o urgență aici de raportat!... (*Pârâitul stației, cineva orăcăie un răspuns.*) Trăiți, am oprit adineauri pe o cetățeancă la volan cioconducând fără permis şi fără actele maşinii – şi când ciocolo, am cioconstatat că maşina e furată şi că respectiva tocmai îl transporta acum în portbagaj pe cioconcubinul dumneaei să-l îngroape în pădure pe furiş, după ce i-a făcut de petrecanie. Rog ciocomunicați la Serviciul de Investigații Criminale în cioconsecință, ca să trimită la fața locului pe cineva pentru ciocontinuarea cercetărilor... (*Pârâitul stației, acelaşi orăcăit.*) Păi, cam şase kilometri de la bariera Ciocolumnei lui Traian, imediat cum treceți de ciocomplexul ciocomercial de la ieşirea din oraş... (*Pârâitul stației, acelaşi orăcăit.*) Am înțeles, aştept, nu mă mişc d-aicea, să trăiți! (*Închide.*)

DOAMNA (*peste umăr*): Dar cât o să ne mai jucăm aşa capra pe capotă?

MOTOCICLISTUL: Răbdare, răbdare, că acuş soseşte şi organu' care se va ocupa de dumneavoastră... Ca să nu vă mai plângeți atâta că vă stau pe cap.

DOAMNA: Bine, dar pân-atunci, nu-mi faceți percheziție corporală?

MOTOCICLISTUL (*scotocind-o din ochi*): Percheziție ciocorporală, ha?... Mă credeți prost? Ați vrea 'mneavoastră, doamna! Ca pe urmă, să reclamați cum că v-aş fi şifonat!

DOAMNA: Păi dacă tot stăm degeaba, haideți să aşteptăm barem în maşină...

MOTOCICLISTUL (*agitând pistolul*): Nu mai tot încercați să mă ciocorupeți, doamna!

DOAMNA (*arțag*): Şi ce vreți, să mă vadă toată lumea proțăpită aici ca în vitrină?

MOTOCICLISTUL: Nu vă vede, lăsați, că uite, şoseaua face o ciocotitură, şoferii nu pot întoarce capul. (*ironie*) Parcă dumneavoastră m-ați văzut pe mine atunci când v-am făcut semnu' de oprire?...

DOAMNA (*baterii descărcate*): Aş, pe naiba, iar mă bateți la cap cu ideea asta fixă!? Ce mai contează acum, la urma urmei, dacă v-am văzut sau nu?

MOTOCICLISTUL: Aveți dreptate că nu mai contează, faptul e cioconsumat. (*Se aude un oac-oac scurt, scrâşnet de frâne, pocnet de portiere. Apare comisarul aşteptat, în ținută civilă, pălărie. Se apropie agale, ca la plimbare, abia băgându-l în seamă pe agent.*)

COMISARUL: Bună seara. Comisar Buturugă, Investigații Criminale.

MOTOCICLISTUL: Să trăiți! Sunt agentul Pandaliu Ciocostică de la Brigada Rutieră...

COMISARUL (*sec*): Bravo, agent Pandaliu, te-ai descurcat grozav.

MOTOCICLISTUL: Vă mulțumesc pentru ciocompliment, oricând la datorie! Domnu' ciocomisar, poftiți aici numele şi adresa victimei în cauză... (*Îi dă mândru carnetul cu însemnări.*) Şi dacă vă mai pot fi de folos cu altceva...

COMISARUL (*preocupat*): Liber, liber. De-aici încolo preluăm noi.

MOTOCICLISTUL (*şuşotit conspirativ, mimând o foarfecă*): Să aveți mare grijă, e ciocomplet nebună! I-a tăiat mortului cârnatul şi l-a luat la pachet în poşetă!...

COMISARUL (*cu voce tare, expeditiv*): Mulțumesc pentru cooperare, agent Pandaliu. Şi ai grijă cu pistolul ăla, să nu te împuşti cu el.

MOTOCICLISTUL: Atunci, eu mă întorc la datorie. Să trăiți! (*Îşi pune casca, pleacă. Motocicleta rage de câteva ori, apoi se îndepărtează. Comisarul o iscodeşte pe doamnă, îi dă târcoale, o examinează curios din toate unghiurile ca pe un exponat.*)

COMISARUL: ...Pot să vă întreb, doamnă, ce faceți acolo?

DOAMNA: Ei bravos, cum ce fac, dar nu se vede? Țin de maşină să n-o ia la vale!

COMISARUL: Nu vă mai osteniți. Simularea nebuniei n-o să vă scape de arestarea pentru asasinat.

DOAMNA: I-auzi ! (*Râset isteric*) Şi pentru a cui asasinare n-o să scap, mă rog, a lui Kennedy?

COMISARUL: A concubinului pe care-l transportați acum în portbagaj.

DOAMNA (*râsete cu sughițuri*): Concubin, ha-ha!? În portbagaj!?... E culmea, ca să vezi cine vorbeşte de simularea nebuniei! (*Aruncă priviri peste umăr.*) Nu cumva suntem, te pomeneşti, la emisiunea aia de farse cu camera ascunsă?...

COMISARUL: Nu, nu este nicio cameră ascunsă, ascuns e doar cadavrul. Deschideți, vă rog, portbagajul, doamnă.

DOAMNA: Cu plăcere, dom'le, vi-l deschid, slavă Domnului, credeam că o să mă apuce dimineața proptită aici de pistolarul ăla!... (*Se ridică de pe capotă, îşi drege ținuta, merge în spatele maşinii, deschide portbagajul.*)

COMISARUL (*control cu lanterna, dezumflat*): Hm, dar portbagajul este gol...

DOAMNA: Şi ce, e interzis să circuli fără greutate?

COMISARUL: Agentul cu motocicleta mi-a spus că aveți un mort în portbagaj...

DOAMNA: Nu cumva chiar agentul cu motocicleta are un mort în cutiuța craniană?

COMISARUL: ...Mai exact, cel în cauză fiind concubinul dumneavoastră.

DOAMNA: Ce concubin, dom'le, nu vedeți că bate câmpii? Eu sunt femeie măritată!

COMISARUL (*citind în carnet cu lanterna*): Atunci, numitul Melcuț Pompiliu cine e?

DOAMNA: Naiba să-l ia, de un' să ştiu! Doamne, simt că-mi plesneşte capul...

COMISARUL (*desluşind din carnet*): Din strada Cristofor Cioc... columb...?

DOAMNA: E, poftim, „Cristofor Ciocolumb", ce vă ziceam eu că e plecat cu pluta?

COMISARUL (*citind*): Care scoate cioc... coarne vizavi de... „ciocovrigărie"!?... (*aparte*) Ăsta are vreun defect de vorbire, le formează cu prefix...

DOAMNA: Ha, să-l fi auzit numai! Vorbea o păsărească de n-o înțelegea nici ciocănitoarea Woody! (*Maimuțărind*) „Doamna, nu mă mai ciocontraziceți, gata cu ciocomedia!"

COMISARUL: Totuşi, agentul cu motocicleta mi-a spus prin stație că i-ați furat maşina victimei...

DOAMNA: Hai că e bună, alta acum! Păi cum era s-o fur, dacă-i a mea!?

COMISARUL: Furtul, dacă am înțeles eu bine, fiind descoperit atunci când s-a constatat că nu aveți actele maşinii...

DOAMNA: Ei na, cum să nu le am ?! (*Se apleacă pe geamul portierei, ia poşeta din maşină, cotrobăie prin ea.*) Doamne, ce mai filme polițiste, te doare capul!... Poftim certificatul de înmatriculare!

COMISARUL (*examinând actul într-o doară*): Totuşi, agentul cu motocicleta mai zicea că v-ar fi prins circulând fără permis...

DOAMNA: Dar pe el, nu l-o fi prins nimeni circulând fără bilet de ieşire din spital? (*Îşi scoate din poşetă permisul auto.*) Poftiți aicea şi permisul auto!

COMISARUL (*vizibil încurcat*): Hm, mda, m-am lămurit... Înseamnă că țăcănitului ăluia i s-a ars vreo lampă. Nu-mi rămâne decât să vă prezint scuzele noastre cele mai sincere pentru această regretabilă confuzie, stimată doamnă. (*Înapoiază actele. Dă să se retragă, dar se răzgândeşte, parcă amintindu-şi ceva.*) ...Totuşi, ar mai rămâne, poate, încă un mic detaliu care, oricât de jenant ar fi, mă obligă la o ultimă clarificare...

DOAMNA: Ce anume, domnule?

COMISARUL: Agentul cu motocicleta mi-a spus că ați avea în poşeta dumneavoastră... hm, cum să vă zic... un cârnat la pachet, scuzați, provenit de la un bărbat...

DOAMNA: Ah, vă referiți la micul snack cel de toate zilele? Ei bine, da, recunosc, nu mă pot abține la volan, îmi cumpăr de fiecare dată câte un crenvurşt de la un tarabagiu din centru. Dar asta înseamnă să mă scoată pe mine capul răutăților? (*Scoate din poşetă crenvurştul împachetat în plastic, îl oferă.*) Poftim. Doriți? Vă rog.

COMISARUL (*stânjenit*): Nu, mulțumesc. Era doar o curiozitate. Altfel, stimată doamnă, eu nu mai am nevoie de alte lămuriri suplimentare. Agentul cu motocicleta, nu mai încape îndoială, e un bou. Mai lipsea să vă acuze că n-ați fi oprit la nu ştiu ce control.

DOAMNA: Slavă Domnului că m-ați scos din mâinile diliului, că era căposul cât pe ce să mă împuşte! (*Muşcă din crenvurşt.*)

COMISARUL: Regret încă o dată şi vă asigur, doamnă, că asemenea neînțelegeri rămân în munca noastră doar nişte accidente. Vă doresc o seară plăcută şi drum bun! (*Salută cu pălăria, pleacă aruncând pe jos carnetul agentului. Pocnet de portiere, un motor ambalat şi scrâşnetul roților brutalizate. Rămasă singură, doamna se instalează la volan, cu mâna stângă mâncându-şi mai departe crenvurştul, iar cu dreapta căutând ceva alături. Scoate la iveală o sacoşă de piață, aruncă o privire înăuntru clătinând din cap, scotoceşte în ea.*)

DOAMNA: Aşa deci, trebuia să-ți faci iar de cap, nici acum nu vrei să te cumințeşti! Nu mai aveai răbdare până la marginea pădurii, trebuie să stau mereu pe capul tău!? Nu mi-ai făcut destule zile grele, spune, nu mi-ai dat toată viața peste cap? Nu ți-am iertat eu ție atâtea lăsându-te de capul tău, în loc să te fi tras zdravăn de urechi? (*Scutură ceva în fundul sacoşei, spionând afară*) Acum mai vrei şi să mi-i pun în cap pe toți de dragul tău, da? Asta-i răsplata fiindcă nu te-am luat de ciuf aşa cum meritai? (*Scutură ceva în fundul sacoşei, spionând afară.*) Spune, doar cu atâta mă aleg acum, după ce niciodată nu ți-am tras barem o pălmuță? (*Plesneşte cu palma ceva în fundul sacoşei, spionând afară.*) Drept mulțumire vasăzică, tu, căpățânosule, încerci să-mi bagi bețe-n roate? Tu nu te potoleşti nici în ruptul capului? (*Furie*) Răspunde odată, hai, ce faci pe mortu' acolo în sacoşă!! (*Din sacoşă ridică brusc de păr o căpățână, răcnind la ea.*) Tu n-auzi ce te-ntreb, bostane, ori eşti greu de cap??? (*Lasă căpățâna să cadă la loc cu o bufnitură, izbucneşte într-un hohot de râs şi aprinde motorul.*)

- CIOCORTINA -

CENTENAR AUGUST STRINDBERG (1849-1912)

Johan August Strindberg se naşte la 22 ianuarie 1849 la Stockholm şi este considerat cel mai important scriitor suedez, după apariția romanului *Salonul roşu*, fiind adeseori numit *Zola al Suediei*. Moare la 14 mai 1912 la Stockholm. Anul acesta s-au împlinit 100 de ani de la moartea sa şi Suedia îi onorează memoria declarând anul *2012 Anul Strindberg*, concretizat prin numeroase activități şi evenimente culturale atât pe plan național, cât şi internațional.

La expoziția *Strindberg – scriitor, pictor, fotograf…* deschisă la Nordiska Museet, anul acesta se poate vedea şi originalul *Jurnalului ocult* pe care Strindberg l-a scris din februarie 1896 şi până în vara anului 1908. Foarte rar acest jurnal este expus într-o expoziție. De asemenea, Editura Nordstedt publică, cu puțin peste o sută de ani întârziere, în aprilie, o ediție completă, magnifică, a *Jurnalului ocult*, în trei volume, care va oferi un facsimil în culori, un text care păstrează aspectul textului din manuscris şi un comentariu amplu. Manuscrisul este din foarte multe motive dificil de interpretat, Strindberg se exprimă adesea criptic. El citează în limbi străine şi uneori foloseşte litere greceşti în scrierea fonetică pentru a camufla ceea ce intenționează. Adesea apar formule chimice, desene, cărți de joc lipite sau fragmente de ziare. Dispunerea în pagină pare spontană, Strindberg nu a folosit o hârtie liniată şi nici linii marginale. Deja la o primă lectură cititorul devine confuz şi oboseşte destul de repede. A crede că poți avea o imagine de ansamblu a întregii cărți este doar o dovadă de aroganță. Însuşi Strindberg îşi numeşte jurnalul „ocult”, fiind vorba despre ceea ce este ascuns, umbrit, în ceea ce crezi că vezi.

Timp de patru decenii Strindberg a dominat viața literară suedeză. A fost mereu controversat şi deseori amestecat în conflicte personale. Strindberg a fost întotdeauna în opoziție! Opera sa cuprinde mai multe romane, nuvele, piese de teatru şi poezie. În pofida perioadelor sale de „tăcere”, Strindberg a fost un scriitor prolific şi un deschizător de drumuri în mai multe genuri literare. Debutează în 1872 cu piesa *Mäster Olof (Meşterul Olof)* – o dramă despre revoluția religioasă şi politică, dar şi despre îndoiala şi nesiguranța tinerească, dramă nu prea bine primită şi care nu va fi pusă în scenă timp de încă zece ani. În 1879 publică *Röda rummet (Salonul roşu)* urmat de *Götiska rummet (Salonul gotic)* în 1904 şi, printre altele, de satira socială *Det nya riket (Noul regat)* în 1882; *Svenska folket i helg och söcken (Poporul suedez în zile de sărbătoare şi în zile lucrătoare)* în 1881-1882 – o încercare puternică, dar nu foarte ştiințifică a lui Strindberg de a scrie o istorie a culturii suedeze într-un spirit radical, istorie foarte aspru criticată, ceea ce îl supără pe autor şi îl determină, în toamna lui 1883, să se mute împreună cu familia în Franța. Tot în 1883 îi apare prima parte a nuvelelor istorice *Svenska öden och äventyr (Destine şi aventuri suedeze)*. Încă înainte de plecarea spre Franța începe să scrie poezie şi anunță aceasta într-o scrisoare: *„...acum curg doar versuri. Din acelea frumoase şi furioase!”* Volumul de versuri *Dikter (Poezii)* vede lumina tiparului în 1883.

Poezia lui Strindberg nu este larg răspândită şi nu a fost întotdeauna recunoscută aşa cum merita. Critica a fost de multe ori neînțelegătoare față de modul neconvențional al lui Strindberg de a „trata” versul clasic, nuanțele religioase ale misticii şi în acelaşi timp de simplitatea discursului liric. La fel cum piesele sale conțin adesea pasaje lirice, tot aşa lirica sa are de multe ori calități dramatice. Primul său volum de poezie a fost gândit ca un răspuns la ipoteza emisă de şcoala naturalistă conform căreia toată literatura trebuie să fie în proză. În primul rând prin faptul de a scrie poezie, iar apoi prin limbajul pe care îl foloseşte, Strindberg şochează încă o dată opinia literară suedeză. Multe dintre poemele sale au un caracter polemic, de exemplu *Critica idealistă* şi *Sistemul Esplanadei.* Operă după operă Strindberg dă bucăți din propria sa viață. La 30 de ani scrie autobiografica *Tjänstekvinnans son (Fiul servitoarei)* care încheie o perioadă importantă a creației sale, aceea a criticii sociale. Urmează *Hemsöborna (Locuitorii insulei natale)* în 1887.

În 1893 *Fröken Julie (Domnişoara Julie)* – scrisă deja din 1888, are premiera la Paris şi devine un mare succes. Îi urmează *Inferno (Infernul)* 1897; drama *Till*

Damaskus (Drumul spre Damasc) în trei părți, scrisă între 1898 şi 1901*; Påsk (Paşti)* şi *Dödsdansen (Dansul morții)*; *Ett drömspel (Un joc de vis)* în 1901; volumul de poezie *Ordalek och småkonst (Joc de cuvinte şi miniaturi artistice)* între 1902 şi 1905; Jurnalul poetic *Ensam (Singur)* şi *Sagor (Poveşti)* în 1903. Romanul *Svarta fanor (Steaguri negre)* în 1907 din care multe scene anunță *kammarspelen (teatrul de cameră)*, teatrul intim, patru piese cu care Strindberg se dovedeşte, din nou, pionierul unei noi forme de artă teatrală*: Oväder (Vijelie); Brända tomten (Curți arse); Spöksonaten (Sonata fantomelor)* şi *Pelikanen (Pelicanul)* în 1907*. Stora landsvägen (Marea sosea)* în 1909 este ultima piesă a lui Strindberg.

În 22 ianuarie 1912, când Strindberg împlinea 63 de ani, i s-a adus cel mai remarcabil omagiu pe care un scriitor suedez în viață l-a primit vreodată. O procesiune cu peste zece mii de participanți, cu steaguri sindicale roşii şi fanfară a trecut prin fața casei lui de pe Drottninggatan 85 strigând *Trăiască Strindberg al poporului* şi *Trăiască Regele poeziei*. El a primit ovațiile mulțimii făcându-le semne cu pălăria de pe balcon. La acel moment, Strindberg considera el însuşi că şi-a încheiat opera, ba chiar cu cinci ani înainte, scrisese în jurnalul său că opera vieții sale este împlinită şi că el a spus tot ce avea de spus. Totuşi, în 1912, când exploratorul Sven Hedin conduce o campanie pentru creşterea cheltuielilor de apărare, strângerea de fonduri pentru crucişătoare blindate şi pentru adoptarea unei poziții de expectativă atentă față de Rusia, Strindberg intervine vehement, cu ultima sa scriere majoră – un eseu antirăzboinic în care avertizează împotriva militarismului căci *cel care învață să fie insensibil față de propria-i suferință devine insensibil şi față de suferința altora* şi *dacă omul învață să sufere în linişte nedreptatea, devine el însuşi nedrept, iar ascultarea orbească duce la formarea de sclavi sau tirani.* La câteva luni după celebrarea zilei sale de naştere, starea sănătății lui Strindberg se deteriorează – avea cancer la stomac –, iar în ziua de 14 mai moare. Peste 60.000 de oameni în doliu, cu o sută de steaguri roşii, îl conduc la mormânt, asta când Stockholm avea cam 300.000 de locuitori! Care scriitor ar mai primi un astfel de omagiu? …*Nu am mintea cea mai ascuțită – dar focul, focul meu este cel mai mare în Suedia şi, dacă va fi nevoie, voi aprinde acest cuib nefericit*, scria Strindberg, iar acum, după 100 de ani de la moartea scriitorului, acest foc gigantic arde încă, iar Suedia îmbracă purpura de sărbătoare. (**Dorina Brânduşa Landén**)

PENTRU LIBERTATEA CUGETULUI

(6 noiembrie 1882)

I
Trompetistul îşi curăță alba trompetă
şi bucătarul şef trebuie să gătească.
El sparge homari şi aluatu-l frământă;
pune slănină-n chiftele să le frăgezească.
Mareşalul curții a făcut un meniu
pentru sărbătoarea de azi, unul nou.
Garda albastră pe cai e-ncălecată
fiindcă azi o sărbătoare va fi celebrată,
o sărbătoare pentru libertatea cugetului.

În cor suflă gardiştii gărzii
din turnul bisericii, la ora dimineții.
Îşi închid băncile bancherii
iar negustorul îşi trimite afară clienții.

La şcoală nu se țin lecții, nici rugăciunea,
Azi, la atelier, omul îşi pierde leafa,
pentru că mai marele a poruncit aşa,
trebuie sărbătorită această zi peste tot,
o sărbătoare pentru libertatea cugetului.

II
În biserica Riddarholm este gală azi,
e-o vânzoleală de militari
şi cântăreți de operă, femei de toate tipurile
printre detectivi şi demnitari.
Arhiepiscopul ține un discurs frumos,
actorii cântă un coral armonios,
locotenenți albi şi locotenenți albaştri,
se simt mândri să fie aici, să săvârşească
o sărbătoare pentru libertatea cugetului.

Şi-n cele din urmă, pentru onoarea celui mort
se sacrifică o flamură nouă.
Semnul l-am văzut dar am gândit: gândeşte-te
dacă i-am fi ghicit semnificația!
Ar trebui să mă-ntreb neînfricat, o mică speranță,
ce nu se-nspăimântă de strigătul speranței,
puțini gândesc aceleaşi gânduri deodată
fără să fie protejați de puşti şi bastoane
la o sărbătoare pentru cugetul liber!

III
În amvon stă referentul
şi se uită la bustul martirului;
el gândeşte gânduri atât de libere
dar gândeşte atât de tăcut, atât de tăcut!

Când creionul a obosit să descrie
uniforme şi toalete de doamne,
el îşi răcoreşte privirea pe arcade,
vai, biserica miroase a sudoare.

Ochiu-i chinuit se odihneşte
pe un înnegrit trofeu necunoscut
de steaguri în fade culori
printre care foarte puțin poate vedea.

Dar printre pânze întunecate
acolo străluceşte roşu ca sângele,
ca şi când rănile vechi
încă n-au sfârşit de sângerat.

El caută în registru
grupul numărul şapte
„O flamură de mătase roşu închis!”
Acolo trebuie să fie!

„În acest drapel”, – se spune –
„un sublocotenent imperial învelit,
din zel pentru credință şi doctrină
de eroii necredinței a fost ucis.”

El gândeşte gânduri atât de libere,
dar gândeşte atât de tăcut, atât de tăcut,
aici este astăzi doar un singur erou,
o credință, o doctrină, un bust.

IV
Pe Smedjegatan de Nord,
între hoteluri obscure,
acolo este aşa de întunecată şi solitară
capela catolică.

Astăzi nu-i slujbă
şi poarta este încuiată,
nu s-a ținut Te Deum
şi nicio Victorie n-a suflat.

Acolo în micuța capelă
paznicul bisericii este singur, în dezordine,
el şterge de praf altarul Mariei
ca şi cum ar aştepta o vizită.

Apoi aude zornăitul ferestrelor
de împuşcături şi muzică de regiment,
se gândeşte: „Suedezul prost,
el este întotdeauna egal cu el însuşi;

cu douăsutecincizeci de ani în urmă
l-am ucis pe regele lor,
şi noi care aveam motive să jubilăm
nu le-am făcut durerea grea.

El s-a luptat pentru credința curată
pentru tocana nouă-a lui Luther.
Sărbătoreşte acum sectantul…
Ah ça! Mais c’est mauvais goût!”

V
Valetul invită cu gest politicos
că acum se serveşte cina.
Aici sunt toate gazde şi nici un invitat
şi nimeni nu se simte jenat.
Un gin mic cu caviar,
dă umor şi economiseşte energie,
ah, supeul este cu adevărat splendid.
Un somon divin: somon à la Leipzig,
umplut cu icre şi homar.
Un à la daube vraiment magnifique!
Castane, bureți şi maioneză,
Bordeaux, Burgundia şi vin de Rin care sfârâie,
supeul este măreț la Palatul Regal,
şi fericit cel ce-a fost invitat,
că pe el nu-l paşte niciun risc
să nu fie socotit în sfânta societate.

Tu, gloată sfântă în tunică militară,
unde a fost onoarea ta dobândită
că singură ai venit în turmă
să-ți laşi în seara asta burta coruptă
de bucătăresele reginei şi bucătarul regelui?
Astăzi nu se întreabă de recrutare sau alocare,
deşi nu-i chiar complet greşit
că nu toată gloata e recrutată.

Dar linişte, acum țipă nichelata trompetă;
în depărtare capacele lovesc.
Sacra societate îşi pleacă furculițele
ştergându-şi mustățile cu şervete de Damasc.
Ei lasă în voia soartei un boeuf à la Lützen,
vai, gâturi de argint au lăsat gheața-n găleată.
Suflă, trompetistule, în jurul bufetului;
un pahar de şampanie pentru Gustav Adolf
şi pentru libertatea cugetului!

Discursu-i încheiat şi mâncarea s-a terminat;
oamenii-ncep să-şi caute pelerinele.
Sentimentele mari ele trebuie arătate,
trebuie să se meargă la Regele Karl pentru-a fuma!

VI
La *„Regele”* stă un om îmbrăcat în negru
şi răsfoieşte ziarul radical.
Costumul este civil, dar atitudinea, se poate observa
c-a fost dobândită în parade militare.
El stă singur lângă raftul cu ziare
şi ascultă gălăgia, în fum şi beție,
despre Gustav Adolf şi Magdeburg şi Lützen,
aşa de mare şi impunător – şi aşa de nou după aceea!
Un căpitan gras din neamul nostru recrutat,
ce tocmai a intrat în istorica societate,
laudă cu voce tare, înainte şi-napoi
despre un tocmai născut sens eretic
în sacra istorie a regelui erou.
El îşi înmoaie logoreea cu cicoare arsă
şi dă foc credinței cu o sticlă de călugărească:
„Ascultați aici, domnii mei” – şi după o înghițitură
el face dovada deplină a zilei
că Gustav Adolf – a venit acum din burtă

o tuse rea şi memoria-l lasă –
barja istorică s-a blocat în noroi,
vai, prin fum el vede – şi sughiță –
doi prieteni vechi, dar cu priviri de foc
şi un zâmbet strâmb, unul singur, dar colosal;
şi a văzut că pentru urechi surde el n-a vorbit.
A fost civilul pentru acest camarad de arme,
ce n-a primit din mâncarea regală.
ştiau că el nu a fost invitat
deoarece el n-a crezut în noul Dumnezeu.
El a fost de asemenea concediat de la regiment
pentru că el n-a urmat regulamentul în exercițiu
atunci când a scris o istorie critică,
şi s-a-ntâmplat să se amestece într-o anume politică.

El stă acolo singur cu rana lui şi cu zâmbetul
şi deranjează considerabil plăcerea credincioşilor.
Dar ar fi fost ca musca în varză
dacă şi-ar fi arătat la supeu figura,
el ce nu avea credința adecvată,
dar a primit o insultă-n castronul jubiliar.
Şi ce-ar fi făcut el la acea festivitate,
el care s-a agitat pentru libertatea religioasă?

VII
Credința catolică, asta a fost lucrul
pentru care eroul era destinat să lupte
dar pentru a nu o lua în spate
el trebuie, după obiceiul timpului, să se potrivească.

El adună împreună treizeci de mii de oameni,
persoane expuse la doctrina pură,
din care cel puțin tot al doilea a ars
de zel pentru cauză şi onoare.

Aşa s-au dus, cu lovituri şi gloanțe
şi-i bătură pe catolici până la sfârşit.
Doctrina catolică a rămas vie
dar catolicii au fost arşi.

Aşa că pentru credința lui el şi-a dat viața,
dar onoarea a fost lăsat să şi-o păstreze,
şi mulțimea peregrinează la mormântul lui
cu speranța să vadă cadavrul făcând minuni.

Eu cunosc un om care pentru o altă credință
a trebuit să-şi dea onoarea dar şi-a păstrat viața
şi mulțimea nu se linişteşte
până viața lui nu-i distrusă.

Ce artă-i aia de-a muri cu bun gust
şi pe un catafalc să porți coroană.
Nu, atunci e mai greu să suferi
şi să rămâi cu viața, dar fără onoare.

(*Poeme în proză şi versuri – Rană febrilă*)

Prezentare şi traducere din limba suedeză
Dorina Brânduşa Landén

Nikolai Gumiliov*

Fondatorii

Romulus şi Remus, decişi, pe colină au descins.
Nefertil era pământul de-acolo, aspru, uscat.
„Aici, va fi o cetate!", Romulus zise convins.
„Cetatea Soarelui!", Remus, pe loc, verdictul a dat.

Romulus spuse: „Cu voia astrelor, noi am putut,
Să ne recâştigăm vechea, cuvenita onoare".
Iar Remus opină: „Acum tot ce a fost, a trecut,
Tot să uităm şi să privim înainte, spre soare!".

Romulus rosti: „Şi-aici, va fi arenă aleasă,
Aici, casa noastră, şi vom ține uşile deschise…".
„Şi-ar trebui aşezate mai aproape de casă,
Criptele funerare", Remus, la rându-i, conchise.

1908

Unire

Pe bolta nocturnă, luna apare.
Cu drag îşi trimite raze lucitoare.

Pe lac, vântul de seară rătăceşte,
Sărutând apa, ferice şi rece.

Ah, Domnul nutreşte mare iubire,
Veşnic dorind între oameni unire.

Însă oamenii de creație par,
Din păcate, a se uni foarte rar.

1917-1918

*Nikolai Gumiliov (pe numele real Nikolai Stepanovici Gumiliov, 3/15 aprilie 1886, Kronstandt – 24 august 1921, Petersburg) s-a remarcat ca poet şi critic literar. Tatăl scriitorului era medic militar. N. Gumiliov a urmat cursurile liceale în Țarskoe Selo. Studiile universitare în filologie le-a absolvit la Sorbona (Paris). În 1905, a debutat cu volumul liric „Put konchistadorov" (Drumul conchistadorilor), remarcat de Valeri Brinsov: În 1905, Gumiliov editează, la Paris, revista cultural-artistică „Sirius" (în total 3 numere) şi efectuează prima sa călătorie în Africa (au urmat altele, în 1910 şi 1913). Întors în Rusia, va colabora intens la revista „Apollon", editată de S.K. Makovski. În anul 1911, Gumiliov a organizat în Rusia cercul „Țeh poetov" (Atelierul poeților) şi a lansat programul mişcarea literară akmeistă, insistând pentru o literatură a efectului vizual, a intensității sentimentelor, a concreteții şi laconicității expresive. A publicat un număr însemnat de volume, cuprinzând poeme şi poezii: „Romanticeskie țvetî" (1908, Flori romantice), „Jemciuga" (1912, Mărgăritare), „Ciujoe nebo" (1912, Cer străin), „Kostior" (1918, Focul), „Şatior" (1912, Şatra). În anul 1910, s-a căsătorit cu poeta Anna Ahmatova (pe numele real Anna Andreevna Gorenko). În august 1921, a fost arestat, judecat şi împuşcat de către comuniştii bolşevici, pentru instigarea marinarilor din Kronstadt, care se revoltaseră în februarie 1921.

Girafa

Azi, disting privirile tale amare,
Genunchii ți-i strângi cu mâinile fine,
Trece girafa cu mişcările line,
Înspre lacul Ciad, acolo în zare.

Are zveltețe, grație, încântare,
Şi pielea-i ornează un profil minunat,
Trece marile lacuri cu mers legănat,
Doar luna cu ea poate să se compare.

Dă imaginea coloratelor vele,
Şi-i ca al păsării zbor, fuga-i lejeră,
Ştiu, că multe minuni pământul oferă,
Când se ascunde-n grotă seara pe stele.

Ştiu vesele basme din țări depărtate,
Cu fata arăboaică şi un tânăr şeic,
Ai inhalat totuşi mult ceața cea deasă,
Sigur, că nu te-ar interesa mai nimic,
Afară de-o ploaie, ce greu să se gate

Îți voi povesti despre grădini divine,
De zvelți palmieri, miros de ierburi rare.
Plângi? Pe lângă Ciad, acolo în zare,
Trece girafa cu mişcările line.

Portretul unui bărbat

Tablou aflat la Luvru,
Cu autor necunoscut

Ochii lui par a fi lacuri subterane,
De când a pierdut regeştile saloane.
Se vede al oprobriului cel mare, semn,
De Dumnezeu, el să vorbească, n-a fost demn.

Buzele crestate, rana roşie, rea,
Erau urme de lamă, cu venin pe ea.
Chiar demult închise, au rămas jalnice.
Evocând, în fapt, multe plăceri tainice.

Mâinile-s marmor oranj în raza lunii
În ele sunt temeri de blestemul lumii.
Au dezmierdat fete tinere, frumoase
Şi-au făptuit răfuieli sângeroase.

Din timp, i s-a rezervat un straniu destin,
Să aibă vis de poet sau de asasin,
Şi pe cer, poate chiar de când el s-a născut,
O sângerie cometă să fi căzut.

Poartă în suflet insulte seculare,
Durere, mâhniri şi tristețe neclare.
La Madona, Ciprida, în parcuri s-a dus,
Însă despre viața lui nimic nu a spus.

Pare câinos, dar nu-i atroce, hain.
Pielea-i fină are culoare de satin.
Poate să zâmbească, să râdă de toate,
Numai că de plâns… de plâns nu se mai poate.

Totdeauna mor toate florile mele

Totdeauna mor toate florile mele,
Cu gingăşia efemeră mă păcălesc.
Durează o zi – două şi se ofilesc.
Totdeauna mor toate florile mele.

Inclusiv, păsările aici nu trăiesc.
Zbârlesc penele trist şi eu dau de năduf,
A doua zi, când găsesc doar gheme de puf…
Inclusiv, păsările aici nu trăiesc.

Cărțile, puse pe opt rafturi, la număr,
Destule volume greoaie, tăcute,
Străjuiesc cuminte din epoci trecute,
Ca dinții iviți pe tot atâtea rafturi.

Mi-amintesc anticarul, destul de abil,
Era cocoşat, un tip insuportabil…
… Să mă speculeze îşi pusese în gând,
Pentru un blestemat şi amărât mormânt.

1910

Prezentare şi traducere din limba rusă de
Stelian Ceampuru

Matthew Macer-Wright*

Mareea de anul trecut

În mijlocul fâşiei de râu
pe bancuri de nisip cormorani singurateci
îşi întind aripile regale
înainte de hăituirea refluxului,
care trage puternic apa barată
de istm la cheremul vântului,
de acel zid izbit,
când râul se umple şi se întinde
dincolo de papura verde, de lut şi de glod,
după înălțarea grațioasă a păsărilor,care bat din aripi
cu încredere, urmează valuri care se lărgesc
tot mai mult oferind hrană abundentă
aruncată la suprafață,
prânz uşor peste care pescăruşii
cu spatele negre plonjează, cu ursuz croncănit
confuz de vrajba,
demnă dizgrație fără veste
ce amenință întreaga vale,
sub un cer groaznic holbat
ce planează tot mai aproape, ziua stoarsă
face ca trecătorii să-şi încheie hainele
înainte ca ciocanul solid al ploii să cadă
şi pulsul apelor să amenințe
lungile nopți de iarnă
ne cheamă, ne cheamă, ne cheamă.

Această culoare

Tu nu ai fost martora acestei culori,
atât de neobişnuită, într-o după-amiază târzie de iarnă,
înainte de lăsarea nopții, care ne urmăreşte,
amurg încolăcit spre întuneric
când mă aflam cu spatele întors,
scormonind focul şi amestecând o fiertură.
Se formase acolo o fâşie violentă deasupra dealurilor,
pe care-am privit-o printr-o fereastră nepăsătoare.

Eşti prea fricoasă să urmăreşti
cum cerul se destramă în acel roz halucinant,
orizont sângerat ce apasă peste pomi,
în umbre arse. Şi totul de-a lungul culmii
cu lumini artificiale în casele mai mari,
aprinse absent una după alta.

Fiul risipitor

Am aşteptat somnolent în casa agitată,
măturând podelele aşa la întâmplare.
M-am oprit în iatacuri mobilate pe jumătate
Să ascult roți de automobil pe prund, scârțiituri de frâne,
râsul frățesc lapidar din hol
şi paşi pe covorul roşu imaginar
întins solemn pentru vizita ta –
revenind de astă dată încărcat,
sau cu mâinile goale,
mă vei observa reținut lângă balustrada lustruită a scării
zâmbind, ca şi cum vreun aspect tainic
al aventurilor tale recente
m-ar desfăta numai pe mine –
înainte de petrecere şi de ospătarea ta viitoare.

Asta însă mult mai târziu;
pentru că, pe moment, continui să te aştept.
Îți citesc e-mailurile tale joviale
şi le editez conținutul
în mod corespunzător
pentru bastioanele casei
împart cu tine toate bucuriile şi necazurile tale
la un nivel acceptabil de exclamații.
Continui să aspir covoarele,
distrugând pânzele de păianjen,
scuturând fețele de masă,
spărgând lemne,
trebăluind prin fiecare colț interzis
al destinului tău norocos:
cum ai scăpat de aici.

Plâng cu lacrimi tăcute
într-o pernă ruptă
gândindu-mă la viața ta
la marea de corali
prin poziția mea,
atât de invizibilă,
şi care nu va fi vreodată
nici măcar ca unui văduv,
O pot păstra oricum –
uşile vor continua să scârțâie,
ferestruica va rămâne cu geamul crăpat.

Încuiat în acest trecut sumbru
Voi continua să trăiesc
până când într-o săptămână aleasă
vei sosi din nou acasă.

Prezentare şi traducere din limba engleză de

Mariana Zavati Gardner

*Este muzician şi poet. Printre autorii săi preferați se numără W.H. Auden, Ted Hughes, Elizabeth Bishop şi Geoffrey Hill. Contribuie cu poezii la *OU Poets UK* din 2002, la care a fost editor invitat. Versurile sale au fost publicate în reviste literare şi în antologia anuală *Openings* editată de *The Poetry Society of the Open University UK.* Află inspirație în peisajele pitoreşti ale zonei unde locuieşte, care este The Forest of Dean din Comitatul Gloucestershire, pădure cu stejari vechi, precum şi din observațiile sale şi empatia față de natură şi animale. Ca muzician, se simte atras de poezie, în special de muzicalitatea limbajului poetic. Îi plac atât ritmul şi sunetul cuvintelor, cât şi sensul lor.

Jeries Samawi* *(Iordania)*

Salutul

Cu-aripi de lumină, orbitoare
A trecut
Aruncând spre sufletu-mi în chinuri,
Ca o melodie efemeră,
Salutarea ei întâmplătoare
Şi-a trecut, lăsându-mă în urmă
Transformat în scrum, refren pierdut
Şi-a trecut.

Ca un vis frumos de noapte
A trecut, s-a risipit…

Vai, de n-aş fi fost prea obosit!
Vai, dacă n-aş fi dormit
În tunelul cel de fum!
De nu m-ar fi-mpovărat
Negurile de pe drum…
Aş fi strecurat-o poate-n
Ascunzişul meu acum
Şi-alintând-o cu privirea
Pe tronu-mi s-o fi suit
Şi din prețioase perle
Coroană să-i fi-mpletit…

Ca un îngeraş din ceruri
Cu mâini de argind vrăjite
Gura ei – nectar de mure,
Aripile-i poleite
Cu lumină orbitoare

Şi-a trecut, lăsându-mă în urmă
Transformat în scrum, refren pierdut
Şi-a trecut.

Prezentare şi traducere din limba arabă de
Georgeta Younes

* Jeries Samawi s-a născut în Amman, Iordania. A emigrat de timpuriu, petrecând 15 ani în Statele Unite ale Americii, după care s-a întors în țară şi s-a stabilit în orasul Fhes. Studii făcute în Iordania şi Statele Unite în domeniile: filologie – limba engleză, filosofie, comunicații de presă. A lucrat în televiziunea iordaniană în pregătirea şi prezentarea diferitelor programe. A participat la multe conferințe şi festivaluri culturale din lumea arabă şi internațională. Şi-a tradus o parte din poezii în limbile engleză, italiană, franceză. Din anul 2001, lucrează ca director general al festivalului artistic Jerash.

Ruth O'Callaghan

POEME

Aceste poeme sunt traduse în cadrul Proiectului Internațional Poetry PRO, coordonat de Lidia Vianu, Director al Masteratului pentru Traducerea Textului Literar Contemporan – Universitatea Bucureşti, http://mttlc.ro

Ruth O'Callaghan este nominalizată pentru premiul Pushcart, bursieră Hawthornden, auditor în cadrul competițiilor, intervievator, recenzent, redactor, lider de workshop şi mentor. Operele sale au fost traduse în şase limbi, fiind cunoscută atât în Asia, Europa, cât şi în Statele Unite ale Americii. Primind o sponsorizare să viziteze Mongolia, Ruth O'Callaghan a colaborat cu poete autohtone la o carte şi un CD, a primit o medalie de aur în Taiwan, are trei colecții de poezii, iar ultima colecție, *The Silence Unheard*, se află în curs de apariție la începutul anului 2013.

În mişcare

Stânci, şterse de apă,
refuză să fie măsurate de topograf.

În fiecare an casa, flirtând,
se apropie tiptil de mare.

Din spatele unor ferestre cu obloanele lăsate,
se infiltrează cuvintele.

Dincolo de linia copacilor

o movilă de lumină
ține pe loc
cerul invaziv

întunecat de ploaie umbrele
dinspre şuie
ardezia şi tăblia cerului

ce nu vrea să lase să treacă
ultimul moment de căldură al zilei.

Sălcii împrejmuiesc râul.
O cioară singuratică
înnegreşte fâşia scurtă ce
măsoară distanța
către terenul arabil unde se adăposteşte.
O rafală de vânt

împrăştie întunericul
dezvăluind
o cicatrice a soarelui, ca rodia.

Refuzând căderea nopții,
o fâşie de lumină este
disidentă.

Acea haină aparte

– din piele/peticită –
te-ai fi aşteptat să fie purtată descheiată

larg cu o beretă înclinată, dar tu o purtai
încheiată şi totuşi erai aşa de slabă încât te mişcai

în lărgimea ei, un hotel apropiat,
hol, bar, apartamentul unui străin, stație

de autobuz, aşezând speranța în colțuri
mici, întinzându-te pe paturi înguste, aşternuturi

din nailon gri. Ai pierdut întâi un nasture,
în subsolul unei pensiuni

a cărei proprietăreasă dezinfecta zilnic singura
toaletă de la etajul doi. Centura

s-a rupt în bâlci, unde te jucai cu
monede până se deschidea căminul studențesc. O ruptură

neobservată a lăsat să se vadă căptuşeala tocită, un fir
de murdărie ascuns în cusătură a provocat ruptura

care a condus la un tipar în josul spatelui către
tivul ce atârna, cureaua târându-se prin albia râului.

Bandana neagră

Femeia în bandana neagră refuză
brațul oferit să o ajute să traverseze din Harvey Nic
rotindu-şi ochii la frumusețea neagră încălțată
ce țăcăne prin amestecul traficului, se-mpiedică
de treptele stației pentru a coborî în subteran.

Femeia cu bandana neagră, nesigură
într-o anumită lumină, se retrage, adună în
jurul gâtului slăbit o blană de astrahan, priveşte
după clipirea roşie ce va opri taxiurile – parcă mârâie,
aude zgomotul, atât de aproape, al trenului în subteran.

Traducere din limba engleză de
Simona Sămulescu, masterand MTTLC

Mircea Radu Iacoban

AFECTĂRI, IMPOSTURI, INDIGNĂRI

Era să încep cu ponciful „se citeşte ca un roman”. Şi cum, de multă vreme, n-am avut plăcerea să citesc pe nerăsuflate un roman (românesc), renunț la introducere, dar păstrez ideea: cartea n-o laşi din mână până la ultima filă. Cu regretul aferent. În ce mă priveşte, s-ar putea ca interesul, poate supradimensionat, să se explice prin aceea că majoritatea personajelor evocate în recenta carte a lui Constantin Călin „Provinciale”* mi-este cunoscută. Ori, mai bine zis, am crezut că le cunosc. Dar şi cititorul mai puțin versat într-ale culiselor literelor române are din belşug motive să parcurgă cu mare interes o carte-jurnal ce consemnează realități (cu precădere culturale) dintr-un oraş de provincie, Bacăul, şi ale unei perioade, 1975-1989, pe bună dreptate numite de o poetă, „a obsedantului prezent”. De regulă, nu prea am încredere în jurnalele publicate post-festum: cele mai multe conțin retuşări de circumstanță, dar mai ales încearcă să acrediteze disidența autorului încă din perioada intrauterină. Const. Călin previne de la început: „Eu nu mă pot mândri că am sabotat epoca, sustrăgându-mă sistematic de la îndatoriri”. Drept care se consideră mai degrabă un rezistent. De altfel, o disidență pur politică apare ca minoră, câtă vreme poziția contestatară priveşte tare general umane, inacceptabile oriunde şi oricând. O atestă originala tablă de materii, din care citez câteva ținte: miere, cucută şi zgură, sentimente erodate, anomalii, mizerii, reverii, anxietăți, dezbinări, zeloşi, oportunişti, îngrijorări, afectări, imposturi, indignări, rugăciuni, aşteptări… Este parată şi eventuala suspectare de contrafacere ulterioară, recunoscându-se intervenții în textele de altădată. Dar, explică autorul, „nu mi-am schimbat punctul de vedere inițial şi nu l-am adaptat la noile mele raporturi (mai bune sau mai rele) cu persoanele citate”. Un act de disidență l-ar putea constitui simpla scriere a acestor mini-schițe-dinamită, dar şi periculoasa lor păstrare într-un oraş în care fiecare ştie ce face fiecare şi-ntr-o vreme în care „organele” erau deosebit de atente la puținii din cultură care ar fi mişcat în front. Realitatea temporală a acestor consemnări o atestă bogăția de informații, cvasi-imposibil de „reinventat” după aproape patru decenii, precum şi finețea unică a reacțiilor imediate, la fel de netrucabilă. De remarcat că şi propria persoană este supusă analizei necruțătoare: „Ca să echilibrez puseele critice şi autocritice, printre observații am introdus şi propria mea anamneză”. A rezultat o galerie de personaje examinate cu remarcabilă şi profundă pătrundere caracterologică; astfel evocat, peisajul redacțional apare de-a dreptul jalnic, mânat de meschine interese personale şi dispus la compromisuri slugarnice, fapt cu atât mai regretabil, cu cât este vorba de personaje şi culte, şi inteligente, şi… strivite de brutalitatea şefului: „Cine nu face aşa cum am zis, să-şi caute alt loc de muncă; valea! Asta e linia de sus!”. Autorul se străduieşte să urmeze porunca verlaineană: „Cine gândul nu-şi trădează / Nu oftează”. Rămâne, totuşi, umbra regretului de a fi „consumat vorbe mari pe oameni mici”. Îşi ia, acum, revanşa încondeierilor după cum fiecare a meritat, cu vârf şi îndesat. Din schițele, mini-foiletoanele, instantaneele dialogate, pseudo-cronicile literare, plastice, teatrale, rezultă, mai întâi, imaginea nefardată a „rezistenței prin cultură”, fără a se recurge la divizarea maniheistă rău/bun, apoi pitoreasca galerie de personaje, cele mai multe cu aura (oricum nemeritată) ştirbită. Adrian Marino spunea: „Vrei să fii credibil? Vino cu o carte mare”. Constantin Călin poate apela oricând la argumentul cărții (şi cărților) dedicate lui Bacovia. În raftul memorialisticii noastre, „Provinciale” poate deține acelaşi rang: o carte într-adevăr „mare”. Singurul regret al cititorului rămâne acela că autorul se opreşte (cel puțin deocamdată) la momentul decembrie 1989. Ce de cameleonisme ar avea de consemnat după!… Ceva speranțe ar lăsa precizarea de pe coperta a III-a: „Ediția I, parțială, fără note şi anexe”.

*Constantin Călin, „Provinciale”, Editura Babel, Bacău, 2012, 475 pag.

Rodica Lăzărescu

CU NICULAE GHERAN ÎN INTIMITATEA FAMILIEI REBREANU

După ce, în intervalul 1968-2005, diligentul şi tenacele Niculae Gheran a ridicat *edificiul Rebreanu* – cele 23 de tomuri de „Opere", unica ediție, înzestrată cu un aparat critic impresionant, finalizată în cultura română a secolului al XX-lea –, în această toamnă a văzut lumina tiparului primul volum* dintr-un proiect la fel de ambițios: publicarea epistolarului existent, în cea mai mare parte necunoscut, cuprinzând corespondența romancierului cu soția sa**,** după care ar trebui să urmeze patru opuri de *Scrisori către Liviu Rebreanu*, un al cincilea, bio-bibliografic şi, în fine, un dicționar al personajelor, întreprindere la care s-a angajat Editura Academiei în colaborare cu Muzeul Județean Bistrița.

„Intime", volumul ce deschide seria epistolarului rebrenian, valorifică fondul de la Academia Română, reproducând 405 scrisori din corespondența soților Rebreanu (237 epistole ale romancierului şi 166 ale soției sale), din perioada 14 august 1911-24 decembrie 1943. Câteva dintre acestea sunt adresate atât soției, cât şi Puiei, rareori şi lui Radu Vasilescu. Epistolarul este precedat de un *Cuvânt-înainte* al coordonatorului acestei temerare întreprinderi – Niculae Gheran, căruia i se datorează alegerea documentelor, transcrierea şi cronologizarea lor (multe fiind nedatate), precum şi inevitabilele note şi comentarii, ce însoțesc aproape fiecare scrisoare. De menționat şi contribuția tinerilor colaboratori de la Bistrița, Dana Hiticaş-Moldovan şi Tudor Papuc, precum şi a Lorenței Popescu, de la Biblioteca Academiei, trecuți prin tehnica textologică a transcrierii fonetice, a repetatelor colaționări (verificări încrucişate), de plasare a notelor şi comentariilor în cronologia firească a apariției diverselor persoane şi personalități şamd, colectiv căruia îi revine dificila, dar onoranta misiune de a duce la bun sfârşit proiectul de care aminteam mai înainte.

E momentul să punctăm câteva date despre trei dintre cei patru protagonişti ai acestui epistolar.

Ştefana „Fanny" Rădulescu, viitoarea doamnă Rebreanu, născută în 1888, fiică de boier mort într-un accident de călărie, după care familia a scăpătat, a mai avut doi frați: Ion (Ionel) şi Dumitru (Mitică), precum şi două surori: Maria (Marioara, soția lui Mihail Sorbul) şi mezina Didina (în acte Alexandrina). Ştefana se mărită cu Liviu la 19 ianuarie 1912 (an în care – după afirmațiile actriței din „Rampa" – a şi debutat pe scena Teatrului Național din Craiova, în piesa „Rapsozii" a lui V. Eftimiu), aducând drept „zestre" un copil din flori. Viitorii soți s-au cunoscut – după afirmațiile Ştefanei Rădulescu – îndată după sosirea în Capitală a tânărului Rebreanu, adică după 15 octombrie 1909, prin Emil Gârleanu, care i-o prezentase pe terasa Oteteleşanu, unde-şi petrecea veacul boema artistică a vremii. Fanny Rebreanu a decedat în 1976, după ce conviețuise cu marele prozator 32 de ani (soțul ei a murit în 1944) şi căruia îi supraviețuise alți 32 de ani**.**

Puia-Florica Rădulescu, prin recunoaşterea ei de romancier, Rebreanu, apoi, prin căsătorie, Vasilescu, născută la 30 decembrie 1908, adoptată fără rezerve de romancier, a fost răsfățată şi iubită de acesta toată viața cu o dragoste ce adesea o depăşea pe aceea pentru soție şi care va isca ceva bârfe după moartea scriitorului. Puia se va mărita cu Radu Vasilescu la 26 octombrie 1931, nunta ținându-se în spațioasa casă a Rebrenilor din Bucureşti, iar naşi fiindu-le Iuliu Maniu şi Elena Coşbuc, văduva poetului George Coşbuc. A părăsit această lume în 1995.

Radu Vasilescu, „ființă de rară delicatețe sufletească, înzestrată cu harul comunicării oneste, cu umor şi aleasă cultură" (N. Gheran), „nobil în toate privințele" – cum îl caracterizase însuşi Rebreanu –, născut în 1906 (tatăl, şef de stat major la Marele Cartier, în timpul primei conflagrații mondiale, apoi comandant al Şcolii de Război, mama, englezoaică dintr-o familie de aristocrați), ofițer de cavalerie, o cunoaşte pe Puia la spectacolele Teatrului Național, fiind apoi prezentat lui Liviu şi Fanny Rebreanu, la Valea Mare, de Celesta Ressu, soția pictorului Camil Ressu. A murit în 1975.

Prefața clarifică cel puțin două aspecte foarte controversate. Primul este legat de falsa paternitate a Puiei, susținută cu înverşunare de Fanny Rebreanu, dar contestată de familia bistrițeană (Tiberiu, cel mai mic dintre frații Rebreanu, a deschis cândva chiar un proces, pierdut însă din cauza martorilor falşi şi a excelentei prestații a avocatului Rebrencelor). Relatată în stilul şi cu verva cu care Niculae Gheran ne-a obişnuit în trilogia sa, „Arta de a fi păgubaş", discuția cu Fanny Rebreanu privind adevăratul tată al Puiei este, pur şi simplu, antologică. După ce epuizează argumentele logice pe care doamna Rebreanu le respinge cu aplomb, N. Gheran răspunde nevinovat întrebării voit retorice a lui Fanny:

„– Cine să-i fie tată, dacă nu Rebreanu?

Întrebare ce nu trebuia pusă unui om abțiguit, ce se considera din familie – de fapt *familiarizat* cu tot ce s-a mişcat în jurul ei –, îmbiat să răspundă la lumina aurie a unei sticle de coniac franțuzesc, băută cu aleasă cin-

*Liviu şi Fanny Rebreanu, „Intime", Text ales şi aparat critic de Niculae Gheran, stabilirea textelor în colaborare cu Dana Hiticaş-Moldovan, Teodor Papuc şi Lorența Popescu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2012, 598 pag.

stire, până la fund. Simțind că mă aflu sub aripa lui Dumnezeu, singur stăpân, am răspuns candid, ca la Judecata de Apoi:

– Locotenentul Nicolae Becescu, oltean get-beget. Om voios şi vânător iscusit, pe care-l cărau pe brațe trei ordonanțe, ca să treacă un râu. Mai are un băiat, medic la spitalul Witing, aproape de Gara de Nord."

De altfel, într-o discuție cu autorul acestor relatări, Radu Vasilescu, soțul Puiei, îi va confirma faptul că, în acte, numele tatălui lipseşte: „Când am cerut-o de soție, Rebreanu m-a trimis la Călăraşi să-i scot un duplicat după actul de naştere, iar pe el era menționat doar numele mamei: Ştefana Rădulescu, de profesie menajeră."

Cel de-al doilea aspect limpezit în *Cuvântul-înainte* îl reprezintă odiseea fondului arhivistic Liviu Rebreanu. În anii imediat următori „eliberării", de teama deportării, familia este convinsă de un funcționar al Academiei să depună într-un seif al instituției manuscrisele şi corespondența scriitorului, primind asigurări că vor putea dispune de ele „când şi cum" vor găsi de cuviință. Prin urmare, „la naționalizare, seiful a fost deschis, iar proprietarii întregii colecții au primit o scrisorică prin care Academia Română le mulțumea pentru donația ce n-o făcuseră". Când, după reabilitarea lui Rebreanu, Fanny face scandal în biroul preşedintelui Miron Nicolescu, cerând restituirea arhivei, printr-un inteligent tertip Gabriel Ştrempel reuşeşte să împartă fondul pe din două: „unde au existat versiuni duble ale romanelor (…) le-a împărțit frățeşte, unicatele, la alegere, 50 şi 50%, corespondența de familie restituită integral familiei, restul epistolarului la Academie (…) Numai că, neexistând un inventar, familiei nu i s-a înmânat decât o infimă parte din corespondența intimă. Ca prin farmec, scrisorile în care poponeața doamnei se rostogolea duios au dispărut, spre enervarea multor critici şi istorici literari (…). …Nimeni dintre noi nu bănuia atunci că trierea plicurilor aparținuse altora, că multe nu fuseseră mistuite de foc, ci doar puse la adăpost.".

Găsim în prefață informații generoase privind relația lui Rebreanu şi a soției sale cu ramura bistrițeană a scriitorului – „încăpățânarea ei [a lui Fanny, n.n.] de-a face abstracție de soarta nefericită a Rebrenilor de peste munți va tensiona într-atât relațiile familiale, încât, la capătul repetatelor ocări, mahalagismul se va revărsa în sălile tribunalelor din Capitală şi Cluj". Refuzul romancierului de a-şi ajuta financiar frații şi mama (față de imputările şi de insistentele cereri de bani ale bistrițenilor, doamna Rebreanu îi scrie soțului de la Paris, la 27 octombrie 1928: „Sunt mândră că eşti în stare să ții un c.. de muiere. Nu uita că c… muierii tale e cam mare! Sâc!"), refuzul de a o găzdui pe Ludovica Rebreanu la Bucureşti, în vreme de Țica – Alexandrina Rădulescu, mama lui Fanny – era „o răsfățată a casei", chiar tragedia lui Emil care i se datorează într-o mare măsură –, toate răzbat din epistolele schimbate de cei doi soți şi sunt evidențiate de N. Gheran în rândurile ce precedă epistolarul.

Tot în prefață se fac auzite ecouri ale „bătăliei" pentru tipărirea operei rebreniene, nu atât în ce priveşte lupta şi abilele manevre, mărturisite de Niculae Gheran cu alte prilejuri, împotriva cenzurii epocii (romanul „Gorila", amintit şi aici), cât mai ales cu familia Rebreanu, aflată în opoziție, gata oricând a-i imputa câte ceva. De pildă, la apariția celui de-al patrulea volum din *Opere*, ce cuprindea romanul „Ion", însoțit de un amplu aparat critic, editorului i se reproşează menționarea la note a faptului că romancierul a făcut puşcărie la Văcăreşti şi la Gyula, în alt rând este admonestat pentru coperta seriei unde apare doar **Rebreanu**, „că acelaşi nume îl mai poartă şi nepricopsitul de Tiberiu, om fără căpătâi", după spusa doamnei. Nici accesul la „Jurnal"-ul romancierului, chiar aşa, „forfecat peste măsură şi vulcanizat pe-alocuri cu petice decupate din «însemnările de la vie»", pe cât de util ar fi fost în sprijinul editării romanului „Gorila", pe atât de dificil de realizat s-a dovedit a fi în realitate!

În fine, n-ar fi de neglijat nici anihilarea unor „bârfe" apărute „cu duiumul", mai ales după ce familia a găsit cu cale să-şi mute neînțelegerile în sălile de tribunal. Nefiind fiica naturală a romancierului, Puia primea de la acesta „mesaje înfocate, la temperaturi din ce în ce mai încinse" şi dovezi de iubire ce au iscat, postmortem, amintitele „bârfe", pe care N. Gheran le spulberă cu o frază: „Ne-am pierde vremea să insistăm pe această temă".

Aş mai menționa opțiunea coordonatorului ediției în transcrierea textelor, şi anume aceea de a păstra, cu foarte puține excepții, grafia originală, „precară pe alocuri din punct de vedere ortografic şi nu numai", pe de o parte pentru a asigura cursivitatea lecturii, neîmpiedicată în croşete şi *sic!*-uri, dar, în primul rând, pentru că „şi transcrierea greşelilor verbale şi de peniță a fost şi rămâne un mijloc de portretizare a personajelor". Şi, cum sentimentele lui Niculae Gheran față de doamna Fanny Rebreanu ies uşor în evidență de-a lungul întregii prefețe, este limpede de unde vine această decizie de a-şi prezenta „personajul" nefardat. E drept, o caracterizare nefardată, dar, zicem noi, obiectivă, având în vedere portretul în alb şi negru pe care i-l face în încheierea *Cuvântului-înainte*:

„[Rebreanu] a avut deopotrivă norocul şi ghinionul de-a descoperi în Fanny o femeie autoritară, care l-a sâcâit cu veleități artistice, dornică să se afirme cu orice preț, muiere cicălitoare şi cheltuitoare, dar şi perseverentă în ocrotirea sa, scutindu-l de griji terestre. Înfigăreață, l-a susținut moral ca nimeni altul în momente de cumpănă, l-a încurajat continuu, ținându-l cât mai departe de hamalâcuri cotidiene. Egoistă, mereu în favoarea fiicei sale, s-a ferit şi chirurgical să-i aducă pe lume un alt moştenitor, dornică să-l ştie cât mai aproape de familia ei, dar şi cât mai departe de bistrițeni."

Cât despre Liviu Rebreanu, Niculae Gheran îl defineşte drept „un om ca toți oamenii, dornic să ştie că are un rost pe lume, să fie iubit şi să iubească". În fond, nu asta îşi doreşte fiecare dintre noi?

Epistolele publicate, completate cu judecățile echilibrate şi argumentate din prefață şi din note, chiar şi atunci când comentatorul nu-şi poate reprima unele dezaprobări şi antipatii, convins fiind că o anume cosmetizare a faptelor şi a atitudinilor nu ar folosi nimănui şi la nimic, au rostul de a-l pune pe Rebreanu într-o lumină

cât mai fidelă, fără exagerări şi *parti-pris-uri*.

Omul – faţa de zi a lui Rebreanu – e „mâncat şi prăpădit în ghearele" geloziei, „robit", „prostit", „zăpăcit", cu „veşnice îndoieli" care îl „rod" şi îl „dor", preocupat să asigure „prea sfintei neveste" şi fetiţei mult adorate banii necesari, în primii ani ai căsniciei pentru „zarzavaturi, ouă, borş şi lapte", mai târziu pentru „rochiile, pălăriile şi pantofii" cumpăraţi la Paris, pentru concediile petrecute în cele mai bune condiţii de cazare şi masă la Techirghiol, Karlsbad ori Veneţia, pentru studiile Puiei la Sorbona, mulţumit când poate satisface pretenţiile „Făniculuiscump", „chiar şi chestia cu faimosul c... de muiere care ar fi cam mare. Îmi închipui că de atâtea alergături [prin magazinele pariziene] s-a topit de tot! la seama să nu te întorci cu totul fără dumnealui!...". Căci „tu eşti sufletul meu cel mai bun şi viaţa mea adevărată", „tu eşti pentru mine nu numai soţie, ci şi mamă, şi soră, şi prietenă", „tu eşti tot"!

Scriitorul – faţa de noapte a lui Rebreanu – se poate retrage în liniştea odăii din Bucureşti, Valea Mare ori Orlat doar după ce *omul* are asigurată „liniştea sufletească": „...fii veselă şi bucură-te ca să mă pot bucura şi eu, să-mi pot vedea de scrisul meu cu linişte sufletească de care am neapărat nevoie!". Şi, adaugă Niculae Gheran, de o anumită distanţă. Rebreanu – menţionează acesta – „şi-a elaborat opera numai când s-a aflat departe de familie, de gălăgia din jur". Iar „la masa de scris nu trişează pe nimeni şi, în primul rând, pe el. (...) Trezit la realitatea gălăgioasă din jur, îngrozit de solitudine, trimite cu disperare apeluri de dragoste celor care, de departe, îi răspund cu iubire. Liniştit, se reaşază la masa de lucru, trecând în lumea închipuirilor lui. Lume stranie, cu personaje mai vii decât el, fascinantă, aşezată întotdeauna pe primul plan al existenţei sale."

Omul apare cu umbrele şi luminile lui, *Scriitorul* rămâne unul emblematic pentru întreaga literatură română**.**

Mircea Dinutz

LUMEA *CĂRŢARILOR CONTIMPORANI* ÎNTRE LUMINI ŞI UMBRE

Hotărât lucru, nu-i de respirat
fără o carte bună la îndemână…

Cine vede în Magda Ursache doar o condeieră (talentată, ce-i drept!) pusă mereu pe harţă, răscolind *trecuturi*, angajată într-un război fără de capăt cu fantasmele neguroase ale deceniilor stăpânite de apriga mânie proletară revărsată abundent dinspre Răsărit, dar şi cu acestea de acum, umbre păguboase, nu mai puţin devastatoare, aruncate peste noi de puterea ulcerată a unui Occident arogant şi duplicitar, o autoare belicoasă aşadar, îmbătată de succes şi prestigiu – obţinute şi recunoscute la nivel naţional prin lovituri bine calculate şi un discurs înviorat de împunsături şi acuze, nutrit din căutarea voluptuoasă a păcatelor lumii în care am trăit şi trăim, acela nu înţelege ori nu vrea să înţeleagă temeiurile şi motivaţiile reale ale operei sale: de la „Universitatea care ucide" (1995) la „Bursa de iluzii" (2005), de la „Bolile spiritului critic" (2006) la „Vieţile cărţarilor contimporani…"* (2012), ea apără cu sinceritate şi tenacitate valorile identitare, singurele ce ne pot ajuta să ne aflăm cu demnitate între etniile lumii, să fim europeni de naţionalitate română. Cei care o contestă brutal, indiferent pe ce cale şi, mai grav, fără argumente, se prefac a nu observa că (aproape) toate judecăţile sale, oricât de aspre, au o solidă acoperire în date şi cifre, în fapte, documente şi amintiri; se mai prefac a nu vedea că întreaga sa capacitate empatică, eforturile şi sacrificiile, ironia sarcastică, acuza grea şi agresivitatea, mereu dirijate asupra aceloraşi ţinte, sunt echilibrate de insistenţa cu care îmbracă în lumini calde ***modelele reale*** (marginalizate şi/sau maculate prin mijloacele cele mai abjecte) din lumea scriitorilor de ieri şi de azi, mai mereu singuri, împinşi spre marginea socială, umiliţi, sacrificaţi, nu numai de organele de represiune ale regimului comunist ori de iresponsabilitatea guvernelor postsocialiste, dar şi de o gravă şi (aparent) nevindecabilă înstrăinare/desolidarizare tocmai a celor care ar trebui – în orice împrejurare – să-şi apere cu demnitate statutul nobil de *cărţari*, împătimiţi ai scris-cititului. Dacă, înainte de acel nefast decembrie 1989, *turnătoria între prieteni a fost voluntară, ca munca patriotică,* observă cu amărăciune autoarea, astăzi, în glorioasa epocă a capitalismului multilateral dezvoltat, *cei mai mulţi dintre condeierii noştri, înregimentaţi, înrolaţi în oarece tabere, se-adoră între ei sau îi căsăpesc pe ceilalţi, din tabăra adversă*. Oricum, e de admirat că nu pierd timpul de pomană.

Aş vedea în această carte, ce-şi are o arhitectură a ei, bine gândită, o sinteză a principalelor teme şi obsesii ale Magdei Ursache, *opinioman(ă)* de prim rang şi polemistă redutabilă, astfel explicându-se prezenţa unor texte – puţine la număr – reluate din „Bolile spiritului critic" (2006), „Pe muchie de hârtie" (2007) şi „Să citiţi bine!" (2010), ce-şi găsesc locul optim în „rama" unui capitol sau altuia: eliminarea şi marginalizarea elitei in-

*Magda Ursache, „Vieţile cărţarilor contimporani după Magda U", Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2012, 358 p.

telectuale, lupta pentru conservarea identității noastre spirituale, ruptura cu tradiția, negarea silnică a trecutului, limba română – în pericol!, literatura – instrument al supraviețuirii noastre spirituale, relația Scriitor-Putere, nu numai competențe, ci – în primul rând – caracter şi moralitate, războiul scriitorului român împotriva scriitorului român, apariția editurilor-căpuşă şi a editorilor de conjunctură, presa culturală cu plusuri şi minusuri, critica de întâmpinare între deziderat şi realitate, pledoaria pentru meritocrație – o luptă pierdută, impostura în ofensivă prelungită!! Fiecare dintre aceste teme, fără a le fi epuizat, se constituie în puncte de plecare pentru demonstrații convingătoare şi, de multe ori, seducătoare la nivelul expresivității, culminând cu trei concluzii ce ghilotinează – pare-se – bunele noastre aşteptări: *Suntem condamnați la realism* (Radu Mareş), *Galaxia Grama străluceşte în voie* (D.R. Popescu) şi… *Caragiale se joacă de câte ori deschizi televizorul* (Magda Ursache).

E de luat în considerație bibliografia foarte bogată, explorată de eseista sobră cu siguranța moralistului bine motivat: personal, am înregistrat 67 de titluri, dintre care o parte îi oferă dovezile incontestabile în susținerea tezelor sale (Liliana Corobca – „Epurarea cărților în România. 1944-1964", Paul Caravia – „Gândirea interzisă", Marian Petcu – „Puterea şi cultura. O istorie a cenzurii"), o a doua categorie o reprezintă scrierile confesive, oferind mărturii autentice, verificabile, altele contestabile, pentru că, sub aparența spovedaniei, se dovedesc a fi auto-ficțiuni de natură să deturneze atenția opiniei publice de la adevăruri evidente („Roman intim" de Paul Goma, „Jurnalul fericirii" de N. Steinhardt, dar şi „Jurnalul" lui M. Sebastian, „Amintirile deghizate" ale lui Ov.S. Crohmălniceanu, „Memoria ca zestre" a Ninei Cassian ori „Memoriile unui dac ambițios" de Petru Groza, în care autorii îşi ajustează/măsluiesc faptele, cât mai departe de adevăr; în sfârşit, cea de-a treia categorie (mai bine reprezentată) este a volumelor aparținând autorilor recomandați ca fiind exemplari prin verticalitatea lor etică, etnică şi estetică, pentru că – susține Magda Ursache – *în literatură e important şi ce spui şi cum spui*, prilej pentru criticul literar experimentat să-şi dovedească destoinicia.

Între aceştia, estetul şi moralistul remarcă, în primul rând, şi deloc întâmplător, încă din primul capitol al cărții, „Golgota poetului", pe Vasile Voiculescu, Mihai Ursachi şi Cezar Ivănescu. Primul îi apare ca *un misionar al pregătirii cultural-religioase*, un model de urmat atât prin faptele sale umanitare, în calitate de medic, dar şi prin opera sa, din păcate, mult prea puțin cunoscută. Nici omul, nici scriitorul nu a acceptat vreun compromis cu regimul, iar *în închisoare,* remarcă autoarea pe un ton cucernic-reverențios, V. Voiculescu a învățat *să moară întru Hristos*… Lui Mihai Ursachi i-a fost dat, cu asupra de măsură, să treacă printr-o dublă amărăciune: a trăit într-un regim totalitar, hărțuit de Securitate şi de cenzură, fiindu-i barată ascensiunea socială pe motive politice, după care, întors din exil, s-a confruntat cu un regim aberant, corupt şi odios în ipocrizia lui, ceea ce l-a transformat pe *opozantul de cursă lungă* (…) *într-un sceptic deloc mântuit!* Vocea Magdei Ursache se încarcă de o suferință încă necicatrizată, atunci când mărturiseşte: *Îmi lipseşte enorm silueta longilină cutreierând hudițele* ***mahalalei adânci Țicău,*** *din Săvescu spre Scăricică***.** Cel de-al treilea, Don Cezare, în ciuda aspectului exterior şi a imaginii create artificial de mulții neprieteni, a refuzat compromisul, impostura, vulgaritatea, a apărat valorile consacrate şi a suferit enorm când s-a văzut acuzat, pe nedrept, de colaboraționism cu poliția politică. Cu nişte cuvinte mai potrivite, autoarea exprimă sintetic tragedia acestuia: *I-a fost dată o Golgotă pe care a urcat-o singur*.

Între autorii preferați se numără Radu Ulmeanu, autorul romanului „Chermesa sinucigaşilor", despre care spune că este *un maestru al epicității, în bună tradiție şi fără urmele degetelor de poet*, iar despre om notează că a fost *rezistent la cântecul sirenelor cu epoleți*. Criticul sagace observă cu uşurință cum prozatorul de certă valoare *apasă superb pe detaliu* şi explică logic rațiunea pentru care realistul de vocație *împinge narațiunea în realism magic* (totul în jurul nostru sugerează o suprarealitate scăpată de sub controlul logicii şi bunului-simț). Îi mai reține atenția, în mod deosebit, rafinatul om de cultură Ioan Adam, cel *îndrăgostit de vorba înțeleaptă, de cuvânt rar ca hrană sufletească*, autorul volumului „Povestea vorbelor", o sursă de alese voluptăți pentru cititorul îndrăgostit de cuvânt. În fața avariei generale a limbii rostite, eruditul autor *narează cu farmec (…) ca o Şeherazadă-bărbat care nu ştie cât îi va fi dat să istorisească, dar speră ca povestea (vorbelor) să n-aibă sfârşit*. Radu Mareş nu renunță la temele mari, dovedind profesionalism, probând sobrietate, precizie şi patetism, impresionând prin *limpezimea stilului, tensiune epică, psihologie fină*. În romanul său, „Când ne vom întoarce", acesta *vede realitatea din punctul de vedere al etniei sale, se raportează la istoria mare şi mică din unghi identitar*.

Cu Dumitru Radu Popescu, Magda Ursache rezonează de minune, amândoi având aceleaşi valori de apărat, aceeaşi privire neiertătoare, acelaşi demon polemic şi parodic, aceleaşi ținte supuse ironiei nimicitoare şi aceeaşi inventivitate lexicală. Autoarea se aliază observației lui Gelu Negrea, care afirma cu toată dreptatea: *eseistul DRP dă clasă multor exegeți ai moftologiei caragialeşti.* Autorul, în cazul de față, al volumului „Puşca lui Caragiale" vede tot, are o memorie şi un spirit de observație ieşite din comun şi, cu deosebire, *nu-i tace* şi nu-i iartă pe cei care au realizat capodopera vieții lor: *Cetatea Tâmpitopole*! Pe toți aceştia discutați mai sus, la care trebuie să-i adăugăm pe Gheorghe Grigurcu, Luca Pițu, Gellu Dorian, Călin Ciobotari, Ion Lazu, Constantin Coroiu, Dumitru Ungureanu, Ioana Pârvulescu, Vasile Andru, Remus Valeriu Giorgioni, Aura Christi, Val Gheorghiu, Magda Ursache îi apreciază şi-i admiră, pentru capacitatea lor de a rezista oricăror presiuni, respingând compromisurile de orice fel, ceea ce face cu atât mai odioasă mulțimea oportuniştilor şi delatorilor, creatorilor ce sfidează cele mai elementare norme de bun-simț, în numele unei prost înțelese libertăți de creație, contestând valorile tradiționale, cultivând ostentativ vulgaritatea, aşa cum se întâmplă cu M. Gălățanu, Marius Ianuş, Elena

Vlădăreanu şi, din păcate, destui alţii… Convingerea fermă – poate prea fermă – a eseistei ieşene este că scriitorii, oricât de inteligenţi şi de talentaţi ar fi, sunt predestinaţi să eşueze în politică.

Poate cele mai substanţiale pagini ale cărţii se găsesc acolo unde atenţia moralistului şi a criticului literar se polarizează pe personalităţile controversate şi controversabile. În condiţiile în care astăzi *ne aflăm în miezul unor dispute aprinse despre valorile literare*, autoarea îşi exprimă satisfacţia pentru apariţia ediţiei revizuite a volumului „Bătălia Arghezi" de Dorina Grăsoiu, întrucât, în principiu, ne confruntăm cam cu aceleaşi probleme – în anumite momente prielnice, se realizează o înduioşătoare şi, mai ales, nocivă solidarizare a nulităţilor împotriva valorilor validate, aşa cum s-a întâmplat imediat după 1947, când Zaharia Stancu, Mihai Beniuc, Ion Vitner, M.R. Paraschivescu, Al.I. Ştefănescu, N. Moraru, Sorin Toma l-au scos – vremelnic – din literatură pe autorul „Cuvintelor potrivite". Când a revenit, Arghezi nu mai era acelaşi. Magda Ursache trage, de aici, singura concluzie ce se impunea, cu trimitere la prezent şi la viitor: ***Bătălia Arghezi** e mereu de purtat şi de recâştigat*. Cedările acestuia, ca şi ale lui G. Călinescu, despre care autoarea spune că aceasta a fost *tragedia scriitorului român nevoit să intre în tiparul puterii*, nu pot fi trecute cu vederea, dar ni se cere să înţelegem că presiunile politice şi ostilitatea submediocrilor i-au obligat să abdice de la principiile lor. Acestea se cer înţelese, ţinând cont de contextul social-politic atât de intolerant în acele vremuri.

O atenţie specială acordă Magda Ursache cazului reprezentat de Adrian Marino, autorul unei cărţi, „Viaţa unui om singur", tipărite, din voinţa acestuia, la cinci ani după moartea sa (2010), ce a provocat zeci de reacţii contradictorii – vehemente, comprehensive, mai rar, echilibrate şi cu dreaptă măsură. În ceea ce o priveşte pe comentatoarea noastră, cum o ştim, intransigentă, ea nu ezită să califice memoriile acestuia drept *un testament în defavoarea culturii române*, nici să-l acuze pe autor de *voluptate obsesivă, morbidă, patologică, terfelire, insulte şi umilire*, nici să-l condamne pentru *ingratitudinea faţă de G. Călinescu* (l-a ajutat să debuteze şi l-a păstrat ca asistent al său), observând sec: *repulsia îl lega la ochi*, pentru că nu reţine, în aceste pagini, despre fostul său magistru *decât oportunisme şi laşităţi, ipocrizii şi cinisme*. Fără a deveni mai concesivă, Magda Ursache subliniază şi meritele (exclusiv intelectuale) ale lui Adrian Marino: primul critic român tradus în mai multe limbi de circulaţie universală, inclusiv în Japonia şi S.U.A., reuşind performanţa *de a fi un eminent teoretician literar şi un prestigios comparatist, cu o uriaşă acumulare culturală, un profesionist al bibliografiei*. La acestea aş adăuga premiul obţinut la Paris pentru cel mai bun autor străin de expresie franceză pe anul 1979, pentru „Hermeneutica operei lui Mircea Eliade", tradusă în anul următor în limba română. La capitolul „circumstanţe atenuante", autoarea reţine faptul că existenţa sa a fost marcată originar de o gravă *carenţă afectivă*, la care s-au adăugat opt ani de detenţie, şase ani de domiciliu obligatoriu şi douăzeci de ani de interdicţie a semnăturii, din motive politice. Ar fi putut conta la originea conflictului dintre cele două personalităţi, crede eseista, şi atitudinea negativă a lui G. Călinescu faţă de teza de doctorat a asistentului său, ce avea ca subiect ***Viaţa…*** şi ***Opera lui Alexandru Macedonski***. Peste toate acestea, s-au ciocnit două imense orgolii, *un calofil* şi *un mare talent literar* (G. Călinescu) cu un *anticalofil* şi *un lexicograf al ideii* (A. Marino). Trebuie să recunoaştem că Magda Ursache reuşeşte să ţină bine echilibrul şi să ofere cititorului şansa unei evaluări corecte, cât se poate de obiective. La rându-i, comentatoarea se remarcă prin limpezimea şi acurateţea scriiturii, mereu surprinzătoare la nivel lexical şi imagistic, niciodată însă departe de idee. Ea refuză gratuitatea în toate formele sale de manifestare, conştientă că tematica asumată nu-i permite să facă „spectacol", nici măcar la acest nivel.

Ceea ce o cutremură, cu adevărat, pe Magda Ursache, foarte atentă şi fină analistă a valorilor culturale şi a mentalităţilor în continuă mişcare, este că am ajuns, în acest prezent deplorabil, *să terfelim autorităţile intelectuale ca în anii ruletei sovietice*, referindu-se – explicit – la deconspirările dirijate (N. Breban, Cezar Ivănescu, Ioan Groşan, Ioan Es .Pop), la care se adaugă prigonitul şi veşnic calomniatul în toate guvernările din ultimii 33-34 de ani – Paul Goma. Dar, cu toate eforturile făcute de a-l discredita, autorul romanelor „Ostinato", „Din calidor" şi „Gherla" *nu poate fi exclus din antologia verticalităţii româneşti*, după cum, tot aşa, lui N. Breban nu i se pot contesta calităţile de mare romancier şi nici opţiunea sa definitivă pentru *specific naţional cu accentul pus mai ales pe cultură*. Ofensiva impostorilor de toate culorile şi agresivitatea noilor cavaleri ai Ciolanului capătă forme groteşti şi devine periculoasă, cu deosebire, pentru că aceştia întâmpină, din varii motive, o foarte slabă rezistenţă. De aici nevoia acută de modele şi refuzul categoric de a face *trocul cu amnezia*.

Somnul spiritului critic naşte monştri. Cu deosebire, din acest motiv, nu ne putem permite să închidem ochii în faţa furiei demolatoare a unei false elite intelectuale, precum şi a estropierii iresponsabile a limbii române – marcă definitorie a identităţii naţionale, prin toate mijloacele posibile până într-atât încât *incorectitudinea rostirii pare a fi norma, de vreme ce exprimarea corectă începe a stârni zâmbete ironice*. Începem să vorbim – ne avertizează cu toată seriozitatea autoarea – ***o română maidaneză***, neuitând să precizeze: *Toţi contribuie la pauperizarea limbii, şi teleastul, şi magnatul, şi mafiotul şi parlamentarul şi guvernantul*. Ca să nu mai vorbim de canalele TV (naţionale sau nu) care, mână de la mână, *se fac vinovate de acţiunea nefastă asupra exprimării corecte*. Magda Ursache nu-şi deplânge destinul de *cărţar,* având deplină încredere în virtuţile întemeietoare ale cuvântului. *Personal* – afirmă ea – *cred că salvarea stă tot în pix ori în penel*. Luptătoare neîmblânzită pe baricadele tradiţiei, ale valorilor consacrate şi ale memoriei resuscitate permanent, ea îşi doreşte să readucă în sistemul nostru de valori **repere morale viabile**, în termeni de un optimism contagios: *Ofensiva se prelungeşte, continuă lupta, menţinându-mă la centru*. Aş mai adăuga un singur lucru – pentru a reuşi, se cuvine să-i stăm, cât mai mulţi, alături!

Elisabeta Isanos

ISTORIA TRĂITĂ LA SÂNGE

„Ce mai vor şi basarabenii ăştia?" Întrebarea, aparent inofensivă, cu toată aroganța ei naivă, am auzit-o, după 1990, într-o vizită, când la televizor se transmitea buletinul meteo, extins pe vremea aceea la provincia de dincolo de Prut. În ea se concentrează atitudinea generală a celor care nu cunosc istoria Basarabiei şi nu-i înțeleg destinul: iritare, indiferență, nelinişte față de ceva necunoscut, care pare străin. Am replicat atunci, cu riscul de a friza impolitețea, explicând pe scurt cine sunt basarabenii şi de ce se transmite la noi starea meteo de la ei. Pentru publicul larg şi nu numai pentru acesta, o carte despre Basarabia este întotdeauna bine-venită şi necesară, cu atât mai mult atunci când este vorba de una provenită „de la sursă", de o istorie trăită până la sânge, aşa cum este romanul ***Veneticii****.

M-am apropiat de cartea domnului Ion Lazu cu nepermisă întârziere. Basarabia este o temă pe care am abordat-o şi eu de câteva ori, având la bază o bibliografie destul de amplă şi anii trăiți în familia mea maternă, de refugiați basarabeni, într-o atmosferă încărcată de amintiri şi de poveşti despre această „țară" de nicăieri şi de niciodată, căreia abia dacă i se pronunța numele, iar întâmplărilor nu li se precizau anii. Era o măsură de prevedere, într-o vreme când a vorbi despre Basarabia ca atare devenise un pericol. Citisem, aşadar, despre acest subiect, memorii, jurnale, studii ale unor istorici, ziare şi reviste vechi, acumulând nenumărate date şi informații, grefate pe fondul povestirilor auzite în copilărie. Mi se părea puțin probabil ca încă o carte să-mi aducă ceva în plus. Dar iată că romanul dlui Lazu m-a captivat şi m-a uimit tocmai prin noutate, izbutind să surprindă din altă perspectivă, într-o narațiune de asemenea factură şi amploare, procesul dezrădăcinării basarabenilor şi al dificilei lor replantări în țara-mamă, proces lung şi greu, extins nu atât în spațiu, cât în timp, aşa cum se întâmplă îndeobşte cu cei care iau calea exilului. Cu diferența că aici, aspect inedit, e vorba nu de un exil propriu-zis, ci de refugiul în propria țară!

Inevitabil, prin împrejurările şi prin tragismul lui, exodul din Basarabia îmi aminteşte de părăsirea Troiei, în ultima ei noapte, de fuga lui Enea, cărându-şi în spate tatăl şi ducându-şi mână de fiul, luând astfel cu el trecutul şi viitorul, pentru a-şi întemeia cetatea în altă parte. Modelul troian rămâne, din păcate, valabil şi îşi desfăşoară paradigma şi în vremurile moderne. Aşa cum troienii nu îşi puteau închipui o cădere a cetății în mâinile duşmanului, ignorând efectele „calului troian", nici basarabenii nu au crezut, la 28 iunie 1940, că vor putea fi ocupați peste noapte. Având în vedere încetineala cu care circulau veştile pe vremea aceea (erau locuri în care anunțurile oficiale se făceau de către vătăşel în mijlocul satului), au fost extrem de numeroşi cei care nu au aflat la timp despre cedarea provinciei; de altfel, armata sovietică, cu grănicerii în frunte, trecuse granița mai înainte de expirarea termenului stabilit prin Ultimatum. Aceasta a fost, în special, situația celor din zona de frontieră, căreia îi aparținea şi satul Cioburciu, de pe malul Nistrului, al familiei Manu, a cărei poveste constituie subiectul romanului. Se ştie că românii au revenit pe Nistru prin ofensiva din vara lui 1941, dar, după aproape trei ani, în 1944, linia frontului înaintând spre vest, situația s-a repetat; de data aceasta, năvălea peste ei nu o Ocupație admisă oficial, ci războiul ca atare, iar civililor nu le mai rămânea decât să-şi ia ce era posibil de luat şi să fugă: *Actele, neapărat şi Ordinul de evacuare /... / haine, bani, acte, mâncare. Însă un bagaj cât mai mic, ca să nu-l pierzi din ochi şi să poți avea grijă de copii şi de tine...* Şi totuşi, stăruitoare, speranța absurdă revenea: *Poate că, totuşi, ruşii vor fi opriți la Nistru…*

A urmat călătoria lungă şi epuizantă, cu trenul care parcă abia se târa de la o gară la alta: *Cât să fi înaintat, dacă nu au ajuns încă la Prut? Trenul mai mult aşteaptă prin gări şi pe câmp, dintr-o mie de motive, niciodată clare. Călătorii storşi de vlagă, înghesuiți, întorc privirile spre fereastra compartimentului sau spre uşă şi se pomenesc întrebând în gol, pe nimeni anume: Unde suntem? Ce gară-i asta? De ce ne-am oprit? Nu mai plecăm odată?* În discuțiile dintre pasageri, este evocat, de către cei care-l trăiseră, primul refugiu, cel din '40, şi astfel momentul 1944 e amplificat prin reverberațiile primului exod. *Şi de sus ploua, ploua... /... / Pe la răscruci se formaseră pichete, grupuri care ocupaseră trotuarul şi nu ne lăsau să înaintăm. /.../ Mai târziu am aflat că dăduseră drumul deținuților din puşcării /... / ...ne țineau în târgul de vite, sub cerul liber, în ploaie, sub pază militară. /.../ Cine a putut să treacă înaintea noastră, în acea noapte de 28 iunie, a scăpat, dar în dimineața lui 29, n-au mai dat voie nimănui. /... / Granițele se închiseseră ermetic. /... / Mişunau agenții, forfoteau activiştii, vecinii scriau pâre zi şi noapte, îşi asigurau propria supraviețuire.* În discuțiile din tren se conturau cele două situații posibile ale unui basarabean: plecat şi ajuns pe drumuri, băjenar, ori rămas sub ocupant şi tratat de frații lui români drept trădător prin colaborare cu inamicul. Din această dilemă sfâşietoare, cu greu se putea ieşi.

Începutul romanului cucereşte prin veridicitate: despărțirea de Papa, drumul la gară, noaptea…, călătoria nesfârşită cu trenul supraaglomerat, staționările prin

* Ion Lazu, „Veneticii", Editura Ideea europeană, Bucureşti, 2009.

gări, neliniştea şi îngrijorarea mamei care nu ştie dacă îşi va putea ocroti copiii în situaţiile grele şi neprevăzute. În ce mă priveşte, o scenă m-a făcut să intru definitiv în atmosfera romanului: ajunşi, în sfârşit, la destinaţie, mama şi copiii sunt adăpostiţi, cu chiu cu vai, în casa unui localnic mai înstărit, în noaptea friguroasă de la început de primăvară, într-o odaie neîncălzită, şi mama e îngrozită la gândul că ar putea să i se îmbolnăvească copiii: *...pe jumătate udă şi pe de-a-ntregul ţeapănă de frig, şi-a tras păturile peste cap /... / şi a început să sufle şi iar să sufle aer încropit, descântat de ea: îl trăgea rece ca gheaţa în piept şi aştepta să se încălzească acolo, în adânc, apoi îl sufla până la ultima picătură, ca să le fie bine copiilor, să doarmă şi să se refacă după atâta neomenească oboseală...* În odaie erau depozitate macatele gazdei, dar ea nu îndrăznea să se atingă de ele, de teamă să nu fie alungată. *E trecut de miezul nopţii. Afară s-a lăsat gerul. Uşile sunt baricadate, dar asta nu e de ajuns. Să vadă dacă nu s-a uscat paltonul şi să-l pună peste băieţi? Sau să ia vreunul dintre macatele de pe ladă, iar mâine în zori să-l strecoare la loc, până să prindă gazda de veste? Dumnezeu vede şi înţelege. Nu-i trebuie decât să calculeze mişcările pe care le are de făcut pentru a-şi aduce planul la îndeplinire: din câţiva paşi fu lângă ladă, dibui macatul cel mai gros, îl trase dintre celelalte ca pe o carte, fără măcar să deranjeze stiva, îl despături în aer, pe când se întorcea la pat, îl aşternu de-a latul peste băieţi.*

Evenimentele narate nu îşi păstrează întotdeauna ordinea cronologică, mai ales după ce „veneticii" încep să prindă rădăcini în satul oltenesc unde îi repartizase Ordinul de evacuare, ci apar în funcţie de puterea amintirii şi de întâlnirile cu cei care au trăit şi îşi împărtăşesc unii altora experienţa refugiului, a războiului sau a prizonieratului. Pe măsură ce traiul veneticilor începe să se închege, locul refugiului devine el însuşi un centru al lumii, în care se încrucişează cărări. Aici sosesc veşti despre bombardamentul din 4 aprilie 1944 din Bucureşti, iar avioanele americane survolează la un moment dat şi satul din apropierea Slatinei: *Curând, peste muchia dealului se revărsă asupra văii, umplând-o ca o piftie tulbure, tremurătoare, un zumzăit-huruit intens şi autoritar/.../ Valea întreagă şi tot cerul se zgâlţâiau din ţâţâni; acest tăvălug sonor înainta milimetru cu milimetru, ocupând viroaga şi rămânând asupră-i, în timp ce pe sus, licărind ca nişte minuscule cruciuliţe de argint, se târau escadrilele de avioane americane – undeva foarte sus şi totuşi aşa de aproape că suflul lor singur putea să te trântească la pământ!* Prin ecourile sosite de pretutindeni, din zona frontului, din Basarabia lăsată în urmă şi zguduită de lupte, ***Veneticii*** nu este numai un roman al exodului, ci şi unul despre războiul cel mai cumplit şi mai ucigător din istorie, cea de-a doua conflagraţie mondială, război total, groaznic în aceeaşi măsură pentru civili, ca şi pentru combatanţi. O dovedeşte din plin povestea despre Cioburciul ras de pe faţa pământului, istorisită de Papa, tatăl Verei Manu, căruia tragedia i se pare imposibil de redat în cuvinte: *Gata, povestise tot? Acum vedea bine că aşa ceva nu se poate povesti şi poate nici nu trebuie să încerci măcar. Cui ajută să înşiri atâtea grozăvii? Ţi se încleştează fălcile, nu alta.*

Aşa cum se spune, viaţa încerca să reintre în normal, dar acest normal era altul decât cel de-acasă. Mama, Vera Manu, este întreţinătoarea, prin eforturi supraomeneşti uneori, a focului din cuptor şi a vieţii. Totuşi, *Ce-a fost n-o să mai fie* era laitmotivul zilnic, simbolică fiind în acest sens ideea castrării armăsarilor basarabeni, cai albi, aproape miraculoşi, cum nu se mai văzuseră prin părţile locului. Însă necazurile „veneticilor" erau departe de a se sfârşi, odată ajunşi în locul unde-i trimisese Ordinul de evacuare. Au cunoscut, la fel ca toţi ceilalţi refugiaţi, coşmarul de a fi urmăriţi în propria ţară. Sovieticii, ocupanţi între timp ai întregului teritoriu românesc, cereau liste cu basarabenii refugiaţi din fiecare localitate, pentru a-i „repatria" cu sila. Iar pe ei îi trăda felul de a vorbi, presărat cu expresii ruseşti, ca şi aerul speriat, căutând să nu atragă atenţia şi vorbind cât mai puţin, conştienţi că accentul lor îi va da de gol. În ultimă instanţă, depindeau, ca de multe ori în vremurile acelea, de bunăvoinţa, de compasiunea cuiva, în cazul acesta de a primarului comunei, decis, pe propria răspundere, să nu le trădeze prezenţa.

Consider că un merit deosebit al viziunii autorului asupra Basarabiei şi a basarabenilor este faptul că nu lipeşte etichete xenofobe şi nu-şi extinde resentimentele asupra ruşilor în ansamblul lor, ceea ce arată o cunoaştere profundă, exactă, şi o întreagă filosofie de viaţă. Basarabia, în special cea orăşenească, era un mozaic de naţionalităţi. Dacă la sat predominau în general românii, la oraş, pe lângă români şi ruşi, puteau fi întâlniţi armeni, evrei, tătari, nemţi, polonezi şi alte naţii; în partea sudică, a limanurilor Nistrului, a existat şi o colonie elveţiană, Şabag, singura de altfel înfiinţată de acest neam, în general statornic între propriile graniţe. După populaţia românească, ruşii erau însă cei mai numeroşi, a nega acest lucru ar fi, în primul rând, nerealist. Pe ruşii „de toate zilele", Grigore Manu îi caracterizează astfel: *oameni cu scaun la cap, luminaţi, gospodăroşi...* Nu cu aceştia avea el ceva de împărţit, nu înspre ei i se răsfrângea furia. La fel, nu extinde nici asupra evreilor resentimentul provocat de purtarea nedemnă a celor care insultaseră armata română în iunie 1940. Cu atât mai injustă apare în context tragica greşeală istorică, de data asta aparţinând românilor, descrisă în repetate rânduri în roman: pedepsirea lor *in corpore*, în vara anului următor, de către militari sau alte autorităţi, într-un fel de tribunale ad-hoc, care-i vizau în egală măsură şi pe românii suspectaţi de colaborare cu ocupantul, Grigore Manu fiind unul dintre aceştia: *... îţi spun ce am văzut cu ochii mei, în comuna mea de pe malul Nistrului. De cum a coborât la noi în sat, armata română a luat poziţie, dar imediat după asta s-a format un grup de militari legionari, cu de la ei putere. Au luat casele la rând, ne întrebau: Aveţi evrei în gospodărie? Nu, răspundeam noi. Au fugit toţi, odată cu ruşii. /... /...la noi nu au găsit decât pe un evreu bătrân, Marcu îl chema, pe maică-sa Deibora şi pe o fetişcană de-a lor. I-au dus prin zăvoi, pe cărare, până la malul Nistrului şi acolo i-au împuşcat. Parcă-l văd pe Marcu, avea o barbă mare, albă, până*

la brâu. Sunt lucruri care vor bântui cugetul celor care le-au văzut, coşmaruri împletite cu necazurile vieții de venetici. Furtul cailor, a doua pereche cumpărată după vinderea armăsarilor basarabeni, capătă proporțiile unei tragedii. Frământările lui Grigore Manu, căutările, obsesiile coşmareşti sunt sugestiv descrise: *Pe drumul spre carmangerie, tot aşa, mergând şi iar mergând cu ochii în pământ, dus cu gândurile cine ştie unde, deodată tresărea, înălța privirea, se uita neliniştit împrejur. Nu alerga nimeni după dânsul? Nu-i ieşea nimeni în vale, grabnic, pentru a-i aduce vestea cea bună ? Sau stătea cu fața-n sus, în patul de la perete, după amiaza. Vera credea că se odihneşte – poate chiar sforăia uneori – dar de fapt el îşi ducea mai departe gândurile, fiecare pe firul său, după cum le era cursul. /.../ Răsufla opintit, ca prin somn, să creadă Vera că l-a răpus oboseala. Dar el se visa la prânz, ciucit la câțiva paşi de uşa bisericii din Dobriceni, trăgând cu ochiul la cei care ies de la slujbă ; şi după amiază, dând târcoale pe la horă. Să-i sară ticălosului de gât şi să-i strige: Tu zici că eşti Ion Bălaşa, hoțule de cai?*

Scenele memorabile prin autenticitatea lor sunt foarte numeroase în cuprinsul romanului, mărturisind nu o dată despre nedreptățile şi feluritele vicisitudini ale vremurilor. De pildă, întoarcerea fratelui Verei, Mihail, din prizonieratul la nemți: în țară, este condamnat la patru ani de muncă silnică, suspectat de trădare, de colaborare cu nemții, întors acasă, era pedepsit pentru că supraviețuise! Nu este trecută cu vederea nici viclenia Securității, felul cum se infiltra în organizațiile clandestine constituite în vederea luptei contra regimului, capcană în care mulți au devenit pradă uşoară pentru alimentarea temnițelor. La toate acestea s-a adăugat seceta din 1946, foametea cumplită care a urmat, mai ales în Moldova: ... *prăpădul lumii, nu alta! Nu a plouat, nu s-a făcut nimic, iar ce s-a făcut le-a luat statul. Ce n-au mâncat ? Au pus femeile în oală frunză din copaci, tot felul de buruieni, mulți au şi murit dintr-asta, otrăviți... scoarță de copac au mâncat, un mălai din ciocălăi de porumb ar fi fost prea bun. Câini şi pisici, tot felul de lighioane au pus la fiert. Zice că bietele femei îşi purtau ca năuce pruncii la piept, morți poate de câteva zile...* După secetă, vine furtuna, anotimpurile îşi urmează rotirea, indiferente la zbuciumul omenesc. Aş menționa, dintre momentele care rezumă în câte rânduri un destin, scena în care Vera Manu descoperă în servieta veche a tatălui ei un mănunchi de chei: *A găsit un mănunchi de chei în servieta rămasă de la Papa, cândva elegantă, strălucindu-şi cataramele, acum scorojită, mucegăită, ca o buturugă râncedă. Câteva bucăți de ziar şi un ciorap. Îl pipăise: greu, noduros. Ce să fie înăuntru? Oase? O trecu un fior. Când colo, trase afară un mănunchi de chei: cheile de la casa părintească, de la casa lor, de la prăvălie şi de la cârciumă. De ce le mai luase Papa? De ce le cărase atâta drum?* Desigur, în speranța reîntoarcerii, care nu a mai fost să fie. Abia nepotul, cel care va deveni cu timpul „scribul familiei", va izbuti să revină, după 1990, pe meleagurile părăsite, aducând „un TIR cu cărți", un dar care simbolizează păstrarea memoriei, recuperarea trecutului.

Ca şi cum blestemul dezrădăcinării i-ar fi urmărit peste tot, odată smulşi din locul lor, „veneticii" sunt mereu siliți să se mute dintr-o casă într-alta, fără să poată spune, decât într-un târziu, că se află acasă la ei. Dacă îşi uitau condiția, întâmplările se grăbeau să le-o amintească: *Apoi tot el îşi dădu seama: prins cu munca şi răscolit de marile încercări prin care tocmai a trecut, făcuse greşeala să uite faptul că ei nu erau decât nişte venetici, oameni fără un adăpost, rămaşi la cheremul altora, care în orice clipă te pot zvârli în stradă, sub un motiv sau altul.* În propria lor țară, ei purtau pe buletinele de identitate mențiunea „născuți în URSS", deşi, la vremea când se născuseră, acele locuri făceau parte din statul român. Iar turnătoria, racila acelor vremuri, stimulată din plin şi răspândită peste tot, înflorea.

Între timp, copiii creşteau, ascultându-le celor mari poveştile. Ce poveşti? Bineînțeles, din Basarabia, despre oamenii şi locurile de-acolo, dintr-un ținut necunoscut care începea să-şi precizeze în imaginație contururile: – *Asta la noi, în Basarabia? întrebă Andrei, ca prin vis. – Da, la noii în Basarabia, până să mă mărit... Dar tu de ce nu dormi? – Adormisem... şi m-am trezit aşa, din pricina poveştii cu lupul...* La noi în Basarabia... Din ce în ce mai des şi mai mult, copiii ascultă, îşi lasă şi joaca şi se apropie de cei mari ca să audă mai bine: ...*copiii nu se duc niciodată prea departe ca să nu audă, cuvânt cu cuvânt, tot ce-şi spun în taină oamenii mari. Există o mie de secrete pe care cei mari le apără cu străşnicie, dar nu există niciunul pe care copiii să nu-l afle. De parcă lumea ar vorbi numai pentru copii, că să le transmită ceea ce pentru străini trebuie să rămână un secret. Îți vine să crezi că dacă n-ar fi copiii în preajmă, la urechile cărora să ajungă toate aceste lucruri de taină, cei mari nu şi-ar mai da osteneala să deschidă măcar gura, ar sta ca muții, cu zilele. Sau şi-ar aduce aminte că au glas doar ca să strige…* Copiii *vor să ştie şi ei. Însă e prea din timp să laşi pe umerii lor firavi poveri atât de grele.* Părintele îşi apără taina ca să-şi protejeze copiii: *Ceva îi spune totuşi că abia aceste taine de familie, mai mult chiar decât grija ce le-o porți pentru hrană şi îmbrăcăminte, îi leagă pe copii de familie, de părinți*.

E unul dintre pasajele-cheie ale romanului. Memoria e o zestre care trebuie transmisă mai departe, prin intermediul unor „misterii", ea trebuie dobândită în mod tainic, nu direct, ci furată parcă, prin încordarea auzului şi a atenției, ca un fruct oprit, de generațiile următoare. Numai aşa vor putea să afle şi să țină minte pentru a spune la rândul lor urmaşilor, cine le-au fost străbunii şi cum erau ei: *Străbunii erau, vezi bine, ciobani – umblau cu oile de la streaşina munților până în lunca Nistrului şi mai departe încă. Unul dintre aceşti hangani şi-a făcut sălaş pe locurile noastre, ca şi alții, de prin alte părți, tot oieri.*

În acelaşi timp, copiii adunau trăind propriile lor amintiri, zestrea lor, care urma să fie dusă mai departe, oricât de amare, de vitrege şi de nedrepte ar fi fost vremurile, viața era viață şi nu merita să fie dată uitării, ci sedimentată ca întotdeauna în memorie, pentru mai târ-

ziu. Cred că este una dintre ideile mari ale cărții, împletirea amintirilor cu viața care curge mai departe, pentru a se preface treptat în amintiri.

Prima parte a romanului se încheie cu moartea „băiatului cel drag", Mihăiță, capitol sfâşietor care descrie aproape carnal jalea mamei; ar trebui citat în întregime, ca o pagină memorabilă de roman psihologic. Cum a izbutit autorul să imagineze şi să redea zbuciumul inimii unei mame este secretul lui, o taină pe care numai el o ştie.

O frază anticipează parcă şi rezumă „lecția" cărții: *Viața? Trudă nesfârşită. Să amâni mereu şi să aştepți ceva, ca o limpezire a gândurilor... după care să începi a trăi cu adevărat, cum crezi tu că ar trebui să o faci. Oboseală, de azi pe mâine. Somn întrerupt. Zile desfăşurându-se ca mărgelele pe un fir.*

Partea a doua a romanului, intitulată „Scribul familiei", ne duce în toiul prezentului. Cel care-şi trăieşte acum viața este urmaşul veneticilor. El redescoperă trecutul cu ochii unui matur, neîncetând să caute amănunte noi, relicve, lucruri vechi, aparent inutile, dar având fiecare sensul şi rostul său. De asemenea, el vede pretutindeni în jur sechelele vremurilor care-i năpăstuiseră, de pildă un fost prizonier în Siberia, revenit ca prin miracol, ca o stafie, în patrie, şi arătând ca de 70 de ani, deşi avea doar 56, dar şi sistemul instaurat după război, ca urmare a aservirii. Abia după 1990, un fir de speranță apare, poate o nădejde deşartă, căci pentru veneticii vârstnici este prea târziu, viața lor s-a sfârşit, nu şi întrebările, mereu vii şi chinuitoare: *Nu cumva noi, atunci când am venit în refugiu, ne-am aşezat într-un loc lipsit de lumină îndeajunsă, într-o cută fără noroc a pământului, în dreptul unei pete din soare?* Amintirea Basarabiei nu se estompează, dimpotrivă se conturează şi mai puternic, în toate înțelesurile ei profunde: *Basarabia! ce pierdere grozavă... Ai lăsat acolo toată averea ca să poți fugi mai repede, cu ai tăi. Foarte târziu îți dai seama că nu a fost o pierdere mai mare ca altele, cărora le cădem victimă, fără alegere: pierderea tinereții, de pildă. Numai că de pierderea tinereții afli prea târziu, când aproape că nu mai ştii ce ai pierdut, pe când pierderea Basarabiei a fost ca o amputare, cum ți-ai pierde vederea brusc /…/ sau cum ți-ai reteza picioarele de lama unei umbre /.../ sau cum şi-ar pierde coada şarpele de sticlă, într-o clipită, ca reflex de apărare, după care cele două jumătăți, corp fără coadă şi coadă fără cap, se zvârcolesc în cărare, ca două ființe lovite de două nenorociri distincte...*

Asumându-şi rolul de scrib al familiei, autorul are de îndeplinit o misiune grea, însă ştie că ai lui, ca şi toți părinții din lume, ca şi el la rândul lui, în viitor, *merită măcar atât: pomenirea.* Îşi dă seama că *acesta a fost efortul dintotdeauna al scriitorului: să vorbească despre lucruri care nu mai sunt, ca şi cum ele ar mai fi, şi ca şi cum prin asta le-ar putea face să existe în continuare. Conştient că vorbeşte despre lucruri trecătoare, el încearcă să le încetinească pe cât posibil căderea ; să le facă* ***un pic*** *veşnice...*

Distingem aici o artă poetică, un crez artistic. Când

e vorba de o carte cu asemenea mizã şi cu o astfel de încărcătură emoțională, devine aproape superfluu a vorbi despre imagini, metafore şi alte figuri de stil. Domnul Ion Lazu stăpâneşte o frază expresivă, fără constrângeri, reuşind să-l facă pe cititor să treacă dincolo de cuvinte, ca şi cum ar privi printr-o apă limpede la depunerile din străfund. Arta sa, amintind de clasicii ruşi, se înscrie în categoria romanului realist, cu puternice tente psihologice în pasajele unde pare a vorbi din interiorul personajelor, schimbând, cu flexibilitate proteică, registrul şi tonul.

Într-o primă etapă a lecturii, am comparat ***Veneticii*** cu cartea lui C. Stere „În preajma revoluției", apropiere motivată de faptul că, în ambele cazuri, este vorba despre forța evenimentelor istorice pornite dinspre Răsărit, despre „bietul om sub vremi". C. Stere descrie forța „absorbantă" a imperiului rus, ciclon care soarbe spre adâncul Siberiei până în Nordul Extrem rânduri-rânduri de oameni; Ion Lazu vorbeşte în ***Veneticii*** despre forța expansionistă a acestui imperiu: două manifestări ciclice, precum fluxul şi refluxul. Reflectând ulterior la roman în ansamblul lui, am ajuns la concluzia că Ion Lazu a izbutit să dea nu numai cartea unei provincii, ci un roman istorico-social ce cuprinde realitatea României într-o anumită etapă a ei. Prin amploarea celor înfățişate, ***Veneticii*** depăşeşte condiția de roman basarabean, în sensul strict al cuvântului, este o carte a noastră, a tuturor, atât a celor care am trăit în acele timpuri, cât şi a tinerilor, care trebuie să le cunoască. Cartea domnului Ion Lazu are meritul indiscutabil de a fi o mărturie veridică şi emoționantă, scrisă cu har, una dintre puținele de acest fel.

Lucia Dărămuş

POEME AMINTIRE

Construiam o cetate în jurul părinților mei reprezintă un volum de versuri al lui Mircea Lăcătuş, apărut la Viena în ediție bilingvă.

Sunt poeme - amintiri, versurile aducând în prim plan figura părinților, a tatălui care a plecat de acasă, dar nu oricum , ci în chip de înger, crescându-i aripi pe drumul crucii: *auzeam că s-a întâlnit pe cale cu un tânăr / care căra în spate o cruce mare şi s-a făcut milă / şi l-a ajutat o bucată de drum apoi a simțit o durere / în locul în care l-a apăsat crucea / şi i-au crescut acolo aripi...*

Legătura dintre generații este extrem de bine conturată prin vocea tatălui care-şi face bagajele pentru dincolo, neuitând să-şi viziteze rudele: *inima lui îşi făcea în fiecare zi câte un bagaj / şi-l ducea pe la neamuri pe la părinții lui / pe la frați mutați şi ei demult dintre noi.*

Poemele lui Mircea Lăcătuş fac exces benefic de culoare ca în poemul *Tata se cunoaşte la vise*, în care apa murdară, copacii arşi, câinele alb, cerul roşu ca sângele, umbrele cenuşii, fata bălaie, apa limpede, copacii înfloriți construiesc tabloul, întruchipându-se legătura dintre visul poetic şi glasul tatălui: *se făcea că treceam printr-o apă murdară // fiule să te însori cu o fată bălaie.*

Memoria, timpul, amintirile sunt bine întipărite în lirica poetului sculptor, sculptându-le cu multă finețe şi tandrețe în versuri precum: *am revăzut într-o fotografie un pod de piatră... / şi mi-am amintit că i-am atins şi eu cu piciorul / dalele mari lucitoare cristalele cu memorii.* Peste acest pod de care vorbeşte poetul, trece clipa imediată, întipărindu-se în ea ultimul îndrăgostit.

Frumusețea iubirii e nudă. Aşa i se arată celui ce scrie despre blestemul strămoşesc al rudelor fără mormânt, rude plecate de ceva timp dintre noi dincolo. Ele îşi cer dreptul la hrană, la sete, la viață, o altfel de viață şi de dincolo, de peste tot, muşcă din umărul poetului, îi beau cu nesaț sângele, aşa se face că durerea este simțită în tot corpul adânc, în umărul drept iar medicii prevăd că undeva se pierde sângele, fără a şti de blestemul strămoşesc. Dar, ca un drept credincios, poetul ia sticla de vin, se reculege în cimitir la mormintele eroilor, pe la ei nu mai trece demult nimeni, şi vorbeşte cu strămoşii lui, închipuiți acolo, le arată fotografia iubitei, declară că nud este cea mai frumoasă şi bea. Seara somnul dă peste chipul poetului, aducând apoi o nouă zi cu acelaşi blestem strămoşesc al rudelor fără morminte. *Mă doare de la o vreme umărul drept / câțiva strămoşi au murit de foame / muşcă din mine în fiecare dimineață... // şi beau cu ei şi le vorbesc despre neamuri / şi la sfârşit întodeauna le arăt poza cu tine / şi le spun că nudă / eşti de o mie de ori mai frumoasă.*

Amintirea tatălui ia chip moale şi proaspăt, alteori colțuroasă ca jucăria de tinichea primită de Sfântul Nicolae. Poemul *Un decembrie aproape uitat* este de o prospețime uimitoare, aducând în planul curent întâmplări de mult trecute, cu frați care fac un om de zăpadă, cu poetul copil fiind, şi bolnav, cu tatăl care-i strecoară jucăria de tinichea printre mâini şi-l înveleşte patern. Însă tristețea îşi face loc în amintire căci prietenia nu durează mult, dispărând iar în curte omul de zăpadă dispare şi el topindu-se.

Amintirea mamei este zugrăvită în imediata apropiere a florilor, fie culege flori, fie udă florile în glastră, sau se află în preajma icoanelor ca sfintele mucenițe, plângând, rugându-se, iar Iisus care ia cina cea de taină se regăseşte în lacrimile mamei: *în fiecare seara Iisus / lua cina cea de taină / în lacrimile mamei mele // n-a ştiut niciodată / ce sărbătoare mare i se făcea / în stropul acela mic / de fericire.*

Autorul e un spirit singular, neam de țigan, cum el însuşi o spune aşa de frumos în versurile lui – *Căruța din inima mea.* Aşteptarea împământenirii nu a venit, dar cu dorul de pământ pentru vreo floare, vreun pom, o aşteaptă. Între timp, cu biciul de la caii căruței biciuie norii şi-i struneşte, iar peste neamul țigănesc *doar plânset se auzea şi dans / şi din când în când mai muream şi eu.*

Uneori, poezia lui Mircea Lăcătuş este de un suprarealism diafan, ca în poemul *Comandă specială*. Un domn oarecare sună la telefon şi cere sculptorului o comandă specială – să i se facă aripi. Da, aripi de piatră da, însă el vrea aripi adevărate. Încep să curgă în atelierul sculptorului pene, omoplați, sculptorul face vizite dese prin piețe să privească porumbeii, să învețe zborul: *în zilele următoare stăteam prin piețe / şi hrăneam porumbeii mă uitam atent la aripile lor / să învăț taina zborului şi a cumințeniei / acum am atelierul plin de aripi.*

Poemul *Construiam o cetate în jurul părinților mei*, care dă şi titlul volumului, este de o finețe aparte. Mama şi tata lucrând la casa cea mare de lângă un cais, autorul copil, înălțând metereze din nisip sub caisul care ninge flori, o inimă, inima mamei, care zvâcnea în ziduri şi peste toate o pace şi o dragoste molcomă. *Cădeau flori peste cetatea mea / şi mama cânta un cântec de dragoste / eu puneam palmele şi urechea pe zidul de cărămidă / era cald şi auzeam cum bate în el o inimă / inima mamei care se zidea singură... // numai caisul se făcea că nu ştie nimic / şi mă ningea cu flori mari mari albastre.*

Sfera poeziei se învârte în jurul casei, în jurul gospodăriei, a mamei, a tatălui, iubitei, fraților. Amintirea copilăriei nu este una sufocantă, ci domoală, cu copilul care îngroapă un pui de nuc ca să trăiască, doar tristețea se culcuşeşte din când în când, căci peste gardul părintesc tronează un lacăt închis şi nu-i nimeni să-l desferece: *anul acesta am trecut pe acasă / nu era ni-*

meni să-mi deschidă / un lacăt mare ruginit atârna peste poartă ... // am privit cerul copilăriei.

Strada e şi ea bine reprezentată, animată de oameni care stau în gări sau aeropoarte, sau bolnavi chirciți îndreptându-se spre spital, sau vizitatori cu flori şi bomboane în mâini. La fel de animat este poemul *Gară*, cu nori care coboară până la oameni, cu câini care adulmecă bagajele, dar şi cu dorințe fierbinți de-a urca într-un marfar cu foi de dafin, de a întemeia o religie, de a construi cetăți cu regi şi regine şi toate alături de iubită. În final apare trenul şi autorul îşi îndeamnă iubita să urce, să nu plângă.

Chipul mamei revine puternic în volum, în poemul *Mama mea țiganca.* O femeie de zile mari, puternică, o femeie ca-şi iubeşte soțul țigan şi copiii, care-şi face singură săpunul în casă, care plantează flori, care clădeşte cuptoare, face cărămizi, care ştie să împletească în şase, ştie să caute gaina de ouă, să îndoape gâştele, care cunoaşte limba păsărilor şi a florilor. Frumusețea femeii stă tocmai în ceea ce ştie să facă, dar şi în alăturarea ei icoanelor, închinându-se des la icoane, ținând legătura cu biserica strămoşească. Însă, mai prezent în versuri e chipul tatălui decât cel al mamei, un chip cu tăceri aspre, bărbăteşti.

Inconsistența zilei se tratează prin iubire ca în poezia *Un mic poem de dragoste*, în care viața face echilibristică pe sârmă. Mersul pe sârmă, desigur, trimite spre nesiguranță, spre pericol, însă el este tratabil prib iubire: *în fiecare dimineață / mişcările tale moi de felină / îmi dau siguranța şi pacea / de care am nevoie peste zi / în mersul meu pe sârmă.*

Chipul femeii este bine conturat în imaginea mamei, a iubitei, dar şi a bunicii. Bunica cu miros de iarbă, cea care cunoşte ierburile de leac, cea a cărei moarte se confundă cu plecarea după aceste ierburi: *tată unde e mama ta bunica noastră... // a plecat după ierburi de leac ... // eu am rămas în poartă s-o aştept / o toamnă şi înc-o toamnă / când am intrat în casă / tata era deja alb.*

Mircea Lăcătuş ne ia cu el în călătoria dinspre copilărie spre maturitate, călătorie redată prin texte intens lirice. *Construiam o cetate în jurul părinților mei* este o carte frumoasă, cu un corpus poetic bine gândit, o carte care merită să aibă cât mai mulți cititori.

Victoria Milescu

UN DOCUMENT VIU ŞI CAPTIVANT

Angela Baciu, născută la Brăila, stabilită în Galați, licențiată în ştiințe juridice, este cunoscută ca poetă şi promotor cultural, însă notorietatea i-a adus-o publicistica, în special prin interviurile luate unor personalități culturale, unde se dovedeşte o ziaristă harnică, inventivă, dar şi plină de farmec; fiindcă nu e simplu să convingi academicieni, profesori universitari, poeți, prozatori, critici de renume, să-ți acorde din timpul lor, să aibă disponibilitate pentru mărturisiri interesante şi inspirate. Aceste adevărate întâlniri astrale au fost reunite într-o carte masivă intitulată *Mărturii dintre milenii**. Prima ediție a apărut în 2007 la editura clujeană Limes, condusă de poetul Mircea Petean, şi a primit Premiul USR, Filiala Iaşi, la secțiunea eseu/publicistică, iar următoarea ediție a apărut în 2012, la aceeaşi editură, îmbogățită cu câteva interviuri şi completări de text.

La ora actuală, piața abundă în acest tip de cărți ce subzistă, unele, doar prin prezența unor celebrități „vânate" special, care se confesează stereotip. Sigur, e greu să eviți un anume tipic atunci când te referi la viața şi cariera unei persoane publice, aşa că valoarea unei astfel de cărți constă mai ales în ineditul, dacă nu chiar în exclusivitatea unor destăinuiri datorate puterii de persuasiune a ziaristului.

În *Mărturii dintre milenii*, ediția a doua, sunt 67 de interviuri, luate între 1998-2006, unor personalități literare din generații diferite, abordate clasic, reverențios, cu întrebări la obiect în spatele cărora stă o serioasă documentare, la fel şi în spatele unei aşa-zise spontaneități care nu are nimic din agresivitatea sau vulgaritatea unor reporteri avizi de senzațional. Aceasta, pentru că autoarea şi-a propus să ofere un tablou decent, veridic şi unitar al literaturii române de azi prin câțiva dintre reprezentanții săi de marcă. Din păcate, unii dintre aceştia au devenit deja istorie. Nu ştiu dacă este o lipsă ori un merit, dar nu e vizată deloc viața privată, intimă a autorilor, aşa că nu vom găsi între paginile acestei cărți secrete de familie, ciudățenii şocante, scandaluri, de care lumea literară, pitorească de altfel, nu e scutită. Dar nici despre ceva călduț nu e vorba, dacă ar fi să ne luăm după cel puțin vehemența unor critici legate de soarta precară a cărții sub cenzura economică, degradarea limbii române, impostura la diverse niveluri, lipsa de strategie în promovarea valorilor naționale etc. Angela Baciu îşi poziționează interlocutorii mai mult sub lumina socio-profesională, atunci când îi întâlneşte la diverse festivaluri, lansări de carte, simpozioane, după care discuția continuă prin corespondență sau la telefon. Aflăm că, de cele mai multe ori, viața autorilor se confundă cu viața cărților: „Scrisul e un mod de a trăi" remarca regretatul Mircea Ghițulescu; „Fiecare carte e un risc asumat" spune Adrian Alui Gheorghe, iar Vasile Andru: „scrisul la o carte nu se termină niciodată". Există câteva întrebări-laitmotiv, cum ar fi cea devenită obsesie națională, autoarea făcându-se ecoul frustrării noastre generale: De ce nu avem şi noi

*Angela Baciu, „Mărturii dintre milenii", Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012, 442 p.

un Nobel la literatură? Răspunde Mircea Cărtărescu: „Avem autori la fel de buni ca orice altă cultură europeană, numai că nu ştim să-i vindem". Fără excepție, toți cred că dacă literatura noastră nu are vizibilitate în străinătate vina este doar a noastră.

„Totdeauna, când un român a fost propus pentru Premiul Nobel, au apărut bârfe din țară şi din străinătate, împotriva lui, spune Ion Miloş din Suedia. Şi nu este deloc bine. Pe lângă acest lucru, dacă se fac traduceri din literatura românească, uneori se fac prea târziu. Or, nu este suficient, şi vă pot da un exemplu: Mihai Eminescu a fost tradus abia după 1989 în limba suedeză, cu ocazia unui mare centenar. Şi mă întreb de ce trebuia să vină un biet român din Banatul Sârbesc să facă pentru prima dată această traducere. Blaga, la fel, tot eu am făcut prima traducere, după 40 de ani de la moartea sa. (...) Românul mai are o trăsătură negativă, şi vreau s-o spun: n-are sentimentul actului obştesc. Eu ştiu perfect că la 95% din scriitorii români nu le pasă de promovarea literaturii în lume. El personal să fie tradus." Acelaşi opinie împărtăşeşte şi dl Nicolae Manolescu: „Cartea românească nu este încă văzută. Nu este văzută pentru simplul motiv că nu avem o politică eficientă de traduceri care să pună în circulație cărțile noastre valoroase, ceea ce le-ar garanta succesul de la bun început, dar ar reprezenta un mare început. Noi ne-am dus la Leipzig la Târgul de Carte cu traduceri din literaturile occidentale în română, ceea ce mi se pare o absurditate". Privind traducerile, iată cum gândeşte unul dintre cei mai titrați traducători de limba franceză, decorat de Franța cu cele mai înalte ordine, mai puțin în România, dl prof.univ. Constantin Frosin, ce acordă prioritate traducerilor în defavoarea propriei opere, „căci mi se pare mai important să-ți legi numele de Eminescu ori Caragiale etc., decât să-ți publici propriile creații, care nu se vor ridica, probabil, niciodată la înălțimea celor deja citați". Concluzia lui Cezar Ivănescu ne ştampilează dureros: „noi, românii, n-am ştiut niciodată să ne punem în valoare autorii, poeții români".

Cea chemată să facă evaluările, departajările valorice, critica de azi e în criză de autoritate, este „punctul slab al literaturii române", căci „ar trebui să fie mai crudă, nu una de sprijin", spune Barbu Cioculescu, critic din „generația pierdută", după cum se autodefineşte, în timp ce Theodor Vârgolici devine radical: „Nu mai avem istorie literară". Deci, să nu ne mire dacă această confuzie a valorilor a dus la degradarea limbii române, aşa cum o auzim acum la televizor ori în ziare, constituind, după cum clamează cu justificată indignare poeta Ana Blandiana: „nu numai un prilej de nelinişte, ci şi unul de revoltă şi de spaimă, pentru că degradarea limbii oglindeşte degradarea gândirii, iar vulgaritatea şi semidoctismul care ne agresează prin mijloacele audiovizualului nu sunt decât forme de manifestare ale unei reducții intelectuale şi chiar sufleteşti".

Însă răul s-a făcut şi se vede cu ochiul liber, inclusiv în limbajul poetic al tinerei generații. Valoarea literară a celor mai recente promoții, cele ale nouăzeciştilor şi douămiiştilor, e radiografiată lucid de Theodor Codreanu: „Despre nouăzecişti şi douămiişti impresia mea este catastrofală. Sunt cele mai infantile generații care s-au ivit vreodată în literatura română. Răsfățați şi rămaşi în stadiul narcisiac al evoluției psiho-biologice, sunt victimele perfecte ale *corectitudinii politice*, pervertindu-şi iconoclastia specifică vârstei într-un conformism delirant, nutrit din pornografie şi din băşcălie miticistă. Nu-şi arogă responsabilități față de soarta neamului românesc, deşi acesta se află la grea cumpănă istorică. Le lipseşte orice licărire de conştiință națională, nemaivorbind de civism. Faceți comparație între aceşti mancurți şi între paşoptişti, între ei şi generația lui Eminescu, a lui Iorga, a lui Mircea Eliade şi veți constata uriaşa prăpastie dintre numiții pigmei şi înaintaşi. Îmi place să cred că adevărații tineri stau în afara narcisismului de grup. Mai sper că şi dintre nouăzecişti şi douămiişti unii să se trezească şi să se maturizeze, alungând ca pe o piază rea acest delirium tremens. Eu, unul, cred în tinerii care stau în afara uniformei de generație. De la aceştia ne vin speranțele". O idee la care a subscris şi Marius Tupan: „câştigători sunt mai ales solitarii". Şi totuşi, literatura română a avut şi momentul ei de glorie. Care a fost acela? „Cel al marilor clasici din interbelic" – Constantin Ciopraga. Şi să nu uităm: „Şansa unei țări mijlocii rămâne totuşi cultura" – Eugen Simion. Dar poate trăi scriitorul în afara politicului? Care este relația sa cu politica vremii sale? „Scriitorul face politică prin scriitură" – Christian W. Schenk.

Impactul progresului tehnologic asupra literaturii contemporane şi nu numai constituie o altă provocare care a stârnit şi poate va mai stârni multe controverse. Ion Rotaru: „Calculatoarele, televiziunea, mass-media, chiar telefoanele mobile ucid, ne fură cu totul. Nu este normal. Anglofonia nu duce la cultură adâncă". Cei mai mulți susțin deocamdată cartea pe suport de hârtie: calculatorul este folositor, dar nu va înlocui niciodată cartea.

Între invitații Angelei Baciu descoperim şi un prinț, prințul Ion Mihai Cantacuzino, profesor titular la Universitatea din Paris, din legendara familie care a dat diplomați, bandiți, scriitori, savanți, împărați, intervievat cu ocazia lansării cărții sale, *O mie de ani în Balcani*, în 1998, când a prilejuit o adevărată lecție de istorie: „Secolul fanariot a distrus spiritul propriu românesc. A cam violat sufletul românesc, dar în domeniul cultural au fost şi unele realizări."

Angela Baciu nu se poate sustrage totuşi de la unele întrebări standard cum ar fi cele referitoare la planurile de viitor, dar aproape că îşi bulversează interlocutorii întrebându-i cât de fericiți şi împliniți se simt, răspunsurile scriitorilor, cu o singură excepție, îndreptățindu-ne să credem că sunt o categorie cu totul nefericită. Răspunsul lui Gheorghe Neagu are o ironie emblematică: „Împlinit? Ce om de valoare se poate declara împlinit? Nu eşti împlinit nici până mori. Chiar şi atunci mai ai ceva de făcut, dacă ai oareşice valoare". Excepția o reprezintă scriitoarea Doina Uricaru. Da, se simte împlinită, are o familie frumoasă, o carieră internațională şi priveşte cu încredere viitorul. Iar dacă luăm în considerare şi recenta sa numire în funcția de director al ICR New York, îi dăm toată dreptatea. Interesant este că în acest florilegiu de dialoguri din care nu lipsesc erudiția şi umorul, critica şi recunoaşterea meritelor, se reconstituie din opiniile unora profilul altora, iar per ansamblu avem o adevărată istorie a literaturii române scrisă de însişi autorii ei, un document viu, dinamic şi captivant.

lector
Andreea Dănilă

DESPRE EROS ŞI THANATOS ÎN ZBOR ÎNTRERUPT

„Cred că altcineva sau altceva îmi hotărâse deja destinul."

Romanul Monicăi Lebădă, *Zbor întrerupt**, surprinde fluxul existenței, devenirea ființei dincolo de limitele socio-morale pe care le impune o realitate asumată. Ruptă din cotidian, povestea este aceea a unei vieți urmărite sub lupă de însăşi naratoarea-protagonist – Nicole Ronnan. Cu toate că narațiunea este subiectivă, sau mai ales din acest motiv, imprevizibilul, autenticitatea, verosimilul sunt atribute ce fac din paginile cărții o lectură alertă, vibrantă, tensionantă chiar, rezultat al perspectivei din care accentul cade pe trăire, nu pe acțiune.

Abordând o tehnică narativă modernă, autoarea introduce lectorul în țesătura narativă, pe drumul ficțiunii, printr-un INTRO' ce va declanşa curiozitatea şi implicit jocul imaginației. Intensitatea este susținută şi de tehnica retrospecției, prin care se abordează subiectul romanului, trecerea de la prezent la timpul trecut al narațiunii trasând căderea în fiorul scrierii ficționale cu care intră în contact cititorul.

Povestea pare una comună, conturată pe fondul unor experiențe – vise şi planuri de viitor – aparent adolescentine: armonia ce atingea chiar cote de plictis, răstimpul cotidian cu existența derulată între telefoane, sms-uri, convorbiri electronice şi întâlniri cu prietenii sau excursii cu familia.

Juvenilul, ludicul şi fantezia libertății dansului cu viața sunt coordonate ale normalității grupului-cerc de tineri, din a cărui circumferință se desprinde o altfel de viață: aceea a lui Nicole, care părea să aibă toate premisele unei existențe cel puțin echilibrate: familia, iubirea ce prindea contur (vezi trăirile, tresăririle, pulsațiile, organice chiar, ale primelor iubiri!) alături de David, visul – o carieră în aviație – prinsese tuşe fine odată cu experiența zborului.

Şi dacă prima parte a cărții îşi derulează episoadele armonios, liniar, sub auspiciul unui ,,cer senin", în partea a doua, cea ,,fără cer" (după trei ani de la absolvirea Academiei, care la rândul ei durase trei ani) evenimentele iau o cu totul altă turnură: viața ,,post-accident" cu toate convulsiile interioare trasează limitele: fără David şi fără intenția de a mai zbura. Spațiul până la cer, bruiajul, comenzile, avionul deveneau brusc un coşmar: *Nimic. Niciun bruiaj. Nimic. Mi s-a părut că văd... Fum? Foc? Nu!* (...) *Rămăşițele celor cinci avioane ardeau la 50 de metri în fața mea. În acel moment am vrut să mor. Am închis ochii.*

În mod surprinzător, experiența protagonistei ia formele unui vis pe care-l avusese în trecut, vis declanşat de simpla absență a lui David: *o încăpere rotundă şi lungă – un tunel imens. Părea că mă aflam într-un şarpe*, ca şi notările unor gesturi şi trăiri: cascheta ce se rostogolea, durerea din piept, luminile puternice, par să o prindă pe Nicole – intransigent – în delirul unui destin din care pierde infinitul cerului, dar şi pământul de sub picioare.

Trăind sub stigmatul unui trecut eşuat, traumele sufleteşti, resuscitările sunt atent înregistrate de o ,,nouă" Nicole, prin exercițiul refacerii vieții, după aproape doi ani (cei după accident!) în care visele şi somnul – ca un liant al inconştientului – refăceau legătura cu trecutul. Momentul ,,călătoriei" misterioase este similar unei renaşteri, după un periplu cvasi-simbolic ad inferos (un infern al sinelui capturat în trecut!) – *Coborâm! Am descoperit în curând că nu se referise la coborâtul din maşină.* (...) *Privirea mi s-a înceţoşat. M-am sprijinit de un perete. Alunecam încet.* Dincolo de spasmele, teama şi starea de asfixiere – resimțiri ale declinului organic, înregistrări ale conştientului – camera de sticlă şi doctorul Foster par să fie dintr-un alt tărâm, aproape de mitic, din subteranul ființei. E poate ipostaza lui ,,Faustus" prin apariția căruia Nicole va face pactul cu sinele: *David? David! Toate amintirile erau acolo, dar... dar nu mai erau dureroase.* (...) *Am închis ochii căutându-mi suferința. Nimic! Nu mai eram pustiită.*

Imprevizibilul a fost declanşat! Flash-urile, misterul maiorului Thomas Ghost (*ghost* – fantomă a trecutului?!), plecările şi revenirile celui ce pare a fi un ,,cavaler universal", cicatricele *De ce-ți ascunzi sufletul în spatele unei măşti mai îngrozitoare decât cicatricea asta?!*, eliberarea lui James (pe care nu l-ar fi putut iubi) şi episodul funeraliilor bunicii culminează cu regenerarea sufletului prin retrăirea unei iubiri tulburătoare, chiar dacă Tom se dovedeşte a fi fratele lui David – poate ca o ironie a sorții, ca un joc dublu al vieții!

De la stări halucinante, de nebunie, hipnoză şi delir la speranța unui ,,viitor nesigur", de la pierderea avântului la zâmbete scrise printre aromele de cafea, de la durere la înverşunare în lupta cu viața, Nicole parcurge drumul plin de ,,semne" pe care reuşeşte să le dezlege odată cu experiențele profund trăite, ca dovadă a adevărului implacabil că destinul este *prescris*. Şi, nu întâmplător, marele mister ce se cere descifrat, în EPILOG, este moartea: *Simt cum se scurge viața din*

*Lebădă, Monica, *Zbor întrerupt*, Editura BiblioPhil, Baia Mare, 2011.

mine... Liniște! Eu nu mai țip dar acum o aud pe ea... mi-au pus-o în brațe... ce sentiment ciudat! Unei morți îi corespunde, în alt plan, o naştere. Nicole le trăieşte simultan pe amândouă: *I-am atins curioasă mâna fetiței noastre... şi am văzut totul!* (...) *la 29 zburând cu visul meu: „cele mai avansate aparte de zbor... şi nu erau avioane”... Ea era destinul meu: Anna-Belle? Pentru ea mă născusem* (...) *Pentru ea am să mor zâmbind...*

Zborul întrerupt la care face referire, prin titlu, autoarea are dublă accepțiune. În plan concret, ținând seama de firul epic, avem povestea unei renunțări la pasiunea aviației prin trauma sufletească a pierderii iubitului în accident. Pe de altă parte, în substrat, la nivel al interpretărilor, tot prin referire la povestea personajului-narator, viața este un continuu avânt către înălțimi, prin care se poate privi dincolo de cer, icaric, iar „zborul” acesta, al ființării, este inexorabil „întrerupt”. Întrerupte de umbrele sumbre, ale morții, au fost şi cele două mari zboruri simbolice ale iubirii trăite de Nicole: moartea lui David şi mai apoi, peste timp, moartea ei, ca o ciclicitate a unui destin marcat de cele două forțe: Eros şi Thanatos. La nivel textual, circularitatea romanului (prin INTRO' şi EPILOG) închide, fără drept de recurs cu viața, zboruri (la propriu şi figurat!) spre care ființa accede undeva la ,,granița dintre vis şi realitate”, finalizate cu implicite aterizări, aproape de limitele tragicului. Şi dacă incipitul acțiunii propriu-zise pare o reală decolare, treptele inițiatice – pe care autoarea le expune subtil, prin referirea la indici temporali – se cer parcurse de Nicole în timp, ca o boltă deschisă peste viață înspre moarte.

Dincolo de povestea romanului, dincolo de tehnicile

diegetice creatoare ale unei lumi ficționale şi mai presus de trăirile revelate prin conturarea personajelor, autoarea Monica Lebădă ne pune, realmente, în fața unui fapt: adevărul nu eliberează: *Adevărul? La ce naiba-mi foloseşte adevărul?*, fiindcă Epilogul e inevitabil, cu sau fără adevăruri!...

Monica Grosu

IRONIM MUNTEAN – UN POPAS ÎN LUMEA TEATRULUI

Recentul volum al criticului albaiulian Ironim Muntean transcrie într-un demers (cvasi) memorialistic experiența unor ani dedicați teatrului şi oamenilor scenei. Caracterul confesiv al cărții este dublat îndeaproape de cel exegetic, căci textele sale compun mozaicat un conglomerat de opinii şi analize privitoare la operele jucate pe scena Teatrului din Petroşani la acea vreme, precum şi diverse alte comentarii prilejuite de evocarea unor nume importante ale scenei româneşti.

Lumea ca teatru – Teatrul ca lume* invită explicit la o revenire în universul teatrului jucat (trăit), unde linia de demarcație realitate-ficțiune devine extrem de subțire. În plus, conjuncturile create în munca din spatele scenei compun un alt univers, de maxim interes, pe care autorul l-a exploatat şi pe care îl rememorează acum cu neascunsă nostalgie. În mod evident, contactul cu mari scriitori, actori, regizori şi alți oameni de teatru, fie el şi într-o perioadă nefastă a culturii române, modifică şi formează personalitatea tânărului profesor de literatură Ironim Muntean, impregnând activității sale un mare interes şi o sporită atenție pentru fenomenul teatral în genere.

Această „fascinație a teatrului” este explicată în chiar primul capitol al cărții, un fel de autoconfesiune ce lămureşte aspecte legate nu doar de raportul autorului cu teatrul şi „lumea” lui, ci şi momente autobiografice, precum evocarea satului natal cu nume premonitoriu,

* Ironim Muntean, „Lumea ca teatru – teatrul ca lume”, Editura Ardealul, Târgu-Mureş, 2012.

Limba, descrierea unor obiceiuri practicate în sat, vizionarea numeroaselor spectacole de teatru etc., toate urmărind, cronologic, etapele acestei apropieri de universul scenei. „Copilăriei în sat în care am trăit viața ca spectacol creştin, dar şi ca actor naiv declamând la serbările şcolare versuri de G. Coşbuc ori în scenetele dramatice, i-a urmat vârsta adolescentului în Liceul de băieți din Alba Iulia (fost Liceul ***Mihai Viteazul***, ajuns şcoală medie mixtă), de când am devenit spectator la Teatrul de păpuşi ***Prichindelul*** " (p. 12).

Descoperim, cu acest prilej, nu doar un împătimit cititor de teatru, cum însuşi recunoaşte, ci şi un cronicar dramatic atent la devenirea teatrului românesc şi la destinele oamenilor săi. În plus, explicația acestei apropieri de teatru dobândeşte rezonanță în fraza ce încheie capitolul: „lumea este o imensă scenă de teatru pe care se joacă întreaga condiție umană reală, iar teatrul este spațiul privilegiat în care se consumă viața imaginară, ficțională prin interpretarea actorului care joacă viața altora şi se joacă pe sine, multiplicându-şi ființa din dosul măştii" (p. 23).

În capitolele următoare, Ironim Muntean recuperează date importante de istorie literară, aducând în prim-planul atenției secvențe din culisele teatrului petroşenean şi nu numai, conjuncturile în care s-au jucat anumite piese, dar şi întâlnirile semnificative cu diverşi scriitori, regizori, actori, detalii ce completează, în mod fericit, discursul autorului. Acestora li se adaugă analize literare minuțioase asupra unor opere dramatice diverse. De la Lucian Blaga la Ion Mărgineanu şi Gheorghe Jurcă, tabloul critic inventariază nume precum Ion Brad, Radu Stanca, I.D. Sârbu, Vasile Zdrenghea, Paul Everac, Valeriu Butulescu, Ion Olteanu, Marcel Şoma, Olga Caba, Eugen Curta.

Unii autori au parte de o prezentare elaborată, cu subtilități legate de periplul lor biografic, dar şi cu ample referiri la opera lor literară şi la destinul cultural pe care aceasta o marchează. Un caz ilustrativ este cel al lui Valeriu Butulescu, poet şi dramaturg, dar, mai ales, creator de aforisme, volumele sale „configurând portretul unui gânditor în ale cărui fragmente raționale se includ fărâme de eternitate" (p. 95). Pe de altă parte, „reflexiv şi liric, alert şi dinamic, şăgalnic şi buf, Valeriu Butulescu este creator de teatru de idei care ne fixează şi prin această piesă [*Oile Domnului* sau *Satul electronic*], în context universal" (p. 105).

Un semnificativ gest de recuperare se produce şi în cazul lui Ion Olteanu, regizor şi poet, practicând o „poezie confesivă, o lirică a trăirii sincere, a purității sufleteşti autentice", căci „Ion Olteanu se destăinuie ca ființă cultivată, comunicându-şi cu naturalețe amintirile, îndoielile, iluziile, nălucirile, dorurile, aleanurile, întâmplările existențiale, aspirațiile proprii, mărturisindu-se, dialogând, descriind spre a se surprinde într-o continuă confruntare cu sine însuşi" (p. 135).

„Un regizor de cursă lungă" este şi Marcel Şoma, destinul său artistic fiind strâns legat de Teatrul din Petroşani, unde a activat timp de 33 de ani, „probându-şi profesionalismul, spiritul analitic, transmițând mesajul textelor cu cât mai multă claritate prin forme de expresii sobre" (p. 144). În suita însemnărilor memorialistice, Marcel Şoma îi apare autorului astfel: „La 36 de ani de la plecarea noastră din Petroşani, păstrăm în amintire figura luminoasă a regizorului cu fruntea înaltă, ochii mari, negri, mereu întrebători, fața rotundă şi zâmbetul difuz, incert din colțul buzelor. Cu vestimentația elegantă, şi-n zilele de lucru, era mereu grăbit spre Teatru căruia i se devotase cu toate energiile lui spirituale" (pp. 150-151).

Consemnări importante conțin capitolele dedicate unor actori ce au dat suflu scenei Teatrului din Petroşani, construind, prin această artă, imagini percutante de viață, salvatoare uneori, încifrate altădată, pentru ca ochiul cenzurii comuniste să clipească derutat în fața „canonului estetic".

În spațiul literaturii române şi al istoriei teatrului românesc, asemenea proiecte de recuperare a unui spațiu identitar, cu oamenii săi, cu instituțiile sale, nu doar că sunt pe deplin justificate, ci constituie şi o reală provocare pe care Ironim Muntean, cu experiența sa pedagogică, teatrală şi, mai ales, scriitoricească, a ştiut să o întâmpine în stil propriu: cu discreție, răbdare şi neobosită aplecare asupra textului din perspectivă critică.

Prin meandrele istoriei Teatrului din Petroşani, cel puțin într-o anumită perioadă a sa, Ironim Muntean ne conduce cu seninătate şi resemnare, chiar dacă se simte asaltat la tot pasul de amintiri. Pe acestea ni le-a împărtăşit, cu generozitate şi pasiune, şi nouă, în cartea de față, demers editorial ce bifează nu doar un reper de „bună întemeiere culturală", cum se menționează în prefață, ci încununează şi un moment aniversar în biografia autorului, împlinirea unei vârste frumoase şi înțelepte, prilej de a-i transmite cuvenitul „La mulți ani!", însoțit de gândurile noastre bune şi admirative.

Ionel Popa

APOCALIPSA UNEI LUMI BOLNAVE

Lăsând brazde adânci pe obrazul umanității, au trecut şi fascismul, şi comunismul, dar, din nefericire, locul lor a fost luat de alte forme de totalitarism. Mass-media de azi a devenit unul dintre cele mai perfide şi mai ipocrite instrumente ale puterii absolute. Orice formă ar avea o dictatură, ea nu se naşte şi, mai ales, nu viețuieşte dacă nu este asistată de maşinăria propagandei pusă în mişcare de mass-media. În statutele „Agenției mediatice" din romanul lui Matei Vişniec, ***Dezordinea preventivă****, stă scris: „Ținem să precizăm clienților noştri că delirul mediatic planetar nu a fost creat de Agenția noastră. Noi nu facem decât să ne adaptăm unei realități şi să vă facilităm contactul cu ea." Cititorul se poate întreba cât adevăr există în afirmația respectivă. Întrebarea poate fi formulată şi aşa: cât de vinovată şi de aservită este Agenția prin „adaptarea" ei la „delirul mediatic planetar"?

Tema *pre-text*, delirul mediatic informațional se desface într-un evantai de mici teme şi motive care, tratate în parametri de satiră, acoperă o mare suprafață a realității de azi, de la existența domestică şi profesională a individului până la perspectiva filosofico-etică asupra lumii, trecând prin social, politic, moral, limbă (comunicare). Scriitorul aduce în vizorul observației naivitatea şi vinovăția unei părți a intelectualității care a cochetat cu dictaturile. Ilustrativă este „spovedania" lui Marcel Cransac, economist şi ziarist, coleg cu personajul narator la Palatul Undelor (cap. 60).

„Canalul" propagandei, maşinăria mediatică aservită *conducătorului* participă la manipularea comunității până la transformarea ei în mlaştină şi a individului în om-mlaştină sau, altfel spus, până la aducerea comunității la stadiul de turmă. În statutele Agenției mediatice se afirmă că există „instinctul de turmă", iar pentru manifestarea lui este nevoie doar de o „anumită logistică" şi de „clarviziunea" unui „scenariu". Şi tot acolo se mai stipulează (cu adresă precisă): „Avem nevoie de creativi de dezordine preventivă şi îndrăzneți"; „un creator de dezordine preventivă este un artist care imaginează scenarii de introducere a ficțiunii în realitate."

„Buna" şi „bogata" informare a maselor (turmei) nu dăunează deloc sănătății acesteia, ci, dimpotrivă, ajută la manipularea ei. În noile condiții, dictatura nu mai este nevoită să apeleze la metode brutale. Acum se folosesc metode paşnice de convingere, ambalate în culori strălucitoare şi morbid de atrăgătoare, metode care acționează asupra psihicului, afectivității, aspirațiilor, voinței, adică tocmai asupra elementelor care dau individului personalitate şi putere. Omul devine „fantoma din fața televizorului care priveşte fascinat **[i.e.** îndobitocit] o altă fantomă". „Omul recent" şi-a omorât Demiurgul ontic şi şi-a fabricat unul total antitranscendent. În locul celor trei mese principale ale zilei, omul înghite ştiri, ştiri, ştiri. Pentru o hrănire rațională şi sănătoasă, *bătrânii* nutriționişti recomandau între mesele principale mici gustări din fructe. *Noii* nutriționişti recomandă ştiri, ştiri, ştiri, cât mai picante, cu bătaie cât mai lungă în timp.

Una dintre temele din evantaiul amintit este *limba/comunicarea*. Aceasta este dimensiunea fundamentală a umanului, este seismograful stării lui de sănătate morală, mintală, intelectuală, socială, politică, afectivă [cap. 6, cap. 7]. Scriitorul face din limba de lemn o adevărată figură de stil necesară cinismului satirei sale. Sunt luate în vizor limba de lemn a ideologiei dictatoriale, cea a politicii, cea a birocrației şi, nu în ultimul rând, cea a jurnalismului. O mostră convingătoare este conferința de presă a unui ministru participant la *summitul* [în *vulgata* – „zarvă vocalică"] „bunei vecinătăți globale" (cap. 54). Un alt exemplu este cuvântul directorului Palatului Undelor la şedința de lucru.

O altă pacoste a societății de azi este birocrația încâlcită şi arboroasă. Ea a devenit o caracatiță care, cu tentaculele ei, sufocă orice inițiativă *personală*. Birocrația e prezentă de jos (viața cotidiană) până sus de tot (exemplu *summitul* amintit).

Distopia lui Vişniec este bine ancorată în realitatea imediată. Dovadă – prezența referenților concreți, punctuali, „recenți". Enumerarea lor ar umple o pagină: 11 septembrie 2001; Cecenia; războaiele din Irak, Afganistan; festivalul de teatru de la Sibiu; criza financiară din 2008 etc., etc. Generalizând, am putea spune că ***tema*** temelor romanului, întreit focalizată (moral, sociopolitic, filosofic) apare ca o consecință a confuziei şi substituirii realului în ficțiune, a adevărului cu minciuna, a originalului cu contrafăcutul. Ideea centrală care îşi trimite pulsațiile spre toate celulele realității din roman este că umanitatea a ajuns într-o înfundătură. Ea este asemenea şobolanului care se sinucide, alergând în rotița a cărei mişcare îi produce plăcere. Mass-media este rotița. Analogia parabolică sugerată de scriitor este cutremurătoare prin adevărul incontestabil, cât şi prin expresivitate.

De la primele pagini se vede că *Dezordinea preventivă* este un roman nonepic, un roman de idei, chiar cu miză politică, un roman care nu numai că cere, ci impune cititorului un „exercițiu de reflecție". Fabula pe care este construit romanul-satiră despre lumea de azi este biografia lui Mathieu, personajul narator, elementul de bază al diegezei. Mathieu este fiul unor intelectuali români, victime ale dictaturii ceauşiste. Tatăl îşi ia copilul de cinci ani şi „traversează strada" în 1987, ajungând, până la urmă, în Franța. Copilul Mathieu ajunge ziarist de mare clasă, o conştiință a vremii sale. După ucenicia

* Matei Vişniec, „Dezordinea preventivă", Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2011.

la Toulouse vine la Paris şi va lucra ca ziarist la Palatul Undelor. Prietenia cu mai bătrânul coleg George, cu simpatica ziaristă Hélène, plină de viață şi, mai ales, situațiile profesionale prin care trece îi fortifică şi caracterul şi conştiința, nelăsându-se absorbit de *mlaştină*. În lumea-mlaştină descrisă în roman, Mathieu, George, Hélène, Leily sunt veritabili colaci de salvare. Un aspect care dă credibilitate narațiunii este că romancierul nu face din personajul său un erou de epos şi, cu atât mai puțin, unul de tragedie. Prin biografia sa, Mathieu este liantul dintre palierele structurii compoziționale a romanului şi factorul principal care asigură coerență şi coeziune subiectului. Pentru ca alegoria satirică să devină verosimilă, autorul a renunțat la naratorul impersonal şi a apelat la personajul narator, adică a folosit persoana întâi, timpul prezent.

După cum s-a văzut, subiectul nu e greu de rezumat, de pus în evidență ideatica romanului. Prin urmare, importantă este identificarea acelor mijloace prin care acestea devin text literar capabil să transmită frământările, neliniştile, întrebările, căutările unei conştiințe.

Sub aspectul structurii compoziționale, în text se pot identifica mai multe paliere: palierul personajului narator cu activitate ziaristică în Palatul Undelor; palierul vocilor, vârstelor interioare; palierul Agenției mediatice. Fiecare palier îşi are nuanțele sale stilistice. În palierul relațiilor umane şi profesionale dintre Mathieu, George, Hélène, comunicarea (stilul) este naturală, colocvială; atunci când Mathieu şi George discută şi analizează lumea, stilul devine grav, analitic, la obiect. În paginile rezervate Agenției mediatice scriitorul se foloseşte cu meşteşug de limba de lemn a politicului şi propagandei; în calupul de capitole „Tentativa de intrare în contact cu o ființă interioară", scriitorul trece la un stil meditativ şi interogativ-iscoditor, concretizat scriptic în dialog imaginat, scrisoare, parabolă. În paginile despre Agenția mediatică şi Declarația şobolanilor, prozatorul utilizează un stil emfatic, fals solemn care îi susține satira, respectiv, alegoria.

Un punct forte al alegoriei satirice din distopia lui Vişniec este realizarea personajului, Şobolanul. Mai întâi este folosit cuvântul şobolan într-un context cotidian; urmează apoi prezența fizică, „la vedere" a animăluțului şi, în sfârşit, spre finalul poveştii apare şobolanul în postura de personaj creat după toate cerințele ficțiunii literare. „Declarația de Intenție a Şobolanilor către Specia Umană" (cap. 61) este punctul înalt al alegoriei. Capitolul trebuie nu citit, ci recitit. Un comentariu detaliat, inerent însoțit de lungi citate, ar fi superfluu. De aceea, mă rezum la a extrage câteva propoziții: „Omul a evoluat în spiritul individualismului absolut; „considerăm că scenariul creierul individual a fost o catastrofă pentru planetă"; „Indivizii de tip hominid nu încetează, de când au ales această cale, să se ucidă între ei şi să extermine şi celelalte forme de viață de pe planetă"; „Creierul comun evită fărâmițarea emoțională şi comportamentală", numai creierul unic şi singurul centru de decizie asigură evitarea risipirii existenței ontologice şi metafofizice".

Cu toată varietatea tehnicilor literare (relatarea la persoana întâi, rememorarea, dialogul fictiv, scrisoarea,

mişcarea în spațiu). *Dezordinea preventivă* rămâne un roman nonepic. Mai e de semnalat sutura, parțial reuşită, dintre scriitura jurnalistică şi cea eseistică. Lipsa epicului este compensată de câteva secvențe ilare şi absurde. De exemplu, secvența în care preotul (biserica) sfințeşte, binecuvântează armele cu care cele două tabere adverse urmează să se ucidă; desacralizarea, coborârea în derizoriu a Divinității şi punerea în locul ei a unor noi idoli cum ar fi *Capitalul* lui Marx. Structura ideatică şi caracterul alegoric al satirei sunt susținute de o serie de simboluri şi metafore şi mici parabole. E suficient să le enumăr: strada şi traversarea ei, gara, Palatul Undelor, subteranele Parisului, mlaştina, parabola oilor, a constructorului de avioane care mereu rămân la sol. În această satiră, ironia este la ea acasă: „Mii de tineri transformați în vandali au atacat ieri noapte toate magazinele din cartierul londonez Tottenham, cu excepția librăriei din care au considerat că nu au ce fura."; „Moaştele Sfintei Tereza cu domiciliu stabil la catedrala de la Lisieux pleacă într-un turneu prin Marea Britanie". În barca satirei i se face loc şi Vaticanului care „nu exclude existența unor ființe extraterestre" şi compatibilitatea dintre credința în Dumnezeu şi extratereştrii, iar Directorul relațiilor externe al Vaticanului susține existența unei planete locuite de ființe care n-au comis păcatul originar. Din arsenalul satirei face parte şi absurdul (cap. 26).

Finalul parabolic (cursul de poezie ținut de tânăra Leily, gara din care poți pleca în direcția dorită, iubirea dintre Mathieu şi Leily) sugerează speranța că umanitatea se poate elibera din mlaştina care o amenință cu înghițitul.

Dincolo de posibilele modele, de la satira iluministă la celebrele distopii din veacul XX, de neocolit într-o lume aflată în proces de globalizare, rămâne contribuția scriitorului la menținerea vitalității speciei căreia unii i-au prorocit moartea inevitabilă, mai ales după prăbuşirea comunismului.

Şi totuşi, sufragiul meu îl dau romanului precedent al lui Matei Vişniec, *Domnul K eliberat.*

CUM DEVINE EST-ETICA O CONTRADICŢIE

Monografia lui Claudiu Turcuş, ***Estetica lui Norman Manea****, îşi propune să ne convingă de adevărata valoare a operei lui Norman Manea, unul dintre scriitorii români importanți în viață, şi, implicit, să ne sugereze poziționarea corectă a acesteia la locul ce-i revine de drept în literatura noastră din ultima jumătate de secol. De la bun început ne atrage atenția ilustrația de pe coperta întâi, care sugerează cele două axe ale demersului critic**.**

Lucrarea, cu structură aristotelică, are două părți: *Estetica* şi *Etica,* fiecare riguros organizată pe probleme şi idei majore**.** Studiul este flancat de un *Argument* şi o *Introducere* şi, în final, de un capitol concentrat de *Concluzii* şi două *Anexe*. De multe ori, autorii simt nevoia justificării alegerii subiectului, deşi nu totdeauna „argumentul" este necesar – ca în cazul de față, deoarece studiul acesta este ordonat, echilibrat şi clar, prin urmare „argumentul" poate induce cititorului un sentiment de disconfort, în sensul că i se pune sub semnul întrebării capacitatea de înțelegere şi de participare la actul critic prin lectură. „Argumentul" lui Claudiu Turcuş este amplu şi explicit. Chiar prea! „Introducerea" detaliază câteva dintre ideile „argumentului", circumscriind liniile de forță ale monografiei, specie nu prea prețuită la această oră, dar extrem de utilă, dacă e făcută cu metodă şi har.

Fiecare secvență analitică din partea întâi este pusă sub un semn emblematic, pe care criticul îl consideră funciar volumului comentat: „Subversiunea obscurității" (*Captivii*, 1970); „Subversivitatea eşecului" (*Atrium*, 1974); „Octombrie roşu, octombrie negru" (*Octombrie ora opt*, 1981) etc. Prin analizele sale, criticul demonstrează că proza autorului *Plicului negru* are un caracter nonepic şi că acesta rezultă din faptul că **personajul** ei este conştiința, dar şi din acela că autorul refuză narativitatea de tip *mimesis*. Scriitorul Norman Manea face parte din familia de spirite a lui Camil Petrescu. El radiografiază „realitatea ruinată", spre deosebire de confrații de generație, nu ludic, textualist, oniric. Norman Manea este un modernist întârziat (doar cronologic).

În multe studii monografice se practică prezentarea descriptivă a operei, în ordinea aparițiilor editoriale, dar în defavoarea analizei critice şi abia într-un capitol final se încearcă o asamblare/sinteză de concluzii. Or, Claudiu Turcuş, chiar dacă respectă criteriul cronologic, realizează un du-te-vino analitic prin operă, aducând sub reflector multiplele ei fațete, făcând conexiuni la fiecare pas. Proza lui Norman Manea este analizată pe trei paliere: *poetica obscurității*, *poetica mărturiei* şi *poetica alterității*, urmărindu-se, în acelaşi timp, unitatea ei. Şi, astfel, se identifică şi genul proxim, şi diferența ei specifică în raport cu proza vremii sale.

Având în vedere documentarea bogată şi temeinică ce se întrevede din paginile acestei cărți, cred că, în curând, criticul ne va oferi şi un volum „Norman Manea interpretat de…", un instrument de lucru indispensabil, aşa cum sunt toate antologiile critice de acest gen.

În perioada antedecembristă, mai ales după 1981, când revista „Familia", printr-o împrejurare norocoasă, publică interviul luat scriitorului de criticul Gheorghe Grigurcu, s-a scris relativ mult despre proza scriitorului – pro şi contra (contra de culturnicii epocii), dar fragmentar, fără o abordare totalizatoare. În ultimii ani postdecembriști, scriitorul revine în atenția criticii şi a cititorilor pe două canale: reeditarea operelor scrise în țară până în 1986 şi publicarea celor scrise în exil, dar şi datorită polemicilor pe care le-a provocat prin eseurile *Felix culpa* (1991) şi *Incompatibilitățile* (1998). Opozanții de rea-credință au afirmat că, de fapt, gloria scriitorului în străinătate este una fabricată, pornindu-se, mai ales, de la eseul contra lui Mircea Eliade, „Felix culpa". Adevărul este altul. Gloria lui Norman Manea este intrinsecă operei şi ea a pornit să se întrupeze înainte de plecarea din țară (1986) şi abia apoi a început să crească treptat prin traducerile apărute în Germania, Franța, SUA şi alte țări. La început, neputând fi incriminat direct pentru evreitatea sa, cum se mai obişnuieşte, pentru a-i minimaliza, cel puțin, caracterul subversiv al operei, criticii-politruci îi neagă, într-o manieră grosolană, cu argumente extraliterare, talentul scriitoricesc. Prin analizele sale pertinente şi riguroase, uşor de autentificat, autorul monografiei dă acestora o replică fără drept de apel.

* Claudiu Turcuş, „Estetica lui Norman Manea", Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2012.

Măsura talentului său critic, Claudiu Turcuş şi-a dato, deplin şi convingător, în prima parte a lucrării sale. În partea a doua, „Etica”, unde face pe analistul ideologiilor puse în joc de polemicile în care se angajează, criticul nu se mai ridică la cotele valorice aşteptate. De data aceasta, criticul literar intră pe un teren minat şi, cu toate că se mişcă oarecum dezinvolt, nu se poate lepăda de un subiectivism stânjenitor, manifestându-şi, la vedere, calitatea de „fan” al lui Norman Manea, eseistul.

Partea întâi a fost mai uşor de redactat, în sensul că destructurarea şi respingerea opiniilor „critice” ale detractorilor n-a fost dificilă, nu a trebuit să facă eforturi deosebite în a convinge pe cititorii *operei literare* a lui Norman Manea de problematica şi valoarea acesteia. Dincolo de informaţie şi de rigurozitatea redactării, monografistul lui Norman Manea se lasă uneori furat de *jocul dialecticii*. Mai mult, din păcate, s-a antrenat în caruselul polemicilor pătimaşe cu opozanţii pe teme morale şi ideologice.

Nucleul argumentelor combative se află, în mod regretabil, în acuzaţiile aduse lui Mircea Eliade de către Norman Manea şi susţinătorii săi, confruntare la care au participat condeie din diaspora sau străine, provocată de apariţia eseurilor *Felix culpa* (1991) şi *Incompatibilităţi* (1998). În focul dezbaterilor s-au făcut referiri şi la *Jurnalul* lui Sebastian, publicat în premieră în 1996. În esenţă, în *Felix culpa* Norman Manea acuză, cu îndreptăţire, pe Mircea Eliade că nici în ultimele *Memorii* (care au apărut după moartea sa, aşa cum a apărut şi *Jurnalul portughez*) nu şi-a asumat trecutul legionar. În opiniile sale, autorul eseurilor rămâne ferm, categoric: „Doar recunoaşterea erorii validează separarea autentică de eroare”. Acuza este strict etică. Acuzându-l de derapajele ideologice pe care Eliade nu şi le-a recunoscut, nu-i atacă opera literară şi ştiinţifică, ceea ce-i face cinste.

Analizând opiniile anti-Manea ale Monicăi Lovinescu şi ale altora, Claudiu Turcuş are momente când nu citeşte cu atenţie textele, când spiritul său critic aţipeşte, ajungând la interpretări incomplete şi inexacte. În alte cazuri, autorul monografiei, fan evident al lui Norman Manea – pentru această poziţionare nu l-am acuza – e prea darnic în superlative (evident, nu am în vedere superlativele minimalizatoare acordate culturnicilor pe deplin meritate). N-am făcut o statistică a citatelor din textele combatanţilor, dar am impresia, chiar dacă, numeric, ele sunt la paritate, că acestea ale apărătorilor sunt mai ample şi mai compacte.

Referindu-se la opiniile lui Alexandru George şi mergând şi pe urmele fanilor, Claudiu Turcuş scrie la p. 202 din monografia sa: „Diagnosticul lipsit de puseuri moraliste, dublat de o tonalitate fermă, evidenţiază pericolul continuării unor tradiţii politice falimentare, nocive pentru societatea românească contemporană. Ignorând parcă un asemenea semnal de alarmă, retorica anticomunistă, manifestată programatic şi ineficient în discursurile politice restauratoare ale tradiţiei româneşti – de pildă campaniile electorale ale Partidului Alianţa Civică, ale Convenţiei Democratice sau ale Uniunii «Dreptate şi Adevăr» –, nu a condus spre circumscrierea unui model coerent/autentic al democraţiei liberale.” Adevărat. Dar *criticul literar* nu se mai întreabă şi *de ce?*.

Textele şi ideile lor aduse în discuţie şi întregul carusel al polemicilor nasc o serie de întrebări dificile, ce îşi aşteaptă încă răspunsul. Dar, cum rândurile de faţă sunt simple consideraţii asupra cărţii lui Claudiu Turcuş despre Norman Manea, lăsăm întrebările şi răspunsurile aşteptate pe seama analiştilor profesionişti. Înainte de a încheia acest paragraf, mai notez o idee personală: Norman Manea este o personalitate mai mult complicată decât complexă; parcă în el sălăşluiesc două euri. Norman Manea îşi gândeşte şi îşi scrie ficţiunile literare în limba română, de care, uneori, cam face caz, dar cotidian şi oficial gândeşte, vorbeşte şi scrie în altă limbă.

Revenind la textul lui Claudiu Turcuş, observăm că multe texte din *Despre clovni…* şi *Plicuri şi portrete* sunt eseuri narative, portrete şi amintiri, obligându-ne să ne întrebăm dacă era locul lor aici, alături de paginile de exegeză şi analiză stilistică.

Chiar dacă se foloseşte din plin de sugestiile lui Lucian Raicu, Mircea Iorgulescu şi ale altora, modelul critic al lui Claudiu Turcuş rămâne Liviu Petrescu, spirit critic şi teoretic fin, profund şi riguros. Mai e de reţinut că tânărul critic are fermitatea opiniilor personale nelăsându-se inhibat de condeiele critice fetişizate din diferitele etape ale literaturii noastre postbelice. Monografistul lui Norman Manea a făcut faţă cu brio sarcinii, nu uşoare, pe care şi-a asumat-o, iar prin rezultatele la care a ajuns a făcut şi ordine în *ograda literară* răvăşită fără rost de unii nechemaţi. În urma acestui amplu şi temeinic demers critic, *opera literară* a lui Norman Manea a fost aşezată în locul ei de drept în literatura noastră din ultima jumătate de secol.

Lucrarea lui Claudiu Turcuş se remarcă prin rigurozitatea şi ţinuta ei academică. Prin aceste calităţi (şi altele, unele semnalate), monografia de faţă rămâne un model, care se impune de departe în avalanşa de teze doctorale (mai mult sau mai puţin originale) din ultimii ani.

Cartea lui Claudiu Turcuş nu numai că va fi trecută pe una (sau pe mai multe) dintre listele de nominalizări pentru premiile literare ale anului 2012, dar va fi şi premiată.

La cea de-a 75-a sa aniversare, *scriitorul* Norman Manea a primit un frumos şi meritat cadou.

Lucian Gruia

STEJARUL S-A REÎNTORS ÎN GHINDĂ...

Cartea pe care o prezentăm cititorilor, „Ultimele convorbiri cu tatăl meu”[1], este scrisă de Alexandru Anca, născut la 13.06.1922 în Dej, județul Cluj. Face studii de drept la Cluj între anii 1940 şi 1944 şi colaborează la „Tribuna Ardealului”, unicul cotidian în limba română apărut în teritoriul cedat Ungariei horthyste prin Diktatul de la Viena. În toamna anului 1944 este dus cu forța de horthyştii în retragere în vestul Ungariei, apoi în Germania. Se repatriază în 1946. În anii următori, lucrează în presă la Bucureşti şi colaborează cu poezii la revistele „Tribuna”, „Familia”, „România literară”, „Luceafarul”. Se căsătoreşte în 1950 cu ziarista Erna Blumenfeld şi au doi copii. Din anul 1988 trăieşte în Israel.

Este autorul trilogiei autobiografice „Destin ardelenesc”[2], „Din Bucureşti în Țara Făgăduinței”[3], „În umbra măslinilor”[4] şi al volumului de versuri „Din primăvară până-n toamnă”[5]. Primele două volume ale trilogiei au fost distinse la Haifa cu **Premiul pentru cultură şi artă „Ianculovici”**, pe anul 2005. Am prezentat aceste date bio-bibliografice pentru că Alexandru Anca este mai puțin cunoscut în România, deşi îi aparține spiritual întru totul.

„Ultimele convorbiri cu tatăl meu”, cartea pe care o prezentăm cititorilor, poartă un titlu răscolitor pentru fiecare dintre noi, întrucât toți vom petrece asemenea clipe frumoase şi triste, în „marea trecere” terestră. Dialogurile dintre Alexandru Anca (Fiul) şi George Anca (Tatăl), pe atunci în vârstă de 88 de ani, sintetizează momentele importante ale biografiei lui George Anca şi se încheie cu scena emoționantă a înmormântării tatălui, la scurt timp după terminarea convorbirilor (G. Anca moare la 31 decembrie 1978 şi este înmormântat la 2 ianuarie 1979).

Discuțiile (înregistrate pe reportofon pentru ca vocea tatălui să poate fi ascultată de urmaşi) reiterează succint viața când frumoasă, când tristă, intensă şi dramatică a tatălui, copilăria fericită la Rugăşeşti, evenimentele dramatice petrecute în perioada Diktatului de la Viena, persecuțiile îndurate sub regimul comunist şi iminentul sfârşit – ca şi cum s-ar perinda aievea în fața ochilor (se zice că muribundul îşi retrăieşte principalele evenimente ale vieții în clipele extincției).

Ca tehnică literară, volumul se înscrie în textualismul teoretizat de Roland Barthes, în țesătura scriiturii inserându-se interviul structurant, documentul relevant, liste de inventar, amintiri emoționante. Informațiile incită nu numai cititorii, ci şi pe istoricii de profesie.

Cartea începe cu sosirea lui Alexandru Anca, de la Bucureşti, la Dej, în frumoasa toamnă a anului 1978, prilej de rememorat amintiri din copilăria petrecută în livada casei natale. Cu acribia specifică celui care a practicat jurnalismul, autorul reconstituie, cu interes şi duioşie, arborele genealogic al familiei, descoperind urmele numelui Anca prin satele Şomcuta Mare şi Coplean (pe atunci comitatul Szolnok-Doboka), prin sec. XVIII.

George Anca se naşte în satul Rugăşeşti, la 12 km de municipiul Dej (azi jud. Cluj), din părinții Nicolae şi Anica, la data de 5 august 1890.

Nicolae Anca, gospodar harnic, adună avere, îi va lăsa moştenire 10 ha teren arabil şi 7-8 ha de fânaț/păşune, ceea ce-i va pricinui mari necazuri lui George, fiind considerat chiabur în timpul comunismului şi suportând toate consecințele.

Eroul cărții absolveşte, în timpul imperiului austro-ungar, liceul maghiar de stat din Dej, dreptul la Cluj şi se însoară cu Rozalia, din această căsnicie rezultând doi copii, Livia (mama mea) şi Alexandru Anca. După Marea Unire, tânărul jurist George Anca intră în politică (1924), în partidul național liberal condus de generalul Traian Moşoiu. Dar, după ce apar conflicte de interese şi orgolii în organizația locală, se retrage dezamăgit pentru a adera, în 1930, la fracțiunea liberală desprinsă de bătrânii liberali, condusă de istoricul George Brătianu. Până în 1938, când regele Carol al II-lea va desființa toate partidele politice.

Al Doilea Război Mondial va bulversa viața patriarhală a micului oraş transilvănean care, în urma Diktatului de la Viena (1940), va cădea în teritoriul oferit Ungariei horthyste. George Anca va activa ca avocat, apărând cauza românilor hărțuiți de autoritățile horthyste.

Eliberarea Ardealului de Nord, după 23 august 1944, nu-i aduce numai bucurii, ci, odată cu procesul de sovietizare, şi mari necazuri. Momentul cel mai dramatic l-a trăit în 1946, când rezultatele alegerilor parlamentare din noiembrie 1946 din județul Someş au fost falsificate în favoarea blocului condus de partidul comunist. Aceasta a declanşat răscoala populației cu precădere țărăniste din zona natală a lui George Anca (Rugăşeşti, Căşei şi alte aşezări). Bunicul era atunci procuror, iar armata fusese trimisă la podul de peste Someş pentru a nu permite mulțimii răzvrătite să pătrundă în oraş. Autoritățile hotărăsc ca procurorul să someze răsculații să se retragă, în caz contrar, urmând să se ordone deschiderea focului!

Pentru a se evita un deznodământ tragic, George Anca propune să se negocieze cu poporul răsculat. Se

încheie un compromis prin care se acordă şi opoziției țărăniste un număr de mandate. Se încheie un proces-verbal, care, introdus într-o pâine coaptă, urma să fie dus la Cluj. Dar securitatea nu doarme, omul a fost pândit, oprit în tren, pâinea a fost tăiată la control şi documentul confiscat. Proba dispărând, protestul a rămas fără rezultat. Vărsarea de sânge a fost însă evitată. După 1947 începe odiseea persecuțiilor. Pensia i se anulează în mai multe rânduri, e declarat chiabur, i se pun cote progresive pe care nu le poate plăti, i se ridică bunurile din casă, este arestat în 1952 pentru activitatea politică liberală interbelică. Efectuează un an de detenție la Ghencea, scapă de canal fiind prea bătrân şi slab.

După revenirea din „reeducare", se luptă pentru recâştigarea drepturilor, singur, soția Rozalia murind de tânără în 1939.

Ultimele discuții se poartă la 1 noiembrie 1978, când tatăl şi fiul ies la poarta casei să vadă cimitirul de peste drum, iluminat de ziua morților, potrivit tradițiilor ardeleneşti. Fiul se va întoarce la Bucureşti, cu inima strânsă, fără a bănui, totuşi, că la foarte puțin timp, George Anca se va stinge din viață.

La slujba de înmormântare care va avea loc la 2 ianuarie 1979, preotul Ioan Purdea, cel pe care George Anca l-a apărat în timpuri grele, a spus în final: „Este un stejar măreț cel care se prăbuşeşte şi este o mare pierdere pentru poporul din rândul căruia s-a ridicat". Stejarul s-a reîntors în ghindă.

Unchiul meu, Alexandru Anca, autorul acestei cărții, a devenit, în acest an, nonagenar, ceea ce-i conferă o aură de nostalgie reverențioasă. Ar trebui să ne gândim şi noi, cu tristețe, la ultimele convorbiri...

Note:

1. Alexandru Anca, „Ultimele convorbiri cu tatăl meu", Cluj-Napoca, Editura Limes, 2012.
2. Alexandru Anca, „Destin ardelenesc", Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2001.
3. Alexandru Anca, „Din Bucureşti în Țara Făgăduinței", Cluj-Napoca, Editura Limes, 2004.
4. Alexandru Anca, „În umbra măslinilor", Cluj-Napoca, Editura Limes, 2010.
5. Alexandru Anca, „Din primăvară până-n toamnă", Ploieşti, Editura Pinteuro, 2007.

Tudor Cicu

EMIL LUNGEANU: ÎN OSTROV LA MAREA ALBĂ

Ideea de a focaliza atenția (sufletească, morală, în primul rând) asupra unui singur personaj, un caracter puternic într-o narațiune desenată în tuşe apăsate, dar neostentativ moralizatoare, cu şansa de a reinventa o altă realitate temporală, am întâlnit-o la Hemingway în „Bătrânul şi marea"(1952), o narațiune desenată în tuşe apăsate, dar neostentativ moralizatoare, cu şansa de a reinventa o altă realitate temporală pentru bătrânul pescar, Santiago, sau, într-un mod mai special, în romanul lui John Steinbeck, mai cunoscut în varianta sa dramatizată, „Şoareci şi oameni" (1937), cu observația că aici apare un tulburător umanism plin de compasiune pentru cei sortiți nefericirii**.** Dacă, în primul caz, tema principală a nuvelei este victoria morală a omului aflat într-o încleştare decisivă cu destinul său, în cel de-al doilea, tema centrală avea în vizor nimicirea celui de nestăvilit în dezlănțuirea unei nebunii apocaliptice, pentru ca visele – de altfel, obişnuite, ale omului de pretutindeni – să-i fie frânte de ceea ce noi numim, convențional, *întâmplare* sau *hazard***.** Astfel, eroii lui Steinbeck, George şi Lenny, ne apar ca entități complementare, supuse unui destin neiertător. Emil Lungeanu, în nuvela ***În ostrov la marea albă**** (volumul a primit Marele Premiu

*Emil Lungeanu, *În ostrov la marea albă*, Editura Rafet, Râmnicul Sărat, 2012, 97 p.

pentru proză „Titel Constantinescu”, la concursul de creație, aflat la a V-a sa ediție, organizat de Editura Rafet), scrie o pagină memorabilă din tragedia omului conştient şi temerar, dintr-un „război ciudat” cu destinul, fără putință de a schimba o ordine imanentă (în acest caz, implacabila moarte), un destin generat de lanțul cauzal al întâmplărilor fireşti. Desfăşurarea epică a nuvelei, pe un fond liric pregnant, brodat pe motive populare (a se vedea cântecul, cu tematică de sorginte folclorică, îngânat de protagonist), atunci când ea este infuzată afectiv prin redundanțe eufonice, nu poate să nu-ți inducă presentimentul unui final dramatic, ce se lasă intuit, de la început şi până la sfârşit, în atmosfera apăsătoare a unui tablou de iarnă halucinant: „După furtuna de ieri, marea se făcuse noroi şi scoicile azvârlite din belşug pe țărm agonizau...” (sau) „afară era un frig cosmic, noaptea se căsca abisul şi stelele se stingeau de vânt”. Cadrul de desfăşurare a „piesei de teatru” e unul simplu şi sugerat cu mijloace rafinate. Compania de război, condusă de locotenentul Crăişoru, ocupând poziții pe ultima linie de fortificații – „răzimați cu spatele la mare şi fața către țară” – trebuia să țină piept duşmanului (trupele nemțeşti din Primul Război Mondial) care s-a oprit pe o linie de fortificații – „dincolo de ostroave şi slatini” – şi care, în afară de tirul susținut de lovituri de tun zilnice, se afla în aşteptare. Atmosfera acestui „război de poziții” purtat din tranşee de către trupele româneşti este deprimantă. Merindele le erau pe terminate, de se ajunsese ca soldații „să roadă la rădăcini şi papuri”. Dositei, năvodarul (eroul monocentrat al nuvelei), îşi foloseşte din plin cunoştințele căpătate cândva, alături de răposatul său tată, pescar vestit, şi „aprovizionează” compania cu scoici culese de pe malurile ostrovului, astfel că „recolta asta rămânea cea de pe urmă nădejde. Până atunci, cu chiu cu vai, o scoaseră la capăt, îndoind cu zăpadă fiertura de cartofi din gamelă şi reducând rațiile de pesmeți”. În această nuvelă (similară unei piese de teatru), doar străjile de noapte se fac, din când în când, simțite, strigându-şi parola de recunoaştere. Decorul „piesei” e unul sinistru: „când urlete de lupi, când vâlve, când talazuri, când voci de demoni, amestecate toate”. Ca să mai uite de spaime, Dositei îngâna în gulerul mantalei „un cântecel vechi din baltă”, de pe vremea când pleca cu tatăl lui, cu bărcile, la pescuit. Astfel îşi „descânta” el să-i treacă „nițel de urât şi de geruială”. Un alt act interesant al „piesei” este şi cel al citirii ziarului venit din Capitală de către locotenentul Crăişoru şi aghiotanții săi, avându-i drept auditoriu pe soldații aflați la datorie. Tranşeea devine un fel de „poiana lui Iocan”, unde figuri istorice ale neamului – Brătianu, regele Carol, Take Ionescu, prim-ministrul Marghiloman, dl Costinescu ş.a. – sunt aduse direct, din disputa Consiliului de Coroană în tranşeea în care oştenii înfruntau cu mai multă greutate asprimea gerului, decât pe duşmani, spre a lămuri situația Primului Război Mondial, război în care România fusese abandonată hazardului. O notă aparte, din toată această adunare, numai ochi şi urechi la disputa oamenilor politici care le marcau destinele, o face soldatul adus în pragul nebuniei: Păstorel Iezania. Tabloul general ale acestui „război de poziții” este, aşadar, aflat la granița dintre fantastic şi realitate, pentru că tocmai aici se glisează, pe nesimțite, în zona onirică, unde soldatul Dositei îşi întâmpină, la țărmul mării, tatăl (mort de mult), venit acum ***să-şi ia fiul*** pe nava cu vele şi catarg, imaginară, fireşte! Alarma reală, ce are loc, îl va trezi la realitate, înainte ca mâna tatălui, întinsă de pe nava lui Charon, să-l tragă în apele înghețate ale mării. Scena din finalul nuvelei, aproape neverosimilă prin desfăşurarea ei, rapidă şi tensionată, dar relatată cu precizie de artizan, ne dezvăluie arta de a nara a prozatorului Emil Lungeanu, reuşita acestui text fiind determinată de cele câteva detalii surprinse în momentele de maximă încordare ale zilei de dinainte de Crăciun, când o delegație formată din trei ofițeri nemți vine cu daruri de „moş Crăciun” în tranşeea companiei româneşti, neîncrezătoare în astfel de demersuri, incredibile în condiții de război. S-ar putea spune, într-un sens, că acuitatea percepției este aceea care atrage cititorul, în primul rând. Cadrul în care se desfăşoară povestirea – fortificațiile cu tranşee ale unui război ciudat, gerul aspru, dominator, apoi oamenii cu încordările şi epuizările lor nervoase – aducându-ne vag în minte povestirile lui Hemingway şi Steinbeck. Emil Lungeanu are o deosebită înclinație spre derularea teatrală a tragismului, în scenele ce vor urma, când, de pildă, nebunia soldatului Iezania îi va sălta trupul înainte, spre desăvârşirea crimei înfăptuite fără o motivație sau un sens anume, gândind şi mişcându-se, în cadrul natural al tabloului de iarnă, ca un soldat ce-şi respectă jurământul depus față de țară, dar „îmbolnăvit”de un război mai mult decât ciudat. Pradă acestei nebunii şi dezlănțuiri nervoase, împotriva „musafirului inamic”, îi cade bunul şi bravul soldat Dositei. Astfel, tabloul general capătă proporția unui război aflat sub semnul absurdului, cu o singură victimă – eroul nostru monocentrat. Lectura acestei nuvele, cu „o străfulgerare epică de un lirism răvăşitor...” (Paula Romanescu), o spunem cu mâna pe inimă, va produce şi cititorului alese satisfacții estetice, fiindcă, deşi omul este nimicit de furia dezlănțuită a tovarăşului său de arme, acel cântec, ce vorbeşte despre „o mănăstire dalbă / cu nouă altare / către Sântu Soare...” rămâne visul, ce nu poate fi înfrânt, al soldatului căzut şi care ne uneşte pe toți. Ca în versurile poetului spaniol Antonio Diaz Tortajada: „Am încercat să mint ca să trăiesc. / Dar / m-am întâlnit într-un amurg cu duşmanul meu / şi i-am spus că-l urăsc din adâncul inimii mele. / La cârciumă ne-am dus / Cântăm: / Asturie patrie dragă!...”. Puțini scriitori manifestă o atât de subtilă înțelegere a mentalității unor *prizonieri* aflați într-un spațiu fără de ieşire, o atât de bună memorie documentaristică şi o atât de eficientă capacitate reconstitutivă a vieții de război, într-o narare rapidă, tensionată şi, pe alocuri, arhaică, text purtător al unui mesaj mult mai generos adresat ființei umane, spre conservarea propriei identități spirituale.

Adrian Botez

POEME DE TOAMNĂ

O frunză

o frunză – doar o frunză-a mai rămas pe ram
şi-i e atât de frică să-şi dea drumul:
n-a învățat-o nimeni cum e fumul –
iar moartea altora nu-nseamnă niciun dram

o frunză – doar o frunză ruginită
stă singură şi-ndură gând de crimă
şi nu-i găseşte vântului o rimă
ca să-şi justifice căderea în ispită

o frunză – doar o frunză: ce patetic!
priveşte-n jos cu groază – cataleptic
măsoară înălțimi şi putreziri:

se-ntreabă dacă-acolo fi-vor amintiri...
...o frunză – doar o frunză: ştiți ce-i mila
n-o plângeți – vă vomați pe îngeri sila

Lui Anatol

câte camere – câte case – câte patrii ori galaxii
eşti în stare să laşi în urmă – orfane şi goale?
câte sorți ai văzut leşinând – pe covoarele magiilor negre –
moale?
câte nopți ți-ai extras din pistoale
pe câți morți ai refuzat să-i plângi şi să-i storci de regrete domoale
anatoale?

cât de singur e demonul tău – aiurând la ferestre?
cât de goale-ți sunt privirile-ți goale?
o – degeaba se-îngână pe ele – funeste
vechi cântările sublimelor creste:
tu ai surzit de groază – şi orbitele tale s-au umplut de gunoi şi de viermi şi de spaime – de vântoase de bezne – uitatele bezne-ale tale
anatoale

vine o stea – şi tu fugi sub pământ
vine pe mare de fulger hristos – şi tu fugi în mormânt
vine un rug – tu refuzi jurământ
vine şi judele – cu artificii aprinse în păr – aruncate peste
orice grotă-ori cavou – şi e noaptea de după chircitul amurg
şi toatele curg
...laptele negru-al privirilor tale ți-l scurg
toate ielele ştimele iesmele – toate sunt şi dansează şa-
batul demente
peste şine de părăsită cale ferată
pustiu înierbată – cu vagoane condamnate fierului vechi şi
cloacă de zloate – dărâmate pătrunse de nori şi de noapte - până la
oasele-nghețate-ale tablei – bătrânici scofâlcit resemnate la
şoapte preacoapte – să intre – până la capătul nevăzut – cu picioarele şi roțile-n bezna
pământului de pe ostroavele-antarctice – în muzici de talere – nabucodonosorice trâmbițe şi chimvale şi iernatice flori de cavale
o – anatoale

...peste toate căzutele ierni şi măsele de
smulsă – acvatică minte strigoaie – străină pasăre
de pene – tacticos – se

despoaie: a plănuit şi – îngrijat – potrivit
cuibul

...oare ce va ieşi din ouăle clocite de bezne de iasme
de tine – ce va ieşi dintre ciolanele tale în sunet de vale
biet – respingător ciuruc de lume agale
biet trecut de toate vămile-astrale
îmblânzitule – biet spânzurat de serviciu
o – anatoale?

pui de viperă şi pui de astru
pui de lumină albastră şi de dezastru
...pui răgetul vieții să-ți descânte de moarte cu
spartele-ulcici şi oale
bre anatoale

Copilul din stea

copilaş suit pe stea
floarea este foarte grea
în grădină-i iarnă rea
vino tu cu floarea ta

copilaş cu păpădie
las' să ardă o făclie
să vezi suflete de nori
pe acolo pe-unde zbori

copilaş cu ochi de sori
nu e moarte ca să mori
nu e rai să nu te doară
sunt doar păsări de ocară

blând copil cu ochii-n flori
scaldă-te în roi de zori
nu căta la cer ori lună
cată doar spre zarea bună

trece-albina peste vise
bâzâind a paradise
pune-o-n palmă să-ți adune
tot polenul de pe strune

...o – copil de vreme rea
bea curat lacrima mea
o – copile cu mâini rune
bea amara-mi rugăciune

la margine de pădure
te-aşteptai din vremuri sure
dar la margine de câmp
scuturai şi lumi şi timp

mă îmbăt cu zborul tău
sfânt copil ferit de rău
cu îngerii chefuiesc
lângă tine mă trezesc

eşti copil sufletul meu
rătăcit la vremi de greu
...regăsit suit pe stea
printre purpură şi nea

cu el mă-ncumet privire
morții mele să-i fiu mire...
înc-o fire şi-nc-o fire
pân' la capăt de-orice ştire

Apostu Panaitache Vultureanu

Rătăcitor între dragoste şi ură

Rătăcitor între dragoste şi ură, lumină şi întuneric
viață şi moarte, plâns şi râs, adevăr şi minciună,
am rătăcit căutându-mă – strigăt şi tăcere.
Prins ca o pasăre în laț, în vârtejul veacurilor,
urmărind faptele oamenilor, bune şi rele, în lungul timpului,
Clopotele băteau în catedralele sufletului şi toaca
alunga suferințele oamenilor în spatele uitării.

De când tot mor

De când tot mor, de când tot mor
sunt cu o viață mai uşor

de când tot strig, de când tot strig
cu partea mea de aer – frig

de când tot sap, de când tot sap
pe mine nu mă mai încap

opresc atunci câte un gând
să-mi urce-n sângele gemând

şi tac şi tac şi parcă-aş vrea
să-mi curăț ochii cu o stea

S-au aşezat la sfat rugile

S-au aşezat la sfat rugile, în trecerea timpului,
măsurând cuprinsul şi necuprinsul, în căuşul palmelor
împletind degetele dimineții cu pletele nopții şi priveam
prietenii prin pereții de umbră, legănarea şoldurilor
curcubeului

O, rătăcitorule

O, rătăcitorule, aşează-te pentru popas
la marginea drumului, în colbul veacurilor,
umbră să-ți țină faptele oamenilor
plecați la arat şi la semănat,
la clădit şi la acoperit,
în lumea umbrelor

Trup

Doamne unde să mă mut
dintr-o peşteră de lut
trupul meu cel de păcat
jumătate-i aplecat
jumătate-i dus în jos
jumătate nu s-a-ntors
cum să merg în sus şi-n jos
dacă de cuvinte-s stors
încercând între venire
şi plecarea în neştire
cum să mai rămân cu voi
când sunt dus iar înapoi
de luceferi de cuvânt
jumătate sunt pământ
unde Doamne să mă mut
dintr-o peşteră de lut

Să vină durerea...

Să vină durerea ca un ied abia născut
să o mângâi
ca să pot plânge la capătul lumii
trecerea timpului.
Iată neputința,
iată nedumerirea seminței
pusă în pământ
întrebându-se ce să rodească

Doina Popa

FIRUL DE GELOZIE

Vibrația Dorinței Împlinite ridică brațele şi le coborî.

– Gata Domnu‘ Învățător, acum eşti aproape ca nou. Şi e timpul ca eu să-mi iau picioarele pe spinare şi să-mi văd de calea mea. Tu du-te şi te odihneşte. Hm... cum o fi oare somnul ăsta al vostru? Dacă mi s-ar îngădui să aflu... Uf, ce curioasă mai sunt! Dar nu mi se îngăduie şi nici eu nu mai cer, ca să nu depăşesc vreo măsură. Că odată mi se retează toate aripile şi rămân, ceea ce sunt, o simplă vibrație înaltă fără nicio susținere acum. O biată amintire în mintea câtorva nostalgici. Uf!

Vibrația dispăru ca şi cum nu ar fi fost. Domnu‘ Învățător făcu doi paşi laterali ca să ocolească scândurile din parchet care scârțâiau. Aşa cum spusese Vibrația Dorinței Împlinite, se simțea ca nou. Ceva, ca o lumină, îi străbătuse corpul şi trezise din amorțeală toate celulele. Se strecură pe uşă, traversă camera şi holul. În curte lumina lunii era atât de puternică încât se vedeau crizantemele, încă pipernicite, dar vii. Se simțea şi mirosul lor. Incitant. – Lună plină, spuse Domnu‘ Învățător, căzut pe gânduri, ar fi trebuit să pot face mai multe. Rupse la nimereală trei crizanteme şi se întoarse, cu aceleaşi grijulii precauții, în încăperea unde cele două femei îşi dormeau somnul nopții. Merse la patul Soniei şi puse florile lângă cana cu apă, lăsată la îndemână pe un scaun. – În acest fel, Sonia o să ştie că am venit, îşi spuse în minte Domnu‘ Învățător, deşi nu-i promisesem. E bine să ştie că şi eu sunt în stare de gesturi frumoase, nu numai ea. Mai aruncă o privire asupra tinerei şi se îndepărtă. Iată, fata asta obişnuieşte să bea câte o gură de apă în timpul nopții, mai spuse în sinea lui bărbatul... Uite, câtă dăruire poate să fie într-un suflet simplu de femeie. Apoi plecă, închise cu grijă uşile în urma lui, străbătu curtea, deschise poarta. Dincolo de poartă luna parcă era şi mai stăruitoare. Se simțea uşor, îi venea să sară într-un picior, să schițeze câțiva paşi de dans. El care nu prea gusta dansul pentru că se credea nepriceput. I se părea complicat să fii atent la melodie, să fii atent la picioare, ca să nu încurci paşii, şi să mai fii atent şi la femeia cu care dansezi. Plus încărcătura emotivă imposibil de stăpânit. Cu puțin timp înainte îi venea să plângă. Acum îi venea să danseze şi să sară într-un picior. Nici el nu mai înțelegea cum să interpreteze schimbarea.

În urma lui Vera oftă. Îl văzuse pe Domnu‘ Învățător plecând, îl văzuse întorcându-se, ca să-i aducă tinerei ei însoțitoare cele trei crizanteme. Foarte frumos din partea lui, spuse. Foarte, foarte frumos. El este în stare să facă gesturi delicate. Cum puțini bărbați sunt capabili. Dar o învolburare a sângelui, a cărui circulație se făcea anevoie, făcu să-i aducă fierbințeală în obraji şi o apăsare în dreptul tiroidei. – Nici n-o să apuc să mă răcesc bine şi fata asta o să-l ia în stăpânire, se auzi spunând. Numai când o vezi privindu-l şi-ți dai seama că-i îndrăgostită de el. Şi ea n-o să umble cu jumătăți de măsură, aşa ca mine, cu diplomații şi discursuri interesante, nu, ea o să i se dăruiască trup şi suflet. Dacă n-aş fi fost eu, cu boala mea, Domnu‘ Învățător nu s-ar fi uitat în veci la ea şi nici ea nu ar fi avut nicio şansă să se apropie de el într-atât încât să-l poată revendica... Şi ea n-o să creadă, nici măcar o secundă, că păstrând puritatea unei relații va avea un atu în fața bărbatului. Dimpotrivă, o să i se dăruiască plină de nerăbdare. Că aşa este legea firii. Simțea că ia foc. Ochii aprinşi de văpaie parcă-i săreau din orbite. Şi apăsarea, apăsarea la baza gâtului. – Nu vreau să mor, se auzi pe sine şi nici nu mai ştia bine care parte din ea o spusese. Rosti în gând Tatăl nostru, îşi ceru iertare, invocă numele lui Dumnezeu, încercă să respire mai adânc. Îl revăzu pe Domnu‘ Învățător plecând, cu trupul ăla al lui deşirat, îl revăzu întorcându-se şi depunând cu un gest pios crizantemele pe scaunul de lângă Sonia. Ea dormea profund cu obrazul adâncit în pernă, respirând sănătos şi egal, cu nasul acela al ei pistruiat şi nostim. – Nu vreau să mor, se auzi din nou, dar nu, nu moartea era cea care-i dădea târcoale, ci gelozia. Şi-l imagină pe Domnu‘ Învățător atingând pielea Soniei, cu degetele lui lungi, o atingere, ca într-un joc, doar îi atingea pielea, timid la început şi apoi din ce în ce mai sigur pe el, dirijat de porniri ținute bine în frâu, el nu se grăbea, prelungea acel moment lăsându-se în voia voluptății, şi-o imagină pe ea vibrând gata să se deschidă. – Nu, nu vreau să mor, repetă Vera şi-şi clătină capul ca să alunge acele imagini care-i făceau rău. Se scutură, încercă să tragă mai mult aer în piept. Nu vreau să mor!

– Doamna profesoară, vă este rău?

Bolnava tresări şi o privi pe Sonia cu ochii larg deschişi. Avea pe ea o bluză din bumbac cu mâneci scurte care abia trecea de fund. Sânii împungeau cu obrăznicie țesătura subțire. Deborda de vitalitate prin toți porii. Fata îngenunche cu gesturi pripite şi pipăi pe sub pat după ceva. – Aha, acolo ține lumânarea şi chibritul, gândi Vera. Mă tot întrebam oare pe unde le-a ascuns. Ştiam că le are undeva la îndemână. Uite-o cum mă studiază, mă scanează şi nu ştie ce să facă, să aprindă lumânarea, să n-o aprindă? Că poate nu am de gând să mor şi atunci o să mi se pară ciudată graba cu care vrea să-mi pună lumânarea în mână. Are ea vreun interes să mă vadă la cutiuță, îngropată sub pământ? La doi metri sub pământ? Numai că eu nu mă grăbesc. Mai trase o gură de aer cu gura deschisă. – Doamna profesoară, să-mi spuneți dacă vă pot ajuta cu ceva. Fata o apucă de mâini, i le strânse, îi masă degetele. Of, Doamne, mâinile astea frumoase, reci ca gheața, nu mai circulă deloc sângele, doamna profesoară, ce ne facem? – Asta-i acum, comentă în sinea ei Vera, mai

inventezi multe? Poate la tine nu mai circulă sângele, nu la mine. Eu n-am de gând să dau colțul să-ți intre bine în cap asta şi să nu-mi stai în cale. Fata îi strânse apoi tâmplele, un gest profesional, două degete într-o parte, două degete în cealaltă parte, strângea, slăbea strânsoarea, strângea, iar slăbea strânsoare. – Uite că ştie să facă şi presopunctură, numai noutăți aflu în noaptea asta! Surprize, surprize! Fata îi mângâie obrajii, tâmplele, părul. – Doamna profesoară, doamna profesoară, spuneți-mi măcar o vorbuliță, dați-mi un semn, haideți uitați-vă la mine altfel, nu cu ochii ăştia ceții, sunt eu, Sonia şi vreau să vă fiu cu ceva de ajutor. – Vede ea ochi ceții la mine pentru că aşa vrea să vadă la mine, ochi ceții, comentă în mintea sa Vera. Simți mai apoi că o strânge energic de buricele degetelor inelare. Tot ritmic respectând bătaia pulsului. Îi presă mai apoi un punct situat între sâni, cu mişcări circulare. Cu aceeaşi pricepere cu care îi făcuse presopunctură la tâmple. Apoi o lovi ferm cu pumnul. – Ei, cu presopunctura asta chiar că mă dai gata, să ştii, spuse în sinea ei, bolnava şi simți că îi vin lacrimile. Uite, biata fată are toată bunăvoința, nu ştie ce să-mi mai facă, doarme şi cu mine, iar eu îndrăznesc să comentez, s-o învinuiesc de toate mârşăviile posibile... Trebuie să apreciezi pe cineva bazându-te pe iubire. Şi eu ce fac acum pe ultima sută de metri? Cum spunea Domnu‘ Învățător? Învăluie persoana din fața ta într-o undă de iubire. Chiar dacă nu vine de la sine, din interior, fă să plece spre ea o undă de iubire controlată. Şi ai să vezi cum se schimbă şi conținutul conversației şi mimica feței şi gesturile. La început iubirea aceasta nu vine de la sine pentru că nu ne-am obişnuit s-o cultivăm. Mai apoi, când rigiditatea structurii noastre interioare începe să se topească... Nu, oricât am încercat să mă schimb nu am putut. Totdeauna frica de moarte a fost mai puternică decât orice dorință de a mă schimba, de a cultiva în mine iubirea. Nu am acceptat că ceea ce mi se întâmplă e din voința divină, că trecerea spre o altă dimensiune este doar o trecere la fel de miraculoasă ca naşterea. Dar eu m-am îndoit mereu, am zis în sinea mea, e uşor să vorbeşti, să dai sfaturi, să trasezi conduita altuia când moartea nu-ți dă târcoale.

– Nu vreți să vorbiți cu mine, doamna profesoară? Vă este rău? întrebă fata din nou respirând agitat de parcă urcase dealul.

Vera ar fi vrut să răspundă, dar nu putea să iasă din beznă. – Ce tot îi dă ea zor cu răul? Nu-mi este rău de loc, să-ți intre bine în cap asta, fetițo. Am să trăiesc mult şi bine pentru că am voință şi pentru că vreau să trăiesc. Simți că mâna Soniei se strecoară sub plapumă. Începe să-i maseze picioarele de la vârfuri spre genunchi.

– Doamna profesoară s-a supărat pe noi? îi auzi vocea clară, nu mai vrea să vadă lumina zilei care vine? Haideți, doamna profesoară, că mâine avem treabă amândouă, trebuie să aerisim, să facem ordine că vine şi părintele în vizită, nu se poate să plecăm fără să cerem îngăduință părintelui, nu, fără să vă dea vinul sfințit. Ce spuneți, doamna profesoară, nu-i cazul să vă răzgândiți? Vine şi Domnu‘ Învățător în vizită şi ce-o să zică dacă o să vadă că nu l-ați aşteptat, că nu mai vreți

să beți ceaiul cu dânsul? Doar ştiți cât vă iubeşte Domnu‘ Învățător, se poate să nu-l aşteptați, să nu-i cereți şi lui îngăduința... Vera mai respiră o dată din toate puterile şi simți că parcă reuşise să rupă blocajul. Sonia se aplecă şi apucă lumânarea. Părea agitată de parcă tocmai se întorsese de la alergare. Dar aerul respirat de bolnavă ajunse acolo unde trebuia să ajungă şi Vera clipi de câteva ori. Ei, uite câtă magie poate să existe în jur! Printre draperii năvălea în odaie lumina lunii. Puternică şi vie. Cu câteva luni în urmă Domnu‘ Învățător pusese în curte un vas curat, larg la gură. Ca luna, în toată plinătatea ei să se oglindească şi să dea putere apei. Citise el undeva şi era foarte încântat că-şi amintise tocmai atunci când luna era perfect rotundă. – Înainte de a adormi, gândeşte-te că luna se oglindeşte în vasul cu apă, i-a spus. O să mă gândesc şi eu la asta. Mâine vei bea din apa întărită cu puterea lunii. De încântare bărbatului îi luceau ochii ca două stele. A doua zi dimineață Domnu‘ Învățător a adus vasul cu apă în cameră, a făcut şi ceai, dar i-a dat şi o cană s-o bea atunci pe loc. A băut şi el cu calm, înghițitură de înghițitură, zâmbind cu blândețe. Vera nu a putut să bea mai mult de două înghițituri. Îi era rău, îi era greață, stomacul ei nu ar fi suportat mai multă apă fără să se revolte. Şi ea nu mai avea putere nici să vomite, o dureau muşchii stomacului de cât se opintise. Acum era o noapte asemănătoare şi poate luna căuta prin curte oglinda din vasul cu apă ca să se admire. Dar Domnu‘ Învățător uitase, nu era consecvent. Îşi amintea de dezamăgirea pe care o avusese Domnu‘ Învățător în fața refuzului ei de a bea apa în care se oglindise luna. Dar nu era refuz. Era neputință. Dar el pe moment nu înțelesese. Cum adică să nu poți bea o cană cu apă? Şi ca un făcut întreaga zi a stăruit greața. Nu a putut să bea nici din ceaiul preparat de Domnu‘ Învățător. Tuşi pentru că prea mult aer avea darul s-o înece.

– Doamnă profesoară, vă este rău?

– Nu, drăguță, nu-mi e mai rău ca altă dată. Mă mai foiesc şi eu. Tot stând în pat amorțesc şi-mi vin în minte fel de fel de neghiobii. Du-te şi te culcă că te ia frigul şi ai să răceşti.

Teodora Fîntînaru

DIMINEAȚĂ DE AUGUST

Sunt aici, sunt în copilăria mea…

Dimineață de august. Ziua *Schimbării la față*. Când soarele tocmai începea să pună stăpânire pe bolta cerului de vară, cu două mici cărți de rugăciuni, am ieşit în grădină, pentru a da binețe zilei de sărbătoare şi pentru a căuta binecuvântarea divină. Sunt cumplite zile de secetă. M-am aşezat sub bătrânul cireş, sprijinindu-mi cartea deschisă pe un mănunchi de ierburi aproape uscate, cu miros de poieni răscoapte şi de țărână asuprită de arşiță.

Rezemată de trunchiul aspru al pomului fermecat din copilăria mea, m-am simțit dintr-odată mică şi ocrotită de înaltul cireş, de crengile lui puternice, printre care imensitatea cerului de vară părea străpunsă de miile de frunze, indiferente la efemeritatea lor şi la eternitatea cerului albastru.

Grădina mea dimineața… Respirația liniştită a ierburilor sălbatice, o anume încremenire a pomilor fructiferi, parcă ar fi pictați, sau parcă ar fi o armată în aşteptare, gata să înfrunte încă o zi de secetă… Mai aproape, astfel, de pământul brăzdat de crăpături lăsate de uscăciune, văd resturi mărunte de crengi din vremea culesului de cireşe, fire răzlețe de izmă creață care se învecinează cu mici fâşii de lucernă, părul plantat anul trecut cu frunzele deja îngălbenite, cicoarea, dispărută de câțiva ani din grădina noastră, răsfățându-se, acum, în soarele dimineții şi înseninând, cu albastrul ei intens, locul şi privirea. Mai încolo, mărul văratic păstrează pentru sine câteva mere frumoase, mari, de ajuns doar cu privirea, iar rândurile de vie îşi arată cu discreție rodul…

O frumusețe care mă înduioşează mereu, o frumusețe mereu alta, a grădinii mele.

Mă încearcă un profund şi străvechi sentiment de legătură intimă cu acest mic univers vegetal şi, dintr-odată, îmi pare că sunt într-un alt timp, că mă aflu altundeva şi că doresc să-mi aşez palmele şi fruntea pe pământul acesta sfințit de munca, paşii şi de speranțele părinților mei.

„Unde eşti?" se aude glasul mamei mele, venind dinspre un rând de vie. Şi nu ştiu să răspund. Sunt în copilăria mea, sau sunt aici, îmbrățişând cu privirea micul meu paradis.

Nu mai am timp să răspund pentru că paşii mamei îmi descoperă ascunzişul.

Din palma întinsă, mama îmi dă un ciorchine de strugure copt, apoi, lăsându-mă cu gândurile şi visările mele, îşi vede de drumul său, ca Sfânta Paraschiva mergând prin grădina raiului.

EFEMERIDE

Focşaniul, de care îți este dor, s-a schimbat. În bine sau nu, cine mai ştie? Până la urmă, frumusețea de lângă noi este doar o iluzie la care ținem, de care ne agățăm cu tot dinadinsul...

La noi a fost o toamnă lungă, cu brume dese, cu soare blând, cu stoluri de rațe sălbatice plecând până târziu, spre iarnă, al căror strigăt în noapte îmi răscoleşte parfumul lecturilor nocturne din tinerețe... Piața este încă plină de crizanteme de grădină (mărgean, cum i se spune la țară) şi de mere din livezile noastre, aşezate pe tarabe, în generoase piramide, iar sobele au început să scoată rotocoalele de fum, care mă trimit cu gândul la improvizația de cuib pe care mi-l făceam pe lângă sobă, în iernile copilăriei mele... Peste tot, pisici precaute stau pe garduri, pe margini de ferestre şi la intrarea în scările blocurilor, parcă ar fi gardieni conştiincioşi ai caselor noastre, în care intrăm din ce în ce mai indiferenți, singuri şi mai tulburați de neliniştea vremurilor...

Din cartierul unde locuiesc, îmi place să urmăresc volutele porumbeilor voiajori când li se dă drumul, de undeva de aproape, din porumbarele lor strâmte de scânduri şi plase de sârmă şi, mai ales, îmi place să ascult sirena trenurilor apropiindu-se de gară, apoi depărtarea lor sacadată, ducând cu ele, parcă, imagini închipuite, de călătorii şi tovărăşii romantice...

În rest, e toamnă încă, peste trei zile va fi 1 Decembrie, iar eu nu mai ştiu cum să-mi port zilele fără să mă îmbolnăvesc de-atâta căutare a timpului pierdut aproape în zadar...

***

Asociez întotdeauna gândul către tine cu zborul îndrăzneț al semințelor de flori care toamna, eliberate din cerdacul lemnificat al corolelor, îşi caută drumul germinației mereu înnoite...

Acum, la noi, este însă o primăvară de o frumusețe

bizară, care pare că a adunat toate anotimpurile într-unul. Dar mie îmi place aşa – cred că seamănă puțin cu mine. Mi-ai scris lucruri plăcute, odihnitoare, data trecută. Mi-au prins bine pentru că vreau să cred mereu în frumusețea vieții.

Îți mulțumesc! Eu încă îmi trăiesc zilele fragmentar, fără un scop anume, risipindu-mă cumva, simțind că dacă ar trebui să împlinesc ceva pe lumea aceasta, parcă nu e pentru viața pe care o trăiesc acum...

Şi totuşi, rezonez atât de mult, cu lucrurile abia observate ale înconjurului nostru cotidian, mă simt atât de bine în lumea inofensivă a grădinilor, a spațiilor vegetale care încă mai poartă o urmă de sălbăticie în ele... M-ai rugat să-ți scriu despre Focşani...

E un oraş pe care nu-l prea mai (re)cunosc. Dar, când şi când, mai ies pe străzile lăturalnice de la Gară, unde, cu puțin noroc, mai găseşti câte o casă veche, cu garduri de lemn, în care ghiceşti dârele circulare, sinuoase, infinite, ireversibile ale carilor.

Aici mai dai, încă, de câte o grădină „cu poezie" cum îi spun eu, unde vezi de-a valma flori de curte, care cresc în virtutea unei bune memorii a pământului din fața casei, poienițe de troscot, sfori verzi şi târâtoare de volbură şi flori de „rochița rândunicii", ori vezi câte un arac strâmb în care e aşezată, de-a-ndoaselea, o cană de vechi email şi, desigur, pomi înalți – tei, duzi, cireşi, pruni – urme ale unei livezi de altădată...

Oricât de discretă aş fi – şi sunt, nu din politețe neapărat, cât din dorința de a nu descoperi totul dintr-odată – văd, uneori, dreptunghiul întunecat al câte unei uşi vechi deschise spre corpul intim, plin de unghere al casei... şi merg mai departe... Câte istorii neştiute, nespuse, bănuite... Ce noian de întâmplări peste care fiecare generație a mai adăugat un strat de var, punând hotare cronologice între ieri şi azi...

Dar acum, imaginează-ți doar, sunetul paşilor egali, îndepărtându-se uşor, spre altă mică *terra incognita*...

Ioan Dumitru Denciu

CU PUTEREA SAU HARUL?*

1.

Şi celelalte, dar mai ales Chindea [îl frământa]. Să se grăbească, să fugă! Încotro, dacă tot în sine ar reveni şi, revenind, n-ar cădea întru Duhul Sfânt, ci în urzeala vieții? Iar urzeala aceasta este, se ştie, din fire de bine şi rău. Împreună-lucrarea, tainica şi libera întâlnire între harul lui Dumnezeu şi voința omului? Oare de ce are impresia că de astă-dată n-a fost inspirat, că n-a primit nicio înrâurire de Sus? N-a fost pregătit s-o primească în deplină libertate? Atunci, cine sau ce l-a încătuşat, împiedicând şi pe Împăratul Ceresc să se lase înduplecat către nemernica ființă omenească? În sfârşit, ce stăpân este acela pe care ceva (un alt stăpân?) îl opreşte să acorde harul său unui slujitor verificat? Aceluiaşi slujitor scăldat în lacrimi şi, de curând, în sânge. Din inima căruia rugăciunile izvorăsc încontinuu, până când întreg sufletul lui nu mai e decât rugăciune. Se poate smerenia desăvârşită să fie una şi hotărârea sorții lui Chindea să fie alta? Act de autoritate s-ar zice, adică dreptul de a exercita puterea primit în Sfintele Taine şi mai cu seamă în Taina hirotoniei. Însă putere fără har? Fiindcă degeaba spun unii: puterea sau harul. Puterea nu trebuie să existe în lipsa harului. Căpăstrul unde era când a făcut să iasă din frâu puterea?

A fost ca şi cum, asemeni unui preot păgân, ar fi ridicat cuțitul: prea mult şi prea puțin în acelaşi timp. Prea mult, întrucât era vorba de un sacrificiu real, acolo şi atunci, al animalului încredințat de aducătorul lui. Prea puțin, deoarece n-avea loc nicio prefacere, de pildă prefacerea în pâine a Mielului jertfit. Cum deci să fie darul, neprețuitul său dar, consacrat?

Şi l-a rupt de la gură – îi vine să invoce drept scuză. Însă nu e destul spre a fi iertat că l-a smuls de la țâțele Mamei. Va fi nevoie de mărturia împăcată a însăşi victimei. Ce mărturie va depune ea la picioarele Tronului Înalt?

Chindea, ah, Chindea! Dac-ar putea să se ia după zâmbetul lui de animal... neobişnuit în tradiția jertfei! (Însemna că nesfânt?). Voi zidi mai departe pe temelia martirilor noştri – părea să-l asigure. Şi chiar îl asigura prin viu grai, dar uşor cu mințile duse. Voi zidi, umplând poiana de serafice cântări! Şi nici gând să-şi tufleascâ urechile a zbugheală. Totuşi, totuşi: când prinsese el întâiul iepure şi-l ținea atârnat de lungile moliciuni elastice şi rezistente, acela se zbătea încrâncenat, într-o spaimă păgână, obligându-l să-şi procure un simțământ şi mai sălbatic, ca să nu-l lase să scape, de aceasta depinzând prestigiul lui copilăresc, în ochii altora, în lumina cărora voia să sporească, deşi sufletul său era plămădit din aceeaşi sfiiciune-moliciune neîmblânzită, extrem de ciudată pentru că fragilă şi totodată de neînfrânt altfel decât prin colțul lupului ori sulița, săgeata, cuțitul omului. Poate că nu fusese lup când, mânuind pumnalul, sub privirile aprige ale tatălui, preschimbă vietatea în gol burduf. Dar în clipa în care îşi înfipse dinții, cu sen-

* Fragment din romanul în curs de apariție „CREŞTINĂTATE".

zația pufului pe bot, într-o bucată din plinul scos, chiar dacă nemaisângerând, fript?

Nu mult după, i se păru că murise ca lup. Se vede însă că nu de tot, de vreme ce păstra amintirea şi, înnoit în mijloace nu în năravuri, trecuse iarăşi la aplicarea ascuțişului...

Bietul Chindea! Sau Sfântul Chindea! Numai că ce diferență uriaşă între a fi martirizat de tâlhari şi a te lăsa pus pe cruce de ai tăi! Şi el, episcopul, o topise într-una şi aceeaşi liturghie. Niciodată nu liturghisise cu asemenea avânt. Poate fiindcă i se năzărea a-l avea în față, în carne şi oase, pe El, acolo, în strana din dreapta, privind cu ochi tăcuți, acceptând, apoi urcând pe Golgota cuvintelor cu pas măsurat şi ridicând cu Sine, pentru a-i împărtăşi din patimile Sale şi a-i răscumpăra, pe mărunții întinşi pe catafalc, printre care problematicul Gudelia. Şi nu-i trecuse prin cap că săvârşea un sacrilegiu, de parcă ar fi simțit îngăduința Sa, ce transmuta timpurile lui Pillat din Pont în orice vreme, inclusiv a lor.

Dar acum câteva zile? Confuzia îndepărtându-se, mintea răcindu-se, ființa noului Miel rămânând în urmă, printre lacrimile ce au secat, cum să nu sufere arsura fierului împlântat în cugetul său? Totul fusese doar omenesc. Totul – doar slăbiciune, doar aproximație a judecății obişnuite şi vechi, zdrențuite, supuse greşelii şi păcatului. Niciun pui de porumbel nu venise să se aşeze pe umărul dezgolit al cerşetorului. Un zgripțor cu ghearele negre, cu ciocul negru, îşi înfipsese cârligele în mizerabilele răni uscate, crăpându-le iarăşi, şi ciugulise... direct din creier. Nu-l putuse alunga cu nicio minune.

Într-adevăr, zadarnic. Îşi împreunase mâinile cu nedomolită tărie, rostise rugile cele mai neînşelătoare, folosise cheia cuvintelor cu disperare, tocind-o, rozând-o. De ce mai oprise convoiul mereu la trei ceasuri? Ca să-i vadă pe oameni pierzându-şi încrederea? Exemplul lor să-l facă să şi-o piardă el însuşi? Chindea n-a fost adus pe pânzele vântului; locul lui gol a rămas!

Cu putere, fie şi omenească, îl va smulge la întoarcere!

2.

Că n-are timp să se mai gândească. Că bine e nemaiavând acest timp, treburile acaparându-l, lăsând sufletul să se curețe de vechea hrană, lecuindu-l întrucâtva şi uşurându-l, ca într-o zi de post. Dar rău că nu va avea răgaz de contemplare, pentru cuvenita lui înaripare şi înălțare. (Şi turma, aleasa turmă, o, ce grăbită e să părăsească pe cineva care se târăşte!) Sau, dacă va avea, exasperata acedie s-ar putea să atace din nou şi ea...

Intrând în pământurile fostei sale obşti, aerul neprietenos al întâmpinării îl izbeşte. Mireasma răşinii n-o simte, deşi ar trebui, pădurea de brad nefiind departe. Ceva friguros i se strecoară în vine, îl sileşte să tremure. De la teama că paşii îl vor dărui numai lumii la spaima pătrunderii într-un timp cernit, într-o negură nesfârşită. Iată, copitele cailor par că se învăluie în pâslă, că alunecă, ei toți, printr-un vis. Sunt curgătoare înseşi membrele lor, dezlânate. Te-ai aştepta ca, asemenea oilor trecute prin ghimpărişuri, să pierzi smocuri din blana ta, vânturile să le fluture, vremea să le înnegrească ori, dimpotrivă, albească. Dar curând îți dai seama că eşti om supus primejdiei jupuirii de viu.

Deci, nu, Doamne, doar un popor care umblă încolo şi-ncoace prin țara sa, cu şi precum dobitoacele! Niciun popor de plante mai mult sau mai puțin perene, fragile sau găunoase, prin care se perindă vălătuci de ciulini nomazi. Neamul acesta al nostru este unul deplin, cu mărimile şi micimile lui, şi dacă îi prisoseşte ceva, aceea e tocirea instinctelor prea crude, iar dacă-i lipseşte un lucru, acela este elanul înfloririi impudice în lume. Şi-a întors cumva pe dos dreptul şi datoria de a trăi. S-a pomenit într-o langoare greu explicabilă, cam de felul acelora a copilului prea serios, a flăcăului necercetat de fiorul iubirii, a bărbatului căzut în letargie. Casianul îşi închipuie – şi Gherman îi cântă în strună – că veneau să altoiască, când de fapt era vorba să deştepte. Altoiul nu trezeşte copăcelul amorțit, ci nărăvaşa dezmorțire a sevelor din acesta şi cepul lăsat deasupra fac să nu piară altoiul. Rodul ce se îngăduie mlădiței străine, după firea sa, nu ține de vigoarea ei, ci de a gazdei. Ei ar trebui să i-l închine ca prinos, înainte de a şi-l atribui şi a-l dărui gurilor înfometate, însetate. Încât, chiar şi altoind... Însă menirea pe care el o vede duhului lor, pornind de la impresia, poate greşită, că Cineva le-a (ne-a) înghițit soarele ar fi de a scoate din închisoare astrul sfânt. Să aibă la cine să se uite sămânța şi apoi mugurul, lăstarul... Să răsară zilnic cu El şi să apună în amurg, spre a răsări iarăşi. Pentru a creşte şi a oferi privirii divine floarea, fructul, ca imagine a recunoştinței.

Dar e bine, o Doamne, să stârneşti forța tainică a sâmburelui, ca rodul să ajungă într-o lume duşmană? Şi cine garantează că nu vom slobozi un soare fals? Punem semnul crucii între noi şi puterile răului, însă este oare de-ajuns? Nu cumva unii suntem aleşi să-l punem strâmb, să dăm lucrurilor direcție înşelătoare, să strângem în chingi şi să înăbuşim, în loc de a conduce la țintă şi a insufla aer auroral?

Casianul, care şi-a încărcat rărunchii cu înțelepție din pustia egipteană, spune că adevărata credință acolo-i şi că, dacă acesta se trage, măcar şi prin contrast, din vechea, suprema încordare către Misterul Misterelor a locuitorilor din țara Nilului, atunci neamul acesta, mai aparte între netăiații-mprejur, ar fi sortit să primească răsadul revelației, deoarece i-au afânat solul Zalmoxe şi Deceneu, călători şi şezători destulă vreme pe acele meleaguri. În gura sa sună mai degrabă a glumă, dar s-a străduit să-i câştige cu o asemenea parigorie pe „frații" din sihăstria astălaltă. Deşi inşii aceia nu erau călugări creştini, în ciuda semnelor exterioare, le-a fluturat îndelung... iluzia asta. Simplă tactică sau opinie în care şi el credea pe jumătate? În orice caz, ei n-au picat în laț. Răspunsuri ocolite, prudente, în latineasca lor bună, presărată cu cuvinte greceşti. Şi-au ascuns mai degrabă gândurile, părerile, situația. Singurul lucru pe care l-au formulat cât de cât lămurit a fost acela că sfințenia credinței nu e proprietatea nimănui şi că dorul desăvârşirii nu se poate comanda din vreun centru. Drept care, dezamăgitul a şi venit cu propune-

rea să fie... desființați! Cum? – l-a întrebat sâcâit (căci şi lui îi trecuse prin cap ideea). Fiindcă, alungați, ar coborî din nou din creierii munților, de unde ieşiseră dintr-un motiv întemeiat. Vor fi îmbrăcat veşmântul nostru monahal ca pavăză naivă împotriva întâlnirii persecuțiilor noastre cu ale vreunor foşti ierarhi ai lor. – Dar nu-i cinstit! Acum că s-a vădit înşelăciunea şi că nu sunt dispuşi să aleagă, ar trebui ca secta lor sau ce-o fi să dispară. Loviți din două părți... Iar el: De unde-am şti că nu-i împingem la împăcare, întărind astfel pe disprețuitorii noştri şi ai lui Christos? Aşa, de bine-de rău, aceştia... Casianul: Să-i luăm ostatici! Să-i ducem în Sciția Mică şi să-i împrăştiem în mănăstirile de acolo! El: E vorba de zece oameni! Ne târâm cu ei în lanțuri (pe care nu le avem) şi apoi îi lăsăm să tulbure cu vreo erezie zalmoxeană?!

Dialogul ajutându-l pe el însuşi să se hotărască.

Când s-a plimbat încă o dată prin grădina sălaşului şi prin livada cu poame de vară nu de tot culese, lăsate şi pentru păsările cerului, când s-a minunat iarăşi de ordinea şi curățenia din jur, de hărnicia acelor oameni, ce se închinau destul de corect creştineşte şi făcuseră din modestie şi ospitalitate virtuți de căpătâi, hotărârea era luată: nimic nu trebuia clintit deocamdată, sufletele acelea aflându-se pe calea cea bună fără să fi trecut, probabil, printr-un botez în regulă (o țineau una şi bună: că fuseseră botezați de un preot al lui Iisus, rătăcitor!). Să-i socotim novici! – a zis. Adăugând: Poate într-o zi se vor găsi cu Chindea, şi... Ceea ce întruni adeziunea şi nădejdea majorității.

Iată însă că acum, înaintând către inima ținutului copilăriei sale, propus ca scop duhovnicesc, şi neizbutind să-şi simtă mişcările trupului adevărate, chemând cu disperare Făptura care-l ocoleşte, nu că regretă, dar se clatină: ce întreprinsese nu cumva e semnul a ce va întreprinde? Cu alt gând parcă venise şi, în mare parte, călătorise!

3.

Ştia că sinea sa va plânge. Că, odată trecut hotarul invizibil, pe alt tărâm căzând, se va supune legilor acelui tărâm, cu sau fără voie. Dar sperase. Sperase că acele reguli se vor dovedi măcar parțial dumnezeieşti, pentru ca el să le sfințească întrutotul. Când colo, erau tot omeneşti. Respingând alte reguli şi chiar Vechiul Legământ, socotite străine, adică de asemeni omeneşti.

Încât, întâiul sat nu voieşte să asculte, deoarece aşteaptă să vadă ce va face geamănul său; acesta nu, fiindcă celălalt n-a voit; valea întreagă doreşte să se mişte cealaltă vale; ținutul întreg e cu mintea şi urechea la Obşte. Iar obştea trebuie să se adune – şi ce motiv serios ar fi?!

Dă ochii, prin urmare, cu Omul. Însă omul nu e propriul stăpân şi nici n-are poftă să-şi fie, cât timp nu se simte strâmtorat de stăpânirea comună asupră-i. El are cuvânt în nelibertatea sa, cuvânt plin, chit că-i bogat, chit că sărac, şi supuşenia i se preschimbă – uluitor, prin simplul fapt că şi-a rostit părerea – în libertate. Ehe, s-a dus vremea când plăteau tribut, când obştea însăşi tălăzuia grumaz cu multe capete aplecat! Acum e de-sine-stătătoare şi doar pripăşiții, însurații cu văduvele deocheate sau născătoarele în buruieni ori dudele satului, mai pot să tragă în răspăr – fără succes de altminteri, căci au avut ei grijă să fie puțini! Convinşi, amăgiți, pot să se boteze peste noapte; se vor dezboteza, odată duhovnicii lor plecați. Vor jura lepădarea de noua credință cu jurământ mai cumplit: cu brazda pe cap. Obicei păgân? Cui îi pasă?! Jurământul împărtăşit de obşte este sfânt.

Nu-ți rămâne, tenace fiind, decât să te bizui pe spița ta de neam. Dar de unde s-o iei? S-o aduci din mormânt la lumina zilei şi să zici: „Ai murit în beznă adâncă, ieşi pocăită şi ajută-mi!" Însă obştea a luat toate măsurile împotriva strigoilor: pe răposații bănuiți i-au înțepat cu andrelele, iar pe ceilalți sunt gata să-i dezgroape şi să le aplice alte mijloace... vrăjitoreşti.

Găseşti două-trei rude îndepărtate. Rămăşițe în viață. Da, îmi amintesc – spune cea mai bătrână dintre ele, un cioban care nici nu mai poate coborî de la târlă. Bieții de ei! Tocmai pe ei să se răzbune crudul Atanaric, pe dânşii care-i duceau tainul! Care de „dragul" lui te-au înstrăinat... E mult de-atunci. Câte primăveri şi toamne să fie?

Socotesc împreună. Se dumereşte că nu se întorsese de tot, ca Fiul Risipitor, ci mânat de o năzuință-misiune, şi începe cu politețuri: Frumos din partea luminației-tale, ați bătut atâta drum, dar noi... curați, cum ne-am născut, îndătinați în credința strămoşească... n-am vrea... Pedepsit e numai cel ce calcă strâmb. Cum să fim vinovați dintr-o greşeală a Întâiului Om?!

Mai înțelegători cei din Sfatul moşnegilor: dacă ținea să întemeieze ceva, să facă o casă obştească pentru nevolnicii şi muribunzii satelor. I-ar îndestula ei din bucatele lor şi ar putea să-i chivernisească şi îngrijească doi foşti ucenici ai unui preot al goților, ce trăiau acum într-un cătun... Mai rămânea să-i ceară ca primilor găzduiți în aşezământ să le oficieze şi maslul!

Totuşi, propunerea nu e rea; merită rumegată.

Anda Dimitriu

„DRUMUL” SAU LABIRINTUL POST-APOCALIPTIC

Câştigător al prestigiosului premiu Pulitzer, „Drumul”, al zecelea roman al scriitorului american Cormac McCarthy, este şi cel mai personal dintre toate, relatându-ne povestea unui tată şi a unui fiu, rătăcind pe drumul spre ceva mai bun. În unul dintre primele sale interviuri televizate, autorul recunoaşte că ideea pentru acest roman i-a venit într-o călătorie cu fiul lui, şi că, în timpul vizitei în El Paso, Texas, s-a surprins închipuindu-şi cum ar arăta oraşul peste câteva decenii bune, i s-a părut că vede flăcări în depărtare, şi gândul i-a zburat imediat spre copil. Deşi a lăsat ideea deoparte pe moment, McCarthy a revenit asupra ei câțiva ani mai târziu în momente mai mult sau mai puțin tensionate din viața lui, or tocmai aceste detalii mi se par importante pentru a înțelege unul dintre cele mai puternice mesaje ale romanului: faptul că dragostea, respectul şi responsabilitatea față de cei din jur sunt intrinsec legate de natura umană.

Astfel, plecând de la o premisă post-apocaliptică, Cormac McCarthy îşi construieşte acțiunea în jurul a doi supraviețuitori, un tată şi un fiu, ce vor să ajungă pe coasta fostelor State Unite ale Americii, în speranța că acolo vor găsi o nouă sursă de hrană şi un semn că iarna atomică e pe sfârşite. În acest context ştiințifico-fantastic, orice urmă a civilizației contemporane a fost ştearsă. Chiar şi numele şi-au pierdut relevanța, personajele fiind prezentate pur şi simplu ca Tatăl sau Bărbatul, Fiul sau Băiatul, şi Bătrânul, nume generice!

De o simplitate stilistică deosebită, „Drumul” pare că se întoarce spre adevărurile umane esențiale, cele care vor rezista chiar şi după ce lumea modernă sau civilizația occidentală au pierit, scoțând în acelaşi timp în evidență sentimentele ce definesc şi reprezintă condiția umană. În orice condiții, oricât de dificile, de la bucurie, la tristețe sfâşietoare sau teroare copleşitoare, cititorul trece printr-o gamă generoasă de stări, împreună cu personajele, stabilind încă de la primele pagini, cu acestea, o puternică legătură empatică, în ciuda contextului şi circumstanțelor complet diferite de cele ale vieții cotidiene contemporane.

Povestea simplă, ce îmbină clipe suave şi intime între cele două personaje, cu momente de un realism brutal, dar şi conținutul ideatic bogat au făcut ca acest roman să fie apreciat nu numai de cititori, dar şi de critici, şi să se bucure de analize teoretice dintr-o multitudine de perspective, de la cea postmodernă, la cea ecocritică. Totuşi, fără să insiste prea mult pe detaliile şi particularitățile curentului gotic, acest articol îşi propune să prezinte opera explicând metafora centrală, cea a drumului, transformat într-un labirint tipic gotic – un spațiu izolat, opresiv, în care sentimentele par să se dezlănțuie şi din care nu se vede nicio scăpare – pe care personajele trebuie să-l străbată dacă îşi doresc să supraviețuiască.

Metafora drumului, mult îndrăgită şi folosită în literatura americană, ia în acest roman o formă aparte. Dintr-un anumit punct de vedere, drumul ar putea fi interpretat ca frontiera originară, pe care primii locuitori au încercat să o ajungă sau să o cucerească în speranța visului american. Sau ar putea fi interpretată ținând cont de marea dragoste a acestui popor pentru mobilitate, înțeleasă ca o formă de libertate. Totuşi, acest articol încearcă să vă propună o altă interpretare, şi anume aceea a drumului ca labirint (în sens propriu, dar şi figurat), ce înglobează şi susține câteva dintre temele majore ale romanului, cum ar fi opoziția natură-civilizație, ororile şi actele de violență extremă sau dinamica dintre cei doi protagonişti, relația lor cu trecutul ori felul în care percep lumea înconjurătoare sau divinitatea.

Astfel, mai întâi, vom lua în considerare elementele ce constituie partea fizică a labirintului, descriind natura şi urmele unei civilizații parțial distruse, parțial abandonate, iar apoi vom discuta câteva dintre sentimentele şi atitudinile ce dirijează acest labirint din punct de vedere metaforic, puse, de asemenea, în antiteză: dragostea Tatălui sau bunătatea Fiului, într-un nemijlocit contrast cu teroarea ce le guvernează viețile.

Deşi teoria nu a fost confirmată oficial, iar autorul nu a menționat niciodată amănunte legate de această temă, cea mai plauzibilă explicație a situației în care se află Tatăl şi Fiul este o catastrofă atomică, posibil provocată din neatenție sau menită să curme vreun conflict ce amenința omenirea. Oricum ar fi, întregul roman descrie continentul nord-american scufundat în ceea ce seamănă cu o iarnă atomică: în urma exploziei, praful atomic s-a ridicat formând nori groşi, ce au împiedicat lumina soarelui să ajungă pe pământ, în absența căreia întregul ecosistem s-a prăbuşit, luând după sine o mare parte dintre oamenii şi animalele ce au supraviețuit în urma impactului. Totuşi, natura, nu pe moarte, ci deja moartă, rămâne o forță letală. Ploi şi zăpezi toxice, aduse de un vânt puternic, îi obligă pe cei doi rătăcitori să îşi întrerupă des drumul şi să se adăpostească în peşteri, buncăre sau case abandonate. Copacii veştezi cad periodic, provocând un zgomot înfundat ce îi însoțeşte pe cei doi în drumul spre ocean, iar forța dătătoare de viață a apei a dispărut, dacă ne gândim la imaginea lacului negru. Cât despre diversitatea florei şi a faunei, aceasta a fost redusă la câteva specii de licheni şi fungi sau la unii câini rătăciți, uimitori de rezistenți, ce caută

să supraviețuiască alăturându-se oamenilor. În acest context, câinele ce apare, spre finalul cărții, împreună cu familia, de pe malul oceanului, nu poate fi decât un semn bun că viața nu s-a sfârşit aici, că există şansa unui nou început.

În completarea acestui peisaj natural dezolant, oraşele mari şi mici, aproape integral abandonate, distruse sau depopulate, dau la rândul lor un aspect sinistru călătoriei anevoioase prin acest labirint. Dar, mai mult decât atât, ruinele zgârie-norilor, pancartele şi maşinile ruginite, sau casele prăfuite şi părăsite în grabă după haosul creat de cataclism, ce aduc poate aminte de marile conace şi case singuratice tipic gotice, marchează nu numai distrugerea fizică a civilizației, ci anunță şi anularea tuturor regulilor pe care aceasta le impunea. Tatăl, care a trăit o mare parte din viață în mijlocul vechii societăți, realizează cu amărăciune că nu mai există cale de întoarcere şi că orice regret sau melancolie nu foloseşte la nimic în situația actuală. Dar, paradoxal, îi povesteşte fiului său despre „oameni buni" şi vrea să îi transmită câteva din micile plăceri pe care societatea le garanta înainte de apocalipsă. De exemplu, când ajung într-un fost oraş şi găsesc un automat din care scot o cutie de suc acidulat, Tatăl îl îndeamnă pe copil să îl bea până la capăt, nu fiindcă i-ar potoli setea sau i-ar ține de foame, ci pentru că vrea ca fiul lui să guste măcar puțin din ceea ce aveau toți copiii de vârsta lui înainte de catastrofă. Pe de altă parte, Fiul, ce s-a născut după explozia atomică, este curios şi îşi întreabă mereu tatăl despre obiceiuri, obiecte sau evenimente din trecut. El este cel ce se opreşte să descifreze însemnările acelora care au trecut pe drum înaintea lor. Cu un amestec de inocență şi înțelepciune, el duce focul şi reprezintă bunătatea umană sau încrederea în ceilalți şi într-un viitor mai bun, cu nădejdea întoarcerii la ce a fost. Totuşi, întregul roman pare să întărească ceea ce tatăl ştie deja: că orice iluzie a civilizației este trecătoare, după cum dovedeşte şi episodul cu buncărul plin de provizii pe care îl găsesc cei doi – deşi îşi petrec câteva zile mâncând conserve cu tacâmuri la o masă adevărată, împrejurările îi forțează pe tată şi fiu să îşi părăsească adăpostul şi să abandoneze odată cu proviziile speranța unei vieți în parametri ce constituiau odată normalitatea.

În plus, în absența rigorilor sociale, amplificate de circumstanțele presante, instinctele animalice ies la iveală într-o bună parte a supraviețuitorilor. Astfel, drumul-labirint este presărat nu numai cu pericole naturale, ci şi „umane": haite de canibali, ca monştrii gotici ce ies din cripte sau morminte, dau târcoale prin pustietate în căutarea unor noi „provizii", ce pot fi degustate pe loc sau duse într-un loc sigur, închise în pivnițe şi consumate mai târziu. Astfel, prezența canibalilor este sursa principală a ororilor ce bântuie drumul-labirint, aducând după sine scene de o violență tulburătoare şi de un realism brutal. Iar în fața unui grup de oameni ce vânează alți oameni, Tatăl şi Fiul au doar un pistol cu două gloanțe, nu pentru a se apăra, ci pentru a se sinucide în cazul în care ar fi prinşi.

Astfel, teroarea ubicuă, ce caracterizează labirintul gotic, este susținută aici nu doar de conştiința faptului că metropolele, cu toată civilizația şi tot confortul pe care îl garantau, au dispărut, sau de ideea că, odată cu stingerea naturii, moartea individuală devine inevitabilă, ci mai ales de amenințarea de a fi vânat, închis fără apă, mâncare sau lumină, schingiuit, ciopârțit şi mâncat de cei asemenea ție, goliți de omenesc şi cu simțul moral atrofiat. Dispariția siguranței oferite de societate, natura potrivnică şi pericolele presărate pe parcurs mențin sentimentul de teroare şi neputință în cazul personajelor, dar şi al cititorului. De fapt, Tatăl şi Fiul ar putea fi descrişi cu un termen propus de Zygmunt Bauman, şi anume cel de ***nomazi***. Gânditorul susține că aceia ce erau pelerini, dornici de cunoaştere – în epoca modernă, se transformă, în epoca postmodernă, în nomazi speriați ce aleargă fără noimă (p.166-167), ca într-un labirint gotic fără sfârşit, am putea spune, fără să se gândească sau să îşi facă planuri ce depăşesc zona restrânsă unde şi-au oprit caravana. Iar această etichetă postmodernă se potriveşte şi în cazul personajelor din romanul lui McCarthy, cu observația că Bărbatul şi-ar dori să controleze tot ce nu poate fi controlat pe drum, deşi e conştient că aspirația lui este imposibilă.

Totuşi, în ciuda brutalității şi a violenței, ce au devenit o parte comună a vieții post-apocaliptice, teroarea nu este sentimentul cu care rămân personajele, sau cititorii, când părăsesc labirintul. În opinia mea, mult mai degrabă, ***dragostea*** pe care i-o poartă Tatăl Fiului, dar mai ales ***bunătatea*** Copilului constituie mesajul (profund uman) ce rămâne după ce ai închis cartea. Băiatul este cel ce asigură, într-un fel, legătura dintre trecut şi prezent, nu numai prin interesul lui față de lumea pre-apocaliptică, ci mai ales prin deschiderea sufletească şi empatia de care dă dovadă. De exemplu, în a doua jumătate a cărții, când cei doi se întâlnesc cu un bătrân în drumul lor spre ocean, Tatăl doreşte să îl ocolească, intuind că, deşi nu pare să fie un pericol fizic, Bătrânul va deveni o povară. În schimb, Fiul pare să fi absorbit valorile etice din poveştile cu „oameni buni" şi se simte responsabil nu numai pentru el însuşi şi Tată, dar şi pentru Bătrân. Astfel, el mediază conflictul inițial dintre cei doi bărbați, amintindu-i de empatie tatălui său: „îi e frică, tată. Spune-i că nu îi facem rău" (p. 96). Această situație, dar şi altele mai mărunte, cum ar fi refuzul să mănânce câinii pe care îi întâlnesc, clădesc o imagine persistentă, ce se opune ororilor din labirint, şi reprezintă argumente în favoarea unei interpretări pozitive a finalului deschis.

Relevante pentru această discuție, dar şi pentru înțelegerea finalului, sunt, de asemenea, relația cu sau raportarea permanentă la divinitate. Acelaşi Zygmunt Bauman susține că modernitatea a adus după sine distrugerea conceptului de mortalitate, iar postmodernitatea a dus totul mai departe, asigurând distrugerea imortalității, ce devine o noțiune predominant trecătoare. Astfel, postmodernismul propune o variantă „îmblânzită" a imortalității ce nu mai este la fel de atrăgătoare ca înainte şi în care divinitatea nu mai cere sacrificiul de sine (p.169). În acest sens, „Drumul" reflectă perfect ideea mai sus menționată, căci sacrificiile pe care le face Tatăl nu sunt motivate de o dorință de a menține relația cu divinitatea, ci de sentimentele pe care

i le poartă Copilului. Nefiind opus conceptului de divinitate, Bărbatul o vede transpusă în copilul său, după cum meditează la începutul romanului: dacă el, copilul, nu e cuvântul lui Dumnezeu, atunci Dumnezeu nu a vorbit niciodată. În mod paradoxal, finalul ar putea fi interpretat ca o împăcare a Tatălui cu Divinitatea, iar Copilul, ce este comparat de mai multe ori pe parcursul romanului cu un înger, ar putea reprezenta speranța unei noi legături generale cu Divinitatea.

Astfel, luând în considerare discuțiile din paragrafele anterioare, finalul romanului dezvăluie o notă optimistă, mai mult decât evidentă. După ce ajung pe malul oceanului şi îşi dau seama că nici aici condițiile nu sunt mai bune, Tatăl moare, iar copilul îi rămâne alături, dar, imediat după ce pleacă de lângă trupul tatălui său, Băiatul întâlneşte un bărbat şi o femeie, însoțiți de un câine, ce îi spun că ei au grijă de copii, şi astfel îl conving să meargă cu ei. Iar ultima scenă din roman descrie păstrăvi ce înoată într-un pârâu de munte. Această scenă enigmatică a ridicat multe probleme şi a împărțit părerile comentatorilor. Unii critici susțin că, după toate ororile din lumea post-apocaliptică, familia, ce ia Băiatul, este probabil un cuplu de canibali care, văzând o pradă uşoară, l-au ademenit pe copil cu vorbe frumoase, iar imaginea păstrăvilor este doar delirul unui muribund, ultima amintire a Bărbatului, despre cum era lumea aceea frumoasă în care a trăit şi pe care nu o va întâlni niciodată. Totuşi, ținând cont de imaginea atât de puternică a Copilului, depozitar al tuturor valorilor umane şi morale, mi se pare că ipoteza celorlalți critici este mai plauzibilă şi că, în ciuda ororilor pe care le-au trăit, labirintul a rămas în urmă, iar Tatăl şi-a îndeplinit ce îşi propusese: cu ajutorul celor doi soți de pe plajă, i-a oferit fiului său ceva mai bun. Iar în acest context, ultimul paragraf e pur şi simplu speranța unui posibil nou început pentru omenire, întărită de faptul că Băiatul va fi ocrotit în continuare în lumea post-apocaliptică ce, este adevărat, a rămas la fel de violentă şi plină de pericole; astfel, imaginea liniştitoare a peştilor este forma de răsplată a Bărbatului după moarte, după parcurgerea labirintului şi reînnoirea legăturii sale cu divinitatea.

Surse

Bauman, Zygmunt. *Mortality, Immortality and Other Life Strategies*. Stanford: Stanford University Press, 1992

Lincoln, Kenneth. *Cormac McCarthy: American Canticles*. 2009

McCarthy, Cormac. *The Road*. London: Picador, 2010

http://www.cormacmccarthy.com/works/the-road/

http://www.pulitzer.org/citation/2007-Fiction

Adrian Botez

DEPĂŞIND „CURENTELE”, ÎNTRU... ALCHIMIA ECHILIBRULUI DEMIURGIC: „SEMNELE TIMPULUI”, DE ELISABETA IOSIF

Avem în față un volum* de o mare frumusețe estetică, al scriitoarei Elisabeta Iosif – atât prin conținutul poetic, cât şi prin grafica, extrem de expresivă şi inspirată, asigurată de tânăra plasticiană/graficiană (şi filolog de excepție!), Laura Lucia Mihalca (ctitor al revistei de avangardă... înțeleaptă, „ArtOut”). ...De foarte curând mondial-premiat („Art&Life, Japonia 2012”), volumul Elisabetei Iosif (printre alte merite culturale, cu totul deosebite, toate: Preşedinte al Ligii Scriitorilor din România – filiala Bucureşti, şi redactor-şef al, la fel, premiatei în Japonia, revista „Cetatea lui Bucur”!), „Semnele timpului”, este un model pentru echilibrul cosmic al neo-clasicismului, altoit pe trunchiul mental al neo-modernismului, cu uşoare tente de trans-modernism..., dar, de fapt, „mestecând”, epuizând şi... „fentând”, „cu strategie”, toate curentele din proximitatea de Duh a scriitoarei!

Dacă în „Manifestul Cercului literar de la Sibiu”, din 1943, Negoițescu & Comp. încercau un armistițiu cu E. Lovinescu (marele perdant, prin teoriile sale „sincronizatoare”, în fața arheilor „Gândirii”!) şi cu secolul al XVIII-lea – Elisabeta Iosif, chiar dacă, prin motto-urile, presărate printre poemele sale, se adresează, evocator, invocator şi... provocator, lui Goethe, nu-l fetişizează pe Goethe! Ci se raportează şi la... Leonardo da Vinci! – dar, mai cu seamă, la Eminescu, Blaga... Novalis. Adică, la Arheii Poetici Româneşti şi la Eonul Romantismului Vizionar German.

De ce nu se mulțumeşte Elisabeta Iosif cu gândirea Secolului Luminilor? Pentru că Elisabeta Iosif este un poet de foarte profundă spiritualitate şi de avântat vizionarism. E drept, la Elisabeta Iosif sentimentul religios nu este atât de pregnant/vizibil, pentru neinițiați, precum s-ar pretinde în cadrul transmodernismului. Dar toată poezia volumului ei zvâcneşte de voința, bine temperată, de a străpunge invizibilul, spre vizibil – ...indicibilul, spre expresia cât mai relaxată şi limpede-apollinică. Chiar dacă (sau, poate: **tocmai** pentru că... Balanța Cosmică – Thule trebuie realizată, întru demiurgie) iu-

*Elisabeta Iosif, „Semnele timpului”, Editura Rawex Coms, 2011.

birea Poetului este „*în echilibru*” (cf. „Poetul şi umbra”), el, Poetul, există ca „*văpaie răsărită*”, **„***o zi din univers/cu patimi zămislită!*” Poetul **arde**, Poetul **pătimeşte pentru/întru lumină**!!! Iar **lumina**, o ştim prea bine, cere discreția Umbrei, spre a se reface şi… reproduce! Cu alte cuvinte, **„Fărtatul” şi „Nefărtatul” tracici colaborează, cosmic, la demiurgie…: Dumnezeu şi „Adversarul” – co-demiurgi!**

Elisabeta Iosif face un veritabil slalom printre curentele literare, europene şi româneşti, ale ultimelor două veacuri. Face, de asemenea, o croazieră vizionară printre „*stelele-versuri*”, deci, precum romanticii, tentează demiurgia titanică, opusă complet oțiozității-pasivității demiurgice („*demiurgul bolnav*”, „*demiurgul cel leneş*”, „*demiurgul cel rău*”, „*Dumnezeu e mort!*”), despre care vorbesc blazatele filosofii modern/moderniste, ai ultimilor „*securi*”, dintru Kali Yuga („*Păşeşte singur printre versurile – pulbere de stele, / Poetul. I-a cerut muntelui magica putere a sunetelor / De la răscruci din piatră*” („Era poetului”).

Elisabeta Iosif, cu seninătate, îl invită pe cititor să treacă, din orbitoarea lumină a clasicismului apollinic, în „umbra” misterelor eleusine/pitagoreice şi ale Kabalei. Nepărăsind Arheii Neamului – „*strămoşii*”, „*limbajul strămoşilor*” („Era poetului”). „*La Sarmizegetusa am pus urechea Timpului să asculte / În Sanctuarele magice.* Şi i-am simțit pe strămoşi…” (cf. „Oglinda timpului”). Mai mult: Poetul, în concepția Elisabetei Iosif, se defineşte prin calitățile bine-ştiute ale Magului eminescian, cel care călătoreşte „*în stele*”, având drept vehicul „Somnul-visare”: „*Şi-a legat visul de cifra opt, la adăpost de stâncă / Prin limbajul strămoşilor. În sălaşul lunii / Poezia i-a rămas speranță, călătorind, încă. / Are cheia secretelor – formula filozofală a cununii*”.

Alchimia eminesciană a **Labirintului Inițiatic – Poezia**, din „Epigonii” („*Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită / Unor lucruri nexistente; Carte tristă şi-ncâlcită, / Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra...*”) – este preluată, elegant şi discret, de poeta neo-modernisto-neo-clasicisto... neo… Pentru că, nu-i aşa, Poetul „*are cheia secretelor*” – Formula filozofală a cununii. Luna/Lebădă („*Lebăda aurită de Duhul Lunii stă deasupra Cetății*” – cf. „Duhurile cetății”) şi cu **Soarele-Cunună** – mioritică nuntă… alchimică! Să reținem că „***Formula Filozofală***” corespunde, în registru alchimic – „**Pietrei Filozofale**”…! Şi, deci, **Poetul-Alchimist** şi **Poetul-Mag** intră în conjuncție (fără să contrazică, nicio clipă, obârşia neo-modernistă şi neo-clasicistă! – dar privind, inițiatic şi autosacrificial… „*peste umăr*”, precum Orfeu!), sub semnul misticii **Cifrei opt** – şi rezultă, de aici, fără încetare, tot… Elisabeta Iosif!!!:

„Opt este numărul echilibrului cosmic*. Este numărul direcțiilor cardinale şi al direcțiilor intermediare.* (…) Omul, imagine a macrocosmosului, este dirijat de numărul opt nu numai în mecanismul generării şi în structura corpului său, dar şi în crearea şi în rânduirea tuturor lucrurilor de care depinde existența sa. *Astfel, semințele plantelor pe care le cultivă, aduse pe pământ, în claviculele strămoşilor, sunt în număr de opt, iar* cele opt grăunțe primordiale sunt plantate în cele opt câmpuri cardinale ale satului” („Dicționar de simboluri” de Jean Chevalier şi Alain Gheerbrandt).

…Dar, de ce n-am încerca „*rezistența*” versului iosifian, întru… spiritul religios (deci, „*peste gard*” de transmodernism…!)? Are, oare, eleganta alchimistă bucureşteană (situată, părelnic, drept în centrul veacului al XVIII-lea, cel care neagă iraționalul!), şi… „arteră” creştină? De ce nu? Orfeu este, în definitiv, alături de Zalmoxis, Apollon & Artemis etc. – expresia unei hierofanii cristice! Iată, venind, parcă, din semantica eminesciano-sadoveniană, Simbolul Sacru al Mărgăritarului, ca Imagine Arheică a Martiriului/Auto-Sacrificialului Cristic: „*– Eu?! Sunt Scoica de Fildeş cu grăuntele perlat, / cuprins într-o lacrimă prelinsă!*” („Cine eşti tu?”). Atâta doar că „*fildeşul*” pune surdină energică „*suspinului*” cristic… Lasă doar **lacrima** („*prelinsă*”! – iar nu redublată…) „a devenire”… actant al unei Drame Golgotice subtextuale/metatextuale!

…**Timpul** (ca şi **Ființa**) este, şi el, circumscris unei alchimii cristico-inițiatice (sub semnul mistic al Credinței-Peşte/Ichtheos (Iisus Christos Dumnezeu/Theos!), care cosmicizează, întru demiurgie, grăuntele/nucleul ontic şi spiritual, precum… „Arca Noetică”!): „*Poetul e artistul ce poartă-un coş cu pâine / E peştişor – oracol, Arca noastră de mâine…*” („Timpul regăsirii poetului”). La rândul lui, nucleul/grăunte ontic trimite, în mod obligatoriu, la Oul/Mugure Brâncuşian (Brâncuşi echilibrează, în **Piatră**, ceea ce pătimeşte Eminescu, în **Stih**!) – deci, din nou şi mereu, la Inițiere Cosmică (de dincolo de orice curente, în Grădina Arheilor!) – dar, foarte rebelă, Elisabeta Iosif vrea să compenseze/echilibreze (din nou, neîncetat!) hieratismul rece, prin „patima/pătimirea rugului”: „*În suflet am livada înflorită / Şi-ascult durerea sa, prin mii de muguri / Ca o povară stă, „Măiastra” adormită / Şi cântă piatra. Noi construim pe ruguri*” („Potecile lui Brâncuşi”)**.**

…„*Eu sunt poetul, culegător al stelelor, / Când loveşte-n Lună, Şirul lung al cocorilor, / În prag de Toamnă* (…) *Să nu-mi uitați cocorii, să-mi fie roşii merii!*” („Glasul Deltei”– „mărul roşu”, simbol al hierogamiei şi al împlinirii androginității sacre!). Fireşte, „*Delta biblicelor sânte*”, evocată de Eminescu, în *ars poetica* „Epigonii”. Cu adevărat, Elisabeta Iosif se situează sub semnul celest-divin al **cocorului**: „*longevitate, loialitate, pace, echilibru*” – pentru că reuşeşte, precum Alchimistul, să „*împace contrariile*” („*coincidentia oppositorum*”); în plus, să nu uităm că, în simbolistica lumii (în special, a celei asiatice şi a celei greceşti, care au marcat filosofiile Terrei!), **cocorul** „*este pasărea lui Apollo, zeul soarelui, care, de obicei, ia forma unui cocor, atunci când vizitează tărâmul lumesc*”. (…) Mai mult, „cocorul este asociat cu poeții, ce îl au pe Apollo ca patron” („Dicționar de simboluri” de Jean Chevalier şi Alain Gheerbrandt).

…Poetă a echilibrelor (cosmice şi intime), Elisabeta Iosif scapă, cu eleganță, subtilitate şi… abilitate (poate nepremeditată, dar teribil de evidentă!), de toate etichetele şi constrângerile denominative: ea este (şi rămâne!), pur şi simplu, **cocorul-poetul**! De aleasă şi regală stirpe alchimică.

Florinel Agafiței

GLOSAR SANSKRIT-ROMÂN (I)

Acest început de glosar – ce urmează a se transforma într-un mini-volum, menit a cuprinde cel puțin câteva sute de termeni din limba sanskrită, având corespondent, adeseori, identic în limba română – încearcă să demonstreze că nu ştim suficient de multe despre propria limbă română şi posibilitățile sale de conservare în veac.

Oferim cititorului câțiva termeni ce se regăsesc în formă, dar mai ales în conținut, atât în limba română, cât şi în sanskrită, cu explicațiile aferente.

Nu este o noutate faptul că amândouă limbile – sanskrită şi română – au la bază o rădăcină comună, cea indo-europeană, dezvoltarea ulterioară realizându-se însă pe diferite căi.

De asemenea, nu noi suntem cei care facem primii o asemenea observație; dar avem pretenția ca, prin expunerea paralelă a anumitor termeni, să deturnăm concepțiile potrivit cărora unele cuvinte din vocabularul principal al limbii române ar fi de origine latină.

Comuniunea lor cu limba sanskrită clasică este evidentă şi numai cine nu doreşte nu observă similitudinile subliniate şi de noi.

Înainte de a citi cuvinte simple, înşiruite prin respectarea unei anumite ordini, facem precizarea că nu am avut la îndemână, în demersul nostru, decât *Dicționarul sanskrit-englez*, apărut în India, la New Delhi, în 1993 – (prima ediție a fost tipărită tot în capitala Indiei, în anul 1899; de atunci au mai apărut încă zece ediții!). Ediția întrebuințată de noi a fost tipărită de *Editura Motilal Banarsidas*.

Dicționarul cuprinde doar 1.800.000 de cuvinte şi expresii, fiind îngrijit de savanți aparținând unor centre universitare renumite, precum *Oxford, Hon.LL.D.Calcutta, Jena*.

Regretăm că nu am avut posibilitatea reproducerii termenilor în variantă sanskrită, fiind obligați, din motive pur tehnice, să utilizăm transliterarea obişnuită în asemenea cazuri, apelând la caracterele limbii latine.

1. Ansin = care poartă o povară; în limba română a rezultat *asin*, prin dispariția consoanei „n";

2. Akta = a conduce; în limba română a rezultat cuvântul *act*, prin extensie *acțiune*;

3. Agre-ga = a merge în față, înainte; presupune ideea de mişcare (în R.V., IX, 86, 45). În limba română a rezultat termenul *a se agrega*, ce presupune ideea de mişcare, cu referire la elemente, adică a se uni într-un tot;

4. Angin = corporal; în limba română a rezultat *anghină* sau *anghină*, care se referă la o boală a corpului localizată fie în zona amigdalelor, a faringelui sau în zona inimii;

5. Angiras = în sanskrită are mai multe semnificații, printre care şi aceea de personificări ale unor obiecte luminoase, stări luminoase care țin de lumea lui Agni şi a altor zeități. Este şi numele unui cunoscut Rishi, autor al imnurilor cuprinse în R.V., a unui cod de legi şi a unui tratat de astronomie, a cărui ascendență este una cerească. În limba română este prezent sub denumirea de *înger*; latiniştii susțin că el provine din limba latină, respectiv din *angellus*;

6. Ati-dantura = cel ai cărui dinți sunt foarte proeminenți, scoşi în exterior; în limba română a rezultat *dantura*;

7. Ati-mangalya = loc pitoresc, frumos; în limba română s-a păstrat termenul de *Mangalia*, alături de Callatis;

8. Ati-bala = cel puternic; îl găsim în cuvântul *Decebal*, supranumele regelui dac care s-a sinucis în anul 106 după Hristos;

9. Atâta = care s-a dus, care a murit, dar are şi alte sensuri, în funcție de context; în limba română îl găsim în aceeaşi formă, în expresia „*atât* i-a fost dat să trăiască";

10. A-daiva = care se referă la divinitate; în limba română este cuvântul *divin*;

11. A-dandana = care se referă la o pedeapsă nedreaptă, iar prin aceasta se poate ajunge la o situație de scandal, de nemulțumire, de ripostă, de protest din partea celui afectat de decizia respectivă; în limba română există termenul *dandana*, cu înțelesul de întâmplare neplăcută, belea, bucluc, încurcătură, zgomot mare, tărăboi;

12. Adhi-roha = montan, referitor la munte; în limba română există localități montane cu acest nume;

13. An-apluta = care nu este atins de apă, deasupra apei; în limba română, există cuvântul *plută*, ce înseamnă ambarcațiune uşoară, plutitoare, construită din trunchiuri de copac prinse împreună şi destinată transportului trunchiurilor pe apele curgătoare. La români, întâlnim această străveche îndeletnicire, care s-a practicat şi datorită prezenței pădurilor pe aproape întreg cuprinsul spațiului mioritic în vechime, dar şi numeroaselor ape curgătoare, care împânzesc precum ața plasei păianjenului, glia cuprinsă între Carpați, Dunăre şi Mare. „Eşti venit cu *pluta* pe Bistrița", iată o expresie care spune multe şi despre subtilitatea limbajului nostru arhaic;

14. A-nasa = fără nas; în limba română este cuvântul *nas*, ca şi în latină, nasus;

15. Anu-bandha = în conexiune, împreună, legați, ataşați; în limba română a rezultat cuvântul *bandă*, care are şi înțelesul de ceată, grup de răufăcători care acționează împreună sub conducerea unui şef;

16. Anu-sarpa = serpentină, şarpe; în limba română, aceeaşi semnificație, aceea de *şarpe*;

17. Antara = a fi în interior; în limba română, cuvântul *interior*;

18. Antastya = intestine; în limba română, aceeaşi semnificație;

19. Apa-watt = legat de apă, privitor la apă; în limba română, *apă*;

20. Apa-gata = care a dispărut, mort, distrus, care nu mai este, care s-a dus, s-a terminat; în română există termenul gata, care înseamnă *isprăvit*, *terminat* etc.;

21. Abhi-kruddha = a fi furios; în limba română a rezultat cuvântul *crud*, care înseamnă şi vitreg, rău, violent, sângeros;

22. A-rajas = clasă superioară a divinităților, rajah, adică în limba română *rege*;

23. A-manusha = care nu aparține omului, care este deasupra omului, divin; avem în română, termenul *mănuşă*, care este un obiect ce se poartă peste mână, având astfel şi conotația lui deasupra, peste;

24. A-marta = care nu este mort, imortal; în română a rezultat atât termenul *mort*, cât şi *imortal*;

25. A-matrik = fără mamă, fără matrice; în română avem termenul *matrice* care înseamnă, anatomic spunând, uter;

26. A-loka = fără loc, în română a rezultat termenul *loc*;

27. Amla-varga = care se referă la o plantă cu frunze şi fructe acide sau care înțeapă; în română avem termenul *vargă*, care înseamnă nuia lungă, subțire, flexibilă, dar este şi o plantă erbacee cu tulpina şi ramurile țepoase, cu flori liliachii, dispuse în capitule;

28. Arya = şi cu sensul de lord, stăpân; în limba română este termenul *arian*, care înseamnă popor indo-european, rasa ariană la nazişti fiind rasa superioară, stăpâna celorlalte rase;

29. A-latrina = mizerie; în română există chiar termenul ca atare, *latrină*, care înseamnă closet, privată, hazna;

30. A-lipsa = lipsit de dorințe; în română a rezultat termenul *lipsă*;

31. Ava-tara = coborârea unei zeități din ceruri, din paradis; în română există termenul *avatar*, care se traduce prin reîncarnare succesivă a unei ființe;

32. Avara = josnic, inferior, neimportant, de mică valoare etc.; în limba română a dat *avar*, care înseamnă om zgârcit;

33. Ava-rudha = apropiat, descendent; în limba română a dat *rudă*, care înseamnă persoană ce face parte din aceeaşi familie;

34. Ava-satana = disprețuitor, distrugător; în limba română vorbim despre *satana*, numele biblic al diavolului, întruchiparea răului, unealtă a răului;

35. A-vibhranta = care nu se deformează, ferm; în limba română a rezultat *vibrant*, a produce sunete, a vibra, a tremura etc.;

36. A-vira = nebărbătesc, slab; în română vorbim de *viril*, *virilitate*, unde viril presupune ceva specific bărbatului, puternic, viguros, energic, impetuos;

37. Aho = particulă ce exprimă bucuria sau surpriza dureroasă; în română avem *ah!*;

38. Atma-dana = care se dăruie pe sine, sacrificiul de sine; în limba română, *a da*, *a dărui*;

39. Atmana-saptama = a fi el însuşi al şaptelea; în română a dat termenul *şapte*;

40. Antika = o soră mai mare, de mai mulți ani, mai vârstnică, mai bătrână; în română avem cuvântul *antic*, cu sensul de vechi;

41. Apta = care este apt, capabil; cu acelaşi sens, în limba română avem termenul *apt*;

42. A-pandura = care este palid, alb; în limba română avem termenul ca atare, despre care se crede că e de origine sârbo-croată; corp de panduri, la Tudor Vladimirescu, ostaşi;

43. Alin = scorpion; în limba română avem nume proprii *Alin*, *Alina*;

44. Uda = apă; în română avem termenul *ud*, şi verbul *a uda*;

45. Uda-prut = care curge pe apă; în română avem hidronimul *Prut*;

46. Ud-vamita = care vomită, care aruncă în afară; în limba română avem *a vomita* care înseamnă acelaşi lucru;

47. Upa-naman = supranume, poreclă; în limba română avem cuvântul *nume*;

48. Upa-nishad = tratate ezoterice indiene, la un moment dat, prin intermediul cărora învățăcelul ignorant care şade la picioarele maestrului dobândeşte înalta cunoaştere legată de spiritul suprem, cunoaştere menită a procura mântuirea; în limba română avem verbul *a şedea*, *a sta jos*;

49. Upa-stha = a sta în picioare; în limba română avem verbul *a sta*;

50. Ri = rai; în limba română avem termenul *Rai*, dar şi Paradis; cel din urmă provine din sanskritul pardesha;

51. Ritu = timpul potrivit pentru orice acțiune sacrificială şi alte acțiuni obişnuite adorării; în română avem termenul *rit*, de unde ritual, ritualic etc.;

52. Etaj = mai sus, a creşte, a urca; în română avem termenul *etaj*, *etajare* etc.;

53. Eduka = a construi; în română avem *a educa*, acțiune ce presupune tot un soi de construcție, căci a educa înseamnă a forma pe cineva prin educație, a influența sistematic şi organizat dezvoltarea intelectuală, morală şi fizică a copiilor;

54. Kantha = legat de gât, de sunet, de voce; care cântă, în limba română avem *a cânta*, *cântare*, *încântare* etc.;

55. Karkasa = ferm, dur; în română avem termenul *carcasă* ce poate însemna şi îmbrăcăminte metalică exterioară ori scheletul unui animal;

56. Karpatika = pelerin, caravană a pelerinilor; în limba română avem denumirea munților *Carpați*, în directa legătură, după unii, cu denumirea de carpi;

57. Kaliman = întunecat, închis la culoare; în limba română avem munții *Călimani*;

58. Kukuta = iarbă otrăvitoare; în limba română avem termenul *cucută* cu acelaşi sens;

59. Kuthumi = numele unui profesor, autor al unei cărți de legi; în limba română avem termenul *cutumă*, ce înseamnă obiceiul pământului, normă de drept, lege consfințită printr-o practică îndelungată şi transmisă oral, din generație în generație.

Costică Neagu

ABUZUL DE... VOINȚĂ POLITICĂ

Pentru a face loc abuzului şi încălcării legilor şi regulilor, chiar şi a celor pe care ei le stabiliseră, comuniştii au lansat conceptul… ***indicația de partid***.

Pentru orice încălcare a adevărului, pentru orice nelegiuire, înfăptuitorul fie el mai mare sau mai mic în grad, de la simplul „tovarăş", secretar de partid, prim-secretar sau C.C.-ist, argumentul suprem era: aşa este indicația „**de sus**". Mi-aduc aminte că, mai în glumă sau mai în serios, întrebam uneori pe câte un „tovarăş": – E corect aşa? Ridica din umeri a neputință şi replica: – Aşa-i ***indicația***, tovarăşe profesor!!

Astăzi ***indicația de partid*** a fost înlocuită cu ***voința politică***. ***Voința politică*** este formula magică prin care se justifică orice încălcare, atingere sau chiar monstruozitate, fără ca cineva să fie tras la răspundere. Se încalcă legi organice, Constituția chiar, şi apoi se declară cu nonşalanță – asta a fost voința politică. Ce dacă legea fundamentală spune că România este „stat național"! Când cineva vrea să încalce acest articol îl încalcă fără teamă, deoarece aceasta e… suprema voința politică.

Şi ce dacă printr-o lege strâmbă provocăm drame şi tragedii, unele de dimensiuni naționale, mergem tot înainte (era să zic, *tovarăşi!*) pentru că aceasta-i voința politică; şi ce dacă unele hotărâri atentează la traiul nostru de zi cu zi, prevestind Apocalipsa, mergem tot înainte pe calea „pierzaniei" alor noştri, pentru că aceasta-i voința politică; şi ce dacă aceştia mulți suntem îngenunchеați şi umiliți, călcăm şi mai apăsat pentru a-i curma ultimele zbateri pentru că, vezi Doamne, aceasta-i voința politică.

Poporul român…, dar iată ce-i poporul român în luminata viziune lui Horia Roman Patapievici: „*Trupul poporului român abia dacă este o umbră: el nu are cheag, radiografia plaiului mioritic este ca a fecalei: o umbră fără schelet, o inimă ca un cur, fără şira spinării*", „*Românii nu pot alcătui un popor fiindcă valorează cât o turmă*"... „*un popor cu substanță tarată. Oriunde te uiți, vezi fețe patibulare...*" [**patibular – *demn de spânzurat***, cf. DEX], poporul român este astăzi un popor subjugat de… ***voința politică***.

Poate că are dreptate autorul acestei ***leznațiuni***, deoarece prea ne lipsesc luciditatea şi demnitatea în destule situații. Avem o imagine de sine gregară şi, în felul acesta, ne supunem cu inocență voinței politice. Orice concentrare a puterii în mâna unei minorități duce inevitabil la dictatură, fie că este o dictatură personală, fie că este o dictatură de grup. Cam asta ne învață istoria! Şi doar am citit-o… ori ba?!

Fără a îndemna la violență – dreptatea fiecăruia –, amintesc un obicei strămoşesc dintr-un sat vrâncean. Oamenii, neavând încredere în dreptatea stăpânirii, a surtucarilor, dacă unul dintre ai lor comitea o nelegiuire, nu-l defereau justiției, ci îi aplicau o corecție fizică pe măsură – *ghiogirea* [ghioagă, bâtă]. Cine oare mai îndrăznea, ştiind ce-l aşteaptă, să mai comită o altă nelegiuire?! Procedeu inaplicabil şi inacceptabil însă într-un stat de drept!

Educația a fost denumită ,,prioritate națională", în folosul educației s-a creat „pactul național pentru educație", dar… pentru că n-a fost ***voință politică***, nicio reformă asumată nu s-a înfăptuit cu adevărat, ba mai mult, educația a fost pusă la pământ, şcoala fiind marcată, azi, de erodare înceată, dar sigură. Cele mai mari negări şi jigniri se aduc şcolii şi oamenilor ei şi, culmea, chiar de către cei care se pretind dascăli şi mai mult decât atât, „reformatorii" şcolii!?!

Voința politică a scos şcoala din vadurile sale firești. A reuşit să creeze o încăierare generală. Până mai ieri, Ministerul se lupta în permanență cu instituțiile de învățământ, cu cadrele didactice, cu elevii şi cu părinții. Dascălii se învrăjbesc în permanență între ei, se toarnă unii pe alții, nu se ştie pentru ce motive, elevii nu mai au încredere nici în dascăli, nici chiar în părinții lor, dar mai ales, nu mai au încredere în valorile autentice ale muncii şi pleacă unde văd cu ochii. Cum să mai ai încredere în valoarea muncii când vezi că se poate, chiar mai bine, şi fără muncă, conform modelelor propovăduite de televiziuni…

Încă din 1919, Simion Mehedinți afirma un lucru care ar trebui să se afle înscris pe cupola oricărui Parlament din lumea aceasta: „***Politica este ştiință şi morală aplicată***…". Nu vom insista asupra adevărului acestei aserțiuni, deoarece este ,,la mintea cocoşului", adică până şi cocoşul înțelege acest lucru, numai noi nu-l înțelegem sau nu vrem să-l înțelegem, pentru că imoralitatea se generalizează, pentru că nu e voință politică sau, mai degrabă, asta-i voința politică.

Ca să intri într-o sală de clasă, ai nevoie de studii, ca să intri într-un spital, asemenea, dar pentru a fi ministru, parlamentar sau preşedinte de țară nu contează dacă ai studii sau ce studii ai, dar mai ales nu contează ce statură morală ai. Cu cât eşti mai… deştept (?!), cu atât urci mai sus!

Astăzi, la noi, **voința politică** ține loc şi de ***ştiință***, şi de ***morală***. Cât de simplu ar fi fost pentru mersul firesc al societății noastre postdecembriste, dacă ar fi fost trecute prin Parlament: *Legea răspunderii ministeriale*; *Legea migrației politice* şi *Legea inamovibilității funcționarului public*. Abia atunci s-ar fi văzut cine are verticalitate politică, ştiind că pierde locul din Parlament dacă e… traseist!! Să fi văzut atunci cui îi mai convenea să

aibă „personalitate” şi dacă nişte convingeri i-a urcat acolo sau altceva!

Cât de eficient ar fi fost ca multe dintre legile organice să fie trecute cu majoritate de 2/3 sau ce s-ar fi întâmplat dacă modificarea Constituției s-ar fi putut face cu majoritate simplă!? Ar fi fost cu adevărat dramatic!

Voința politică a scos din rosturile lor firești toate instituțiile statului, a creat o monstruoasă aritmetică parlamentară, ***voința politică*** a creat o nouă scară de valori (false), înlocuind competența profesională cu… carnetul de partid. Ieri, băieții de la cooperativa „ochiul şi timpanul” – *turnătorii*, azi *lipitorii de afişe*, care nu sunt cu nimic mai buni decât înaintaşii lor, cu atât mai mult cu cât sunt la vedere…

Voința politică a creat cele mai periculoase forme de corupție: mita electorală, mita administrativă şi licitațiile – cadou de partid şi multe, multe altele, cu un entuziasm de nestăpânit!

Desigur că nu am naivitatea să cred că aceste observații ale mele vor reabilita ceea ce s-a făcut rău în peste două decenii, dar un lucru trebuie să fie clar pentru fiecare: ***voința politică*** nu ține loc de ***lege***, ***adevăr***, ***dreptate*** şi ***corectitudine*** şi orice atingere a acestor valori duce, mai degrabă sau mai târziu, la degradare ireversibilă**.** Atunci va veni scadența!!

Dumitru Huțanu

RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE A NEAMULUI ÎN JURNALUL DE FRONT AL TÂNĂRULUI OFIȚER FOCŞĂNEAN, ROMULUS COPCESCU (VI) DIN NOU LA OITUZ

În condițiile eşecului de pe frontul Nămoloasa şi ale ofensivei victorioase a Armatei a II-a de la Mărăşti, comandamentul militar german conştientiza faptul că înfrângerea armatelor româno-ruse şi ocuparea Moldovei nu se puteau realiza decât printr-o desfăşurare simultană şi paralelă a bătăliilor de la Mărăşeşti şi Oituz.

Conform noii orientări strategice şi tactice inamice, după două zile de la declanşarea ofensivei pe frontul Mărăşeştilor, la 26 iulie/8 august 1917, „*focul se aprinsese şi la stânga, în munți. Văile Slănicului, Oituzului şi Caşinului începuseră să răsune de glasul tunului…*”[1].

Prin ocuparea văii Trotuşului, a localităților Oituz şi Tg.Ocna, aripa dreaptă a Grupului de armate austro-germane intenționa „*să dea mâna cu Mackensen la Adjud, în spatele armatelor româno-ruse din văile Şuşiței şi Putnei*” [2].

Misiunea zădărnicirii acestui plan revenea din nou, după aproape un an de război, Armatei a II-a române, de sub comanda generalului Alexandru Averescu, prin acțiunea celor trei divizii ale Corpului IV Armată, a 7-a, a 6-a şi a 8-a, cărora le vor veni în sprijin unități din regimentele de vânători şi grăniceri, aflate în Munții Vrancei ori în rezervă.

„Reuşita atacului german şi cucerirea liniei Trotuşului ar fi însemnat, pentru România, un dezastru strategic şi economic… Căderea liniei Trotuşului mai însemna încă întoarcerea pozițiilor apărării noastre în valea Siretului, prinderea armatelor ruso-române în marele cleşte pe ale cărui brațe le mânuiau, pe unul Ruhr şi pe celălalt Mackensen. Era catastrofa acestor armate şi ocuparea Moldovei.

Iată de ce, în valea Oituzului se juca acum nu numai soarta unei bătălii, ci şi însuşi soarta țării” [3].

Marea, dramatica şi dureroasa încărcătură a bătăliei de la Oituz avea să se sprijine pe umerii soldaților şi ofițerilor „*din Divizia a 7-a, comandată de generalul Rujinschi şi Divizia a 6-a, comandată de generalul Arghirescu*”, formată din Regimentele de dorobanți 10 Putna şi 24 Tecuci, Regimentul 7 vânători, Regimentul 11 artilerie – Focşani şi Regimentul 16 obuziere[4].

Despre eroica şi dârza rezistență a acestor divizii pe frontul Oituzului s-a scris mult în literatura războiului, mai ales în monumentala lucrare a lui Constantin Kirițescu[5], precum şi în colecțiile de documente militare[6] în care desfăşurarea acesteia se regăseşte reflectată zi de zi, cu obiective, forțe participante, dramatism, rezultante, pierderi materiale şi umane.

Mărturiile tânărului ofițer focşănean, locotenentul Romulus Copcescu, comandantul bateriei a 4-a din Regimentul 11 artilerie, aşternute pe paginile **Jurnalului de front** în focul luptelor, completează şi îmbogățesc conținutul şi semnificațiile datului concret, obiectiv, strict documentar, regăsit în istoriografie, cu substanță umană.

Documentul istoric capătă vibranta încărcătură de trăire şi asumare a războiului ca datorie față de țară, de

soarta ei viitoare, față de semeni, de cei dragi şi apropiați devenită suport şi imbold de avânt şi jertfă pentru soldatul şi ofițerul român din tranşee.

Joi, 20 Iulie. În zorii zilei, la 4,30, păşeşte pe drumul Oituzului, prin Gura Văii – Valea Lărguța – Dealul Feți-soara – Caşin – Bogdăneşti – Oituz. Încă o dată, la numai aproape un an de zile, mersul evenimentelor, Țara îl chemau să se alăture tovarăşilor de arme, ca împreună, din piepturile lor, să ridice meterezele pe care să înscrie, cu sânge, durere şi jertfă, deviza lui 1916 – „*Pe aici nu se trece!*".

Din cauza suişului şi a căldurii, de la ora 9 până la 17, sunt nevoiți să oprească marşul. Trăieşte bucuria întâlnirii cu prietenii săi focşăneni Anibal, Niky Glogojanu, cu Galloiu, cu Costy Voloceanu.

Pe un drum „*cu rondine de lemn*", urcă peste un kilometru şi întâlneşte urmele Brigăzii a 8-a de munte bosniacă, „*amplasamente de baterii pline cu muniții*", tunuri şi obuziere germane, tunuri de munte austriece. După un suiş atât de greu, „*pe la 9 (21) … ajungem până la Vârful Feţişoarei*", apoi „*Plecăm mai departe pe Valea Halaşul Mare pe o lună ca ziua. Trecem Halaşul Mare de 32 de ori prin apă. Noapte ca asta de frumoasă n-am mai văzut. La Caşin se aude lupta. La 2 noaptea trecem de Mănăstirea Caşinului. Mergem mereu*".

Vineri 21 iulie. Ajunge, la 5,30 (17,30), la Bogdăneşti, lângă pârâul Oituz. Prilejul îmbăierii în râu îi aduce nu numai satisfacerea unei nevoi acute, ci şi o stare sufletească care-i permite să privească, să se bucure de ce vede, să constate urmele războiului.

„*Mă duc cu Anghel şi doctorul Gallan şi facem o baie în Oituz care e plin de ruşi şi de soldați d-ai noştri. Ne ducem iar într-o grădină, unde încercăm să ne odihnim, iar imposibil. Plecăm iar la scăldat cu amândoi doctorii. Apa e mare şi repede. E seară. Ne bălăcim vreun ceas*".

Primind ordinul de a ocupa poziția de noapte, la 21,30, porneşte la drum: „*Iar noapte sublimă, cu lună. Defileul Oituzului e o splendoare, o frumusețe. Munți abrupți de ambele părți, Oituzul vâjâie spumegând în stânga şoselei. Satele sunt foarte frumoase şi curate, dar evacuate căci măgarii le-au bombardat. Văd case dărâmate, fabrica distrusă, gropi şi pâlnii de obuze în şosea. Bochii au o baterie de 305 mm în şosea la Sosmezo (Poiana Sărată), pe frontieră… Divizia 7-a trece şi ea în Valea Uzului*".

Luni 24 Iulie. Prima tatonare a inamicului, toată ziua mugeau tunurile: „*Bateria noastră reglează tirul pe şoseaua Hârja – Grozeşti în trei puncte, în satul Hârja. … Tragem în artileria inamică*". Două cărți poştale primite de la prietenul său, rămas în Focşani, Gogu Tătăranu, îi răscolesc gândurile şi sentimentele*:* „*Şi mi-e un dor de casă, de ai mei, de mama, de tata pe care o iubesc! Doamne! Vezi Tu ce-i în inima mea?* ***Fericiților care ştiți pe ai voştri în siguranță, puteți percepe măreția sacrificiilor noastre****?* [s.n.]".

Bombardament în toată legea, „*proiectilele vâjâie pe deasupra capului, cu sgomote diferite, mai ascuțite sau mai fâsâitoare. Unele se sparg cu zgomot de-ți sdruncină creierii".* Nu-l mai impresionează, după un an de război ar „*vrea pacea, chiar acum*", „*dorul de casă e tot mai mare şi tot mai mult mă chinuie*".

Retrăieşte câteva momente de zbucium sufletesc din anul petrecut pe câmpul de luptă: „*Rătăcirea mea din astă vară! Nehotărârea din toamna trecută!*".

Cu un vis frumos se culcă, şi-şi țese „*firul de argint al gândurilor", „sărmane gânduri, sărmane iluzii!*". Printre acestea: „*Nu credeam să fiu atât de lipsit de noroc, cum constat acum. Nu ştiu ce mă mai ține pe pământ.* ***Doar simțul datoriei şi al demnității naționale!*** [s.n.]*Ce-o fi acasă, la noi, acum? Ce fac ai mei. Opt luni…*".

Marți, 25 Iulie. O zi de acalmie, de repaus bine-venit, frumoasă după o scurtă ploaie de dimineață. Singur, învăluit de blânda răcoare a aerului, „*ascultând numai vâjâitul răutăcios al obuzelor care nu mai încetează*", ecou îndepărtat al realității trăite, gândurile i se îndreaptă spre cei de acasă „*la timpurile de altădată*".

Prea devreme maturizatul tânăr de vârtejul războiului scurs se răsuceşte în timp şi se reîntoarce într-o aceeaşi zi de marți, a adolescenței sale focşănene, şi se lasă în voia amintirii, aşternând-o pe hârtie, aşa cum i se răsfrânge acum, acompaniată de orchestrația tunurilor care, nemiloasă, îi întrerupe visarea, îl reaşează în prezentul dureros şi amenințător al zilelor de front.

Din această pendulare între trecut şi prezent, între adolescență şi maturitate, între simțirea juvenilă şi dorul, iubirea celor dragi, datoria de militar şi față de Țară, au rezultat câteva pagini, neîndoielnic unice în memorialistica Războiului Întregirii Neamului. Focşanilor le redă un crâmpei de viață citadină de la început de secol XX, încrustat în mintea adolescentului cu imaginile încărcate de viață şi amănunte filtrate de surprinzătoarea capacitate de a le înțelege şi intui conținutul semantic, real al timpului.

Pentru cititorul de secol XXI, al unor ani de început, bulversați de evenimente de dinamica lor, încă nedecantați de judecata istoriei, trăitori pe un alt palier al civilizației, într-o realitate dominată de materialism, de răsturnarea valorilor, în care morala, etica, simțămintele înnăscute şi dobândite ale omului de scurgerea mileniilor sunt sufocate de alte dorințe, sunt diluate până aproape de dispariție de urâtul şi greoiul iz al egoismului, violenței, deşănțării, al dezrădăcinării etc. rândurile aşternute pe hârtie de tânărul ofițer focşănean într-o altă realitate pot fi de neînțeles sau, cu o nevinovată şi justificată apreciere, patetice, patriotarde, suspecte de o oarecare doză de nesinceră euforie.

Departe de mine de a culpabiliza cititorul prezentului. El trăieşte o altă realitate, timpul său, într-o spiritualitate dominată de aproape inimaginabilul salt al civilizației secolului XXI. Pentru el, realitatea de peste veac este enorm de departe. Doar cercetătorul acesteia o mai poate înțelege, aprecia şi aşeza la locu-i cuvenit, slujindu-se de document, de mărturie, de cadrul social, politic, național şi european al timpului.

Şi, totuşi, sunt obligat a-l sprijini, din dorința de a-i spulbera fireasca umbră a suspiciunii asupra sincerității rândurilor celui care trăia acele timpuri.

Aşa că reamintesc: rândurile sunt ale unei ființe de numai 20 de ani, ofițer crescut şi educat în atmosfera

intelectuală şi artistică a familiei sale de profesori şi educatori, a familiilor prietene ale marilor creatori de artă şi frumos din Focşanii sfârşitului de secol XIX, arhitectul Ioan Mincu şi romancierul Duiliu Zamfirescu, crescut şi educat în atmosfera de entuziast patriotism al anilor Unirii Principatelor şi ai Războiului Independenței. Aici, pe fondul unei sensibilități umane, al înclinației către expresivitatea cuvintelor, uşurința exprimării, a înlănțuirii lor în frază, a corespondenței între sensul lor şi trăirea de moment, între cuvânt şi idee, cuvânt şi emoție, cuvânt şi simțire, se regăseşte şi se poate înțelege şi accepta sinceritatea.

Mai mult, cum o spune chiar el, hotărârea de a-şi scrie **Jurnalul de război** izvora din dragostea pentru mamă, din dorința ca atât de scumpa-i ființă care i-a dăruit viață să ştie prin ce a trecut, ce a făcut, ce a gândit, ce a simțit, cui i s-a dăruit în aceşti ani de restrişte.

Că s-a lăsat în voia amintirilor, a cuvintelor o recunoaşte singur la sfârşitul însemnărilor acestei zile: „*Aici se termină scurta mea carieră poetică*", pentru ca, recitindu-şi caietul în iarna lui 1919, să noteze, sus, pe pagină: „*Lasă-te de poezie*! *Nu rentează!*".

Redăm integral aceste pagini, pentru a nu le ştirbi cu nimic valoarea documentar-umană, documentar-istorică, încărcătura de substanță şi sens a cuvintelor, măiastra lor înşiruire:

„*Marți seara; totdeauna cânta muzica în grădină* [Grădina publică – n.n.]. *Eram încă la masă când începea vântul să ne aducă pe aripile lui acordurile marşului; încet, fără grabă plecam, ca şi în timpurile copilăriei. Marcela* [sora sa – n.n.] *înainte, mama cu tata în urmă. Zăpuşeala zilei trecea, făcând loc răcoarei de seară; un miros de praf stropit o rumoare îndepărtată … la apus mai se îngâna puțin ziua cu noaptea, pe o zare mai luminoasă unde se profilau umbrele unor plopi înalți.*

Grupurile de cetățeni fericiți şi îmbuibați de neutralitate se îndreptau tot spre grădină, unde răsună tot mai tare vreun vals din cine ştie care demodată operă vieneză de duzină. La lumina albăstruie a becurilor electrice, o lume întreagă de gâze se sbătea, ciocnindu-şi corpurile chitinoase de albul globului, căzând şi înălțându-se iar către iluzoria lor țintă. La poarta grădinei; un popor de negustori ambulanți care au cărucioare cu două roate, care cu coşuri de felurite forme, toți strigându-şi pe diferite tonuri marfa ieftină de alune, semințe, limonăzi şi înghețate, îngrămădind în jurul lor un puhoi de servitoare, în bălțate costume naționale, ordonanțe şi soldați, şi țânci care priveau cu invidie coşurile cu bunătăți.

De la intrarea dinspre biserică, lângă clopotniță, nu vedeai decât valuri de mulțime pestriță, care făcea un vârtej, întorcându-se la capătul unde se isprăvea «tourul promenadei». Toilette albe, bleaupale, rosepale şi crine predominau, toate de bal; pantofi albi, albaştri, bleu, bronzați sau mai ştiu eu cum, după gusturile mahalalelor, pălării cu felurite pene, amalgam de felurite parfumuri, tot acest haos te ameția la început, până te obişnuiai. Felurite conversații, din care prindeai crâmpee în secunda în care „grupul" trecea pe lângă tine, jargon jidănesc, cuvinte nemțeşti, câte un «vai dragă!» isprăveau să-ți facă o justă idee despre «aleea principală». Pe aleele lăturalnice, mai întunecoase, iubitorii de linişte, răcoare şi repaus, găseau bănci destule, având, în loc de miros de «apă de odicolon cu parfum de michet», parfumul brazilor şi, în loc de contemplarea maladivă a valurilor multicolore babilonice, abia câte un spectacol în care o progenitură ilustră al vreunui Ionel (Ismael) opune o puternică rezistență unei cutare Marița care vrea să-l ducă acasă, conflict care se termină întotdeauna cu administrarea unei răsunătoare scatoalce, pe obrazul junelui belicos, însoțite de câteva duioase «fir'ai al dracului» sau mai ştiu eu ce!

Altă parte a grădinei e pavilionul muzicei: de jur împrejur vistanoi, servitorime, copii «ascultă muzica» la 2 – 3 metri depărtare de uriaşele helograme şi tromboane, cu sgomotul asurzitor al tobei şi talgerelor şi în stridenta melodie a clarinetelor. Tot aşa de interesantă e aşa-zisa «alee a trandafirilor», unde perechi amoroase contemplă luna, scoțând suspine cu tonalități muzicale diferite, toate în minori şi cu bemoli şi schimbând bilețele de toate culorile curcubeului.

La bufet e mai linişte credeți? Nu! Numai câteodată şi de obiceiu în serile de Marți, când foburgurile sunt mai ocupate şi mai obosite. Băieții de prăvălie, cu «souliers dècoltes», instalați la mesele din frunte.

O orchestră (ertat fie-mi că-i zic țigănească) oftează în pauzele muzicii «Plânge Bistrița în vale» sau vreun «One-steap» vechiu, pe când valurile mulțimii se sbat, întorcându-se şi răsucindu-se râzând, vorbind şi petrecând.

La orele 11½ [23 ½ - n.n.], *când muzica atacă marşul, toată această internaționalitate năvăleşte spre cele trei ieşiri ale grădinei , îmbulzindu-se, strigându-se grupuri se desfac, se caută unii pe alții şi pornesc încet, încet spre casă, animând încă o jumătate de oră străzile oraşului, după care nu mai auzim nimic, decât fluieratul lung al gardienilor, lătratul somnoros al vreunui câine şi cântecul unui cocoş odihnit.*

Azi [25 iulie 1917 – n.n.] *grădina nu mai este, sau de-o fi ; amărâtă îşi păzeşte umbrele posomorâte, unde nimeni nu mai calcă, unde nimeni nu mai vorbeşte. Doar frunzele rămase pe sub băncile pustii amintesc de alte timpuri, fericite şi frumoase, când pe aleele scăldate-n soarele etern de foc, răsunau şi veseli pinteni strălucitori şi se exibau în lume rochiile strălucitoare, cu umbrelele de spumă şi cu fețele de nea, când în vraja unui cântec sufletele încremeneau, când găseai prilej din toate să te bucuri de viață, când râdeai de-orice întâmplare, negândin-du-te de loc la cele ce aveau să vină, punând lacrimile-n ochii care nu ştiau ce-i plânsul, care nu ştiau ce-i jalea. Şi grădina aşa tristă şi închisă cum e azi mie-mi pare că-i pădurea fermecată din poveste , care aşteaptă făt-frumosul s-o deştepte din vrăjire, făt-frumosul ce întârzie, că-i departe şi pierdut. Numai plopii înalți din colțuri stau nepăsători în zare, tremură din argintul frunzelor fără odihnă, , cată veşnic înspre soare, lor nimic nu le pasă, voi trăiți-vă viața tot în linişte şi pace.*

Şi, dacă deştepți în tine amintirile trecute, dacă te mai mişcă încă tot ce-n tine a trăit, spune, să mai spe-

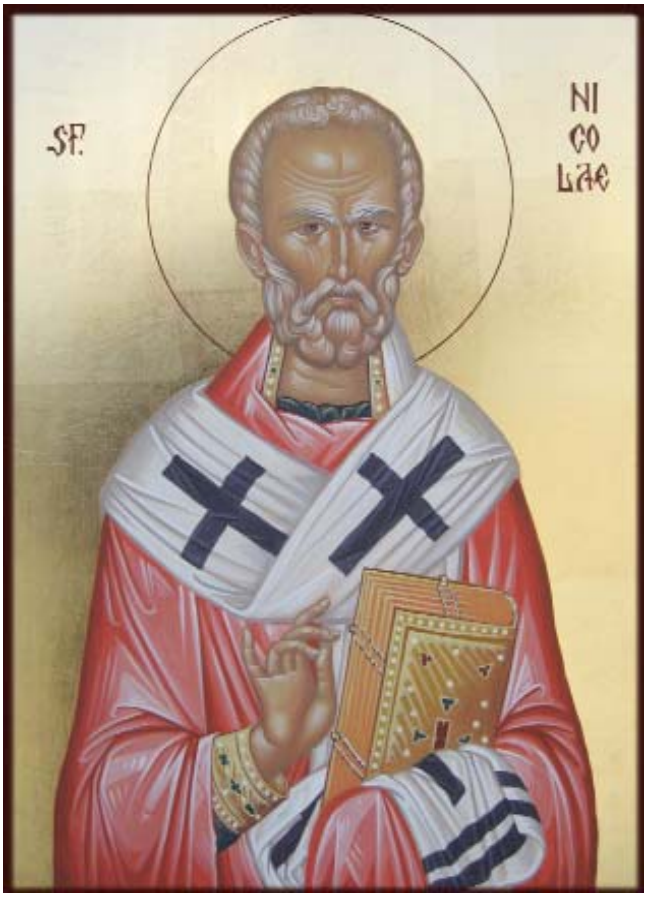

răm oare, că-n curând ne vei deschide porțile ce stau închise, ca ale unui paradis, care aşteaptă mântuirea numai de la noi să-i vie; mai trăi-vom oare timpuri ca acelea ce-am trăit?

Amintirile ce-n juru-mi se îngrămădesc şi cată să mă turbure din lanțul ocupanților noi, nu-mi aduc acum cu ele decât vraja unor timpuri care-au fost odinioară şi care nu vor mai fi. E-n zadar să plângi pe ele, ca pe nişte flori uscate, al căror parfum şi fețe, vai, s-au veştejit de mult, ***'nalță-ți fruntea sus, priveşte şi gândeşte-te bine unde eşti şi ce eşti astăzi şi ce-ai de îndeplinit*** [s.n.].

Totuşi ***dorul, numai dorul, inima ți-o copleşeşte*** [s.n.] *câte odată-n înserare, când ale nopților poveşti prind a izvorî din umbrele munților ce se ridică amenințători cu vârful pân' la cer, să-l stăvilească şi din* ***luna argintie, care mângâie amarul inimilor rău trudite*** [s.n.], *se țes fire de argint care seamănă cu-acele de prin basmele auzite de demult, de când ții minte şi de când ți-a fermecat, tot ea, luna şi privirea cu* ***ale sale blânde raze care au luminat odată şi iluziile tale, spulberate prea devreme de cumplitele vârtejuri ce s-au abătut pe țară*** [s.n.].

Nu te-ntrebi, câte-odată, pentru ce să se sfârşească în aşa chip tocmai visul pe care-l iubeai mai mult, nu te-ntrebi de ce e oare Dumnezeu aşa de crud şi loveşte-n omenirea toată, fără să aleagă? Te gândeşti cu dor acasă, la ai tăi şi te întrebi dacă o să-i mai vezi oare, dacă o să mai vorbeşti cu acei pe care, parcă ieri, i-ai părăsi abia, dacă o să te mai bucuri de priveliştea naturii, de frumoasa melodie a cântărilor vechi, de lumină şi de odihnă şi de toată viața care ți se oferă tinereții şi te invită s-o trăieşti.

Doar speranța mai trăieşte în al inimei locaş [s.n.] *şi cu dânsa orice vreme pare încă mai frumoasă, eşti deprins trandafirul să-l vezi învelind dorința care-ți înfioară pieptul, care sufletu-ți munceşte şi cu dânsa numai viața ți-o trăieşti de azi pe mâine, dând* ***din trupu-ți zilnic harul către țară şi «cei mari»*** [s.n.], *fără să precupețeşti din tine nici o parte, cât de mică,* ***accepți sacrificiul vieții, chiar când ei petrec*** [s.n.].

Şi orăşelul meu, sărmanul, stă şi-aşteaptă ca în zarea, unde malurile Putnei cu a[le] *Siretului se-mbin, unde bubuie groaznic tunul celor fără casă, unde s-aprind în noapte fulgerele de mânie ale celor care aşteaptă semnul sfânt să li se dea, să se ivească pentru dânşii soarele, apusul soare care de opt luni de zile, pentru dânşii nu mai e; este trist, visarea multă peste dânsul se întinde, inimile ce într-ânsul s-au sbătut şi au iubit, sunt departe azi şi sigur fiecare jalea-şi plânge, plânge – amarul soartei crude, plâng pe aceia ce s-au dus şi sub sbuciumul amarnic care firea le-a cuprins, cu nădejdea-n ochi şi suflet ei se roagă către cer, să le îngăduie să vadă «învierea lor» cea sfântă, când famfarele suna-vor, când în trăznete cumplite, cei ce-s logodiți cu moartea, vor păşi pe moarte chiar, sfărâmând-o cu piciorul şi aducându-le din nou libertatea, bucuria şi seninul cel uitat rupt din sufletele noastre, celor care, la hotar, cu al sângelui lor tânăr prețul trădării au ispăşit, care desrobit-au țara şi femeile plângând care au primit de acolo binecuvântarea sfântă şi urările de bine ale celor ce în chinuri viața şi-o duceau în silă, aşteptând ca oastea să le vină-n ajutor.*

Tot aşa, ai noştri, acolo, unde inima ne este, stau şi aşteaptă în tăcere, lacrimile lor curg încă, dar mândria lor de liberi tot mai este vie în suflet; fiii, frații lor se luptă, nu-s învinşi şi nu pot fi , vor veni în zbor năpraznic peste munți şi peste ape, cu flamura libertății, cu al victoriei lor cânt şi vor fi, ca mai înainte, toate-n pace, toate-n bine, cu răsplățile de veacuri, jertfele se vor plăti; numai cei ce sunt departe sub pământ, şi dorm acolo, de la sărbătoarea mare vor lipsi [s.n.]."

Însemnările din această binefăcătoare zi de acalmie de pe frontul Oituzului, când Istoria, prin fericita întâlnire cu oşteanul hărăzit s-o înțeleagă, de la eveniment, necesitate, ideal, împlinire prin luptă şi jertfă, până la individul fraged, ofițer chemat s-o împlinească şi capabil să-şi descifreze trăirile, sentimentele, gândurile, şi-a mai adăugat câteva pagini cu atât de dense şi vibrante reverberații, pierdute într-un prezent atât de haotic în conținut şi înțelesuri, atât de greu de definit, ca moralitate, ca idealuri, ca perspective[7], se încheie cu:

„*Aici se termină scurta mea carieră poetică şi încep notele fugare, luate sub vârtejul obuzelor şi țiuitul gloanțelor; e cel mai important capitol din cariera mea de luptător al României*".

Le scrie, conştient de efemerul acestei zile, de iminentele zile de luptă ce-l aşteaptă, de necunoscutul lor conținut şi sfârşit . Cu ziua următoare realitatea războiului nu-i va permite decât scurtele răgazuri ale consem-

nării, reale, în desfăşurarea ei dramatică. Datoria de cronicar al acesteia, pentru mama şi ai săi, pentru el, ca necesitate în calea uitării, cu succintul înfăţişării, rămâne singurul scop al aşternerii paginilor de **Jurnal**.

Le redăm, întocmai, cu doar unele omisiuni, din economie de spaţiu tipografic, care să nu afecteze, nicidecum, conţinutul şi mesajul lor documentar-istoric:

„***Miercuri 26 Iulie****. Noaptea schimbări de poziţie şi ne urcăm pe dealul Leşunţelului, lângă bat.*[eriile] *6 şi a 4-a.* ***Ora 4,30****. Începe un bombardament infernal, calibru de la 77 mm la 305 mm. E ceva groaznic şi creerul cel mai fantezist nu-şi poate imagina ce e aici.* ***Ora 6****. Încep gazele axfixiante, poiana Ploştina e un nor galben de fum în care se amestecă norii negri, roşii şi verzi şi albi ai şrapnelelor.* ***Ora 9,45****. Începem şi săpăm nişte amplasamente pentru ca să putem interveni. La 13, Pană ne spune că bochii au ocupat tranşeele lui* [Regimentul] *11 inf.*[anterie] *şi au ocupat poziţia de unde am plecat aseară. Ce noroc! Acum am fi fost morţi sau prinşi cu tunuri cu tot.* ***Ora 4 (16).*** *Găsim altă poziţie. Aşezăm tunurile. Mă chiamă colonelul Butunoiu şi-mi dă ordin să fac o recunoaştere, spunându-i unde se găseşte infanteria inamică, toate legăturile fiind rupte de bombardament.* ***Ora 5,15 (17,15)****. Pe pârâul Manascu, am găsit pe inamic la P*[oia]*na Puica. Sunt rănit de un glonţ de mitralieră care-mi străpunge coapsa dreaptă. Misiunea fiindu-mi terminată, mă reîntorc; am dureri mari, nu pot pune piciorul în scară, cred că a rămas ceva înăuntru.*

Joi 27 iulie*.* ***Nu mă evacuez*** [din cauza rănii – n.n] ***nu pot răbda să stau degeaba acum*** [s.n.]. *La 4 dimineaţa deschidem focul. Tragem cu disperare, e o luptă îngrozitoare. Trag cu gaze axfix*[iante]. ***Ora 9,30****. Inamicul se apropie , ai noştri se retrag, copleşiţi de număr. Bateria 4-a şi 6-a au plecat, a plecat şi Secţia 2-a de la noi. Am fost lăsat cu Secţia I, să susţin retragerea infanteriei noastre. Sunt sacrificat. Cum o vrea Dumnezeu****. Ora 9,45****. Primesc gloanţe de infanterie în baterie; aud pe Bochii la vreo 3 - 400 m. Cum să-mi scap eu tunurile! Aduc caii înapoi, trag ca un disperat, cu Anghel facem funcţiile servanţilor. Anghel îmi arată la spatele nostru retrăgându-se infanteria noastră. Cu pistolul în mână, îi adun, vreo 25 de oameni, îi pun în trăgători şi îi duc la vreo 70 m înaintea tunurilor. Pun cu toţi servanţii umărul şi cu braţele scoatem tunurile şi le punem la drum, la vale.*

Uf! Mi-a fost niţel frică! Rămân în urmă cu vreo patru infanterişti, să fiu ariergardă. Ocupăm poziţie pe dealul Viilor; după masă vrea să ne ducă iar la Leşunţu. Un aviator de al nostru doboară un aparat austriac. Lissievici face prizonier pe oberlentantul observator; pilotul e mort. Vorbim cu observatorul, într-o franţuzească posibilă, cu accent nemţesc ne spune că a fost la Focşani, unde a mâncat pâine albă, a fost la teatru şi la grădină…

Vineri, 28 iulie*. Pe dealul Viilor. Suntem în defensivă. Bochii atacă iar. Facem baraj pe poalele Leşnuţului. Se zice că pe frontul de la Mărăşeşti Mackensen ar fi întreprins o ofensivă grozavă şi ar fi luat Panciu, că Ruşii nu mai vor să lupte*”.

Eventualitatea unei victorii germane la Mărăşeşti îl îngrijorează, ar fi însemnat ocuparea întregii ţări, cu consecinţele-i dezastroase pentru existenţa statală a României, şi notează: „*Mă gândesc la toţi cei pe care-i iubesc,* ***dar mai mult la ţara noastră aşa de nenorocită! Unde vom mai pleca? Ce soartă ne mai aşteaptă****?* [s.n.]”.

Aici la Oituz se rezistă eroic: „*Numai noi ţinem aici cu tunurile, de azi dimineaţă, de la 5, căci infanteria e slabă. Vom merge până la capăt şi ce va face cu noi puţin îmi pasă.* ***Am să mă lupt mereu şi dac-oi muri, atâta pagubă! Ţara să trăiască!*** [s.n.]. *Ce timpuri am ajuns. Ce-o fi făcând mama!*”. A fost o zi de dârză rezistenţă.

„***Ora 20****. Am respins cinci atacuri de azi dimineaţă, de la 5 şi am preparat şi un contraatac. Ne-au venit ajutoare, Reg.*[imentele] *13 şi 15 inf.*[anterie] *pe care le-am văzut pe lângă noi. Piciorul rănit mi s-a umflat. Am făcut un baraj cu gaze îngrozitor în defileu căci acolo căutau să înainteze în masă, de trei ori. Bochii bombardează Călcâiul. Arde fabrica!*

Sâmbătă 29 Iulie. Ora 9,10*. Astă noapte am respins un atac la 1 ½. Acum am preparat un contraatac la Poiana Fântâna Runcului…* ***Ora 11,30.*** *Bochii ocupă Defileul Pietrei* [cota] *695 şi Poiana lui Boboc 682 şi se scoboară spre dealul Stiborului****. Ora 3,15 (15,15).*** *Am avut o satisfacţie extraordinară! Am ucis, văzând cu ochii, sute de boangheni. Am scos tunurile la creastă şi am tras până când au luat-o la goană, lăsând coama dealului presărată cu morţi. De azi dimineaţă am respins trei atacuri şi după prânz alte trei.* ***Ora 5,30 (17,30).*** *Suntem încadraţi cu 150 lungime* [perimetrul atacului – n.n.]. *Cad* [proiectilele – n.n.] *la tunul 4, alte două la vreo 10 metri în stânga noastră încă două. Schimbăm de po-*

ziție înapoi. Strâng personal firul de telefonie. Mă duc pe la bateria 4-a şi la divizion, unde mănânc cu poftă ouă răscoapte şi beau ceaiu. Tunul 2 ne-a ieşit din serviciu din cauza marelui număr de lovituri ce au tras cu bateria. Numai azi am frumoasa sumă de 1670 de proiectile [trase – n.n.] *amestecate, obuze franceze, româneşti, proiectile unice cu gaze, şrapnele. Dar numai aşa am ținut* [rezistență – n.n.]

***Duminică 30 Iulie. Ora 7**. Suntem la baterie… Luptă mare în fața noastră şi spre dreapta. Avem ordin să rezistăm pe poziție cu orice preț. **Ora 17**. Respingem cu succes un atac inamic, col*.[onelul] *Stoenescu, com*.[andantul] *brig*[ăzii] *12 inf*.[anterie] *ne mulțumeşte pentru focul splendid cum am făcut barajul, punând pe inamic în debandadă şi pricinuindu-i pierderi. Azi e a 5-a zi de luptă fără răgaz, ziua şi noaptea tunurile aproape n-au ieşit din serviciu, **însă aici suntem, aici rămânem**. «**Pe aici nu se trece!**»* [s.n.]. *Avem ştiri frumoase de pe frontul Putnei şi Siretului. De s-ar adeveri, bine ar fi! Nouă ne-au venit ajutoare.*

***Ora 18**. Deschidem focul. Suntem bătuți îngrozitor cu* [tunuri – n.n.] *150 şi 210* [mm – calibru – n.n.]. *Ne îngrămădim toți într-un şanț mic. Lângă noi cade o marmită şi-i rupe piciorul lui Cristian, pe noi ne-a umplut de pământ. Sergentului Caraghiu şi plutonierului Nedelcu i-a rupt casca. Dacă n-o aveau, mureau. Şi curg marmitele mereu. Nici nu ştiu cum am scăpat. **Ora 19**. Şi cu toate astea primesc ordin să deschid iar focul cu orice preț. **Mă duc la moarte sigură! Cum o vrea Dumnezeu**!* [s.n.].

Luni 31 iulie**. **Ora 6,25**. Am scăpat grație faptului că bochii au tăbărât pe bat*.[eria] *6-a. Astă noapte am schimbat de poziție cu o secție la vreo 400 m mai înapoi. Nu mai pot de oboseală… azi e a 6-a zi de când luptăm fără întrerupere iar, de la 8 Iulie, n-am avut un ceas de repaus. Am luptat la 8, 9, 10, 11, 12 Iulie, la 17 şi 18, 25, 26, 27, 28, 29, 30 şi 31 Iulie**. Ora 8,30.** În lipsa căpitanului, am primit ordin să distrug castelul Negropontes, cuib de mitraliere inamic. Am tras 95 de proiectile şi am avut lovituri în plin; **sunt propus la decorare cu raport special [s.n.]. *Am fost la Filipeşti, la pansat. … La ora 9 deschidem focul la Castel şi parcul lui. Noaptea dorm împărăteşte (!) pe un braț de fân. Până acum am dormit jos, pe pământ.*

***Marți 1 August. Ora 6,30**. Vin cu preotul brigăzii până la observator. Castelul arde. Linia* [frontului – n.n.] *trece prin sat. La 8 facem serviciul divin în baterie, lângă tunuri. E impresionant să te rogi în bubuitul tunului şi şuerul obuzelor şi să asculți cântările preotului.*

***Ora 9,40**. Deschidem focul la P.T. Albert, ține până la 10 Brig*.[ada] *XII mulțumeşte. **Ora 14**. S-a făcut mai linişte, pe cât se pare inamicul se retrage din partea de V*.[est] *a satului Grozeşti. Aşteptăm ştiri de la infanterie. Bochii se retrag. Bombardament groaznic. Satul e în flăcări. **Ora 16,50**. Suntem tratați cu 150 fuzant şi percutant …Am dureri mari la picior şi nu mă pot sprijini în călcâiu…*

***Joi 3 august**. De la 4 ½ a început un bombardament îngrozitor, care se prelungeşte, spre stânga, cu un zgomot infernal. Pădurile şi văile hăuiesc şi clocotesc, cerul se împreună cu pământul. Ce va fi azi, a 10-a zi de luptă! Suntem atacați puternic.*

***Ora 9,35**. Infanteria se retrage puțin. Tragem cât putem. Suntem încadrați cu proiectile de munte. Lupta continuă violentă. **Ora 11,25**. Col*.[onel] *Butunoiu şi locot*.[enent] *Gorgos sunt răniți, cu telegrafiştii Lefter şi Grozea. Comandantul meu ia comanda divizionului, eu iau comanda bateriei. Plec la observator. **Ora 12,30**. Moment splendid; trompetele sună atacul şi înaintarea, tunul bubuie, se aude ura! E o frumusețe. Deschid focul pe barajul 9, la ora 1,45 (13,45), peste 10 încetez. **Ora 6,30 (18,30).** O ploaie şi o furtună grozavă, cu vânt şi cu şuvoaie de apă. N-am nici pelerină, nici manta. Sunt murat pâna la piele. N-am suferit niciodată aşa. Suntem atacați puternic; e un bombardament infernal. Tragem mereu. Infanteria noastră a ajuns până la bateria 4-a. În sfârşit, la 7,50 (19,50) se termină totul. Inamicul a ocupat numai P.T. Runc 547. Sunt ud leoarcă. O noapte de iad; pe pământul gol, în noroi, mă gândesc la cei dragi, la toți pe care-i iubesc. Piciorul mă doare.*

***Vineri 4 August**. Plec la pansat; o luptă spre Sticlărie. Azi e a 11-a zi de luptă fără încetare. Tunul bubuie lângă noi, a ieşit soarele, dar e răcoare şi vântul bate tărişor.*

La Focşani trebuie să fie spitalele pline de Bochii răniți în bătălia de la Mărăşeşti, în care bravii noştri camarazi din Armata I le-a arătat nemților că, cu toate cele 12 zile de atacuri disperate, n-au fost în stare să facă un pas…"

Cu cerneală de altă culoare – verde, deasupra paginii, ulterior, aşterne două versuri închinate eroilor de la Mărăşeşti: „*Trecătorule sfios, ce calci peste mormântu-mi rece, / Şi eu sunt din făuritorii Legendei «Pe-aici nu se trece!»*".

„***Ora 4**. Preparăm un contraatac la Poiana Runcului. Singurul succes al Bochilor* [pe frontul Mărăşeştilor – n.n.] *a fost luarea Panciului, cu pierderi enorme. Aici îl ținem bine pe loc, însă numai noi cu tunurile. Sunt propus la decorare cu Ordinul Stanislas*".

Şi nu se sfieşte să adauge un adevăr al războiului: „*Dar propunerile pentru ofițerii de la Front merg greu; numai cei care se lăfăiesc la cartiere şi adjutanțuri le capătă lesne. **Noi căpătăm lesne numai rănile şi moartea.** Dar nu-i nimic, răfuiala va veni mai târziu*".

Dorul, acea dureroasă şi statornică stare sufletească a soldatului de pe front, îi răscoleşte ființa: *„Tare mi-e **dor** de **mama;** doar de opt luni ne-am despărțit; şi de ceilalți mi-e foarte dor; mi-e dor, de altfel, **de viață**, **de timpurile sfinte de linişte şi pace*** [sublinierile noastre]. *Mai avem 10 zile şi împlinim un an de război. Ar cam ajunge pentru noi! Dar Gaby* [ființa iubită şi prima a tinereții sale – n.n.], *ce va fi făcând? Doamne, de ce nu i-am dat scrisoarea pe care i-am scris-o la 17 decembrie şi pe care o am şi acum la mine! Cine ştie dacă mă voi mai întâlni vreodată cu ea! Când vor mai veni acele timpuri! **Plâng** în adăpostul săpat în pripă şi **mi-e ruşine de lacrimile mele, dar nu mă pot stăpâni*** [s.n.]".

Şi starea-i sufletească i s-a răsfrânt în visare: „***Sâmbătă 5 august**. Am petrecut o noapte mizerabilă pe pă-*

mântul gol, uzi şi tremurând în ploaie… Noaptea am visat Focşanii, pe tata, pe mama şi Marcella [sora – n.n.] *pe Gaby … Stau până la 12 în ploaie, înfăşurat în pelerină, pe o mână de paie ude şi mă gândesc acolo.* ***Nici bubuitul tunului, nici clămpănitul mitralierelor, destul de enervant, nu mă pot scoate din reveria dulce în care sunt pierdut. Mă depărtez de iadul în care trăiesc de 12 zile şi visez cu ochii umezi de lacrimi*** [s.n.] *până vine ordinul de operație. …*

Inamicul atacă la P.T. Runcu".

„***Duminică 6 August . Ora 7,30****. Duşmanul bombardează spre Runcu.* ***Comandantul Corpului 4 armată al nostru este generalul (Artur) Văitoianu. Cu el nu ne este grijă să ni se întâmple ceva*** [s.n.]. ***Ora 10****. De un ceas Bochii ne bombardează cu tot felul de calibre, mici şi mari. Aerul vâjâie întruna şi exploziile se succed cu repeziciune. … Ce-o fi pe frontul Panciu – Muncelu – Mărăşeşti, unde de 11 zile se luptă ai noştri cu greutăți şi mai mari decât noi! Dacă aici e aşa, dar acolo, la câmp deschis!*"

Premoniție?!! Rândurile sunt scrise în ziua de **6 August** – Ziua Eroismului şi jertfei soldatului român, Ziua Victoriei prin Rezistență, Ziua Salvării Neamului şi Țării.

Şi continuă: „***Ora 12,30****. Inamicul bombardează foarte puternic creasta dintre cotele 703 şi 789. E un foc îngrozitor. Se văd rachete şi se aud mitraliere. Vedem spre 682 câțiva de ai noştri care se retrag. Bochii trag ca nişte disperați. Privim cu inima strânsă enormele coloane de fum ale marmitelor şi fumul gros al obuzelor fuzante.*

Pe la 1 ½ (13 ½) se aude artileria călăreață trăgând din belşug. Acțiunea se petrece la divizia de cavalerie. ***Ora 2,45 (14,45).*** *Bochii ne atacă puternic, deschid focul.*

Ora 4 (16). *Trag într-o vie, lângă castel, unde văd înaintând infanteria inamică. Căpitanul nu prea mă lasă să trag, spunându-mi să fac mai multă economie de muniție. Ținta, însă, se vede perfect şi aşa chilipir se găseşte rar. La 4,15 (16,15) tragem în defileu şi în Herăstrău. Se văd jerbele de apă scoase de obuzele noastre din Oituz. Îmi tremură mâinile căci de 3 ceasuri stau cu binoclul la ochi. Bochii trag fuzant în noi, dar se sparg drept deasupra, aşa că snopul se duce spre cai. Unul cade în locul unde am dormit azinoapte…*

Ora 5 (17). *Bochii bombardează castelul şi parcul cu fel de fel de calibre. Bochii nu se astâmpără, deşi e a 13-a zi de frecuş. Departe, spre Uz, s-aude bombardament puternic.*

Suntem îngrijorați de încăpățânarea teutonă de a ne răpi şi colțişorul acesta de țară, care-l mai avem şi pe care-l udăm din belşug cu sângele nostru, palmă cu palmă acoperit de mormane de cadavre duşmane [s.n.].

După spusele prizonierilor, au avut în sectorul Doftana – Caşin pierderi enorme, peste 15.000 morți şi răniți. Şi întradevăr, e un miros nesuferit!

Luni 7 august. Ora 6,20*. Bombardament puternic; cu 6 roate şi 3 putinee fac o baterie falsă, pe care o aşez pe o creastă; bochii trag în ea, ca nebunii.* ***Ora 8****. Deschid focul pe pârâul Gicugieşului… Privesc cu inima strânsă cum înaintează bravii noştri grăniceri spre* [cotele] *682 şi 789 şi mă gândesc cum, la 29 iulie Bochii înaintau şi ei spre Grozeşti, dar, când ne-am aşezat cu tunurile pe ei, au tulit-o în toate părțile.*

Ai noştri, deşi în aceeaşi situație, căci sunt descoperiți, înaintează, săracii! De le-ar ajuta Dumnezeu! ***Ora 11****. Înaintează mereu şi foarte frumos; sunt aproape de creastă.* ***Ora 1 (13).*** *Totul e relativ mai calm decât acum 3 ore. Bochii trag spre cartierul Brigăzii XII Infanterie. Un avion de-al lor ne turbură tragerea.* ***Ora 5 ½ (17 ½).*** *S-a mai calmat acțiunea, o baterie grea trage spre defileu, deasupra noastră.* ***Ora 10 (22).*** *Respingem un atac duşman în dreptul Runcului.*

Marți 8 august. Ora 8*. Lupta continuă la 682. Astă noapte am visat iar pe Marcella cu Gaby la şcoală, acolo unde am copilărit.* ***Şi mi-e un dor de casă! Numai eu ştiu! Dar trebuie să stăm aici şi mai bine să murim toți decât să dăm înapoi! E a 14-a zi de luptă*** [s.n.]. ***Ora 9****. În tranşee, la* [Regimentul] *1 Vânători. Fac reglaj. Distrug un cuib de mitraliere. Căp*[itanul] *Băgulescu e încântat. Sunt foarte obosit. Mă întorc cu Georgică Racolțea.*

Miercuri 9 August*. Plec cu serg.*[entul] *Petică şi cu Chițoiu spre castel, să fac reglaj. Prin sat trecem cu prudență. Biserica e lovită, cimitirul răscolit. O luăm târâş spre castel prin porumb. Nu putem ajunge din cauza bombardamentului.*

După masă mă culc puțin, mă trezeşte căpitanul şi încep să trag în defileu contra unor trupe ce se mişcă acolo. La 5 (17) încetez. Bochii trag în observatorul nostru cu 150 frezant. Gloanțele şi schijele ciuruie peste noi. ***Ora 7****. Am aprins iar o casă în Marginea, probabil erau cartuşe, căci prea pârâia. Şi vine o ploaie; Doamne, scuteşte-ne de ea.*

Joi 10 August*. În zori plec spre castel să reglez tragerea pe barajele 2, 3 şi 4 şi pe concentrarea n.2. Ajungem cu greutate, târându-ne prin porumb şi traversând în goană spațiile descoperite. Am enorma observație de a lovi în plin o coloană de Bochi, în defileu… Castelul e jalnic la vedere, ciuruit de obuze, scrijilat, răscolit, prădat. Când au intrat Bochii în el au furat ce a fost mai bun, când au venit iar ai noştri, l-au răscolit! Şi era o splendoare, mobilat în întregime, electricitate, săli de baie, portrete, tablouri. Are o bibliotecă splendidă de vreo 4000 volume, din tot ce vrei, istorie, literatură, artă, politică. Iau câteva cărți.*

Duminică 13 August*. Toată ziua de azi e a lui Iuda. La ora 8 Bochii ne atacă la castel. Facem baraj şi-i punem pe goană. Azi au fost răniți locotenenții Rădulescu, Gallin şi Glogojanu. Pe la 8 (20) începe o ploaie grozavă. La dreapta, Tg. Ocna arde, înroşind cerul. E sinistru, Marte, zeul îşi exercită supradrepturile cu o putere brutală!*

Luni 14 august*. Plec la pansat, mănânc la P.*[unctul]*O.*[bservație]*, cu Tity Cardaş* [focşănean – n.n.]. *La 2(14) vine şi el cu mine şi, cum azi e un an de când s-a decretat mobilizarea, evocăm întâmplări din zilele acelea, ale căror amintiri stăruiesc în noi ca parfumul efemerelor tuberoze. În zadar. Totul a trecut!*

Bochii ne bombardează, castelul ia foc. Sărmanul castel! Ce zile a ajuns! Acum Bochii, după ce te-au pângărit şi te-au jefuit, ți-au dat foc. Privesc agonia ta, care complectează a-mi da nota justă a noțiunii războiului modern la Bochi. Arde castelul până noaptea târziu şi ferestrele-i par mai luminate ca în zilele de sărbătoare, când vesel străluceau în lumina lustrelor electrice, a candelabrelor şi multicolorelor lampioane japoneze, în sunetul voluptos al valsurilor.

***Marți, 15 august**. Un an de război! Un an din viață! Un an de nenorociri şi chinuri fără nume. Sf*[ân]*ta Maria! Ajută-le celor dragi, rămaşi acolo, căci ei sufăr din cauza noastră, care n-am putut să-i apărăm, să-i scăpăm! E ora 10. Exact pe timpul acesta ieşeam din biserică şi intrasem în grădină* [publică – n.n.], *grădina a cărei agonie a început în dimineața aceea. Pe o bancă, în umbra castanilor dragi, atât de cunoscuți, am stat de vorbă cu Gaby, cu Mărioara Zilişteanu, cu Margot. Eram cu Marcella şi cu tata, care vorbea şi el cu Mme. Mincu şi cu Mme. Caloenescu. Doamne, câte schimbări într-un an! Nu-mi vine să cred! Lucrăm la adăposturile de oameni şi muniție. Sper ca anul acesta, al doilea de război, al cărui prag îl găsim azi, ne va aduce schimbări numai în bine!"*

De parcă şi nemții şi-ar fi amintit de această zi şi cu intenție atacă cu furie: „***Ora 3 (15).** Bombardament formidabil. Duşmanul ne atacă cu putere în sectorul 383 – castel şi la P.T. Albert. Deschid focul. Este extraordinar! Îți pierzi mintea de bombardamentul groaznic în care stăm… Bochii au luat 383 şi castelul; îi văd coborându-se pe pante. Văd pe unii transportându-şi răniții cu targă. Foc barajul T. Bochii trec de castel. Îi văd înaintând printr-o vie, în trăgători. Bateria mea e contrabătută cu violență. Poaf!* [În fața lor, aşteptându-i, se afla – n.n.] *Infanteria noastră şi mai ales faimoşii* [soldați din regimentele – n.n.] *11 şi 12 inf*.[anterie]!

***Ora 4,30 (16,30)**. Soldatul Bilbor Gheorghe, n.1 la tunul 1 e mort, brig*.[aderul] *Postelnicu, ochitorul tunului e rănit grav, cu gura sfărâmată, brig*.[aderul] *Bondolici, n.4 la acelaşi tun, e mutilat îngrozitor. Tunul e distrus şi răsturnat. Bochii continuă să mă bată. Sărmanii tunari! V-ați făcut datoria cu prisosință. Eu, fratele vostru, vă plâng şi plâng cu voi pe vitejii căzuți, care se bat fără încetare de trei săptămâni. Vai, cum sunt eu ursit să cad mereu în vârtejul cel mai mare!*

***Ora 5,40 (17,40)**. Suntem bătuți îngrozitor de artileria grea; e infernul curat! Schijele, gloanțele şi pământul şueră, vâjâie, ne lovesc, ne acoperă. Facem barajele 3,4, şi 5, e grozav! Mi-a lovit avant – trenele şi mi-a rănit 4 cai. Mă gândesc la mama, la tata, la Marcella, la Gaby pe care o iubesc! Un obuz vine…. Altul ne-a amestecat cu pământul, altul, acum şrapnelele …. Scot tunarii de la adăposturi şi încep să trag iar P.T. Albert. La 6(18) au ucis pe cercetaşul acela mic, pe Ionescu.*

***Ora 6,30 (18,30).** Suntem în contraatac, trag cu două tunuri, câte mai am în P.T.Albert; ei! Putem şi noi ceva. Ce viteji oameni am! Se luptă mereu cu foc, deşi camarazii lor zac în sânge alături şi deşi duşmanul trage şi el. Ce suflete! **Ora 7 (19).** Bombardament fără seamăn la P.T. Albert. Bochii contraatacă iar; firul* [telefonic – n.n.] *mi-e rupt, nu pot să trag numaidecât; trimet pe serg*.[entul] *Pintilie pe fir. E o mare de fum alb şi roşu de şrapnele; altceva nu se mai vede nimic, nici în cer, nici în pământ. E grozav! **Ora 7,45 (19,45)**. Artileria grea şi obuzierele trag în P.T. Albert, castel şi defileu. Trage şi o baterie de obuziere rusească. Peste noi e un concert furios de şuierături şi plesnituri. E îngrozitor! Aşa zi n-am mai văzut. Bisericile din sat au ars toate, satul e ars în majoritate. Toată valea e plină de un fum alb-gălbui. **Ora 8,20 (20,20).** Duel formidabil de artilerie peste noi. Suntem bombardați violent cu 150. Stăm toți grămadă într-un şanț. Loviturile cad una peste alta. Pană îmi spune că am păr alb în câteva locuri. Păr alb la douăzeci de ani? **Ora 11**. Bochii atacă la castel. Deschid focul, care ține până la 12,30*".

Ecoul imediat al destoiniciei, abnegației şi curajului cu care ofițerii Regimentului 11 artilerie Focşani şi-au condus trupele pe frontul Oituzului îl regăsim consemnat în decretul nr. 1133, din 3 octombrie 1917, emis şi semnat la Iaşi de Regele Ferdinand.

Prin Decret sunt decorați: cu **Ordinul „*Steaua României*" cu spade în grad de ofițer** locotenent-colonelul Cezar Butunoiu; cu **Ordinul *„Coroana României"* cu spade în grad de ofițer** medicul focşănean, locotenent-colonelul Nicolae I. Marosin şi maiorii Constantin V. Dimitriu şi Vasile Craifeleanu; cu **Ordinul „*Steaua României*" cu spade în grad de cavaler** căpitanii Constantin Trestioreanu, Nicolae Georgescu, Constantin Ionaşcu şi Vasile Martoc; cu **Ordinul „*Coroana României*" cu spade în grad de cavaler** locotenenții Rudolf Roman, Ion F. Rădulescu, Constantin A. Glogojanu şi Emilian N.Filip[8].

Note

1. Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României 1916-1919*, Ediția a II-a. Refăcută în întregime şi mult adăogită. În 3 volume, vol. II, Editura Casei Şcoalelor, Bucureşti, p. 593.
2. *Ibidem*, p. 594.
3. *Ibidem*, p. 598.
4. *Ibidem*, p. 594.
5. *Ibidem*, p. 600-644.
6. Constantin Căzănişteanu şi colab., *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz. Documente militare*, Editura Militară, Bucureşti, 1977, p. 245-249; 250-257; 263-269; 282-284; 290-291; 296-297; 298-300.
7. 2012, iulie-septembrie, 95 de ani de la marile bătălii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, ale Războiului nostru sfânt de Întregire a României, aproape trecuți cu vederea de oficialități, aniversați palid ici şi colo, formal, fără florile recunoştinței pe mormintele eroilor, când Istoria României se pierde printre paginile despre Uniunea Europeană, „*binefacerile*" globalizării, când minimalizarea, demitizarea, răstălmăcirea trecutului sunt modă şi, de ce nu, obligații, când marşul cu care soldații au păşit spre jertfă şi victorie – „*Treceți batalioane române Carpații*" – se cântă, spre desfătare, la o nuntă a „*celor mari*", cum scria autorul *Jurnalului*.
8. *Ibidem*, p. 388-397.

Radu Costea

REVISTA REVISTELOR

Acolada (Satu Mare), an VI, nr.10 (61) – octombrie 2012

Cine vrea să se afle aproape de omul şi creatorul „Momentelor…" plecând de la un detaliu (aparent neesențial), într-un timp cât mai scurt, nu trebuie decât să parcurgă textul lui Constantin Călin, *Ochii lui Caragiale*, la rubrica „Zigzaguri", susținută de Domnia Sa în această revistă, compus din doar două coloane şi zece rânduri! Pentru a reuşi această performanță, cronicarul se foloseşte de mărturiile celor care l-au cunoscut, s-au aflat în preajma sa în anumite împrejurări: Emil Gârleanu, G. Ibrăileanu, C. Banu, T. Arghezi, O. Goga, M. Sadoveanu, D. Teleor, P. Locusteanu, până la mai tinerii Mircea Rădulescu şi Ernest Ene, care scriau în „Flacăra", la numai şase luni înainte de moartea sa, că au fost impresionați de „sclipirea, pătrunderea şi, mai ales, adâncimea ochilor lui"!! Era momentul unei aniversări, 60 de ani de la naşterea sa! Cine ar fi bănuit atunci că sfârşitul acestuia va urma atât de curând? Colajul, însoțit de scurte comentarii, întăreşte profilul moral al unei personalități de excepție, text încheiat prin risipirea unor probabile îndoieli la o întrebare pe care nu şi-a pus-o nimeni: „culoarea lor nu ştiu să le-o fi precizat careva**.** Poate fi, însă, dedusă logic, un Caragiale nu putea avea ochi albaştri"! ♦ Pe o pagină alăturată, fostul său coleg de facultate, Constantin Trandafir ne vorbeşte despre ***erotikon***-ul lui Creangă, ce poartă marca unui „limbaj de o rară expresivitate", nutrit din spontaneitate şi pură trăire omenească, şi care nu a căpătat vreodată „culoarea trivialității vomitive", cu o aluzie transparentă la excesele noilor promoții de veleitari, confortabil instalați în obscenități şi… „curată" pornografie!

Ateneu (Bacău), an 49, nr. 10 (518) – octombrie 2012

O radiografie corectă, în mod sigur neonorantă, a bravei noastre societăți moderne/postmoderne, cu toate tarele ei, găsim la sublimul moralist care este C.D. Zeletin**:** „Simțul onoarei scade odată cu creşterea gradului de civilizație, în care individul de onoare se topeşte în magma societății căreia eroismul îi este mai puțin propriu**.** În societatea modernă – continuă acesta – prevalează convenția, prin definiție colectivă, criteriul mercantilului şi al randamentului." Cu alte cuvinte, progresele în plan economic, bazate pe exploatarea inteligenței şi puterii creative a omului se află în raport invers proporțional cu valorile morale, între care – la loc de frunte în secolele precedente – se afla onoarea**.** ♦ Mai aflăm din paginile revistei că în perioada 19-21 septembrie 2012 a avut loc la Bacău cea de-a doua ediție a Festivalului „Toamna băcăuană"**.** Suntem informați despre o dezbatere foarte animată pe tema „Metamorfozele prozei contemporane", moderată de criticii Carmen Mihalache şi Adrian Jicu şi socotim acordarea – pe deplin meritată – a Premiului de Excelență prozatorului de excepție George Bălăiță, după cum meritate au fost şi celelalte premii obținute: Lucian Dan Teodorovici (proză), Cosmin Perța (poezie), Doris Mironescu (critic şi istoric literar), Ştefan Munteanu (publicistică). ♦ În primul „episod" din *Iarăşi Bacovia!...*, profesorul Constantin Călin pune în paralel „sensibilitatea la contraste" a doi scriitori: G. Bacovia şi Gala Galaction, glosează pe marginea cuvântului *pribeag* în poezia bacoviană, face câteva considerații despre dedicație („Dedicația denotă o înclinație către cineva, arată cu cine te (sau vrei să te) aduni, cui îi întinzi mâna, ce preferințe ai. Uneori, prin ea îi remarci pe cei înrudiți sau egali, stimulezi solidarități. De cele mai multe ori este spontană, dar în destule cazuri e urmarea unui calcul. Mai multe dedicații înseamnă mai multe simpatii, mai multe relații, mai multe susțineri.") menționând că „Bacovia n-a recurs la strategia dedicațiilor", dar şi că „nici ceilalți nu s-au înghesuit să-i acorde dintr-ale lor. Bilanțul e trist: în timpul vieții i-a fost dedicată o singură poemă – «Slove» de Nicolae Anghel. În schimb, postum a fost omagiat cu câteva zeci". Se mai întreabă C. Călin ce l-a făcut pe Bacovia să declare că „era prea multă asprime în şcoală" şi caută răspunsul în capitolul dedicat „datoriilor şcolarilor" şi „penalităților" din „Regulamentul şcoalelor urbane de băieți şi fete", publicat în „Monitorul Oficial", nr.107, 15/27 august 1889. E, dacă vreți, tot o ilustrare a „contrastelor": „Lumea noastră a transformat «drepturile copilului» în superstiție, punându-le mult deasupra drepturilor educatorilor. Mijloacele seculare folosite de aceştia pentru a provoca ruşinea celor vinovați (de lene, impertinență, neascultare etc.) şi de a stimula atitudinile pozitive sunt excluse; în afară de notă, ei nu mai au la dispoziție decât surâsul şi mângâierea pe creştet."

Viaţa românească (Bucureşti), nr. 9-10 – septembrie-octombrie 2012

„…Cred că ceea ce-l individualizează, printre altele, în interiorul generației sale ar fi tocmai faptul că este un intelectual critic angrenat în bătăliile cu toate utopiile secolului 20. Iar prin convertirea sa el internalizează în mod exemplar drumul la de la Vechiul Testament la Noul Testament. Este un gânditor creştin care refuză – ideologic – orice formă de totalitarism şi – religios – orice formă de fundamentalism şi de fanatism." Este vorba despre Nicolae Steinhardt, al cărui centenar este marcat în acest număr prin trei materiale, dintre care amplul interviu acordat de George Ardeleanu lui Marian

Drăghici din care am citat. ♦ Excelent documentat şi argumentat studiul lui Dan Gulea, *Imagini utopice ale capitalei Daco-României*, cu ale sale capitole: *Daco-România* („unul dintre spațiile în care trăiesc eroii lui Caragiale, desemnare a unui discurs public încărcat de naționalismul ce atunci apărea într-o nouă formă, înlocuind mai vechea predilecție a originii latine"), *Capitala* („şi parodia/schița/imitația ei, Sinaia"), *Oraş utopic* (metropolă imaginară „ale cărei cerințe depăşesc cu mult realitatea administrativă ploieşteană") şi *Res Publicae* („întruchiparea utopiei este mişcarea antidinastică din 1870", celebra Republică de la Ploieşti). Caragiale mai este omagiat, în Anul ce-i poartă numele, de Emil Ionescu (Inspecțiune*: Despre incomunicabilitate*) şi Traian D. Lazăr (*Paul Gusty despre Caragiale*), dar şi de N. Prelipceanu printr-o trecere în revistă a spectacolelor puse în scenă în 2012: *Anul Caragiale prin teatre*. E oarecum surprinzătoare observația acestuia referitoare la reacția publicului: „în săli e destul de multă lume care se distrează la replicile scrise de Caragiale, demonstrând o lipsă a lecturii pieselor fie şi cândva, demult, în şcoală". Recunosc: râd de fiecare dată când văd sau ascult piesele lui Caragiale, deşi îndeplinesc acea cerință enunțată de autor: „[publicul] ar trebui să le ştie pe de rost"! Cu alte cuvinte, fac parte din acei „conservatori ai râsului" despre care scria în revista „Cultura" C. Stănescu! ♦ Un editorial încărcat de poezie, de nostalgie, dar şi de speranță semnează acelaşi N. Prelipceanu: *Trandafirul de Ierichon*: „Nu trebuie să deplângem dispariția cărții. Ea nu dispare, se retrage..." ♦ Nedezmințindu-şi talentul în a depista şi stabili paralele, Elisabeta Lăsconi pune față în față „L'Oiseau bleu" a lui Maurice Maeterlinck („Feerie simbolistă şi fabulă inițiatică") şi „Sânziana şi Pepelea" a lui Vasile Alecsandri („Feerie națională şi alegorie politică") în articolul *Pasărea albastră, pasărea măiastră* – care se încheie cu o… deschidere spre muzică („Pasărea de foc" a lui Igor Stravinski) şi arte plastice („Măiastra" lui Brâncuşi), şi mai departe spre mitologie (cele două păsări – Phoenix şi Simorgh), de unde se naşte întrebarea: „este o singură pasăre dispersată în multiple forme ori un stol de păsări survolând timpuri culturale şi spații mitice?" Probabil vom primi răspunsul într-un număr viitor!

Convorbiri literare (Iaşi), an CXLVI, nr. 10 (202) – octombrie 2012

În fața edificiului dantesc, impresionant şi copleşitor prin trăinicia sa axiologică, mulți îşi pierd orice speranță, chiar dacă n-ar fi dispuşi să recunoască asta nici în fața plutonului de execuție**.** Nu e cazul lui Cassian Maria Spiridon, care pleacă de la „Înflăcăratele vămi ale văzduhului şi dreapta judecata a lui Dumnezeu şi Viața Sfântului Ioan cel Nou", apărută la Oradea în 1993, sub îngrijirea atentă a diaconului Gheorghe Bărbuț, ascultă cu atenție cuvântul cuvioasei Teodora către ucenicul ei, Grigore, cu referire la momentul despărțirii sufletului de trup, după care urmează trecerea prin vămile cereşti în viziunea unor alese fețe bisericeşti de-a lungul timpului, autorul acestui articol de „atitudine" probând o erudiție uimitoare, până ajunge în fața cosmologiei danteşti, nu înainte de a consulta „Păcatul şi frica" de Jean Delumeau, unde „sunt prezentate sintetic sursele biblice ale descrierii iadului". C.M. Spiridon observă o apropiere frapantă şi pe deplin motivată între „bolgiile şi păcatele" pentru care sunt pedepsiți cei ajunşi în infern, după care cititorul este invitat să treacă prin purgatoriu, alături de autorul „Divinei Comedii", cu şansa „salvării de Sine" până la înălțarea în Empireu. Capodopera dantescă reprezintă un tot, sau – în expresia eseistului – „un corp pur stereometric", o alegorie a descoperirii Luminii Divine din om cu ajutorul marelui florentin şi cu „moştenirea ADN-ului său liric".

Litere (Târgovişte, jud. Dâmboviţa), an XIII, nr. 9-10 (150-151) – septembrie-octombrie 2012

Pe cât e de mică (la format mă refer) revista, pe atât de mari sunt „numele" care semnează în liliputana publicație, astfel încât a face o selecție aproape că depăşeşte puterile noastre! ♦ Editorialistul Tudor Cristea îl omagiază pe Şerban Cioculescu (*Omul şi aura*) într-un fel de *Et in Arcadia ego* – a se citi Găeşti! – „Prin Şerban Cioculescu intra în amfiteatru o întreagă epocă, pe care o descopeream cu entuziasm şi cu fervoarea recuperării timpului pierdut.". ♦ Trebuie să vină un intelectual de marcă de peste Prut, de Mihai Cimpoi este vorba – spre a ne preda marea lecție a iubirii de limbă şi neam (*Limba română – „casă a ființei noastre"*)! „Literatura unui popor este prin excelență *națională*." – clamează academicianul spre luarea aminte a elitiştilor noştri. ♦ Henri Zalis se întreabă dacă *Mai este nevoie de roman popular?* ♦ La rubrica sa – *Un vers de Eminescu* – Alex Ştefănescu pleacă de la un stih – *Tot românul plânsu-mi-s-a*, pentru a face interesante şi dureroase observații asupra *Doinei*: „Lectura în public a *Doinei* lui Eminescu creează de fiecare dată o atmosferă conspirativă. Nu putem asculta această poezie într-o stare de pură încântare estetică. Trăim, auzindu-i versurile scurte şi energice, o înflăcărare stranie şi avem şi un sentiment de vinovăție, ca şi cum am participa la un ritual interzis. De ce? Pentru că în România, de multă vreme, de aproape două sute de ani, eşti considerat suspect şi ai de suferit dacă îți iubeşti țara." ♦ Comentând cartea focşănencei Teodora Fîntînaru „Vitralii patinate. (În)semne ale cărții vechi româneşti", Ioan Adam (*Vedere spre seicento carpatin*) încheie: „Recitind, cu pupilele mărite de intensitatea atenției, textele literaturii noastre vechi, Teodora Fîntînaru ne oferă o carte delectabilă, cu observații docte despre lumea de Ieri şi trimiteri aluzive la cea de Azi, care mai şterge din colbul prejudecăților aşternut peste ele şi ne aduce aproape, printr-un arc peste timp, un mănunchi de cărturari în al căror scris aparent bătrânesc palpită doruri şi visări moderne". ♦ Iordan Datcu comentează, cu scrupulozitatea-i cunoscută, cartea lui Virgiliu Florea – „Un cărturar german I.C. Hintz-Hințescu, folclorist şi literat român" şi face „Istoria unei cărți: «Crestomație română» de Moses Gaster" (*I.C. Hintz-Hințescu într-o monografie*). ♦ Revista începe publicarea în foileton (şi promite o viitoare apariție la Editura Bibliotheca) a romanului *Anca* al lui Marian Popa, anunțat drept „studiu comparatist

asupra operei lui George Anca”. ♦ Sultana Craia propune *Visări păgâne şi visări creştine la Ion Pillat*, Ana Dobre scrie despre *Marin Preda şi I.L. Caragiale. Modele existențiale în devenire permanentă*, Radu Cârneci îl „aşază în limba română” pe Kahlil Gibran, Mircea Constantinescu încearcă să definească *Ce (nu) este prostia*, Florentin Popescu îl portretizează – cum altfel? – „în peniță” pe Tudor Cristea, George Anca continuă să publice *Via mutată de pe dealuri*, Liviu Grăsoiu… Nicolae Scurtu… Doina Grăsoiu… Mihai Stan… Victor Petrescu… recunosc, ar trebui să citez tot sumarul!

Caiete critice (Bucureşti) nr. 5 – 2012

În prestigioasa revistă bucureşteană, al cărei director este reputatul critic şi istoric literar Eugen Simion, acesta glosează – ca-n atâtea alte rânduri – elegant, nuanțat şi cu un nedezmințit respect pentru adevăr, asupra operei lui Emil Cioran: „Modelul lui, în sfera creației, este construit numai din negativități”. Iar în altă parte, observă cu sagacitate: „Arta lui poetică – în sens larg – este construită din refuzuri, din antimodele şi aproape numai din aceste surâsuri ale ilogicului care sunt paradoxurile”. Dacă despre autorul „Ispitei de a exista”, criticul bucureştean spune că este un maestru „al nedesăvârşirilor”, noi avem îndreptățirea să-l considerăm pe Eugen Simion însuşi un maestru al nuanțelor şi al expresiilor memorabile, ca în exemplul următor: „Devenind scriitor moralist, acest Iov postmodern [evident, e vorba despre E. Cioran, n.n.] a ştiut să-şi valorifice suferințele într-o **utopie neagră** în care, fapt curios, strălucesc intens luminile apocalipsei…” ♦ De un real interes se dovedesc paginile de jurnal ale lui Ion Călugăru (1902-1956), cunoscut, oarecum, prin romanul publicat în 1936 – „Copilăria unui netrebnic”, ce au fost publicate de Gabriela Gârmacea, pagini ce pot fi „o surpriză pentru cititorul pasionat de acest tip de lectură, care are posibilitatea de a descoperi schimbările ce au loc de-a lungul timpului şi modul în care influențează destinul uman”.

Ex Ponto (Constanţa), an X, nr. 3 (36) – iulie-septembrie 2012

Un critic atent la nuanțe şi sugestii, un hermeneut experimentat se dovedeşte, şi de această dată, Ion Roşioru, care ne propune o (re)lectură a unui roman uitat cu totul, ce poartă semnătura Sandrei Cotovu (1898-1987), autoare a patru cărți, dintre care doar „Vijelie”, la care se referă comentatorul, a cunoscut o reeditare în 1985. Rezistența minimă a unui asemenea text nu se află în… epic, ci în interioritatea greu încercată a Martei, aflată – fără sorți de izbândă – în căutarea unei iubiri absolute, care să-i împlinească şi să-i dea un sens existenței sale. Nu sunt convins că autorul „Baladelor vesele şi triste” avea dreptate când vorbea despre proustianism în acest caz, dar este evident că nu violentele prefaceri sociale şi politice capătă o expresie artistică pe măsura acestora, ci permanenta căutare a unei stări emoționale a protagonistei. ♦ Admirabile sunt reproducerile după lucrările pictorului Viorel Poiată, însoțite de un profil biobibliografic şi un articol de atitudine, perfect justificat, al aceluiaşi plastician în calitate de preşedinte al UAP Tulcea**:** „Muzeu restaurat şi artişti permanenți”. ♦ Alăturăm acestor aprecieri admirative pentru eleganta revistă constănțeană două versuri ale talentatului poet Octavian Mihalcea: „mai respiră rochia de bal / uitată lângă şevalet”.

Vatra Veche (Târgu-Mureş), an IV, nr. 11 (47) – noiembrie 2012

„Un program Cultural de televiziune nu trebuie să fie fabrică de bani, rolul său e cu totul altul, investiția în cultură e o investiție pe termen lung, dacă mai există puțin respect pentru valorile acestui neam, pentru identitatea sa în concertul națiunilor. Cum va fi fără TVR Cultural? Vom vedea azi, dar mai ales peste zece, douăzeci de ani!” – „profețeşte” Nicolae Băciuț în editorialul său (*Cultura la TVR*). Se pare că va trebui să aşteptăm cei douăzeci de ani, căci şi azi TVR Cultural este în... revizie tehnică! ♦ Un emoționant *In memoriam Romulus Vulpescu* semnează acelaşi N. Băciuț: „l-am admirat lui Romulus Vulpescu semeția, figura lui impozantă, de haiduc, sub care se ascundea însă o fire delicată, de rară noblețe şi sensibilitate. (…) Cărțile lui aveau eleganță, substanță, unele adevărate piese de colecție. Mulți poeți francezi (…) au devenit şi români, prin inegalabilele sale traduceri.”. ♦ Continuă seria articolelor dedicate centenarului N. Steinhardt. Reținem din dialogul purtat între N. Băciuț şi George Ardeleanu pe marginea „Integralei Steinhardt” – „unul dintre cele mai serioase proiecte editoriale de după 1990”, câteva considerații privind schimbarea percepției biografiei şi operei steinhardtiene după publicarea „Jurnalului fericirii”:

„Elemente ale biografiei steinhardtiene – spune intervievatul – erau cunoscute doar în cercul apropiaților săi. Aşa că, editarea *Jurnalului fericirii* nu *a schimbat*, ci a *creat* percepția (cel puțin percepția publică) a biografiei lui Steinhardt. Aveam astfel atât imaginea unui Steinhardt antebelic, cât şi a unui Steinhardt interbelic şi postbelic. Aflat la incidența cu marile tensiuni de idei ale secolului 20 şi angrenat în bătăliile cu marile Utopii ale aceluiaşi secol dramatic. Având libertatea ca proiect central al vieții şi operei sale în toate aceste secvențe istorice (…). (…) În ceea ce priveşte schimbarea de percepție asupra operei steinhardtiene, aici, da, *Jurnalul fericirii* ne provoacă la o «revizitare», la o relectură a întregii sale opere. *Jurnalul fericirii* luminează *altfel* opera steinhardtiană, îi luminează nişte «cotloane» care rămăseseră în umbră." ♦ Lăudabilă inițiativa publicării unui „Supliment aniversar" al acestui număr, ce conține toate articolele despre N. Steinhardt apărute în decursul anului 2012 în revistă, precum şi prezentarea volumelor care au văzut lumina tiparului, până acum, din *Integrala Steinhardt*.

Cultura (Bucureşti), an VII, nr. 42 (397) – 8 noiembrie 2012

O interesantă şi bine argumentă paralelă între două reviste semnează în acest număr C. Stănescu (*Un mare poet „de care am scăpat": Mihai Beniuc…*): „liliputanele" publicații „Spiritul critic" de la Paşcani şi „Litere" de la Târgovişte, ce au în comun, pe lângă format, un „spirit critic proeminent şi ascuțit" imprimat de criticii aflați în postura de coordonatori: Leonard Gavriliu, respectiv Tudor Cristea. Dacă în primul caz, Leonard Gavriliu este „un fel de om-redacție", alături de care „străluceşte verbul inconfundabil al Magdei Ursache, criticul «provincial» cel mai vizibil în marile reviste", „o prezență ubicuă în revuistica actuală", revista dâmboviteană beneficiază de „o garnitură de critici invidiabilă" (Barbu Cioculescu, Ioan Adam, Mihai Cimpoi, H. Zalis, Sultana Craia, Ana Dobre). Comun le este şi faptul că ambele sunt „reviste de bloc", „munca patriotică/voluntară" („una din cele mai frumoase şi trainice moşteniri ale regimului trecut") „prestată" de colaboratori (nu e singurul caz!!), anii (mulți, în condițiile actuale) de când ființează (10, respectiv 13), însă le diferențiază ritmicitatea apariției. Le-ar mai fi comună – cel puțin în numerele avute în vedere de C. Stănescu – demascarea acelui „fenomen" numit de autor „cenzură după cenzură", ilustrat cu doi scriitori „de care am scăpat". În vreme ce revista din Paşcani publică un articol „drept şi reparator" al lui Ignat Florin Bociort despre poetul „proletcultist" Mihai Beniuc, cea de la Târgovişte continuă publicarea studiului semnat de Tudor Cristea dedicat lui Eugen Barbu, la care C. Stănescu apreciază drept „excelent, plasamentul romanului [*Groapa*] pe granița subțire dintre două lumi, una care moare şi alta ce se naşte". În aceeaşi categorie, a celor „de care am scăpat", îl înscrie Magda Ursache pe George Pruteanu (în revista „Spiritul critic"), iar „Litere", sub semnătura lui Dumitru Ungureanu, „menține viu, sub foc încins" „cazul" Paul Goma, desigur un alt nume de care dorim „să scăpăm"! ♦ Nicoleta Sălcudeanu scrie despre „«Identitatea oficială» a lui Paul Goma" („Din condiția de azilant politic Paul Goma nu a ieşit nici azi, tentativele sale de a determina statul român să-l repună în drepturile sale cetățeneşti, eşuând de fiecare dată…"), încheind cu următoarea apreciere: „În România anticomunistă a anului 2012 singura formă posibilă de existență pentru Paul Goma este cea virtuală". Aşa se pare! ♦ Prestigiosul critic orădean Ion Simuț este extrem de ferm în aprecierile sale privind recenta apariție editorială: „Dicționarul esențial Simion 2012 (scurt elogiu, cu lungi divagații)". „«Dicționarul Simion», atât în forma extinsă în şapte volume, cât şi în forma contrasă în două volume, are norocul de a fi şi de a rămâne cel mai bun şi de a fi receptat ca atare. Adversități există, reproşuri sunt posibile, dar reuşita rămâne deasupra oricărui dubiu sau oricărei interogații". Cronicarul apreciază la „Dicționarul Simion" „democrația punctelor de vedere", „diversitatea atitudinilor critice" (care „face din el un interesant spectacol de idei"), „iconografia adecvată, cu unele fotografii memorabile", precum şi „interesantul dialog al generațiilor de critici şi istorici literari". Subscriem cu toată convingerea!

Scrisul Românesc (Craiova), an X, nr. 10 (110) – octombrie 2012

Preafericitul destinatar al acestui eseu în formă epistolară, cu titlul atât de promițător, *Femeia sincretică şi bărbatul sincron*, ce poartă semnătura inconfundabilă a lui D.R. Popescu, este – de data aceasta – Adrian Sângeorzan, ceea ce-i prilejuieşte o plăcută incursiune în lumea „tăicuțului Homer", unde sunt de recunoscut „**femeile sincretice**" (Elena Penelopa, „sirenele hormonale", ce ies în drumul lui Ulise), obiectele erotice aducătoare de nenorociri, cărora li se poate alătura Patrocle, în relația sa cu Ahile, şi „**bărbații sincroni**", cu devieri mai mari sau mai mici de la prototip, în multiple înfățişări: Menelau, Paris, Ahile, regii de la curtea Penelopei, „o adunătură de frustrați sexuali" şi, în sfârşit, Ulise, cel mai *sincron* între aceştia**.** Referindu-se, explicit, la probabila *pliere* a lumii interioare cu cea exterioară, imposibilă în viața socială contemporană, după ce ne-o prezintă pe Elena, „covârşită de virilitatea berbecească a lui Paris", venită la Troia „la mârlit", se lasă sedus de imaginea procurorilor români din zilele noastre, „sfinți în cuget şi simțiri", mereu „cu Biblia în geantă, gata să scoată din infernul electoral diavolii opoziției**"**. Nu e greu de ghicit, într-un asemenea context, cine poate fi „țața orală" ce amenință echilibrul atât de mult dorit (sincronul). Într-o asemenea realitate coşmarescă, Elena era prima „filosoafă sexuală", clocotind de hormonalitate, în timp ce bărbații îşi pot regăsi puterile doar prin asumarea unui „flux de idei care vine din timpuri îndepărtate, mitologice"… Să fie posibil oare?!

Dacia literară (Iaşi), an XXIII, nr. 11-12 – noiembrie-decembrie 2012

În aceste vremuri de restrişte pentru tot ce înseamnă monument istoric în țara noastră, articolul lui Liviu Papuc (*Ion Creangă şi bojdeuca în vâltoarea războiului*)

ni se pare de o acută actualitate. În ianuarie 1915, la 25 de ani de la stingerea humuleşteanului, alături de alte manifestări omagiale, „la Iaşi, prof. univ. I. Peretz ține o cuvântare (…), neuitând să afirme cu tărie un adevăr ce se cere cu necesitate repetat şi astăzi: «Domnilor, e o datorie sfântă acest respect, această veneraţiune față de fruntaşii noştri, față de cei ce au adus propăşirea neamului pe orice cale şi în orice direcțiune, față de marii dispăruți, care, deşi nu mai sunt între noi cu trupul, brodează încă întreaga noastră viață cu raze sclipitoare de lumină»”. „Doi ani mai târziu, în plin război, ba chiar în toiul refugiului unei țări întregi într-o Moldovă ştirbită”, „inițiativa unui grup de intelectuali ieşeni, prin care se cumpăra locul bojdeucii cu tot cu rămăşițele acesteia, pentru a fi imediat donat Universității, care urma să grijească de viitorul acestui muzeu-bibliotecă”, începe să-şi facă efectul. Nu se poate să nu ne întrebăm câte case memoriale, câte monumente zac azi în paragină, sunt demolate cărămidă cu cărămidă sau, mai rău, sunt incendiate pentru a face loc „dezvoltatorilor imobiliari”! ♦ Într-un articol mai amplu (*Ether(n)ul pheminin*), Ioan Holban, analizând recenta antologie „Amor amoris”, consideră că „între poeții contemporani, Şerban Foarță este unul dintre foarte puținii creatori ai unui limbaj poetic propriu, aducând ceea ce economiştii numesc «plusvaloare» limbii poeziei, constituită cu poeții secolului XIX şi, mai ales, desigur, cu Eminescu” şi descifrează „«mesajul» ultim al poeziei lui (…): *ne vom petrece zilele-n oglindă*, pe luciul înşelător şi fidel, mincinos şi letal al *hârtiei*: pe oglinda paginii scrise care înghite realul pentru a-i pregăti noua geneză din carte”. Căci „în fond, totul «se joacă» în lirica lui Şerban Foarță pe raportul tensional dintre *vis* şi *realitate*, în sugestii fine, ascuțite ca tăişul unui hanger cu gingaş arabesc”.

Ardealul literar (Deva, jud. Hunedoara), an XII, nr. 2 (53) – 2012

„Dacă în vin îngerii mor în astă toamnă bizantină / Lăsați să curgă pe covor pâraie lungi de parafină / Din lumânările subțiri şi înecate în parfumuri / să iasă dimineți cu miri şi să alunece pe drumuri / Pereții să rămână spâni, sfinții să curgă din icoane / şi Dumnezeu între doi crini să ardă-n vâlvătăi profane / Sub sânii-ți lămpile s-au stins Coline mari imperiale / Când îngerul cu trupul nins sub zarea marilor petale…” Vasile Morar, autorul versurilor de mai sus, ne oferă, şi de această dată, grațioase caligrafii lirice, un vizual înfiorat de sonorități înmiresmate şi vibrații muiate în patrafir de sărbătoare. ♦ Mai găsim aici pe Adrian Botez, în ipostaza sa cea mai convingătoare („cândva – pe aceste meleaguri oamenii iubeau / cândva – pe aici treceau regi şi sfinți”), pe Doina Brânduşa Landén în ipostaza de traducătoare din limba suedeză (Dan Anderson), pe Raluca Pavel, autoare a unei proze ritmate, ce alunecă – firesc – spre poezia nutrită de luminile memoriei copilului de altădată, pe Florentin Popescu în ipostaza consacrată de evocator şi portretist: *Un academician în Agora – Gheorghe Păun*; în sfârşit, Mariana Pândaru, Dumitru Velea, Lucian Gruia – comentatori avizați ai unor cărți de memorialistică („Jurnal cu parfum de Istanbul” de Dănilă Moldovan), de poeme („Marele echilibru” de Valeriu Bârgău) şi, din nou, de poeme („Judecata apei” de Dorina Brânduşa Landén). ♦ Nu putem să-l trecem cu vederea pe Liviu Ioan Stoiciu, care se recunoaşte în poetica lui N. Steinhardt, unul dintre comentatorii primelor sale două volume de poezii – „La fanion”, 1980 şi „Inima de raze”, 1982.

13 PLUS (Bacău), an XV, nr. 5-6-7-8 (163) – mai-august 2012

Cine ar fi crezut, în urmă cu 15 ani, că revista băcăuană „13 PLUS”, ce-şi datorează existența neobositului om de cultură Petre Isachi, sprijinit de întreaga sa familie, va supraviețui eroic unor vremuri vitrege şi unor adversități statornice, până în anul de grație 2012 şi nu văd motive pentru care n-ar continua să apară?! Cu entuziasmul său nestins, dar şi cu o putere de muncă de invidiat, acesta a reuşit să mențină publicația la un nivel onorabil, cel puțin, chiar dacă unii colaboratori l-au abandonat pe parcurs. ♦ Dovezi ferme ale interesului constant pentru valoare (un fel de pepinieră pentru cariere literare distincte) şi o explicație plauzibilă a rezistenței în timp găsim şi în aceste numere reunite, din care nu lipsesc momentele de elevație spirituală: „explozii haotice de întuneric / liliecii / sfâşie-amurgul / privirea mi se întoarce-n retină / de oboseala de peste zi / inspir adânc…” (Viorel Savin), invitație la meditație asupra pericolelor pe care le poartă cu sine tipul de societate informațională, garantând involuția de la *om* la *supraom*, cu o finalitate letală – ***neomul*** (Ioan Enache). ♦ Să adăugăm acestor momente de viu interes, fie că suntem sau nu de acord cu afirmațiile făcute, excelentele pagini de proză semnate de Ion Fercu (*Audiența*) şi Ovidiu Bufnilă (*Facebook* şi *Creatura*), paginile de critică şi exegeză semnate de Petre Isachi (*Nicolae Steinhardt configurat între Socrate şi Iisus*), aplecat însă cu generozitate şi asupra debutanților (Mirela Bălan, Zina Bivol, George Gabriel Danciu), de Cornelia Ichim Pompiliu (Ioan Vicoleanu – „Georgeta Mircea Cancicov. Reconstituiri aproximative”), de Corneliu Vasile (Ştefan Vida Marinescu – „Astaloş: spirit şi creație”), de Virgil Nistru Țigănuş (Sterian Vicol – „Memoria lui Femios” şi Petre Isachi – „Amanta de proximitate”).

Bucureştiul literar şi artistic, an II, nr. 11 (14) – noiembrie 2012

Iar astăzi? – se întreabă cu inocență Florentin Popescu în „Editorialul” său. Tot el îşi răspunde: „Astăzi sunt cinstiți şi popularizați maneliştii (…), se organizează mari spectacole în aer liber [cu acei cântăreți expirați în alte părți ale lumii, n.n.], iar televizoarele excelează în prezentarea unor pipițe cât mai dezbrăcate şi analfabete până în vârful picioarelor (…) Ce se poate face? Se pot face multe dacă se doreşte. Dar doreşte cineva?” Sunt sigur că redactorul-şef al acestei publicații cunoaşte deja răspunsurile. ♦ Dintr-o „toamnă adâncă”, la moartea lui Romulus Vulpescu, Radu Cârneci rosteşte aceste inspirate şi adevărate cuvinte despre cel dispărut: „este şi va rămâne posterității ca un

mare stăpân al cuvântului scris**.** Poet esențial, traducător desăvârşit, editor de elită, eseist şi, deci, filosof în toate, dar nu şi în ultimul rând, un mare român de-a lungul întregii sale vieți şi creații". ♦ ***In memoriam*** Romulus Vulpescu mai scriu Titus Vîjeu, Ion Acsan, iar textele acestora, atât de simțite şi reverențioase, sunt însoțite de un poem al lui Radu Cârneci: *Plecarea poetului*. ♦ Senioriale sunt cele două pagini dedicate Mizilului din perspectivă culturală, unde semnează… I.L. Caragiale, Geo Bogza, Eugen Simion, Solomon Marcus… Cu asemenea colaboratori, să tot faci reviste! ♦ Pentru mine personal (îmi asum răspunderea pentru cele ce voi spune), rămâne un mare semn de întrebare: cum poate o manifestare culturală, atât de reuşită, realizată cu mari eforturi umane şi materiale, să poarte numele unei poete minore? Doar pentru că a fost soția unui mare poet?

Argeş (Piteşti, jud. Argeş), an XII, nr. 10 (364) – octombrie 2012

Liviu Ioan Stoiciu, după un parcurs dificil, a ajuns de la revoltă… la greață! Vreți să aflați de ce?! Nu aveți decât să citiți articolul său, publicat în acest număr: *Trăim în plină dictatură a lui Băsescu şi o parte dintre intelectuali îi servesc interesele* (p. 3). Acesta este doar unul dintre motive, pentru că – din păcate – mai sunt destule! ♦ Foarte interesantă, coerentă şi bine justificată este prezentarea carierei scriitoriceşti a lui C. Țoiu, prozator reprezentativ nu numai pentru aşa-numita „generație '60", de către criticul prob şi exact Nicolae Oprea, dar cu deosebire atrage atenția analiza celui mai izbutit roman al său: „Galeria cu viță sălbatică" (1976), prin care autorul „se vădeşte, prin excelență, cronicarul epocii contemporane, dinaintea momentului revoluționar 1989". ♦ *Morminți* este o excelentă proză a lui Dan Perşa, trecut – cu talent – prin şcoala optzecismului textualist, povestitor de vocație şi un analist versat: „Ursul… uriaşul blând… strigau copiii după e… iar bunicul său îi spunea: oamenii mari trupeşte sunt blajini… umblă stingheri… sfioşi, de teamă să nu strivească lumea…" ♦ Diligent şi învegheat, mai ales la fenomenul literaturii ardelene, D.Aug. Doman comentează, în numai două pagini, trei romane (Lucian Costache – „Mathilde şi fata din grădina albastră", Ion Nete – „Ninge cu suflete de morți" şi Viorel Dianu – „La Apostolul"), după care se opreşte succint asupra Svetlanei Paleologu-Matta – „Existența poetică a lui Bacovia" (ed. I, apărută la o editură din Elveția în 1958, apărută recent, în traducere românească, la o editură din Bacău), izvorul principal al exegezei bacoviene autohtone şi, cot la cot, asupra unei cărți de divertisment, „Careul de ispite" semnat de anonimul Vasile Largo.

Oraşul (Cluj-Napoca), an VI, nr. 25 – 2012

Revista editată de Fundația Culturală şi de Caritate pentru Protecția Patrimoniului Național „Carpatica", aflată în al VI-lea an de existență, acordă un spațiu generos vieții spirituale clujene, având „în dotare" o impresionantă echipă de seniori-editori şi redactori, coordonată de Ionel Vitoc, cel care semnează – număr de număr – incitante şi atractive editoriale, ca şi de această dată: *Noi suntem obişnuiți cu crocodilii oricând gata să ne înghită*. Şi mai departe: *Totdeauna ei au fost* ***nealeşii*** *aleşi!* Aşa mi-am amintit, tocmai când voiam să uit, că vin… alegerile!! ♦ Pentru început, rubrica „Monede şi monade" susținută de Marcel Mureşeanu, „sceptic sub acoperire", de unde am reținut una, cu adevărat de ținut minte: **„**Preşedintele țării şi-a încheiat discursul de Anul Nou cu mai multe lacrimi în ochi: cam atât poate face el pentru salariul de mizerie pe care-l primeşte!" ♦ Poezia este reprezentată cu demnitate de Ion Paranici, Codruța Zdrenghea, Sandra D. Roig (traducere din catalană de Ion Cristofor), Mircea Golban (debut), iar proza de experimentatul Emanoil Rei („Huțulii"). ♦ Adrian Țion, spirit polivalent, cunoscut mai mult ca prozator, comentează Festivalul Internațional de Film „Transilvania", ce a avut loc între 1-10 iunie 2012, considerat „cel mai important eveniment [cultural] al oraşului", de unde remarcă „O viață simplă", în regia lui Ann Hui (o producție Hong-Kong), „de o tandrețe şi o normalitate cuceritoare" şi „Clip" (Serbia) în regia Majei Milos, ce oferă spectatorilor „o explozie de excentricități al cărei nucleu porneşte din trăirile dezlănțuite ale adolescenților preocupați de sex, alcool, droguri", la o adică, marile cuceriri ale civilizației…

Helis (Slobozia, jud. Ialomiţa), an X , nr. 10 (114) – octombrie 2012

O perioadă neagră a literelor române: *In memoriam Constantin Țoiu* se alătură altor rânduri de aducere aminte şi omagiere care au îndoliat revistele în ultima perioadă. ♦ Mihaela Racovițeanu anunță apariția primelor 25 de tomuri din „Integrala manuscriselor Dimitrie

Cantemir", sub coordonarea lui Constantin Barbu, într-o ediție de lux, volume care au ajuns şi la Vladimir Putin, după ce preşedintele Federației Ruse a aprobat scanarea documentelor aflate de sute de ani în Arhivele Speciale din Moscova." ♦ Una dintre multele *Opinii discutabile* ale lui Ioan Neşu: „Nu caut ideea, nu alerg după ea! Dar o aştept şi sunt tot timpul pregătit. Important este să nu scap momentul. Ca atunci când vrei să captezi un roi de albine plecat aiurea". ♦ Centenarul naşterii lui Steinhardt este omagiat de Romeo Aurelian Ilie (*Obsesiile unui suflet fericit*). ♦ Nicolae Teoharie recenzează elogios volumul de poezii „Trofee" al lui Gheorghe Dobre („o carte provocatoare originală, care face din Gheorghe Dobre ceea ce ştiam de mult, adică un poet interesant, o figură aparte în literatura română"), iar Zenovie Cârlugea analizează „Întâmplări de nicăieri", debutul în proză al scriitorului Nicolae Bunget. ♦ Marian Ştefan începe o călătorie prin Bucureştiul de altă dată (*La orizont Micul Paris*), cu mahalalele, cârciumile, lăutarii, bisericile, casele lui, dar şi cu lucrările de modernizare care vor transforma capitala dâmbovițeană în Micul Paris interbelic. ♦ Printre ecourile încă nestinse ale Premiului Nobel din acest an se numără şi considerațiile lui Dan Elis (*Lumea e mică*), din care citãm cu plăcere: „Nichita Stănescu nu a aşteptat niciodată cu sufletul la gură decizia acordării premiului. El primise Nobel-ul iubirii noastre cu mult înainte şi se lăuda peste tot cu el. Invers ar fi groaznic!" „Mo Yan, laureatul din acest an, a primit critici din partea unor confrați, ba că nu este disident, ba că nu apare pe la televizor şi nu scrie editoriale în presa chineză, ba că nu ştie Cărtărescu nimic despre el. În arta, premiile sunt ca apa de ploaie, «eurovisioane» împărțite pe criterii greu de înțeles de noi, oamenii simpli." „De câțiva ani buni ne-am pricopsit cu o nouă instituție, cea a lui Mircea Cărtărescu – viitorul laureat român al Nobel-ului. Acest fapt îi face rău în primul rând lui, căci instituțiile strâng în ziduri o răceală incompatibilă cu iubirea."

Milcovia (Focşani), an VIII, nr. 15 – iulie-decembrie 2012

Acest număr aniversar este dedicat savantului şi pedagogului, omului şi iubitorului de neam, Simion Mehedinți – aproape uitat, acum, la împlinirea a 50 de ani de la moartea sa (1868-1962) – având coordonatori pe conf. univ. dr. Costică Neagu şi pe prof. dr. Nicolae Damian. ♦ Foarte convingătoare, atât în dimensiunea ştiințifică, dar şi în aceea emoțional-patriotică, este pledoaria lui Gheorghiță Geană în favoarea ***mitului***, ce exprimă, spune Domnia Sa, „esența condiției umane", având în vedere, în primul rând, relația acestuia cu adevărul**.** Iar mai departe: „Cu referire specială la mit, în **cunoaşterea mitologică** adevărul se îngemănează cu credința". De aceea, este cu atât mai necesară o redescutare şi o reevaluare a mitului, cu cât ne este dat să trăim „în situații de criză spirituală, de dezorientare, de confuzie şi doar miturile pot servi drept sursă de înțelepciune**"**. ♦ Costică Neagu, omul care a făcut enorm pentru repunerea în circulație şi reconsiderarea operei lui Simeon Mehedinți, ne informează despre modul în

care a fost omagiată personalitatea acestuia de-a lungul timpului, reproducându-se, în acest număr, texte semnate de C. Rădulescu-Motru, M. Orghidan, D. Murăraşu, Aurelian Păunescu, Dimitrie Leonida, Eugenia Orghidan, Alice Voinescu, Radu I. Perianu ş.a. ♦ Se remarcă, prin seriozitatea şi probitatea cu care au fost redactate, sintezele realizate de Alex. Chisacof şi Nicolae Damian. ♦ Sunt reproduse, cu această ocazie, câteva texte emblematice ale celui aniversat**:** „Plângerea României", „În legătură cu Eminescu", „Evoluția şcolii româneşti" sau „Turismul etnopedagogic".

Cronica Veche (Iaşi), an II, nr. 10 (21) – octombrie 2012

Că „veacul înaintează" o ştim de la Grigore Alexandrescu, dar că nu înaintează întotdeauna către mai bine – cel puțin în domeniul limbii – o demonstrează, cu subtilă ironie, Stelian Dumistrăcel (*Trebuie să fim versatili, căci veacul înaintează!*). Referindu-se la „valul înnoitor din ultimele două decenii" care „impune în comunicarea curentă, mai ales a celor tineri, uzuri măcar aparent ciudate" ale unor cuvinte intrate de mult în circulație din limba franceză, autorul îşi ilustrează afirmațiile cu câteva astfel de „ciudățenii": *versatil* şi *versatilitate*, *a aplica*, *captură* şi *a captura*, *divizie* şi (inevitabilul!) *locație*, toți termeni preluați în română din limba franceză cu sensurile bine încetățenite, dar care, în ultimii ani, când „s-a prăbuşit sfera globalizării peste noi", au fost reîmprumutați, de data aceasta din engleză, unde sunt folosiți „exclusiv sau prioritar (şi) cu alte semnificații". „Pe când şi oferta pentru pelerinaje la Locațiile Sfinte?" – se întreabă îngrijorat autorul. Iar eu aştept schimbarea documentelor de stare civilă în care să se menționeze data şi locația naşterii! ♦ Adrian Munteanu îşi varsă

amarul într-o *Scrisoare din Braşov*: *„Un sonetist român premiat în patria lui Petrarca”*. Evenimentul, ce va avea loc la Târgul de Carte de la Milano, ar fi trebuit să entuziasmeze lumea literară românească şi să o mobilizeze pe cea diplomatică, în vederea unei cât mai bune susţineri şi reprezentări a ţării noastre la această manifestare culturală la care premiantul va merge **pe cheltuiala organizatorilor** (s.n.). „Ar fi trebuit doar un pic de iniţiativă, de bun-simţ şi de dorinţă de a face ceva. (…) Dar cine să gândească la aceste aspecte economice mărunte (…) când în România se cheltuiesc, cu generozitate, sute de mii de euro pentru promovarea unor autori şi a unor opere traduse în zeci de limbi pe bani publici, numai cu vaga speranţă că se va ajunge la un mare premiu internaţional, se dau burse pe criterii doar de unii ştiute, se fac deplasări costisitoare, se organizează în lume evenimente de multe ori cel puţin dubioase, oricum nereprezentative, în urma unor desemnări netransparente de persoane indicate de mai marii vremelnici ai instituţiilor culturale, cei care stabilesc ierarhii pe un colţ de birou, în disprețul absolut al publicului, singurul care va decide, în final, ce îi place şi ce nu, ce va rezista după trecerea timpului?” Continuă autorul cu năduf: „Revistele literare mari nu au catadicsit nici ele să anunțe evenimentul, măcar în două rânduri. Cum să mişte vreun deget, din moment ce nu fac parte din grupul «consacrat» al truditorilor condeiului, îmi plătesc singur sau cu banii unor sponsori privaţi cărţile pe care le scot, nu sunt prieten de bodegă cu nimeni, nu sărut mâna şefilor, nu le fac urări la ziua aniversară, nu sunt înregimentat politic, deci nu sunt?” Multă tristeţe şi mult adevăr!

Cetatea culturală (Cluj-Napoca), nr. 1 (99) – octombrie 2012

Tenacele Dan Brudaşcu reînnoadă, deocamdată în versiune online, firul – „rupt” de câteva ori, ultima oară în 2010 – al editării revistei, ce „s-a bucurat de interes şi de o bună primire în cele mai înalte şi prestigioase cercuri cultural-academice atât în ţară, cât şi peste hotare”. ♦ „Decebal poate figura cu cinste în panteonul universal al marilor conducători care au luptat din răsputeri şi cu toate mijloacele pentru libertatea ţării şi neatârnarea poporului său. *Fără să-şi fi pierdut vreodată speranţa* – cum zice Plinius cel Tânăr – *el a luptat până a fost alungat nu numai din domnie, ci chiar din viaţă.*” – am citat din evocarea *Regele Decebal – mare personalitate a istoriei noastre antice*, de prof. univ. dr. D. Protase. ♦ „La vânătoare de îngeri venise Moartea atunci. / Îngerii îmblau pe pământ fără să ştie / Că sunt vânaţi. Cohorte întregi, ei cântau, / Pe unde îmblau, a nesomn, a pustie… / Lovit cu săgeata de-argint, unul doar / Căzu, în final, la acea vânătoare. / Văzutu-i-am chipul mărmurit de dureri – / Don Cezar, Don Cezar, al tău era,-mi pare…” – Teofil Răchiţeanu, *Lovit cu săgeata de-argint – in memoriam Cezar Ivănescu*. ♦ *O prietenie puţin cunoscută: Elie Miron Cristea şi Octavian Goga* este evocată de Dan Brudaşcu, cel care prezintă, în acest număr, şi *Iubirile lui Ady Endre*. ♦ Mircea Moţ, în cronica sa, *Ilustrate din exil*, conchide: „Amară monografie lirică a unui spaţiu, transcriind condiţia dramatică a omului modern, care, vorba lui Ştefan Augustin Doinaş, cu totul altfel îşi trăieşte infernul decât vechii greci, printr-un demers liric deosebit de nuanţat, *Ilustrate din Amarul Târg* este încă un argument pentru dimensiunea gravă şi profundă a meditaţiei poetice a domnului Gheorghe Grigurcu”. ♦ Ion Pachia-Tatomirescu recenzează cartea vrânceanului Adrian Botez *Cazul Dacia... România de azi: pregătirea cea tainică (a Drumului spre România Sacră, de ieri, de mâine... de-a Pururi!*, (2011), carte prin care „pare-se că Valahimea contemporană şi-a aflat o puternică personalitate, un nou martir în lupta Sa pentru Dreptate întru Dumnezeu, în cumplitul război cu duşmanii de moarte – «din lăuntru» şi «din afară» – ai Daciei, în cumplitul război cu imperiile ce continuă şi azi să vâre şi mai adânc săbiile, în rănile nevindecate – prin vitregele / vitregitoarele istorii – ale marelui, străvechiului şi blândului nostru Popor Pelasg > Valah”. ♦ „Profesorul, scriitorul, criticul literar şi hermeneutul Adrian Botez ne surprinde, din nou, publicând de curând o lucrare hermeneutică, uimitoare prin concluziile la care ajunge şi care va stârni discuţii aprinse printre literaţi. Cartea se intitulează «Normalitatea reacţionară: sinergia scris – făptuire – fiinţare cosmică, la Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce», Ed. Rafet, 2012, şi, aşa cum ne aşteptam, lucrarea concretizează o *nouă* şi *diferită* abordare hermeneutică a textelor celor trei cronicari moldoveni de la finele Evului Mediu şi începuturile Modernităţii, în maniera inconfundabilă a profesorului Adrian Botez” – scrie şi Cătălin Mocanu în a sa cronică *Adrian Botez şi cronicarii moldoveni – sau despre naşterea identităţii, prin „ieşirea” (controlată!) din istorie*.

Spaţii culturale (Râmnicul Sărat, jud. Buzău), an V, nr. 24 – septembrie-octombrie 2012

„Plăteşti cu uitarea/marginalizarea bunul-simț de a nu apărea în show-uri păcătoase la Capatos, bunul-gust de a nu citi cărțile Monicilor, Mihaelelor, Elenelor şi de a nu confunda succesele cu succesurile şi *Levantul* cu meniul de la «Ambasador», ca să nu mai vorbim despre celelalte ciudățenii care te fac un inadaptat nedemn de atenția televiziunilor particulare: discreția, educația, inteligența, lecturile bogate etc., adică tot ceea ce nu concurează cu idealul consumist de azi, concretizat în vilă-maşină-piscină-cont în bancă-aurmanele-vacanțe afară, frate!", constată cu amărăciune Valeria Manta Tăicuțu în editorialul său *Aşa şi nu altfel*, dedicat memoriei Constanței Buzea, „poetă importantă, probabil una dintre cele mai talentate poete din câte-au fost sau ar fi putut să fie", care „a trăit discret – nu în umbra bardului, ci în universul ei exemplar – rămânând generoasă, caldă, umană, frumoasă". ♦ Un substanțial grupaj de poezii vrea să sugereze atmosfera de la *Ziua Poeziei* derulată la Râmnicul Sărat în 18 august (semnează, printre alții, Radu Cârneci, Victoria Milescu, Valeria Manta Tăicuțu, Ion Lazu, Gheorghe Istrate, Florentin Popescu ş.a.). ♦ La 90 de ani, Lucia Bunaciu, singurul şi ultimul descendent din Braşov al cunoscutei familii Mureşanu (nepoata lui Iacob Mureşanu), pianistă, director onorific al Muzeului Memorial „Casa Mureşenilor", deapănă, într-un interviu acordat lui Adrian Munteanu, amintiri cu şi despre N. Iorga, Lucian Blaga, Sextil Puşcariu, Mihnea Gheorghiu, pianista Lola Bobescu, dar îşi exprimă şi amărăciunea: „Din păcate neamul nostru este un neam care întotdeauna e gata să se războiască român cu român. Din aceste războiri rezultă şi atitudinea distantă față de țară. Nu toți fac cum au făcut mureşenii. Iacob Mureşeanu le-a spus fiilor săi: «trebuie să veniți, aici e nevoie de voi, neamul vostru are nevoie. De ce v-am învățat?»". ♦ Salutând inițiativa lui Viorel Burlacu, de „a alcătui o ediție anastatică a efemerei reviste tecucene «Provincia literară» care a apărut la 4 martie 1908 şi-a avut un parcurs episodic, până la nr. 9 din 20 august 1908", Ionel Necula pledează pentru reeditarea în formă anastatică a vechilor reviste de cultură (*O gazetă tecuceană în ediție anastatică*), „singurul mod de a simplifica travaliul criticilor, al cercetătorilor interesați de arabescurile gândului".

Actualitatea literară (Lugoj, jud. Timiş), an III, nr. 24-25 – septembrie- octombrie 2012

Un număr admirabil şi merituos, în primul rând, pentru că dedică şase din cele şaisprezece pagini ale revistei omului şi scriitorului Paul Goma. ♦ Citit astăzi, apelul acestuia „către compatrioți", redactat la Paris în data de 21 martie 1995, în ideea înscrierii în cursa pentru preşedinția României în anul următor, impresionează prin demnitatea şi rectitudinea morală a unui om care nu datora nimănui nimic şi nici nu promitea lucruri imposibil de realizat. Punctele din programul personal de redresare (economică, socială, politică, morală) a țării sunt formulate cu fermitatea şi eficiența unei lame de ghilotină: restabilirea României în granițele ei natu-

rale, restituirea integrală a valorilor naționale luate ca „pradă de război" după 23 august 1944, constituirea unui Nűrnberg II, garantarea libertății de opinie, a respectului față de semenii noştri, fără etnii favorizate şi religii preeminente, reformarea radicală a sistemului de învățământ, restaurarea familiei, „nucleu al națiunii", cerând compatrioților sacrificii şi nu oferind recompense păgubitoare pentru țară, respectul pentru valorile trecutului şi modelele autentice de existență. Cu un asemenea program, impecabil construit, moral şi de promițătoare perspective, dar cu un electorat peste măsură de derutat, intoxicat de multele dezinformări şi malformări ale realității, uşor de manipulat, Paul Goma nu ar fi ajuns niciodată preşedintele României, lucru pe care l-a înțeles la timp. ♦ La acestea se adaugă un capitol din cartea distinsului profesor universitar Petru Ursache şi pledoaria patetică, pe alocuri acidă şi corozivă a Magdei Ursache, un dialog Flori Bălănescu – Paul Goma (20 octombrie 2007) şi o meditație amară, lucidă şi constatativă asupra dramei omului şi scriitorului exilat *sine die*, ce poartă semnătura lui Dumitru Ungureanu: „Goma scrie sufocat de sentimentul prieteniei rănite, chiar omorâte de oameni în care crezuse…"

Cronica Fundaţiilor (Bucureşti), an VII, nr. 1 (49) – august 2012

Categoric, redactorii revistei au o bună inspirație în alegerea subiectelor şi a colaboratorilor, gust sigur şi responsabilitate pentru cele scrise, cultivând – cu o admirabilă devoțiune – valori certe şi susținând pe aceia împinşi nemeritat în uitare de ingratitudinea contemporanilor noştri, „prizonieri ai prezentului". ♦ Constantin Titus Stoika, mort pe câmpul de luptă, în octombrie 1916, la numai 24 de ani, lăsând în urmă, după cum ne informează Florian Stoica Laurențiu, „o bogată şi diversă operă literară", a fost un caracter de excepție,

pentru care „cinstea, onoarea, devotamentul, eroismul" bine motivat erau valori sacre, adică exact acelea aflate într-o grea suferință în eclatantele vremuri pe care le trăim. ♦ La centenarul ***Victor Iliu***, unul dintre merituoşii pionieri ai cinematografiei naționale, Nicolae Cabel publică texte poetice, de mare sensibilitate ale acestuia, a cărui credință neclintită a fost: **„**Pentru mine, după Dumnezeu, urmează limba română". Iată un text scris la 30 iunie 1967, ale cărui sonuri barbiene, cu tresăriri minulesciene, ne încântă şi azi: **„**O copilă / Calofilă / desenată pe o filă / Cap rotund şi roz de bilă / (Ți se face grabnic milă) // La distanță de o milă / trece gravă o cămilă / ca o virgulă de silă // peste-o galbenă movilă / Mohorâtă, vag subtilă, / prematur senilă: / Crocodilă". ♦ Nu în ultimul rând, este lăudabil faptul că revista evocă – prin vocea lui Laurian Stănchescu, intervievat de Ela Iakab – personalitatea lui Avram Iancu, de la a cărui moarte se împlinesc 140 de ani, eveniment ce a fost comemorat printr-un marş al recunoştinței, între 2-8 septembrie 2012.

Curtea de la Argeş (jud. Argeş), an III, nr. 10 (23) – octombrie 2012

Sub coordonarea prestigiosului om de ştiințe şi litere, Gheorghe Păun, revista are – în continuare – un parcurs mai mult decât onorabil, emanând, din fiecare pagină şi rând aşternut, seriozitate, probitate, rigoare şi un remarcabil simț al echilibrului între partea ştiințifică şi cea beletristică, două ipostaze complementare ale spiritului uman creator. ♦ Se întâlnesc, în acest număr, Horia Bădescu, Emil Lungeanu, Marian Nencescu, Florian Copcea, Paula Romanescu, Mircea Opriță – scriitori, criticul de artă Giampaolo Trotta (Italia) cu oamenii de ştiință Cătălin Mamali, Dan D. Farcaş, Lilica Voicu-Brey, Sorin Istrail, Solomon Marcus, Dragoş Vaida, cei mai mulți probând şi înclinații spre literatură. ♦ Pentru Dragoş Vaida, specialist în limbaje informaționale şi un adept decent al interdisciplinarității, ***ştiința*** este un mod de a înțelege lumea, evident, nu singurul. ♦ E ciudat, aproape fascinant, să descoperi un noician, în aceşti ani, printre filosofi: Alexandru Surdu, autorul volumului „A sufletului românească cinstire" în descendența declarată a „Paginilor despre sufletul românesc", carte publicată de C. Noica în 1944 (ed. recentă, 1991). ♦ În concluzie, după o serie substanțială de observații pătrunzătoare asupra duhului ce ne stăpâneşte în toate actele noastre, **sufletul românesc** „rămâne **o experiență cosmică** ce ne ocroteşte în momentele grele ale istoriei".

Contraatac (Adjud, jud. Vrancea), an XIII, nr. 29 – noiembrie 2012

Foarte greu de comentat revista adjudeană, din mai multe motive: diversitate tematică, diversitate ideatică, dar şi denivelări valorice surprinzătoare, o abracadabrandă punere în pagină şi impardonabile greşeli de „tipar", în pofida faptului că participă condeie cu greutate, atât din diaspora (Maria Diana Popescu şi Cezara Adamescu din Germania, Ioan Miclău din Australia, Lygia Diaconscu-Marian şi Ionuț Caragea din Canada, Valeriu D. Popovici Ursu din Franța sau Doru Bogdan din Brazilia), cât şi personalități de anvergură națională (George Anca, Ionel Necula, Constantin Stancu, Ion Pachia Tatomirescu, Eugen Evu), dar şi scriitori vrânceni cu o cotă de invidiat la nivel național (şi nu numai...), dintre care enumăr, la loc de cinste, pe Liviu Ioan Stoiciu şi Constantin Frosin, cărora li se adaugă nu mai puțin talentații poeți Adrian Botez şi Paul Spirescu. În ciuda unui program limpede articulat, a unei rubricații alcătuite în funcție de materialele primite, revista face impresia unui almanah cu „de toate pentru toți". Un ton cât mai sobru, uneori sprijinit de un limbaj emfatic, prețios şi pretențios, indiferent de tema discutată, uniformizează – oarecum – un material atât de variat. ♦ La rubrica „Aniversări" apar Ciprian Porumbescu şi… Marcus Ulpius Traianus, în sfârşit repus în drepturi! ♦ O altă rubrică, „In memoriam" adună pagini reverențioase despre Cristea Sandu Timoc, Romulus Vulcănescu, Paisie Veicikovschi şi… Petre Țuțea! ♦ În secțiunea rezervată şcolii (mai puțin de zece pagini, chiar dacă socotim aici şi „Prodidactica") apar foşti elevi, dintre care ni le amintim cu plăcere pe Diana Bortă şi Elena Niculescu, iar debutanții Daniela Asavei, Nelu Ştefan, Ioana Popa, Gabriela Mihu dau semne că ar vrea să continue. ♦ Mereu pe baricade, înarmați cu multă ştiință de carte şi patetism moderat de luciditate, Adrian Botez şi Cătălin Mocanu! ♦ Dintre materialele citite cu real interes amintesc aici Scrisoarea deschisă adresată lui Andrei Marga de către George Liviu Teleoacă, din care citățm: „Trebuie să restituim culturii universale arhetipurile [noastre, n.n.]" Nu cred că noul conducător al I.C.R. ar avea ceva de obiectat. Important e ce va face…

Maria-Cristina Olaru, Adrian Țiglea

LA ANIVERSARE

*La **Centenarul inaugurării primei biblioteci publice din oraşul Focşani**, ne gândim cu drag şi recunoştință la generația de aur a bibliotecii şi la generația de astăzi şi se cuvine să mulțumim tuturor că au ales să fie bibliotecari. Aplecându-ne capetele asupra mâinilor lor drepte, din care am cules, ca pe o floare de preț, dragostea pentru această minune care rezistă de mii de ani şi căreia îi spunem BIBLIOTECĂ, să le mulțumim, colegilor noştri din Generația de Aur.*

*La **Centenarul inaugurării primei biblioteci publice din oraşul Focşani**, generațiile de ieri şi de astăzi – în care îi adun cu drag şi respect pe toți colegii noştri din întreg Județul Vrancea – se vor aduna, vor împărți gânduri şi amintiri şi poate, când aplauzele festive se vor pierde în ecou, vor privi, spre viitor, cu încredere, în aceeaşi direcție.*

*La **Centenarul inaugurării primei biblioteci publice din oraşul Focşani,** cronicarul acestor rânduri face o veche şi frumoasă urare **Bibliotecii Județene „Duiliu Zamfirescu" Vrancea**, bibliotecarilor şi celor ce le-au stat şi le vor sta alături:*

VIVAT, CRESCAT, FLOREAT!

Profesor doctor Teodora Fîntînaru –
Director al Bibliotecii Județene
„Duiliu Zamfirescu" Vrancea

Şi a fost ziua întâi...

Biblioteca Județeană Vrancea a sărbătorit, în perioada 25-27 octombrie 2012, **100 de ani de la inaugurarea primei BIBLIOTECI PUBLICE** din Focşani. Invitatul de onoare al evenimentului a fost doamna **conf. dr. Elena Târziman – director general al Bibliotecii Naționale a României**. Au fost alături de bibliotecă înalte oficialități județene şi locale, bibliotecari de ieri, dar şi de azi, scriitori, directori ai instituțiilor colaboratoare şi partenere bibliotecii, cadre didactice, elevi, publicul larg.

La deschiderea oficială a manifestărilor, **Teodora Fîntînaru**, director al Bibliotecii Vrancea, a rostit gânduri de prețuire închinate colectivului de bibliotecari şi ***Bibliotecii*** ca simbol al permanenței actului cultural, de-a lungul unui veac, pe meleaguri vrâncene. Au luat apoi cuvântul Elena Târziman, director general al Bibliotecii Naționale a României, deputatul de Vrancea, Angel Tîlvăr, subprefectul județului Cristi Misăilă, consilierii preşedintelui Consiliului Județean Vrancea – Daniel Ocheşelu şi Traian Negulescu, Daniela Pamfile – inspector Compartiment învățământ, cultură Primăria Focşani, Sorin Francu – directorul Teatrului Municipal „Maior Gheorghe Pastia" Focşani, Horia Dumitrescu – directorul Muzeului Vrancea.

În semn de recunoaştere şi prețuire a întregii activități, directorul general al Bibliotecii Naționale a României a oferit ***Diploma de Excelență*** pentru efortul de promovare a culturii la nivel local şi național Teodorei Fîntînaru, directorul Bibliotecii Vrancea.

Programul a continuat cu lansarea volumului *Biblioteca Publică a oraşului Focşani. Incursiune monografică 1912-1945*, editat de Biblioteca Județeană Vrancea – prima monografie a instituției vrâncene, realizată de Veronica Crăciun. Cu acest prilej, a luat cuvântul istoricul Cezar Cherciu, care a evocat secvențe memorabile de istorie locală, punctând rolul esențial pe care Biblioteca Publică l-a jucat de-a lungul timpului în procesul devenirii culturale a comunității focşănene.

Începând cu 11.30, Sala Mare a Consiliului Județean Vrancea a găzduit, cu generozitate, Colocviul profesional cu tema **„De ce avem nevoie de biblioteci publice? Ideea de bibliotecă astăzi"** la care am avut bucuria şi onoarea de a-i vedea alături de bibliotecari pe cei doi **vicepreşedinți ai Consiliului Județean Vrancea,** domnul **Ionel Cel-Mare** şi domnul **Dragoş-Petruț Bîrlădeanu.**

Cu această ocazie, **Elena Târziman** a prezentat funcția metodologică a Bibliotecii Naționale a României, instituție care coordonează activitatea bibliotecilor din România. Accentuând ideea de complementaritate a noului cu vechiul, directorul general al Bibliotecii Naționale a României a pus în valoare rolul Bibliotecii Publice ca memorie – instituțională şi culturală – a comunității şi, implicit, a patrimoniului cultural local. În ceea ce priveşte Biblioteca Județeană Vrancea, Domnia Sa a menționat faptul că aceasta este vizibilă la nivel național prin acțiunile temeinice de documentare bibliografică şi, de fapt, prin întreaga activitate desfăşurată în ultimii ani.

Prin **Raluca Man**, redactor-şef al Revistei „Biblioteca”, cei prezenți la colocviu au fost invitați să o însoțească într-o călătorie imaginară în Finlanda. Cultivarea personală, egalitatea între cetățeni, educația permanentă sau promovarea multiculturalismului sunt câteva dintre conceptele-valori promovate de biblioteca publică din Finlanda. **Raluca Bucinschi**, bibliotecar compartimentul audio-video al Bibliotecii Naționale a României, a introdus publicul în lumea de basm a colecțiilor speciale, a documentelor audio-video şi a partiturilor, ce reprezintă o valoare la nivel național, dar şi internațional, prin documentele unice aflate în colecțiile Bibliotecii Naționale. **Ovidiu Enculescu**, directorul general al Grupului Editorial RAO, a reiterat faptul că avem nevoie de biblioteca publică, avem nevoie de cărți, în ciuda „degradării constante din ultimii ani a stării culturale a țării”. Astfel, Grupul Editorial RAO propune publicului românesc proiectul „România citeşte” – „proiect național de anvergură în viața bibliotecilor publice”, prin care 100 de autobuze vor deservi 3000 de localități, mai precis 10 milioane de suflete, care au – în acest moment – un acces precar la carte, la cultura de calitate. **Bogdan Tache**, coordonator regional al Fundației IREX, a prezentat o poveste de succes, şi anume proiectul „Căutătorii de Poveşti” în decursul căruia Vlad Petreanu şi Radu Paraschivescu au poposit în bibliotecile vrâncene. Acest proiect şi-a propus „reexpunerea bibliotecii rurale în comunitate”, atragerea unor segmente noi de utilizatori în bibliotecă, dorind să contribuie la schimbarea imaginii ***bibliotecii*** şi la punerea în valoare a ***cărții.*** **Dragoş Adrian Neagu,** directorul Bibliotecii Județene din Brăila şi preşedinte al Asociației Naționale a Bibliotecarilor şi Bibliotecilor Publice din România, a evidențiat ultimele demersuri juridice ale Asociației cu privire la statutul bibliotecii şi al bibliotecarului în societatea românească. **Letiția Buruiană**, director adjunct la Biblioteca Județeană din Galați, a făcut cunoscut proiectul cultural „Axis Libri”, care are drept scop modificarea percepției comunității asupra bibliotecii publice şi a bibliotecarului. **Camelia Toporaş**, bibliotecar la Biblioteca din Galați, a prezentat lucrarea *Caragiale şi Galațiul*, evidențiind totodată colecțiile speciale ale bibliotecii, individualizate sub forma unor cărți poştale. **Gabriela Harea**, bibliotecarul şcolii „Duiliu Zamfirescu” din Focşani, a împărtăşit din experiența sa în marketingul de bibliotecă. **Stela Sebe**, bibliotecar la Casa Corpului Didactic „Simion Mehedinți” din Focşani, a vorbit despre importanța tradiției schimbului de bune practici realizat între Biblioteca Județeană Vrancea şi bibliotecile şcolare, accentuând asupra excelentei colaborări la nivel local dintre cele două categorii de biblioteci. **Tatiana Coşeri**, director adjunct la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chişinău, şi-a purtat auditoriul pe tărâmul de dincolo de Prut, familiarizându-ne cu procesul de formare profesională continuă de care depinde direct calitatea bibliotecarului „chemat să fie un mediator profesionist între activitatea de învățare şi de cunoaştere, pe de o parte, şi utilizatorii de bibliotecă, pe de alta”.

Au urmat sesiunile colegilor de la Biblioteca Județeană Vrancea. **Gabriel Funica**, coordonator al Secției Colecții Speciale şi carte veche, a prezentat revista „Lector”, citând din cuvântul introductiv, dedicat inaugurării primei biblioteci publice la Focşani, în anul 1912. **Nicoleta Oprişan**, coordonator al Sălii de Lectură, prin expunerea sa, a readus în memoria participanților trei oameni de cultură ai Vrancei: Duiliu Zamfirescu, Leon Kalustian şi Nicolae Georgescu-Tistu – evocați şi pe site-ul Bibliotecii Județene Vrancea www.bjvrancea.ro – Restituiri, ce-şi propune să readucă în conştiința publicului contemporan pe acei oameni de cultură vrânceni, adevărați întemeietori de valori spirituale. **Adriana Bratie**, bibliotecar la Biblioteca Publică Năruja, a prezentat proiectul *Vrancea arhaică – Vrancea de poveste*, evidențiind rolul fundamental al bibliotecii publice comunale în promovarea valorilor locale, în procesul de redescoperire şi repunerea în circuit public a tradițiilor satului.

Sergiu Mocanu, primarul tinerilor, a realizat un portret de basm **Cărții**, iar **Margareta Tătăruş**, coordonator al Secției pentru Copii şi Tineret a Bibliotecii Vrancea, a vorbit, în calitate de trainer al Centrului de Formare Profesională al Bibliotecii, despre oportunitățile oferite publicului – fie el senior sau tânăr – cum ar fi cursul de inițiere în utilizarea calculatorului şi cursul de povestiri digitale, servicii noi de bibliotecă şi mana- gementul proiectelor. **Cornelia Ploscaru**, una dintre pensionarele care au participat la cursurile oferite de Biblioteca Vrancea şi câştigătoarea unui concurs european, a mărturisit că biblioteca ocupă un loc special în sufletul ei şi, după ce a urmat cursul de inițiere în calculatoare, foloseşte internetul în scopul socializării şi al menținerii legăturii cu vechii ei colegi. Colocviul s-a încheiat cu emoționanta alocuțiune a Emanuelei Manolache, elevă a Colegiului Național „Al.I. Cuza” Focşani şi voluntar al Bibliotecii Județene Vrancea.

Galeriile de Artă au găzduit Târgul de Carte şi numeroase sesiuni de lansări, prima dintre acestea fiind prezentarea volumului *Blestemul manuscrisului* semnat

de **Răzvan Dolea** şi **Bogdan Hrib**. Această zi atât de bogată în activități culturale s-a încheiat cu aniversarea scriitorilor vrânceni. Pornind de la o mărturisire a scriitorului focşănean Gheorghe Andrei Neagu: „tot ce am aflat mai nou, mai necunoscut despre Cioran, am aflat de la Ionel Necula", cel evocat, originar din Tecuci, a introdus asistența în universul fascinant al gândirii lui Emil Cioran. Au fost apoi lansate şi prezentate volumul *Lacrima iubirii*, autor Gheorghe Andrei Neagu, preşedintele Asociației culturale „Duiliu Zamfirescu" şi amfitrionul serii de lectură, şi antologia de versuri *Nopți în clepsidră*, a autoarei Ştefania Oproescu. Traducătoarea Virginia Bogdan a citit, într-o franceză impecabilă, din cărțile *Memoria aripii* şi *Norul tăcerii*, lectură ce a încheiat întâia zi de poveste a Târgului de Carte şi a sărbătorii Centenarului primei Biblioteci Publice a oraşului Focşani.

Şi a fost ziua a doua...

Cea de-a doua zi a Centenarului a început, la Teatrul Municipal „Maior Gheorghe Pastia", cu **Dialoguri despre Carte şi Bibliotecă**, sesiune moderată de **acad. Valeriu D. Cotea**, originar din Vrancea, care, prin cuvântul său, a introdus auditoriul în atmosfera de mare distincție a discursului academic: „din sincere porniri de afecțiune, te opreşti din drumul tău, din munca ta zilnică, spre a sărbători. Este un moment de cultură, de frumos, de intelectualitate. Asistența imprimă manifestării un conținut mai bogat şi manifestarea dobândeşte, astfel, un prestigiu mai ridicat". Acad. Valeriu D. Cotea a mărturisit faptul că „nu există muncă mai istovitoare decât aceea de a scrie. Şi, în vreme ce toate celelalte putrezesc, scrierea rămâne". **Acad. Păun Ion Otiman**, secretarul general al Academiei Române, a continuat ideea, adăugând faptul că pentru dânsul este un mare privilegiu să se afle la Focşani, la invitația colegului Valeriu D. Cotea. **Prof. univ. dr Constantin Dropu**, de la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iaşi, şi-a început alocuțiunea citând câteva versuri ale poetului martir Radu Gyr, şi a adăugat: „istoria României este un îndelungat şir de lecții din care, din păcate, nu am reuşit să învățăm prea multe". Cu această ocazie, au avut loc două lansări de carte, lucrări apărute sub egida Academiei Române: Păun Ion Otiman – *Dorința de a făuri*, discurs de recepție rostit la acordarea titlului de Doctor Honoris Causa şi *Un secol de frământări agrare şi drama țăranului român* de Constantin Dropu. Întâlnirea festivă a continuat cu un microrecital al corului „Pastorala" şi cu un moment poetic susținut de actrița Paula Grosu.

Bibliotecarii vrânceni au urmărit, cu nostalgie, filmul documentar **„Bibliotecari de ieri şi de azi: tablou de familie"**, în lectura emoționantă a bibliotecarei Corinei Aiacoboae, vocea caldă a Bibliotecii Județene. Proiectarea filmului a prilejuit întâlnirea dintre generația de astăzi şi generația de ieri a Bibliotecii, moment de amintiri şi vii emoții pentru toți cei prezenți.

Seara, au avut loc sesiunile de lansări şi prezentări de carte. Manifestarea culturală a început cu prezentarea personalității ambasadorului **Valeriu Tudor** şi a cărții sale *Pagini din diplomația României*, lucrare aflată la cel de-al patrulea volum. De asemenea, au lansat ultimele lor volume autorii **Lucia Silvia Podeanu –** *Lumina unui gând***, Dumitru Coşereanu –** *Studiu în gri: despre nimic şi încă ceva***, Petrache Plopeanu** – *La apa Râmnicului am şezut, am plâns şi m-am bucurat*, **Janine Vladislav –***Raiul***,** şapte scriitori membri ai **Ligii Scriitorilor din România Filiala Vrancea** – *Concert pentru şapte scriitori şi o antologie*, **Ionică Sava** – *Să nu te îndrăgosteşti de un nebun*, precum şi tinerii **Marina-Raluca Baciu**, **Adelina Cristiana Bălan**, **Raluca Dumitrache** şi **Alexandra Herghelegiu** – *Din cele patru zări.*

În **Nocturna cărții şi a lecturii**, poetul, prozatorul, dramaturgul, diaristul şi publicistul **Liviu Ioan Stoiciu** a vorbit despre ultimul său volum, antologia *Lanțul*, din care a şi citit câteva texte pe deplin convingătoare, în sensul unui talent viguros exprimat. Criticul literar Mircea Dinutz l-a prezentat pe autor ca pe „o personalitate poetică distinctă, aflată într-o continuă şi febrilă căutare a unui sens existențial, a Sinelui multiplicat în mai multe ipostaze complementare: melancolicul, revoltatul, luptătorul neîmblânzit, scepticul nemântuit, dar condamnat să fie stăpânit de un pătrunzător şi dureros sentiment al zădărniciei", „personalitatea poetică emblematică a Vrancei din toate timpurile". Serata culturală a inclus şi momente muzicale susținute de grupul „Andantino" al Cercului Militar Focşani, alcătuit din Andrei Tudor (pianină) şi Eusebiu Muntean (chitară), sub coordonarea prof. Mircea Grosu, şi de Grupul coral „Accord".

Seara a continuat cu prezentarea volumelor *Oameni şi vremuri: Întâmplări de altă dată* şi *Copiii în istorie: texte şi documente*, semnate de profesorul de istorie **Aurel Neculai**, şi a cărții *Floarea loldilal* a **Anei Veronica Mircea**, scriitoare de proză scurtă SF. **Biblioteca vie** de vineri seară a cuprins frânturi din viața şi experiența unor personalități ce au fost, pentru cei prezenți, „cărți vii": Angel Tîlvăr – *Drumul în carieră*; Viorel Micu – *Dezvoltarea lobului drept şi tehnici rapide de învățare emoțională*, Gheorghe Andrei Neagu – *Arşița ploii*, Jan Chiru – *Viața unui cetățean român în sistemul militar.*

Echipa Colegiului Național „Al.I. Cuza", coordonată de prof. Ana-Maria Norocea, a prezentat proiectul ***Ochiul din Bibliotecă***, desfăşurat în colaborare cu bi-

bliotecari de la Sala de Lectură a Bibliotecii Județene. Scopul proiectului a fost acela de a stimula gustul elevilor pentru lectură, fotografie şi arta imaginii.

Şi a fost ziua a treia...

Prima ediție a **Concursului de Creație Literară pentru Copii „Oana-Diana Renea”** a deschis ultima zi a Centenarului. Prof. Camelia Ciubotaru, membră a juriului, a recitat, cu emoție, versuri din poeta care *şade la poalele Cerului*. Copiii care au fost premiați cu ocazia acestui concurs au luminat cu versurile lor sufletele celor prezenți. Biblioteca Județeană Vrancea, familia scriitoarei şi S.C. Utilaje Construcții Intercom SRL au oferit următoarele premii:

– Premiul Special – ***Maria Alexandra Matei***, cls. a IV-a A, Şcoala Nr. 3, Focşani

– Poezie: Premiul 1 – ***Larisa Roşca***, cls. a IV- a B, Şcoala „Duiliu Zamfirescu”, Focşani; Premiul 2 – ***Angel-Andrei Radu Mălănciou***, cls. a III- a, Şcoala „Duiliu Zamfirescu”; Premiul 3 – ***Dănuț Dediu***, cls. a IV-a, Centrul de zi „Dănuț”, Broşteni

– Proză: Premiul 1 – ***Claudia Oprea***, cls. a VI-a, Şcoala Gimnazială Țifeşti; Premiul 2 – ***Adriana Vasili***, Centrul de zi „Dănuț”, Broşteni; Premiul 3 – ***Eliza Lădaru***, cls. a VII- a, Şcoala Gimnazială Bogheşti.

La ora 11.30, în comuna Vârteşcoiu a avut loc **Inaugurarea Centrului Cultural *Duiliu Zamfirescu*** din localitatea Faraoanele. Pentru constituirea fondului documentar, Biblioteca Județeană Vrancea a donat aproximativ **1000 de volume** şi **materiale documentare** diverse – copii, reproduceri, lucrări inspirate din opera lui Duiliu Zamfirescu.

În paralel, la Secția pentru Copii şi Tineret a Bibliotecii Județene „Duiliu Zamfirescu”, s-a desfăşurat încă un act din proiectul **Biblioteca vie**, câteva dintre personalitățile Focşaniului fiind „cărți vii”: **Sorin Francu**, directorul Teatrului Municipal „Maior Gheorghe Pastia”, **Marius Ulmeteanu** – UMO Security, **Silvia Vrânceanu** – redactor-şef la „Ziarul de Vrancea”, **Tudorel Trofin** – viceprimarul Focşaniului şi **Vasile Pârvu –** olimpic la matematică, elev la Colegiul „Unirea” Focşani.

În partea a doua a zilei, prof. **Florinel Agafiței** a fost prezent la Târgul de Carte pentru a-şi lansa volumul *Vila Tendresse*. Cea mai recentă creație a sa, ce reia un mit universal – mitul ieşirii din contingent, este, potrivit prof. Zaharia, „cea mai bună carte de beletristică” a prozatorului. Prefațatorul Mircea Dinutz a vorbit despre filiația scriitorului cu Mircea Eliade, insistând asupra motivului de bază al romanului: împletirea dintre Eros şi Thanatos. În acelaşi context, au urmat lansările celor două volume ale publicistului şi criticului literar **Mircea Dinutz –** *D'ale democrației. Editoriale. Tablete de toată ziua* şi *Anamneze necesare*. Invitată la Focşani pentru această lansare, **Rodica Lăzărescu** a spus despre autorul celor două lucrări că „este – cu sau fără voia unora dintre concitadinii săi, un nume ce impune prin seriozitate, onestitate, acribie, echilibru, eleganță”. Potrivit lui Gabriel Funica, Mircea Dinutz „poate sta alături de cei mai prestigioşi critici literari contemporani”.

Vernisajul expoziției profesorului de pictură **Ovidiu-Octavian Opaiț**: ***20 de ani de pictură***, „o vernisare a frumosului artistic şi sufletesc, a generozității implicării”, după cum s-a exprimat Teodora Fîntînaru, gazda acestui eveniment cultural, a încheiat cele trei zile de sărbătoare. Despre pictura lui Ovidiu-Octavian Opaiț s-a pronunțat, în calitate de specialist, prof. Nicolae Răzvan: „*Artistul Ovidiu Opaiț opreşte timpul prin încremenirea personajelor în tablouri*”.

Manifestările Centenarului au luat sfârşit printr-un gest simbolic: reînființarea Cercului Cultural al Studenților Putneni, lăsat acum în grija prof. Ovidiu-Octavian Opaiț şi deschis spre apartenență tuturor iubitorilor de cultură, carte şi bibliotecă.

N.Red. Ne este greu să ne explicăm de ce acolo unde s-au manifestat, cu toată dragostea şi cu tot respectul pentru Vrancea spirituală, Liviu Ioan Stoiciu – certă valoare națională, Florinel Agafiței şi Mircea Dinutz, toți trei, membri ai Uniunii Scriitorilor din România, nu s-a aflat de față niciun reprezentant al celor două televiziuni locale. Cât despre… confrați, citățm din „Ziarul de Vrancea” câteva rânduri semnate de Sorin Tudose: „Deşi Vrancea are scriitori «câtă frunză, câtă iarbă», aceştia nu s-au regăsit în sală când criticul Dinutz spunea despre Stoiciu că este cel mai reprezentativ scriitor al județului. Fie era prea târziu şi n-au mai ieşit din casă, fie lucrau asiduu la valoroasele opere pe care urmează să le scoată şi să le aprecieze şi premieze reciproc, ei între ei”.

Rodica Lăzărescu

OAMENII TREC, AUTOGRAFELE RĂMÂN...

Nu despre istoria milenară a autografului mi-am propus să scriu aici şi acum – o găsiți, alături de o definire a speciei raportată la tipurile de texte paraliterare conexe şi la genurile de frontieră, precum şi de o clasificare a autografului (în versuri, în proză, combinat, simpla semnătură, elaborat encomiastic, de politețe, spontan-familiar, vindicativ, spontan-euforic etc.) într-o lucrare din 2001 semnată de Viorel Savin (*Despre starea autografului. Cărți cu olografe*, Editura Studion, Bacău, 2001, 294 p, f.p.). Nici despre descifrarea trăsăturilor psihice ale unei persoane, pe baza aspectului scrisului său de mână – dacă vă interesează acest aspect, puteți consulta lucrarea lui Henri Stahl, *Despre autografe* (Ed. Institutul de Arte Grafice E. Marvan, Bucureşti, 1936). Rândurile de mai jos se vor un pretext de evocare a uneia dintre personalitățile literelor şi învățământului superior românesc, fiu al mirificului tărâm al Sovejei.

Am în față câteva volume ce au aparținut profesorului universitar **Alec Hanță***, donate bibliotecii la care lucrez** de doamna Maria (Coca) Hanță, pe a căror pagină de gardă se răsfață semnături mai mult sau mai puțin celebre, sunt îmbrăcate în haina cuvântului gânduri mai mult sau mai puțin sincere, ce dau seamă de prietenia, ori de interesul, ori de obligațiile semnatarului față de cel căruia îi este dedicată cartea. Se dezvăluie uneori umorul semnatarului, prețuirea pentru „adresant”, alteori se ghiceşte gestul de curtoazie, ori doar de flatare…

Iată studiul monografic „Octavian Goga” (Ed. Tineretului, 1966), pe care autorul compune la 26.I.1967: *Despre Goga Octavian / Gîndul lui I.D. Bălan / Cu sufletul lor întreg / Pentru Hanță zis Alec.* „Se sparie gândul…”, zău aşa!

Treizeci de ani mai târziu, G. Zarafu, alcătuitorul (mini)antologiei Păstorel – „Bahice şi Politice” (Ed. Victor Frunză, 1996), valorifică subtil aluziv sensul cumulativ al adverbului **şi**: *D-lui profesor Al. Hanță, mare degustător* **şi** *de umor. Precizare: Dac-ar fi un Dumnezeu / Să îl pot alege eu, / L-aş alege doar pe EL: / Umoristul Păstorel! 8.X.96.* Nimic de zis, bună alegere!

La 13 februarie 1980, Marian Popa apelează tot la versuri spre a-şi alcătui dedicația pe volumul „Călătorie sprîncenată” (Ed. Albatros, 1980), dar nu ale lui, ci ale unui filosof german: *Domnului Alec Hanță, // această carte care poate fi explicată prin cîteva versuri ale lui Nietzsche: Prin noapte trece-un călător / Cu pasu-ntins; / Pe văi cotite, dealuri lungi – / O ia-nadins. / Frumos e-atunci. / El nu se-opreşte nicidecum / Ci merge făr-a şti vreun drum. Altfel încă o ocazie pentru a-mi mărturisi afecțiunea şi stima.* Premoniție?

Un an mai târziu, acelaşi Marian Popa îi scrie, cu „dedesubturi” şi umor, pe cartea „Podul aerian” (Ed. Albatros, 1981) următoarele rânduri: *Domnului Alec Hanță, această carte în care totul e bun, bine, musai şi cu plăcere. // Cu drag, Marian Popa, decembrie 81.* După numai şase ani, semnatarul dedicației se va stabili în Germania, unde totul va fi *bun, bine, musai şi cu plăcere*… E clar: premoniție!

În inconfundabilu-i stil, Fănuş Neagu umple pagina de gardă a cărții „Povestiri din drumul Brăilei” (Ed. Eminescu, 1989) cu scrisul lui mare, asemenea propriei făpturi: *Bunului prieten şi minunatului Profesor Alec Hanță, cele mai frumoase şi blînde gînduri; cele mai țesute cu smaragde şi rubin amintiri. // Îl îmbrățişează Fănuş Neagu // Bucureşti, oct. 1989.*

Colegul de catedră Ion Rotaru i se adresează scurt, dar patetic, la 1 septembrie 1976, în dedicația sa de pe lucrarea „Valori expresive în literatura română veche” (Ed. Minerva, 1976):

Lui Alec Hanță, cu rugămintea: „Citeşte-mă!” dar şi „Iubeşte-mă!”. Cam... cațavencian! Dar fără alte conotații, să fie clar!

Un alt coleg, Ov.S. Crohmălniceanu, semna, la 4.VII.1980, pe volumul „Istorii insolite”: *Lui Al. Hanță, amator de drăcovenii, cu vechile sentimente de prețuire şi simpatie ale autorului.* La câte *drăcovenii* a făcut în toată viața lui autorul cărții …

Profesorul Hanță se dovedeşte a fi fost nu doar *degustător şi de umor* ori amator de *drăcovenii*, ci şi de… muze! (Iată o ipostază inedită a distinsului universitar, la care nu ne-am fi gândit!) Cel puțin, asta e *părerea* altui coleg, profesorul, criticul şi istoricul literar Dumitru Micu, consemnată pe volumul „Lecturi şi păreri” (Ed. Dacia, 1978), iar noi nu avem cum a-l contrazice: *Eroicului coleg Alec Hanță, pe care „armele” activității critice*

*Născut la 16 aprilie 1931, în Soveja Vrancei, plecat în lumea umbrelor la 31 ianuarie 2008, critic şi istoric literar, fost decan al Facultății de Limba şi Literatura Română de la Universitatea din Bucureşti, autor, printre altele, al amplului studiu *„Contemporanul”* (*1881-1891*). *O revistă aşa cum a fost* (premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române în 1983), precum şi al cărții ce-l consacră, *Idei şi forme literare* (*până la Titu Maiorescu*) (1985), versiune revizuită a tezei sale de doctorat, Alec Hanță a colaborat la mai multe volume colective, a îngrijit şi a prefațat numeroase ediții din operele unor scriitori români, a format generații de studenți şi a fost îndrumătorul a numeroşi doctoranzi.

**Biblioteca Colegiului Național „Ion Creangă” din Bucureşti.

nu-l răpesc „muzelor”, şi muzei-regine (singura, fireşte, în carne şi oase), Doamna Hanță, omagiu respectuos şi cordial. 14.IV.78. A dres-o bine din condei!

Mai tineri fiind, în 1966 adică, Dumitru Micu făcea referire la… originea comună a celor trei, ale căror nume apar pe carte (studiul monografic „George Coşbuc”, Ed. Tineretului, 1966). Se vede că ne aflăm în plină glorie a… „originii sănătoase”!

*Lui Alec Hanță, care n-o fi pierdut prin străinătăți**** *gustul pentru umilele noastre origini rurale, această încercare de-a descifra valențele lirice ale scrisului unui evocator al lor, – cu stimă colegială. Sept. 1966.* Colegială, colegială, dar s-o ştim şi noi!

Tot despre rădăcinile comune, dar cu aluzii nu la „sănătatea” lor, ci la spațiul aparte pe care îl reprezintă în literatura noastră Moldova (căci de aici veneau tustrei!), scrie şi profesorul Alexandru Piru, în dedicația sa de pe volumul „Introducere în opera lui Vasile Alecsandri” (Ed. Minerva, 1978): *Lui Alec Hanță cu prietenia şi prețuirea moldoveană a lui Al. Piru / 9.IX.78.* De unde se vede că e indicat să te pui bine cu moldovenii!

Cu un scris de şcolar conştiincios, deşi terminase cu un an înainte facultatea şi acum debuta în volum individual, „Faruri, vitrine, fotografii” (Ed. Cartea Românească, 1980), probabil copleşit de emoțiile primelor autografe, Mircea Cărtărescu pare să nu stăpânească bine nici numele profesorului, nici acordul gramatical, în ciuda bunelor sentimente declarate: *Domnului Alecu* [sic!] *Hanță, cu toată stima şi respectul datorat unui profesor la care am ținut şi țin foarte mult, – această carte care sper că nu i se va părea prea indigest* [sic!]. *feb. ’81*. O fi fost digest ori ba, nu avem de unde şti… Tot ce am ştiut v-am spus mai sus!

Roxana Bărbulescu Roman

GRUP 5 – UN PAS CĂTRE INFINIT

De-a lungul întregii istorii a artei, atunci când s-a scris despre un grup s-a urmărit o caracterizare a elementelor comune, a ideilor, concepțiilor asupra vieții, naturii sau o ideologie comună care să-i determine pe artiştii unei generații să se reunească în rândurile unui grup.

Ce-i uneşte pe cei cinci artişti focşăneni? La prima vedere ai putea spune că nimic, dar ar fi o judecată superficială, bazată pe o simplă aruncare a privirii asupra unor lucrări care de fapt ascund înlăuntrul lor personalitățile bine definite ale fiecăruia dintre ei. Nu trebuie decât să-ți deschizi sufletul, să-ți eliberezi mintea de orice urmă de prejudecată şi să laşi să pătrundă mesajele, aparent ascunse, pe care cei cinci artişti le dezvăluie în lucrările acestei expoziții.

Sunt stiluri diferite, se simt în largul lor folosind tehnici diferite, toți trec prin filtrul sufletului, dar şi prin cel al minții, tot ceea ce pictează. Viziunile le sunt total diferite, dar, cu toate acestea, ceea ce mi se pare cel mai important este faptul că niciunul dintre ei nu începe o lucrare până nu are acea „*stare*”, acel „*ceva*” care declanşează rotițele creației.

Deşi nu este o expoziție cu o tematică bine definită, şi poate mai ales din acest motiv, aş dori să o numesc totuşi într-un fel: ***De vorbă cu artiştii***. De ce? Pentru că, în general, nu e suficient să te uiți la un tablou pentru a putea înțelege cu adevărat ce a vrut artistul să spună în el, chiar şi când e vorba de un simplu portret, de o natură statică sau de un peisaj.

Privind lucrările domnului **Nicolae Rădvan**, realizate în tehnici simple, dar pline de rafinament, în tuş sau ulei, eşti sigur că poți vedea şi latura lui pedagogică, numeroşii ani petrecuți în îndrumarea copiilor în tainele desenului, ale artei, ale trăirii prin artă? Te-ai gândi vreodată, aşa cum minunat a făcut-o Nicolae Rădvan, că, dacă pe planeta Pământ s-ar da un semnal ca la aceeaşi oră fiecare om să ia o foaie şi un creion şi să deseneze o floare, atunci cerul s-ar apropia de pământ?

Mergând mai departe, privind acuarelele artistei **Viorica Oana Kalany**, minunatele peisaje ale Italiei sau simplele compoziții cu flori, ți-ai putea imagina că, de fapt, nu doar natura e surprinsă în lucrările ei, ci şi sentimentele pe care artista le are în fața naturii în momentul creației? De ce tehnica acuarelei? Pentru că aceasta îi permite să imprime lucrărilor spontaneitatea şi libertatea pe care o simte în fața naturii, bucuria de a surprinde clipa. În acuarelele Vioricăi Oana Kalany nu vei vedea nimic în detaliu, pentru că, în concepția artistei, detaliul anihilează sentimentul, momentul. Iar atașamentul în fața trăirii este un motiv pentru care artista nu se poate despărți de lucrările ei, pentru că ar însemna să se despartă de sentimente, de acele sentimente pe care le retrăieşte de fiecare dată când îşi priveşte lucrările.

Dragostea pentru natură, dar în special pentru flori o putem simți şi în lucrările **Elenei Pascu Bârhală**. Artista se regăseşte în special în florile de câmp, aşa cum ea însăşi recunoaşte atunci când spune că dacă ar fi să-şi facă autoportretul, ar lua un buchet de flori de câmp şi l-ar lăsa să cadă lejer într-un vas. Picturalul şi

---

***Proaspăt întors din Franța, unde, timp de doi ani (1964-1966), prof. Alec Hanță a funcționat ca lector de limba, literatura, istoria şi civilizația poporului român la Toulouse.

decorativul se îmbină armonios, iar bucuria culorilor, a jocurilor de culoare, se revarsă direct în sufletele noastre pentru că artista reuşeşte să ne transmită prin fiecare tuşă propriul sentiment de bucurie şi imensa stare de bine pe care le are când pictează. În imaginarul artistei, prin clepsidra timpului nu trec gânduri, oameni sau alte fiinţe mai mult sau mai puţin imaginare, ci flori. Florile sunt şi în Cer, şi pe Pământ, sunt un dar de la Dumnezeu de care trebuie să ştim să ne bucurăm, şi Elena Pascu Bârhală se bucură, iar noi, privind tablourile ei, ne încărcăm sufletele cu energia lor pozitivă.

Şi dacă te-ai gândit vreodată că în artă nu se mai poate spune sau face nimic în plus, că s-a inventat tot ce era posibil, **Elena Stoiciu** îţi dărâmă toate convingerile. Şi nu ar fi pentru prima dată. Dacă ai arunca un ochi în trecutul artistic al acesteia, ai remarca faptul că nu a rămas prizoniera unui singur stil sau a unei anumite tehnici, mereu a încercat să facă ceva nou. S-a „jucat" cu mozaicul, vitraliile, ceramica, realizând impresionante lucrări de artă monumentală cu care oraşul Focşani se poate mândri oricând. În lucrările ei de pictură a încercat mereu să facă ceva nou, iar tablourile din această expoziţie ne-o demonstrează din plin: se pot vedea 3D! Preocupată de valoarea spirituală a luminii şi culorii, a clipei în continuă mişcare şi schimbare, ne dezvăluie, prin simplitatea compoziţională, prin tuşa delicată şi coloritul suav, complexitatea trăirilor şi permanentul zbucium interior.

Metaforic vorbind, cercul se închide cu graficiana **Virginia Georgescu Hossu**, cu lucrările ei ancestrale, pline de misticism şi simboluri. La prima vedere ai crede că nimic nu este real, şi poate chiar nu e, pentru că lucrările ei reflectă un adevărat univers al imaginarului, un univers în care artista îşi proiectează toate trăirile, sentimentele, ajutându-se să-l redea privitorului aşa cum îl vede ea cu ochii minţii. Desenul după natură nu o atrage, nu o inspiră, nu o reprezintă, dar ceea ce reuşeşte să redea în lucrările sale, selectând din ceea ce natura totuşi îi oferă şi adăugând stările, trăirile de moment, chiar vorbele, transformate pe ecranul mental în imagini, toate trecute prin filtrul imaginaţiei, depăşeşte cu mult ceea ce natura însăşi ar putea face.

Cuvintele par sărace pentru a putea exprima ceea ce aceşti minunaţi artişti vrânceni o ilustrează în lucrările lor. Am încercat mai mult să ofer o cheie, un instrument care să ajute privitorul să descopere ce este în spatele fiecărei lucrări, dar să las în acelaşi timp o portiţă deschisă imaginaţiei celui care doreşte să pătrundă mai adânc în tainele artei. Şi până la urmă ce îi uneşte pe aceşti cinci artişti? Bucuria de a crea şi diversitatea prin care o pot face.

Elena Stoiciu

EXPOZIŢIA NEDELCU – GROSU

Pictorul **Liviu Nedelcu**, din Focşani, şi sculptorul **Alexandru Ioan Grosu**, din Bucureşti, doi artişti cunoscuţi publicului focşănean, au deschis la Galeriile de Artă, în ziua de 18 octombrie 2012, o interesantă expoziţie, organizată cu sprijinul Consiliului Judeţean, al CJPCTAM Vrancea şi al Filialei UAP Vrancea.

La vernisaj, cei doi artişti – şi lucrările lor – au fost prezentaţi de către criticii de artă prof. univ. dr Constantin Prut şi prof. univ. dr Alexandra Titu, cunoscuţi şi apreciaţi pe plan naţional pentru competenţa şi probitatea lor profesională, care au ţinut să fie prezenţi la această fericită „întâmplare" culturală.

Manifestarea a fost deschisă de către pictorul Liviu Nedelcu, preşedintele U.A.P. Vrancea, doctor al Facultăţii de Arte – Universitatea de Vest, Timişoara, care a precizat că evenimentul a fost proiectat, iniţial, ca o expoziţie personală, cu prilejul împlinirii vârstei de 50 de ani, „cu propuneri de lucrări din anii '90, dar şi cu lucrări mai noi, nonfigurative". Fiindcă e bine să sărbătoreşti cu amicii, l-a invitat apoi pe prietenul său din anii facultăţii de la Iaşi, sculptorul Alexandru Ioan Grosu, să-i fie alături cu lucrări care „împlinesc, într-un fel", expoziţia gândită de el. Liviu Nedelcu a mulţumit publicului şi invitaţilor săi speciali, pe care i-a rugat să prezinte expoziţia.

Criticul Constantin Prut a spus că este emoţionat şi emoţionant, cu toate că a participat la mai multe vernisaje la Focşani, sau poate tocmai de aceea – am adăuga noi! Domnia Sa a ţinut să sublinieze ideea că expoziţia de faţă este, de fapt, „o dublă personală", unde fiecare expozant vine cu stilul şi personalitatea lui: Liviu Nedelcu – „un artist extrem de sensibil la problemele artei contemporane, îndreptat când spre abstract, când spre concret, când spre gestual" şi Alexandru Ioan Grosu cu „un orizont imaginativ trecut prin filtrul mitului şi abstractului, cu forme ce se bazează când pe gol, când pe volum". Ambii au însă „o poetică amplă, densă, familiară spaţiului cultural românesc cu elemente comune universalităţii".

Constantin Prut a mai adăugat că această expoziţie este relevantă pentru arta contemporană românească şi a ţinut să ne informeze că ea va fi prezentată şi la Bucureşti în luna februarie 2013, la Galeriile „Căminul Artei". Domnia Sa a apreciat că acest nobil gest al pictorului Liviu Nedelcu de a-şi invita prietenul la manifestare îi aminteşte de o altă expoziţie, tot de la Focşani,

la Galeriile de Artă, din luna mai 2008, expoziție intitulată „Boca et ses amis”, aflată şi aceea tot sub semnul prieteniei, aşa încât şi aceasta s-ar putea numi „Nedelcu et son ami”.

În cuvântul său, criticul de artă Alexandra Titu a relevat că, deşi „sunt diferiți ca opțiune stilistică şi câmpuri poetice frecventate”, cei doi artişti au în comun aceeaşi extindere a relațiilor de formalizare şi strategii de metaforizare, dintre imagine şi realitate, nesegmentată de rigorile unui realism mimetic sau al unui abstracționism radical. Cei doi artişti evoluează firesc între polii reprezentării şi autoexpresiei pe un traseu mediat de intensitatea subiectivizării, de dominanta expresionistă, ale cărei diferențe de interpretare creativă diferă însă nu doar în funcție de datele impuse de rigorile spațializării sau condiția materializării semnelor (sintagmelor vizuale), ci şi a referințelor culturale şi directe la realitatea concretă, uneori deja filtrată cultural, şi de statutul semantic.

Liviu Nedelcu propune în actuala selecție de lucrări un crochiu al creației sale din ultimii ani, marcând această complexitate a problemelor plastice şi teoretice, impuse de vocația sa expresionist lirică (gestuală) în concurență cu interesul pentru teme culturale ca frumusețea feminină sau filonul autobiografic. Un alt nucleu semantic îl constituie experiența sacrului, cu sistemul său iconografic, tratat cu o adaptare stilistică actualizantă a rigorilor reprezentării tradiționale a creştinismului răsăritean, segment al creației care nu a fost, programatic, inclus în această expoziție.

Alexandru Ioan Grosu investighează la aceeaşi intersecție fertilă dintre investirile analitic plastice (conducând spre explicitatea structurii) şi semanticitatea sa ca joc referențial deschis. În încheiere, cei doi artişti expozanți au mulțumit atât criticilor de artă, cât şi publicului interesat de frumos prezent la Galeriile de Artă.

Evidențiem şi reuşitul catalog al expoziției, editor Liviu Nedelcu, realizat la Editura Euro Print din Bacău, ce cuprinde reproduceri după operele prezentate în expoziție, precum şi date despre cei doi artişti. Amintim că publicul focşănean s-a mai întâlnit cu sculpturile lui Alexandru Ioan Grosu la Galeriile de Artă în câteva rânduri: în noiembrie 2007, la „Expoziția de artă contemporană”, în noiembrie 2008 la manifestările „Tradiție şi postmodernitate” şi „Sacrul în artă”, în iunie 2009 la „Zoon Politikon”; în decembrie 2009 la expoziția „Artă şi sacralitate” şi în aprilie 2012 la cea intitulată „Interferențe”.

Expoziția a rămas deschisă două săptămâni, timp în care iubitorii de frumos din Focşani au putut admira lucrările expuse.

Nicolae Băciuț

UN ARTIST: MARCEL NASTE

Născut la data de 3 martie 1981, în localitatea Reghin, Marcel Naste a absolvit Liceul de Artă Plastică din Târgu-Mureş, specialitatea pictură, în anul 1999. A urmat cursurile Universității „Babeş-Bolyai”, Facultatea de Teologie Ortodoxă, secția Teologie Patrimoniu Cultural, Picturi Bisericeşti, Iconografie şi Restaurare din Cluj-Napoca, fiind licențiat în anul 2003 şi a absolvit Institutul de Artă Vizuală „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca în anul 2005. Din 2008 este consilier la Direcția pentru Cultură şi Patrimoniul Național Mureş, de atunci prezențele sale plastice căpătând consistență şi prestanță, într-un orizont divers al galeriilor din țară şi străinătate. Biografia sa de artist, la 30 ani, îl recomandă drept unul dintre vârfurile artei plastice mureşene, deschizându-i perspective mari în galeria artiştilor care au ceva de spus în cultura română. Seria de „Prapuri”, lucrări expuse în multe galerii din țară şi străinătate, au atras atenția asupra sa, asupra disponibilităților sale în vecinătatea şi în continuitatea unei teme impuse de Horia Bernea. Ciclul de „Nuduri”, lucrări realizate într-un proiect cultural desfăşurat în această vară în ambientul spațiului memorial eminescian de la Ipoteşti, confirmă talentul autorului, bogăția resurselor sale artistice, modernitatea limbajului. Din traseele devenirii sale artistice, reținem expozițiile personale şi prezențele colective din 1996-1999 ca elev la Liceul de Artă, cea din 1998, de la Casa de Cultură „Eugen Nicoară” din Reghin, cele de la Muzeul Etnografic Reghin din anii 2002-2003, cea de la Casa de Cultură „George Enescu” din Reghin din 2004, cele de la Expotransilvania Cluj-Napoca, de la Camera de Comerț Râmnicu-Vâlcea, Casa de Cultură „George Enescu” din Reghin. Din 2005-2006 se intensifică prezențele expoziționale: Studioul de Radio Târgu-Mureş, B.C.R. Cen-

tral Târgu-Mureş, Muzeul de Istorie Sighişoara, „Festivalul Văii Gurghiului” de la Ibăneşti, jud. Mureş, Muzeul Etnografic din Cluj-Napoca, Muzeul Etnografic din Târgu-Mureş, Teatrul Național Turda, Muzeul Etnografic Reghin, Facultatea de Teologie Ortodoxă Alba-Iulia, Casa de Cultură a Tineretului „George Enescu”, Muzeul Național de Artă din Cluj-Napoca, UAP (Uniunea Artiştilor Plastici) Târgu-Mureş, AAP (Asociația Artiştilor Plastici) Târgu-Mureş. 2007 e un an de calm, cu expoziții la Galeria „Unirea” Târgu-Mureş, dar şi la Leptokaria, Grecia, precum şi la Casa de Cultură a Tineretului „George Enescu”; „Festivalul Văii Gurghiului” de la Ibăneşti, jud. Mureş. Anul 2008 îi aduce câteva ieşiri în lumea artistică a Capitalei, cu lucrări expuse la Ministerul Culturii, în cadrul expoziției „Icoana din fereastră”, organizată ca parte a proiectului cultural „Patrimoniul Cultural Bisericesc – Tradiție şi Modernitate” de Direcția Județeană pentru Cultură, Culte şi Patrimoniul Cultural Național Mureş. Alte expoziții în Holul Librăriei Universității, Cluj-Napoca, în Cetatea medievală din Târgu-Mureş, la UAP (Uniunea Artiştilor Plastici) Târgu-Mureş, Muzeul de Istorie Sighişoara, Casa de Cultură din Bistrița, AAP (Asociația Artiştilor Plastici) Târgu-Mureş. În 2009 expune la Muzeul de Istorie Mediaş, Mănăstirea „Sf. Ilie”, Toplița, UAP (Uniunea Artiştilor Plastici) Târgu-Mureş, în cadrul Expoziției de pictură prilejuită de manifestarea culturală „Patrimoniul Cultural Bisericesc – Artă şi Credință”, organizată de DJCCPCN Mureş, la Palatul Administrativ (Prefectura) municipiului Târgu-Mureş, în contextul lansării de carte a ministrului Culturii, Theodor Paleologu, la Centrul Cultural „Reduta” din Braşov, din nou la „Festivalul Văii Gurghiului” de la Ibăneşti, jud. Mureş, la Biserica Ortodoxă din Bistra Mureşului, cu ocazia vizitei preşedintelui României, Traian Băsescu, la Primăria din Toplița, la Şerbeni, jud. Mureş, la AAP (Asociația Artiştilor Plastici) Târgu-Mureş. În 2010, expune la Direcția de Cultură şi Patrimoniu Național Sălaj din Zalău, UAP (Uniunea Artiştilor Plastici) Târgu-Mureş, AAP (Asociația Artiştilor Plastici) Târgu-Mureş, la Sala de expoziții DEISIS din Târgu-Mureş, la Casa de Cultură „George Enescu” din Reghin, precum şi în Germania, la Consulatul General Român din Bonn, la Consiliul Județean Paderborn şi la Primăria din Eschweiller. În 2011 e prezent la Muzeul de Artă Râmnicu-Vâlcea (la prima ediție a Icoanei Bizantine, organizată de UAP Râmnicu-Vâlcea) (Expoziția profesioniştilor); la „Moll” Târgu-Mureş, „Icoana” – Ipoteşti, jud. Botoşani în Sala „Horea Bernea”, expoziția „Prapuri”, Cluj-Napoca – Polul cultural Clujean, AAP Expoziția Profesioniştilor, în luna ianuarie; Galeria de Artă „Nostalgia” – Cluj-Napoca; Muzeul de Etnografie Târgu-Mureş, Târgu-Mureş – Weekend; Târgu-Mureş, la Cetatea Medievală , cu ocazia Zilelor târgumureşene; la Villa „Franka” din Sighişoara, la Radio Târgu-Mureş, AAP Mureş din Târgu-Mureş, la Sighişoara, la Nadeş, la Memorialul Ipoteşti – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”; Galeria „Nostalgia” Cluj-Napoca ş.a.

A participat la tabere de pictură în localitățile: Deda, Sighişoara, Turda, Lăpuşna, Reghin, Leptokaria – Grecia, Mănăstirea Doamnei – Toplița, Şăulia, Mănăstirea Sfântul Ilie – Toplița, Complexul Weekend – Târgu-Mureş, Cotuş – Sângeorgiu de Mureş, Nadeş, Ipoteşti – jud. Botoşani.

A obținut diploma „Superlative Culturale 2005”, oferită de Studioul de Radio Târgu-Mureş, premiul I la Concursul Național de Literatură şi Artă „Ambasador” 2007; diploma „Ambasador” 2008. Diplome acordate de: Centrul Județean pentru Conservarea şi promovarea Culturii Tradiționale Mureş 2006, Muzeul Etnografic Reghin 2003, Rotary Club Turda 2006, Asociația Artiştilor Plastici Mureş 2007, Centrul de Creație şi Cercetare „Icoana” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 2006, Muzeul Județean Mureş, Muzeul Etnografic Reghin, Asociația Filantropia Ortodoxă Alba-Iulia 2006, diplomă de fidelitate Fundația „Înălțarea”, Târgu-Mureş 2008, Consiliul Județean, Centrul Județean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiționale Mureş, Asociația Artiştilor Plastici Târgu-Mureş 2008, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte şi Patrimoniul Cultural Național Mureş şi Asociația Artiştilor Plastici Mureş 2008, Arhiepiscopia Ortodoxă Română de Alba-Iulia 2009, Consiliul Județean Mureş 2009, Premiul „Serafim Duicu” 2009, precum şi alte diplome de participare la tabere de creații şi expoziții.

Deținător de lucrări în colecții particulare din țară şi străinătate: România, SUA, Franța, Germania, Grecia, Ungaria, Olanda, Austria.

Tehnici: baițuri-foiță, uleiuri, tempera cu emulsie de ou pe suport tradițional pentru icoane, acril şi tempera. Stil: abstract, realist, nonfigurativ, bizantin, modern, decorativ şi grafică.

Este membru al Asociației Artiştilor Plastici Mureş din anul 2006. Realizează ilustrate pentru mai multe volume de poezie, cărți educative pentru copii, educație rutieră. Autor al lucrărilor „Prapurii” 2008, „Toader Popovici Zugravul”, 2010, coautor la „Anuar” AAP Mureş edițiile 2008, 2009.

Aprecieri critice

„La Marcel Naste, formele se pierd în culoarea ce depăşeşte limitele obiectelor sau ale figurilor abstracte reprezentate, dar artistul a pus în relație culoarea şi forma, culorile dominante, mai intense, marchează aproape de fiecare dată personajul principal. Lumina şi sclipirile sale colorate brăzdează în manieră tasistă marile pete de culoare, vibrate subtil şi rafinat. Cred că pictura lui Marcel Naste ar putea fi încadrată ca o neo-abstracție lirică, cu influențe din partea expresionismului abstract. Scriitura grafică îl apropie de acest curent, la fel şi dârele şi stropii. Petele, griurile colorale, tuşele, contrastele, scriitura şi drippingul, contrastate discret de complementare, alcătuiesc armonii de un rafinament deosebit. Este simfonia eliberării artistului. Reperele figurative nu se situează explicit în spațiu, translând uneori spre fundalul tabloului. Pensula şi şpaclul lasă urme de forță expresive în construcția formelor şi tabloului, trecerile fine sunt uneori realizate cu ajutorul sprayului, alteori cu gradări fine de alburi sau griuri colorate.

Forma pare să se contureze şi să se descompună

chiar în timp ce pictura este realizată. Identificarea personajului feminin se efectuează prin prezentarea unor elemente dominante, şolduri, sâni, artistul le pictează mai mari decât capul. Oare să fie vorba de simbolismul mamei fertile? De spirale şi cercuri?

Pictura lui Marcel Naste materializează emoţia creatoare, redă prin abstracţii lirice forţa sau sensibilitatea operelor sale. Emoţiile şi trăirile sunt exprimate prin tuşe, linii curbe şi arareori drepte şi drippinguri libere, amintind de Pollock şi Action painting. Alături de pensulă şi şpaclu, vin în inventarul uneltelor artistului pasta de relief, sprayul, precum şi tuburile pentru culori lichide, pentru scrituri grafice."

Vasile Mureşan (2012)

„În viaţa creştină prapurul este „semnul mersului tău". Prapurul este starea care la urma urmei te mişcă, te motivează spre a te depăşi din punct de vedere ale limitei TRUP. Este fereastra prin care, la urma urmei, se uită Dumnezeu înspre tine şi fereastra în care poţi să-L vezi pe Dumnezeu prin eforturile celor care stau între tine şi Dumnezeu. Prapurul reprezintă, la urma urmei, nevăzutul văzut între ceea ce este văzut şi nevăzut."

Silviu Negruţiu (2010)

„Rigoare, credinţă, inspiraţie, meticulozitate, reflecţie şi aş spune un inefabil ce instaurează starea de admiraţie. Admiri lucrările şi te pleci, pentru că prapurii lui Marcel Naste sunt altar, pot să fie copertă de evanghelie, pot să fie perete de Biserică. Spun foarte mult aceste ferestre de lumină, aceste cruci reverberate care ies prin Marcel Naste în faţa noastră ca simboluri."

Valentin Marica (2010)

„…Lucrările sale se constituie în entităţi personale rotunde, complexe şi complete. Se vede aceasta în tuşele viguroase în pensulă şi şpaclu care construiesc figura pe fondul rafinat de griuri colorate. Tandre şi melodice, formele se împletesc în subtile armonii cromatice cu grafismul dezinvolt indicând un amplu registru de stări şi forme de expresie. Numeroasele mijloace tehnice utilizate permit o bogată şi spumantă exprimare plastică. (…) Tablourile sale din ciclul abstract şi nuduri sunt complexe simfonii cromatice amintind de concertele de jazz atunci când solista linie sau pată iese în faţă."

Vasile Mureşan (2012)

„La ce să mă opresc? La construcţia acelui imaginar adresat minţii şi sufletului, cu surprinderea unei alchimii artistice a actului frumosului? La vitalismul creator al comunicării spirituale, transmiţând emoţie şi acea stare aparte a recunoaşterii conştiinţei valorii? La minuţia artizanală, dublată de înalta exigenţă şi stil propriu? La „rafinamentul estetizant", însoţit de „metafora insolită" a surprizei, a afluenţei creatoare? La efectele tonale, sugestive, în proiecţia fasciculelor de lumină? La fantezia debordantă a intuiţiei conduse de talent? Totul plecând – cum s-ar exprima un poet – din acel „echilibru lăuntric". Artistul Marcel Naste reprezintă – în această inerţie socială şi culturală de azi, potrivnică artei, creaţiei artistice în general – o nouă generaţie, evadând dintr-o realitate potrivnică, prin merite particulare, prin lipsa barierelor şi prin exprimarea metaforică, prin armonia spirituală, prin originalitate, departe de clişee artistice. Şi prin acest nou entuziasm tineresc, dând sensuri îmbogăţite experienţei câştigate – aşa cum vedem aici –, dobândind, prin această nouă etapă a creaţiei sale artistice, prin sinceritate artistică, un rol de catalizator al valorii în gherila de azi a dezacordurilor culturale flagrante. Este o dovadă a expresiei profunde a personalităţii artistice, tinzând spre noi orizonturi în rândul valorilor artistice certe ale picturii româneşti. Marcel Naste este tânărul artist, cel care vede lumea prin culoare, talent şi rigoare recognoscibilă!"

Lazăr Lădariu (2012)

„Marcel Naste a atras atenţia asupra sa, în urmă cu patru ani, când a expus primul ciclu de prapuri, lucrări susţinute teoretic şi de o lucrare de masterat, care face o incursiune în istoria prapurilor. Prapurii lui Marcel Naste, în consubstanţialitate tematică cu icoanele sale, în special pe lemn, dar şi pe sticlă, au consolidat poziţia preocupărilor sale de artă teologică. Surprinzător, Marcel Naste a venit cu o interpretare postmodernă a semnului canonic, în compoziţii de o surprinzătoare prospeţime, ingenuitate.

Fără să abandoneze acest teritoriu, ba chiar valorificându-şi experienţa în seria de lucrări colective din ciclurile „Icoana din fereastra" şi „Crucea din fereastră", în care a jucat un rol decisiv, compoziţional, cromatic, Marcel Naste şi-a extins şi diversificat universul pictural, dinspre tradiţie spre modernitate, în două serii, una de nuduri şi alta de pictură abstractă. Atât nudurile, cât şi pictura abstractă configurează stilistic şi cromatic note personale distinctive. Aş circumscrie pictura lui Marcel Naste la arta lui Vassily Kandinsky, unul dintre pionierii artei abstracte, prin subtilitatea cu care manevrează semnul, linia, pata, culoarea. Poate cu reminiscenţe impresioniste, Marcel Naste sondează lumea interioară, emoţia reverberantă, căutând sensuri existenţiale, nu o dată în dimensiunea lor metafizică. Există o armonie compoziţională, există ritm interior în lucrările recente ale lui Marcel Naste, pe care le-a trecut prin filtrul căutărilor din seria de „Nuduri", o experienţă de mare impact prin dezinvoltura abordării unei teme care a făcut istorie.

Cele mai recente lucrări ale lui Marcel Naste, expuse într-o selecţie riguroasă la Galeria „Cuvântul liber", deschid noi orizonturi, cu bătaie lungă, cu perspectiva de a-i aduce notorietate, consacrarea binemeritată. Dincolo de spontaneitatea abordării, răzbat siguranţa limbajului asumat, inspiratele acorduri cromatice, dezvăluind resurse inepuizabile imaginativ, pentru un autor cu o evoluţie rapidă, departe de „zgomotul şi furia" cumetriilor din lumea plastică."

Nicolae Băciuţ (2012)

Florin Colonaş

MOŞTENIREA UNUI MARE MAESTRU

La moartea lui Antonio Giovanni Canal, poreclit Canaletto (19 aprilie 1768), s-au găsit 2523 de ducați, 28 de tablouri, mijlocii şi mici ca dimensiune, un pat de o persoană, două plăpumi, mese şi şevalete din lemn, două cuverturi, una cu broderii, ambele vechi, haine şi cămăşi purtate. Totul a rămas să fie împărțit între cele trei surori ale pictorului – cel care a făcut să strălucească **Veduta**, omul care a dus faima Veneției în marile imperii ale momentului şi pentru ale cărui opere capetele încoronate îşi trimiteau emisari în lagună pentru a negocia cu maestrul.

Faima Veneției, oraşul dogilor şi al Serenissimei Republici, atrăgea din ce în ce mai mulți curioşi. În secolul al XVII-lea, erau în zonă circa 150.000 de locuitori, astăzi, în centrul istoric, se găsesc în jur de 50.000 de oameni. Fascinanta Veneție îl făcea pe Carlo Goldoni să spună: „Veneția este un oraş aşa de extraordinar, încât nu poți să-ți faci măcar o idee fără să-l vezi."

Faima Vedutei a făcut ca în jurul acestei imagini fascinante să se nască o piață de artă, care prin talentul lui Canaletto a căpătat dimensiuni cu totul neobişnuite pentru acele timpuri.

Născut în 1697, la Veneția, va colabora încă de când avea 18 ani cu tatăl său Bernardo şi cu fratele Cristoforo, pentru realizarea picturii decorurilor la teatrele Sant'Angelo şi San Cassiano. Cum acest mod de a

„Piazza San Marco cu Basilica", 1730,Veneția

picta nu-l atrage în mod special, se hotărăşte să plece la Roma. În Cetatea Eternă va picta o serie de ruine şi va studia operele unor pictori din epocă, care s-au ilustrat prin această tematică. Vedute au făcut şi olandezii Heemskerck şi Van Cleef, iar în ceea ce priveşte Veneția, un friulan avea să facă primele vedute, fiind vorba de un pictor din regiunea Udine, Lucas Carlevarijs (1633-1730), care avea să fie cunoscut drept pictor „de arhitectură şi de perspectivă".

Reîntors la Veneția, se înscrie în Fraglia (breasla) pictorilor din oraş. Încearcă să facă şi gravură, lucrează pânze de mici dimensiuni care pot fi transportate lesne de călătorii englezi, foarte interesați de lucrările sale.

Editează „Prospectus Magni Canalis Venetiarum", ce vede lumina tiparului prin intermediul consulului englez Joseph Smith, care va deveni un mare colecționar şi un mare intermediar în vânzarea operelor lui Canaletto şi care, în final, va vinde întreaga sa colecție regelui Angliei. Bună afacere! Să nu uităm că acelaşi Smith a reeditat cele patru cărți de arhitectură ale lui Palladio.

Solicitat din ce în ce mai mult, Canaletto era un tip ursuz şi aspru uneori, căruia îi plăcea să ridice prețurile de la o zi la alta, ca până la urmă să se lase convins şi să cedeze. Mai târziu, va fi secondat de Bernardo Bellotto, nepotul său de soră.

Cu cincisprezece ani mai tânăr, Francesco Guardi va juca şi el un rol de seamă în Vedutism. Şi în familia lui Guardi se va produce o înrudire în breaslă: sora sa se va mărita cu un alt mare *maestro*, Giambattista Tiepolo.

Canaletto a fost şi un inovator, inventând „camera optică", un instrument pe care-l avea la îndemână, chiar şi atunci când se afla pe unul dintre canalele Veneției, într-o gondolă, pentru a culege schițe „pe viu". Tablourile sale, unele de mari dimensiuni, redau nu numai clădirile şi agitația de pe canale, în special cea de pe Canal Grande, dar şi atmosfera, costumele, decorarea bărcilor, cum se întâmplă în timpul carnavalului venețian.

Claritatea descriptivă a lui Canaletto se desfăşoară pe un registru decorativ care plasează pe acelaşi nivel Veneția monumentală şi Veneția minoră, scânteietoare în refluxul soarelui şi a marmurei palatelor sale într-o liniște imobilă, construcțiile devenind figurile eterne, dominante ale vieții cotidiene.

Mai trebuie să subliniem şi acele Capriccio Palladiene, în care pictorul a introdus elemente inventate sau proiectate, dar nerealizate, precum şi anumite invenții voite în opera sa, fapt care măreşte atractivitatea tabloului.

După călătorii în Anglia şi după ce nepotul Bellotto a călătorit şi a pictat cu el la Dresda, Viena, München şi Varşovia, operele celor doi încep să fie plasate la cele mai mari cote, ca de altfel şi ale lui Guardi, a cărui operă este mai fixată pe evenimente, cum ar fi cea a „Solemnității Dogelui" ca şi a celor patru lucrări din seria „Ceremonii", în onoarea Papei Pius al VI-lea, ori a „Ducilor din Nord" – Paul Petrovici şi Maria Teodorovna.

Căutând să ilustreze această continuă dinamică a imaginilor celor doi mari artişti, Canaletto şi Guardi, două importante nume pariziene – Jacquemart-André şi Aristide Maillol – au deschis, concomitent, două mari

retrospective, cu tablouri aduse din cele mai mari colecții particulare sau muzee.

Vieți paralele, a doi mari artişti, două mari expoziții, în paralel, care fac o excelentă trecere în revistă a unei perioade de glorii, a unui oraş, a unor artişti, şi a unor instituții muzeale, ce, cu pricepere şi eforturi pe multe planuri, realizează un act cultural major.

***

Nu putem încheia această evocare a Veneției şi a celor doi mari pictori care au imortalizat-o, desigur, ca şi mulți alții care au urmat, fără să amintim şi de artiştii plastici români, care, fermecați de marea frumusețe a peisajului şi a oamenilor din lagună, au notat impresiile lor din vizitele pe care le-au efectuat aici. Să-l amintim în primul rând pe Gheorghe Petraşcu care a transpus în ulei, acuarelă sau gravură casele şi pădurile Veneției, revenind în lagună de câteva ori. Un alt pictor român, Eustațiu Stoenescu, a lăsat şi el lucrări de o mare sensibilitate plastică, în care măiestria artistului, atât de mult apreciată în portretele sale, ne arată cât de interesant s-a dovedit a fi şi în peisaj. Peisajele cu bărci, realizate în ulei, ale lui Nicolae Dărăscu, ca şi schițele lui Ştefan Popescu sunt alte mărturii ale trecerii lor pe aici. Un alt artist care a pictat cu multă pasiune apele Senei, ale Tamisei, ca şi pe cele ale Veneției şi împrejurimilor sale a fost Constantin Isachie, iar Niculina Delavrancea-Dona care a lăsat uleiuri şi desene în cărbune, mărturie a unei vizite venețiane. Imagini de o tulburătoare visare romantică şi totodată de un intens dramatism găsim în opera lui Corneliu Baba, Veneția fiind un subiect important în creația acestui maestru al şcolii româneşti de pictură. Mai aproape, în zilele noastre, un alt pictor, Dan Constantinescu, a fost pasionat de acest subiect, reuşind să redea celebrele monumente ale aşezării lacustre într-o atmosferă proprie şi organizând chiar expoziții tematice.

Fără îndoială, lista celor ce au pictat Veneția, viața şi anotimpurile ei este cu mult mai bogată. Am ținut doar să punctăm câteva elemente venețiene din plastica românească. De altfel, de curând, am aflat despre o teză de doctorat a unei tinere, critic de artă, ce are drept subiect „Pictorii români la Veneția", de unde se vede că laguna îi atrage şi pe teoreticieni, nu numai pe pictori!

Paris, octombrie 2012

Alina Apopei Pistol*

BREVIAR EDITORIAL

O poezie a mărturisirilor: Alexandru Spătaru – „Rod şi ofrandă"

Aflat la a noua apariție a unui volum de versuri[1], Alexandru Spătaru dezvăluie cititorului un univers al cadențelor cochete, ce îmbracă forma pură a unei sincerități dezarmante. Discursul liric este unul al solarității, al deschiderii, al transgresării hotarului dintre văzut şi nevăzut. Referindu-se la o apariție anterioară a poetului[2], Marius Manta sesiza, de altfel, faptul că „întregul discurs liric se constituie într-un semn al bucuriei depline, o confesiune totală, ce are mai degrabă rolul de a scoate în evidență coordonatele primare ale Logosului"[3]. Aici, textele mărturisesc permanent supremația lui Unu – fie în ipostaza eului liric care-şi instaurează, prin cuvânt, propria dimensiune, fie în aceea a unei instanțe supreme, devenită martor al polilocvismului sinelui.

Poeziile sunt grupate tripartit, conducând cititorul pe un traseu al interiorității, devoalate treptat. Cap. 1, *Locuri privilegiate*, împleteşte pulsiuni polarizante, ce-şi reliefează reciproc valențele. Poeziile mărturisesc aici conştiința limitei (*Acces limitat*, *Sculpturi în iarbă*, *Punct şi volume*), fapt ce stimulează naşterea unor spații ale reflecției prin mijloace pe cât de simple, pe atât de sugestive: „Sunt un punct / călător prin spații. / Într-un moment / al traiectoriei mele, / s-a întâmplat să mă aflu / într-o sferă. // Nu un punct oarecare; / cu mine sfera s-a închis. / A fost ultimul ei pas / spre desăvârşire" (*Punct şi volume*, p. 25).

În aceste texte, lumina se defineşte prin contrast cu întunericul, după cum disoluția este înțeleasă ca dublă fațetă a existentului: „Un întuneric absolut / nu poate exista, / de vreme ce orice mişcare / e însoțită de lumină; / şi-n lumea asta totul mişcă! / Toată materia e vie!" (*Nimic fără lumină*, p. 39). Versurile curg în jocul ideatic al antitezelor – un „de-a v-ați ascunselea" per-

---

*** Alina Apopei-Pistol – titulara acestei rubrici, începând cu nr. 7-8/2012**, s-a născut la 15 ianuarie 1980 în Moineşti, jud. Bacău. Licențiată a Universității „Al. I. Cuza" din Iaşi, Facultatea de Filologie, promoția 2002, în specialitățile limba şi literatura română – limba şi literatura franceză. Profesor dr., cu gradul didactic I, titular al Şcolii cu clasele I-VIII „George Enescu" din Moineşti, înregistrând în cei zece ani de activitate succese deosebite atât în cercetarea ştiințifică, cât şi în psiho-pedagogie. A obținut doctoratul în Litere „Magna cum Laude" în 2008 cu teza „Cahiers Roumains D'Études Littéraires. Studiu monografic" (coordonator ştiințific – prof. univ. dr. Viorica S. Constantinescu). A mai publicat recenzii/cronici în revistele de cultură băcăuane „Ateneu" şi „Vitraliu". Poate primi cărți şi corespondență pe adresa ***strada Zorilor, bloc 2B, apartament 12. Cod 605400 mun. Moineşti, județul Bacău.*** **E-mail -** *profmoinesti@yahoo.com*

petuu al vieții şi al neantului, al aparenței şi al esenței (*Nu te grăbi!*), al tăcerii şi al cuvântului, al zilei şi al nopții (*De vară*), în sfârşit, al singurătății şi al iubirii: „Obosit de atâta căutare, / m-am decis / să schimb jocul. / Am optat pentru / «de-a aşteptarea». La linia unu / mă aştepta un tren" (*Jocuri*, p. 50).

Meditația asupra reperelor universale ale umanului se împleteşte cu regretul unui „paradis pierdut" (*Numai acolo*, *Întâlnire, Doi într-o soartă*) ori cu sentimentul deşertăciunii (*Starea de grație şi negația*). Peste toate acestea, se revendică, demiurgic, autocrația Sinelui, stăpân peste propria „stare de grație": „Numai aici sunt / cu Suprema Conştiință / în conexiune / şi se-mplineşte Legea: // «Mă înconjoară o realitate / doar pentru că exist / şi este sub porunca conştiinței / Maiestății Mele»" (*Din marea sală a tronului*, p. 32). Pe alocuri, Eul este traversat de un fior blagian, ce-şi refuză devoalarea misterului, în sensul potențării sale: „Ascunsul reprimă, / se vede întreg înăuntrul, / dar pătrunderea-i taină. / În toate sensurile / are o singură dimensiune, / adâncimea" (*Starea de grație şi negația*, p. 20).

O altă sursă a discursului său poetic/patetic îl constituie mitul biblic (fie că vorbim de păcatul originar, de fructul oprit, de Creație, de trădarea lui Iuda sau de Înviere), acesta fiind reînvestit, integrat şi convertit într-un ceremonial menit a revela frumusețea şi atotcuprinderea lumii: „De-ar fi doar neființă / şi toată ar învia, / la fel de nesfârşită / ar rămâne Învierea. // Lumea spre care se îndreaptă / nădejdi nenumărate / nu poate avea un număr / limitat de locuri. / Sunt chiar şi pentru cei / ce-au semănat cu moarte / şi pentru vânzători / pe treizeci de arginți" (*Lumea Înviată*, p. 33).

În Cap. 2, *Mărturisitor*, eul liric se dedică sondării straturilor profunde ale conştiinței. De aici irupe polimorfismul unei voci care-i vorbeşte sinelui sub măştile vieții (*Mi-a spus viața*), ale gândului (*Dintr-o altă fizică*) sau ale elementelor naturii (*Stejarul*, *Tristeți vegetale*). Logosul este învestit cu atribute întemeietoare, poetul clădindu-şi lumea din rodul „cuvintelor alese întru / înțelepciune, frumos şi adevăr" (*Schimbarea timpului*, p. 59), precum şi din jertfirea ideii care o întrupează. Este o lume în care ***Unu*** se transformă în aspirația spre Doi, atât în ipostaza dialogului cu divinitatea (*Scrisoarea*, *Duet*, *Fiindcă nu pot*), cât şi în aceea a cuplului erotic (*Înăuntru, afară*, *Mică poveste cu dragostea mare*). În echilibrul astfel creat între iubire şi credință se insinuează însă semnele vremelnicului şi ale disoluției: „Am fost / nevoit să mă opresc. / Scara n-avea trepte. / Marele vierme cu o mie / de picioare târâtoare, / mi-a oferit, generos, / o pereche. / (...) «Săriți, hoții, / hoții de lumină!» / a strigat gaura de vierme / ieşită din tenebre, / o mânecă a pământului / întoarsă" (*Ademenirea*, p. 100). Reproşul la adresa iubitei sau a sinelui devine şi el un germen distructiv al fericirii, al prezentului, al liniştii: „E fără rost / să-ți reproşez / că nu m-ai auzit. // Nu trebuia neapărat / să îți vorbesc, / să strig şi / nici măcar să / îndrăznesc să îmi ridic / privirile" (*Târzii nedumeriri*, p. 77).

Fisurile din acest templu de lumină, construit din cuvinte, devin din ce în ce mai vizibile în Cap. 3, *Memorii de peregrin*. Suferințe mai vechi sunt reiterate, jocul regretelor capătă relieful unor obstacole adeseori de netrecut. ***Unu*** devine reflexia Celuilalt, în ipostaza unor „exploratori temerari" ai unor „țărmuri netocmite" (*Exploratori*, p. 106) ori în aceea a unor „campioni ai conexiunilor mentale" (*Cunoaşteri*, p. 107). În tot acest parcurs sinuos al interiorității, punctat cu frământări şi dezamăgiri, înaintări şi cedări, cititorul este luat ca martor ori este perceput ca *alter ego* (*Noi şi „ei"*, *Cartea de amintiri*). Poetul are permanent conştiința îndreptată către Celălalt, căruia i se confesează necenzurat şi a cărui existență îi legitimează rugăciunile: „Rogu-te, Doamne! / Te rog frumos! / De-ai să mă scoți / printre cei aleşi, / pân-ai să mă chemi, / să trimiți poruncă / din vreme la Poartă, / păzitorii să ştie / că vin împreună / cu pământul meu, / să nu ne despartă" (*Împreună*, p. 124). Aceeaşi rostire gravă, meditativă, despre sine, într-un discurs ce-şi caută ecourile dincolo de Chronos, o remarcă şi Mihai Antonescu: „Profund contemplativ, Alexandru Spătaru aşterne în timp şi cuvinte acea liniște interioară specifică astrelor din care izvorăsc sunetele la simpla lor trecere unele pe lângă altele. Sunetele sunt sensul rostului şi-al întâmplării, iar cuvintele – necesara confesiune prin care poetul ia la cunoştință, pe sine însuşi luându-se, întru spunere către ceilalți"[4].

Chipurile monstruoase născute din tenebre invadează cărările luminoase ale lirismului, teluricului fiindu-i asociate valențe negative, mistuitoare: „Am văzut / cum cioclii îi aruncă / în prăpăstii de spaimă / (...) Şi m-a cutremurat / gândul că / o lacomă, nemiloasă / digestie telurică / îi va mistui pân' la oase. / şi am urât pământul" (*Pământul*, pp. 119-120). Moartea îşi lasă semințele peste tot, însă tragismul pieirii este sublimat în renaştere: „Mă grăbesc pe urmele / furtunii ce-a dezrădăcinat / şi a furat pădurea. / Poate că voi mai găsi / măcar o frunză vie. // (...) şi nu ne vom opri / decât atuncea când / se va aprinde iară / lumina verde a pădurii / ...dintr-o frunză" (*O frunză*, p. 111). În alte poezii, şansa renaşterii vine, profetic, din simbolistica purificatoare a focului: „Din materia dintâi / până la noi ajunge / o magmă în clocot / şi o cumplită / ardere de tot" (*Între impostură şi nebunie*, p. 114). Dincolo de aceste combustii, întreaga osatură a acestui lirism se sudează însă pe o percepere a timpului în tripla sa ipostază: trecut (*Avertisment*), prezent (*Paşi recuperați*) şi viitor (*Însemnări din viitor*).

Alexandru Spătaru îşi comunică aici esențele ideatice ale interiorității păstrând ținuta ceremonioasă a truverilor de altădată, care insuflau versurilor un sens alegoric, pălind ritmat printre concepte: „Îndrăgostită / de fluturele-n noul dans, / Zeia cunoaştere / a coborât din tronul slavei / în naşterea mişcării, // la izvorul / frumuseții pure, / al armoniei absolute, / de dincolo de formele / exterioare, fără noimă / amăgitoare" (*Cunoaşteri*, pp. 109-110). Despre această codificare a mesajului poetic într-o mitologie proprie, reunind timpul, adevărul şi renaşterea, notează şi Mircea Dinutz, în postfața prezentului volum: „Alexandru Spătaru (...) propune un cod poetic ce impresionează prin frumusețea pură a liniilor, mişcarea imprevizibilă a determinărilor în plan ideatic,

trecerea rapidă de la un câmp de percepție la altul, cu translații de la pasiunea puternică şi durativă la comunicarea adâncă, ceremonioasă cu lucrurile lumii".

Note:

[1] Alexandru Spătaru, *Rod şi ofrandă*, Iaşi, Editura Vasiliana '98, 2012.

[2] Idem, *Pe fața cealaltă a clipei*, Iaşi, Editura Vasiliana '98, 2009.

[3] Marius Manta, *Alexandru Spătaru*, „*Pe fața cealaltă a clipei*", în „Ateneu", Nr. 1 (497), Anul 48 (serie nouă), ian. 2011, p. 6.

[4] Mihai Antonescu, *Rostul şi durata clipei*, în „Impact cultural", Nr. 382, Anul XI, noi. 2011, p. 8.

Gheorghe Filip – Nepotul lui Mefisto

Gheorghe Filip adaugă pe lista romanelor sale (*Între două lumi*, *Castelul cu ferestre galbene*, *Directorul de imagine*, *Vine preşedintele*, *Muzeul viu*), dintre care *Directorul de imagine,* cu deosebire, a fost bine primit de critică şi de public, un nou titlu[1], invitând cititorul, încă de la început, la comparatism literar. Textul se integrează – prin construcție, cu predilecție – unei formule de vibrație clasică. Toate cele patru capitole amintesc, prin titlurile cu caracter explicativ, de romanele medievale: Cap. I *De unde se vede că dorința nu bătătoreşte calea norocului*, Cap. II *De unde se vede că nu există nici o legătură între a visa şi a avea*, Cap. III *De unde se vede că politica are logica şi legile ei proprii* şi Cap. IV *De unde se vede că dragostea nu este pentru cei naivi*. Se conturează, prin urmare, o intenție profund moralizatoare, autorul punând în prim-planul tramei un antierou: „Oncăl" Georges, un reprezentant al societății actuale, mânat de aceleaşi ambiții ca şi personajul romanului picaresc, dar care se confruntă, după fiecare aventură, cu eşecul.

Personajul principal este supus unui continuu proces al *dez-încântării*, cauza acesteia regăsindu-se în entuziasmul manifestat în fața acestui Eldorado capitalist al anilor de tranziție românească. Deşi trecut de cincizeci de ani, eroul înregistrează simptomele unui donquijotism congenital, care îl face să viseze cu ochii deschişi la lovituri financiare, la victorii inspirate din mitologia modernă a succesului sau la o iubire ideală. Georges îşi joacă viața la ruleta unei lumi haotice, cu febrilitatea unui vicios, fie că îşi iroseşte resursele pe bilete de loterie, fie că se lasă escrocat de Ninel (pretins antreprenor în Spania) şi de „mesiu" Fane (care-i propune să fie bodyguard la Parlamentul European). Intră orbeşte în jocurile politice ale lui don' Basil (pentru a fi ales primar) sau se încrede în dragostea Anetei.

Protagonistul meditează obsesiv asupra sorții: în mod ironic, până şi sigla propriei firme, „Jeanicom", este o roată a destinului (cu roțile cam tocite, e drept, după cum recunoaşte el însuşi). Toate inițiativele sale echivalează cu tot atâtea încercări inutile de a-l suprapune formelor iluzorii ale speranțelor sale: „Aşa-i că viața e inutilă, că nu merită să fie trăită? Că zadarnic încercăm noi să-i găsim un sens, de vreme ce ea e haotică, şi tiranică, şi indiferentă, şi cinică, şi face cu noi ce vrea? Nu aveți sentimentul inutilității, al absurdului ființării noastre pe pământul acesta pe cât de nepăsător, pe atât de orgolios?" (p. 47). Din acest punct de vedere, parcursul său existențial stă sub semnul elipsei. După fiecare insucces, el îşi deapănă obsesiv gândul inutilității actelor sale, acest *vanitas vanitatum* fiind, în fapt, un act compensator, împletit, în mod paradoxal, cu eterna convingere că se află sub o stea norocoasă şi că, după colț, îl aşteaptă lozul cel mare: „Şi totuşi, un Georges pricăjit dinăuntrul meu încă nu-şi pierduse speranța şi visa bolând la lefuri exorbitante şi la magazine de lux, la hanurile din Spania şi la castelele din Franța" (pp. 117-118).

După căderile bruşte din norii iluziilor, Georges experimentează momente de luciditate, de revelație a propriei naivități, însă acestea constituie doar anestezicul pe care şi-l administrează înaintea inițierii unor noi şi noi aventuri: „Unde te duci tu, oncăl Georges? Cum să bântui prin Europa ca o stafie medievală, cu pantaloni bufanți şi pană la pălărie, agitând ditamai sabia împotriva unor gangsteri, care s-au născut cu pistolul în mână? Ce-o să zică oraşul ăsta când o afla că un păm-pălău blajin ca tine a plecat bodyguard în Franța? Dar, poate că asta va fi fiind adevărata lovitură?" (p. 44).

În momentele de oscilare între decizie şi incertitudine, în viața lui Georges îşi face apariția „nepotul lui Mefisto", un personaj pe cât de misterios, pe atât de grotesc. Acest ciclop modern cu costum, firmă şi iubite nenumărate joacă rolul ispititorului, amintindu-l pe cel din romanul lui Bulgakov, *Maestrul şi Margareta*. Poate fi considerat şi un *alter ego*, situat dincolo de angoase şi de întrebări. Detaşarea acestuia îl fascinează pe eroul nostru, cuvintele lui confirmându-i speranțele şi pecetluindu-i ratarea: „ Gura lumii? Ştie lumea ceva despre situația în care sunteți? Câțiva, doar. V-a compătimit cineva? Nimeni. V-a întins cineva o mână de ajutor? Nu. V-a dat cineva ceva, ca să vă puteți redresa? Nu. şi-atunci? Nu vedeți că, de fapt, nu-i pasă nimănui de dumneavoastră? Eu, unul, n-aş avea nici o ezitare" (p. 54). Ochiul ironic al autorului dizolvă însă filonul faustian al acestui personaj, transformându-l într-o mască hidoasă, dintr-o piesă tragicomică – un spectacol al vieții, „regizat cu meticulozitate, cu luciditate şi umor (...), demistificând realitatea şi sancționând-o atunci când este cazul", după cum remarcă Miron Blaga, în postfața romanului.

Georges îşi înscrie existența într-o căutare frenetică a succesului, un veritabil labirint parcurs cu frenezie, care transformă individul într-o marionetă. Prin urmare, puținele sale încercări de a-şi păstra verticalitatea morală sfârşesc lamentabil, anihilate de un balcanism, ce transformă totul în derizoriu, de un sistem maculat şi supus compromisului. Astfel, odată ales primar, refuză să cedeze presiunilor prefectului, deşi se lăsase măgulit de „lider" sau nu acceptă trădarea amantei, deşi, la rândul său, o minte pe Rita. De altfel, acest roman este considerat de către Iulian Chivu, într-un articol din revista „Agero", „o explorare sensibilă a insului debusolat într-o lume imprevizibilă, care se aşază greu şi abdică fără prejudecăți de la principiile morale cele mai elementare, sfidând însăşi nevoia de etică".

Invocarea permanentă a Providenței, ca şi situarea individului sub imperiul unui *fatum* omniprezent devin simptomele unei lumi dezacordate, supuse unei disecții meticuloase, sub lupa demistificatoare a autorului. Este un spațiu în care visul se transformă într-o maladie care ajunge să-l macine pe om din interior, fărâmă cu fărâmă. Boala aceasta este incurabilă, ea neaflându-şi leacul nici măcar în finalul romanului. Supus unei căderi continue, profund dezamăgit şi blazat, părând a stăpâni un dram de înțelepciune, protagonistul revine brusc în punctul inițial al deciziilor sale: „Simt că m-am eliberat de privirea galeşă a acelor ochi frumoşi, că mă regăsesc, că revin la viață şi că viții, dacă ea nu are, trebuie să-i găseşti tu un sens, să nu te laşi la voia întâmplării. Şi exact în această clipă, când îmi spun lucrurile acestea, uşa se deschide şi din prag mă fixează ochiul rotund al nepotului lui Mefisto" (p. 243). A visa (la reuşită, la bani, la iubire, la fericire, la un viitor strălucitor, la dreptate) echivalează aici cu a cădea, dând aripi de plumb unui personaj care pluteşte în derivă în supa tulbure a prezentului.

Romanul lui Gheorghe Filip se circumscrie unei proze care poartă marca autenticității, zugrăvind o lume de pe care straturile superficiale sunt smulse fără milă, unul câte unul, până când se ajunge în miezul descărnat şi hidos al unui simulacru al dreptății şi al democrației. O astfel de literatură scrutează neîndurător exponentul acestui capitalism sălbatic traversat de societatea actuală şi înregistrează cu acuratețe semnele alienării provocate de autoiluzionarea practicată convulsiv.

Note:

[1] Gheorghe Filip, *Nepotul lui Mefisto*, Bucureşti, Editura SemnE, 2011.

Lucian Gruia – Comentarii la exegeza brâncuşiană

Recent apăruta carte a lui Lucian Gruia[1] se constituie într-un reper valoros pentru orice estetician, plastician, literat şi om de cultură, în general. Lucrarea vine în prelungirea celor semnate anterior de către autor[2], a comunicărilor susținute pe aceeaşi temă la Simpozioanele anuale „Brâncuşi", de la Târgu Jiu, ori în diferite contexte academice.

Volumul de față reuneşte nume de referință ale exegezei brâncuşiene, în editările sau în reeditările din ultimele două decenii. Textele la care se face referință iau forma unei etalări intelectuale ce se circumscriu atât spațiului cultural autohton, cât şi celui internațional: Ion Pogorilovschi, Nicolae Diaconu, Doina Frumuşelu, V.G. Paleolog (cel dintâi comentator al operei marelui sculptor), Ştefan Georgescu-Gorjan, Sorana Georgescu-Gorjan, Vasile Vasiescu, Petru Comarnescu, Horia Muntenuş, Nina Stănculescu, Petre Țuțea, Zenovie Cârlugea. Autorul supune atenției cititorului inclusiv reprezentanți ai diasporei româneşti, dar şi cercetători străini de marcă: Alexandru Buican (stabilit în America), Mircea Eliade, Ionel Jianu (parizian prin adopție), Doina Lemny (Centrul „Georges Pompidou", Paris), Edith Balas (Universitatea din Pittsburg). Nu lipsesc de aici nici referințele la cel mai cunoscut brâncuşiolog român în străinătate, Barbu Brezeanu.

Materialul de față este valoros şi prin prisma faptului că înregistrează mărturiile celor care l-au cunoscut pe Brâncuşi, împărtăşindu-i pasiunea pentru artă şi recunoscându-i vocația creatoare. Este vorba despre Petru Cormanescu, Ionel Jianu, Ştefan Georgescu-Gorjan (inginerul care a construit ansamblul sculptural de la Târgu Jiu), Carola Giedion-Welcker (cea desemnată de artistul însuşi pentru a-i scrie monografia) ş.a.

Mozaicul de titluri cuprinse în *Comentariile la exegeza brâncuşiană*, surprinzând aspecte multiple ale vieții şi operei lui Brâncuşi, capătă coerență prin delimitarea a trei nuclee tematice ale exegezei: preocupările legate de semnalarea sursei etno-folclorice, cele care îi reconsideră creația prin prisma surselor livreşti şi mitologice, precum şi trimiterile la inconştientul colectiv ori la tradițiile ancorate în epoci anistorice. Preocupările actuale ale criticii de specialitate par a se îndrepta, cu predilecție, spre sondarea rădăcinilor demersului artistic al acestuia, pe direcția inconştientului colectiv şi a psihomentalului românesc. Cele mai prezente voci ale acestei noi orientări critice sunt, după cum reiese din lucrarea lui Lucian Gruia, cele ale lui Ion Pogorilovschi (căruia i se recenzează, aici, patru titluri[3]), Ion Diaconescu, Ionel Jianu şi Nina Stănculescu.

Cartea de față poate fi considerată şi un document al evoluției în timp a percepției asupra creației brâncuşiene, mai ales în spațiul cultural european. Sunt luate, astfel, în discuție semnificațiile asociate, de-a lungul vremii, unora dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale: *Coloana infinitului*, *Poarta sărutului*, *Masa tăcerii*, *Domnişoarele Pogany*, *Pasărea de aur*, *Femeie pieptănându-se*, *Principesa X*, *Săruturile*, *Rugăciunea*, *Cumințenia pământului*, *Leda*, *Păsările în văzduh*, *Cariatidele*, *Figura*, *Forma de ghips*, *Piatra de hotar*, *Trecerea Mării Roşii*, *Măiastra* etc. Sculpturile enumerate mai sus se regăsesc în toate încercările criticilor de catalizare a acestora în structuri tematice. Se vorbeşte, spre exemplu, despre tema femeii ghemuite (*Cumințenia pământului*, *Femeie bătrână*), tema formelor arhetipale (ovoidul – naşterea; paralelipipedul – cuplul; coloana – moartea şi trecerea), tema prototipurilor biblico-platonice (animale – *Peşti*, *Foci*, *Păsări*, *Animale nocturne*, *țestoase zburătoare* şi oameni – *Rugăciunea*), tema replicilor rodiniene (*Sărutul*, *Adam*, *Eva*, *Fiul risipitor*, *Danaida*, *Cariatida*), tema trecerilor (*Sărutul*, *Rugăciunea*, *Bustul lui Petre Stănescu*, *Copil*, *Coloană*, *Cupa*, *Măiastra* etc.), seria portretelor (*Domnişoara Pogany*, *Portretul Doamnei Eugen Meyer*, *Portretul Principesei X*, *Portretul lui Nancy Cunard*, *Negresa albă* şi *Negresa blondă*, ciclul *Torsurilor*), ciclul ochilor măriți şi oglindiți (*Cap de tânără fată*, *Narcis*, *Fântâna lui Narcis*, *Danaidele*) sau despre ciclul restrângerii formelor umane dinspre cap spre părțile inferioare (*Figură în ghips*, *Socrate*).

De o atenție aparte se bucură aici monografiile dedicate artistului, evocarea acestora suprapunându-se dorinței autorului de a oferi o imagine completă şi profundă asupra marelui creator, aşa cum este percepută

prin ochii contemporanilor săi. Astfel, un Brâncuşi viu, cu o personalitate puternică, o viaţă spectaculoasă, o energie creativă debordantă şi replici pline de seva pământului natal ni se revelă, în critica actuală, prin lucrările semnate de Alexandru Buican, V.G. Paleolog[4] şi Doina Lemny[5]. Autorii citaţi fixează acest destin miraculos prin reperele satului natal, Hobiţa, prin anii de şcoală de la Craiova şi Bucureşti, prin drumul spre Paris, prin căutările şi frământările din „oraşul luminilor", la umbra lui Mercié şi Rodin, prin prieteniile, iubirile şi faima dobândite aici, prin atelierul-templu, prin anii de război, prin regăsirea României şi configurarea Ansamblului sculptural de la Târgu Jiu, prin „trecerea" şi testamentul său ori prin destinul postum al creaţiei sale.

Textul căruia Lucian Gruia îi atribuie rolul de Argument, *Povestea lui Brâncuşi*, anticipează, de fapt, toate consideraţiile exegezei de specialitate, cuprinse în paginile prezentei lucrări. Rândurile acestuia redau simbolic destinul şi convingerile acestui geniu artistic: un gorjean plecat să cucerească Parisul cu un stâlp de cerdac drept toiag, cu un ou, o clepsidră şi un trunchi de piramidă în raniţă, cu doinele şi cântecele de acasă pe buze şi cu „infinirea" în suflet – un destin care trebuia să-şi împlinească „datoria" artistică faţă de umanitate, aşa cum ţăranul nostru şi-o îndeplineşte pe aceea faţă de neamul său. Ironic, acesta ar fi purtat, deopotrivă, şi o cutie de tablă ruginită – o premoniţie ori o viziune a „viitorilor brâncuşiologi călcându-se în picioare, certându-se". Cu toate că, prin opera sa, continuă să fascineze o lume întreagă, în opinia autorului, marele sculptor rămâne legat în mod indisolubil de caracteristicile imuabile ale neamului său, căci „Brâncuşi, ca român, a devenit poate cel mai reprezentativ mesager al spiritualităţii noastre. Stau mărturie aforismele sale, care atestă că viziunea asupra lumii a marelui sculptor nu era alta decât aceea a ţăranului român" [6].

Note:

[1] Lucian Gruia, *Comentarii la exegeza brâncuşiană,* Iaşi, Editura Princeps Edit, 2012.

[2] *Idem*, *Universul formelor lui Brâncuşi*, Târgu Jiu, Editura Fundaţiei C. Brâncuşi, 2001; *Brâncuşi – repere şi interferenţe*, Bucureşti, Editura România Press, 2001; *Momentul revelaţiei în Templul brâncuşian al eliberării (de ar fi fost să fie...)*, Baia Mare, Editura P Press Production, 2004; *Triptic spiritual: Eminescu, Blaga, Brâncuşi*, Iaşi, Editura Feed Back, 2008.

[3] Ion Pogorilovschi, *Comentarea capodoperei*, Iaşi, Editura Junimea, 1976; *Viziunea axială a lumii de la fenomenul stâlpnic tradiţional la Brâncu*şi, Bucureşti, Editura Vremea, 2001; *BRÂNCUŞI SOPHROSYNE sau Cumineţenia Pământului*, Editura Universalia, 2005; *Brâncuşi – Geneza*, Editura Universalia, 2007.

[4] V.G. Paleolog, *C. Brâncuşi*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2008.

[5] Doina Lemny, *Constantin Brâncuşi*, Iaşi, Editura Junimea, 2005.

[6] *Ibidem*, p. 7.

Lirică românească din nordul suedez: Dorina Brânduşa Landén

Izvorâte în şi din atmosfera nordului îndepărtat al Suediei, cele două volume de versuri recent publicate, purtând semnătura Dorinei Brânduşa Landén[1], se pliază unei tematici a înstrăinării şi a căutării de sine – fie că vorbim de condiţia exilatului, de alienarea omului în spaţiile impersonale ale modernităţii, fie de o situare în afara unui spaţiu matricial. Scriitoarea s-a făcut cunoscută în domeniul jurnalismului literar încă dinainte de 1989 şi, ulterior, în paginile unor reviste, precum „Vatra veche", „Arca", „Ardealul literar" etc. Vocaţia sa de poetă a fost confirmată prin Marele Premiu de poezie al Festivalului „Lucian Blaga", din 1994, precum şi prin cartea sa de debut[2].

Textele publicate în anii din urmă, prezente în aceste două volume, fixează un relief interior sensibil, surprinzând instantaneele unei călătorii (iniţiatice, de ce nu?!) printre oameni, locuri, culturi, purtând plăcuta povară a unor impresii dintre cele mai variate. Autoarea aruncă peste teritoriile îndepărtate ale lumii, ale etosului diferitelor civilizaţii ori ale sufletelor, adevărate poduri de cuvinte, ***rostirea*** devenind aici echivalentă cu afirmarea propriei existenţe, dar şi o probă a lucidităţii.

Volumul *La nord de sufletele noastre* se deschide cu poemul *Lumea fără cuvinte*, în care cititorul este pus în faţa viziunii unui univers de cuvinte golite de conţinut şi de spirit: „Vorbesc despre distanţa care ne separă / înainte de a ne ucide unul pe altul / în lumea-n care nu mai sunt cuvinte / prizonieri în cuştile vieţilor noastre". Poeziile doamnei Landén tind către o formă de lirism pur, stările intime fiind exprimate cu o sinceritate dezarmantă, dar şi cu o delicateţe prin care confesiunea se suprapune bucuriei de a surprinde miracolul existenţei: „Să nu crezi că inima mea e un măr perfect / din care

să nu poți mușca / pe care să nu o poți cunoaşte / soarele a apus peste lume / zbuciumul munților şi vuietul mării / sculptează în mine ca într-o ceară subtilă / o femeie în septentrionale tipare // (...) Suflare albă din zăpadă / alerg să-ți prind umbra/ în mărul meu desprins din aurole boreale" (*Inima*).

Dacă dinspre oameni vin dezamăgirea, trădarea, indiferența, singurătatea, peisajele înzăpezite îi aduc eului liric pulsiuni şi vibrații prin care acesta îmbrățişează însăşi viața, simte că trăieşte din plin, îşi descoperă profunzimile: „Dacă aş putea dormi / până când somnul va îngrăşa întunericul / rană închizându-se sub pleoape / vise iluminate / ce-ar vrea să cutremure / încremenirile lumii. (...) / Dacă mi-ar împodobi pieptul / cu lumina-i rece şi tristă / lama cuțitului ar învăța încet sănflorească" (*Cântec pe lamă de cuțit*). O conştiință ardentă îşi formulează prin aceste versuri propria structură, disecând cu afirmații de lavă fierbinte glaciala nepăsare a oamenilor, singurătatea de gheață, trăită în mijlocul mulțimii, ori hibernarea în care se complac sufletele celor din jur: „Niciun cuvânt nu mai pâlpâie pe buzele noastre / nicio rămăşiță de vis pe frunțile vii / prea singuri pentru a observa că plângem / tăcuți trecem din toamnă în iarnă / migrațiuni de orbi cu sandale de fier / ne lăsăm devorați de marele fluviu / al celor ce-şi construiesc palate de pulbere" (*Trecerea în anotimpul rece*).

Construindu-şi discursul elegiac în prelungirea confesiunilor lirice din volumul anterior, *Judecata apei*, se structurează în trei părți, prin care pot fi accesate paliere diferite ale memoriei. În textele de față, discursul poetic reconfirmă şi nuanțează tonul confesiv din *La nord de sufletele noastre*, deschizându-se unor noi spații (la fel de generoase) ale subiectivității. În *Amurguri*, este evocată o copilărie solară şi o tinerețe ce ia seama, abia acum, la o lume cu „răni otrăvite": „Timpul copilăriei era / un balon pe plafonul cerului. / Prin izvorul limpede / picioarele-mi treceau înot / ca nişte păstrăvi" (*Izvorul limpede*).

A doua parte, *Casa de sticlă*, dezvăluie reperele unei maturități deschise lucid către iubire, plonjând în tristețile generate de senzația de înstrăinare şi de scurgerea ireversibilă a timpului: „Iubirea se săvârşeşte / se desăvârşeşte / ca-ntre animale sălbatice / ca între râul înspumat şi mare. / (...) În ziua aceasta în care / tăcerile se aşază soldățeşte în şir / între cuvintele de dragoste / sunt sigură că nu mă voi încălzi niciodată / şi ard sentimente" (*Sărbătoare*).

Ultima parte a acestui volum de poezii, *Judecata apei*, se constituie într-un rechizitoriu la adresa abuzurilor celor puternici, a crimelor fără logică, a proliferării Răului la cote nemaiîntâlnite. Spre exemplu, atacul terorist din Norvegia, de pe insula Utöya, din 22 iulie 2011, generează următoarele versuri – după cum mărturiseşte însăşi autoarea: „Răul înfloreşte invulnerabil. / În marea noastră grabă / nu-l recunoaştem dintr-odată / ca un abur nociv / trece printre noi / printre noi / prin noi / despicând sufletul până la insulă / o insulă / roasă de fermentul terorii".

Referindu-se, de asemenea, la acest volum al Dorinei Brânduşa Landén, într-un număr recent al „Impactului literar", Daniel Marian îl apreciază ca fiind „covârşitor prin cât de adânc cântăreşte dreptatea de a (mai) fi: ființe ori umbre gânditoare". În plus, în articolul cu titlul *Pe cât de dreaptă e* ***Judecata apei****, pe atât suntem de vinovați/nevinovați* se remarcă şi „bucuria versurilor născute din îndelung elaboratele tristeți, pornite de la acelea primordiale". În paginile de față, poeta continuă seria devoalării seismelor interiorității, inițiată în volumele anterioare, într-o *prise de conscience* a unui destin dedicat creației prin cuvinte. Rigiditățile mentalităților, ale limitelor spațiale şi temporale, precum şi granițele ridicate de oameni în calea comunicării determină aici nevoia unei vorbiri despre sine, ruptă de condiționările contingentului. Referindu-se la traiectoria spirituală urmată de un „destin creator", între văzut şi nevăzut, materialitate şi gând, tăcere şi cuvânt, Lucian Blaga nota: „Actul creator al spiritului uman posedă o demnitate specială: aceea de a ține loc de act revelator. (...) Destinul creator e o urzeală, ale cărei configurații se profilează pe diverse planuri"[3]. Fiecare text ce poartă semnătura Dorinei Brânduşa Landén aduce o nouă revelație – cel mai adesea, una încărcată de amarul unei lumi maculate şi otrăvite, surprinse în toată goliciunea ei de ochiul dilatat de oroare al conştiinței: „Deodată ochii văd totul: / lucrurile aşa cum sunt / iarba şi animalele / aerul vibrând deasupra şoselei / furiei automobilelor" (*Ochii*). Eul liric îşi interiorizează formele reliefului nordic, cu aurore boreale eterice, cu zăpezi întinate de urme negre, cu gheizere de gheață şi oceane pline de sloiuri: „Noaptea aceasta îmi secătuieşte inima / pământul îşi pierde-n văzduh răsuflarea / cântecul greierilor mai picură încă / şi din copaci înfrânți de frig / pe fragede fire de iarbă / tăcut se scurge clorofila" (*Cu umbra*).

O iarnă perpetuă se insinuează aici între eu şi ceilalți, cu răceala incertitudinilor fără de capăt, cu frigul alienării răvăşitoare şi a cuvintelor înghețate pe buze: „În această parte de lume nu există nepotriviri. / Regele se-ntoarce de la vânătoare. / Primul ministru cinează. / Eu am guturai" (*Început de secol*). De altfel, despre această contopire a lumii şi a eului, în liric, Wolfgang Kayser consideră că poate fi definită drept o „stare de excitație a unei dispoziții sufleteşti şi anume în cea care de fapt se auto-exprimă. Psihicul impregnează obiectivitatea, iar aceasta se interiorizează"[4]. Cu adevărat, versurile scriitoarei sunt impregnate de un lirism autentic, rezultatul căderii inexorabile într-o lume desacralizată şi dezumanizantă, cu harul unor rostiri şi adevăruri eterne, în nota de sensibilitate şi gravitate cu care ne-a cucerit.

Note:

[1] Dorina Brânduşa Landén, *La nord de sufletele voastre*, Deva, Editura Călăuza v.b., 2011 şi *Judecata apei*, Deva, Editura Danimar, 2012.

[2] Idem, *Vânzătorul de imagini*, Deva, Editura Călăuza v.b., 2010.

[3] Lucian Blaga, *Impasurile destinului creator*, în *Trilogia culturii*, Bucureşti, Editura Humanitas, p. 479.

[4] Wolfgang Kayser, *Opera literară*, Bucureşti, Editura Univers, p. 474.